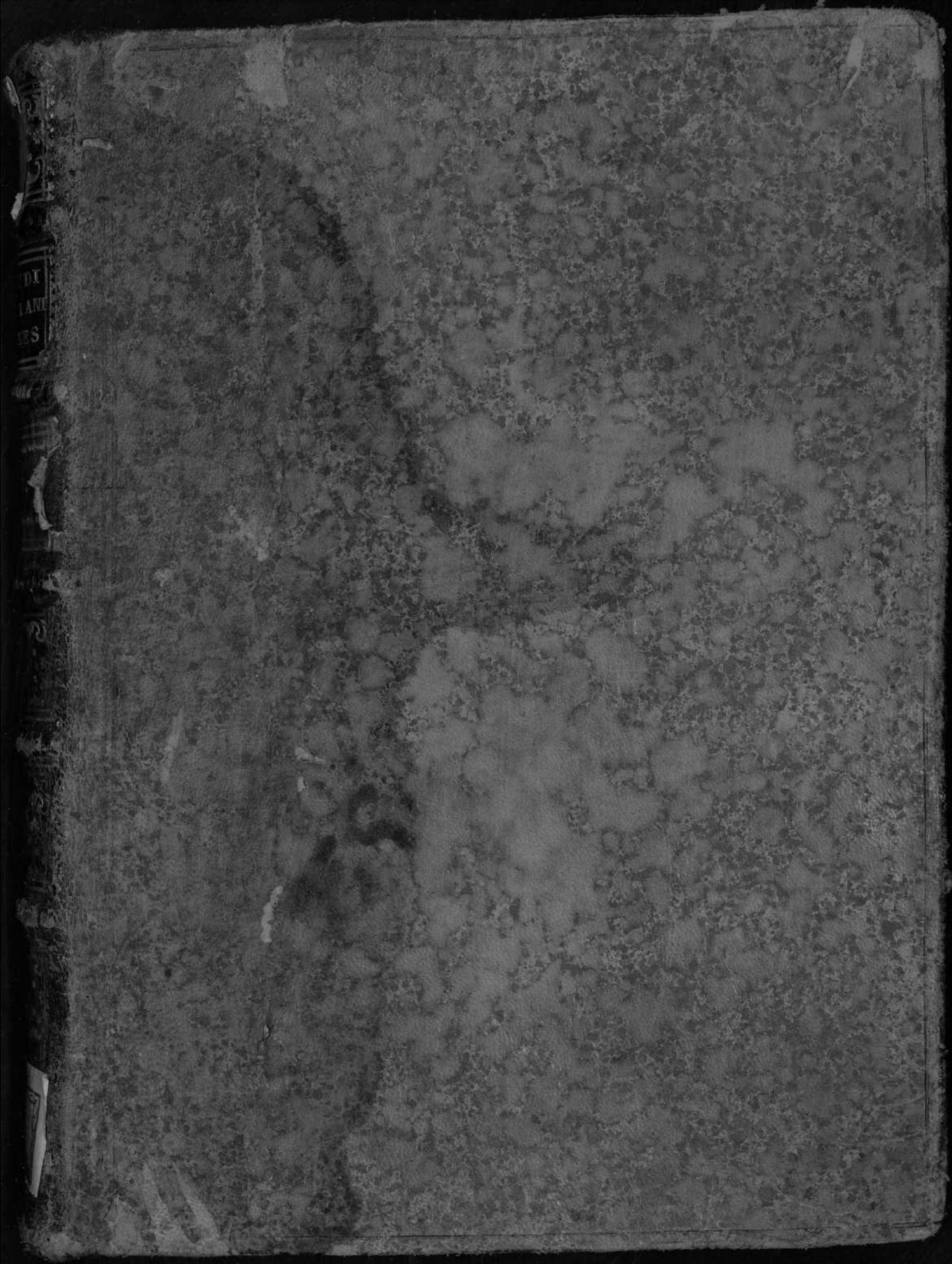
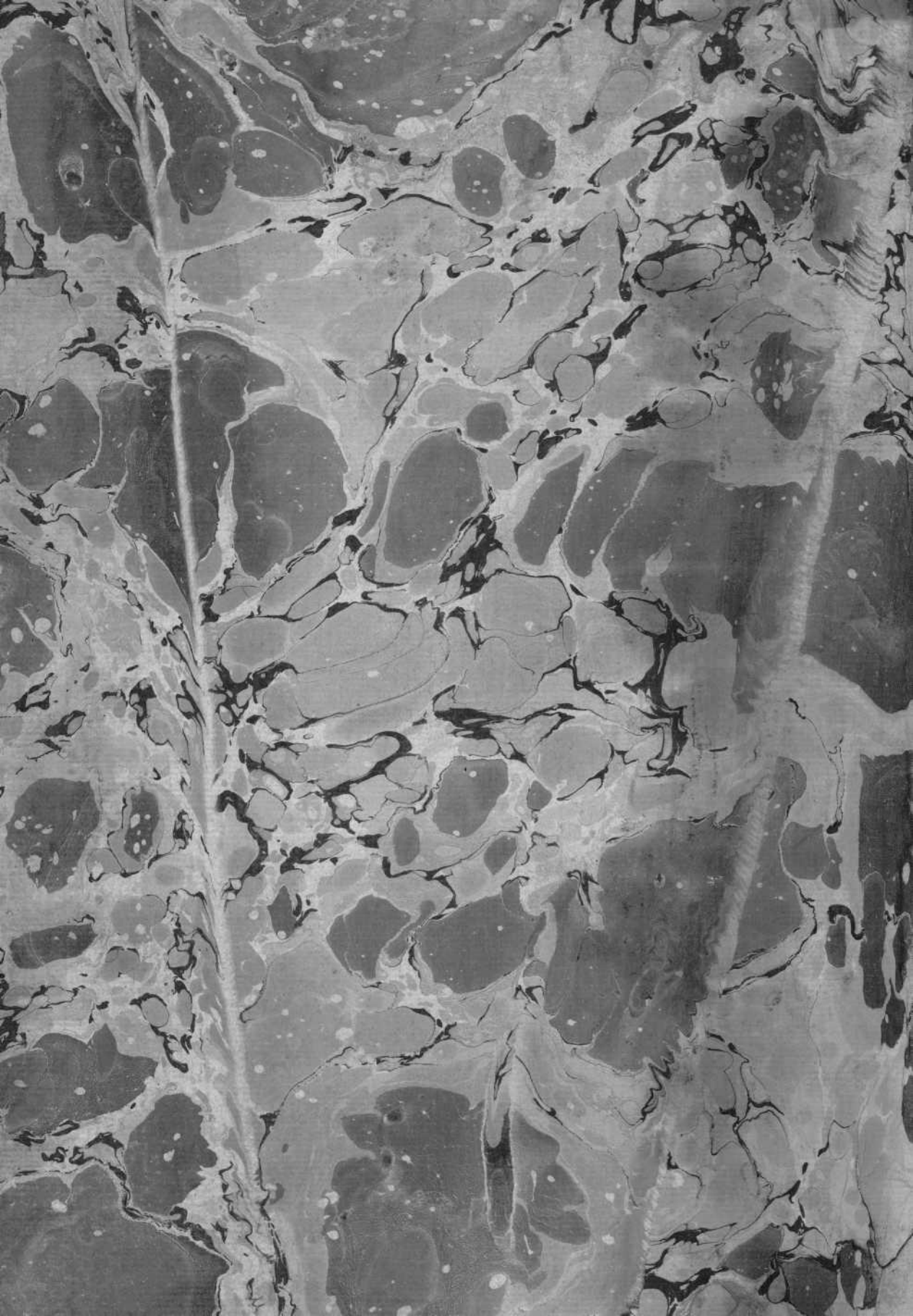
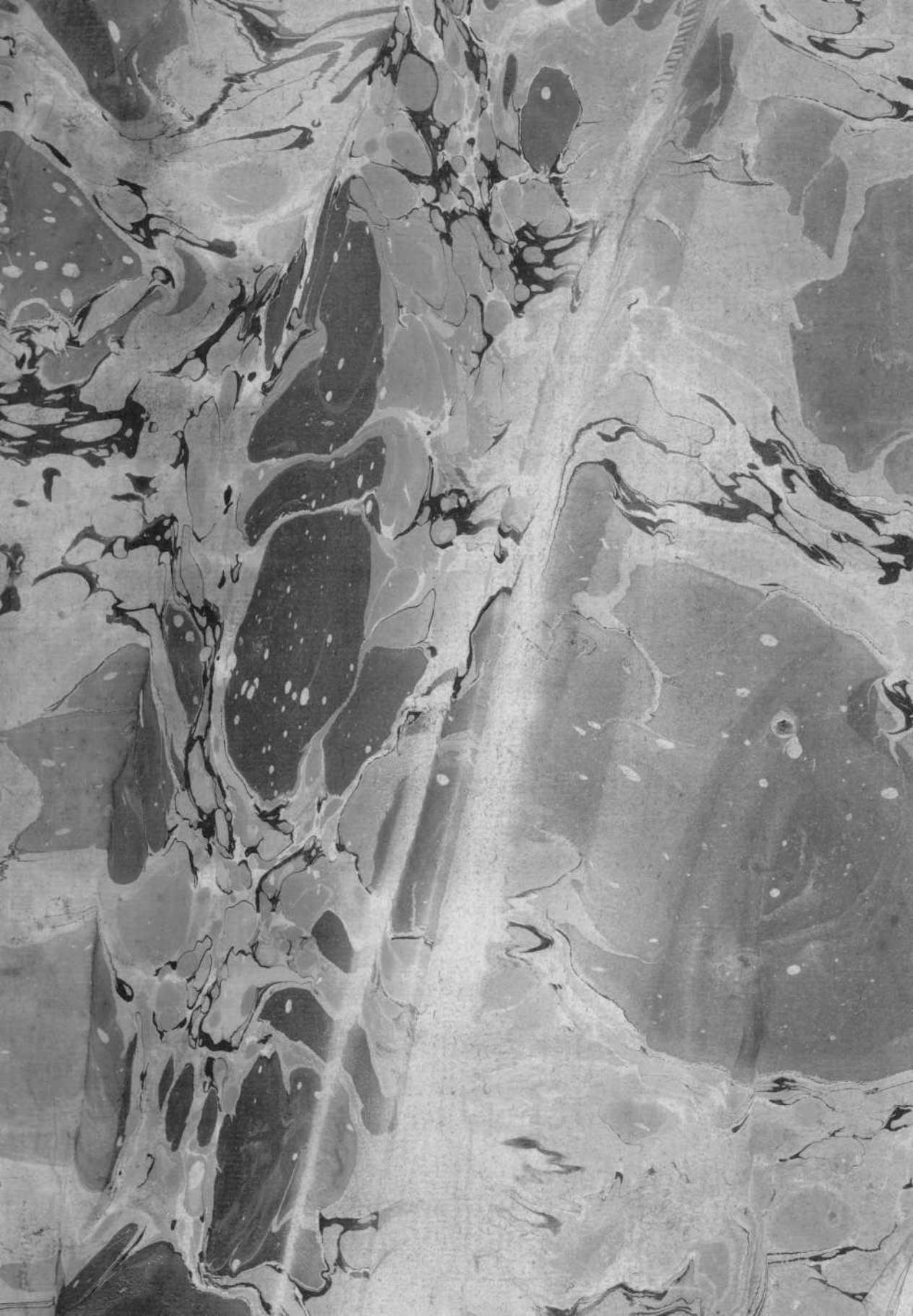

Chc 14
And 2^a
Nov 16

GRATIANI CANONES

GENUINI AB APOCRYPHIS DISCRETI,

CORRUPTI AD EMENDATIONUM
codicum fidem exacti, difficiliore commodâ
interpretatione illustrati

OPERA ET STUDIO

CAROLI SEBASTIANI BERARDI

Presbyteri Uneliensis,

In Regio Athenæo Jurisconsultorum Collegio adscripti,

Et Jurisprudentiæ Studiis in Regia Academia Præfeci.

PARS II. TOMUS III.

SUPERIORUM PERMISSU.

MATRITI, MDCCLXXXIII.

EX TYPOGRAPHIA MICHAËLIS ESCRIBANO.

Se ballará en la Librería de Don Bernardo Alberá.

GRATIANI CANONES

REPERTORIUM AB APOCYPHIS DISCRETI

CONGRUUM AD EMBELLIMENTUM

CONGRUUM ET EXACTI, DIFFICILIORES COMMODO

INTERPRETATIONE ILLUSTRATI

OPERA ET STUDIO

CAROLI SEBASTIANI BEARDI

Presbyteri Unellenensis,

In theol. theol. Jurisconsultorum Collegio adscripti,

in theol. theol. Jurisconsultorum Collegio adscripti.

PARS II. TOMUS III.

SUBSCRIPTIONUM TERMINUS

MATRITI, MDCCXXXIII.

LEONHARDUS MICHAELIS, LIBRARIUS.

Se habet in theol. theol. Jurisconsultorum Collegio adscripti.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Tertio Volumine continentur.

Cap. 59. De Gregorio Magno.....	Pag. 1.
Cap. 60. De Bonifacio III.....	158.
Cap. 61. De Bonifacio. IV.....	160.
Cap. 62. De Deusdedit.....	163.
Cap. 63. De Honorio.....	165.
Cap. 64. De Martino.....	166.
Cap. 65. De Eugenio.....	167.
Cap. 66. De Agathone.....	169.
Cap. 67. De Sergio.....	169.
Cap. 68. De Gregorio II. & Gregorio III.....	171.
Cap. 69. De Zumburia.....	183.
Appendix de aliquibus Bonifacii Episcopi & Martyris	
monumentis.....	194.
Cap. 70. De Stephano II., aut III., vel etiã IV.....	196.
Cap. 71. De Hadriano.....	200.
Appendix de Canone 21. caus. 1. quæst. 1. adscripto Ta-	
rasio Episcopo Constantinopolitano.....	214.
Cap. 72. De Leone III.....	215.
Cap. 73. De Stephano IV. seu V.....	220.
Cap. 74. De Paschali.....	221.
Cap. 75. De Gregorio IV.....	225.
Cap.	

De Canone 8. caus. 35. quæst. 9.	230.
Cap. 76. De Leone IV.	230.
Cap. 77. De Nicolao.	247.
Cap. 78. De Joanne VIII.	303.
Cap. 79. De Stephano V. seu VI.	317.
Cap. 80. De Leone VIII.	330.
Cap. 81. De Leone IX.	331.
De Canone 55. de cons. dist. 1.	334.
Cap. 82. De Nicolao II.	335.
Cap. 83. De Alexandro II.	340.
Cap. 84. De Gregorio VII.	358.
Appendix de Confessione Berengarii.	375.
Cap. 85. De Urbano II.	376.
De Canone 2. caus. 19. quæst. 2.	395.
De Canone 2. caus. 8. quæst. 3.	397.
Cap. 86. De Paschali II.	407.
Cap. ult. De Innocentio II.	417.

CAPUT LIX.

De Gregorio Magno.

Nemo est aut ex Pontificibus Maximis, aut ex Sanctis Ecclesiae Patribus, qui adeo frequenter à Gratiano laudetur, quemadmodum Gregorius Magnus. Id sequentia capita demonstrant, quæ, ut numero plurima sunt, ita accuratiori ordine exhiberi debuerunt.

Sectio 1. de epistolis, Italiam universam spectantibus.

Ex epist. ad Mauri-
cium & Vitalia-
num, magistros
militum.	{	Can. 18. caus. 23. q. 8. non omnino certa auctoritatis.
Ex epist. ad Velo-
cem, magistrum
militum.		Can. 17. caus. 23. q. 8. Gratiani proposito parum accommodatus.

Sectio 2. de epistolis, directis ad Cives Urbis Romæ.

Ex epist. ad Gra-
tiosum Subdiaco-
num.	{	Can. 75. caus. 12. q. 2. vix varius in diversis exemplaribus.
Ex epist. ad Mon-
tanam, & Tho-
mam.		Can. 68. caus. 12. q. 2. ex integra epistola supplendus.
Can. 15. caus. 25. q. 1. Gratiani proposito parum accommodatus.
Ex epist. ad Theo-
dorum Consilia-
rium.	{	Can. 67. caus. 12. q. 2. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.
Ex epistola ad
Quertinum Ex-
præfectum.		Can. 8. dist. 88. incerta auctoritatis, & alienus à proposito Gratiani.
Ex epist. ad omnes
cives Romanos.	{	Can. 12. de cons. dist. 3. consonat cum integris exemplaribus.

Sectio 3. de Epistolis ad Ravennates.

Ex epist. ad Casto-
rium Notarium.	{	Can. 8. caus. 2. q. 5. jungendus cum epistolis ad Marinianum Ravennatem.
		Can. 1. dist. 68. à Gratiani sententia alienus.
Can. 22. dist. 93. jungendus cum can. 7. & 8. dist. 100.
Can. 7. dist. 100. } jungendi cum can. 22. dist. 93.
Can. 8. dist. 100. }
Ex epist. ad Joan-
nem Episcopum
Ravennatem.	{	Can. 2. caus. 16. q. 1. jungendus cum can. 26. caus. 18. q. 2.
		Can. 26. caus. 18. q. 2. jungendus cum can. 2. caus. 16. q. 1.
		Can. 1. caus. 33. q. 1. est potius Rhabani epist. ad Heribaldum.
		Can. 2. caus. 33. q. 1. pertinet potius ad Capitularia Francorum.
Ex epistola ad
Joannem Subdia-
conum.	{	Can. 10. dist. 63. conferendus cum can. 33. caus. 24. q. 1.
		Can. 3. caus. 16. q. 5. ex integra epistola supplendus.

Ex epistola ad Marinianum Epis- copum.	{	Can. 11. dist. 50. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.
		Can. 1. dist. 58. jungendus cum can. 28. caus. 18. q. 2.
		Can. 9. caus. 2. q. 5. jungendus cum can. 8. caus. 2. q. 5.
		Can. 2. caus. 5. q. 1. ex integris exemplaribus emendandus.
		Can. 13. caus. 7. q. 1. paulò varius in diversis codicibus.
		Can. 3. caus. 12. q. 5. paulò varius in diversis exemplaribus.
		Can. 37. caus. 16. q. 1. jungendus cum can. 27. caus. 18. q. 2.
Ex epistola ad Secundum.	{	Can. 27. caus. 18. q. 2. jungendus cum can. 37. caus. 16. q. 1.
		Can. 28. caus. 18. q. 2. jungendus cum can. 11. dist. 50.
		Can. 6. dist. 86. cum integris epistolæ codicibus consonat.

Sectio 4. de Epistolis, per Samnium directis.

Ex epistola ad Barbarum Bene- ventanum.	{	Can. 16. dist. 61. ad integram epistolam exigendus.
---	---	---

Sectio 5. de epistolis, directis per Latium, & Campaniam.

Ex epistola ad Agnellum Epis- cop. Terracinæ.	{	Can. 5. caus. 21. q. 1.	} Simul jungendi, & ex integra epistola supplendi.
		Can. 6. caus. 21. q. 1.	
Ex epist. ad Anthe- mum Subdiaco- num Campaniæ.	{	Can. 1. dist. 84. ex integra epistola supplendus.	
		Can. 2. dist. 84. ex integra epistola supplendus.	
		Can. 2. dist. 89. conferendus cum can. 1. dist. 84.	
		Can. 20. caus. 7. q. 1. ex integra epistola supplendus.	
		Can. 32. caus. 16. q. 1. jungendus cum can. 39. caus. 27. q. 1.	
		Can. 2. caus. 17. q. 4. ex integra epistola supplendus.	
Ex epist. ad Bene- natum Episco- pum.	{	Can. 5. caus. 20. q. 1. ex Gregoriani temporis adjunctis expli- candus.	
		Can. 39. caus. 27. q. 1. jungendus cum can. 32. caus. 16. q. 1.	
		Can. 11. dist. 61. minùs accommodus proposito Gratiani.	
Ex epist. ad Cle- mentinam Neapo- litanam.	{	Can. 48. caus. 16. q. 1. paulò varius in diversis exemplaribus.	
		Can. 3. dist. 89. paulò varius in aliis codicibus.	
Ex epist. ad Fortu- natum Neapoli- tanum Episco- pum.	{	Can. 15. dist. 54. ex integra epistola supplendus.	
		Can. 5. dist. 71. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.	
		Can. 6. caus. 19. q. 3. conferendus cum can. 1. dist. 53.	
		Can. 28. caus. 27. q. 2. ex integra epistola supplendus.	
		Can. 6. caus. 29. q. 2. paulò varius in diversis exemplaribus.	
Ex epist. ad Gau- dentium Nola- num Episcopum.	{	Can. 19. dist. 61. paulò varius in diversis exemplaribus.	
Ex epist. ad Go- discalcum Du- cem Campaniæ.	{	Can. 67. caus. 11. q. 3. ex integris exemplaribus emendandus.	

- Ex epist. ad Joannem Episcopum Velitranum. } *Can. 44. caus. 7. q. 1. paulò varius in diversis exemplaribus.*
Can. 49. caus. 16. q. 1 paulò varius in diversis exemplaribus.
- Ex epist. ad Clerum, & Nobiles Neapolitanos. } *Can. 4. dist. 28.*
Can. 1. dist. 39.
Can. 4. dist. 47.
Can. 15. dist. 61.
Can. 17. caus. 8. q. 1. } *simul jungendi, & ad integros epistolæ codices exigendi.*
- Ex epist. ad Milites Neapolitanos. } *Can. 7. caus. 23. q. 1. incerta auctoritatis.*
- Ex epist. ad Paschasium Episcop. Neapolitanum. } *Can. 3. dist. 45. paulò varius in diversis codicibus.*

Sectio 6. de epistolis, directis per Illyricum.

- Ex epist. ad Antoninum Subdiacolum in Dalmatia. } *Can. 8. dist. 74. jungendus cum can. 40. caus. 7. q. 1.*
Can. 1. caus. 8. q. 2. paulò varius in diversis exemplaribus.
Can. 64. caus. 11. q. 3. ad integram epistolam exigendus.
- Ex epist. ad Episcopos Epiri. } *Can. 11. dist. 100. ex optimis codicibus emendandus.*
- Ex epist. ad Episcopos per Elladiam. } *Can. 117. caus. 1. q. 1. consonat cum aliis Gregorii epistolis.*
- Ex epist. ad Joannem, Episcopum Primæ Justinianæ. } *Can. 9. dist. 63.*
Can. 10. dist. 100. } *Simul jungendi; nec non cum can. 11. dist. 100.*
Can. 44. caus. 2. q. 7. ex integra epistola emendandus.
- Ex epist. ad Joannem Episcopum Corinthi. } *Can. 3. dist. 100. ex integra epistola emendandus.*
Can. 116. caus. 1. q. 1. referendus ad canonem 3. dist. 100.
Can. 6. caus. 2. q. 3.
Can. 7. caus. 2. q. 3. } *simul jungendi, & ex integra epistola emendandi.*
- Ex epist. ad Joannem Episcopum Larissæum. } *Can. 52. caus. 16. q. 1. ad integram epistolam exigendus.*
Can. 13. caus. 25. q. 1 referendus ad can. 52. caus. 16. q. 1.
- Ex epistola ad Maximum Salonitanum. } *Can. 9. dist. 12. ex integra epistola supplendus.*
Can. 1. caus. 6. q. 5. ex integra epistola emendandus.
Can. 1. caus. 9. q. 1. ex integra epistola supplendus.
Can. 5. dist. 44. ex integra epistola emendandus.
Can. 6. dist. 44. consonat cum integris epistola exemplaribus.
Can. 2. dist. 74. consonat cum integris epistola exemplaribus.
- Ex epist. ad Nathanaelem Episcopum Salonitanum. } *Can. 40. caus. 7. q. 1. jungendus cum can. 5. dist. 44.*
Can. 15. caus. 24. q. 3. jungendus cum can. 10. caus. 25. q. 2.
Can. 10. caus. 25. q. 2. supplendus ex integris epistola exemplaribus.
- Ex epist. ad omnes Salonæ Consistentes. } *Can. 2. dist. 93.*
Can. 2. caus. 1. q. 6. } *simul jungendi, ac referendi etiam ad epistolas ad Maximum Salonitanum, de quibus supra.*
- Ex epist. ad Sabitanum Episcopum Jadertinum. } *Can. 3. dist. 50. ex integra epistola emendandus.*

Sectio 7. de epistolis, per Apuliam, & Calabriam directis.

Ex epistola ad Andream Tarentinum.	Can. 7. dist. 33. conferendus cum epist. ad Joannem Callipolitanum.
Ex epist. ad Sergium Defensorem Sipontinum.	Can. 19. caus. 27. q. 1. jungendus cum can. 18. caus. 27. q. 1.
Ex epist. ad Vitalianum Episcopum Sipontinum.	Can. 18. caus. 27. q. 1. jungendus cum can. 19. caus. 27. q. 1.

Sectio 8. de epistolis, directis per Lucaniam, & Brutios.

Ex epist. ad Bonifacium Episcopum Regiensem.	Can. 9. dist. 32. jungendus cum can. 1. dist. 28. & can. 1. dist. 31. Can. 49. caus. 12. q. 2. consonat cum integris epistola exemplaribus. Can. 2. caus. 27. q. 1. non pertinet ad epistolas Gregorii Magni.
Ex epist. ad Felicem Episcopum de Acropoli.	Can. 14. caus. 12. q. 1. ex ipsa epistola supplendus. Can. 10. dist. 34. jungendus cum can. 3. dist. 98. & can. 42. caus. 7. q. 1.
Ex epist. ad Joannem Episcopum Squillatinum.	Can. 3. dist. 98. jungendus cum can. 10. dist. 34. & can. 42. caus. 7. q. 1. Can. 42. caus. 7. q. 1. jungendus cum can. 10. dist. 34. & can. 3. dist. 98. Can. 41. caus. 17. q. 4. ex integris exemplaribus emendandus. Can. 42. caus. 17. q. 4. idem est cum §. ult. can. 5. caus. 18. q. 2.
Ex epist. ad Sabinum Subdiaconum Regionarium.	Can. 4. caus. 17. q. 4. consonat cum integris epistola exemplaribus.

Sectio 9. de epistolis, directis per Siciliam.

Ex epist. ad Cyprianum Diaconum.	Can. 2. caus. 12. q. 5. consonat cum integris epistola exemplaribus. Can. 8. caus. 19. q. 3. parum aptus proposito Gratiani.
Ex epist. ad Donum Messanensem Episcopum.	Can. 14. caus. 12. q. 2. } simul jungendi, & ex integra Can. 16. caus. 12. q. 2. } epistola supplendi.
Ex epist. ad Fantinum Defensorem.	Can. 2. caus. 14. q. 6. ex integra epistola emendandus. Can. 98. de cons. dist. 4. ex optimis codicibus emendandus.
Ex epist. ad Felicem Episcopum Messanensem.	Can. 4. caus. 25. q. 2. apocryphus quidem; sed consonat cum aliis Gregorii sententiis. Can. 10. caus. 35. q. 2. apocryphus, & ex integra epistola supplendus. Can. 2. caus. 35. q. 8. apocryphus, & ad integros codices exigendus.
Ex epist. ad Hadrianum Notarium Panormitanum.	Can. 8. caus. 26. q. 5. supplendus ex integra epistola. Can. 21. caus. 27. q. 2. paulo varius in diversis exemplaribus.

- Ex epist. ad Joannem Episcopum Panormitanum } *Can. 10. dist. 28. ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.*
Can. 23. dist. 86. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.
Can. 2. caus. 15. q. 7. idem est cum can. 23. dist. 86.
- Ex epist. ad Joannem Episcopum Syracusanum. } *Can. 4. dist. 22. ad integros epistolarum codices exigendus.*
Can. 6. dist. 74. paulò varius in aliis exemplaribus.
Can. 21. dist. 93. paulò varius in diversis exemplaribus.
- Ex epist. ad Justinum Prætorem. } *Can. 6. caus. 2. q. 5. paulò varius in diversis exemplaribus.*
- Ex epist. ad Libertinum Præfectum. } *Can. 13. dist. 54. ex integra epistola supplendus.*
- Ex epist. ad Leonem Episcopum Catanensem. } *Can. 2. dist. 32. ex integra epistola supplendus.*
Can. 63. caus. 16. q. 1. consonat cum antiquis Gelasii Decretalibus.
Can. 20. caus. 27. q. 2. idem est cum can. 2. dist. 32.
- Ex ad epist. Maximum Episcopum Syracusanum. } *Can. 3. caus. 7. q. 1. ex optimis exemplaribus emendandus.*
Can. 29. caus. 12. q. 2. } simul jungendi, atque ad integros
Can. 45. caus. 12. q. 2. } codices exigendi.
Can. 38. caus. 16. q. 1. }
Can. 12. caus. 20. q. 1. }
- Ex epist. ad Præjectum Illustrem Panormitanum. } *Can. 12. caus. 25. q. 2. consonat cum can. 1. caus. 35. q. 9.*
- Ex epist. ad Petrum Subdiacenum. } *Can. 1. dist. 28. emendandus ex can. 1. dist. 31.*
Can. 1. dist. 31. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.
Can. 2. caus. 16. q. 4. consonat cum recepta Justiniani disciplina.
Can. 4. caus. 16. q. 6. ex integris exemplaribus emendandus.
Can. 5. caus. 16. q. 6. ex integra epistola supplendus.
Can. 25. dist. 81. ex integra epistola supplendus.
- Ex epist. ad Romanum Defensorem. } *Can. 4. dist. 88. ex optimis codicibus emendandus.*
Can. 39. caus. 11. q. 1. jungendus cum can. 4. dist. 88.
Can. 3. caus. 14. q. 6. ex integra epistola supplendus.
Can. 16. dist. 50. falsò Gregorio tributus.
- Ex epist. ad Secundinum. } *Can. 24. dist. 50. apocryphus, & referendus ad can. 16. dist. 50.*
Can. 34. caus. 16. q. 7. ex integra epistola supplendus.
Can. 7. caus. 18. q. 2. ex optimis exemplaribus emendandus.
- Ex epist. ad Venantium exmonachum Syracusanum. } *Can. 4. dist. 43. emendandus ex vulgatis epistolæ exemplaribus.*
Can. 3. caus. 17. q. 1. consonat cum vulgatis epistolæ exemplaribus.
- Ex epist. ad Urbicum Abbatem. } *Can. 25. caus. 27. q. 2. consonat cum optimis epistolæ exemplaribus.*
- Ex epist. ad plures Siciliae Episcopos. } *Can. 1. dist. 53. ad Gregoriani temporis causas exigendus.*
Can. 1. dist. 94. ex optimis codicibus emendandus.
Can. 9. caus. 10 q. 3. ex optimis codicibus emendandus.

Sectio 10. de epistolis, directis per Tusciam, & Umbriam.

- Ex epist. ad Candidum Episcopum Urbevitanum. } *Can. 2. caus. 7. q. 1. paulisper varius in diversis exemplaribus.*

Ex epist. ad Joannem Episcopum Urbevetanum.	Can. 13. caus. 16. q. 1. ex integra epistola emendandus.
Ex epist. ad Valentinum Abbatem.	Can. 20. caus. 18. q. 2. consonat cum can. 103. & 104. de cons. dist. 4.
Ex epist. ad Venantium Episcopum Lunensem.	Can. 10. dist. 50. ex duabus Gregorii epistolis compositus.

Sectio 11. de epistolis, per Picenum directis.

Ex epist. ad Castorium Episcopum Ariminensem.	Can. 2. caus. 18. q. 2. Can. 3. caus. 18. q. 2. Can. 6. caus. 18. q. 2.	} Simul jungendi, atque ad integros codices exigendi.
Ex epist. ad Valerianum & Demetrium Clericos Firmanos.	Can. 15. caus. 12. q. 2. cum integra epistola consonat.	
Ex epist. ad Joannem Episcopum in vicinia Anconitana.	Can. 1. dist. 85. ex integra epistola supplendus, atque emendandus.	
Ex epist. ad Pasivum Episcopum Firmanum.	Can. 18. dist. 61. fere consonat cum integris epistola exemplaribus.	

Sectio 12. de epistolis, ad Mediolanenses scriptis.

Ex epist. ad Deodatum Episcopum.	Can. 12. caus. 12. q. 2. referendus ad can. 1. caus. 12. q. 5. Can. 1. caus. 12. q. 5. ex integra epistola supplendus.
Ex epist. ad Constantium Episcopum.	Can. 1. dist. 50. fere consonat cum optimis epistola exemplaribus. Can. 52. caus. 11. q. 3. paulo varius in diversis exemplaribus. Can. 74. caus. 11. q. 3. cum ipsa Gregorii epistola consonat.
Ex epist. ad Magnum Presbyterum.	Can. 2. caus. 24. q. 3. à Gratiani proposito alienus.
Ex epist. ad Cle- rum Mediolanensem.	Can. 2. caus. 8. q. 2. cum integra Gregorii epistola consonat. Can. 6. caus. 9. q. 1. ex integra epistola supplendus.

Sectio 13. de epistolis, per Sardiniam directis.

Can. 9. dist. 50. propemodum consonat cum optimis exemplaribus.
Can. 16. dist. 54. ex integris codicibus supplendus.
Can. 29. dist. 81. consonat cum integris epistola exemplaribus.
Can. 24. dist. 86. propemodum consonat cum integris exemplaribus.
Can. 5. dist. 89. ex integris exemplaribus emendandus.
Can. 1. dist. 95. ex optimis exemplaribus emendandus.
Can. 11. caus. 1. q. 7. referendus ad canonem 24. dist. 86.

Ex epist. ad Janua-
rium Calarita-
num Episcopum.

- Can. 28. caus. 2. q. 7. ex optimis codicibus emendandus.
Can. 4. caus. 5. q. 6. ex integris exemplaribus supplendus.
Can. 40. caus. 12. q. 1. ad initium hujus epistola pertinet.
Can. 4. caus. 13. q. 2. ex integra epistola emendandus.
Can. 12. caus. 13. q. 2. ex integra epistola emendandus.
Can. 14. caus. 16. q. 1. ex integra epistola supplendus.
Can. 7. caus. 19. q. 3. jungendus cum can. 13. caus. 25. q. 2.
Can. 27. caus. 23. q. 4. consonat cum optimis exemplaribus.
Can. 4. caus. 23. q. 6. à Gratiani proposito alienus.
Can. 13. caus. 25. q. 2. jungendus cum can. 7. caus. 19. q. 3.
Can. 10. caus. 26. q. 5. consonat cum sexti sæculi disciplina.
Can. 28. caus. 27. q. 1. pauld varius in diversis codicibus.
Can. 29. caus. 27. q. 1. ex integra epistola supplendus.
Can. 120. de cons. dist. 4. ex optimis codicibus emendandus.

Ex epist. ad Inno-
centium, aliosque
Episcopos.

- Can. 45. caus. 2. q. 7. ex integra epistola emendandus.

Ex epist. ad Vene-
rium Episcopum
Calaritanum.

- Can. 29. caus. 27. q. 2. referendus ad can. 1. caus. 33.
q. 1.

Ex epist. ad Vita-
lem Defensorem.

- Can. 1. caus. 35. q. 10. Gregorio falsò tributus.
Can. 19. caus. 18. q. 2. ex optimis exemplaribus emen-
dandus.

Sectio 14. de epistolis, directis per Corsicam.

Ex epist. ad Boni-
facium Defenso-
rem.

- Can. 7. caus. 25. q. 2. ex integra epistola emendandus.

Ex epist. ad Pe-
trum Episcopum.

- Can. 121. caus. 1. q. 1. ex integris epistola exemplaribus emen-
dandus.

Ex epist. ad Sim-
machum Defen-
sorem.

- Can. 24. dist. 81. pauld varius in diversis exemplaribus.

Sectio 15. de epistolis ad Gallicanos.

Ex epist. ad Are-
gium Vapincen-
sem.

- Can. 10. dist. 23.
Can. 5. dist. 100.

Consonant cum vulgatis epistola exem-
plaribus.

Ex epist. ad Bru-
nichildem Regi-
nam.

- Can. 1. dist. 61. ex integra epistola supplendus.
Can. 2. dist. 100. ad Gregoriani temporis adjuncta exigendus.
Can. 7. caus. 2. q. 5. partim Gregorio, partim recentiori Pontifi-
ci tribuendus.
Can. 47. caus. 23. q. 4. jungendus cum can. 2. dist. 100.

Ex epist. ad Cons-
tantiam Reginam.

- Can. 8. caus. 12. q. 2.
Can. 9. caus. 12. q. 2.

Simul jungendi, ac tribuendi
potius Gregorio V.

Ex epist. ad De-
siderium Episco-
pum.

- Can. 5. dist. 86. pauld varius in diversis Codicibus.

- Ex epist. ad Ethesium Lugdunensem. } *Can. 14. caus. 7. q. 1. ex optimis codicibus emendandus.*
- Ex epist. ad Sere- }
num Massiliensem } *Can. 27. de cons. dist. 3. consonat cum integra epistola.*
Episcopum. }
 } *Can. 7. dist. 17. ad integram epistolam exigendus.*
 } *Can. 7. dist. 47. jungendus cum can. 2. caus. 1. q. 1.*
 } *Can. 2. dist. 48. ex integra epistola emendandus.*
 } *Can. 3. dist. 59. ex integris exemplaribus emendandus.*
 } *Can. 5. dist. 83. paulo varius in diversis codicibus.*
Ex epist. ad Syagrium Episcopum Augustodunensem, } *Can. 9. dist. 100. jungendus cum can. 7. dist. 17.*
 } *Can. 2. caus. 1. q. 1. jungendus cum can. 7. dist. 47.*
 } *Can. 4. caus. 1. q. 1. referendus ad can. 13. caus. 1. q. 1.*
 } *Can. 5. caus. 1. non verbis, sed sententiis Gregorii consonat.*
 } *Can. 13. caus. 1. q. 1. paulo varius in diversis exemplaribus.*
 } *Can. 27. caus. 1. q. 1. jungendus cum can. 7. caus. 14. q. 5.*
 } *Can. 3. caus. 1. q. 6. paulo varius in diversis exemplaribus.*
 } *Can. 7. caus. 14. q. 5. referendus ad canonem 27. caus. 1. q. 1.*
Ex epist. ad Theodoricum, & Theodebertum, Reges. } *Can. 20. caus. 1. q. 1. consonat cum integris epistola exemplaribus.*
 } *Can. 28. caus. 1. q. 1. ex integra epistola emendandus.*
 } *Can. 2. dist. 49. ex integra epistola emendandus.*
Ex epist. ad Virgilium Episcopum Arelatensem. } *Can. 6. dist. 100. ex integra epistola supplendus.*
 } *Can. 59. caus. 2. q. 7. ex optimis codicibus emendandus.*
 } *Can. 9. caus. 25. q. 2. ex integris epistola exemplaribus emendandus.*
Ex epist. ad omnes Episcopos Galliarum. } *Can. 7. dist. 89. ex optimis codicibus emendandus.*
 } *Can. 2. caus. 1. q. 3. apocryphus, sed Gregorii sententiis conformis.*
 } *Can. 16. caus. 35. q. 2. pertinet ad Capitularia Francorum.*

Sectio 16. de epistolis ad Hispanos.

- Ex epist. ad omnes Hispaniæ Episcopos. } *Can. 1. caus. 1. q. 3. apocryphus; sed sententiis Gregorii consonat.*
- Ex epistola ad Joannem Defensorum. } *Can. 7. caus. 2. q. 1.*
 } *Can. 38. caus. 11. q. 1.*
 } *Can. 3. caus. 16. q. 6.* } *simul jungendi, dubia fidei, atque ex optimis codicibus emendandi.*
- Ex epist. ad Leandrum Episcopum Hispalensem. } *Can. 80. de cons. dist. 4. ex optimis codicibus emendandus.*
- Ex epist. ad Reccardum Regem. } *Can. 48. caus. 7. q. 1. jungendus cum can. 11. caus. 14. q. 5.*
 } *Can. 11. caus. 14. q. 5. ex integris exemplaribus emendandus.*

Sectio 17. de epistolis, in Angliam missis.

- } *Can. 6. dist. 4. apocryphus; nec ad hanc, ex qua laudatur, epistolam pertinet.*

Ex epist. ad Augustinum Episcopum.

Dubiæ omnes auctoritatis,

- Can. 1. dist. 5. } simul jungendi, & ex integra epistola emendandi.
 Can. 2. dist. 5. }
 Can. 3. dist. 5. pauld varius in diversis exemplaribus.
 Can. 4. dist. 5. consonat cum integris epistola exemplaribus.
 Can. 1. dist. 6. } simul jungendi, atque ex integra epistola emendandi.
 Can. 2. dist. 6. }
 Can. 10. dist. 12. consonat cum sententiis Ambrosii.
 Can. 3. dist. 32. idem est cum can. 8. caus. 12. q. 1.
 Can. 6. dist. 80. ex integris epistola exemplaribus supplendus.
 Can. 1. caus. 6. q. 3. jungendus cum can. 3. caus. 25. q. 2.
 Can. 8. caus. 12. q. 1. jungendus cum can. 30. caus. 12. q. 2.
 Can. 11. caus. 12. q. 2. adversari videtur aliis Graiani monumentis.
 Can. 30. caus. 12. q. 2. consonat cum sententiis Gelasii Papæ.
 Can. 2. caus. 20. q. 1. potius Gregorio III. tribuendus.
 Can. 3. caus. 25. q. 2. jungendus cum can. 1. caus. 6. q. 3.
 Can. 7. caus. 33. q. 4. pauld varius in diversis exemplaribus.
 Can. 20. caus. 35. q. 2. jungendus cum can. 2. caus. 35. q. 8.

Sectio 18. de epistolis ad Afros.

Ex epist. ad Episcopos Concilii Bizaceni.

Ex epist. ad Columbum Episcopum Numidiæ.

Ex epist. ad Dominicum Carthaginensem.

Ex epist. ad Genadium Patricium, & Exarchum.

Ex epist. ad Episcopos Numidiæ.

Ex epist. ad Adeodatum Episcopum Numidiæ.

- Can. 46. caus. 2. q. 7. ex integra epistola emendandus.
 Can. 7. dist. 56. consonat cum integris epistola exemplaribus.
 Can. 120. caus. 1. q. 1. consonat cum integris epistola exemplaribus.
 Can. 8. caus. 25. q. 2. pauld varius in diversis codicibus.
 Can. 48. caus. 23. q. 4. ex optimis codicibus emendandus.
 Can. 49. caus. 23. q. 4. ex optimis codicibus emendandus.
 Can. 8. dist. 12. pauld varius in diversis exemplaribus.
 Can. 119. caus. 1. q. 1. pauld varius in diversis codicibus.

Sectio 19. de epistolis, ad Constantinopolitanos directis.

Ex epist. ad Anatolium Diaconum.

Ex epist. ad Cyriacum Episcopum Constantinopolitanum.

- Can. 1. caus. 7. q. 1. adhuc ex integra epistola emendandus.
 Can. 10. dist. 40 consonat cum integris epistola exemplaribus.
 Can. 9. caus. 8. q. 1. pauld varius in diversis codicibus.

Ex epist. ad Domitianum Episcopum Melitinæ.	Can. 3. caus. 2. q. 1. ex optimis codicibus emendandus.
Ex epist. ad Eliam Presbyterum, & Abbatem Isauriæ.	Can. 122. caus. 1. q. 1. ex optimis codicibus emendandus.
Ex epist. ad Joannem Episcopum Constantinopolitanum.	Can. 2. dist. 15. supplendus ex integris epistolæ exemplaribus. Can. 6. dist. 41. paulò varius in diversis codicibus. Can. 1. dist. 45. ex integra epistola illustrandus. Can. 93. caus. 1. q. 1. paulò varius in diversis codicibus.
Ex epist. ad Quiricum, aliosque in Hiberia Episcopos.	Can. 44. de cons. dist. 4. ex integris exemplaribus emendandus. Can. 84. de cons. dist. 4. jungendus cum can. 44. eadem dist. 4.
Ex epist. ad Sabinianum Diaconum, & Apocryсарium.	Can. 20. caus. 23. q. 8. dubie auctoritatis.
Ex epist. ad Mauritium Imperatorem.	Can. 41. caus. 11. q. 1. paulò varius in diversis exemplaribus. Can. 11. caus. 27. q. 2. falsò tributus Gregorio.
Ex epist. ad Constantinam Augustam.	Can. 24. dist. 63. } simul jungendi, & ex integris codicibus Can. 6. caus. 21. q. 5. } emendandi. Can. 8. caus. 12. q. 2. ex variis monumentis contextus. Can. 40. caus. 2. q. 1. ex integra epistola supplendus.
Ex epist. ad Theotistam Patritiam.	Can. 11. caus. 6. q. 1. ex integra epistola supplendus. Can. 19. caus. 27. q. 2. ex optimis exemplaribus emendandus. Can. 6. §. 1. depœnit. dist. 3. ex optimis exemplaribus emendandus.

Sectio 20. de epistolis, directis Alexandriam, Antiochiam, & Jerusalem.

Ex epist. ad Eulogium Episcopum Alexandrinum.	Can. 5. dist. 99. ex adjunctis Gregoriani temporis interpretandus.
Ex epist. ad Anasrasium Episcopum Antiochenum.	Can. 26. caus. 1. q. 1. ex integra epistola supplendus.
Ex epist. ad Anasrasium Presbyterum Jerosolymitanum.	Can. 4. dist. 40. ex integra epistola supplendus.
Ex epist. ad Palladium Presbyterum de Monte Syna.	Can. 55. caus. 11. q. 3. ex optimis codicibus emendandus.

Sectio 21. de aliis canonibus, ex Regesto Gregorii laudatis.

Can. 9. caus. 1. q. 7. falsò tributus Gregorio Papa.
Can. 3. caus. 5. q. 6. referendus potiùs ad monumenta Joannis Diaconi.

- Can. 3. caus. 1. q. 1. recentioris Collectoris manu editus juxta sententias Gregorii.
 Can. 115. caus. 1. q. 1. ad alia Gregorii I., vel Gregorii VII. monumenta exigendus.
 Can. 63. caus. 11. q. 3. pertinet potius ad epistolas Simplicii.
 Can. 1. caus. 35. q. 8. falso tributus Gregorio.
 Can. 39. caus. 16. q. 1. ad integram Gregorii epistolam exigendus.

Sectio 22. de canonibus, sub nomine Decreti Gregoriani laudatis.

- Ad Episcopos omnes. } Can. 1. dist. 89. referendus ad monumenta Joannis Diaconi.
 Can. 111. caus. 2. q. 6. pertinet potius ad Gregorium IV.
 Can. 5. caus. 18. q. 2. saculo XI. aut XII. confictus.
 Can. 23. dist. 54. multo aliter legitur in aliis exemplaribus.
 Can. 2. dist. 92. dubie apud aliquos auctoritatis.
 In Concilio Generali. } Can. 4. caus. 1. q. 2. consonat cum aliis Gregorii monumentis.
 Can. 58. caus. 2. q. 7. consonat cum aliis Gregorii monumentis.
 Can. 1. caus. 16. q. 6. ex adjunctis Gregoriani temporis interpretandus.
 In Concilio Meldensi. } Can. 1. caus. 35. q. 2. falso tributus Gregorio Magno.

Sectio 23. de Capitibus ex libris Moralium, seu Commentariorum in Job.

- Can. 2. dist. 13. ex integris codicibus supplendus, atque emendandus.
 Can. 13. dist. 38. ex integra Gregorii epistola supplendus.
 Can. 9. dist. 45. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 14. dist. 45. consonat cum integris codicibus.
 Can. 1. dist. 46. ex integris codicibus supplendus.
 Can. 2. dist. 46. consonat cum integris codicibus.
 Can. 3. dist. 47. pauld varius in diversis exemplaribus.
 Can. 18. dist. 50. Gratiani proposito minime accommodatus.
 Can. 9. caus. 1. q. 4. consonat cum integris codicibus.
 Can. 3. caus. 3. q. 7. ex optimis codicibus emendandus.
 Can. 5. caus. 3. q. 7. ex variis Gregorii monumentis compositus.
 Can. 10. caus. 8. q. 1. } simul jungendi, atque ex optimis
 Can. 99. caus. 11. q. 3. } codicibus emendandi.
 Can. 10. caus. 22. q. 2. ex integris Gregorii codicibus supplendus, atque emendandus.
 Can. 19. caus. 22. q. 2. } simul jungendi, atque ex optimis codicibus emendandi.
 Can. 20. caus. 22. q. 2. }
 Can. 11. caus. 22. q. 5. recentiore Interpretum manu corruptus.
 Can. 22. caus. 24. q. 1. pauld aliter in optimis codicibus descriptus.
 Can. 12. caus. 24. q. 3. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 13. caus. 32. q. 4. consonat cum optimis exemplaribus.
 Can. 13. caus. 32. q. 5. pauld varius in diversis exemplaribus.
 Can. 82. de poen. dist. 1. ex integris exemplaribus emendandus.
 Can. 4. de poen. dist. 2. ex optimis exemplaribus emendandus.

- Can. 22. de pæn. dist. cum integris codicibus consonat.
 Can. 23. de pæn. dist. 2. ex optimis exemplaribus emendandus.
 Can. 43. de pæn. dist. 2. summam continet canonis 44. sequentis.
 Can. 44. de pæn. dist. 2. ex integris codicibus supplendus, atque emendandus.
 Can. 45. de pæn. dist. 2. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 17. de pæn. dist. 3. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 13. de pæn. dist. 4. ex integris exemplaribus emendandus.
 Can. 5. de cons. dist. 4. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 22. de cons. dist. 5. consonat cum integris exemplaribus.

Sectio 24. de Capitulis, ex libris Homiliarum depromptis.

Ex homiliis in Ezechielem.

- Can. 17. dist. 50. Gratiani proposito perperam accommodatus.
 Can. 4. caus. 17. q. 1. ad integros codices exigendus.
 Can. 9. de pæn. dist. 2. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 10. de pæn. dist. 2. } simul jungendi, atque ex integris codi-
 Can. 11. de pæn. dist. 2. } cibus emendandi.
 Can. 15. de pæn. dist. 2. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 29. de pæn. dist. 3. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 40. de pæn. dist. 3. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 16. de pæn. dist. 4. } consonant cum integris exempla-
 Can. 17. de pæn. dist. 4. } ribus.
 Can. 15. dist. 45. ex optimis codicibus emendandus.
 Can. 53. dist. 50. ex optimis codicibus emendandus.
 Can. 114. caus. 1. q. 1. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 10. caus. 1. q. 3. ex optimis exemplaribus emendandus.
 Can. 1. caus. 11. q. 3. ex optimis exemplaribus emendandus.
 Can. 60. caus. 11. q. 3. } simul jungendi; item ex optimis
 Can. 61. caus. 11. q. 3. } exemplaribus supplendi, atque
 Can. 62. caus. 11. q. 3. } emendandi.
 Can. 88. caus. 11. q. 3. }
 Can. 15. caus. 23. q. 4. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 16. caus. 23. q. 4. ex integris codicibus emendandus.
 Can. 28. caus. 23. q. 4. referendus ad canones 1. 60. 61. 62. &
 88. caus. 11. q. 3.

Ex homiliis in Evangelia.

- Can. 45. caus. 27. q. 2. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 10. caus. 32. q. 1. ferè consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 6. de pæn. dist. 3. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 47. de pæn. dist. 3. ad integros Gregorij codices exigendus.
 Can. 7. de pæn. dist. 5. ex integris codicibus supplendus.
 Can. 7. caus. 36. q. 2. referendus ad canonem 10. caus. 32. q. 1.
 Can. 34. de cons. dist. 2. pertinet potius ad Lanfrancum.
 Can. 73. princ. de cons. dist. 2. consonat cum integris exemplaribus.
 Can. 67. de cons. dist. 4. jungi potest cum can. 10. caus. 32. q. 1.
 Can. 16. de cons. dist. 5. ex integris Gregorij codicibus emendandus.

Sectio 25. de libro Pastoralis.

}	Can. 10. dist. 38. ex integris codicibus emendandus.	
	Can. 1. dist. 43. pauld varius in diversis codicibus.	
	Can. 1. dist. 49. pauld varius in diversis codicibus.	
	Can. 2. dist. 83. referendus ad can. 32. caus. 2. q. 7.	
	Can. 57. caus. 2. q. 7. ex integris codicibus emendandus.	
	Can. 13. de pæn. dist. 3.	}
Can. 14. de pæn. dist. 3.		
Can. 15. de pæn. dist. 3.		
Can. 16. de pæn. dist. 3.		

Sectio 26. de libro Dialogorum.

Omnes incertæ auctoritatis.

}	Can. 4. dist. 25. pauld varius in diversis exemplaribus.
	Can. 18. dist. 32. parum accommodatus proposito Gratiani.
	Can. 72. caus. 1. q. 1. exigendus ad canonem 42. caus. 24. q. 1.
	Can. 49. caus. 7. q. 1. ex integris codicibus supplendus.
	Can. 17. caus. 13. q. 2. consonat cum sententiis S. Augustini.
	Can. 21. caus. 23. q. 4. ferè consonat cum integris exemplaribus.
	Can. 16. caus. 23. q. 8. ferè consonat cum integris exemplaribus.
	Can. 42. caus. 24. q. 1. idem propemodum est cum can. 72. caus. 1. q. 1.
	Can. 60. de pæn. dist. 1. ferè consonat cum integris exemplaribus.
	Can. 2. de pæn. dist. 4. ex integris codicibus emendandus.
	Can. 22. de cons. dist. 1. consonat cum aliis Gregorii monumentis.
	Can. 73. vers. hæc salutaris de cons. dist. 2. partim ex Dialogorum, partim ex Alcuini libris compositus.

Sectio ultima, de ceteris Capitibus, Gregorii nomine relatis.

}	Can. 4. dist. 17. est potius Pelagii I.
	Can. 2. dist. 29. pertinet potius ad Gregorium VII.
	Can. 2. dist. 33. referendus ad librum de Ecclesiast. dogmat. Augustino tributum.
	Can. 3. dist. 40. consonat aliis Gregorii monumentis.
	Can. 11. dist. 40. ad integras Gregorii sententias exigendus.
	Can. 29. dist. 63. pertinet potius ad Pontificalem Librum Anastasii.
	Can. 23. dist. 81. referendus ad Romanam Synodum sub Zacharia.
	Can. 12. caus. 1. q. 1. referendus potius ad Paschalem II.
	Can. 84. caus. 1. q. 1. ex variis plurium Patrum fragmentis compositus.
	Can. 89. caus. 1. q. 1. potius ad Augustini sententias exigendus.
	Can. 11. caus. 1. q. 4. potius pertinet ad Alexandrum II.
	Can. 42. caus. 2. q. 7. potius pertinet ad Gregorium IV.
	Can. 43. caus. 2. q. 7. referendus ad canonem 44. caus. 2. q. 7.
	Can. 2. caus. 5. q. 6. referendus ad canonem 3. caus. 5. q. 6.
Can. 20. caus. 11. q. 1. potius Pelagii I. tribuendus.	
Can. 66. caus. 11. q. 3. pertinet potius ad Isidorum Hispalensem.	

Can.

- Can. 70. caus. 11. q. 3. ad varias Gregorii sententias exigendus.*
Can. 78. caus. 11. q. 3. pertinet potius ad Isidorum Hispalensem.
Can. 3. vers. SOROR, caus. 13. q. 2. ad Gregorii Dialogos referendus.
Can. 3. caus. 15. q. 6. potius pertinere videtur ad Gregorium VII.
Can. 23. caus. 16. q. 1. } apocryphi, atque ad canones Concilii Nema-
Can. 24. caus. 16. q. 1. } sensis exigendi.
Can. 35. caus. 16. q. 7. pertinet ad Capitularia Francorum.
Can. 1. caus. 23. q. 1. est potius Origenis.
Can. 7. caus. 23. q. 5. exigendus ad canonem 3. caus. 14. q. 6.
Can. 22. caus. 24. q. 3. exigendus ad canones Concilii Troslejenensis.
Can. 15. caus. 27. q. 1. exigendus ad epistolam Gregorii ad Marinianum.
Can. 14. caus. 27. q. 2. perperam tributus Gregorio.
Can. 2. caus. 28. q. 2. ad Commentaria, Ambrosio tributa, exigendus.
Can. 22. caus. 32. q. 7. falso tributus Gregorio.
Can. 2. de pœn. dist. 6. recentiori auctori tribuendus.
Can. 3. caus. 35. q. 5. recentiori auctori tribuendus.
Can. 1. caus. 35. q. 9. referendus ad canonem. 12. caus. 25. q. 2.
Can. 4. caus. 35. q. 9. tribuendus est Nicolao I.
Can. 17. de cons. dist. 1. referendus ad epistolam, Felici IV. tributam.
Can. 23. de cons. dist. 1. falso tributus Gregorio.

Quo tempore in pejus ruebant res Italiae, instantibus Longobardis, propè finem sexti sæculi, sive anno 590. Maximum Pontificatum gessit Gregorius, cognomento Magnus, vir æquè illustris sanctitate morum, atque ad res publicas summâ prudentiâ, ac vigilantia administrandas idoneus, longoque usu instructus. Eximiæ pietatis, atque in Deum religionis, ita dixerim, fundamenta jecerat apud Monachos, qui dudum, sancto Benedicto institutore, in Occidentalibus Provinciis vitæ optimæ rationem profitebantur: nimirum Gregorius monasticæ vitæ addictus illam adeo coluit, ut aliis dein auctor extiterit nova monasteria erigendo, quæ etiâ & beneficiis auxit, & gratiâ suâ munivit. Illinc verò ad graviora negotia vocatus, Apocrysarii munere fungi cœpit apud Imperatorem in urbe Constantinopolitana; ubi sanè, quid optimi regiminis, quid Ecclesiasticæ prudentiæ ratio exigeret eâ ætate, diu addiscere potuit: quamobrem post Pelagium II. dignus habitus est Pontificatu Maximo, universo suffragante Romano Populo, ipso etiâ consentiente Imperatore. Imperium tunc regebat Mauritius, cui deinde successit

Phocas, adhuc vivente Gregorio: cum tamèn in Oriente plurimum laboraret Imperator, ut Persarum irrumpentium impetus cohiberet, indefensam prope modum Italiâ Barbarorum incursionibus reliquerat. Eam ob rem nihil Imperatori gratius esse potuit, quàm ut electus Gregorius esset in Romanum Antistitem, cui ipse tanquàm sibi necessitudine juncto publica Imperii negotia committere in Italia, quemadmodum reverà & Imperii incolumitatem, & salutem Italiæ universæ commisit, uti constat ex epistolis Gregorii, numero plurimis. Id sanè quodammodo invitum se fuisse exequutum Gregorius ipse testatur, probè noscens, quantum ex sæcularibus totius Imperii Occidentalis curis detrahi posset Ecclesiasticis utilitatibus; quibus tamèn sicuti ipse non defuit, ita in ceteris se se solertissimum, optimum æquè Principem, ac Pontificem exhibuit, ut & necessitati rerum, & populi mœrore confecti desiderio, & expectationi Mauricii Augusti abundè satisfecerit. Id docuit sanctus Pontifex in epist. ad Theodistam, Imperatoris Sororem lib. 1. epist. 5. ita scribens: *Sub colore Episcopatus ad sæculum sum reductus. Tantis terra curis in-*

servio, quantis me in vita laici nequaquam deservisse reminiscor. Et infra: Ecce Serenissimus dominus Imperator fieri simiam leonem jussit; & quidem pro jussione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest. Unde necesse est, omnes culpas, ac negligentias meas non mihi, sed sue pietati deputet, qui virtutis ministerium infirmo commisit. Item in epist. 25. lib. 1. ad Joannem Constantinopolitanum, atque alios majores Orientis Episcopos, ait: Suscepto itaque pastoralis cura onere, cum cuncta hæc, atque alia hujusmodi multa considero, videor, quod esse non possum, maxime quia in hoc loco quisquis pastor dicitur, curis exterioribus graviter occupatur, ita ut sæpe incertum fiat, utrum Pastoris officium, an terreni Proceris agat. Idipsum conqueritur in homil. 17. in Evangelia, ubi: Est & aliud, Fratres charissimi, quod me de vita Pastorum vehementer affligit, sed ne cui hoc injuriosum videatur fortasse, quod assero, me quoque pariter accuso, quamvis barbarici temporis necessitate compulsus valde in his jaceo invivus. Ad exteriora enim negotia delapsi sumus, & aliud ex honore suscipimus, atque aliud ex officio actionis exhibemus. Necessitas itaque publica eâ ætate ita redegerat Ecclesiastica munera, ut civium incolumitati, Reipublicæ saluti, Imperatore ipso enixè rogante, opera impenderetur. Quanti enim interfuisset hujusmodi præsidiiis uti, ipsemet Gregorius homil. 18., nunc 6. in Ezechielem his verbis describit: ubique luctus adspicimus, ubique genitus audimus, destructæ urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. Nullus in agris incola, penè nullus in urbibus habitator remansit, & tamen ipsa parvæ generis humani reliquæ adhuc quotidie, & sine cessatione feriuntur.... Alios in captivitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus.... ipsa autem, quæ aliquandò mundi domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspiciamus. Immensis doloribus multipliciter adrita desolatione civium, impressione hostium, frequentia ruinarum &c. Facit ad hanc ipsam rem epist. 3. lib. 1., epist. 49., aliàs 47. ejusdem libri, epistola ad Constantiam Augustam lib. 4. num. 34. Hæc ideo paulò fusiùs persequutus sum, ut faciliùs ea traderentur, ac perciperentur,

quæ infra de sollicita Gregorii cura observabuntur, neve fortassis mirum alicui videatur, si aliquandò Gregorium animadverterit res fortassè bellicas, publicaque Imperii negotia pertractantem, quæ invitus ipse, & non, nisi publicâ exigente necessitate, suscepisse professus est.

Jam verò, antequàm Gregorii Magni monumenta recenseam, in primis dicam, eadem perpetuò in Ecclesia fuisse receptissima, quemadmodum & ipse Gratianus maximi fecit, qui innumera prope modum capita ex illius libris excepit. Quamobrèm in iis enumerandis hunc ordinem mihi proposui, ut priorem locum epistolis darem, utpote quæ uberiorem Gratiani Decreto materiem suppeditaverint; deindè ea expenderem, quæ in Conciliis ipse definivisse dicitur; hinc progredierem ad libros Commentariorum in sacras literas; post quos expenderem librum Pastoralem, ac librum Dialogorum; tandem verò subjicerem cetera, quæ Gregorio ipsi per Gratianum tributa fuerunt.

Utque ab Epistolis Gregorianis exordiar, illæ in libros plures sunt distributæ, quos *Regesti* nomine appellant, significatione sumptâ à verbo *regerere*, quod significat in codicem referre; eadem ratione, quâ hodiè, quæ in codices publicos referuntur, corrupto vocabulo *registrari*, ipsosque codices *Registri* dicimus. Sic Gregorius Turonensis hac voce usus est in lib. 10. historiæ cap. 19. ibi: *Scripta enim ista in Regesto Chilperici Regis in unum scripturam pariter sunt reperta.* Istud autem Gregorii Regestum in plures libros distributum designatur indicationibus, unicuique epistolæ convenientibus; ita ut suus unicuique epistolæ annus accommodetur: quamquàm tamèn viri in eo plurimum versati maximè se elaborasse profiteantur propter codicum varietatem, ut illius restitutionem curarent. Epistolas istas restituere conatus olim fuerat Petrus Gussanvillæus: adnotationibus illustravit Dadinus Altaserra: recentius perficere opus visi sunt Monachi Maurini, quorum adnotationes optimas huc advocare non pigebit, quotiès id oportu-

tunum fiet in fragmentis Gratiani. In recensendis Gregorii epistolis ego non utar vulgatâ codicum methodo, neque singulas per temporis ordinem percurram. Geographicum potiùs ordinem mihi sequendum proposui, ut perspicuè magis observarentur, quæ pro varietate locorum Pontifex optimus præstituit; neque enim hanc rationem ad germanam canonum interpretationem minùs accommodatam censeo, ne hùc illuc per varias provinciarum disciplinas, ac consuetudines ire, redire, uno ferè contextu videar: præsertim verò, quòd multæ diversis annis in eamdem Provinciam, & ad eosdem, eisdem etià de causis, scriptæ fuerint, quas incongruum sanè est pro servanda temporum ratione sejungere. Porro ex his, quæ sequuntur, primo quisquam obtutu observabit, Gregorium maximam Ecclesiarum fermè omnium sollicitudinem habuisse; & quidè non solùm ob Pontificis Maximi officium, quod egregiè gessit, sed etià quòd eà ætate bellorū injuriā turbata maximè erat Episcoporum non tam inferiorum, quàm majorum, jurisdictio, ac potestas.

SECTIO I.

De epistolis, Italiam universam spectantibus.

De epistolis ad Mauricium, & Vitalianum, & Velocem, Magistros Militum.

Can. 18.
caus. 23.
q. 8.

Hùc revocanda sunt, quæ superiùs generatim de Gregorio præfabar, nimirum eundem in gravissima periclitantis Reipublicæ necessitate curam aliquandò gessisse bellicarum rerum, Imperatore hanc provinciam commendante. Id enim perspicuè demonstrant epistolæ duæ, quarum prior ad Mauricium, & Vitalianum, posterior ad Velocem, Magistros militum, directæ est. Fateor quidè, priorem epistolam non omninò indubitatæ auctoritatis existere, cum Monachi

Maurini observaverint, eam non in omnibus codicibus reperiri. Verùm decet illa & Gregorianam vigilantiam, quæ Suanensium fidem explorandam monet à Magistris militum Imperialium, ne fortè contingeret, Romani Imperii hostes clanculùm à Suanensibus auxilium obtinere. Nomina Mauricii, & Vitaliani fictitia non sunt, cum, & Mauricius & Vitalianus Magistros militum fuisse, ex aliis Gregorii epistolis constet. Integra hæc epistola refertur in can. 18. caus. 23. quæst. 8., ubi tamèn pro illis verbis *cum quo & tractetis* legunt Maurini, *cum quo ut tractaretis*. Pro illis *mensis Junii* legunt *mensis Januarii*; & pro illis *quantum comperi hostis multitudinem habet collectam*, & *in Marchia dicitur residere*, legunt: *quantum comperi hostem collectum habet*, & *Narina dicitur residere*. Pauli Diaconi codices habent: & *Nardias dicitur residere*. Nec sanè alicui videri debet melior Gratiani scriptura; etenim ea loquendi formula, quæ usurpatur *hostem collectum habere*, congruit temporibus Gregorii; nam apud Scriptores mediæ ætatis nomen *hostis* exercitum significabat, quemadmodum demonstrat Cangius in Glossario, qui & hanc Gregorii sententiam aliis auctorum ejusdem temporis testimoniis illustrat. Præterea, ubi Gratianus legit *sculpas*, nonnulli MSs. codices habent *sculcas*, & quidè, ut arbitror, rectiùs; *sculcarum* enim fit mentio in legibus Longobardorum tit. 15. §. 6. lib. 1. ibi: *si quis in exercitu ambulare contempserit, aut in sculcam, det Regi, & Duci suo solidos 20.* De hujus vocabuli significatione non omnes conveniunt. Quidam putant, *sculcas* esse exploratores, qui scilicet explorandi hostilis exercitus causâ à Duce mittuntur. Alii intelligunt vassallorum officium, quo Principem suum, belli causâ iter habentem, comitari tenentur.

Altera epistola, quam ad Velocem etiam Magistrum militum scriptam dixi, est numero tertia lib. 2. recentioris editionis. Illum Gregorius hortatur, ut Ariulphum Longobardorum Ducem insequatur, quotiès ad Romanas, vel Ra-

Can. 17.
caus. 23.
q. 8.

vennatenses regiones excurrere meditatur. Epistolæ hujus fragmentum exhibetur in can. 17. caus. 23. quæst. 8., ubi pro *Mauricio* legendum esse *Maurio* manuscripti codices cum editis recentioribus monent, quemadmodum etiã in principio canonis pro particula *ut* legendum est. Cetera cum optimis exemplaribus consonant post Correctionem Romanam. Gratianus his fragmentis utitur, ut demonstret, Sacerdotum officium eò etiam pertinere, ut hortentur ceteros ad arripienda arma *ad oppressorum defensionem, atque ad inimicorum Dei oppugnationem*, ut ipse scribit post canonem 6. eadem causâ, & quæstione. Ceterum adnotare debuisset, Gregorium professum fuisse, se invitum quodammodò ad hæc peragenda fuisse compulsum, & quidẽm Imperatoris mandato, in illis demum temporum adjunctis, in quibus propemodum pereunti Italiæ nullo subsidium superesse videbatur. Imò &, si animum Gregorii exploremus, is sanè fuit, ut pacis magis, quàm belli instaurandi, etiã ubi de Longobardis ageretur, se auctorem ostenderet, imò & id conatus est, ubi de memorato Ariulpho se se occasio obtulit; quemadmodum manifestè liquet ex Gregorii epist. ad Severum Scholasticum Exarchum, olim 29. lib. 4., in recenti editione 36. lib. 5., cui adjungi possunt epistolæ 2. & 5. lib. 7. olim, nunc verò lib. 9. epist. 4. & 6. ad Januarium Calaritanum, itẽm epistola ad Eusebium Thessalonicensem, quæ olim erat 6. indicationis 2., nunc in lib. 10. epist. 42.

SECTIO II.

De epistolis, directis ad Cives Urbis Romæ.

De epist. ad Gratosum Subdiaconum.

Canon 75. caus. 12. quæst. 2. de promptus ex epistola ad Gratosum Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum, exhibet li-

Tom. III.

beralem Gregorii voluntatem, quam erga monasteria, & Monachos sæpè ac sæpius ostenderat. Quippè is fuit Gregorius, qui monasteria complura paternis ex facultatibus extruxerat, qui in monasteriis ipsis diu vixerat, qui tandẽ, ubi Summum Pontificatum adeptus est, non dubitavit, quædam Romanæ Ecclesiæ prædia erigendo virginum monasterio concedere. Quæ apud Gratianum leguntur, cum optimis epistolæ exemplaribus consonant, nisi quispiam adnotanda arbitretur quædam levioris momenti; nam ubi Gratianus legit: *Campana quondam uxor Patritii.... monasterium virginum.... & jam ipsa, quam &c.*, legunt Maurini: *Campana quondam Patritia.... monasterium* (omissâ voce *virginum*).. *ut tam ipsa, quam &c.*

De epist. ad Montanam, & Thomam.

Cum servorum manumissio pietatis officia spectet, Gregorius pietissimus Antistes duos ex Romanæ Ecclesiæ servis manumittere non dubitavit, Montanam nomine, & Thomam, ad quos epistolam dedit, quæ in vetere editione est numero 12. lib. 5. Illorum manumittendorum singulares etiã erant causæ; nam Montana monasticam amplecti vitam optabat, quod desiderium apud Gregorium rerum monasticarum maxime studiosum probatissimum erat; Thomam verò Gregorius idem suscipiendo Notarii Ecclesiastici muneri destinaverat. Hinc non solum libertate utrumque donavit, sed etiã peculio. Ex hac epistola deprompti sunt canon 68. caus. 12. quæst. 2., & canon 15. caus. 25. quæst. 1., quos jungere hoc modo oportebit. *Cum Redemptor noster* (is est canon 68.) *totius conditor creatura.... quo tenebamur captivi* (Monachi Maurini legunt: *quo tenebamur capti*).... *relaxamus servitutis peculium*. Post hæc subdit Gregorius, se Montanæ concedere duas uncias hæreditatis, olim à Gaudio Presbytero quæsita, quod ipsa monasterium ingredi cuperet, ita tamen ut ea portio hæreditatis monasterio

Can. 68.
caus. 12.
q. 2. &
Can. 15.
caus. 25.
q. 1.

C

pro-

proficeret; itè, se concedere Thomæ quinque uncias ejusdem hæreditatis, à Gaudio susceptæ, quem etiam Notarium Ecclesiæ Romanæ adscripsit, dummodò tamèn eadem bona reverterentur ad Romanam Ecclesiam, si idem Thomas sine liberis decessisset. Hinc ità prosequitur: *Hæc igitur, quæ per hujus manumissionis chartulam statuimus, atque concessimus, nos, successoresque nostros sine aliqua, scitote, refragatione servare. Nàm justitiæ, & rationis ordo suadet (hic est canon 15.), ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris procul dubio voluntatem, & statuta custodiat. Hanc autèm manumissionis paginam, &c.* quæ habentur in fine memorati canonis 68. Nùm verò Gratiano proposito consonet memoratus can. 15., facilè hinc unusquisque judicabit; etenim Gratianus ex eo conatur demonstrare, decreta sacrorum canonum semèl constituta à Pontificibus Maximis esse servanda; at verò Gregorius ibidèm non de canonum decretis sermonem instituerat, sed de servis à se manumissis.

De epist. ad Theodorum Consiliarium.

Can. 67.
caus. 12.
q. 2.

Qui superioris epistolæ ad Montanum, & Thomam, idem ferè est tenor epistolæ ad Theodorum Consiliarium, quæ est 18. lib. 2. indict. 11. Constituerat Gregorius, remuneratione quadam gratam exhibere voluntatem ergà Theodorum, cujus consilii utebatur in Ecclesiæ utilitatem; ac proptereà, cum servorum ministerio destitueretur, Gregorius illi Acosimum quemdam Romanæ Ecclesiæ servum donavit, cujus donationis perpetuum esse voluit, ac firmum in hac epistola monumentum. Hujus epistolæ fragmentum emendatum, atque ad integros codices exactum habemus in can. 67. caus. 12. quæst. 2.

De epist. ad Quertinum Expræfectum.

Epistola, quæ ad Quertinum Ex-
præfectum scripta fertur, non omninò
indubiæ auctoritatis est. Neminem enim
non in dubium vocare potest Maurino-
rum testimonium, qui illam vix in pau-
cis MSs. codicibus se reperisse profiten-
tur. Movet prætereà epistolæ ipsius ar-
gumentum, quod non satis convenire
Gregorio videtur. Agitur in ea de Quer-
tino viro illustri Expræfecto, qui Gre-
gorio commendaverat Bonitum quem-
dam religiosum virum, ut facilè præ-
fecturam obtineret. Hæ sanè sollicitu-
dines à Gregorii animo alienæ videntur:
etsi enim ille sæcularibus aliquandò sese
curis immiscuit, non tamèn nisi suaden-
te gravissimâ necessitate id præstitit, &
precibus Imperatoris quoquo modo
compulsus, quemadmodum superius os-
tendebam. Ex hac epistola, quæ est 30.
in lib. 10. in vulgari editione, qualis-
cumque tandèm sit ejus auctoritas, de-
promptus est canon 8. dist. 88., quem
Gratianus, ut suo proposito accommo-
daret, ità recidit, ut Gregorii sententia
vix percipiatur. Sanctus Pontifex agebat,
non expedire Bonito, ut Præfecturæ
munere fungeretur, quod tunc tempo-
ris adferre posset *amaritudines, & tribu-
lationes*. Addit: *quia inutile, & valde la-
boriosum est, hominem literatum ratiociniorum
causas assumere, & in eis se, quod non ex-
pedit, obligare*. Verba hæc, Bonitum lai-
cum virum, & bonis artibus instructum
spectantia, Gratianus ad Clericos trans-
duxit, ut exindè demonstraret ex sen-
tentia Gregorii, Clericos ratiociniorum
causas non debere suscipere, sed à qui-
buscumque sæculi curis abstinere.

De epist. ad Cives Romanos.

Ad Romanos Cives generalitèr scrip-
ta est epistola in Maurina editione n. 1.
lib. 13., in vulgari verò numer. 3.
lib. 11., cujus sententiam integram, li-
cet

Can. 8.
dist. 88.

Can. 12.
de cons.
dist. 3.

cet nonnullis omissis verbis, retulit Gratianus in can. 12. de cons. dist. 3. Illud unum observandum est, Gussanvil-læum, qui universas Gregorii epistolas adnotationibus exornavit, rejicere verba illa velut adulterina: *Si pro luxu ani-mi, atque voluptatis*; contra quam sentiant Maurini, accuratissimi, solertesque ope-rum Gregorianorum restauratores.

SECTIO III.

De epistolis ad Ravennates.

De epist. ad Castorium Notarium.

Can. 8. Turbaverat vehementer Gregorii
caus. 2. animum causa Maximi Episcopi Saloni-
9. 5. tani. Is videlicet de Simoniaca hæresi accusatus, imò etiam convictus, excom-municationis vinculo innodatus fuerat; quod contemnens Missarum solemnia celebrare non dubitavit. Hujus causæ discussio mandata fuisse videtur Casto-rio in Ravennatensi Civitate Notario, præcipuè verò Mariniano Episcopo Ra-ven-nati, quemadmodum constat ex epis-tolis Gregorii, ad eos missis. Erat Cas-torius urbis Romæ Notarius Ecclesias-ticus Ravennam profectus, ut arbitror, Gregorii mandata ibidem exequuturus, arg. canonis 7. dist. 100., cujus prop-terea fidem, atque integritatem cum Gregorius satis probatam haberet, fa-cilè intelligimus, quare eum selegerit unà cum Mariniano de Maximi causa judicaturum. Itaque Castorius manda-tum suscepit sub ea formula, ut, si Ma-ximus sese de more purgasset per jusju-randum, illum in Ecclesiasticam com-munionem Pontificiâ auctoritate recipe-ret, indictâ tantummodò pœnitentiâ, causâ in obedientiâ, dum spretâ excom-municationis lata sententiâ Missarum so-lemniam celebrare ausus fuerit. Atque huc pertinet canon 8. caus. 2. quæst. 5. qui omninò consonat cum epist. 80. in vul-gari editione lib. 7. Hac verò in re ob-servandum est, consuetudinem fuisse tempore Gregorii, ut, qui de aliquo cri-

mine accusaretur, inficiatus se solem-ni jurejurando ante Martyrum sepulcra purgaret, quemadmodum inferiùs etiam animadvertendum erit ad can. 9. caus. 2. quæst. 5., & liquidò constat ex memo-rato canone 8. Sed de hac Maximi Sa-lonitani causa uberius infrà sermo re-curret, ubi agetur de epistolis ad Ma-rinianum Ravennatem Episcopum pa-gin. 23.

De epistolis ad Joannem, Episcopum Ravennatem.

Plures epistolæ sunt, quæ à Grego-
rio scriptæ feruntur ad Joannem Epis-copum Ravennatem. Gratianus in can. 1. dist. 68. memorat unam, quæ est in vulgari editione 32. lib. 2. Interrogave-rat Joannes Gregorium de pluribus Ec-clesiasticæ disciplinæ capitibus. Inter ce-tera & interrogationem palàm facit, & rescribit Sanctus Pontifex: *Illud autem, quod dicitis, ut is, qui ordinatus est, iterum ordinetur, valdè ridiculum est, & ab ingenii vestri consideratione extraneum, nisi forte quod exemplum ad medium deducitur, de quo & ille judicandus est, qui tale aliquid fecisse per-hibetur. Absit autem à fraternitate vestra sic sapere &c.*, quæ leguntur in memorato canone 1., ubi pro illis verbis *non debet consecrari*, legunt Maurini: *non valet con-secrari*. Species igitur erat de ordinatis Clericis, qui cum crimen aliquod con-traxissent, postulabant, an rursus sacris Ordinibus essent initiandi. Ait Grego-rius, id ridiculum videri; ut enim se-mèl baptizatus rebaptizari non debet, ità nec semèl ordinatus reordinari. At si quis levem culpam admisisset, pœniten-tiâ expiatus, in eo, in quo susceptus est, Ordine ministravit. Hujus rescripti sen-tentia meo judicio non satis perspicua est, ut non aliquâ indigeat interpreta-tione. *Ridiculam* eam quæstionem Grego-rius adpellat, quandò tamen non est adeò certum tam apud veteres Patres, quam apud recentiores scriptores, nùm qui gravis criminis reus existit, ac prop-terea ex canonum disciplina à suscipien-dis

Can. 1.
dist. 68.

dis Ordinibus arcetur, si fortasse culpâ Episcopi cujuspiam ordinetur, valeat ordinatio. In Concilio Constantinopolitano I. can. 4. irrita habita fuisse videtur ordinatio Maximi Cynici, quod ad Episcopatum per Simoniam provectus fuisset. Constantinus in Concilio Romano duodecim Episcoporum depositus legitur, quod statuta Ordinum interstitia non servasset, cautumque de Episcopis ab ipso ordinatis, ut rursus ordinarentur. Videatur Morinus de Sacris Ordinationibus parte 3. exercit. 5. Ad hanc rem notare juvabit verba illa, quæ etiâ leguntur in can. 1. dist. 68. *cum levi culpa*. Videlicet Joannes ita generaliter postulavit de jure, ut quæreret, an pro qualibet etiâ levi culpâ unusquisque ordinatus denuò ordinari deberet. Hæc sanè quæstio ridicula visa est Gregorio, qui pro admissi qualitate expiatum Clericum rescripsit in suscepto semel Ordine permansurum. At de gravis criminis reo nihil tale Gregorius respondit: sciebat enim, eum ita repellendum esse, ut perpetuò à sacris officiis amoveretur, frustrâ autem quæri, an, si admittendus esset ad Ecclesiastica officia, ordinari rursus deberet; quæ sanè quæstio in conspectu sacrorum plurium monumentorum, ridicula adpellari ne-tiquam potuisset. Gratianus hoc fragmento abusus est; etenim de illis Clericis intellexit, qui ordinati fuerint ab eo, quem non constat Episcopum esse.

Can. 22.
dist. 93.
Can. 7.
&
dist. 100.

Alia est epistola Gregorii ad Joannem Ravennatem in vulgari editione 54. lib. 2. indict. 11., in Maurina vero 56. lib. 11., ex qua deprompti sunt canon 22. dist. 93., & canones 7. & 8. dist. 100. Ibi Gregorius Joannem ob-jurgat, quod pallio tantum uteretur post Missarum solemnias, completaque Ecclesiastica officia, sive, ut in eadem epistola dicitur, *post dimissos de Secretario filios Ecclesie*. (Secretarium erat Diacon, sive locus vestibus sacris destinatus, uti apud Dionysium Exiguum in can. 21. Synodi Laodicenæ, Concilium Agathense can. 66., Bedam histor. An-

glorum cap. 1. lib. 2.). Priora ejusdem epistolæ verba eadem sunt cum verbis canonis 7. dist. 100., & quidem post Romanam Correctionem optimè consonant. Post hæc subsequuntur in epistola verba canonis 8. subsequentis usque ad illa *injusta correptio*. In editione Maurina pro illis verbis, in parenthesi positis, quod à vobis absit, legitur, quod à nobis absit. Hinc Gratianus nonnulla omisit, quæ modò supplere juvabit. *Mota autem nimis est vestra fraternitas, atque cum tumore cordis quasi satisfaciens scripsit nobis, pallio te non nisi post dimissos de Secretario filios Ecclesie, & Missarum tempore, atque in Litiis uti solemnibus, verbis, aliquid te usurpasse contra generalis Ecclesie consuetudinem, apertissima veritate professus. Quomodo enim fieri potest, ut illud cineris, atque cili-cii tempore per plateas inter populorum strepitum agas licetè, quod te agere in conventu pauperum nobilium, & in Secretario Ecclesie velut illicitum excusasti? Illud tamèn, Frater charissime, tibi non putavimus ignotum &c.* hæc exhibet Gratianus in dicto cano-ne 8., ubi tamèn pro illis verbis: *Præceptumve à prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quod hæc &c.* legunt Maurini: *Præceptum à prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quo hæc &c.*, nec non illis verbis: *Quod si postremò nihil horum est, aliis Metropolitanis hujus te præbere &c.* legunt iidem: *Vel si postremò nihil horum est, aliis Metropolitanis hujusmodi te præbere &c.* In fine ejusdem epistolæ leguntur verba canonis 22. dist. 93., ubi tamèn nonnulla desiderantur in fine, ut integra Gregorii sententia percipiatur. Nimirum post illa verba: *solâ subreptione præsumitur, ita legitur in epistola: Sed nos, servantes honorem fraternitatis tuæ, licet contra voluntatem antedicti Cleri nostri, tamèn primis Diaconibus vestris, quos vobis quidem testificati sunt, & antè eis usos fuisse, in obsequio dumtaxat tuo mappulis uti permittimus; alio autem tempore, vel alias personas hoc agere vehementissime prohibemus.* [Mappulæ, de quibus hic mentio fit, erant Sudarioli quidam, quos Clerici sacris vestibus induti, præsertim dum sacræ prædicationis munus obibant,

bant, sinistrâ manu tenebant ad tergendam frontem paratos, in quorum locum successerunt circa sæculum 11. recentiores manipuli, quos modò in sacròrum vestium numero recensemus, uti animadvertit Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgicarum cap. 24. §. 5.

Can. 2. 16. 26. 18. 9. 8. Alia itidè est epistola Gregorii ad Joannem num. 1. in lib. 4., in qua Sanctus Pontifex totus est, ut doceat, neminem ex Clericis Ecclesiasticis, ministeriis addictum, esse ad monasteria, ut Monachis præsit, transferendum. Integram epistolam duobus separatis capitibus descripsit Gratianus, quam hoc in loco exhibebo. *Pervenit ad me* (hic est canon 26. caus. 18. q. 2.) *quòd in Ecclesia fraternitatis tuæ aliqua loca, dudum Monasteriis consecrata, nunc habitacula Clericorum, aut etiã Laicorum facta sunt; dumque hi, qui sunt in Ecclesiis, fingunt se religiose vivere, Monasteriis præponi appetunt, & per eorum vitam Monasteria destruuntur. Nemo etenim potest, & Ecclesiasticis obsequiis deservire* (quæ sequuntur, Gratianus omittit in canone 26., sed recitat in canone 2. caus. 16. quæst. 1.) *& in monachica regula ordinatè persistere, ut ipse Monasterii districtiõnem teneat, qui quotidie in ministerio Ecclesiastico cogitur permanere. Proinde fraternitas tuâ* (hæc omittuntur in dicto can. 2., sed habentur in fine dicti canonis 26.) *hoc quolibet in loco factum sit, emendare festinet, quia ego nullo modo patiar, ut loca sacra per Clericorum ambitum destruantur. Vos itaque ita agite, ut mihi hac de re correctam causam sub celeritate nuncietis.*

Can. 1. 33. 9. 1. Duo adhuc supersunt Gratiani fragmenta, quæ ex epistola Gregorii ad Joannem Ravennatem laudantur, videlicet canon 1. & 2. caus. 33. quæst. 1.: neuter tamèn aut in epistolis ad Joannem, aut in ceteris Gregorii monumentis legitur. Quod spectat canonem 1., is ab eodem Gratiano laudatur ex epistola Gregorii ad Venerium Episcopum Calaritanum in can. 29. caus. 27. quæst. 2., ut proinde Gratiani auctoritas in hac re, sicut, in aliis numero plurimis, parùm valeat. Video potiùs hunc canonem pertinere ad Rhabanum in epist. ad Heribaldum cap. 29.

ubi hæc leguntur: *Quòd autem interrogasti de his, qui matrimonio conjuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit, non cum auctoritate, sed de quorundam statutis respondemus, in quibus scriptum est: Vir & mulier si se conjunxerint matrimonio, & postea dixerit mulier de viro, quòd non possit ei nubere, si potest probare per justum judicium, quòd verum sit, accipiat alium.* Rhabanus in primis professus est, se non cum auctoritate respondere, quatenus in ecclesiasticis canonibus generalibus nihil tale constitutum fuerat; verùm juxta quorundam statuta rescribit, quorum sanè nomine intelligit Capitularia Francorum, in quibus ita legitur in lib. 6. cap. 55. *Si vir, & mulier conjunxerint se in matrimonium, & postea dixerit mulier de viro, non posse illum nubere cum ea, si ea poterit probare, quòd verum sit, accipiat alium.* Idipsum habetur in cap. 91., & in Capitulis Isaac Lingonensis tit. 11. cap. 13. Primus Burchardus Gregorii Magni nomine eadem retulit, quòd, uti alias sæpè animadverti, à Capitularibus Francorum nominandis sibi proposuerat abstinendum. Burchardum sequutus est Ivo, Ivonem Gratianus. Observandum etiã est, postrema illa Gratiani verba, *si autem ille aliam acceperit, separentur*, legi quidè apud recentiores Collectores, non verò aut in Capitularium capitibus memoratis, aut apud Rhabanum.

Quòd etiã ex epistola Gregorii laudetur canon 2. caus. 33. quæst. 1., Burchardo debemus, qui, cum præcedentem canonem 1. numero 40. libri sui 9. Gregorii nomine retulisset, canonem hunc 2. in cap. 43. ejusdem libri 9. eodem nomine descripsit. Nota nobis est Burchardi fides; ipse enim si Capitularium fragmenta alienis nominibus insignivit, & Gregorio tribuit, quòd referebat in capite 40., quidni eadem ratione tribuisse credendus est Gregorio caput 43.? Excidit, fateor, quemadmodum alia numero plura exciderunt, hujusmodi Capitulare, tantum sub nomine Gregorii Burchardo auctore superfuit in recentioribus collectionibus Ivonis, Gratiani, & Gregorii IX.

IX. in cap. 5. de frigidis, & maleficiatis. Sanè stylus ipse, quo fragmentum illud describitur, Capitularibus Francicis apprime consonat, in eo præsertim, ubi septima manu jusjurandum fieri dicitur; etenim conjuratores, qui etiam dicti sunt Sacramentales, aut Consacramentales passim in legibus Salicis, Bajuvarii, aliisque mediæ ætatis Constitutionibus memorantur. Jusjurandum insuper tactis Sanctorum reliquiis apud Francos solemne erat, uti in Capitularibus Dagoberti anni 650. sub titulo legis Alamannorum tit. 5., & in Capitulari, cui interfuit Bonifacius Sedis Apostolicæ Legatus circa annum 744. cap. 14., ibi; *Omne Sacramentum in Ecclesia, & super Reliquias à laicis juretur*. Cum igitur memoratus canon nec inter Gregorii epistolas habeatur, nec Gregorio conveniat, conveniat autem Capitularibus Francorum; aliàs Burchardus nomine Gregorii abusus fuerit in recensendis Capitularium fragmentis; ego sanè non dubito, quin illud caput rectè Francorum Capitularibus tribui debeat.

De epistolis ad Joannem Subdiaconum.

Can. 10.
dist. 63.

Non semel legatione Pontificis functus est Joannes Subdiaconus, præsertim in Ecclesia Ravennate, ac Mediolanensi, quemadmodum constat ex duabus Gregorii epistolis, quarum una est 30. lib. 3., altera 17. lib. 13. in Maurina editione. Ex illa depromptus est canon 10. dist. 63., pertinetque ad causam eligendi Mediolanensis Episcopi in vicem defuncti Laurentii, quo tempore Mediolani vices Pontificis Maximi gerebat Joannes. Verba canonis cum integra epistola consonant, in qua tamèn Maurini Monachi omiserunt illa verba & auxiliante. Ex hac epistola constat facillè, Mediolanensem Antistitem consuevisse de more quidè à Clero eligi, electioni autem consuevisse formam dare, eandemque semel perfectam confirmare Romanum Antistitem, quemadmodum postrema hujus canonis verba perspicuè demonstrant. Imò

& id clarius liquet ex epistola Pelagii, ex qua habemus canonem 33. caus. 24. quæst. 1., ubi conqueritur Pontifex de Aquilejensi Episcopo, quòd Mediolanensem Episcopum schismaticus ordinasset, quum tamèn Mediolanensis Episcopus ad ordinationem Romani Antistitis spectaret; & tùm demùm permissum est Mediolanensem ab Aquilejensi ordinari, aut Aquilejensem à Mediolanensi Episcopo, cum *pro longinquitate, vel difficultate itineris ab Apostolico onerosum illis fuerat ordinari*.

Ex altera epistola habemus canonem Can. 3.
caus. 16.
q. 5. 3. caus. 16. quæst. 5., quoniam verò nonnulla apud Gratianum ibidè desunt, non gravabor integram epistolam hic describere. Lator præsentium Joannes frater, & Coepiscopus noster, aliqua nobis de causis Ecclesiæ suæ dato Capitulari noscitur intimasse. Quibus cognitis, culpanda à nobis experientia tua fuerat, si ad te pertata hætenus indefinita remanserint. Sed inquirentes agnovimus, quòd ad notitiam tuam minimè sunt perducta. Ipsum ergò, quod nobis Capitulare porrectum est, his fecimus subter adnecti. Agnitis itaque omnibus, ac discussis, si ita apud se esse, ut suggestum est, manifestà veritate patuerint, Fratrem, & Coepiscopum nostrum Marinianum adire te volumus, eumque modis omnibus adhortari, ut his, quorum in peragendis negotiis Ecclesiæ ipsius interesse dignoscitur, debeat deputare, quatenus perpensis omnibus cum prædicto viro, de his, quæ mota (legunt alli nota) fuerint, ecclesiasticà inter se debeant tranquillitate decidere. Si verò elegerint renitendum, experientia tua immineat esse judicium, & quidquid cognitorum inter eos fuerit sententia definitum, te debeat exequente compleri, ne diutinis protractionibus dilata paupertas Ecclesiæ ipsius diversis, sicut jam factum asserit, dispendiis ingravetur. Indicavit etiam nobis, quòd quidam Exuperantius Episcopus ausu temerario in Diocesi ipsius oratorium construxerit, idque sine præcepti auctoritate contra morem præsumpserit dedicare, Missasque illic publicas celebrare non metuit. Quam rem cum summa te celeritate, ac districtione convenit emendare, ne ulterius tale aliquid adtentare permittras. Oratorium verò, quod ab incompetenti persona repereris esse constructum, huic

cum

cum proprio te volumus Episcopo, si res, ut dictum est, ita se habere constiterit, sine mora aliqua reformare. Ex his ita descriptis apparet, in Ravennatensi Provincia Joannem Subdiaconum mandata suscepisse Apostolica, quibus in iis causis, quæ emergebant, Marinianum Ravennatensem Episcopum adiret, moniturus, ut singula dirimeret pro æquitate; quod si executioni non fuerit demandatum, ipse Joannes cognitoribus præstitutis, quid quid definitum esset, exequeretur. Quæ porro subjiciuntur de Episcopo, qui in aliena Diocesi oratorium construxerat, ac dedicaverat *sine præcepti auctoritate, & contra morem*, referuntur planè ad præcepta Gelasii, de quibus in can. 4., & sequi. de consecr. dist. 1., quibus explicandis & hoc Gregorii monumentum congruere potest.

De epistolis ad Marinianum, Episcopum Ravennatem.

Jam superius memoravi Marinianum Ravennatem Episcopum Joannis successorem, ad quem plurimæ habentur apud Gregorium epistolæ. Quam primum memorat Gratianus, est in lib. 7. num. 18. in vulgari editione, & lib. 8. num. 15. in Maurina, cujus fragmentum est in can. 1. dist. 58. Vulgò receptum est, hinc originem sumpsisse exemptiones, & privilegia Monachorum. Sanè, quod in canone 1. legitur, non nihil diminuisse videtur liberæ Episcoporum auctoritatis in Monachos, cum Gregorius indulserit Abbatibus, ne, ipsis non offerentibus ad clericales gradus, Monachi Episcopali auctoritate distraherentur. Verba canonis ita legenda sunt: *Ad ecclesiasticum tamen officium nullus exinde producat, nisi quem Abbas loci admonitus propriâ voluntate obtulerit*; quæ quidem intelligere oportet non de Monachis ideò ordinandis, ut in monasterio munera clericorum impleant, sed ut ad Ordinem ecclesiasticum exercendum extrâ monasteria traherentur. Siquidem eâ ætate nondum obtinebat, ut Monachi intra claustra ecclesias-

ticis officiis fungerentur, sed sibi tantum, vitæ privatae, quieti, atque orationi studebant. Hanc esse germanam Gregorii sententiam, apertissimè demonstrant hæc verba, quæ in epistola ipsa subsequuntur: *Quisquis autem ex prædicto monasterio ad ecclesiasticum ordinem pervenerit, ulterius illic nec aliquam potestatem, nec licentiam habeat habitandi*. Verum, nùm hæc Monachorum exemptio in certa jurisdictionis specie constiterit, an generalis fuerit, quæ scilicet omnia monasteria spectaret, maxime dubito, imò reor, potius singularem fuisse favore Monasterii Beatorum Joannis, & Stephani, in Classitana Civitate constituti, de quo uno sicut epistola concepta est, ita verosimile est Gregorium cogitasse; nec adeò facile, ubi de privilegiis agitur, licet interpreti latiore, quam verba ferant, significationem adfingere. Ejus privilegii occasio singularis etiã fuit: nimirum Episcopus, cujus jurisdictioni illud monasterium suberat, prætextu sacrarum ordinationum, sive clericorum è monasterio adsumendorum, Monachorum quietem sæpissimè turbaverat, quemadmodum deducitur ex can. 5. caus. 12. q. 2., cujus plura verba ad hanc epistolam pertinent, ibi: *Quam sit necessarium monasteriorum quieti prospicere, & de eorum perpetua securitate tractare, antea tunc vos officium, quod in regimine monasterii exhibuistis, informat. Et ideò, quia monasterium Beatorum Joannis, & Stephani, quod in Classitana est Civitate constitutum, cui communis filius Claudius Abbas præesse dignoscitur, multa à prædecessoribus vestris præjudicia, atque gravamina pertulisse cognovimus &c.* Id etiã clariùs deducitur ex can. 28. caus. 18. quæst. 2., qui ad eandem epistolam pertinet. Illum Gratianus, quasi generalem disciplinam contineret, expressit; oportebit propterea ita restituere ex integris epistolæ exemplaribus. Oportet, ut hoc sanctitas vestra decenter debeat temperare, ut visitandi, exhortandique gratiâ ad monasterium, quoties placuerit, ab ejusdem civitatis Antistite accedatur, sed sic charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.

Quæ

Can. 1.
dist. 58.

Can. 28.
caus. 18.
q. 2.

Quæ omnia ut ad sua principia revocentur, animadvertendum est, olim Monachos tamquam laicos vitam traduxisse; & nullo speciali jure gavisos fuisse in Ecclesia. Primum in Concilio Chalcedonensi constitutum novimus, ut Monachi speciali Episcopi regimine subderentur; ac tum, licet nondum pro clericis haberentur, tamen visi sunt singulari jure laicis esse majores in Ecclesia, uti liquet ex can. 4. ejusdem Concilii. Aucta est Monachorum conditio ex eo, quod frequentius è monasteriis seligebantur, qui adsumerentur in Clerum. Quoniam verò nonnullorum Episcoporum ambitu, vel avaritiâ aliquando factum est, ut jurisdictionem suam impensius exercendo monasteriorum bona diriperent, Monachorum in oratione consistentium quietem turbarent, vel sibi vindicarent certam lucri speciem in monasteriis visitandis, in chrismate quotannis renovando, in eligendis Abbatibus, in dedicandis monasteriorum Ecclesiis; vel canonicam portionem postularent sibi addici, quoties certa bona monasteriis offerebantur, quasi ecclesiastica, arg. can. 27. caus. 12. quæst. 2., vel frequentius Sacra publica cum maxima celebritate in monasteriis celebrarent; hæc omnia in causâ fuerunt, cur Gregorius Magnus in illis monasteriis, in quibus hæc ita sese habere contingeret, singularem obtinere decreverit disciplinam, atque Episcoporum jurisdictionem illorum respectu paulisper imminuerit.

Opportunum erit, his omnibus jungere canonem 27. caus. 18. quæst. 2. licet habeatur in alia epistola ad eundem Marinianum, quæ in vulgari editione est 40. lib. 6., in Maurina verò est 43. lib. 7. Integra ferè epistola in eo canone legitur, dummodò cum eo jungatur canon 37. caus. 16. quæst. 1., qui ad eandem pertinet, in quibus etiâ non nihil adnotandum est, quoad scripturæ varietatem. *Dudum ad nos multorum (hic est canon 27.) relatione pervenerat.... nisi orandi tantummodo causâ.... mysteria. Sed ne vel pro cuiuslibet Monachi, aut Abbatis promotione (quæ*

hic omittit, Gratianus retulerat in dicto canone 37.).... ut diximus, potestatem. Ne monasteria hujus occasionis velamine ea, quæ prohibemus, sustinere onera compellantur. Hæc itaque omnia &c., quemadmodum legitur in fine dicti canonis 27. Ex hac porro integrâ sententiâ patet, monasteria Ravennatensis Diceceoseos clericorum avaritiâ, aut ambitu non nihil gravaminis pertulisse; quod in causa fuit, ut Gregorius aliqua decerneret ad eorundem incolumitatem.

Præterea opportunum erit, his omnibus jungere epistolam in vulgari editione 1. lib. 5., & in Maurina 1. lib. 6. ex qua depromptus est canon 3. caus. 12. quæst. 5. Ejus epistolæ hoc est argumentum. Joannes Ravennas Episcopus, Mariniani prædecessor, dum viveret, Monasterium quoddam construi jusserat juxta Ecclesiam S. Apollinaris, atque quædam bona Ecclesiastica eidem contulerat, annuente Gregorio Magno, penes quem persuasum erat Monasteriorum erectiones piis causis adcenseri. Erat enim Gregorius Monachorum Patronus, ut superius observatum est; ac propterea inter causas, quibus erogarentur Ecclesiastica bona, & hæc liberalitatis in Monasteria optima illi videri poterat. Post hæc Joannes idem testamentum condidit moriturus, eosque hæredes instituit, qui hæreditatem inde adire recusarunt. In eodem testamento confirmavit, quæ primùm Monasterio inter vivos donaverat. De ea testamenti specie questus est Marinianus, novum esse allegans, Episcopos testamenta condere, aliosque præter Ecclesias suas successores optare. Respondit Gregorius, discrimen intercedere inter bona intuitu Ecclesiæ quæ sita, & bona familiaria, ut de his, non de illis, testamentum subsisteret: imò verò illud ratum haberi debere, quod favore Monasterii, velut in piâ causam, dispositum fuerat; præsertim quòd eam dispositionem jam pridem Gregorius ipse probaverat. Hinc Gregorius Marinianum velut minùs liberalem non tam in hoc, quàm aliis in locis, fuisse testa-

Can. 3.
caus. 12.
q. 1.

Can. 27.
caus. 18.
q. 2. &
Can. 37.
caus. 16.
q. 1.

tur,

fur, quemadmodum inter cetera liquet ex can. 6. dist. 86. Canonis 3. verba ita ex integris exemplaribus legenda sunt: *Quia vero dum viveret* (subaudiendus Joannes Mariniani prædecessor) *sapius à nobis expetiit, necessariò prævidimus adhortandam.... Hæc itaque omnia sic sollicitè &c.* usque in finem. Observandum est etiã in illis verbis: *Et collatarum illic rerum*, aliquos Codices ex editis ita habere: *Et collectarum illic rerum*, quamquam Maurini Monachi observaverint, in omnibus MSS. Codicibus legi *collatarum*, quæ lectio videtur integro contextui accommodatio. Non est hoc loco prætermittenda subtilis quidẽ, sed elegans observatio, quam ego opportunam, atque utilem arbitror in specie testamentorum à Clericis conditorum, in quibus variam juxta varia tempora & loca disciplinam agnovi. Non loquor sanẽ de testamentis Clericorum in causa familiaris peculii, de quo nulla esse potest dubitatio, quin Clerici liberẽ testamentum condant. Nec itidẽ loquor de testamento condendo de rebus Ecclesiasticis in usus minimẽ pios; id enim esset adversus Ecclesiasticum peculii conditionem, quod extrã usus pios perdere nec viventi Clerico conceditur: aliã verò in æternæ salutis periculum concedendum non est morientibus, quod viventibus denegatur. Reducitur res ad supremas dispositiones, piarum causarum favore faciendas. Olim, scio, à nonnullis Sanctis Patribus improbata fuisse Clericorum testamenta, quæcumque tandẽ causæ pietas proponeretur, minùsque morientibus, quàm viventibus permittebatur. Id probat hoc ipsum Gregorii monumentum in dicto can. 3., ubi probari dicuntur Mariniani donationes, non quòd testamento illas confirmasset, id enim *prohibente lege* factum esse dicitur; sed quòd Gregorius ipse eas donationes extrã ordinem probaverat. Probat etiã S. Augustinus, qui omnia Clericorum testamenta sapius de testatus est. At verò Alexander III. in cap. 12. de testamentis ait, consuetudine non improbanda inductum fuisse, ut

Clericorum testamenta firma habeantur, & rata, ubi causæ pietas id exposcit. Nũ aliud Augustinus, ac Gregorius, aliud Alexander III. tradiderunt? Agnosco difficultatem, & varietatem disciplinæ, quæ ex mera philosophicorum principiorum diversitate profecta est, nullatenus ex eo, quòd diversâ ratione senserint Ecclesiastici viri de peculio Clericali. Nimirum omnibus persuasum erat, Clericorum administrationem in rebus Ecclesiasticis morte finire, omneque jus beneficiarii, ut vocant, penitus interire, ut ad Ecclesiam, vel successorem devolvatur. At non semp̃ apud Patres Ecclesiæ fuit probatum, momentum mortis, à quo testamentorum vim omnem ac potestatem pendere placuit, morti potiùs adscribi, quàm vitæ. Fuit in hac re inter Philosophos veteres plurimos, atque Jurisconsultos Romanos dissensio, Philosophis, præsertim Platonem secutis, asserentibus momentum mortis morti adscribendum, contrã sentientibus Stoicis, quorum doctrinam veteres Jurisconsulti amplexi fuerunt. Hinc veteres Ecclesiæ Patres, Augustinus præsertim, Platoniorum philosophiæ deditus, ceterique, qui simplicem potiùs philosophorum doctrinam, quàm Jurisconsultorum Romanorum placita adamarunt, rejecerunt Clericorum testamenta, ne fortẽ administrationem ecclesiasticorum bonorum ultrã vitæ suæ tempus producere quodammodò viderentur. At verò, sæculo ineunte 12., quo Alexander III. floruit, jam recipi in Ecclesia cœpit Romanorum Jurisconsultorum prudentia, quam canonum disciplinæ amicam, ita dixerim, manum præbere constabat, præsertim ubi Nomocanones fieri cœperunt, auctoribus Photio, Balsamone, & Armenopulo, quos dein recentiores Latini imitati fuerunt. Tunc nimirum etiã Juris civilis capita sacris canonibus Collectorum industriã assui cœperunt, ac sic paulatim canonica, civilisque Jurisprudentiæ studia jungi, ut, ubi nil aliud obsisteret, communia utriusque principia haberentur.

Quamobrè relicto Platoniorum adagio, illud addidicerunt ex vetere philosophia Jurisconsultorum Viri ecclesiastici, momentum mortis vitæ potiùs tribuendum fore, atque eâ ratione non improbandam consuetudinem esse dixerunt, quâ Clerici possent in piis causis testari, in quas ecclesiasticas obventiones impendere, dum viverent, potuissent. Sic reor, me veterem prudentiam canonum cum recentiore conciliasse.

Can.
caus.
q. 5.

9.
2. Est alia ad Marinianum epistola 79. lib. 7. in vulgari editione, quæ ad causam pertinet Maximi Salonitani, de qua jam aliqua animadverti initio hujus sectionis ad canonem 8. caus. 2. q. 5. quæ hùc etiàm referre juvabit. Utrobiquè Gregorius, sive ad Castorium Natarium, sive ad Marinianum scribens, voluit, ut si Maximus se jurejurando ante Martyrum sepulcra purgasset, ab accusationibus prorsus absolveretur. Quæ sanè reos purgandi ratio tempore Gregorii recepta erat, cum persuasum tunc esset, eos, qui perjuri ad sepulcra Martyrum accessissent, Divinam ultionem experturos. Hinc Gregorius idem homil. 32. in Evangelia num. 6. ait: *Ad extincta eorum (scilicet Martyrum) corpora viventes egri veniunt, & sanantur; perjuri veniunt, & à Demonio vexantur.* Ex hac epistola depromptus est canon 9. caus. 2. quæst. 5.

Can.
caus.
q. 1.

2.
15. In Ravennatensi Urbe quidam anonymus scriptum evulgaverat contrà Castorium Diaconum, in eadem Urbe degentem, de pluribus criminibus eundem redarguens, aliqua etiàm adjiciens adversùs Gregorium Pontificem Maximum de pace, de qua stabilienda idem Pontifex studio gravi curabat inter Imperatorem, ac Principes Longobardorum, Italiæ ferè universæ minitantes. Hunc calumniatorem anonymum anathemate perculit Gregorius in epistola juxtà vulgarem editionem 30. lib. 5. juxtà Maurinam 31. lib. 6., quæ hanc habet inscriptionem: *Gregorius Mariniano Episcopo Ravennatensi cum ceteris Fratribus, & Coepiscopis, Sacerdotibus, Levitis, Clero, Nobilibus, Populo, Militibus, Civitate*

Ravennâ consistentibus, vel ex ea foris degentibus. Hæc sanè inscriptio indicat, quantum Gregorio insidèret imo corde, damnationis sententiam publicam esse, & per omnium ora traduci, ut, qui publicè aliis injuriam inferre non dubitaverat gravissimam, publicè etiàm damnaretur. Integra ferè epistola legitur in can. 2. caus. 5. quæst. 1., cujus verba cum optimis exemplaribus consonant, dummodò dematur vox illa *publico*, uti animadverterunt Correctores Romani; dummodò etiàm pro illis verbis; *non valet, si tanti mali conscius etiàm prohibitus*, legatur: *non valet tanti conscius, & jam prohibitus*; & pro illis, *percutus sit, ut fallax &c.*, legatur: *percutus sit, & ut fallax &c.*

Canon 13. caus. 7. quæst. 1. legitur in alia ad Marinianum epistola, quæ in vulgari editione est 49. lib. 7., in Maurina est 19. lib. 7. Ibi abdicante Ariminensis Ecclesiæ Antistite episcopatu suo causâ infirmitatis, mandat Gregorius alium eligi Antistitem. In memorato canone, sicut in ipsa epistola describenda, non consonant omninò codices universi; etenim in primis pro illis Gratiani verbis: *Corporis, quâ nostris*, in aliquibus codicibus legitur: *capitis, quâ nostis*, in aliquibus *capitis, ut nostis*, legendum esse potiùs *capitis*, quàm *corporis*, suadent posteriora illa verba: *de eadem capitis, quâ detinebatur, molestia.* Deindè pro illis verbis, *precibus urgentium*, in aliquibus editis codicibus legitur: *precibus arguentium*; itidè pro voce *compulsi* legendum est *compulsis*, pro voce *revocari* legendum *evocari*, & pro illis verbis *vobis quoquè vita placuerit* legendum est *vobis quidè vita placuerit*. De nomine *Heptatheuci* jam animadverterunt Romani Correctores, apud Gregorium legi *Epratici*, quam vocem exhibet etiàm epistola 32. lib. 2. in Maurina editione. Ea significantur septem priores libri veteris Testamenti, Genesis, Exodi, Levitici, Numerorum, Deuteronomii, Josue, & Judicum, eodem modo, quo quinque priores Pentatheuci nomine designantur.

Can. 13.
caus. 7
q. 1.

Non

Can. 11.
dist. 50.

Non absimilis causa est, quam tractavit Gregorius in alia epistola ad Marinianum in vulgari editione 39. lib. 6. in Maurina 42. lib. 7., ubi nimirum mandat Mariniano, ut in Corneliensi Ecclesia in locum lapsi Episcopi curet alium à populo eligi, electumque consecret. Corneliensis Ecclesia ea est, quæ olim Urbs dicebatur Forum Corneli, vulgò Imola, nunc Romandiola dicta, inter Bononiam, & Ravennam, & quidè sub Ravennatensi Archiepiscopatu. Ex hac epistola depromptus est, eisdemque omninò verbis consonat canon 11. dist. 50.

De epistola ad Secundum.

Can. 10.
dist. 63.

Cum Secundo Ravennate, qui in pluribus vulgatis codicibus Secundinus appellatur, fuit arctissima Gregorio Papæ necessitudo, qui illi, laico quidè viro, gravissima etiam negotia peragenda commiserat. Hujus rei argumento est epistola 29. lib. 5. in vulgari editione, seu 30. lib. 6. in Maurina, in qua Sanctus Pontifex Secundo commisit instituendæ pacis leges cum Agilulpho, ut scilicet ejus animum cum Imperatore conciliaret. Nimirum id sibi quodammodò proprium Gregorius fecerat, ut paci inter Principes sancienda studeret, quemadmodum constat ex epistola ad Severum Scholasticum, lib. 5. num. 36. in Maurina editione, & alibi pluries. Itè eidem Secundo commisit, ut Pontificio nomine Marinianum Ravennatensem Episcopum, in rebus ecclesiasticis, muneribusque episcopalibus quodammodo obdormientem, expergefaceret; præcipuè excitaret ad eleemosynam pauperibus elargiendam. Huc pertinet canon 6. dist. 86. eisdem omnibus verbis ex epistola in codicem Gratiani relatus.

SECTIO IV.

De Epistolis, per Samnium directis.

De epist. ad Barbarum Beneventanum.

Ex illis epistolis, quas Gratianus commemoravit, una est per Samnium directæ, quæ videlicet ad Barbarum Beneventanum Episcopum scripta fertur. Ibi Gregorius Barbarum constituit Panormitanæ tunc vacantis Ecclesiæ Visitatorem. Mos enim erat sexto Ecclesiæ sæculo, ut, quotiès vacarent Ecclesiæ, designaretur Episcopus, qui intereà sacra perageret, & curaret, ut quantociùs successor eligeretur. Hæc epistola, quæ est in vulgari editione 16. lib. 11., integra describitur in can. 16. dist. 61. In aliquibus codicibus pro verbo *commone-*mus legitur *commonentes*; itè pro verbis illis *laica persona adspirare præsumant*, legitur: *laicam personam adspirare permittas*. In versic. *monasteria &c.* admonent Monachi Maurini, illum in MSS. Codicibus plerisque non reperiri, ac consequenter suspectæ fidei esse. Quispiam fortè suspicabitur, à Monachis has epistolas describentibus aut omissum, aut abrasum fuisse, ubi cœperunt exemptiones monasteriorum, & privilegia vires habere. Quærent aliqui, quisnam fuerit Barbarus ille Episcopus, qui Visitoris munere fungi debuit. Dubium moverunt codicum diversa exemplaria; etsi enim in plurimis, iisdemque vulgaribus dicatur fuisse Beneventanus Episcopus, alibi tamèn hæc inest epistolæ inscriptio: *Gregorius Barbaro Episcopo Carinis*. Carinensis Urbs fuit olim apud Brutios, non procùl à Regio. Sunt, qui putent intelligendam esse inscriptionem de Episcopo alijs Urbis Urbi Panormitanæ proximioris, fortè ex ruinis Hyccaris oppidi constructæ, eâ ratione, quòd verosimile non videatur, Gregorium voluisse constituere Panormitanæ Ecclesiæ Visitatorem eum,

qui procùl ab Urbe Panormitana Episcopatum teneret. Quotiès major non urget ratio, non video, cur à vulgatis codicibus sit recedendum, quin dissiti loci ratio obstat; fortè enim contingere potuit, Barbarum Beneventanæ Ecclesiæ Episcopum necessariis quibusdam curis fuisse distentum propè Urbem Panormitanam; quod faciliè contingere potuit illis temporibus ob publicas turbationes Provinciarum, proindèque eà occasione Panormitanæ Ecclesiæ visitationem perficere potuisse: præsertim cum hæc visitatio non diù protraheretur, sed uno, aut altero mense finem acciperet. Major vis his accedit ex eo, quòd Barbarus iste jam fuerit Gregorio acceptissimus, in visitandis vacantibus Ecclesiis aliàs probatus, cui jam demandata fuerat Ecclesiæ Hortonensis visitatio, ut liquet ex epistola Gregorii in vulgari editione 39. lib. 3., & in Maurina 41. lib. 4.

SECTIO V.

De epistolis, directis per Latium, & Campaniam.

De epist. ad Agnellum Episcopum Tarracinæ.

Agnellus quidam, Episcopus Ecclesiæ de Fundis in Latio, exclusus à sua Ecclesia fuerat improbitate hostium, qui urbem occupaverant, ità ut nec ad illam sacra ministeria celebraturus accedere posset, nec episcopales redditus ex illa percipere, proptereaque non tam ipse Ecclesiæ, quàm Ecclesia ipsi deesset, vir cæteroquin Episcopatu dignissimus, & diù probatus. Vacaverat intereà Tarracinensis Ecclesia etiàm in Latio constituta, cujus Populus, & Clerus electione facta in Agnellum Fundensem consenserunt. Postulatum hinc à Gregorio, ut factam Agnelli electionem confirmaret. Annuit Sanctus Pontifex, rescribens, ut Agnellus Tarracinensem quidè Ecclesiam regendam susciperet, sed *Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desineret, nec*

curam, gubernationemque ejus præteriret. Epis. tolæ hujus, quæ in Maurina editione est 13. lib. 3., in vulgata 13. lib. 2. indict. 11., exemplar perhibet Gratianus in can. 5. & 6. caus. 21. quæst. 1. apud quem tamèn nonnulla desiderantur, quæ hoc loco exhibebo. *Relatio Cleri simul, (hic est canon 5.) & Populi Tarracinensis nos valdè latificat. Et quia, defuncto Petro Pontifice suo, sibi Cardinalem postulant constitui te Sacerdotem, eorum vota necessariò complenda esse prævidimus; quatenus & illi se gaudeant impetrasse, quod postulant, & nos concessisse, quod expedit, videamur. Quia igitur ob cladem hostilitatis nec in Civitate, nec in Ecclesia tua est cuiquam habitandi licentia, idèd te auctoritate nostrà Tarracinensi Ecclesiæ Cardinalem constituimus Sacerdotem, admonentes, ut ità de animabus populorum illic consistentium, Deo protegente, debeas esse sollicitus, quatenus callidi perversique hostis insidiæ commisso tibi gregi qualibet arte nocere non valeant, sed sollicitudinis tue grex circumseptus custodià, digni se Pastoris gaudeat meruisse tutamina. In tuis actibus plebi exempla bonè vivendi existant. Avaritia in te vires non habeat. Tua prædicatione, qui literas nesciunt, quid divinitus præcipiatur, agnoscant. In Dei timore populum quemadmodum vivere possit, tui mores instaurant. Operibus exerce, quod subjectos doces, & prædicas. Actus tui in aliorum correptionem proficiant: in adiutorium sibi vitæ tuæ imitationem assumant. Sicque te in cunctis operibus exhibere festina, ut scripturam, constructionemque in te habeat, quicumque aut negligit, aut non potest lectione formari. Tota igitur mentis intentione.... modis omnibus facultatem. Illud quoque fraternitatem tuam &c., quemadmodum in canone 6. Singularis sanè disciplina ex hac epistola dignoscitur, & adversus generales Juris Ecclesiastici regulas, quæ monent, neminem in duabus Ecclesiis Episcopum posse constitui. Fuit in Agnello ratio singularis; ipse enim, licèt vigilantissimus ad Ecclesiam suam accedere non sinebatur improbitate hostium, ut diximus; ac proptereà, ne improbis indulgeretur, non erat ab Episcopatu Fundensi Pontificiâ auctoritate transferendus. Aliàs verò ne Agnellus*

Can. 5.
& 6. caus.
21. q. 1.

Illos idem sine Ecclesia esse videretur, neve necessariis subsidiis destitueretur, rectæ æconomix ratio postulabat, ut alteri Ecclesiæ regendæ præficeretur. Jure igitur Gratianus antè eos canones scribere potuit: *Potest etiam utrique (Ecclesiæ) tamquam titulata præesse, sed jure speciali, non communi.* Non video autem, cur Romani Correctores hinc occasionem arripuerint arguendi Gratianum, subjicientes: *Alia est sententia B. Gregorii, ac Gratianus putare videatur.* Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Episcopus, quod ea Civitas ab hoste esset vastata, Taracina Cardinalem constituit Sacerdotem. Verum, venia dixerim gravissimorum Virorum, idem & ipsi cum Gratiano adstruunt, & quidem optimè. Quid enim aliud est, idè Agnellum duplici Episcopatu frui potuisse, quod Fundensis Ecclesia ab hoste vastaretur, quam duplici Episcopatu frui potuisse ex jure singulari? Illud ego singulare jus dixerim, quod singularia vel locorum, vel temporum, vel personarum adjuncta inducere possunt; neque, ut arbitror, alia fuit Gratiani sententia. De voce *Cardinalis*, quæ in hac epistola occurrit, nihil dixero. Jam de illa satis loquuti sunt, & optimè Romani Correctores iidem ad cap. *Fraternitatem* dist. 71.

De epistolis ad Anthemium Subdiaconum in Campania.

Can. r.
dist. 84.

Fuit Anthemius unus ex Subdiaconis Regionariis, quibus Pontifices Maximi certis de causis vices suas demandare aliquandò consueverant, ut vel quid gestum esset, ipsi renunciarent, vel, si fortè levior causa videretur, judicio suo dirimerent. Plures ad eum sunt Gregorii epistolæ. Ex his est epistola 31. lib. 11. in vulgari editione, & 26. lib. 13. in Maurina, ex qua depromptus est canon 1. dist. 84., cujus verba ita exigenda sunt ad vulgatos Gregorii codices, cum apud Gratianum nonnulla desiderantur: *Pervenit ad nos Fratrem.... sive filii Ecclesiæ* (hanc vocem *Ecclesiæ*, mo-

nent Maurini Monachi, in aliquot MSS. Codicibus desiderari) *vel oppressi pauperes.... possit addiscere; sed rebus, quæ ad Pastoris curam pertinent, prætermittis, ad fabricandum naves toto se studio inutiliter occupare.* Undè, sicut fertur, contigit, quadringentos illum, aut amplius, jam solidos perdidisse. Hoc quoque ejus culpis adjungitur, quod ita quotidie despectus cum uno, aut duobus Clericis dicitur ad mare descendere, ut & apud suos in fabula sit, & extraneis sic vilis, ac despicibilis videatur, ut nihil habere Episcopalis vel genii, vel reverentiæ judicetur. Quod si ita est.... debeas, ac hortari, ut vitio torporis excusso, deses esse non debeat; sed in Ecclesiæ suæ, ac Monasteriorum cura sit vigilans: paternam filiis suis charitatem exhibeat: in defensionem pauperum cum discretionem, in quibus justitia suaserit, sit erectus: consilia sapientum libenter suscipiat, quatenus & Civitas illa ejus queat sollicitudine consolari, & ipse desidii suæ culpas valeat operire. Si verò, quod non credimus &c. Paschasius, de quo hic sermo instituitur, erat Episcopus Neapolitanus. Jungatur can. 2. dist. 89.

Can. r.
dist. 84.

Huic argumento proxima est epistola ad eundem Anthemium in vulgari editione 33. lib. 11., in Maurina 27. lib. 13., ex qua depromptus est canon 2. dist. 84. Priora epistolæ verba hæc sunt, quæ à Gratiano ommissa fuerunt: *Quoties illa de Fratribus Coepiscopisque nostris audimus, quæ & illos reprehensibiles ostendere, & nobis tristitiam valeant generare, de eorum nos emendatione non mediocriter cogit necessitas cogitare.* Quia ergo nuntiatum nobis est, Campaniæ Episcopos ita negligentes existere, ut, immemores honoris sui, genique, neque &c. Vocem illam *genique*, quæ & in Gratiano, & in plurimis exemplaribus desideratur, asserunt Maurini in MSS. codicibus vetustis reperiri. Eadem formulâ usus est Gregorius in epistola suprâ memoratâ ad Anthemium, si ve in can. 1. dist. 84. ibi: *nihil habere Episcopalis vel genii, vel reverentiæ.* Observandum etiam est, ubi Gratianus legit: *Convocatis, & nostro illos mandato*, in editis epistolæ exemplaribus ita legi: *Convocatis ex nostro illos mandato.*

Epis-

Can. 2.
dist. 89.

Episcopo minùs dignam sollicitudinem fuisse, quam habebat Paschasius Neapolitanus Antistes, observavimus ad can. 1. dist. 84. Aliud ejusdem rei argumentum supeditat canon 2. dist. 89. ex epistola Gregorii ad Anthemium in vulgata editione 66. lib. 9., in Maurina 71. lib. 11. Ait ibidè Gregorius: *Hortandus praterè idem Frater ex nostro mandato est, ut se in omnibus vigilantem exhibeat, & Ecclesia sua ampliùs disciplinam non negligat, ne & peccatum de his, qui ei commissi sunt, sustineat, & nos contra se vehementer stimulet, si in officii sui curâ, quod non optamus, incautus, vel lentus extiterit. Volumus autèm, ut memoratus Frater noster Paschasius & Vice-Dominum &c.*, quæ legimus in dicto canone 2. Jungendus idem canon erit cum can. 1. dist. 84., ex eo enim liquebit facillè, quæ fuerit præcipua Paschasii cura, nimirum à negotiis Ecclesiasticis aliena, quamobrèm à Gregorio debuerit admoneri, imò etiàm reprehendi; quamquàm tamèn ex eadem epistola liqueat, parùm Gregorii monita apud ipsum potuisse, cum iteratis præceptis, & comminationibus opus fuerit. De Vice-Dominis, quorum officium hoc in canone memoratur, mentionem etiàm fecit Cassiodorus in lib. 5. variarum epist. 14., itèm Gregorius idem in can. 3. dist. 89. Sanè olim ex can. 27. Concilii Chalcedonensis disciplinam fuisse constat, ut Episcopi Œconomum, quem etiàm Vice-Dominum dicebant, haberent in peculio ecclesiastico administrando, ne sine testibus ipsi pro voluntate eodem peculio uterentur. Paschasius receptæ sui temporis disciplinæ non servierat, sed spreto cujuscumque Œconomi officio, ipse per se suæ Ecclesiæ redditibus utebatur, ut voluptatibus suis indulgeret, præsertim in navibus instruendis, quemadmodùm constat ex canone 1., jam pluriès memorato.

Can. 20.
caus. 7.
q. 1.

Ad redarguendam quoquè Pigmenii Amalphitani Episcopi (erat olim Amalphia Urbs Episcopalis in Campania, nunc Archiepiscopalis in Regno Nea-

politano) negligentiam pertinet Gregorii epistola alia ad Anthemium, quæ est 23. lib. 5. in vulgari, & lib. 6. in Maurina editione. Ferè integra refertur in can. 20. caus. 7. quæst. 1.: si quæ autèm apud Gratianum desunt, ex his facillè quisquam supplebit, *Pervenit ad nos, Pimenium (legunt alii Pigmenium) Amalphitanæ Civitatis Episcopum... vagari; quod videntes alii nec ipsi in castro se retinent, sed, ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare. Et quia hoc agentes ipsi potiùs ad suam hostes depredationem invitant, idcirco hac tibi auctoritate præcipimus &c.*

Alia est ad Anthemium epistola in vulgari editione 40., in Maurina 42. lib. 1., quâ Gregorius inhibet Monachis, ne quis ex ipsis è monasterio egrediatur, nec ad sæcularis vitæ genus transeat, imò nec ad Clericatus officia facillè adspiret. En priora epistolæ verba, ex quibus faciliùs explicabitur canon 32. caus. 16. quæst. 1. ex eadem epistola depromptus. *Joannes Frater, & Coepiscopus noster, directo per Justum Clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intinasse, aliquos Monachos monasteriorum, in Surretinâ Diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & à proprii Abbatis regulâ desiderio rei sæcularis abscedere, sed &, quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. Si quos autem qualibet occasione à Clericatu &c.* Sunt hæc verba memorati canonis 32., quem à Gratiano corruptum emendaverunt jam in suis adnotationibus Correctores Romani. Pòst pauca se-

Cau. 32.
caus. 16.
q. 1.

Can. 39.
caus. 27.
q. 1.

quantur, quæ Gratianus edidit in canone 39. caus. 27. quæst. 1. eisdem omninò verbis. Aliqua in hisce canonibus digna sunt singulari animadversione. In primis novi, ibidè agi peculiari sermone de Monachis Surretinâ tantummodò Diœceseos. Porrò urbs Surretinâ urbs erat Episcopalis in Campania, nunc Archiepiscopalis. Deindè sunt, qui putant, verba illa *qualibet occasione*, quæ habentur in dicto can. 32. juxtà ea, quæ nupèr describebam (quidquid Romani Correctores ex suis exemplaribus scrip-

serint) falsò esse inserta in vulgaribus editionibus; hinc Thomas Jamesius in vindiciis Gregorianis ait: *Verba hæc qualibet occasione ad amplificandum Monachorum ordinem spectant, adjecta sunt, atque assuta textui ab aliquo tenebrione, in membranis non comparent.* Quæ sanè si vera sunt, Romanorum Correctorum codex aliis codicibus præstabit. Demùm, quod spectat interdictum, ne passim Monachi ad Clericatum adspirent, suis sanè rationum momentis innitebatur, quæ egregiè expendens Severus Sulpitius dialogo 1. cap. 14. ità de Monachis eisdem scribebat: *Siquis Clericus fuerit effectus, dilatat continud fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus, ipse etiam ubique discurret, & qui antè pedibus, aut asello ire consueverat, spumante equo superbus invehitur. Parva prius, ac vili cellulà contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclavia, sculpsit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat, atque hæc caris viduis, ac familiaribus mandat tributa virginibus, illa ut byrrum rigentem, hæc ut fluentem texat lacernam.*

Can. 2.
caus. 17.
q. 4.

Benenatus quidam Messenates Episcopus certam pecuniæ quantitatem acceperat, ut castrum in urbe, in qua residebat, ædificari curaret. Exequi tamèn ipse neglexerat, quod sponderat, imò susceptam pecuniam in alios, privatosque usus convertebat. Monuit de hac re Anthemium Gregorius epistola 33. lib. 11. in vulgari, & 51. lib. 9. in Maurina editione, cujus sententiam integram hic describam, ut commoda sit interpretatio canonis 2. caus. 17. quæst. 4. *Pervenit ad nos, quemdam Benenatum Messenatem Episcopum pro construendo illic castro solidos accepisse. Et quia pars eorum solidorum apud eum dicitur remansisse, experientia tua subtili indagatione perquirat; & siquid manifestè de ipsis solidis cognoveris remansisse, Comitatio comiti prædictæ Civitatis sub desuscepti illud pagina contradat, atque immineat, ut in constructione ejusdem loci, sicut sunt dati, Deo adjuvante, proficiant, quia ratio nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communî utilitate datum esse*

cognoscitur. Benenatus ille, qui Messenas hic dicitur, alibi Misenus, sive Misenæ Civitatis Episcopus adpellatur, quem spectant canon 11. dist. 61., & canon 48. caus. 16. quæst. 1.

Est alia ad Anthemium epistola 48. Can. 5.
caus. 29.
q. 1. in vulgari, 51. in Maurina editione lib. 9.

1., in qua legitur can. 5. caus. 20. quæst. 1., ubi pro voce *providentia* legendum est *experientia*. Palmaria insula, de qua in eo canone sermo est, parva sanè, & in mari Tyrreno sita contra Terracinam, fuit olim receptaculum Monachorum, quemadmodum & insula Orpharia, sive Orphiana, de qua sermo fit in eadem epistola Gregorii; siquidèm Monachi in insulis tunc degere solebant, in quibus procùl à strepitu quietam, & qualis solitariis hominibus convenit, vitam traducebant, quemadmodum testatur Ambrosius lib. 5. in Hexameron cap. 5. Vult ibi Gregorius, neminem ante annos decem & octo in monasteriis insularum recipiendos esse, eâ ratione, quia dura est in insulis congregatio Monachorum. De hac re investiganda video parùm sollicitos Interpretes fuisse, & Glossographos. Ego id minimè prætermittam; novi enim, quod ibidèm Gregorius statuit, non generalem disciplinam continere, sed singularem & suis tantummodò temporibus accommodatam. Erat tum Italia universa hostilibus armis concussa, Italique debiliores vel ætate, vel sexu in insulas Italiæ adjacentes sese quasi in asylum recipiebant, rati eò hostium exercitus neitiquàm perventuros. Id tradit ipse Gregorius initio ejusdem epistolæ, ibi: *Comperimus in insula Orphiana.... multos virorum cum mulieribus suis diversorum patrimoniorum illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse; quod importunum judicavimus, ut, dum aliorum refugiorum loca vicina sint, ibidèm cum Monachis debeant mulieres habitare.* En igitur apertissimam causam, cur eâ ætate dura esset in insulis congregatio Monachorum, qui tenebantur vel ex ipso charitatis, ac miserationis officio integras excipere familias in monasteriis suis, in monasticæ solitudinis, quietis,

ora-

orationisque divinæ dispendium. His accedit, puerulos, metu hostium in insularum monasteria adductos, facile parentum suasionibus monasticam vitam professos tum fuisse, quam tutam omnino à publicis perturbationibus in insulis illis esse suismet oculis videbant; proindeque non satis maturo consilio, perpensaque causâ, Monachos se fieri exoptabant.

De epistolis ad Benenatum Misenum.

Can. 11.
dist. 61.

Vacante Cumanâ Ecclesiâ, propè Misenum Promontorium sita, quæ hodiè ob Cumanam dirutam Urbem Neapolitanæ Ecclesiæ juncta est, à Gregorio constitutus est ejus Visitor Benenatus Misenus Episcopus, ad quem directâ est epistola 19. in vulgari, & 25. in Maurina editione lib. 2. Ad eam referendus est canon 11. dist. 61. his verbis: *Charitas tua ad prædictam Ecclesiam ire properabit, & assiduâ adhortationibus Clerum, plebemque ejusdem Ecclesiæ admonere te volumus, ut, remoto studio diversarum partium, uno, eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant Sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & à venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui, dum fuerit postulatus cum solemnitate decreti, omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuæ testimonio literarum, ad nos sacrandus occurrat &c.* Si hæc itâ descripta perpendantur, liquebit facilè, quàm perperam usus fuerit Gratianus hoc fragmento. Ostensurus ipse erat discrimina, quæ intercedunt inter postulationem, atque inter electionem, tradens inter cetera, atque eo monumento comprobans, electionem quidè fieri cum solemnitate decreti, omnium subscriptionibus roborati; postulationem verò simplici petitione. At bone Deus! cum Gregorius solemnitatem decreti, omnium subscriptionibus roborati, exigit, postulationis utitur vocabulo, ibi: *dum fuerit postulatus &c.* Quomodò igitur ad electionem ea pertinent; aut quomodò postulatio fieri dicitur sine decreti solemnitate? Dixerit fortè quispiam, apud

Gregorium nomine postulationis electionem intelligi. Et ipse id fateor, quia Gregorii tempore erant hæc promiscua nomina, nec adhuc postulatio diverso jure ac electio dicebatur. At si id verum est, quomodò ex Gregorii monumentis potuit Gratianus jura postulationis ab juribus electionis omnino sejungere, & diversam utrisque formulam tradere?

Cumanam Ecclesiam vix jure Visitoris adivit Benenatus, non quidè cogitavit, ut electionem fieri Antistitis curaret, sed potius ut illam suæ Ecclesiæ jungeret, ipseque esset tum Misena, tum Cumanæ Ecclesiæ Episcopus. Id obtinuit ex Gregorii rescripto, seu epistola 31. in vulgari, & 45. in Maurina editione lib. 2. Hæc ferè integra legitur in can. 48. caus. 16. quæst. 1., & quidè eisdem verbis, si conferatur cum editione vulgari. In editione Maurina levis est scripturæ varietas; nam, ubi legunt alii utrasque nos Ecclesias.... & idè te quacumque tibi de earum.... perspexeris, ibi habitato.... Ecclesiam, cui corporaliter præsens non es &c. legunt Maurini Monachi: utramque nos Ecclesiam... & quaque tibi earum.... perspexeris, habitato... Ecclesiam, à qua corporaliter ad præsens absens es &c.

De epistolis ad Clementinam Neapolitanam.

Clementinam, ad quam scripta est epistola 11. lib. 1., Patritiam Neapolitanam fuisse, Maurini Monachi conjiciunt ex lib. 3. epistolarum Gregorii epist. 1. Eam consolatur in primis sanctus Pontifex de morte Eutherii Viri clarissimi: deindè, cum Clementina ad se mitti petisset Anotalium quemdam Diaconum, rescribit Gregorius, illum mitti non posse, quòd Romanæ Ecclesiæ Vice-Dominus, sive Œconomus jam constitutus esset. Hanc posteriorem epistolæ partem retulit Gratianus in can. 3. dist. 89., in quo tamèn duo menda occurrunt in nonnullis Gratiani exemplaribus; ubi enim Gratiane codices habent, quem ad nos dirigi, & austeritas fecit,

Can. 48.
caus. 16.
q. 1.

Can. 9.
dist. 89.

cit, in vulgatis epistolarum codicibus legitur: *ad vos dirigi, & austeritas facit*. De nomine Vice-Domini nihil hic dixerim, cum quædam attigerim superius ad canonem 2. dist. 89.

De epistolis ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum.

Can. 15.
dist. 54. Plurimæ sunt, & quidè diversis in causis, Gregorii epistolæ ad Fortunatum Neapolitanum Episcopum. Prior recensetur apud Gratianum in can. 15. dist. 54. epistolâ 32. lib. 6. in Maurina, & 31. lib. 5. in vulgari editione. Agit ibi Gregorius de servis Judæorum, sive Judæi fuerint, sive Gentiles, ac scribit, eos quotiès Christiani esse maluerint, abs Judæis ampliùs possideri non posse, imò nec venditionis titulo in aliorum dominorum potestatem transferri, sed jure ad libertatem proclamare. Jam pridè id Christiani Imperatores constituerant toto tit. Codicis, *ne Christianum mancipium*; quamobrè studendum erat Gregorio, aliisque Ecclesiasticis Antistitibus, ne Imperialia privilegia, favore Religionis Christianæ concessa, in desuetudinem abirent. Id perspicuè patet ex integra epistola, cujus initium hoc est: *Fraternitati vestra antè hoc tempus scripsimus, ut hos, qui Judaicâ superstitione ad Christianam Fidem, Deo aspirante, venire desiderant, dominis eorum nulla esset licentia venundandi; sed ex eo, quod voluntatis sue desiderium prodidissent, defendi in libertatem per omnia debuissent. Sed quia, quantum cognovimus, nec voluntatem nostram, nec legum statuta subtili scientes discretionem pensare, in paganis servis hac se non arbitramur conditione constringi, Fraternitatem vestram oportet de his esse sollicitam, &c.*, quæ leguntur in dicto canone 15., in quo, siquæ est codicum varietas, Romani jam Correctores animadverterunt.

Can. 5.
dist. 71. Alia epistola 11. lib. 6. in Maurina, & 11. lib. 5. in vulgari editione laudatur in can. 5. dist. 71. in causa Gratiani Venafranæ, seu, ut alii scribunt, Benefranæ Ecclesiæ Diaconi. Is enim

Tom. III.

cum in propria Ecclesia ministrare, hoste prohibente, non posset, Pontificiâ auctoritate, ac petente Neapolitano Episcopo, Neapolitanæ Ecclesiæ adscriptus est. Verba dicti canonis 5., quæ cum ipsa epistola omninò consonant, argumentum hujus rei perspicuè ostendunt. Postularem hoc in loco à Romanis Correctoribus, cur non illud animadverterint, quod animadvertendum voluerunt in can. 5. & 6. caus. 21. quæst. 1.

Sollicita, & propemodum anxia in Monachos cura, quâ afficiebatur Gregorius, eundem excitavit, ut ad Fortunatum Episcopum scriberet, conquerens, quòd ille Monachos, ac monasteria non foveret, quemadmodum decere Episcopum videbatur. Ea est epistola 23. lib. 8. in vulgari, & 24. lib. 10. in Maurina editione, ad quam referendus est canon 6. caus. 19. quæst. 3. Primum monuit Gregorius, ne quisquam ad tonsuram monasticam admitteretur, nisi primùm per biennium mansisset in monasterio tyrocinii causâ. Id Maurini Monachi in lib. 1. vitæ S. Gregorii cap. 3. in tomo ultimo suæ editionis ita sunt interpretati, ut singulare fuisset constitutum in Ecclesia Neapolitana, urgentibus quibusdam loci simul ac temporis adiunctis; quia videlicet, ut in eadem epistola Gregorius refert, tunc contigerat in Urbe Neapolitana, quemdam Mauritium præcipitanter de laico Monachum factum, nec antea probatum, sublati monasterii rebus aufugisse. Præterea monuit Gregorius, ut nemo ex militibus ad monasticam professionem admitteretur, nisi priùs Gregorius ipse de ea re certior fieret. Romani Correctores rectè animadverterunt, Interpretes, ac Glossographos in hac epistola expendenda non nihil à proposito aberrare. Etenim Gregorii monitum respiciebat Constitutionem Mauriti Imperatoris, quâ cavebatur, ne milites antè expletum militiæ tempus ad monasticam professionem admitterentur. De hac lege disserendum erit inferius ad canonem 1. dist. 53. Unum tantùm hoc lo-

Can. 6.
caus. 19.
q. 3.

E

co

co animadvertam, nimirum ubi apud Gratianum legitur: quos ad conversionem susceperint, &... qualicumque præsumat ratione suscipere, legi in optimis codicibus: quos ad convertendum susceperint, &... qualibet præsumat ratione suscipere.

Can. 28.
caus. 27.
q. 2.

Epistola 20. lib. 6. in vulgari, & 23. lib. 7. in Maurina editione, ex qua depromptus est canon 28. caus. 27. quæst. 2., scripta est ad Fortunatum Neapolitanum Episcopum, simul & ad Anthemium Subdiaconum, ac Defensorem. Acceperat Gregorius, virginem quamdam sponsalia contraxisse cum Stephano; post datam autem fidem monasticam vitam professam fuisse. Eam ob rem Stephanus sua interesse putabat, si domum, aliasque res virginis, velut in injuriæ sibi illatæ compensationem, occuparet. Gregorius causæ cognitionem Fortunato simul, atque Anthemio demandavit, quorum operæ commisit, ut, si vera fuerint, quæ narrarentur, monerent Stephanum de rebus restituendis, eâ addita ratione, quia decreta legalia dispensant, si converti voluerit, nullo omnino censuerunt damno multari, quemadmodum in dicto canone 28. legitur: at, si Stephanus monitis non acquieverit, sibimet quid factum fuerit, renuntiaretur, ut ipse Gregorius opportunis modis faciendam ex necessitate restitutionem curaret, quam Stephanus sponte, & ex consilio facere neglexisset. Monent Maurini, pro verbo illo, *multari*, in aliquibus MSS. codicibus legi *multare*.

Can. 6.
caus. 29.
q. 2.

In canone 6. caus. 29. quæst. 2. integra refertur epistola 1. in vulgari editione lib. 6., in Maurina libro 7. Agitur ibi de causa Clerici cujusdam Neapolitani, qui prætextu servitutis, quâ uxorem affectam aiebat, à se illam abjecerat. In eodem canone observandum est, ubi Gratianus legit: *cautius novit; quia scilicet maritus suus... suo eam vos conjugio reformaretis... macula servilis... nos illud cognoscatis &c.* in aliis codicibus ita haberi: *Acutius novit, quum quia maritus suus... suo eam vos conjugio reformare Fraternitas vestra cognoscat....*

macula servitutis... nos illum cognoscatis &c.

De epistola ad Gaudentium Nolanum Episcopum.

Vacante Ecclesiâ Capuanâ, ejusdem visitationem juxta morem sui temporis mandavit Gregorius Gaudentio Nolano Episcopo per epistolam 11. lib. 10. in Maurina, 13. lib. 4. in vulgari editione. Nimirum, ne bona vacantis Ecclesiæ à quoquam diriperentur, Metropolitani, aut Primatis sollicitudo Episcopum designabat, cujus solertiâ omnia custodirentur, imò & electio Successoris celebraretur. Huc spectat canon 22. Concilii Chalcedonensis, canon 35. Synodi sextæ, quibus addi possunt can. 45. 46. 47. 48. caus. 12. quæst. 2. Ex laudata Gregorii epistola depromptus est canon 19. dist. 61., cujus postrema verba in aliquibus exemplaribus corrupta sunt, ideoque ita restitui debent: *Sedulo, ac devotè debeant deservire.* In prioribus verbis non consonant omnes Gregorii codices; alicubi enim pro nomine Festi Capuani Episcopi legitur Sixtus, alicubi Fuscus.

Can. 19.
dist. 61.

De epistola ad Godiscalem Ducem Campaniæ.

Elegans est Gregorii sententia, quæ legitur in can. 67. caus. 11. quæst. 3. ad coercendos eifrânes iracundiæ impetus maximè accommodata. Ea legitur in principio epistolæ ad Godiscalem Campaniæ 12. lib. 8. in vulgari, & 11. lib. 10. in Maurina editione. Irâ percitus Godiscaleus (alii appellant Gudiscaleum, alii Guidiscaleum) adversus Abbatem monasterii Sancti Archangeli, ejusdem monasterii januas effringi jusserrat, irruensque armatâ militum selectorum manu, quidquid militibus libuisset, eripiendum voluit. De hoc gravi iracundiæ motu conquestus est apud ipsum Ducem Gregorius, adserens iram ratione esse temperandam, quemadmodum

Can. 67.
caus. 11.
q. 3.

dùm legitur in dicto canone 67., cujus postrema verba ita ex editione Maurinorum erunt legenda: *Nam commotionis tempore justum putat ira, quod fecerit.*

De epistolis ad Joannem Episcopum Vellitranum.

Can. 44.
caus. 7.
q. 1.

Duplex memoratur apud Gratianum epistola Gregorii ad Joannem Episcopum Vellitranum (est Velletri Urbs Campaniæ non procùl à Roma, cujus Episcopatus hodiè junctus est Ostiensi). Prior epistola est in editione Maurina 14. lib. 2., in vulgari 11. lib. 2., ex qua excerptus est canon 44. caus. 7. quæst. 1. Ibi Gregorius metropolitico etiàm jure Joanni mandat, ut injuriâ belli causam præbente intereâ Episcopalem Sedem in alium Diœceseos locum transferat. Variam varii codices exhibent lectionem; ubi enim Gratianus legit: *In loco quondam Arenata.... transmigrari, quatenus ab hostilitatis.... illic consuetudinem solemnium festivè disponas*, in aliis codicibus habetur: *in locum, qui Harenata dicitur.... transmigrare, quatenus & ab hostilitatis.... illis consuetudinum solemnium festa disponas*. Omitto ea, quæ jam in his postremis verbis Romani Correctores animadverterunt; eo enim omnia collineant, ut indicetur, in loco Harenata constituendam opportunè esse Ecclesiam Cathedralem, ad quam populus solemnibus diebus ecclesiasticis confluere teneretur juxtà veteres canones, videlicet canonem 21. Concilii Agathensis, can. 15. Concilii Arvernensis, can. 25. Concilii Aurelianensis I., & can. 3. Concilii Aurelianensis IV.

Can. 49.
caus. 10.
q. 1.

Altera epistola, ex qua depromptus est canon 49. caus. 16. quæst. 1., habetur in lib. 2. epistola 35. in vulgari, epistola 50. in Maurina editione. Inscriptio epistolæ non eadem est in omnibus codicibus; in aliquibus enim Joannes dicitur Episcopus Vellitranus, in quibusdam Veliternus, in uno MS. Squillacinus, uti observaverunt Monachi Maurini. Non videtur recedendum à vulga-

ri lectione, unius, vel alterius codicis causâ, ubi præsertim nulla melior ratio subest. Extat ferè integra epistola in dicto canone 49., ubi Romani Correctores pro voce *Treverensium* rectè adposuerunt *Triumtabernensium*. Monachi Maurini, freti auctoritate codicum MSs. legerunt *Trium Tabernarum*; & quidè op- timè congruit emendatio cum epistolæ integræ contextu; nam Tres Tabernæ erant olim Urbs Latii Episcopalis, cujus vestigia supersunt in via Appia, non procùl ab Urbe Velletrensi, de qua etiàm mentio fit in Actibus Apostolorum cap. ult. ibi: *Occurrerunt nobis usquè ad Appii forum, & tres Tabernas*. Illud adjici potest, Monachos Maurinos in MSs. Codicibus quibusdam pro voce illa *commoti* legisse *commoniti*.

De epistola ad Clerum, & Nobiles Cives Neapolitanos.

Vacante Neapolitanâ Ecclesiâ, Clerus & Populus suffragia ita diviserat, ut vix constaret, quis ritè electus esset ex duobus Diaconis Joanne, & Petro. In his causarum adjunctis ad Clerum, & Nobiles Neapolitanos scripsit Gregorius epistolam, quæ in vulgari editione est 40. lib. 8., in Maurina 62. lib. 10. Ipsam integram descripsit Gratianus, quinque sejunctis fragmentis. Initium epistolæ legitur in can. 17. caus. 8. quæst. 1., post cujus postrema verba, ita sequitur: *Prius enim quàm scripta ad nos vestra recurrerent* (legunt alii *discurrerent*) *Joannem Diaconum &c.*, quæ habentur in can. 4. dist. 28., & statim subsequuntur verba canonis 1. dist. 39. ibi: *Petrus item Diaconus, quem à vobis electum adseritis &c.* Huic sanè canonis aliam sententiam Gratianus affinxisse videtur, quàm quæ Gregorii esset. Ait Gregorius, eo tempore debuisse talem in Episcopatu constitui, qui *de extrinseca etiam subjectorum utilitate, & cancellâ sciret esse sollicitus*, quæ sanè intelligendâ erant in conspectu hostium barbarorum; tunc enim penè ruente Orientalium imperio,

Can. 17.
caus. 8.
q. 1.
Can. 4.
dist. 28.
Can. 1.
dist. 39.

intèr gravissimas angustias pressi ab exteris Itali Populi consueverant ad Episcopos suos, tamquàm ad parentes optimos, confugere; quamobrèm opportunius tempus esse non poterat, quo prudentissimè quisque Episcopus eligeretur. At Gratianus rei historiciæ parùm gnarus ità canonem interpretatus est, quasi *pro sua simplicitate* esset quis ab Episcopatu adipiscendo repellendus, ne ejus occasione res Ecclesiæ dilapidarentur. Pergit Gregorius inquires: *Nàm de*

Can. 4.
dist. 47.

eo insuper ad nos pervenisse cognoscite, quòd solidos dederit ad usuras &c., quæ habentur in can. 4. dist. 47., ubi tamèn leviuscula quædam observari possunt; etenim pro illis verbis: *alium eligere, & ab hujus vos persona.... esse patuerit.... ut vitam, moresque illius &c.* vulgares Codices exhibent: *alium eligite, & ab hujusmodi vos persona.... esse potuerit.... ut de vita, moribusque ipsius &c.* Demùm epistola concluditur verbis illis, quæ Gratianus descripsit in can. 15. dist. 61. Eadem verba cum Gratianus aliquantisper corruperit, ut fragmentum magis perspicuum redderet, ità restituam: *Studii praterèa vestri sit, etiàm alium, qui aptus sit, providere, ut si fortè huic ordini hic non videatur idoneus, sit, in quem se vestra declinare possit electio.* Nàm grave Cleri illius erit opprobrium, ut, si hic fortassè adprobatus non fuerit, alium se dicant, qui eligi debeat, non habere.

Can. 15.
dist. 61.

De epistola ad Milites Neapolitanos.

Can. 7.
caus. 23.
q. 1.

Pluriès jam tradidi, Gregorium Pontificem promovendæ Imperatorum, ac Civium Imperatoribus subditorum utilitati studiosissimè pro officio prospexisse. Hujus rei inter cetera argumentum præbet epistola 31. lib. 2. in Maurina, & 24. lib. 12. in vulgari editione. Ibi monentur Neapolitani Milites, ut Constantio Tribuno Civitatis obtemperarent, causâ publicæ utilitatis. Integra epistola refertur in can. 7. caus. 23. quæst. 1., dummodò ea adjiciantur, vel

emendentur, quæ minùs appositè in principio Gratianus descripsit, his verbis: *Summa militiæ laus inter alia bona merita hæc est, obedientiam Sanctæ Reipublicæ utilitatibus exhibere, quodque sibi utiliter imperatum fuerit, obtemperare, sicut & nunc devotionem vestram fecisse didicimus &c.* Animadvertunt Maurini Monachi, epistolam eandem in plerisque MSs. Codicibus desiderari; proindèque non omninò certa est illius auctoritas, aut omninò indubium, quodcumque ex illa deduceres argumentum.

De epistola ad Paschasium Episcopum Neapolitanum.

Quanta esse debeat Episcopi solertia, ut populi à Fide Christiana aberrantes ad eandem revocentur, aut trahantur, innuit Gregorius in epistola ad Paschasium Episcopum Neapolitanum in Maurina editione 12. lib. 13., in vulgari 15. lib. 12. Eam integram retulit Gratianus in can. 3. dist. 45., in quo tamèn ubi legitur: *Judæi siquidem, Neapolim consistentes.... licuit observare. Quod si.... operam dare.... ad fidem illi.... ut eos ex eorum codicibus &c.* Monachi Maurini legendum voluerunt: *Judæi siquidem, Neapolim habitantes.... licuit observare, vel colere. Quod si.... operam adhibere.... ad fidem illis.... ut eis ex eorum codicibus &c.*

Can. 3.
dist. 45.

SECTIO VI.

De epistolis, directis per Illyricum.

De epistolis ad Antoninum Subdiaconum in Dalmatia.

Quod munus obibat Anthemius, ut suprà traditum est, in Campania Subdiaconus, illud ipsum obibat Antoninus Subdiaconus in Dalmatia. Horum operâ utebatur Pontifex Maximus non tam ad tuendas Ecclesiæ facultates in Provinciis sitas, quàm veluti Delegatorum extrà ordinem, qui aut mandata Pontificum exequerentur, aut, prout res inci-

de-

deret, Pontifices eosdem redderent certiores. Tres ad eundem Antoninum Gratianus retulit Gregorianas epistolas, quæ Salonitanam potissimum Ecclesiam, & Natalem ipsius Ecclesiæ Episcopum respiciunt. Prior epistola est numero 16.

Can. 8. lib. 2. indict. 10. in vulgari, & 20. lib. 2. in Maurina editione; cuius argumentum hoc est. Natalis Salonitanus cognatis suis sacra Ecclesiæ vasa concesserat, contradicente Honorato Archidiacono, ad cuius curam illa potissimum pertinebant. Quod ægrè ferens Natalis Honoratum ab Archidiaconatu dejecit sub specie promotionis ad Ordinem Presbyterii. Conquestus Honoratus statim fuit apud Gregorium, qui propterea de ea re ad Antoninum scripsit. Verba epistolæ sunt in can. 8. dist. 74., quæ sanè cum integra ferè epistola plurimum congruunt cum epistola altera à Gregorio scripta ad eundem Natalem, ex qua legitur apud Gratianum canon 40. caus. 7. quæst. 1.

Can. 64. caus. 11. q. 3. Altera epistola, in vulgari editione 9. lib. 2. indict. 11., scripta est occasione iniquæ sententiæ ab eodem Natali Salonitano prolata in causa Florentini Epitauritanæ Civitatis Episcopi. Eum damnaverat Natalis, non servatis solemnitatibus ex sacrorum canonum disciplinâ præstitutis, nimirum nullo celebrato Sacerdotum Concilio, imò, quod gravius erat, nullâ præhabita criminum objectorum probatione. Voluit Gregorius eam sententiam revocari, causamque in Concilio retractari. Epistolæ fragmentum legitur in can. 64. caus. 11. quæst. 3. Epitauritana autem Civitas, cuius Episcopum insequabatur Natalis, eadem est, quam hodiè adpellant Ragusam, urbem maritimam in Dalmatia.

Can. 1. caus. 8. q. 2. Vitâ functo eodem Natali Episcopo Salonitano, Gregorius Antonino mandavit, ut curaret in Ecclesia vacante quantocius successorem Episcopum eligi per Cleri Populique suffragia. Epistola Gregorii est in vulgari editione 22. lib. 2. indict. 11., in Maurina 22. lib. 3., atque ex ea depromptus est canon 1. caus. 8. quæst. 2., ubi pro illis ver-

bis *te admonente* animadvertunt Maurini Monachi ex MSS. Codicibus, legendum potius esse *te imminente*; unà etiã observantes, apud Gregorium verbum *imminere* promiscuè usurpari ac verbum *instare*, *urgere*, & similia.

De epistola ad Episcopos Epiri.

In vulgari editione lib. 5. epistola 7. in Maurina lib. 6. epistola 8. hanc exhibet inscriptionem: *Gregorius Theodoro* (legunt aliqui *Theodoro*, vel *Theoderico*), *Demetrio, Philippo, Zenoni, & Alcissono, Episcopis Epiri*. Hi certiore Gregorium fecerant de electione, ac consecratione Andree Episcopi Neapolitani, siquidè Nicopolis erat Urbs Epiri Metropolitana. Qua in re observandum est, duas in Illyrico tunc Provincias fuisse Epiri nomine designatas, novam, & veterem. Epirus nova, quæ hodiè Albania superior est, Metropolim habebat Dyrrachium. Epirus vetus, quæ à nonnullis Albania inferior dicitur, recentioribus verò Chimera, & Larta, Metropolim habebat Nicopolim ad sinum Ambracium. De hac Epiro vetere intelligenda est Gregorii epistola; quamobrè jure Monachi Maurini emendarunt vulgatos codices in ea parte, in qua exhibent Andream Nicomedianæ Civitatis Episcopum; voluerunt enim legendum non *Nicomedianæ*, sed *Nicopolitanæ*; quæ emendatio validis argumentis confirmatur apud Petrum de Marca in lib. 5. de concord. Sacerd. & Imper. cap. 25. num. 10. Exindè etiã liquet, emendandum similiter esse canonem 11. dist. 100. ex ea epistola depromptum. Quæ verò in eo canone memorantur privilegia Episcopi Nicopolitani, quæ se confirmasse instar suorum Prædecessorum Gregorius profitetur, eò pertinent, ut Nicopolitanus Episcopus Vicarius esset in Epiro Sedis Apostolicæ, quemadmodum & in sua Provincia erat Episcopus Thessalonicensis, aliique numero plurimi in diversis Ecclesiis. Insigne verò privilegii illius, & Vicariatus Apostolici erat

Pallium, quod, ut liquet ex eodem canone, ad eundem Episcopum directum fuit.

De epistola ad Episcopos per Elladum.

Non omnes codices omninò consonant in inscriptione epistolæ 56. lib. 4. vulgaris, & 58. lib. 5. Maurinæ editionis. Maurini Monachi maluerunt legendum esse: *Gregorius universis Episcopis, per Helladium Provinciâ constitutis*. In codicibus Gratiani legitur *per Helladem*, in aliquibus *per Heledam*. Exhibent alii codices *per Archelaidam*; alii *Episcopis Adrellada*, vel *Arellada*, *construtis*. Sanè nemo non videt, ibi Helladis Episcopos erudiri, sive Achajæ; Hellas enim propriè Achaja est Corintho proxima, quam memoravit S. Paulus initio epistolæ 2. ad Corinth. Qualis fuerit hujus epistolæ causa, pallàm facit canon 117. caus. 1. quæst. 1. ubi duo leviuscula menda corrigenda erunt; ubi enim legit Gratianus: *ex quo, ut prædixi, innuitur &c.*, & *cum primo contra Sanctam &c.* legendum est juxta optimos codices: *ex quo, ut prædixi, malo innuitur &c.*, & *cum prima contra Sanctam &c.* Eadem propemodùm verba scripserat Gregorius in memorata superius epistola ad Episcopos Epiri; eadem etiàm in epistola ad Episcopos Gallia; ex qua depromptus est canon 2. dist. 48.; ex quibus liquet, pluribus in Provinciis simoniæ vitio Episcopos Gregoriani temporis infectos fuisse.

De epistolis ad Joannem Episcopum Primæ Justinianæ.

Quæ Urbs in Albania vocatur Locrida, aliàs Achridus, nuncupata fuit aliquandò Justinianea prima; Justinianea, quòd in ea natus fuerit Justinianus; prima, ut distingueretur tùm ab Ulpiano Mæsiæ superioris, quæ dicta est Justinianea secunda, tùm ab aliis Urbibus, idè eodem nomine donatis, quòd ab ipso Justiniano fuerint restaurata. Illa

igitur paulatim pluribus ornari, augeri-que privilegiis cœpit, ut liquet ex Novella 11. Constitutione, donèc, Metropolis facta Prævalitanæ Provinciæ, illud præterea obtinuit, ut ejus Urbis Antistes Primas, & Vicarius Sedis Apostolicæ existeret. Ad eam Episcopalem Sedem evectus fuerat Joannes, ad quem Gregorius gratulaturus epistolam scripsit 8. lib. 4. in vulgari editione, & in Maurina 23. lib. 2., cujus priora verba hæc sunt: *Manifestum bonitatis esse liquet indicium, in unius electione convenire consensum. Quia igitur suscepta &c.* Hic ea sequuntur, quæ legimus apud Gratianum in can. 9. dist. 63. eisdem omninò verbis; pòst ea autèm statim legi debent verba canonis 10. dist. 100. Ex his sanè observare meritò possumus, Pontifices Maximos sæculo sexto Pallium consuevisse concedere iis, qui Romanæ Sedis Vicarii in diversis singuli Provinciis constituerentur, quemadmodùm etiàm constat ex epistola Gregorii, superius memorata, ad Episcopos Epiri.

Alia est ad eundem Joannem epistola, ad quam referendus est canon 44. caus. 2. quæst. 7. à Gratiano, aut quovis alio Scriptore, qui Gratiano auctor fuerit, omninò depravatus. Ea est epistola 31. lib. 12. in Maurina, & 34. lib. 10. in vulgari editione. Ibi Gregorius, expositis Pauli Docleatini Episcopi criminibus, de quibus nimirum accusatus fuerat Paulus, imò etiàm depositus, subrogato in ejus locum Nemesione, proposuit, quid Joanni Primæ Justinianæ Episcopo agendum superesset. Erat Doclea Urbs Episcopalis Illyrici ad Lacum Scodritanum, atque olim suberat Scodritano Episcopo, donèc Justinianus, ut nupèr tradebam, patriam suam ad dignitatem Metropolis evehi voluit; ex eo enim tempore Docleatinus Episcopus Episcopo Primæ Justinianæ subjectus est. Causam igitur Pauli Docleatini dirimendam voluit Gregorius abs Joanne, vel jure ordinario, tanquàm Metropolitâ; vel etiàm extrâ ordinem, tanquàm Sedis Apostolicæ Vicario. Eodem tem-

Can. 117.
caus. 1.
q. 1.

Can. 9.
dist. 63. &
Can. 10.
dist. 100.

Can. 44.
caus. 2.
q. 7.

pore Gregorius etiã ad Constantium Episcopum Scodritanum scripsit, ut operam suam jungeret cum Joanne ad rei ejusdem, & causæ executionem commodius obtinendam. Hæc ad Constantium epistola est 35. lib. 10. in vulgari, & 30. in lib. 11. in Maurina editione. Jam verò Gratiani fragmentum ad integram Gregorii epistolam exigamus. Ità scribit Gregorius: *Dilectissimus itaque lator presentium Neemesion ad nos veniens indicavit, sicut & gestorum exemplaria, quæ huc detulit, continebant, Paulum Doileatinæ Civitatis Episcopum, inter alia mala in corporale crimen lapsum, à suis fuisse Clericis accusatum; atque, habitâ cognitione, ità, quod sine dolore dicere non possumus, clavisisse; atque insuper, postquàm convictus est, etiam cum libellum, in quo ea, de quibus accusatus fuerat, vera esse confessus est, obtulisse. Quæ de re sententiâ illo episcopali deposito, ejus loco se cum Fraternitatis vestræ consensu esse Episcopum ordinatum. Sed nunc eundem Paulum cum auxilio secularium Judicum venientem Episcopium more prædonis ingressum, ablatisque violenter rebus Ecclesiæ, ab eo se projectum, & ad summam injuriam, ac necem penè perductum. Et quoniam tantæ nequitie pravitas nec dissimulanda, nec leviter attendenda est, Fraternitas vestra hæc omnia diligenter curet addiscere; & si ità se, ut edocti sumus, veritas habet, prædictum Paulum districtâ faciat executione compelli, ut, quæcumque abstulerit, omni morâ, vel excusatione cessante, restituat; si verò nihil Ecclesiæ, sed suum proprium dixerit abstulisse, quamvis grave, & iniquum fuerit, ut non à vobis, vel Metropolitano ejus hoc peteret, sed temerario ausu manu præsumeret agere; verumtamen, siquid proprium tulit, sub Fraternitatis vestræ debet examinatione constare, si verum est. Sed & illud diligenter querendum est, si quid male de rebus dilapidavit Ecclesiæ, ut ex eo, quod nunc abstulit, hoc reformare, ac satisfacere modis omnibus compellatur.*

De epistolis ad Joannem Episcopum Corinthi.

Post dejectionem Anastasii Corinthii Episcopi, quem malum, & execran-

*da pravitatis pastorem Gregorius vocat, successit in Episcopali Sede Joannes, quem propterea idem Pontifex monet, ut non solum vestigia Decessoris sui non sequatur, sed lapsam in ea Ecclesia disciplinam pro viribus restituat, præsertim verò simoniam, ac simoniacos omnes detestetur. Gregorii epistola est 55. lib. 2. in vulgari, & 57. lib. 5. in Maurina editione. Ex ea depromptus est canon 3. dist. 100., ad quem sanè referendus est canon 116. caus. 1. quæst. 1. Refert Sanctus Pontifex, olim in sacris Ordinibus conferendis simoniæ vitium admissum fuisse, à quo propterea in posterum recedendum monet. Hac de re addit, se jam nonnulla constituisse in Concilio Romano factò ante corpus B. Petri Apostolorum Principis, quod fortè quispiam referet ad acta Concilii Romani, in Collectionibus Conciliorum adjecta epistolis Gregorianis, in quibus cap. 5. hæc leguntur: *Antiquam Patrum regulam sequens nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione palli, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione pastelli. De hujusmodi pastello fit etiã mentio in can. 7. caus. 1. q. 3., & nomine Gregorii in cap. 1. de simonia; itè in can. 15. caus. 1. quæst. 3. Verùm, an ea acta Concilii Romani, ex quibus is canon eruitur, verè tribuenda sint Gregorio, admodum dubitant eruditi, quorum plurimi illa tamquam apochrypha rejiciunt, adfirmantque longè recentiore ætate inductam fuisse consuetudinem illam detestabilem, ac propterea sacris canonibus improbatam, ut in sacris ordinationibus nihil quidpiam daretur pro ipsa ordinatione, sed prætextu prandioli, quod pastum, vel pastellum vocabant. Igitur verba Gregorii ad alios canones erunt exigenda, & ad aliud Concilium Romanum, cujus acta deperierint. Verba Gratiani in dicto canone 3. ità erunt emendanda: *Novit autem Fraternitas vestra, quia prius pallium, nisi dato commodo, non datur. Quod, quoniam incongruum erat, factò Concilio ante corpus B.***

Pe-

Petri Apostolorum Principis tam de hoc, quam de ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut neque per commodum, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros Ordines consentiatis, vel permittatis adduci. Monachi Maurini omittunt has duas voces vel permittatis. Mens autem Gregorii in his verbis hæc erat. Nimirum demonstrabat, ecclesiasticam disciplinam valde corrumpi per simoniacas ordinationes Episcopis sanè, Clericis omnibus indignas. Hujus rei argumentum deprompsit ex recenti Constitutione Concilii Romani, quâ cautum fuerat, ut ne pro Pallio quidem quidpiam dandum esset, aut recipiendum, licet olim aliquid ejus causâ donari consuevisset. Sanè Pallium non inter sacra omnino ornamenta tunc recensebatur, sed Clarissimorum Principum erat insigne, ab Imperatoribus primum Romanis Pontificibus datum, deinde à Romanis Pontificibus Episcopis quibusdam majoribus, qui speciali privilegio dignitatis suæ illustria quædam insignia merebantur. Erat illud, non quale est in præsentia ex lana contextum, & brevibus fasciis compositum, sed ampla chlamys aureis tæniis ornata undique, & ad pompæ solennitatem elaborata. Hinc minimè absurdum esse potuit, in concessione Pallii quidpiam ab accipiente quasi in compensationem pretii dari consuevisse aliquando; at verò, cum Pallium occasione ordinationis Episcopalis dari cœpit, ne quod pro Pallio dabatur, dari videretur pro sacra ordinatione, opportunum fuit definire, Pallium etiâ gratis concedendum fore. Atque hinc fortè contingere potuit, ut Pallia in aliam formam redigerentur, quemadmodum recentiore ætate cernuntur. Sed de hac re alibi commodiùs.

Alia ad eundem Joannem Corinthium est epistola 51. lib. 4. in veteri, 52. lib. 5. in Maurina editione; in qua eadem propemodum causa tractatur, nimirum de Anastasio Joannis Decessore. Cum enim illi gravissima crimina, præ-

sertim simoniæ, objicerentur, Gregorius ipse causam dirimendam mandaverat Secundino Episcopo, ac deinde hujus gesta in hac parte laudavit in hac ipsa epistola Gregorius idem, unâ suggerens quid abs Joanne Corinthio agendum esset cum Paulo Diacono, qui ad Episcopi sui Anastasii accusationem ritè quidem processerat, sed prævaricatus fuerat spe præmii, quod accusatus Episcopus ipsi sponderat; itè quid agendum cum Euphemio, & Thoma etiâ accusatoribus, qui ab Anastasio ipso sacris Ordinibus initiati fuerant, pactione initâ, ut ab accusatione recederent. Referuntur hæc in can. 6. & 7. caus. 2. quæst. 3., qui, quoniâ paulò alitèr, quàm integris epistolæ exemplaribus, leguntur, itâ sunt rectiùs describendi. Ait Gregorius: *Paulum itaque Diaconum latorem præsentium, quamvis culpa sua vehementer confundat, atque redarguat, quod deceptus promissione ab accusatione nuper depositi quondam Episcopi sui destiterit, & cupiditatis studio silere contra animam suam potius, quàm prodere vera consenserit, tamen quia pios plus nos esse convenit, quàm districtos, hanc ei culpam ignoscimus.* Et paulò postea: *Euphemium verò, atque Thomam in ordine, locoque tantummodò, undè ad ordines sacros promotio fuerunt, volumus revocari, & cunctis diebus vitæ suæ eorumdem locorum continentiam, (id est, annua vitæ subsidia) sicut consueverunt antè, percipiant.* Sunt hac ratione ad optimos codices restituti canon 6. & 7. superiùs memorati. Attamen animadvertendum adhuc superest, in can. 6. §. *Omnis igitur* Gratianum ea retulisse, quæ apud Gregorium non habentur, quæque alibi idem Gratianus refert nomine Fabiani, aut Sixti, in can. 4. caus. 2. quæst. 8., & can. 1. caus. 3. quæst. 6., de quibus jam actum est suo loco.

De epistola ad Joannem Larissæum.

Urbs mediterranea Thessaliæ est Larissa, olim Metropolis ad Penæum fluvium in Pelasgiotide regiuncula inter Picrium montem ad Boream, & Pelasgi-

cum

cum sinum ad Austrum, quæ hodiè est sub dominatione Turcarum. Huic Civitati tempore Magni Gregorii præerat Joannes Episcopus, ad quem epistolam Sanctus Pontifex scripsit, quæ in Maurina editione est 7. lib. 3., in vulgari 7. lib. 2. Epistolæ argumentum ut percipiatur, operæ pretium erit primum expendere disciplinam, quæ in Episcoporum judiciis, & accusationibus sæculo sexto vigeat ex Novellis Constitutionibus Justiniani, præsertim verò ex Nov. 83. Ibi constitutum fuit, ut, si in civilibus negotiis conveniretur Episcopus, causa coràm Archiepiscopo dirimeretur, ne si ad alia judicia pertraheretur, à sacro cogeretur ministerio vacare; at si difficultates quædam suborirentur, aut propter causæ naturam, aut alia quædam adjuncta, quibus coràm Archiepiscopo causa finiri non posset, ad civiles judices pergeretur, juxtà Romani Juris regulas pronuntiatus: si verò criminalis esset controversia, ut illa coràm competentibus judicibus, quales erant in Provinciis Præsides, ageretur, exceptis delictis ecclesiasticis, ut vocant, quæ Synodorum cognitioni reservata semper fuerunt. His igitur legibus disciplina judiciorum clericalium consistebat, dum memoratus Larissæ Episcopus Joannes adversus Hadrianum Thebanæ Civitatis Episcopum sententiam damnationis pronunciavit. Porro Thebana Ecclesia fertur olim Larissæ Episcopo, tanquam Metropolitæ, subjecta, licet tamèn auctoritate Pelagii II., qui Gregorium præcessit, ab ejusdem jurisdictione subducta fuerit; fortè autèm subjecta Primæ Justinianæ Episcopo, qui nupèr metropolitica jura, curante Justiniano Imperatore, obtinuerat. Nihilò tamèn minùs Joannes Larissæus, eam exemptionem parvi pendens, Thebani Episcopi causam ipse discusserat, reumque agnitum damnaverat, eamque jurisdictionem eo audentius explicavit, quo gravior erat auctoritas, quæ innitebatur, nimirum Mauricii Imperatoris. Hadrianus Thebanus Episcopus à duobus pri-

mum improbis Thebanæ Ecclesiæ Diaconis apud Imperatorem Mauritium fuerat de criminibus accusatus. Imperator, ut arbitror, ignarus, Thebanum nupèr à Larissæi Episcopi jurisdictione exemptum fuisse auctoritate Pelagii II., ratus antiqua Metropoleos jura Larissæo Episcopo inesse, causam Hadriani in eo, quod erat civilis negotii admixtum, Larissæo Episcopo dirimendam mandavit, in eo verò, quòd ad crimina objecta pertinebat, sibi reservavit, juxtà memoratam Justiniani Constitutionem. Hac Imperiali delegatione fretus Joannes Larissæus præcipitato judicio Hadrianum damnavit, quin solertiùs in causæ ipsius adjuncta incubuisset; quod sanè si perfecisset, animadvertisset, Hadrianum non nisi ex privato memoratorum Diaconorum odio fuisse accusatum, & callidà quadam suggestionem ad aulam Imperatoris & causam, & Episcopum fuisse delatum. Pòst eam Episcopi Larissæi sententiam provocavit Hadrianus ad Imperatorem, qui novam causæ cognitionem demandavit Honorato Sedis Apostolicæ Diacono, & Sebastiano viro laico, quem *Gloriosum Antigraphum* Gregorius vocat; qui judices, causâ cognitâ, eundem Hadrianum absolverunt. Nondùm absoluta res fuit, sed calliditate hominum invidorum rursus factum est, ut causa coràm Joanne Primæ Justinianæ Archiepiscopo, Principali interveniente jussione, retractaretur, quemadmodum ipsemet Gregorius ait; quod ego arbitror ex eo profectum, quia nonnulli objecerint judicialia gesta eo usquè fuisse prorsus invalida, quòd ex errore primum Thebani Episcopi causa à Larissæo Episcopo discussa fuerat, quæ erat ab Episcopo Primæ Justinianæ discutienda. Itaque, deductâ causâ ad Episcopum Primæ Justinianæ, damnatus est Hadrianus, atque ab Episcopali Sede depositus, qui propterea aliam sibi ineundam superesse viam non agnovit, quàm ut ad Gregorium Pontificem confugeret, quemadmodum reverà confugit. Eum Gregorius bénig-

nissimè excipiens in propriæ dignitatis ordinem revocandum esse decrevit. Hic subsisto; jam enim exindè facilis redditur interpretatio canonis 52. caus. 16. quæst. 1., cujus priora verba usquè ad illa *neque canonicè condemnatum*, rectè consonant cum initio Gregorianæ epistolæ. Quæ verò in epistola Gregorii subjiciuntur, atque à Gratiano omittuntur, spectant integram facti seriem, de qua conqueritur Sanctus Pontifex, omnia fraudibus, & calliditatibus invidorum, ac perfidorum hominum fuisse peracta. Pòst quæ ità proseguitur: *Sed de Joanne Primæ Justinianæ Urbis Antistite, ac de nequissimo ejus, damnamdoque judicio aliàs summus, juvante Domino, tractaturi. Hadrianum &c.*, quemadmodum apud Gratianum in dicto canone 52. usquè ad verba illa: *Decernimus jussione percipere*. Pòst quæ statim subsequuntur, quæ habentur in can. 13. caus. 25. quæst. 1. hoc modo: *Hac enim consona Sanctis Patribus &c.* pòst quæ rursus adsuenda sunt, quæ habentur in vers. *Res autem ultimo in memorato canone 52. usquè in finem.*

De epistolis ad Maximum Salonitanum.

Dalmatiam universam turbaverat causa Maximi Salonitani (erat olim Salona Dalmatiæ Urbs Princeps, ex cujus ruderibus deindè crevit Spalatum); nimirum cum vacasset Salonitana Ecclesia nihil non molitus est Maximus, ut eandem quocumque modo occuparet. In primis, datâ, promissâve pecuniâ, nonnullorum Episcoporum suffragia mercatus est; deindè, quos sibi refragantes accepit, vi factâ, & irruens armis dejecit. Spreta hinc canonica electio, neglecta Pontificis Maximi auctoritas, omnia susdequè eversa. Eò tandè devenit Maximus, quò promotioni suæ quamdam conciliaret auctoritatem, ut fingeret Imperatoris Diploma, quo sibi concessum jure fuisse Episcopatum apertissimè declararetur. Bonis omnibus displicuit tantus ambitus, præsertim Gregorio Papæ, qui perditum hominem,

impium sicarium, & impudentem falsarium ab Altaris communione pronuntiatâ sententiâ removit. Factus hinc fuit audentior Maximus, nam, Gregorii sententiâ spretâ, sacra officia publicè obiit de more: imò & ipsam epistolam Papæ, in qua sententia damnationis continebatur, publicè scindendam voluit. Tandè verò pœnitentiâ motus vetera crimina expiavit, quem propterea Gregorius ex indulgentia singulari ad communionem Ecclesiasticam restituit, imò etiâ concessâ Episcopi dignitate, sacro pallio decoravit, juxtâ suorum Prædecessorum morem. Re ità explicatâ, facilè percipitur canon 9. dist. 12., qui sanè parum congruere videtur proposito Gratiani. Excerptus ille est ex epistola 81. lib. 9. in Maurina, & 82. lib. 7. in vulgari editione, in qua benignè Gregorius Maximum pœnitentem alloquitur his verbis: *Postquam ergò Fraternitas tua Apostolicæ Sedis communionem se reparasse cognovit, personam ad Nos transmittat, quæ pallium tibi deferendum ex more percipiat. Nam, quemadmodum illicita perpetrari non patimur, sic, quæ sunt consuetudinis, non negamus.* In hac porrò epistola Gregorius Maximum utpotè conversum ad catholicam unitatem jam Salonitanum Episcopum salutavit.

Non ità se Gregorius gessit in alia epistola, quam antè ad Maximum scripserat, quo tempore ex ambitu omnia turbabat. Ea est epistola 25. lib. 5. in vulgari, & lib. 6. Maurina editione. Illius inscriptio hæc est: *Gregorius Maximo arreptori Ecclesiæ Salonitanæ; vel ut alii codices exhibent: Gregorius Maximo in Salona, qui Episcopatum arripuit.* Ibidè Gregorius Maximum commonefacit, ut ab ambitu suo recedat, debitam Prælatis obedientiam exhibeat, necnon Romam, si quod suffragium, vel jus habeat, pergat ostensurus. Hinc depromptus est canon 1. caus. 6. quæst. 5., cujus priora verba ità legenda sunt: *Nam, quod postulas, ut illuc personam dirigere debeamus, quâ præsentè de his, quæ dicuntur, possit esse probatio &c.*

Can. 9.
dist. 12.

Can. 1.
caus. 6.
quæst. 5.

Can.
caus.
q. 1.1.
9.

Eumdem Maximum *Salonitana Ecclesie* *Presumptorem* appellat Gregorius in epistola 20. lib. 3. in vulgari, & lib. 4. in Maurina editione, ubi Gregorius eumdem Maximum ab officio Sacerdotis amovet, quousque constitisset de Imperiali Diplomate, quod se obtinuisse Maximus ajebat, quemadmodum superius animadverti. Ex hac epistola exceptus est canon 1. caus. 9. quæst. 1., cujus sententiâ ex præcedentibus epistolæ verbis clarior adparebit, ibi: *Additur inauditum nefas, quod per interdictionem quoque nostram, qua sub excommunicatione tua, ordinantiumque te facta est, cæsis Presbyteris, Diaconibus, ceteroque Clero, manu militari ad medium diceris deductus. Quam rem Nos consecrationem dicere nullo modo possumus, quia ab excommunicatis est hominibus celebrata.*

De epistolis ad Natalem Salonitanum Episcopum.

Can.
dist. 44.

5.

De Natali Salonitano Episcopo nonnulla jam disserui superius, ubi actum est de Antonino in Dalmatia Subdiacono, præsertim quod spectat Honoratum Archidiaconum, quem Natalis injustè & prætextu promotionis ad majorem gradum, honore, & officio exuerat. Erat Natalis in rebus ecclesiasticis administrandis maximè negligens, cognatis suis, & amicis indulgens. Ad eum scripta est epistola Gregorii 14. lib. 2. in vulgari, & 18. lib. 2. in Maurina editione, in cujus initio legitur canon 5. dist. 44. ubi pro verbis illis: *si hac actionum tuarum*, legendum est ex integris codicibus: *nisi hac actionum tuarum*. Exhibent hæc perspicuè indolem, Episcopo indignam, Natalis. Quæ sequuntur in epistola, respiciunt causam Honorati Archidiaconi; hunc enim, ut præfatus sum, cum obsisteret pravæ rerum ecclesiasticarum administrationi, Natalis ab Archidiaconatu transtulit ad Presbyteratus ordinem reluctantem, & invitum; atque in locum ipsius alium sibi indulgentem ordinavit. Eam ob rem irritam declaravit Grego-

rius utriusque ordinationem, voluitque substitutum Archidiaconum à ministerio perperam suscepto cessare, Honoratum verò in suum gradum restitui. Sententia Gregorii integra habetur in canone 40. caus. 7. quæst. 1.

Can.
caus.
q. 10.
40.
7.

Alia est epistola Gregorii ad Natalem 37. in vulgari, 52. in Maurina editione lib. 2. In ea fermè eadem repetit Gregorius, quæ in præcedente, Natalem Episcopum paternè corrigens, & ad meliorem frugem excitans. Quoniam verò Natalis laudaverat apud Gregorium frequentia, quibus delectabatur, convivia, quasi ad benevolentiam conciliandam instructa, respondet Gregorius: *Convivia autem communia, quæ ex intentione impendendæ charitatis sunt, rectè Sanctitas vestra in suis epistolis laudat. Sed tamen sciendum est &c.* Hæc retulit Gratianus in can. 6. dist. 44.

Can.
dist. 44.
6.

Præterea responderat Natalis, se ordinem ecclesiasticum non ignorare, quod à Gregorio in præcedente epistola sibi objectum fuerat. Rescripsit autem hoc in loco Gregorius: *Quod autem vos fatemini ecclesiasticos ordines ignorare non posse, ego quoque hoc de vobis per omnia scio, atque idcirco valdè contristor; quia, cum rerum ordinem scitis, in me, quod pejus est, sciendo deliquistis. Postquam enim ad Beatitudinem vestram, & Decessoris mei, & mea in causa Honorati Archidiaconi scripta directæ sunt, tunc contemptâ utriusque sententiâ præfatus Honoratus proprio gradu privatus est. Quod si quilibet ex quatuor Patriarchis fecisset, sine gravissimo scandalo tanta contumacia transire nullo modo potuisset. Tamen, postquam Fraternitas vestra ad suum ordinem rediit, nec ego mea, nec Decessoris mei injuria memor sum. Quod verò dicitis nostris temporibus debere servari, (hæc retulit Gratianus in can. 10. caus. 25. quæst. 2.) quæ à meis quoque Prædecessoribus tradita, atque custodita sunt, absit hoc à me, ut statuta Majorum Consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam, quia mihi injuriam facio, si Fratrum meorum jura perturbo. Sed, cum responsales vestri advenierint, quæ inter vos, & præfatum Honoratum Archidiaconum sint gesta, cognoscam, &*

Can.
caus.
q. 2.
10.
25.

ex ipso meo examine perpendetis, quia si pars vestra per justitiam fultra est, nihil adversi à me perferetis, sicut nec antè pertulistis. Sin verò sape fàto Honorato Archidiacono in assertionè sua justitia suffragatur, ex ejus absolutione monstrabo, quia personas, etià quas novi, in judicio non cognosco. De excommunicationis verò articulo (hic est canon 15. caus. 24. quæst. 3.) quæ tamèn interposità conditione gradus, secundo, vel tertio, jam ut ità dicam, ex necessitate subjuncta est, Beatitude vestra immeritò queritur, cum Paulus Apostolus dicat: In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam. Sed ista jam transeunt, ad nostra redeamus. Si enim rectè agit, ego Domino Natali non possum conjunctus non esse, cujus me affectui valdè esse debitorem novi. Sic rectè conjuncti sunt canones, quos ex eodem contextu diversas in partes disciderat Gratianus. Ex his autèm, quæ descripta sunt, liquet, integram hanc Gregorii epistolam objectam fuisse responsionibus Natalis Salonitani, qui conquestus fuerat se à Gregorio redargui, quòd Ordinem ecclesiasticorum rationem ignoraret, sive Prælati suis minimè obtemperaret; itèm quòd non æquo judicio communionem ecclesiasticà privatus esset. Quibus rescripsit Gregorius, primò Ordinem ecclesiasticum non visum fuisse notum Natali, ubi non paruit Romanis Antistitibus, à quibus præceptum erat, ut Honoratus in pristinum statum restitueretur; quòd si Natalis se Ordinem ecclesiasticum non ignorare asseruit, eo vehementiùs conquestus est Gregorius, cum videret negligi à Natali Ordinem ecclesiasticum non ex ignorantia, sed spontè, & animo deliberato. Ex quibus magisque intelligitur Gregorii sententia in memorato canone 5. dist. 44. ibi: *Ipsam quoque usum ecclesiastici Ordinis ignores*. Deindè ait Gregorius, se quidèm minitatum fuisse Natali pœnam excommunicationis, sed pòst secundam, vel tertiam monitionem, imò & adjectà conditione, nisi resipuerit. Notant in iis verbis Maurini, vocem illam *gradus*, quæ legitur in dicto canone 15. in plerisque MSS. Codicibus de-

siderari; quidquid ibidèm observaverint Romani Correctores.

Ad eandem Honorati Archidiaconi Salonitani causam pertinet canon 2. dist. 74. depromptus ex epistola Gregorii 19. lib. 1. eisdem omninò verbis. Quod ibidèm dicitur de *Secretario*, in quo confecta fuerant gesta Concilii habiti in causa Honorati, referenda sunt ad veterem Episcoporum morem, qui in Secretario Ecclesiæ suæ Concilia Diœcesana celebrare solebant. Porro Secretarium idem erat, ac Diaconicum, sive pars templi secreta, in quam Episcopus se se recipere solebat antè, & pòst Sacra celebrata, quemadmodùm commodè deducitur ex Concilio Laodiceno can. 21., & Sidonio Apollinari lib. 5. epistola 17. Cum hac causa Honorati similis fuit causa Ætii Archidiaconi Constantinopolitani; quemadmodùm enim Honoratus sub pròmotionis specie dejectus est à Natali Salonitano, ità Ætius sub eodem prætèxtu dejectus est ab Anatolio Constantinopolitano. Hinc, quemadmodùm Gregorius dejectionem Honorati improbavit in locis nupèr laudatis, ità Leo Magnus jam dudùm improbaverat dejectionem Ætii, ità scribens ad Marcianum epist. 84. *Qui (nimirum Anatolius) non inveniens, quod argueret in fide, quod improbaret in moribus, dejectionem innocentis per speciem honoris implevit*.

De epistola ad omnes Salonæ Consistentes.

Recolenda sunt iterùm hoc in loco, quæ superiùs tradidi ad epistolas Gregorii ad Maximum Salonitanum, (qui nimirum impetu factò Ecclesiam Salonitanam invaserat) ut faciliùs percipiatur argumentum Gregorianæ epistolæ 26. in vulgari editione lib. 5., in Maurina lib. 6., cui hæc inest inscriptio: *Gregorius dilectissimis Filiis Clero, & Nobilibus, Salonæ consistentibus*. Cum enim Gregorius adversùs Maximum vehementissimè fuerit indignatus, hac epistola cer-

tior

Can. 15.
caus. 24.
q. 3.

Can. 2.
dist. 74.

Can. 2.
dist. 93.
& can. 2.
caus. 1.
q. 6.

Can. 2.
caus. 1.
q. 6.
& can. 2.
dist. 93.

riores fecit Salonitanos Cives, se non privato odio eâ in causâ duci, sed ex zelo ecclesiasticæ disciplinæ: mirari tamèn intereâ, quòd ex tot Salonitanis Civibus, ac Clericis perpauca admodùm fuerunt, qui à Maximi communione abstinerint. Gregorii verba, ad quæ exigendus erit canon 2. caus. 1. quæst. 6., hæc sunt: *Pervenit ad me, quosdam per-versæ mentis homines, ut dilectionis vestræ animos vulnerarent, vobis insinuare conatos, quia ego contra Maximum quodam odio movear, & non magis quæ canonica, sed ea, quæ furoris sunt, exequi concupiscam. Sed absit hoc, absit à sacerdotali animo, ut in quolibet causa privato zelo moveatur. Ego autem & vestræ dilectioni providens &c.*, quæ leguntur in memorato canone 2. Post nonnulla sequuntur in epistola verba canonis 2. dist. 93., in quibus nihil est singulare, & dignum animadversione.

De epistola ad Sabinianum Episcopum Jaderinum.

Can. 3.
dist. 50.

Urbs Archiepiscopalis Illyrici est Jadera, vulgò *Zara* adpellata, cujus Antistes Gregorii Magni tempore erat Sabinianus. Ad ipsum scripta est epistola 25. lib. 7. in vulgari, & 24. lib. 8. in Maurina editione. Ei gratulatur Sanctus Pontifex, quòd abstinuisset à communione Maximi Salonitani, cui ipse Gregorius, ut superiùs dictum est, suâ communione interdixerat; eâque occasione nonnulla subjecit in causa cujusdam lapsi Presbyteri, quem non esse in gradu pristino recipiendum docet, quemadmodùm refert Gratianus in can. 3. dist. 50., cujus priora verba ità legenda sunt ex optimis epistolæ exemplaribus: *Presbyterum verò, de quo nos Fraternitas tua latoris presentium relatione consuluit &c.* Ex his sanè deducitur, Gregorium fuisse vigilantissimum veteris ecclesiasticæ disciplinæ custodem, atque adsertorem, juxtà quàm Clericis semel lapsis nulla restitutionis spes supererat, quemadmodùm & idem Gregorius alibi docet, ni-

mirum in epistola ad Januarium Calaritani, ex qua desumptus est canon 9. dist. 50., & in epistola ad Petrum Subdiaconum, quæ est 18. lib. 1. in fine. Hinc postrema canonis verba, quibus dicitur cum reo *mitius agendum esse*, quia facili professione facinus suum confessus fuerat, non ità intelligenda sunt, ut reus idem in suum ordinem restituatur, sed ut mitiori poenitentiae subjiciatur.

SECTIO VII.

De epistolis, per Apuliam, & Calabria directis.

De epistola ad Andream Tarentinum.

Tarentum olim magnæ Græciæ, nunc Regni Neapolitani pars est in Provincia Hydruntina, hodiè Civitas Archiepiscopalis. Tempore Gregorii erat ejus Urbis Antistes Andreas, quem de concubinato reprehendit Sanctus Pontifex in epistola 44. lib. 2. in vulgari, & 45. lib. 3. in Maurina editione his verbis: *Tribunal Judicis Aeterni securus adspiciet, quisquis reatus sui conscius dignâ eum modò poenitentia placare contendit. Habuisse te siquidem concubinam manifestâ veritate comperrimus, & te illius criminis participationem habere. De qua etiâ contraria est quibusdam nata suspicio &c.* Ex his supplendus erit, atque emendandus canon 7. dist. 33. De eadem causa scripsit Gregorius ad Joannem Episcopum Callipolitanum his verbis: *Ex gestis, quæ ad Nos Fraternitas tua direxit, inventum est, Andream fratrem, & Coepiscopum nostrum habuisse sine dubio concubinam. Sed quia incertum est, si eum in sacro ordine constitutus contigerit, necesse est, ut eum sollicitâ adhortatione commoneas, ut, si positus in sacro ordine cum ea se novit immixtum, ab eo, in quo est, officio quiescat, & nullatenus administrare præsumat.*

Can. 7.
dist. 33.

De epistolis ad Sergium Defensorem, & Vitalianum Episcopum Sipontinum.

Can. 19.
caus. 27.
q. 1.

Urbs Apuliæ Episcopalis olim erat Sipontum, cujus dirutæ loco sita dein-
dè est Manfredonia in ora maritima ad
radices montis Gargani. In hac Urbe
munere Defensoris fungebatur Sergius.
Porro Defensoris officium duplex erat;
alii enim civiles Defensores, & publici
Urbibus Imperiali auctoritate præside-
bant; alii Ecclesiastici, qui singularem
viduarum, pauperum, Monachorum, &
Clericorum curam gerebant utraque fre-
ti auctoritate, civili nimirum, atque ec-
clesiasticâ, de quibus mentio fit in No-
vella Justiniani 56. Ex hoc posteriori
genere erat Sergius, ad quem habemus
epistolam 10. lib. 7. in vulgari, & 9.
lib. 8. in Maurina editione, relata integre apud Gratianum in can. 19. caus. 27.
quæst. 1. Ibi Gregorius Sergium monet,
ut unâ cum Vitaliano Sipontino Episco-
po curet, virginem quamdam, è monas-
terio post elicitam professionem egres-
sam, in monasterium reverti. Verba epis-
tolæ paulò discrepant à verbis Gratiani;
nam ubi Gratianus legit: *Nuncius perve-
nerit.... ubi districtè.... pœna possis reser-
vare.... quæ modò facere præceperis, à te debue-
ramus etiâ cum ultione antè facta cognosce-
re*, legitur in epistola: *Nuncius perveni-
ret.... ubi strictè.... pœna possis rescante....
quæ modò facere præceperis, à te debueramus
etiâ cum ultione facta cognoscere.*

Can. 18.
caus. 27.
q. 1.

Eandem ob causam scripsit Grego-
rius ad Vitalianum Sipontinum Episco-
pum, epist. 9. lib. 7. in vulgari, & 8.
lib. 8. in Maurina editione; quæ inte-
gra refertur in can. 18. caus. 27. quæst.
1. Levia nonnulla emendare oportebit,
ut canon Gratianus omninò cum inte-
gris epistolæ exemplaribus conveniat.
Nimirum ubi legit Gratianus: *Nam si, ut
præfati sumus.... quia ergò tantum habes....
in Monasterio &c.* Legendum est: *Nam, si-
cut præfati sumus.... quia ergò tantum ha-
bes.... in Monasterium &c.* Monent etiâ

Maurini Monachi in illis verbis: *Non
credimus laicorum &c.* in nonnullis MSs.
Codicibus legi: *Non credimus Clericorum,
vel Laicorum &c.* Ex toto autem contex-
tu liquet, ideò Gregorium de ea re ad
Vitalianum scripsisse, quia Vitalianus
parum, de eo crimine puniendo, emen-
dandove, sollicitus videbatur, quandò
potius, ac prius de pœna inflictâ certio-
rem Pontificem Maximum reddere de-
buisset, quàm Pontifici Maximo, quid
actum esset, renunciaret. Hæc senten-
tia plurimùm convenit cum lege 3. Cod.
de officio Præfecti Prætoriorum Orien-
tis, & Illyrici, quâ cavetur, ab judici-
bus inferioribus ad Supremos Magistra-
tus, *non crimina, sed vindictam ipsam re-
ferri*; sive Romanorum minores Magis-
tratus paratos esse debuisse ad animad-
vertendum in facinerosos homines, non
supremi Magistratus jussionem expec-
tare.

SECTIO VIII.

*De epistolis, directis per Lucaniam,
& Brutios.*

*De epistolis ad Bonifacium Episco-
pum Regiensem.*

Gratianus, relaturus in can. 9. dist. 9.
32. Gregorii monumentum, quo os-
tenderet Subdiaconis servandæ castitatis
obligationem imminere, refert quidè
integrum, accommodatumque frag-
mentum epist. 5. lib. 3. in vulgari, &
lib. 4. in Maurina editione ad Bonifa-
cium Episcopum Regiensem; ex eo ta-
mèn non satis apertè liquet Gregorii
propositum, nil aliud adserentis, quàm
à Subdiaconis Regiensibus illud ipsum
servandum esse, quod jam pridem cus-
todiendum mandatum fuerat Subdiacon-
is Siciliæ. Quamobrèm hùc revocanda
erit epistola Gregorii ad Petrum Sub-
diaconum in Sicilia, ex qua deprompti
sunt canon 1. dist. 28., & can. 1. dist.
31.; ex illis enim apertè liquet, Siciliæ
Subdiaconos continentia servandæ lege
obstrictos fuisse.

Ad

Can. 49.
caus. 12.
q. 2.

Ad eundem Bonifacium Regien-
sem scripta est epistola 43. lib. 2. in-
dict. 11. in vulgari editione, 44. lib. 3.
in Maurina, ubi Gregorius Bonifacium
monet, ut feminae cuidam restituat ea
bona, quæ Lucius Bonifacii decessor,
cum ad illam pertinerent, per vim oc-
cupaverat, & Ecclesiæ addixerat. Ini-
tium hujus epistolæ eisdem omninò ver-
bis legitur in can. 49. caus. 12. quæst. 2.

Can. 2.
caus. 27.
q. 1.

Non idem sanè Bonifacius Regien-
sis est, ad quem scripta est Gregorii
epistola, ex qua legimus canonem 2.
caus. 27. quæst. 1., quemadmodum nec
idem est Gregorius Magnus illius auc-
tor. Ivo in cap. 63. partis 7. eadem ver-
ba referens laudavit fragmentum his ver-
bis: *Ex epistola S. Gregorii Papæ, missâ ad
Bonifacium.* Eodem ferè modo Burchar-
dus in cap. 45. lib. 8. *Ex epistola Gregorii
Papæ, missâ ad Bonifacium.* Regino Pru-
miensis eadem retulit tum in cap. 56.
prioris appendicis, tum in cap. 45.,
& 46. posterioris, cum hac inscriptione:
*Ex epistola B. Gregorii Papæ, Bonifacio Ar-
chiepiscopo missâ, in qua inter cetera ita le-
gitur.* Idem titulus habetur in additione
4. Capitularium cap. 88. Ex quo facile
liquet, hanc epistolam tribuendam esse
potius aut Gregorio II., aut Gregorio
III. in epistola ad Bonifacium Episco-
pum in Germaniam missum, nisi fortè
quispiam malit epistolam hanc ipsam
adscribere Zachariæ Gregorii III. suc-
cessori, cujus epistolæ etiàm plures ex-
tant ad Bonifacium eundem scriptæ, at-
que ad eandem propemodum causam
pertinentes; quæ propterea à Collecto-
ribus confundi facile potuerunt, ut aliæ
pro aliis sumerentur. Quicumque autem
ex iis Pontificibus auctor fuerit Grati-
nei monumenti, parùm referre videtur,
dummodò animadvertamus, disciplinam
ibidem traditam rectè congruere initio
octavi sæculi, quo iidem Pontifices flo-
ruerunt; dummodò præterea epistola
non referatur ad ipsa initia missionis Bo-
nifacii Episcopi in Germaniam; etenim
quod in memorato canone 2. traditur,
supponit Germanorum Ecclesiam jam

suscepisse tunc non tantum Christi Fi-
dem, quæ præcipua erat, sed Ecclesias-
ticam etiàm disciplinam. Interea non ni-
hil intererit eadem verba canonis refer-
re, prout in Capitularibus leguntur, tam-
quam in eo exemplari, quod ceteri Col-
lectores sequuti fuisse videntur. Ità ex-
hibet Capitularium Collector in addit.
4. cap. 88. *Viduas, à proposito discedentes
viduitatis, super quibus nos consulere voluit di-
lectio tua, Frater charissime, credo te nosse
à Sancto Apostolo Paulo, & à multis Sanctis
Patribus, nisi convertantur, olim esse dam-
natas; quas & nos Apostolica auctoritate dam-
nandas, & à communione fidelium, atque à
liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, us-
quequè obediant Episcopis suis, & ad bonum,
quod cœperunt invitæ, & voluntariæ revertan-
tur. De virginibus autem non velatis, si devia-
verint, à sancta memoria Prædecessore nostro
Papa Innocentio taliter decretum habemus. Hæ
verò, quæ, necdum sacro velamine tectæ, ta-
men in proposito virginali semper se simulave-
runt permanere, licet velata non fuerint, si
nupserint, his agenda aliquanto tempore pœni-
tentia est; quia sponsio earum à Domino te-
nebatur. Si enim inter homines solet bonæ fi-
dei contractus nullâ ratione dissolvi, quanto
magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit,
solvi sine vindicta non poterit? & cetera. Nam
si virgines nondum velatæ taliter pœnitentiâ
publicâ puniuntur, & à cœtu fidelium usque
ad satisfactionem excluduntur, quanto potius
viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris
sapientiæ, atque consilii existunt, virorumque
consortio multoties usæ sunt, & velari se per-
miserunt, habitumque religionis assumpserunt,
& demum apostataverunt, atque ad priorem
vomitus sunt reversæ, à Nobis, & ab om-
nibus fidelibus, à liminibus Ecclesiæ, & à cœ-
tu fidelium usque ad satisfactionem sunt eli-
minandæ, & carceribus tradendæ, qualiter
juxta B. Apostolum Paulum, tradentes hujus-
modi hominem satanæ in interitum carnis, ut
spiritus salvus sit in die Domini. De talibus
enim & Dominus per Moysen loquitur, dicens:
Auferte malum de medio vestri. De quibus &
per Prophetam ait: Letabitur justus, cum vi-
derit vindictam: Manus suas lavabit in san-
guine peccatoris. De talibus namque, eorumque*

similibus, æque eisdem consentientibus, (quia non solum qui faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt, rei sunt) Dominus per eundem Prophetam David loquitur, dicens: Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et multa talia, eorumque similia. Tales verò persone indubitanter adultera esse manifestantur, quoniam, relicto immortalis sponso, ad anteriorem ut canes ad proprium reversa sunt vomitum, & apostata facta illicita, ac sacrilega se contagione polluentes, viris mortalibus se conglutinauerunt; quæ etiam juxta eundem Apostolum Paulum, eo quod viduitatis propositum dimiserunt, & fidem, quam cum Deo pepigerunt, frangere præsumpserunt, atque primam fidem prævaricaverunt, sunt damnanda à nobisque, & à vobis, atque à reliquis nostri ordinis viris, à singulis videlicet suâ in Diocesi, à liminibus Ecclesiæ, & à cœtu fidelium, usque ad satisfactionem, ut prædictum est, sunt eliminanda. A talium autem consortio, & societate omnes fideles in omnibus abstinere mandamus. Super quibus etiam placuit, quousque in ipso detestando, & illicito, atque sacrilego carnis contubernio perseverant, ut nullus Christianorum, nisi quibus proprius studio corrigendi iusserit Episcopus, cum eis in quoquam communicet, aut ad domum, in qua sunt, accedat; cum quibus etiam, ut jam dictus Sanctus præcipit Apostolus, nulli fidelium cibum sumere licet. Quod si quis ex his quidquam tentare, aut temerare præsumpserit, pari cum eis excommunicationis sententiâ feriatur &c. Integrum exscripsi monumentum, quod sub Gregorii ad Bonifacium Archiepiscopum scribentis nomine in Capitularibus adjectis refertur, non tantum ut ex eo suppleretur quicquid Gratiano canonici deest, sed etiam ut exinde dignosceretur, an ea omnia, quæ ibidem traduntur, jure optimo aut Gregorio II., aut Gregorio III., aut Zachariæ, Pontificibus tribuantur; plurimum enim vereor, ne multa sub Gregorii nomine congesta sint, quorum quidem pars eundem Pontificem deceat, pars verò ab eodem, vel ejusdem temporis Pontificibus facile abjudicetur. Sanè in eo nulla dubitatio esse potest, quod dici solet, viduas à

proposito recedentes Episcoporum potestati fuisse obnoxias, quemadmodum inter cetera perspicue deducitur ex Capitulari anni 779. cap. 5. ibi: *Ut Episcopi... de viduis infra suam parochiam potestatem habeant ad corrigendum.* Verum hæc Episcoporum potestas in sola admonitione consistebat, non in pœnis gravioribus infligendis, quod exprimit luculentè Zacharias Papa in epistola ad Pippinum Majorem-domus, itemque ad Episcopos, Abbates, & Proceres Francorum, quæ incipit *Gaudio magno* cap. 6. ibi: *De viduis, si possint in propriis habitaculis suis salvare animas, item ex eodem libro cap. 21. ita continetur. Ut viduæ non vellentur à Pontificibus, & si professam continentiam, proposito mutato, calcaverint, ipsæ pro se rationem Deo pro suis sint actibus redditura. Nam de viduis sub nulla benedictione velandis, superius latius duximus disserendum; quæ si propria voluntate professam conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intrerit, quali Deum debeant satisfactione placare. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum nulloatenus nubere vetabantur, sed, habitâ secum deliberatione, promissam Deo pudicitia fidem debuerunt custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solam adhortationem præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii, ut nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Igitur Zacharias aut velari viduas pati noluit, quod & vetustiores Pontifices tradiderant; aut nullis pœnis affligendas esse jussit viduas à sancto proposito recedentes, sed prudentibus tantummodò monitis adjuvandas. At si hæc servari debuerunt apud Episcopos Francorum, apud quos sacræ disciplinæ vigor jam diu fuerat institutus, quomodo aut Gregorius sive II., sive III., aut idem Zacharias arctiorem proponere voluit disciplinam Germanis, nupèr ad Fidem conversis, quorum ratione nonnulla ab eisdem Pontificibus fuisse sciimus maximâ cum indulgentiâ remissa? De virginibus sanè similis Constitutio ibidem à Zacharia lata demonstratur*

cap.

cap. 21. ibi: *Item de non velatis virginibus, si deviauerint, in eodem libro 20. capite continetur: Hæ verò, quæ, necdùm sacro velamine tectæ, tamèn in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nullâ ratione dissolvi, quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit? Nàm, si Apostolus Paulus, quæ à proposito viduitatis discesserant, dixit, eas habere damnationem, quæ primam fidem irritam fecerunt, quantò potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt conatæ? His, arbitror, Zachariæ fragmentis usus est, qui memoratum Gratiani canonem consarcinavit, & viduis accommodavit, quod de virginibus traditum fuerat; præsertim verò viduis hæc accommodare se posse ratus est ex eo, quòd similia quædam legerat in Concilio Germanico, habito à Bonifacio Archiepiscopo sub eodem Zacharia Pontifice anno 742., ubi cap. 6. ita decretum fuit: *Statuimus similiter, ut post hanc Synodum, quæ fuit XI. Kal. Maji, quisquis servorum Dei, vel ancillarum Christi, in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere pœnitentiam faciat in pane, & aqua. Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus, & scorticatus videatur, & post Episcopus adaugeat. Si autem Clericus, vel Monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertente anno ibi pœnitentiam agat. Similiter & Nonnæ velatæ eadem pœnitentiâ contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus. Quod ibi dicitur de Nonnis, quispiam fortè de viduis intellexit juxta illud Hieronymi ad Eustochium: *Et quia maritorum expertæ dominatum viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur, & Nonnæ.* Sed aliter in Regula S. Benedicti, & in Concilio Aquisgranensi anni 816. can. 18. Nonni, & Nonnæ vocantur, ii nimirum, & quæ, qui in Monasteriis præfecti ceteris erant, præfectæ, quâ nimirum significatione Itali etiamnum designant avos, avias-**

que, in signum paternæ reverentiæ. Itaque Bonifacius Archiepiscopus voluit, Nonnæ pœnitentiam gerere debere in carcere ad instar Clericorum, & Monachorum: scilicet ut illæ remotæ à ceterarum consortio remanerent, non tam pœnitentiæ causâ, quàm ne quotidianum inter Sanctimoniales prævæ anteaactæ vitæ vestigium superesset. Hujusmodi carceres apud veteres Pontifices *ergastula* nuncupata fuerunt, ut in epistola Siricii ad Himerium Episcopum Tarracensem cap. 6. Ex his facilè colligi potest, memoratum Gratiani canonem, prout in Gratiani codicibus jacet, non facilè tribui posse Gregorio II. aut III., aut etiàm Zachariæ, in ea parte, in qua de viduis agitur; quamquàm in altera parte, in qua agitur de virginibus, apprimè conveniat.

De epistola ad Felicem, Episcopum de Acropoli.

Cum plures Ecclesiæ in Lucania Can. 14. caus. 12. q. 1. constitutæ vacassent, scilicet Velia Urbs olim Episcopalis, in ora littorali maris Tyrreni Pextum inter & Bruxentum constituta; itèm Bruxentum Urbs Italiæ, quæ nunc dicitur *Policastro* sub Archiepiscopo Salernitano, ubi nunc est Principatus citerior in Regno Neapolitano; itèm Blanda, quam olim fuisse Lucaniæ Urbem, tradit Cluverius Italiæ antiquæ lib. 4. pag. 1263., quæque hodiè appellatur *Porto di Sapri*; harum omnium visitationem juxta morem sui temporis mandavit Gregorius Felici de Acropoli Episcopo; in earumdem Urbium vicinia constituto. Erat olim Acropolis Urbs Episcopalis, licet modò sit Opidum obscuri nominis, in sinu Salernitano situm. Hanc ad rem pertinet epistola Gregorii in Maurina editione 43., in vulgari 29. lib. 2., ex qua legitur canon 14. caus. 12. quæst. 1., ubi pro verbo *injunximus* legendum est, *injunzimus*; itèm postrema verba ita supplere oportebit ex integris exemplaribus: *Districte, canoniceque ut vivant, modis omnibus studebis.*

De epistolis ad Joannem Episcopum Squillatinum.

Scillacium (utor verbis Cassiodori libro 12. variar. cap. 15.) prima Urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, Civitas suprâ sinum Arabicum constituta, nunc adhuc Episcopalis est sub Archiepiscopo, Regiensi, sita in ora maris Joniæ in Calabria ulteriore, & Regno Neapolitano, inter Locros, & Cosentiam. De ea mentio fit in can. 25. caus. 25. quæst. 2., qui Gelasium præfert auctorem. Eadem in epistolis Gregorii appellatur Squillatium, & Joannes ejusdem Episcopus Squillatinus in epistola 25. in vulgari, & 37. in Maurina editione lib. 2. Ibidem Sanctus Pontifex eidem Joanni jam Episcopo Lissitano, sed à sede sua impetu hostili depulso, Ecclesiam Squillatinam regendam commisit. Initium epistolæ legitur in can. 42.

Can. 42. caus. 7. quæst. 1., post quæ statim sequuntur uno contextu, quæ habentur in can. 10. dist. 34., ibi: *Præcipimus autem, ne unquam &c.*, deinde his adnec-tenda sunt verba canonis 3. dist. 98. junctâ Romanorum Correctorum animadversione. Ex quibus unâ compositis liquet, Gregorium normam episcopalis vitæ, ac sollicitudinis tradere. Ecclesia Lissitana, seu Lyssitana, quæ in aliquibus etiâ codicibus Lusitana perperam dicitur, à qua ad Squillatinam translatus est Joannes, erat in Urbe Lisso, quæ hodiè dicitur *Alessio* in ora Provinciæ Prævalitanæ in Illyrico ad mare Adriaticum.

Can. 41. & 42. caus. 17. quæst. 4. Est ad eundem Joannem epistola in Maurina editione 34. lib. 8., in vulgari 33. lib. 7., ad quam pertinet canon 41. caus. 17. quæst. 4., ubi Gregorius Monachorum indemnitati vigilantissimè prospicit; jam enim superiùs animadvertimus non uno in loco, ab Episcopis nonnullis eâ ætate monasteria turbata fuisse, aliàs autem Sanctum eundem Pontificem ita consuluisse, ut Mo-

nachorum quies incolumis haberetur. In eo canone mendum irrepsit in codices Gratianos; ubi enim legitur: *Scillacenum castrum, quæ in CD. pedes extenditur*, ex optimis epistolæ codicibus legendum est: *Scillacenum castrum, quæ in DC. pedes extenditur*. Dicendum hoc in loco videretur de canone 42. caus. 17. quæst. 4., utpotè qui adsutus est canoni præcedenti. Verum ad hanc epistolam minimè pertinet, ac perperam ab auctore Palearum huc loci relatus. Quamobrè cum aliàs à Gratiano describatur in §. ult. canonis 5. caus. 18. quæst. 2., idè inferiùs commodiùs expendetur.

De epistola ad Sabinum Subdiaconum in Lucania.

Ex Subdiaconis Regionariis, qui per Suburbicarias Provincias, Ecclesiastici Romanæ Ecclesiæ Patrimonii conservandi causâ, mittebantur, erat Sabinus in Lucania, ad quem scripsit Gregorius epistola 6. lib. 8. in vulgari editione, 5. lib. 10. in Maurina, ut scilicet curaret, ne ea, quæ certæ Ecclesiæ ultimâ pii testatoris voluntate relicta fuerant, à privatis detinerentur, sed ipsi Ecclesiæ concederentur, ratione adjunctâ, quòd qui res Ecclesiæ relictas retinet, sacrilegii crimen admittat. Verba Gregorii ad hanc sententiam pertinentia integra retulit Gratianus in can. 4. caus. 17. quæst. 4.

SECTIO IX.

De epistolis, directis per Siciliam.

Gregorii Magni temporibus singulari etiâ jure, sive metropolitico suberant Romanæ universæ Siculorum Ecclesiæ; etenim nulli in Sicilia erant Archiepiscopi: hinc ubi Episcopatus in Sicilia vacabat, confirmatio, & consecratio à Romano Antistite omninò pendebat: in Conciliis provincialibus celebrandis Romam confluebant Siciliæ Episcopi.

copi; & siquæ etiã leviores causæ ibidem emergebant, nihil propemodum, irrequisito Romano Antistite, dirimebatur. Hæc facillè deducuntur ex epistola Gregorii ad Petrum Subdiaconum 18. lib. 1., ad Maximianum Siracusanum 4. lib. 2., & aliis. Hæc initio prænotanda duxi, ut exindè adpareret, quare peculiaris fuerit in Sicularum rebus Gregorii cura, ac pastoralis sollicitudo.

De epistolis ad Cyprianum Diaconum.

Can. 2. Duæ memorantur à Gratiano Gregorii epistolæ ad Cyprianum, quem caus. 12. idem Pontifex appellavit *Diaconum nostrum, & Sicilia Rectorem*. Erat itaque Cyprianus Rector ecclesiastici Patrimonii in Sicilia, à Romano Antistite ita præfectus Ecclesiæ bonis, ut curaret, ne quid ex illis aut Episcoporum, aut Clericorum incuriâ deperiret. Prior epistola est in veterè editione 22. lib. 4., in Maurina 27. lib. 5., & ferè integra refertur in can. 2. caus. 12. quæst. 5. Commendabat Cypriano Gregorius res Ecclesiæ, ne ex testamento à Theodoro Episcopo factò res ecclesiasticæ diminuerentur. Is erat Theodorus Episcopus Lilibetanus, pluriès in operibus Gregorii Magni memoratus. Lilibæum enim erat Urbs Siciliæ, hodiè *Marsalla*, in valle Mazaræ, cujus Episcopus aliquandò legatione Sedis Apostolicæ functus est, quemadmodum Paschasius Lilibetanus in Concilio Chalcedonensi vires gessit Magni Leonis.

Can. 8. Altera Gregorii epistola est 6. lib. 3. caus. 19. in vulgari, & 6. lib. 4. in Maurina editione. Ex ea depromptus est canon 8. caus. 19. quæst. 3.; ubi tamèn nil nisi facti cujuspiam enarratio continetur, quæ sanè nihil probare potest, quod conveniat Gratiani proposito. Hæc canonì præfigitur rubrica: *Post Monasterii ingressum eidem Monasterio omnia sunt conferenda*. At non hæc est fragmenti Gregoriani sententia; ubi tantum exponitur, Petronillam quamdam virginem re-

ligiosam vestem sumpsisse, unaque res suas in Monasterium speciali donationis titulo contulisse. Quæ in epistola sequuntur, ad rem Gratiani ne facere quidè possunt; etenim Gregorii rescriptum ad Gratiani quæstionem minimè pertinet.

De epistola ad Donum Messanensem Episcopum.

Eximiam Sancti Pontificis pietatem præferet epistola in vulgari editione 25. lib. 6., in Maurina 38. lib. 7. ad Donum Messanensem Episcopum, quem aliqui codices Bonum adpellant, alii Dominum, alii Dominum. Ibi Gregorius suadet, etiã sacra ministeria in captivorum redemptionem esse vendenda. Priora, & postrema epistolæ verba leguntur in can. 14., & can. 16. caus. 12. quæst. 2., quæ ut uno contextu jungantur, integram hic epistolam exhibeo: *Et sacrorum canonum* (hic est canon 14.), *& legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda. Et idè, quoniam Faustinus lator presentium, ut filiis suas de jugo potuisset captivitatis exuere, trecentorum triginta solidorum probatur debitum contraxisse, ex quibus, triginta redditus, ad reliqua quantitatis restitutionem cum certum est non posse sufficere, Fraternitatem tuam bis hortamur affatibus, ut de argento Merientis* (legunt alii *Milensis*) *Ecclesiæ, cujus miles esse dignoscitur, quod apud vos est, quindecim ei libras, accepto ab eo desuscepto, dare modis omnibus debeatis; ut eo venundato, & restituto debito, necessitate valeat obligationis absolvi. Sed & illud Fraternitas vestra debet esse sollicita, ut, si quidè de prædicta Ecclesiæ usuale argentum est, superscriptam quantitatem accipiat: alioquin de sacratis vos vasis hac in re eam, quam prædiximus, quantitatem præbere necesse est. Nam, sicut omnino* (hic est canon 16.) *grave est frustrà ecclesiastica ministeria venundare, sic iterum culpa est imminente hujusmodi necessitate res maxime desolata Ecclesiæ captivis suis præponere, & in eorum redemptione cessare.*

Can. 14.
&
16.
caus. 12.
q. 2.

De epistolis ad Fantinum Defensorem.

Can. 2.
caus. 14.
q. 6.

Victor Panormitanus Episcopus, Judæis apprimè infensus, illorum synagogas occupaverat, quocumque sitæ erant in Urbe Panormitana, unà cum ceteris Judæorum hospitiiis. Id factum improbat Gregorius in epistola ad Fantinum Siciliæ Defensorem 59. lib. 7. indictio-
ne 2. in vulgari, & 55. lib. 9. in Maurina editione, jubens, ut curet Judæis omnia loca restitui, quæ nondum Episcopali auctoritate in Christianorum templa consecrata fuissent: pro iis verò, quæ jam consecrata proponerentur, pretium reddi. Sanè Gregorio illud semper antiquissimum fuit, ut quoscumque etià à Christiana Fide alienos ità benignè exciperet, ut blanditiis potiùs in rectam semitam traheret, quàm affligendo à Christiano nomine magis in dies, ac magis averteret. Id quoque aliàs luculentius expressit, præsertim in can. 3. dist. 45. Ex memorata epistola depromptus est canon 2. caus. 14. quæst. 6., cujus verba à Gratiano in epitomen propemodùm redacta, ità potiùs erunt describenda: *Antè aliquantum tempus Victori Fratri, & Coepiscopo nostro scripsimus, ut, quoniam quidam Judæorum datà nobis petitione questi fuerunt, synagogas in Civitate Panormitana positas cum hospitiiis suis fuisse ab eo irrationabiliter occupatas, quousque causa, utrum justè factum esset, potuisset agnoscì, ab eorum suspenderet se congregatione; ne fortè in eorum sola voluntate versari præjudicium videretur. Et quidem nos, prædictum Fratrem nostrum incongruè aliquid egisse, Sacerdotii ejus respectus facillè credere non permisit. Sed quia, Salerio Notario nostro, qui illic præsens postea inventus est, renunciantem, comperimus, nullam extitisse causam, pro qua potuissent rationabiliter occupari, atque eas esse inconsulte, ac temerè consecratas; idcirco experientiæ tuæ præcipimus, ut quia, quod semel consecratum est, Judæis ultra non valet restitui, quantum à Filiis glorioso Venantio Patrio, & Urbico Abbate sy-*

nagoga ipsa cum his hospitiiis, quæ sub ipsis sunt, vel earum parietibus coherent, atque hortis ibi conjunctis, aestimata fuerint, studii tui sit, ut præfatus Frater, & Coepiscopus noster dare pretium debeat, quatenus hoc, quod occupari fecit, in jus Ecclesiæ ipsius valeat permanere, ut illi opprimi, aut aliquam pati injustitiam, nullo modo videantur. Aurea sanè sententia, quæ & cum rectà ratione consonat, & cum civili Romanorum Jure, quod res semel religiosas, aut sacras, aut publicas rursùs in prophanas, aut privatas abire non sinit, servato tamèn antiqui Domini jure, ut saltèm pretium consequatur.

Et quidèm supradictam causam Fantino Defensori Gregorius mandaverat, cujus solertiam jam expertus fuerat, in procuranda Judæorum ad Christianam Fidem conversione. Nimirùm Fantinus jam delegatus pridem à Gregorio fuerat, ut Judæos quosdam, in Agrigentino territorio consistentes, & se baptizari postulantes, benignè exciperet, imò & baptizari curaret; quemadmodùm liquet ex epist. 23. lib. 8. in Maurina, & 24. lib. 7. in vulgari editione, ex qua depromptus est canon 98. de cons. dist. 4., ubi Maurini Monachi adnotant, legendum esse *baptizet*, non verò *baptizes*, ut nimirùm referatur ad Episcopum loci illius, non ad eundem Fantinum; erat enim tùm Episcopis reservatum solemne baptismum conferre, nec eidem Fantino, utpote Defensori, congruere poterat, cum ut plurimum Defensores Ecclesiastici non nisi Subdiaconi constituerentur.

Can. 89.
de cons.
dist. 4.

De epistola ad Felicem, Messanensem Episcopum.

Quæ Gregorii epistola 32. in lib. 12. vulgaris, & 17. lib. 14. Maurinæ editionis ad Felicem Messanensem Episcopum scripta fertur, paucis velut germanum Gregorii monumentum habetur. Data illa fingitur anno 604., ut rescriberet Gregorius Felici, de tribus ecclesiasticæ disciplinæ capitibus interro-
gan-

ganti. Prima interrogatio ad eos spectabat, qui quartâ progenie, seu gradu, conjuncti sunt, nûm, si matrimonium inierint, sint separandi, quemadmodum idem Gregorius separandos scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum. Altera erat de accusationibus Episcoporum. Postrema de Ecclesiis, de quarum consecratione dubitaretur. Quicumque hanc epistolam à Gregorio abjudicant, pluribus ad id demonstrandum, & quidè perspicuis, argumentis utuntur. Et primò conferendo vulgatam interrogatoriam Felicis ad Gregorium epistolam cum rescripto ipso Gregorii, multa statim emergunt ab historica veritate aliena. Dicitur ibi, Augustinum Anglorum Episcopum ordinatum fuisse à Gregorio Papa, & in Angliam ab eo missum, cum tamèn testetur Beda in lib. 1. historiæ Anglorum cap. 27. à Virgilio Arelatensi Episcopo fuisse ordinatum. In eadem etiàm epistolâ mentio fit Benedicti Syracusanæ Ecclesiæ Episcopi; at hic Benedictus putum figmentum est deceptoris; etenim initio Pontificatus Gregorii Syracusanam Ecclesiam regebat Maximianus Episcopus, & post ipsum Joannes, quem adhuc viventem anno 603. memorat Gregorius in lib. 11. epist. 34. in vulgari editione. Præterea Felix in Messanensi Ecclesia Episcopus vixit quidè anno 591., sive anno primo Gregoriani Pontificatus, quemadmodum demonstrat epistola 38. lib. 1. à Gregorio ad illum directâ; at idem jam vitâ functus fuerat anno 595., antequàm Augustinus in Angliam proficisceretur, quemadmodum perspicuè liquet ex epistolis Gregorii ad Donum Episcopum Messanensem, qui Felici successisse dicitur anno 595. ex epist. 39. lib. 5. Sunt sanè hæc invicta propemodum argumenta, quibus vulgò istud monumentum tamquàm apocryphum eruditorum ferè omnium suffragio rejicitur. Ego & nonnulla adjiciam, ad hanc rem magis, magisque firmandam. Video in epistola ipsa eam inscriptionem, quæ Grego-

rio fuit insueta, ibi: *Reverendissimo Fratri Felici Episcopo Gregorius servus servorum Dei*. Neque enim Gregorius, ad Episcopos scribens, eos *Reverendissimos* vocare solebat; neque aliàs se *servum servorum Dei* inscripsit; & quamquàm non desint, qui hanc formulam à Gregorio primum invectam voluerint, à recentioribus deindè Pontificibus Maximis perpetuo usu receptam, tamèn in aliis Gregorii epistolis desideratur, dummodò illas excipias, quæ suspectæ fidei habentur, uti est privilegium S. Medardi Monasterii Suessionensis. Stilus etiàm epistolæ Gregorianus non est; prolixa præfatio, variæ res inordinate congestæ, & proposito non congruentes quæstiones, de quibus interrogatus Gregorius dicitur, intermixtæ; ipsamet epistola valdè prolixa, cum tamèn auctor ab initio profiteatur se paucis singula velle complecti; à more Gregorii sunt aliena; etenim Sanctus Pontifex in suis epistolis brevissimâ præfatione uti consuevit, nunquàm non ad rem, paucis plurima expediens, quemadmodum liquet ex collatione aliarum epistolarum. Quod verò clariùs idipsum demonstrat, est apertissimus character Isidori Mercatoris, cujus sententiis hæc eadem epistola undequaque referta est, præsertim quod attinet ad accusationum Episcopaliū disciplinam. At verò de hac accusationum Episcopaliū materie nulla subesse poterat Messanensi Episcopo ratio, cur Gregorium interrogaret; ctenim dubitatio emergere fortè de ea re potuisset in ea Provincia, in qua esset Metropolitanus Episcopus, ad quem causæ Episcoporum olim deferri solebant; sed in Sicilia Romano Antistiti, ut diximus, etiàm tamquàm Metropolita subjecta, ea interrogatio supervacanea videbatur: nisi dicere velimus, Gregorium de iis fuisse interrogatum, quæ ad Gregorii ejusdem officia pertinebant. Quid demùm est, quòd Gregorius dicatur improbare Episcoporum accusationes? quandò ipse eos aliàs laudavit, qui jure suos Episcopos accusaverant; &

converso damnavit illos, qui ab accusatione Episcoporum jure suscepta pravaricando destiterunt. Luculentissimum hujus rei argumentum deducitur ex can. 6. & 7. caus. 2. quæst. 3., ubi Gregorius, ad Joannem Corinthium scribens, improbat acta Pauli Diaconi, item Euphemii, & Thomæ, quod ab accusatione jam pridem institutâ Episcopi sui recesserant.

Can. 4. Ex his luculentissimis rationum mo-
caus. 25. mentis nemo non videt, eam epistolam
q. 2. perperam Gregorio adscribi, ac prop-
terea à Gregorio abjudicandos eos cano-
nes, qui ex eadem epistola laudantur.
Ex his in primis est canon 4. caus. 25.
quæst. 2. Pertinet is ad primam inquisi-
tionem de non jungendis matrimoniis
intrâ septimam generationem. Ait auc-
tor epistolæ, se in hac re contra cano-
num disciplinam aliquid indulsisse An-
golorum gentibus, recens ad Fidem con-
versis: concludit tamèn, hæc generalia
non esse, nec statuta veterum Patrum
facili negotio esse immutanda. Cete-
rùm, etiamsi apocryphus habendus sit
memoratus canon 4., illius tamèn sen-
tentia rectè consonat cum aliis germanis
Gregorii monumentis, præsertim verò
cum canone 10. caus. 25. quæst. 2. ex
epistola ad Natalem. In eadem epistolæ
parte legitur canon 10. caus. 35. quæst.
2., qui tum demùm cum integris epis-
tolæ codicibus consonabit, cum pro
illis verbis & *cunctis hominibus* legetur: &
cunctis bonis hominibus. Refertur præterea
ex eadem epistola canon 2. caus. 35.
Can. 2. quæst. 8., cujus tamèn verba in epistola
caus. 35. ipsa non leguntur, sed ibidem similia
q. 8. quædam, his verbis: *Progeniem verò suam
unumquemque de his, qui fideliter edocti sunt,
& jam firmâ radice plantati sunt inconvulsi,
usquè ad septimam observare decernimus gene-
rationem; & quamdiù se adfinitate agnoscunt
propinquos, ad hujus copulâ non accedere socie-
tatem præsumant. Nec eam, quam aliquis &c.*
Hæc subsequuntur verba canonis 10.
caus. 35. quæst. 2., quæque similiter
propemodùm recitantur in can. 16.
caus. 35. quæst. 2. Planè quibus ex lo-

cis hæ, similesque sententiæ depromptæ
fuerint, jam dudum animadverterunt
Romani Correctores, observantes, frag-
mentum istud esse consarcinatum ex
variis Conciliorum, Legumque capituli-
bus in unum congestis, quæ unicuique
ex Interpretibus hucusquè talem pepe-
rere confusionem, ut in graduum cog-
nationis computatione matrimonii cau-
sâ ignorare se profiteantur, quod singu-
lis peculiaritèr ætatibus tribuendum sit.
Ajunt enim, vetustissimis temporibus in-
trâ secundum, vel tertium gradum con-
tracta cognationis jura matrimonii ineun-
di causâ; deindè mediâ ætate protracta
usquè ad septimum gradum; tandèm
verò disciplinam ejusmodi severiorem
ad gradum quintum attemperatam. Quo
verò tempore hæc disciplinæ varietas in-
ducta fuerit, non præfigunt, nec Leges
indicant aut civiles, aut ecclesiasticas,
ex quibus eadem repetatur, nisi fortè
quæ pertinent ad receptam postremam
disciplinam. Dabo ego in præsentia ope-
ram, ut hæc res, quoad fieri possit,
illustretur.

Cognatorum nuptias, qui nobis pro-
pinquiores sunt, vel ipsam naturam ab-
horrere, omnibus ferè gentibus visum est.
Verùm, quoto in gradu sint detestabiles,
aut improbandæ natura definitum non
est, sed sapientiæ, prudentiæque Le-
gumlatorum mandatum. Quid in uni-
verso Orbe varii Legumlatores edixe-
runt, parùm solliciti esse debemus, con-
tenti observare Romanas Leges, quas
Majores nostri etiàm ab initio nascentis
Ecclesiæ coluerunt, vel quòd Jura Ro-
manorum facilè ceteris antecellerent dig-
nitate, atque præstantiâ, vel quòd sum-
ma esset Romani populi auctoritas, Ro-
mâ olim innumeris propemodùm Pro-
vinciis dominante. Itaque Romana Lex
inter fratres quidèm, ac sorores conju-
gia vetuit, item inter patruum, & nep-
tem; amitam, ac nepotem; ubi verò de-
veniretur ad fratrum filios, inter ipsos
conjugia licuit celebrari. Hæc disciplina
Juris Romani perduravit usquè ad Theo-
dosium Imperatorem, qui primus sta-
tuit,

tuit, ne inter consobrinos, & patruales matrimonia fierent. Id refert S. Ambrosius in epist. 66. ibi: *Nam Theodosius Imperator etiam patruales fratres, & consobrinos vetuit inter se conjugii convenire nomine, & severissimam pœnam statuit, si quis temerare ausus fuerit fratrum plia pignora.* Hujus Constitutionis fit mentio in l. un. Cod. Theodos. Si nuptiæ ex rescripto petantur, & apud Augustinum in lib. 15. de Civitate Dei cap. 16. Non tamèn diutiùs constitit hæc disciplina, quam paulò pòst abrogavit Arcadius Imperator Theodosii filius, antiquam revocans consuetudinem, quâ matrimonia consobrinorum, & patruelium legitima habebantur, l. 19. Cod. de nuptiis, eamque jurisprudentiam Justiniani adhuc temporibus viguisse liquidò constat ex §. 4. Institut. de nuptiis. Imò cum Imperatorum jurisdictio fuerit in Occidente imminuta, Regibus Longobardorum Italiam occupantibus, eandem disciplinam viguisse scimus etiàm tempore Regis Rotharis circà annum 650.; etenim ejus legem habemus in lib. 2. Legum Longobardorum tit. 8. num. 4. ità conceptam: *De his, qui de illicito matrimonio nati sunt, vel nascuntur, id est, de matrina, aut filiastra, vel cognata, quæ fuit uxor fratris, aut soror uxoris, quia canones sic habent, de duabus sororibus, sicut de duobus fratribus, & qui de tali matrimonio natus fuerit, hæres legitimus patri suo non sit.* Ex quibus sanè verbis deducitur, cognationem medio septimo sæculo nondùm fuisse ultrà fratres, & sorores in conjugiiis considerata. Atque hinc manifestò etiàm liquet, quàm falsò Gregorio Magno tributa fuerint illa fragmenta à Collectoribus Canonum, in quibus ad septimam usquè generationem eâ ætate interdicta videntur matrimonia, cum & quinquaginta annis antè Gregorium, sive temporibus Justiniani, & quinquaginta annis pòst Gregorium, sive temporibus Rotharis, eandem non interruptam disciplinam extitisse probaverim de licitis nuptiis patruelium fratrum, vel consobrinorum. Cœpit paulatim ab eâ disciplina recedi,

non sanè lege Ecclesiasticâ, sed Regiâ, ejusdem nimirum Rotharis, qui paulò pòst in tit. 8. Legum Longobardorum §. 4. constituit: *Ut nullus præsumeret relictam de consobрино suo uxorem amodò ducere, subdens: Hoc autem ided affiximus, quia, Deo teste, Papa Urbis Romæ, qui in omni mundo toto Caput Ecclesiarum Dei, & Sacerdotum est, per suam epistolam nos adhortatus est, ut tale conjugium fieri nullatenus permetteremus.* Pòst hæc nulla alia Juris immutatio adparet, nisi temporibus Caroli Magni, qui primus pòst firmatum in Occidente imperium novam quamdam tum civilibus, tum ecclesiasticis causis formam indi studuit; videbatur enim novum Imperium, præsertim postquàm vetus deformatum à barbaris turpitèr fuerat, novas leges, ac disciplinas exigere. Hinc antiquatis, contemptisque Imperatorum veterum Constitutionibus novum Jus emersit, quod Carolinum vulgò appellatur. Itaque Carolus Imperator, pietissimus, ac religiosissimus Princeps, cum Episcopis pluribus, novas, quas in animo habebat, leges condendas contulit, quæ Capitularia vocantur, collatasque executioni demandandas decrevit. His primùm statutum est, ut matrimonia consanguineorum usquè ad septimum gradum prohiberentur, quemadmodùm liquet ex lib. 7. Capitularium cap. 432. quam disciplinam & imperiali, & ecclesiasticâ auctoritate definitam sequens ætas moribus confirmavit, repetitisque canonibus Viri præsertim ecclesiastici custodiendam mandarunt. Cur verò protracta esset usquè ad septimum gradum matrimonii prohibitio, id censeo ex veterum Jureconsultorum penu decerptum, qui cognatorum nomen usquè ad septimum gradum protrahebant, ubi de hereditariâ successionem ageretur. Ait enim Paulus in §. ult. tit. 11. lib. 4. sententiarum: *Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vira succedentibus prorogari potest;* quibus consonant Modestinus in l. 4. princ. ff. de gradibus, & adfinibus. Sanè huc respexisse Ca-

Capitularium auctores, probant Patres Concilii Meldensis, si Concilii Meldensis est canon 1. caus. 35. quæst. 2. Nolo curiosius inquirere, nùm hæc ratio ab hereditatibus ad matrimonia ritè extensa fuerit. Tantùm dixero, hanc consanguinitatis extensionem visam postea fuisse minùs utilem, ut proindè necesse fuerit, eadem consanguinitatis jura intra quartum gradum contrahere in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, cujus Constitutionis fragmentum refertur in cap. 8. de consanguinit. & adfinit., quamque confirmavit tandèm Concilium Tridentinum.

De epistolis ad Hadrianum Notarium.

Can. 8. 26. 5. Multos Gregorii tempore fuisse maleficos, quos vulgè adpellant sortilegos, atque incantatores, patet ex Conciliis illius ætatis, Veneto, Agathensi, Aurelianensi I., & aliis, ac præsertim ex epistola Gregorii ad Hadrianum Panormitanum Notarium, in Maurina editione 53. lib. 11., & 47. lib. 9. in vulgari, cujus integra verba hic referam, ut ex illis suppleatur canon 8. caus. 26. quæst. 5. Ait Gregorius: Pervenit ad nos, quoddam quosdam incantatores, atque sortilegos fueris insecutus. Et omnino nobis sollicitudinem, zelumque tuum gratum fuisse cognoscas; sed molestè tulimus, quoddam te dubitare, ne ab eis nobis contra experientiam tuam surripi potuisset, didicimus, cum certus esse, ac scire debueras, hoc tibi apud nos ad commendationem magis proficere, non ad culpam adscribi. Et ideo studii tui sit, sollicitè querere, & quoscumque hujusmodi inimicos Christi inveneris, ità districtè ultione corrigere, ut & nos de experientia tua melius debeamus habere judicium, & Deo nostro te, quod maxime studendum est, valeas commendare.

Can. 21. 27. 9. 2. Ad eundem Hadrianum scripta est epistola 44. lib. 9. in vulgari, & 50. lib. 11. in Maurina editione, quam integram retulit Gratianus in can. 21. caus. 27. quæst. 2., ubi tamèn pro illis verbis in Monasterio remanere... nec quon-

dàm fornicationis crimen... licet dimittere uxorem... illi etiamsi jam tonsuratus... conversationis gratia &c., legunt Maurini Monachi: in Monasterio permanere... nec quoddam fornicationis crimen... licet relinquere uxorem... illi vel si jam tonsuratus... conversionis gratia &c. Ex hac Gregorii epistola sanè constat, olim licuisse ex Juris civilis disciplinà alterutri ex conjugibus ab alio discedere professionis monasticæ causà, quemadmodum probant illa verba: *Etsi mundana lex præcipit conversionis causà utrolibet invite posse solvi conjugium*; ut enim divortia passim admittebantur, vel, ut aiebant, bonà gratià, vel ex causà, ità admitti facilè potuerunt causà religiosæ vitæ ineundæ. Quod quidèm Sanctis Ecclesiæ Patribus non satis placuit, quemadmodum idem Gregorius indicat in hoc ipso canone, necnon in epistola ad Theotistam, cujus fragmentum est in can. 19. caus. 27. quæst. 2. Hinc Sanctus Augustinus in epist. 227. ait: *Una sola causa esse posset, quâ te id, quod vovisti, non solum non hortaremur, verùm etiam prohiberemus implere, si fortè tua conjux hoc tecum suscipere animi, seu carnis infirmitate recusaret; nam & vovenda talia non sunt à conjugatis, nisi ex consensu & voluntate communi; & si præpropere factum fuit, magis est corrigenda temeritas, quàm persolvenda promissio.* Referuntur hæc in can. 6. caus. 33. quæst. 5. Lex autèm humana, quam Gregorius memorat hujusmodi matrimonia dissolventem, est Novella Justiniani vel 117. cap. 12., vel 123. cap. 40.

De epistolis ad Joannem, Panormitanum Episcopum.

Ea olim in sacris Ordinibus conferendis disciplina vigeat, ut quotiescunque de maritis initiandis ageretur, necessarius esset consensus uxoris: imò id præterea requireretur, ut eadem uxor voto se continentiae obstringeret, quod fiebat, ut ipsa ne post viri quidèm mortem alteri jungi conjugio posset. Hinc in Antissiodorensi Concilio anni 578.

Can. 10. dist. 26.

non longè à temporibus Gregorii Magni celebrato can. 22. ità constitutum legimus: *Non licet relicta Presbyteri, nec relicta Diaconi, vel Subdiaconi post ejus mortem maritum accipere.* His præhabitis, facilis est interpretatio canonis 10. dist. 28., in quo integra ferè legitur epistola Gregorii ad Joannem Panormitanum Episcopum 5. lib. 14. in Maurina, & 62. lib. 11. in vulgari editione. Emendandus tamèn erit Gratianus in illis verbis: *Quo conductor fuit... dicens, nec eam virginem ad eum venisse, deniquè nec religiosam mutasse vestem, postquam... ut si in conjugio Diaconi mulierem, de qua agitur, fuisse constiterit &c.* pro quibus legendum est: *quo conductor fuerat... dicens, nec virginem illam ad eum venisse, deniquè ut nec religiosam mutare vestem præsumeret, postquam... & si ità in conjugio Diaconi mulier fuisse constiterit &c.* Præterea jam adnotaverunt Correctores Romani, in integris epistolæ exemplaribus desiderari vocem illam *falsa*, licèt habeatur penès Ivonem. Conductoris autèm nomine, quod ibidèm memoratur, eum intelligi arbitror, qui generalitèr omnia mulieris bona administrabat, imò & personæ ipsius mulieris veluti tutor, ac defensor publicà constituebatur auctoritate, quem Longobardorum leges Mundualdum appellabant, quemadmodum liquet ex lib. 2. tit. 2. Legum Longobardarum. Porro, conductoris nomine significatum fuisse generalem bonorum omnium administratorem, liquet ex eisdem Legibus Longobardicis lib. 3. tit. 1. §. 10.

Alia est ad Joannem Panormitanum epistola 51. lib. 11. in vulgari, & 44. lib. 13. in Maurina editione, quæ tamèn in aliquibus MSS. Codicibus inscribitur ad Marinianum Ravennatensem Episcopum, quemadmodum animadverterunt Maurini Monachi. In ea totus est Gregorius, ut moneat Episcopum, quâ ratione se se cum Clericis suis gerere debeat. Inter cetera saluberrimum monitum est, quod ex hac ipsa epistola retulit Gratianus in can. 23. dist. 86. necnon in can. 2. caus. 15. q. 7. eisdem verbis.

Tomo III.

De epistolis ad Joannem Episcopum Syracusanum.

Cum plures in Sicilia apud Joannem Episcopum Syracusanum obmurassent de Gregorio, quòd ipse Constantinopolitanam Ecclesiam deprimere meditaretur, aliàs verò Græcorum disciplinam adamaret, ac sequeretur, Sanctus idem Pontifex id accipiens ad Joannem epistolam scripsit 64. lib. 7. in vulgari, & 12. lib. 9. in Maurina editione, in qua duo potissimùm tradidit; primum, se non Ecclesiam Constantinopolitanam comprimere, sed potiùs decere eam esse Romanæ subjectam, quòd nihil dignitatis illius derogare videtur: alterum, se non sequi omninò græcam disciplinam, imò, quæ ab ipso instituta nupèr fuerant, à Græcorum ritibus plurimùm distare. Huc pertinet canon 4. dist. 22. usquè ad vers. *Nam quod Primas.* Antè Romanam correctionem desiderabantur apud Gratianum illa verba: *Quod & Dominus piissimus Imperator, & Frater noster Eusebius ejusdem Civitatis Episcopus assidue profitentur.* Mendum verò in eisdem verbis inesse nemo non videt, cum certum sit, tempore Gregorii nullum Eusebium, sed Cyriacum Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuisse. In vulgatis codicibus epistolarum Gregorii hoc ipsum mendum habetur: verùm legendum esse: *& Frater noster ejusdem Civitatis Episcopus &c.*, omisso nomine Eusebii, vetusti MSS. Codices indicant; sic Eusebii nomen deesse in libris antiquis Gregorii, quos præ manibus ipse habuerat, Thomas Jamesius ait in vindiciis Gregorianis: deesse testatur in antiquissimo codice Regiæ Bibliothecæ Baluzius in notis ad Gratianum; idem demùm nomen Eusebii omiserunt Amalarius in lib. 4. cap. 26. de Officiis ecclesiasticis, Anselmus Lucensis lib. 2. cap. 68. Quæ sequuntur apud Gratianum in vers. *Nam quod Primas* ad aliam epistolam Gregorii pertinent, ad eundem quidèm scriptam, sed in alia causa;

H

est

estque numero 65. in vulgari editione lib. 7., & 59. lib. 9. in Maurina. Apud veteres persuasum fuit, ibidem agi de Episcopo Constantinopolitano, cum tamen agatur de Episcopo Primate Byzacenae Provinciae in Africa, quemadmodum & integer epistolae contextus, & optimi codices demonstrant. Mendo illi occasionem dare potuit nominis similitudo inter *Byzadium* Africanam Provinciam, & inter *Byzantium* nomen vetustum Urbis Constantinopolitanae. Et quidem hoc erratum adeo potuit apud Scriptores, ut exinde argumentum sumerent, quod ostenderent, Constantinopolitanam Ecclesiam fuisse Romanae subjectam, quemadmodum sumpsit Gratianus in memorato canone, & Hincmarus Rhemensis in epistola 47. ad Joannem VIII. necnon alii recentiores. Hinc in vetustis aliquibus Gregorianarum epistolarum editis codicibus hoc lemma praefixum est eidem epistolae: *De Episcopo Constantinopolitano de crimine accusato*; quamobrem jure in recentioribus editionibus haec verba substituta fuerunt: *De Episcopo Byzaceno provincia Africa de crimine accusato*. Illius epistolae argumentum, prout ex Gregorii verbis deducitur, paucis trado. Accusatus fuerat Primas Byzacenae Provinciae in Africa apud Episcopos suos de certis criminibus, quorum judicium Africani Episcopi in ipsamet Provincia terminari volebant, juxta veterum Africanorum traditionem, ac disciplinam. Accusatus Episcopus Romam potius ad Pontificem maximum causam deferri, & ab eodem dirimi postulabat. Et quidem Imperialis auctoritas ejus postulationi accesserat, quam jubebatur, accusatum Episcopum Romae defendendum fore, totamque causam à Pontificis Romani sententia pendere. Obstiterunt Africani Episcopi, & apud Theodorum Magistrum militum in Africa curarunt, ne Imperatoris voluntas executioni demandaretur. Interea Syracusas venerat Martinus quidam, quem Virum eloquentissimum Gregorius appellat, atque de ea re cum Joanne Sy-

racusano Episcopo verba fecerat. Joannes pro ea, quam erga Apostolicam Sedem ferebatur, adfectionem suadebat Martino, nihil esse convenientius, quam ut ea causa ad Pontificem maximum deferretur, eodemque tempore ad Gregorium scripsit, sive quid ipse de ea re ab Africano viro intellexerit, sive quid ipse de eadem re Africano viro responderit. Gregorius autem inter cetera ita rescripsit loquens de Primate Byzacenae Provinciae, à Coepiscopis suis accusato, & Apostolicae Sedis judicium postulante: *Nam quod se dicit Sedi Apostolica subijci, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis ei Episcopus subjectus non sit. Cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis aequales sumus*. Integra haec epistola summam Gregorii prudentiam exhibet, ut ille minus dixisse, plus dicere voluisse, intelligatur. Etenim, ut ipse fatetur, ignorabat, quo animo Primas ille Byzacenus ad Sedem Apostolicam esset accessurus, & quis forte futurus esset exitus, si verbis vividioribus sententiam suam apud Joannem expressisset: interea vero nihil omisit, quin commendaret causam illam Joanni, profitens se de illius benevolentia certum esse.

Ad eundem Joannem Syracusanum aliam scripsit epistolam Gregorius 36. lib. 11. in vulgari, & 28. lib. 13. in Maurina editione in causa Cosmae cujusdam Monachi primum, deinde Subdiaconi, ac tandem Presbyteri. Integra illa refertur in can. 6. dist. 74., ubi leviuscula quaedam emendanda sunt; etenim pro illis Gratiani verbis: *Quae Juliana dicitur, Presbyter est ordinatus.... fugam quaerat auxilium.... in Ecclesiam, ubi &c.*, legitur in aliis epistolae exemplaribus: *Quae Juliana vocatur, Presbyter dicitur ordinatus.... fugam quaerat auxilium.... in Ecclesia, ubi &c.*

Alia iterum epistola est Gregorii ad Joannem Syracusanum in vulgari editione 28. lib. 7., in Maurina vero 27. lib. 8., quae, omissa brevi Gregorii praefatione, integra in ceteris refertur apud Gratianum in can. 21. dist. 93. & quidem eisdem verbis post Romanam Cor-

Can. 6.
dist. 74.

Can. 21.
dist. 93.

rec-

rectionem. Monachi tamèn Maurini pro voce *Catinensis* rectiùs legendum volunt *Catanensis*, animadvertentes in aliquot vetustissimis Codicibus MSS. desiderari illas duas voces *verum esse*. Compagus, de quo ibi fit mentio, communi eruditorum consensione calceamenti sacri species erat, quamquàm in ejus figura explicanda non omnes convenient, alii enim putant fuisse maximè cavum, atque profundum ad medias usquè tibias ascendentem; alii fuisse genus calceamenti incisi, quo pes partim tegetetur, partim nudus extaret.

De epistola ad Justinum Prætorem.

Can.
caus.
9. 5.

6. Jam dudùm Romani Correctores
2. rectè emendaverunt inscriptionem canonis 6. caus. 2. quæst. 5., deprompti ex epistola Gregorii 23. libro. 2. in vulgari editione, quæ ad Justinum, non Imperatorem, quemadmodùm exhibebant Gratiani codices, nec Presbyterum, quemadmodùm vulgares epistolarum Gregorianarum codices tradunt, sed Prætorem, quemadmodùm vetustissimi & optimi MSS. codices habent. Porro, Justinum Prætorem in Sicilia fuisse, demonstrat epistola 2. Gregorii in lib. 1. ad eundem directâ; eam autèm epistolam, quæ refertur in memorato canone 6., ad Prætorem Siciliæ scriptam esse constat, quia ibidèm agitur de Leone Catanensi Episcopo, quem pòst causæ discussionem innoxium agnitum, & juxtà morem illius ætatis ad corpus Sancti Petri præstito jurejurando purgatum Justino commendat. Integra epistola relata est in dicto can. 6., in quo tamèn pro illis verbis: *decipere non valet... rumor adpersit... omissum, quod nostro... districta eorum... nequa in cordibus remaneat &c.* Maurini Monachi ex optimis codicibus legendum potiùs voluerunt: *Decipere non valet... rumor adperserat... omissum, aut nostro... districta eum... nec quadam cordibus remaneat &c.* De Leone Catanensi inferriùs agendum erit ad canonem 2. dist. 32. can. 63. caus. 16. quæst. 1., & can. 20. caus. 27. quæst. 2.

De epistola ad Libertinum Præfectum.

Can. 13.
dist. 54.

Plurimum prodest ad rectam interpretationem canonis 13. dist. 54. integram hoc loco describere Gregorii epistolam 37. lib. 2. indict. 11. in vulgari, & 38. lib. 3. in Maurina editione, scriptam ad Libertinum Siciliæ Præfectum. Ait Gregorius: *Ab ipso administrationis exordio Deus vos in causa sua voluit vindictâ procedere, & hanc vobis mercedem propitiis cum laude servavit. Fertur siquidèm, quod Nasas quidam sceleratissimus Judeorum sub nomine B. Helia altare puniendâ temeritate construxerit, multosque illic Christianorum ad adorandum sacrilegâ seductione deceperit. Sed & Christiana, ut dicitur, mancipia comparavit, & suis ea obsequiis, ac utilitatibus deputavit. Dum igitur severissimè in eum pro tantis facinoribus debuisset ulcisci, gloriosus Justinus (is est Justinus Prætor, de quo superiùs actum est) medicamento avaritiæ, ut nobis scriptum est, delinitus, Dei distulit injuriam vindicare. Gloria autèm vestra hæc omnia districtâ examinatione perquirat; & si hujusmodi manifestum esse repererit, itâ districtissimè, ac corporaliter in eundem sceleratum festinet vindicare Judæum, quatenùs hac ex causa & gratiam sibi Dei nostri conciliet, & his se posteris pro sua mercede imitandum monstret exemplis. Mancipia autèm Christiana, quæcumque eum comparasse patuerit, ad libertatem juxtâ legum præcepta sine omni ambiguitate perducite, ne, quod absit, Christiana religio Judæis subdita polluat. Itâ ergo omnia districtissimè sub omni festinatione corrigite, ut non solum pro hac vobis disciplina gratias referamus, sed & testimonium de bonitate vestra, ubi necesse fuerit, præbeamus. Gravissima sanè erat causa, quâ rogabat Gregorius Libertinum, ut in impium Nasatem animadverteret, Christianosque impietatis causâ in servitutem suam redactos ad libertatem vocaret; cum præsertim id Romanæ leges exigèrent. Jam pridèm enim id constituerat Imperator Constantinus, quemadmodùm testatur Eusebius in lib. 4. de vita Constantini cap. 27.; idque etiàm*

confirmaverant subsequentes Imperatores in l. 1. & 2. cod. ne Christianum mancipium,

De epistolis ad Leonem Episcopum Catanensem.

Quædam jam de Leone Catanensi Episcopo attigi in epistola Gregorii ad Justinum Prætorem Siciliæ, ex qua depromptus est canon 6. caus. 2. quæst. 5. Ad eundem duæ epistolæ Gregorii sunt, quas memorat Gratianus. Prior est in Maurina editione 36. lib. 4., & in vulgari 34. lib. 3., ubi totus est Gregorius, ut præcipiat, continentiam à Subdiaconis esse servandam. Ex ea legimus canonem 2. dist. 34., cum quo jungendus canon 20. caus. 27. quæst. 2.; eadem enim fermè omnia utrobiquè leguntur. Quoniam verò nonnulla sunt ibidem ex integris exemplaribus emendanda, integram Gregorii epistolam hic describam. Ait Gregorius: *Multorum relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, ut Subdiaconi suis licite miscerentur conjugibus. Quod ne demò quisquam præsumeret, à Servo-Dei Sedis nostra Diacone ex auctoritate nostri Decessoris est isto modo prohibitum; ut eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum ex duobus eligerent, id est, aut à suis uxoribus se abstinerent, aut certè nullâ ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & usque in obitus sui tempus Notarii quidem gessit officium, & à ministerio, quod Diaconum oportuerat exhibere, cessavit. Post cuius obitum, quia relicta ejus Honorato marito est sociata, à tua eam Fraternitate in Monasterio cognovimus esse deputatam. Ideoque, si, ut fertur, ejus se maritus ab administratione suspendit, antedictæ mulieri non debet officere, quòd ad secundam conjugii copulationem migravit; præsertim si non tali mente Subdiacono juncta est, ut à carnis voluptatibus abstinere. Si ergò ità se veritatem, quemadmodum edocti sumus, habere agnoscis, prædictam te mulierem de Monasterio per omnia convenit relaxare, ut ad suum maritum sine aliqua pos-*

sit formidine remeare. De cetero verò Fraternitas tua sit omnino sollicita, ut quos ad hoc jam officium contigerit promoveri, hoc quàm maxime diligenter inspiciat, ne si uxores habent, miscendi se cum eis licentiâ potiantur, sed ad similitudinem Sedis Apostolicæ eos cuncta observare sua nihilominus districtione constituat. Hæc sententia etiàm clariùs intelligetur, quotiès cum eadem conferantur, quæ superiùs tradidi ad canonem 10. dist. 28. nimirum eam fuisse disciplinam Gregorii temporibus in ordinationibus Clericorum, ut, quotiès maritus sacris ordinibus initiaretur, relicta conjux perpetuò continentia vinculo obligaretur.

Ex alia epistola ad eundem Leonem 8. lib. 7. in vulgari, & 7. lib. 8. in Maurina editione depromptus est canon 63. caus. 16. quæst. 1., in quo, licet nonnulla epistolæ verba omisa fuerint, nihil tamèn desideratur, quo explicari possit integra Gregorii sententia. Nihil ibidem aliud Sanctus Pontifex decernit, quàm Leonem Catanensem Episcopum quartam tantummodò portionem bonorum ecclesiasticorum, quocumque titulo accesserint, posse vindicare, ut aliæ portiones in Clericos, aliasque causas distribuerentur juxtà vetera Romanæ Ecclesiæ decreta, quæ præsertim inter Gelasii Decretales reperiuntur.

De epistolis ad Maximianum Episcopum Syracusanum.

Quod de quaratarum distributione servanda in redditibus ecclesiasticis tradidit Gregorius in nupèr memorato canone 63. caus. 16. quæst. 1., idipsum etiàm docuit in epistolis ad Maximianum Episcopum Syracusanum, ad quem in vulgari editione directæ feruntur quatuor epistolæ, nimirum 11., 12., 13., & 14. lib. 3., & lib. 4. in Maurina: quamquàm tamèn Monachi Maurini asserant, decimamtertiam falsò dici scriptam ad Maximianum eundem, sed potius scriptam fuisse ad Clementium Episcopum Primatem Byzacenum, freti auctoritate ve-

Can. 2.
dist. 34. &
Can. 20.
caus. 27.
q. 2.

Can. 63.
caus. 16.
q. 1.

veterum Codicum MSS. Sanè facile fuit Typographis inscriptionem ità immutare, cum eadem epistola media esset inter epistolas ad Maximianum. In epistola numero 11. quatuor sunt Gratiani fragmenta. Ità exorditur Gregorius: *Olim quidem Fraternitati tue nostrâ fuerat auctoritate commissum, ut siquæ in Sicilia exciderent Ecclesiæ, ceterisque venerabilibus locis, vel incongruè gererentur, nostra vice corrigeres. Sed quia post hæc de quibusdam neglectis hætenus capitulis ad nos querela pervenit, rursus ad eorum correptionem tuam Fraternitatem specialiter prævidimus excitandam. Cognovimus namque de redditibus Ecclesiarum noviter acquisitis &c.* Hic subsequuntur verba canonis 29. caus. 12. quæst. 2., ubi tamèn pro illis: *Quam rem pravam... sive de his, quæ obvenient, vel obvenierint, quarta &c.* Maurini Monachi legendum monent: *Quamobrem pravam... sive de iis, quæ nunc obvenierunt, vel obvenierint, quarta &c.* Pòst verba hujus canonis, statim in epistola habentur verba canonis 38. caus. 16. quæst. 1. quem animadvertendum est consonare quidè Codicibus editis Gregorianis, paulò tamèn alitèr legi in Codicibus MSS. juxtà adnotationes Maurinorum; etenim in istis desideratur particula quodammodo, & pro illis verbis, aut admissa clericatus militia monasticis non promoveantur ordinibus, legitur: aut omissa clericatus militia, monachicis promoveantur ordinibus; itèm pro illis verbis præ sui magnitudine legitur pro sui magnitudine. Prosequitur Gregorius, inquiens: Sicque invicem & ecclesiasticus ordo vitæ monachicæ, & ecclesiasticis utilitatibus regula monachatus impediat, (legunt aliqui, impediatur.) Illud quoque charitatem tuam commonere curavimus &c. Jungenda hic sunt, quæ legimus in can. 45. caus. 12. q. 2., in quo tamèn nonnulla occurrunt observanda; etenim pro illis verbis: *Convenientibus Oeconomis, cunctisque Clericis prioribus*, legunt Maurini: *Convenientibus Hierarchicis* (aliqui MSS. Codices habent *Jerarchicis*, alii ad marginem id est, *Oeconomis*), *cunctisque Clericis prioribus*. Ex ea sanè marginali adnotatione in textum irreperere potuit vox illa

Oeconomis, quæ legitur apud Gratianum pro alia voce *Hierarchicis*. Ceterum ego reor, nomine Hierarchicorum venire Visitatores Episcopos, qui vacantibus Ecclesiis præficiabantur, quorumque solertiâ potissimum fieri consuevisse successoris Episcopi electionem passim, ex epistolis Gregorianis adgnosimus. Itèm pro illis verbis ejusdem canonis 45. *Ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore &c.* legitur in exemplaribus epistolæ integris: *Ut illic consequantur stipendium, quo pro tempore &c.* At si quispiam quærat, quid nomine *specierum* in eodem canone designetur; dixerò, illo intelligi res Ecclesiæ pretiosiores, quemadmodum intelliguntur apud Gregorium Turonensem lib. 6. historiæ Francorum cap. 38. ibi: *Magni ibidem thesauri ex auro, argentoque, & multarum specierum reperti sunt.* Insupèr in eodem canone 45. aliqua omisit Gratianus pòst illa verba *labore tollatur*, quæ ità describi debent: *Sic namque ea, quæ ad munitionem pauperum facultatis pertinent, desideramus expleri, ut nulla penitus in rebus eorum ambitiosis hominibus venalitatis relinquatur occasio. Visitatores Ecclesiarum &c.* Demùm pòst verba ejus canonis postrema ità clauditur Gregorii epistola: *Juveniles Abbatissas fieri vehementissimè prohibemus. Nullam igitur Fraternitas tua, nisi sexagenariam, virginem, cujus atas hoc, atque mores exegerint, velari permittat, quatenus tam prioribus, quam præsentì capitulo tua districtionis instantiâ, Domino adjuvante, correctis, & diù dissolutum rerum venerabilium statum canonicis nexibus religare festines, ut divina negotia non per incongruas voluntates hominum, sed competenti possint districtione disponi.* Ità emendare oportebit, ac supplere verba canonis 12. caus. 20. quæst. 1.

Hæc omnia, quæ descripta sunt, integram exhibent epistolam 11. Ex 12. autèm, aut 14. nihil est in Gratiano codice. Tantùm adparet fragmentum ex 13., quæ non ad Maximianum Syracusanum scripta est, ut nupèr animadvertēbam, sed ad Clementium Episcopum Byzacenum. Atque hoc in loco emendand-

an. 20.
aus. 12.
q. 2.

Can. 38.
caus. 16.
q. 1.

Can. 12.
caus. 20.
q. 1.

Can. 49.
caus. 12.
q. 2.

Can. 3.
caus. 7.
q. 1.

danda est editio Gratiani, sive, ut verius dicam, veteres Gratiani codices restituendi sunt, in quibus legebatur in inscriptione ejusdem canonis: *Gregorius Clementino Episcopo Primati Byzaceno. Præterea pro illis Gratiani verbis, tamen paulò latius judicavimus, apertiusque retexendam... pro suis ornandis negotiis... subtiliter, districtèque debeas esse sollicitus. Quòd si &c. legendum volunt Maurini Monachi: tamen paulò judicavimus apertius retexendam... pro suis ordinandis negotiis... sollicitè, districtèque discutias. Quòd si &c.*

De epistola ad Præjectem Illustrẽm Panormitanum.

Can. 12.
caus. 25.
q. 2.

Quidam Præjectes, seu, ut aliis placet, Projecta, seu Prærectes, vir illustris Panormitanus convenerat cum Fantino Defensore Ecclesiastici Patrimonii de quibusdam bonis Ecclesiæ adconsensendis: Postulatum autem fuerat à Pontifice Maximo, ut gesta utriusque ipsius auctoritate confirmarentur. Annuit Gregorius per epistolam 61. lib. 7. in vulgari, & 57. lib. 9. in Maurina editione, ex qua depromptus est canon 12. caus. 25. quæst. 2; postquam enim Gregorius professus est, se illorum gesta auctoritate suâ per ipsam epistolam confirmare, ita ut sponderit, nec se, nec suos successores irrita aliquando declaratos, addidit: *Quia valde ecclesiastica est moderationi conveniens, ut quæ ordinata fuerint, vel decisa, nullâ in posterum debeant refragatione turbari.* Similia propemodum leguntur in can. 1. caus. 35. quæst. 9.

De epistolis ad Petrum Subdiaconum.

Duæ laudantur apud Gratianum Gregorii epistolæ ad Petrum Siciliæ Subdiaconum. Prior est in vulgari editione 42., in Maurina 44. lib. 1., in qua agitur de diversis ecclesiasticæ disciplinæ capitibus, præsertim verò de Clericis conjugatis, & eorundem uxoribus. Hujus epistolæ initium ad causas pertinet rus-

ticorum, qui ecclesiasticis prædiis colendis addicti erant; hos enim lædi in facultatibus suis aliquando à Subdiaconis, rei rusticæ ecclesiasticæ præfectis, Gregorius agnovit; inter cetera, si quispiam villicus obierat, statim Subdiaconos à successione propinquos repellere, & Ecclesiam substituere; item, si quispiam villicus delictum aliquod grave admisisset, non in reorum ipsorum personam Subdiaconos animadvertendum curare, sed rebus & bonis quæsitis reos spoliare. Hæc omnia, ne fierent, Gregorius vetuit, ad quæ pertinet canon 4. caus. 16. quæst. 6. his verbis describendus: *Cognovimus etiam, quòd si quis ex familia (intellige familiam rusticorum) culpam fecerit Ecclesiæ, non in ipso, sed in ejus substantia vindicatur; de qua re præcipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipso quidem, ut dignum est, vindicetur; à commodo autem ejus omnino absteatur, nisi forte parum aliquid, quod in usum executoris, qui ad eum transmissus fuerit, proficere possit.* Ex iis sanè liquet, quàm depravata sit Gratiani scriptura, qui pro iis verbis: *commodo... absteatur* legit: *Communione absteatur.*

Can. 4.
caus. 16.
q. 6.

Pòst multa, ad varias privatorum causas dirimendas pertinentia, ita prosequitur Gregorius: *De lapsis Sacerdotibus, vel Levitis &c.*, quemadmodum legitur in can. 5. caus. 16. quæst. 6., ubi quædam salubria traduntur de clericis graviorum criminum reis pœnitentiæ addicendis. Maurini Monachi verba illa vel *Levitis* omiserunt, quemadmodum & pro illis verbis Gratiani: *Vivere sciuntur... ut res lapsorum... qui de correctione... in pœnitentiam volumus &c.* potius scribendum voluerunt: *Vivere sciunt, ... & res lapsorum... qui de correctione... in pœnitentiam volumus &c.* Nonnulla adhuc ex integra epistola assuenda sunt postremis Gratiani verbis, ut tota exhibeatur Gregorii sententia, ibi: *Ne, si nudentur, locis, in quibus dati fuerint, onerosi sint. Si qui parentes in possessione habent, ipsis res eorum tradenda sunt, ut in ipsis jura Ecclesiæ conserventur.*

Can. 5.
caus. 16.
q. 6.

Statim pòst hæc sequuntur in episto-

Can. 25.
dist. 81.

teriam deceptionis assumat, hujus tibi serie præceptionis injungimus, ut strenuum te studeas, & sollicitum exhibere. Et si qui Episcoporum, quos commissi tibi patrimonii finis includit cum mulieribus degunt, hoc omnino compescas, & de cetero eas illic habitare nullo modo patiaris, exceptis eis, quas sacrorum canonum censura permittit, id est, matre, amitâ, germanâ, & aliis hujusmodi, de quibus prava non possit esse suspicio. Melius tamen faciunt, si etiâ à talium se cohabitatione contineant. Nam legitur, quod B. Augustinus nec cum sorore sua habitare consenserit, dicens: *Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt.* Docti ergo viri cautela magna nobis esse debet instructio. Quod de Augustino heic dicitur, consonat cum iis, quæ scripsit Possidius in vita ejusdem Augustini cap. 26.

Alia ad Romanum epistola 11. lib. Can. 4.
dist. 88. 8. in vulgari, & 10. lib. 10. in Maurina editione integra refertur in can. 4. dist. 88., quam etiâ epistolam memorat Joannes Diaconus in lib. 3. cap. 36., aliis 47.. Ubi Gratianus legit: *velut unum de laicis in causis secularibus occupari, & prætorii inutiliter deservire.... ad reverendum &c.* legendum malunt Maurini Monachi: *velut unum de ultimis in causis occupari, & prætorii inutiliter observare.... ad revertendum &c.* Scriptura ita restituta aliam planè à Gratianea Gregorianam sententiam reddit. Etenim ibidem reprehendit Sanctus Pontifex Basilium, quod velut unus de ultimis, scilicet ex iis, qui in Clero constituti sunt, Ministris inferioribus, & temporalibus causis occuparetur, quæ minimè decebant Episcopum, spiritualibus tantum negotiis Præfectum. Porro tunc temporis res Ecclesiæ rusticas, litesque, causa rerum ecclesiasticarum subortas, solebant tractare Subdiaconi, aliquandò etiâ Diaconi, frequentius Defensores, quorum gradus inter minora ministeria recensebatur. Prætorii nomen significabat locum, in quo jus reddebatur, quemadmodum eo in sensu usurpavit Latinus Interpres Joannis in cap. 19. Evangelii. Verbum autem *observare* tem-

pore Gregorii sumebatur pro munere fungi. Sic Concilium Andegavense anni 453. can. 10. ita habet: *De Laicis, vel Clericis, qui Ministri ordinati observare noluerint.* Eodem sensu accipitur in can. 4. & 26. Concilii Aurelianensis IV. anni 541., imò & apud eundem Gregorium in epistola ad Amos Episcopum Jerosolymitanum, & in epistola ad Victorem Episcopum Panormitanum. Reprehendit itaque Gregorius Episcopos illos, qui, neglectâ animarum curâ, spiritualibusque negotiis, tribunalibus potius insidere curabant. Quâ in re non erit inopportunitas animadvertere, quod narrat Nicephorus lib. 10. cap. 13., nimirum Julianum Imperatorem, qui & Apostata vulgò dicitur, dolo malo Clericos dignitatibus Senatoriis auxisse, ut religioso quodam prætextu ecclesiasticorum Virorum animos à divino cultu, sacrisque ministeriis alienaret, futurum sperans, ut eâ ratione facilius Christiana Religio interiret. Qui plura ad hanc rem desiderat, adeat S. Bernardum in lib. 1. de consideratione ad Eugenium cap. 6.

Quæ in nupèr memorata epistola Gregorius scripserat, tantam vim apud Romanum habuerunt, ut ipse (contrâ mentem tamèn Gregorii ipsius) causas Clericorum ne ab Episcopo quidè cognoscendas voluerit, imò & Episcopo inconsulto ipse cognoverit. Id Sancto Pontifici displicuit, quemadmodum enim eò mentem intenderat, ut Episcopos à sæcularibus negotiis, ac causis alienandos curaret, ita voluit, ut Clericorum cura ad Episcopos potissimum pertineret, suæque illis jurisdictio publicis etiâ legibus firmata servaretur. Exhibetur Gregorii sententia in can. 39. caus. 11. quæst. 1. decerpto ex epistola ad Romanum 32. lib. 9. in vulgari, & 37. lib. 11. in Maurina editione. In codicibus editis epistolæ Gregorianæ pro verbis Gratianicis *ad eligendos judices* legitur *ad eligendum judicem.* Item in postremis verbis animadvertunt Monachi Maurini, ita legi in aliquot exemplari-

bus:

bus: Nisi ut, praterquam ecclesiasticus custodiri illic ordo debuit, confundatur.

Can. 3-
caus. 14-
q. 6. In epistola ad Romanum in vulgari editione 24. lib. 7. indict. 2., in Maurina 27. lib. 9. legitur canon 3. caus. 14. quæst. 6., cujus priora verba ita supplenda sunt ex editis, integrisque epistolæ exemplaribus: *Pervenit ad nos, quia quidam homines, minorem omnino discretionem tenentes, in suis nos periculis implicari desiderant, atque ita volunt ab Ecclesiasticis personis defendi, ut ipsæ quoque personæ Ecclesiasticæ ex eorum culpa teneantur. Idcirco præsentem te præceptione admoneo, & per te Fratrem, & Coepiscopum nostrum Dominum Joannem (fortè is est Joannes Syracusanus Episcopus) vel ceteros, qui interesse possunt, ut patrocinia ecclesiastica, sive mea suscipiatis scripta, sive etiam minime fuerint directæ, sub tanto moderamine debeatis impendere, quatenus hi, qui in furtis publicis implicari sunt &c. Quod hic dicitur de intercessionibus Episcoporum ac Clericorum apud publicos Magistratus favore reorum, disciplinam exhibet vetustam; constat enim apud Sanctum Augustinum, illius temporis Episcopos libentissimè eo officio functos, quemadmodum deducitur ex ejus epistola 152., & 153., aliisque etiã monumentis facillè demonstrari potest, præ ceteris ex can. 4. caus. 23. quæst. 5.*

De epistolis ad Secundinum.

Can. 34-
caus. 10-
q. 7. Ad Secundinum Taurominitanum in Sicilia Episcopum est Gregorii epistola 31. lib. 7. in vulgari, & lib. 8. in Maurina editione. Huc pertinet canon 34. caus. 16. quæst. 7., cujus verba ita supplenda erunt ex integra epistola. Ait Gregorius: *Querimoniam Monachorum Monasterii Castellensis oblata ab eis petitio, quæ tenetur in subditis, patefecit. Proinde Fraternitas vestra hæc, quæ adserunt, sollicitè perscrutari curâ studeat. Et si ea invenerit veritate subsistere, rationem tuitionis illis impendat, & Monasterium, quod Monasterio eorum unitum est, secundum consuetudinem deputatis de congregatione eorum illic Monachis*
Tom. III.

provideat ordinari; quia rationis ordo non patitur, ut Monasterium ipsum & maxime contra voluntatem Fundatorum, ab eorum dispositione ad arbitrium suum præsertim Laica persona subducatur, aut aliquis sibi in id jus debeat vindicare. Monasterium Castellense, sive Vivariense, de quo heic agitur, erectum olim fuerat à Cassiodoro, quemadmodum ipse testatur in lib. Divinarum lectionum cap. 29., ejusdemque illustri Viri secessu nobilitatum. Illius jura laici quidam deturbare volebant, in eo præsertim, quòd aliud Monasterium, illi à Fundatoribus ipsis subjectum, sejungere meditarentur. Urget Gregorius Monachorum Patronus Secundinum, ut, causâ cognita, Monachorum Castellensium jura tueretur.

Alia ad eundem Secundinum epistola est in Maurina editione 59. lib. 3., in vulgari 57. lib. 2. indict. 11., quæ integra refertur in can. 7. caus. 18. q. 2. ubi pro verbis illis *propter Monachorum molestias* ex veteribus Codicibus MSS. legendum est: *propter Monachorum insolentias.* Ad illa autem verba canonis: *Repleto loco ipsorum fontium*, animadvertendum est, non olim, prout hodiè usu venit, baptisteria fuisse in altum erecta ad manum baptizantis accommodata, sed potius in imo solo concavata, ut aptius baptizandi immergerentur. Hujusmodi baptisteriorum figuram tradunt Joannes Chrisostomus hom. 40. in cap. 15. epistola 1. ad Corinthios, Ambrosius homil. 16. in psalmum 118., Gregorius in libro Sacramentali de Sabbato Pentecostes, quibus addi potest Isidorus in lib. 2. de Divinis Officiis cap. 24.

Duæ istæ, quas nupèr memoravi, ad Secundinum epistolæ jure optimo Gregorio tribuuntur. Nùm verò alia epistola ad Secundinum apud Maurinos 52. lib. 2., apud alios 54. lib. 7. Gregorii sit, Viri eruditi plurimùm dubitant. Hæc exhibetur epistolæ inscriptio: *Gregorius Secundino servo Dei incluso.* Aliqui codices habent: *Gregorius servus servorum Dei dilectissimo Filio Secundino servo Dei incluso.* Ex his jam liquet, Secundinum

Can. 16.
dist. 50.

num ibidem memoratum non esse Taurominitanum Episcopum, sed potius professione Monachum. Sunt, qui hunc Secundinum eundem esse velint cum Secundo Ravennate, de quo superius egi. Verum hujus opinionis non solum valida desunt argumenta, sed & desunt conjecturæ. Ceterum hujusmodi epistolam apocrypham esse multa demonstrant. De ea ita scribit Gussanvillæus. *Hæc epistola facilius expungeretur, quam sanaretur. Eam variis adsummentis auctam fuisse probant MSS. Codices; consentiunt Eruditi, quibus palatum sapit. Textus ipse infinitis vitiis scatet, & manuscriptorum perpetua ferre est inconvenientia.* Non est cur singula persequar in eadem epistola contenta. Tantum me referam ad canonem 16. dist. 50., qui ex illa depromptus est, ubi fingitur Gregorius à Secundino Monacho interrogatus, utrum Sacerdotes, lapsi à sua dignitate, iterum post pœnitentiam reciperentur in pristinum gradum; respondet autem, recipiendos esse. De hoc fragmento ita prosequitur laudatus Gussanvillæus: *Ex triginta manuscriptis vix unus, aut alter codex continet enorme fragmentum de lapsis, quod incipit; & quia Tua Sanctitas &c.* Paucis Monachi Maurini Operum Gregorianorum editores: *illud rejiciendum putamus.* Sanè sententiæ ibidem traditæ universa propemodum adversatur antiquitas. Ut enim omittam canonem 61. ex iis, qui Apostolici vocantur, epistolam Cornelii ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. 6. cap. 35., Cyprianum epist. 64. & 68., Basilium epist. 1. ad Amphilo- chium cap. 3., idem ipse Gregorius alibi sæpissimè scribit, Sacerdotem semel lapsum, ne post pœnitentiam quidem, in pristinum gradum restituendum esse. Conferatur canon 1., 9., 10., & 11. dist. 50. Quomodo verosimile erit, Gregorium ita faciliè suam revocasse sententiam, & quidem in ea epistola, quæ scriberetur ad Monachum, sive ad *inclusum*, ad quem res illa pertinere nullatenus poterat? Imò quis suspicetur, Gregorium adeo fusè eam materiam fuisse

persecutum præter morem suarum epistolarum, cum tamèn disciplinæ hujus nec leve ex sacris canonibus vestigium exhiberi potuisset? Sunt, qui putaverunt, varias istas Gregorii sententias faciliè componi posse, quemadmodum composuit Gratianus; eam ob rem distinguunt inter privata, ac publica crimina, atque ajunt, Gregorium perpetuò, & sine spe restitutionis rejecisse à gradu suo Clericos omnes publicis criminibus obnoxios; eos autem, quos privata tantummodò criminis conscientia premit, faciliè restitui. Verum hanc conciliandi rationem, duo evincunt, esse à veritate alienam. Primum est perpetua Ecclesiæ traditio, usquè ad ipsam Gratiani ætatem constantissimè producta. Ejus testem optimum laudo Urbanum II. in epistola ad Constantiensem Episcopum ita scribentem: *De Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, qui post acceptum ordinem in aliquo crimine lapsi fuerint, sive palam, sive clam, constat quidem canonum censurâ ab ecclesiasticis eos officiis inhiberi.* Alterum est ipsamet canonis ejusdem inconcinna compositio, ex qua illa privatorum, publicorumque criminum distinctio aut non probatur, aut etiàm excluditur. Quæcumque enim rationes ibidem adferuntur, ut demonstretur, Sacerdotes lapsos post pœnitentiam restitui, æquè privatim, ac publicè peccantibus accommodantur. Ipsummet Sancti Petri exemplum ibidem propositum rem perspicuam facit; cum enim Petrum publicè peccasse sciamus, aliàs autem restitutum in gradum, atque honorem suum, concludendum esset, aut exemplum Petri memoratam distinctionem rejicere, aut rei propositæ non satis convenire; quodcumque autem dicatur, conjecturam gravissimam præbet, quâ canonem ipsum à Gregorii sententiis abjudicemus. Vidit sanè Gratianus ipse, quàm infirmum præsidium esset memorata criminum publicorum, privatorumque distinctio, eamque ob rem in tota dist. 50. modò in unam, modò in alteram partem declinavit; quamquam commodius

se se expeditisset, si apocrypha, quæ ibidem adfert, monumenta à germanis secernere scivisset. Quod profectò ausum magis detegit auctoris epistolæ ad Secundinum, illud est, quod illius opinionis fundamentum esse adfirmet in quinque generalibus Synodis, antè Gregorium celebratis, quandò tamèn in illis nihil tale adparere unquam potest.

Can. 24.
dist. 50.

Idem omninò dicendum erit de canone 24. dist. 50., cujus sententia in hac eadem epistola legitur his verbis, quæ sanè referenda erunt ad memoratum canonem 16. ejusdem distinctionis 50. Nimirum post illa verba canonis 16. post dignam igitur satisfactionem credimus posse rediri ad honorem, ità prosequitur epistolæ auctor: Dicente Propheta: numquid, qui cadit, non adjiciet, ut resurgat? Et post pauca: Undè & Psalmista ait: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum tuum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me à facie tua, & Spiritum sanctum ne auferas à me. Dum enim petiit, ne à Domino projiceretur, pro lapsus culpa alienam Rex, & Propheta simul rapuisse uxorem tremefactus expavit, & Propheta indicante flagitium suum, pœnitentiam agens, addebat: Redde mihi lachrymam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Si enim condignam Deo pœnitentiam non fecisset, nequaquam aliis predicaret; ait enim: docebo iniquos vias suas, & impij ad te convertentur. Dum enim peccata prospexit Propheta mundatus per pœnitentiam, non dubitavit predicando curare aliena, & sacrificium de se ipso Deo offerre stuluit, cum dicebat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Hæc si cum memorato canone 24. conferantur, statim liquebit, Pælearum auctorem paucis perstrinxisse prolixi hujus monumenti sententiam, & quadam veluti epitome expressisse sub nomine Gregorii.

De epistola ad Venantium Syracusanum.

Can. 4.
dist. 43.

In epistola 33. lib. 1. objurgat Gregorius Venantium Syracusanum Patriarchum, quod, cum monasticam vitam

olim professus fuisset, deindè monasticæ ejusdem vitæ pertæsus ad sæcularem reversus fuerit, imò & conjugem duxerit, ex qua duas filias susceperat. Epistola ipsius initio asserit Sanctus Pontifex, se ratione Episcopatus sui teneri, ut Venantium ipsum admoneat, corrigatque, quò pertinet canon 4. dist. 43. his verbis legendus: Hinc etià Ephesius Paulus dicit: Munda sunt hodie manus meæ à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne Dei consilium. Mundus ergò à sanguine omnium non esset, si eis Dei consilium annuntiare noluisset; quia, cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo Pastor occidit. In hac quoque epistola legitur canon 3. caus. 17. quæst. 1., cujus verba omni-

Can. 3.
caus. 17.
q. 1.

nò consonant cum vulgatis Gregorianæ epistolæ exemplaribus. Quod factum Venantii spectat, certum est, Venantium olim Monachum diutissimè in conjugio postea inito constitisse, & usquè ad finem vitæ suæ desidem sese exhibuisse, ne ad Monasterium reverteretur. Nimirum constat ex epistola Gregorii 31. lib. 9. in vulgatis editionibus scripta ad Joannem Episcopum Syracusanum, Gregorium ipsum monitis Joannem excitasse, ut Venantium exmonachum in extremis laborantem corripere, atque hortaretur, ut saltèm moriturus in monachali habitu constitutus ab hac vita decederet. Sunt porro hæc omnia referenda ad veterem disciplinam, juxtà quam nondum illud receptum fuisse videtur, ut Monachorum conjugia prorsus essent invalida, licèt illi cita haberentur, ac pœnis Ecclesiasticis gravissimis coercerentur, quemadmodum deduci facilè potest ex can. 2., & 3. dist. 27., can. 1. caus. 20. quæst. 3., can. 22., & 41. caus. 27. quæst. 1.

De epistola ad Urbicum Abbatem.

Panormitano Sancti Hermetis Monasterio præsidebat Abbas Urbicus, ad quem scripsit Gregorius epistolam in vulgatis editionibus 49. lib. 5., apud Mau-

Can. 25.
dist. 27.
q. 2.

Maurinos 48. lib. 6. illum exhortans, ut Agathonem quemdam, ut converteretur, postulantem in Monasterium benignè reciperet, dummodò tamèn Agathonis ejusdem uxor converti etiàm voluisset. Ex hac epistola depromptus est canon 25. caus. 27. quæst. 2., in quo vocum quarumdam transpositio, ceteroqui levissima, conspicitur; ubi enim Gratianus scripsit: *Et si uxor illius*, legendum potiùs est: *Si & uxor illius*. Non defuerunt, qui crederent, Agathonem, de quo heic agitur, illum eundem esse, qui deindè Maximus Pontifex electus est circà annum 679., moti ex eo, quòd scripserit Anastasius Bibliothecarius in libro Pontificali his verbis: *Agatho natione Siculus ex Monachis &c.* Verùm non sunt hæc omninò verosimilia. Siquidem Gregorii epistola scripta est circà annum 596., in qua dicitur, non solum Agathonem memoratum conjugio jam adstrictum fuisse, verùm etiàm *Divinà inspiratione compunctum, relictis sæculi hujus actionibus, ad Deum converti festinare*; ex quibus deduci videtur, Agathonem Gregorii Magni tempore adolescentiam jam excessisse. Sed licèt fingere juvet, vix illum attigisse annum ætatis suæ vigesimum tempore, quo Gregorius epistolam scripsit, jam oporteret, Agathonem fingere electum Pontificem post annum ætatis suæ centesimum; quod sanè non facile dixeris.

De epistolis ad plures Siciliæ Episcopos.

Can. 1.
dist. 53.

Difficilis vulgò, ac salebrosa visa est interpretatio canonis 1. dist. 53., quem ut rectè expendamus, operæ pretium erit, quædam ex fide historica prænotare. Nemo ignorat, quænam fuerit ætate Gregorii Magni Imperii Romani conditio, quòd, Longobardis hinc illinc irruentibus, penè ad interitum deducebatur. Quamobrèm Mauritius Imperator sibi maximè opportunum esse cognoverat, si modò milites strenuos colligeret, quorum copiâ hostium arma re-

tunderentur, modò rerum publicarum ministros optimos institueret, quorum consilio sive belli, sive pacis adminicula exactè, sollicitèque instaurarentur. Neminem præterea latet, temporibus Gregorii numero plurima erecta Monasteria fuisse, in quibus viri æquè, ac mulieres quietam vitam traducerent procùl à sæculi curis de æterna solummodò vita solliciti, eademque largè, aut donis aucta fuisse, quà viventium elemosynis, quà ultimis morientium voluntatibus, aut privilegiis non contemnendis distincta, quemadmodum legentibus Gregorii epistolas facillè constat. Clericorum itèm conditio optima erat, præsertim quòd, referente Joanne Diacono lib. 2. cap. 15. Gregorius ipse Laicos omnes à sua familiaritate abjecisset, solosque Clericos domesticæ vitæ socios adscivisset, imò & ceteris Episcopis auctor fuisset, ut idipsum peragerent, argumento canonis 58. caus. 2. quæst. 7.

Itaque diversa prorsus erat laicorum, nec non Clericorum, Monachorumque vita, atque conditio. Laici gravissimis negotiis occupati in facultatum modò, modò etiàm in vitæ periculo constituti, curis undiquè gravissimis anguebantur; Clerici è contrario, aut Monachi tranquillo sacræ pacis otio fruebantur. Quis inde non videat, optatissimam tunc extitisse laicis hominibus aut clericalis, aut monasticæ vitæ rationem, non religionis, aut pietatis initam studio, sed quietis? Res eò devenit, ut Cívilis Respublica necessariis subsidiis destituta in interitum vergeret, civibus hùc illuc abscedentibus ad Ecclesias, vel ad claustra, nonnullis etiàm, publico jam munere, atque administratione functis, in detrimentum publici ærarii religiosam vitam in fraudem ratiocinii ingredientibus. In his rerum adjunctis Imperator Mauritius legem tulit saluberriam, duo capita continentem. Primum ut quisquis publicis administrationibus fuisset implicatus, ei ad officium Ecclesiasticum venire non liceret. Quæ quidè Constitutio veteribus jam legibus consonabat; jam enim

enim Imperator Constantinus id primum decreverat in l. 4. cod. de Episcop., & Cleric., dein confirmaverat Arcadius, & Honorius in l. 12. eod. tit. ita, ut quicumque curialibus adhuc negotiis obnoxius esset, atque ad Clerum deinde promotus, rursus ad Curiam revocaretur, quemadmodum tradit Innocentius Papa in can. 3. dist. 51., firmatque Gelasius in can. 9. dist. 54. Hoc legis caput Gregorius idem in epist. ad Mauritium valde laudavit, *evidentissime sciens*, ut ipse inquit epist. 62. lib. 2. in vulgari editione, *quia, qui secularem habitum deserens ad Ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere*. Alterum legis caput erat, ut ei, qui fuerit eisdem publicis rationibus obnoxius, aut etiam militiæ adscriptus, non liceret in Monasterio converti, quam Constitutionis partem se *expavisse* Gregorius fatetur in eadem epistola ad Mauritium, *quia per eam calorum via multis clauditur*, rogans propterea Imperatorem, ut, *aut temperando, aut immutando, vigorem ejusdem legis inflectat*. Interea verò Gregorius illam Mauriti legem, prout sibi ab Imperatore mandatum erat, promulgari curavit, quemadmodum ipse ibidem fatetur his verbis: *Ego quidem, jussioni subjectus, eandem legem per diversas terrarum partes transmitti feci; & quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per suggestionis meae paginam Serenissimis Dominis nuntiavi. Utrobique ergo, quæ debui, exolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod sensi, minime taceui*. Duo igitur peragenda hac in re sibi Gregorius proposuerat, primum ut legem, qualiscumque ea esset, promulgaret, quo mandato Imperatoris indulgeret, alterum, ut eundem Imperatorem officio ferè paterno moneret, quo secundam ejusdem legis partem immutaret, aut saltè inflecteret. Jungi his posset Gregorii alia epistola ad Theodorum Medicum, quæ est 65. lib. 2. in vulgari editione.

Ista præfatus, facilem habeo interpretationem dicti canonis 1. dist. 53.

deprompti ex epistola 11. lib. 7. in vulgari, & 5. lib. 8. in Maurina editione, cujus hæc inscriptio est: *Gregorius Eusebio Thessalonicensi* (olim Macedoniæ Metropolitano) *Urbicio Diracitano*, (vulgò *Durazzo*, urbi Macedoniæ in Provincia Albanæ) *Constantio Mediolanensi*, *Andrea Nicopolitano*, *Joanni Corinthi*, *Joanni Primæ Justinianæ*, *Joanni Cretensi Sciritano*, (ita dicto ab Urbe *Scodra* olim in Dalmatia, quæ nunc dicitur *Scutari*), *Joanni Larissæ*, *Mariniano Ravennæ*, *Januario Caralis*, & *omnibus Episcopis Siciliæ*. His omnibus Episcopis Metropolitæ (excipe Siciliæ Episcopos, qui, ut diximus, Romano Pontifici, etiam ut Metropolitano, subdebantur) promulgaverat Imperatoriam laudatam legem Gregorius ex Mauriti mandato. Secutus fuit Mauritius morem Justiniani sui Decessoris, qui Constitutiones, Religionem quoque modo spectantes, à se editas, ad Patriarchas dirigebat, à quibus ad Metropolitæ, & à Metropolitæ ad Episcopos devenirent, uti colligitur ex Novella 5. in fine, ibi: *Hæc itaque omnia Sanctissimi Patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus Metropolitæ manifesta faciant; at illi subjectis sibi Deo amabilibus Episcopis declarent, & illi Monasteriis Dei sub una ordinatione constitutis cognita faciant &c.* Hinc Gregorius memoratis Metropolitæ velut eorum Patriarcha, Episcopis Siciliæ velut eorum Metropolitæ legem Imperatoriam exhibuit, quemadmodum verba ipsa ejusdem canonis 1. aperte demonstrant, in quibus Maurini pro illis verbis: *Ex militariibus viris*, legendum voluerunt: *Ex militariibus numeris*. Porro numerorum nomine veniunt cohortes, juxta illud, quod tradit Optatus Milevitanus in lib. 3. de schismate Donatarum cap. 4. ibi: *Revertuntur vexati milites ad numeros suos*. Ex hujus canonis verbis liquidò constat, Gregorium ad memoratos Episcopos transmisisse exemplar Imperatoriæ legis, quamquàm tamèn in ipsa legis executione rem non adedò expeditam voluerit singulari sanè prudentiâ. Quod enim spectabat priorem legis partem, eam

voluit adamussum esse servandam; scilicet praepròperè non esse Ordinibus sacris initiandos, aut ad Monasteria admittendos, quicumque rationibus publicis obstricti dicerentur; sed primum inquirendum fore, nùm reverà obnoxii tenerentur, quo casu non primum ordinari praecepit, quàm rationibus eisdem publicis satisfecissent. At in altera legis parte monuit, venientes à militaribus numeris ad Monasteria non esse temerè suscipiendos, *nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita*; & nisi venientes ad Monasteria per triennium regularem vitam ibi traducerent. Moderatus heic fuit Gregorius Principis Constitutionem; cum Mauritius milites nusquàm recipiendos in Monasteria voluerit; Gregorius demùm pòst triennium recipi posse declaraverit, non quòd Imperatoris legibus adversaretur, sed quòd proposuerat Imperatorem monere, quemadmodum per epistolas monuit, ut ab illa lege defleckeret, sperabatque futurum, ut intrà triennii spatium Mauritium ab eadem lege distraheret. Porro, hac spe conceptà, prudentissimus Pontifex duriusculam quidèm legem promulgavit, sed plenam legis executionem in triennium suspendit. Atque ejusdem Papæ moderatio eo vel magis laudanda erit, quòd sciamus, Imperatores sexti sæculi consuevisse commendare eadem ratione decreta sua, quoquo modo ad res ecclesiasticas pertinentia, Patriarchis, aut Pontificibus Maximis promulganda, quomodò decreta, res Imperii spectantia, fidei committebant Praefectorum, Prætorio etiàm promulganda. At verò Praefectis Prætorio ità committebantur hæc, ut si ipsi acceptam Constitutionem ad detrimentum Reipublicæ vergere putavissent, eidem Imperanti significarent, legis asperitatem correcturo, atque intereà à legis executione abstinerent, uti constat ex Novella Justiniani 152. Quidni etiàm idipsum sibi licere in promulganda lege Mauriti Gregorius arbitraretur, ut, suspensa intereà legis execu-

tionem, moneret Imperatorem epistolis, eidemque nimiam latæ legis asperitatem exhiberet?

Hæc, quam hùc usquè expendi, Can. 1.
dist. 94. epistola ad plures Episcopos directà est, quamvis in Gratiano codice ad solos Siciliae Episcopos directà feratur. Solis autèm Siciliae Episcopis scripta est epistola 1. libri 1., ubi Gregorius eisdem monet, ut semèl in anno ad Concilium conveniant, vel in Catanensi, vel in Syracusana Civitate ob eorundem Episcoporum commodum celebrandum, mittens proptereà Petrum Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum, cui vices suas commisit, sive in indicendo Concilio, sive in rebus Ecclesiæ Romanæ tuendis, atque administrandis. Ex hac epistola est canon 1. dist. 94., ubi pro illis verbis *patrocinium commisisse* legendum est ex veteribus Codicibus MSS. *patrimonium commisisse*; quam emendationem etiàm probat epistola Gregorii 2. & 3. lib. 1., in quibus Sanctus Pontifex scribit, se in Siciliam misisse Petrum Subdiaconum *ad regendum Siciliae patrimonium*, & *pro regendo Ecclesiæ patrimonio*. Imò, & mitti consuevisse à Romano Pontifice in Siciliam Ministros ad curam gerendam *Ecclesiastici patrimonii*, idem Gratianus demonstrat in can. 9. caus. 10. quæst. 3., qui legitur in alia ad Siciliae Episcopos epistola in vulgari editione 22. lib. 11., apud Mauros 18. lib. 13. Hæc epistola scripta præfertur ad Leonem, Secundinum, Joannem, Donum, Lucidum, & Trajanum Siciliae Episcopos. Cum enim hi Episcopi, dum per diocesium Sacramentum Confirmationis administrarent, Sacerdotibus, aliisque Clericis gravamen inferrent, certior factus Gregorius illos admonuit paterno planè officio, quemadmodum in eodem canone 9. legimus, ubi pro illis verbis *per universas vestras dioceses* legendum erit: *per diversas vestras dioceses*; itèm pro illis; *quod tunc placuit*, sicut nunc dicitur, *minimè custoditur*, legendum erit: *quod tunc placuit*, nunc, sicut dicitur, *minime*

Can. 9.
caus. 10.
q. 3.

mè custoditur. Demùm illa verba postrema, non graves studeatis existere, ità erunt corrigenda, graves non studeatis existere.

SECTIO X.

De epistolis, directis per Tusciam, & Umbriam.

De epistola ad Candidum Episcopum Urbevetanum.

Can. 2. *Ægrotantes Clericos ecclesiasticis*
caus. 7. *debere subsidiis adjuvari æquitas ipsa*
q. 1. *naturalis postulat; quemadmodum enim*
servire nobis intelliguntur etiam hi, quos cu-
ramus agros, qui, cupientes servire, prop-
ter adversam valetudinem impediuntur, uti
rectè edisserit Paulus in l. 4. §. 5. ff.
de statu liberis; ità etiam servire ad-
huc Ecclesiæ dicuntur Clerici, quos
ab officio deturbat adversa corporis va-
letudo. Hanc ob rem, cum Calumnio-
sus quidam Clericus Urbevetanæ Ec-
clesiæ solà ægritudinis causâ à Candi-
do Episcopo suo ecclesiastici peculii si-
bi debitâ portione privatus fuisset, Gre-
gorius ad Candidum eundem scribens
epist. in vulgari editione 5., in Mauri-
na 8. lib. 2., consueta illi subsidia mi-
nistrari jussit; quemadmodum perspi-
cuè liquet ex can. 2. caus. 7. quæst. 1.,
ex eadem epistola deprompto. Animad-
vertitur, apud Maurinos verba illa &
idèò desiderari, quamquàm & apud
Gratianum, & apud alios Collectores
habeantur.

De epistola ad Joannem Episcopum Urbevetanum.

Can. 13. *Superiùs jam sæpè animadverten-*
caus. 16. *dum fuit, tempore Gregorii Magni*
q. 1. *Monasteriorum cultum, & incrementa*
quamdam, ità dixerim, aliquot Cleri-
corum, imò & Episcoporum invidiam
concitasse; hinc Episcopos eò adduc-
tos fuisse, ut Monachorum quietem
aliquandò turbarent. Turbaverat inter

ceteros Joannes Urbevetanus Episcopus, qui interdixerat Abbati Monasterii Sancti Georgii, vel, ut alii volunt, Sancti Gregorii, ne in Monasterio eodem Missæ celebrarentur, aut mortuorum cadavera tumularentur. Opportunum duxit ad hanc rem Gregorius epistolam ad Joannem scribere, quæ est 12. lib. 1., quæque integra propemodum exhibetur in can. 13. caus. 16. quæst. 1. Ejus verba hæc sunt juxta Maurinos codices: *Agapitus Abbas Monasterii S. Gregorii (legunt alii: Agapius.... S. Georgii) insinuavit nobis, plurima se à vestra sanctitate gravamina sustinere, & non solum in his, quæ necessitatis tempore aliquod Monasterio possint ferre subsidium; verum etiam quòd eodem Monasterio Missas prohibeatis celebrari, sepeliri etiam ibidem mortuos interdicitis. Quod si ità est, à tali vos hortamur inhumanitate suspendi, & sepeliri ibidem mortuos, vel celebrari Missas, nullà ulterius habitâ contradictione, permittatis; ne denuò querelam de iis, quæ dicta sunt, prædictus Vir venerabilis Agapitus deponere compellatur. Ad hujus canonis interpretationem observandum est, Gratianum perperam ex illo inferre post canonem 16., quod si quis apud Monasterium sepulturam sibi eligere voluerit, liberè à Monachis potest sepeliri. Etenim nullibi constat, Gregorium locutum fuisse de illis, qui sepulturam in Monasterio sibi elegerunt, sed fortè respicere voluit ad sepulturam Monachorum, ab hac vita decedentium, ab ipsis Monachis liberè in Monasterio faciendam, cum nondum invaluisset usus, ut defunctorum cadavera ad Ecclesias deferrentur. Reverà, cum prohiberetur tunc temporis, ne intrà Ecclesias tumularentur cadavera, suboriri quæstio poterat, utrùm, quod de Ecclesiis cautum erat, in Monasteriis etiam recipiendum esset. Ità nonnulli ex Episcopis arbitrabantur, Monasteria habentes non tam pro religiosis, quàm pro sacratis locis. Quod cum grave Monachis videretur adamantibus in eodem, quo vixerunt, loco inhumari, Gregorius Magnus ut Monachis gratam rem fa-*

faceret, aut singulari concesso privilegio, aut etiã juxtã commune Jus, quod quidẽ interdicebat sepulturas fieri in sacris, non autẽ in religiosis locis, qualia erant Monasteria, rescripsit. Canon itã explicatus longẽ abest à Gratiani proposito; hinc enim Collector ad sui temporis mores veterum Patrum fragmenta inflectebat, non juxtã auctorum disciplinam interpretabatur.

De epistola ad Valentinum Abbatem.

Valentinum Abbatem redarguit Can. 20. caus. 18. q. 2. Gregorius in epist. 40. lib. 3. in vulgari, & 42. lib. 4. in Maurina editione, quod, parũ sollicitus de regulari disciplina, Monachos sibi subiectos non in officio contineret. Integra hæc epistola eisdem omninò verbis legitur in can. 20. caus. 18. quæst. 2., quodque ibidẽ traditur, aliis Conciliorum ecclesiasticorum capitibus consonare videtur, quemadmodũ illis facilẽ liquebit, qui cum hoc canone conferet canones 103. & 104. de consecr. dist. 4. Hunc Valentinum Abbatem suspicor Monasterium habuisse in Dicecesi Spoletana; etenim in epist. 37. lib. 2. in Maurina editione, ad Chrisantum Spoletanum scripta, mentio fit Valentini Abbatis, nec non Monasterii ejusdem jurisdictioni subiecti.

De epistola ad Venantium Episcopum Lunensem.

Duplex epistola est Gregorii, ad Venantium Lunensem Episcopum scribentis, prior est 5., posterior est 16. lib. 4. in vulgari editione; sunt autẽ apud Maurinos 3. & 7. lib. 5. Ex iis, velut ex uno monumento, compositus est apud Gratianum canon 10. dist. 50. Priora canonis verba, usquẽ ad illa; *hoc in tua Fraternalitatis ponimus potestate*, continent integram epistolam priorem, ubi pro illis Gratiani verbis *de Saturni-*

ne Presbytero, & ministerium Sacerdotii; legunt Maurini Monachi: *De Saturnino Expresbytero, & ministerium Presbyterii*. Nominẽ *viatici*, quod ad exitus tempus auctoritate Gregorii reservatur, arbitror intelligi sacramentalem reconciliationem, seu absolutionem, quemadmodũ apud veteres usurpari solebat. Quæ sequuntur in §. *Præterea* pertinent ad epistolam posteriorem, in qua non tantũ agitur de Saturnino è gradu Presbyterii dejecto, sed de aliis etiã Clericis eidem fermẽ sententiæ obnoxiiis. Hic quoquẽ apud Gratianum legitur: *Saturninum verò Presbyterum*; at Gregorii integra epistola apud Collectores exhibita habet: *Saturninum verò Expresbyterum*. Duæ, quæ ibidẽ memorantur, insulæ, Capraria in mari Tyrreno inter Corsicam, & oras Tusciæ, & Gorgona ferẽ media inter Corsicam, & easdem Tusciæ oras, erant tunc Monachorum frequentia illustres. Quod verò dignius est observatione, situm est in vetustissima disciplina, quæ ex duabus istis Gregorii epistolis eruitur. Nimirũ receptissimum erat, ut Clerici, semel lapsi, ne post pœnitentiam quidẽ in pristinum gradum restituerentur, quod aliàs demonstravi, atque ex hoc potissimũ cum Viris eruditis rejiciendam non dubitavi epistolam ad Secundinum, Gregorio tributam, ex qua depromptum scimus canonem 16. dist. 50.

SECTIO XI.

De epistolis, per Picenum directis.

De epistola ad Castorium Episcopum Ariminensem.

In causa 18. quæst. 2. tres canones Can. 2. 3. & 6. caus. 18. q. 2. exhibuit Gratianus depromptos ex epistola Gregorii ad Castorium Ariminensem, nimirũ canonem 2., 3., & 6.; nullius tamẽ ex illis lectio probanda, quia non solum hujusmodi fragmenta à Gregoriana ipsa epistola discrepant, verum

rùm etiã ipsa Gregorianæ epistolæ exemplaria non invicem conveniunt. Hinc Monachi Maurini in sua editione duplicem epistolæ textum ob MSS. Codicum varietatem exhibere debuerunt, ne ipsi, suo iudicio optimum Gregorianæ epistolæ exemplar elegisse, unumque alteri prætulisse in dubio, viderentur. Agitur sanè in hac epistola de aliquibus privilegiis in dispendium juris Episcopalis Monasterio Sanctorum Andree, & Thomæ Ariminensi concessis; sed in ipsorum privilegiorum explicatione non una est codicum omnium formula, quorum alii magis, minùs alii Episcopalis iuribus detrahunt. Quid concludendum foret in tanta codicum varietate? Obvenit animo haud temerè præconcepta suspicio, quâ credam Monachorum manibus in hisce Gregorianis epistolis plura aut adjecta fuisse, aut immutata. Nemo enim dubitare potest, quin hæc monumenta à Monachis potissimum custodita fuerint, ac de manu in manum in Monasteriis ipsis traducta variis exemplaribus. Cum verò nondum inventa fuisset ars typographica, ecquis non videt, facilitè Monachos potuisse quædam per paraphrases, latioresve sententias explicare, aut etiã posterioribus gliscentibus Monasteriorum consuetudinibus accommodare? Non est hæc nuda suspicio, aut dubitatio, ubi codicum ipsorum varietas adparet, quorum alterutrum ab archetypo dissidere necesse est, facilitèque ab iis corrumpi potuit, qui codices ipsos solertiùs custodiebant, quorumque intererat nonnulla immutari. Itaque vel quòd corrupta hodiè sit huiusmodi epistola, vel quòd in dubio semper non privilegiis, sed Juri ordinario favere debeamus, ea hodiè probanda lectio erit à viro sacrarum rerum studioso, quæ Episcoporum auctoritati minùs officiet; si tamèn generalitèr Episcoporum auctoritati officeret, quod favore unius Monasterii Ariminensis à Gregorio concessum videri potest, cum non facilitè privilegia in exemplum trahantur.

Tom. III.

Jam verò ut ad rem veniam, verba canonis 2. caus. 18. quæst. 2. in Gregorii epistola non leguntur, & in nullis exemplaribus exhibentur. Jure propterea adnotarunt Romani Correctores, eundem canonem 2. habendum esse pro quadam summa canonis posterioris, quæ fortè à Monacho quodam præfigi potuit aut initio, aut ad marginem Gregorianæ epistolæ ad Castorium, ut sic integra Gregorii sententia paucis perstringeretur. Ceterùm plurimum adhuc distant utriusque canonis formulæ. Deducenda res est ad canonem 3. caus. 18. quæst. 2. In vulgari editione lib. 4. epist. 43. ita legitur: *Abbatem verò eidem Monasterio non alium, sed quem dignum moribus, atque actibus monastica disciplina communi consensu Congregatio tota poposcerit, te volumus ordinare. Missas autem illic publicas per Episcopum fieri omni modo prohibemus, ne in servorum Dei secessibus popularibus occasio præbeatur ulla conventibus, & simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, in scandalum trahat; frequentior quoque introitus muliebris arceatur.* Sic etiã habet epist. 41. lib. 2. Maurinæ editionis priore loco descripta. Multò alitèr legitur in epistola eadem, posteriore loco edita, ibi: *Defuncto verò Abbate cujusquam Congregationis, non extraneus, nisi de eadem Congregatione, quem sibi propriâ voluntate concors fratrum societas elegerit, & qui electus fuerit, &c.* quæ habentur in can. 5. §. Defuncto caus. 18. quæst. 2. de quo inferiùs sermo instituendus erit. Cum posteriore huiusmodi editione consonare videtur Gratianus canon 3. memoratus, licèt non omninò; verùm prior editio videtur ceteris anteferenda, quia magis perspicua, stylo Gregorii consentanea, & speciei Gregorio propositæ accommodata. Etenim, cum in Gregoriana epistola ageretur de uno Monasterio Ariminensi, convenientius erat ita scribi: *Abbatem verò eidem Monasterio &c.*, quam generalibus uti verbis: *Defuncto Abbate cujusquam Congregationis.* Sanè Gratianus, in Monasteriis & degens & scribens, illam potiùs editionem secutus est, quæ ad extendenda Monas-

K

tè

terii privilegia valeret, ita scribens: *Abbatem cuilibet Monasterio, &c. Cuilibet*, inquam, quæ vox amplior etiam erat, quam in quocumque Gregorianorum operum exemplari.

Verum enim verò demus, adhuc utriusque editionis parem esse debere auctoritatem, illud saltē admittere oportebit, unam posse per alteram explicari, ubi minimè adversantur, & dubietas inest. Posterior editio habet, debere Abbatem non extraneum, sed, de eodem Monasterio à sociis electum, ordinari. A quonam verò hæc ordinatio electi fiat, minimè definitur. In priore verò editione perspicuè adseritur, electi ordinationem ad Episcopum pertinere, ibi: *Te* (nimirum Castorium Ariminensem Episcopum) *volumus ordinare*. Ecce itaque Gratianus in can. 2. caus. 18. quæst. 2. erit excipiendus, ubi exprimit: *Abbas in Monasterio non per Episcopum, aut per aliquem ordinetur?* De electione Abbatis agebat Gregorius, à qua extraneum quemcumque exclusit, non de ordinatione, quam soli Episcopo reservavit. Nullibi autem leguntur ea Gratiani verba *vel Clericos*, uti notant Romani Correctores, apud Gregorium, quæ sanè Collector Gratianus non aliundè derivare potuit, quam ex depravatis aliqujus Monasterii codicibus.

Quod spectat Missarum celebrationem, quæ Episcopis in Monasteriis interdicitur, universi Codices Gregoriani ad Missarum publicarum solemnitatem referunt, quemadmodum & refert Gratianus ipse in dicto canone 3., quamquam in canone 2. generalitèr fragmentum Gratianus expresserit. Longè prætereà abest à Gregorii proposito, quod in fine ejusdem canonis 2. adjicitur: *ut nulli Ecclesia subjiciatur*; quasi Gregorii ratio, quare Episcopum à Missis celebrandis in Monasterio excluderet, ea esset, quod Monachi à quacumque Ecclesia exempti proponerentur. Non ita, arbitror, locutus fuisset Sanctus Pontifex, quotiès eximendos ab Ordinario Monachos voluisset; aliud enim non sub-

jici Episcopo, aliud est nulli Ecclesia subjici, quasi acephalos. Imò multo alitèr se se Gregorius explicat in priore editione, superius memoratâ. Siquidem non idè Episcopus à Divinis Mysteriis publicè celebrandis in Cœnobio abstinere debebat, quòd ipse Cœnobio non præsideret, sed ne ad Monasteria sacrorum Mysteriorum prætextu populus universus, femina præsertim, conflueret: *ne in servorum Dei recessibus* (sunt ipsa Gregorii verba) *popularibus occasio præbeatur ulla conventibus, & ... in scandalum trahat frequentior quoquè introitus muliebris*. Vereor, ne hodiernâ ætate versæ sint in hac re vices; ubi enim Monachi olim ex Gregorii Constitutione voluerunt, Episcopum quidè ad Monasteria accedere, dummodò tamèn populi frequentia non adesset, ne Monachorum eorundem religiosa quies turbaretur, ac solitudo, modò nonnulli adversus Gregorii sententiam frequentiam populi adamaverint, dummodò à Monasteriis Episcopos ipsos excluderent.

Dicendum adhuc superest de dicto canone 6. caus. 18. quæst. 2., cujus sanè verba non consonant cum priore Maurinæ editionis exemplari, in quo nil aliud dicitur, quam Abbatem esse eligendum à suis Monachis, & ab Episcopo ordinandum; itè Episcopum Missas publicas in Monasteriis celebrare non debere, ne monastica quies ullâ ratione turbetur; ac demùm hæc adeò firma esse servanda, ut Monachi ab omni gravamine liberi divinum opus summâ cum animi devotione perficiant. At quid non addidit Gratianus in dicto canone 6.? Videtur ille deceptus ex posteriore Maurinæ editionis exemplari, aliove simili, ab otioso quodam Monacho elucubrato, qui voluerit Gregorianam epistolam interpretatione suis temporibus, & voluntati accommodata supplere. In hoc posteriore exemplari ita legitur: *Luminosus Abbas Monasterii Sanctorum Andrea, & Thoma, in Ariminensi Civitate constituti, quas nobis lacrymabiliter preces effuderit, indicatus petitionis informat. Namque, eodem referente,*

rente, pluribus in Monasteriis multa à Prasulibus præjudicia, atque gravamina Monachos pertulisse comperimus. Oportet ergò, ut tua Fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione; quatenus conversantes in illis in Dei servitio, gratia ipsius suffragante, mente liberà perseverent. Missas quoque publicas ab eo in Cænobiis fieri omnimodò prohibemus ne in servorum Dei recessibus, & in eorum receptaculis ulla popularis conventus prabeatur occasio, vel mulierum fiat novus introitus, quod omninò non expedit animabus eorum. Quæ apud Gratianum subsequuntur in vers. nec audeat, &c. usque in finem, in omnibus Gregorianarum epistolarum exemplaribus desiderantur assutaque videntur epistolæ Gregorii ab eximio deceptore, cui detestabilis visa fuit in Monachos Episcoporum jurisdictionis.

De epistola ad Valerianum, & Demetrium Clericos Firmanos.

Can. 15.
caus. 12.
q. 2.

Firmanæ Ecclesiæ in Piceno Suburbicario præderat Fabius Episcopus circa tempora Gregorii Magni. Is certam ecclesiasticæ pecuniæ quantitatem expenderat in redemptionem captivorum Demetrii, Valeriani, & Passivi, quorum priores Clerici, postremus Episcopus Firmanæ ejusdem Ecclesiæ deindè fuerunt. Quæsitum fuit, nùm isti are ecclesiastico redempti refundere tenerentur in ecclesiasticum ararium nummos, suæ redemptionis causâ ab Ecclesia impensos? Respondit Gregorius, non teneri in epist. 14. lib. 7. indict. 2. in vulgari, & 17. lib. 9. in Maurina editione, cujus verba integra fermè referuntur à Gratiano in can. 15. caus. 12. quæst. 2., etenim post verba illa Gratiani postrema, *objici questionem*, nihil aliud in epistola ipsa legitur, quàm quæ hic subjiiciuntur; nimirum: *quia ratio pietatis exposcit, ut, quod studio pietatis impensum est, ad redemptorum onus, vel afflictionem non debeat pertinere.* Sanè, res ecclesiasticas impendi rectè potuisse in captivorum redemptionem, perpetua traditio fuit,

cujus argumèto vel una satis esse posset lex 21. cum authentica sequente Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis.

De epistola ad Joannem in vicinia Anconitana Episcopum.

Can. r.
dist. 85.

Vacante Anconitanâ Ecclesiâ, cum plures essent ad Episcopatum electi, res ad Gregorium Pontificem deducta est, cujus judicio omnis controversia dirimeretur. Ut de hac causa inquireret, mandavit Sanctus Pontifex tùm Armenio illius Ecclesiæ Visitatori Episcopo, tùm Joanni, quem proindè in Anconitana vicinia constitutum fuisse suspicor. Huc autem pertinet epistola ad Joannem eundem scripta 6. lib. 12. in vulgari-bus codicibus, & 11. lib. 14. apud Maurinos, cujus integra ferè verba exhibentur in can. 1. dist. 85., atque in hujus canonis prioribus verbis ita legendum est: *Indicatum nobis est, Florentinum Archidiaconum Ecclesiæ Anconitanæ, qui, &c.* Itè pro illis Gratiani verbis, *adjicientes etià ad illum tenacem existere, ut in domo ejus amicus, &c.* legendum erit: *addentes etià, ità illum tenacem existere, ut domum ejus amicus, &c.* Planè singulare est, quod in hoc eodem canone observandum est: scilicèt ubi proponebatur Florentinus electus, qui jurejurando se se obstrinxerat, ne unquam ad Episcopatum se promoveri pateretur, Gregorius in id solertiùs inquirendum voluit; non quòd Sanctus Pontifex dubitaret, nùm hoc jusjurandum probandum esset, sed potiùs ut ex eo, quale fuisset electi ingenium, studium, qualis indoles, atque animus tutiùs indicaret. Reverà probari nullo modo poterat hujusmodi jusjurandum, ubi id promittitur, quod non ex jurantis voluntate pendet, sed potiùs ad munera publica pertinet, quorum exercitium, ut in publicam tendit utilitatem, ità ab iis, qui res publicas administrant, etià in invitos, ac refragantes defertur.

*De epistola ad Passivum Episcopum
Firmanum.*

Can. 18.
dist. 61.

Passivus Firmanus Episcopus is fuit, quem nupèr ex epistola Gregorii ad Demetrium, & Valerianum Clericos Firmanos, captivum fuisse aiebam, & ecclesiasticà pecunià redemptum. Ad hunc scripta proponitur epistola 13. lib. 10. in vulgari, & 12. lib. 12. in Maurina editione, cujus sententia perspicua est in can. 18. dist. 61., ubi tamèn in aliquibus Gratiani exemplaribus legitur: *vel à nobis Subdiaconus fiat*, cum potius legendum sit: *vel à vobis Subdiaconus fiat*.

SECTIO XII.

*De epistolis, ad Mediolanenses
scriptis.*

De epistola ad Deodatum Episcopum.

Can. 1.
caus. 12.
q. 5.
&
Can. 12.
caus. 12.
q. 2.

Non satis aptè, appositèque explicari posset sententia canonis 1. caus. 12. quæst. 5., nisi integram heic describendo Gregorii epistolam ad Deodatum Episcopum Mediolanensem in vulgari editione 42. lib. 10., & 38. lib. 12. apud Maurinos. Nulli dubium est, scribit Sanctus Pontifex, quia, sicut Sacerdotibus res in Episcopatu adquisitas nulla est alienandi licentia, ita de eis, quas antè habuerint, quidquid judicare voluerint non vetantur. Itaque Fraternitatem vestram tempore, quo ad nos fuit, questam esse recolimus, quod quadam immobilia, quæ Constantius Decessor vester Luminosa ancilla Dei, filie fratris sui (legunt Maurini: filia sua, fratribusque suis) testamenti serie legati titulo dereliquit, jam Episcopus adquisisset; decrevisseque nos, ut si hoc constaret, nullum ex his Ecclesia vestra præjudicium pateretur. Quod & vos oportet recolere, & molestiam aliquam prædictæ ancillæ Dei non facere, nec ei sine cognitione de his, quæ possidet, quidquam auferre. Sed si hoc Ecclesia vestra actores probari posse confidunt, vestris nobis epistolis indicate, ut qualiter hoc

ipsum constare debeat, disponamus; dummodo, cognita veritate, nec Ecclesia vestra pati præjudicium, nec illa injustè videatur affligi: quia, quantum aliqui perhibent, hoc supradictus Decessor vester non in Episcopatu, sed dum adhuc esset Diaconus, adquisivit. Unde necesse est, ut, sicut diximus, factâ probatione, debeat constare, quod verum est. Eandem verò ancillam Dei Fraternitati vestræ commendamus, ut à nullo eam patiatur gravari, vel opprimi, ne, si inquietata fuerit, ex hujus causæ occasione hoc pati, quod non decet, existimetur. Et idè, si quid fortè fuerit, quod debeat emendari, aut à plano adhortationis vestræ moderamine corrigatur, aut certè nobis subtilitèr munietur; quatenus & vos ab invidia sitis extranei, & nos, quod convenit facere, nullatenus omittamus. De canone 12. caus. 12. quæst. 2. nihil adjicio, cum nihil aliud in illo contineatur, quàm priora integræ hujus descriptæ epistolæ verba.

De epistolis ad Constantium Episcopum.

Can. 1.
dist. 50.

Ex epistolâ ad Deodatum Mediolanensem Episcopum, nupèr exhibitâ, liquidò constat, antè Deodatum Ecclesiam Mediolanensem rexisse Constantium Episcopum, ad quem Gregorii epistolæ scriptæ tres præferuntur apud Gratianum. Prior est numero 17. lib. 4. in vulgari, & 4. lib. 5. apud Maurinos, ex qua depromptus est canon 1. dist. 50. ubi sanè confirmatur vetus illa de lapsis clericis ad pristinum gradum, etiàm post poenitentiam restituendis disciplina. Monachi Maurini pro illis verbis, *pro reversionis spe*, legendum potius voluerunt: *per reversionis spem*.

Altera epistolâ est in vulgatis codicibus 14. lib. 6. & in Maurinis 14. lib. 7. cujus argumentum est de non curandis malorum obrectationibus. Rumor enim quidam audiebatur adversus eundem Constantium, quem pravi homines ex invidia carpebant. Asserit Gregorius, se non facilè credere malignis hujusmodi hominibus, interea tamèn Constantium monet, ut ita se gerat, quo ab eisdem

si-

sibi detrahentibus se sejungat. Hùc pertinet canon 52. caus. 11. quæst. 3., ubi pro illis verbis, *ex sacri eloquii testimonio tenemus*, legendum volueruat Maurini: & *sacri eloquii testimonium tenemus*; itè in illis verbis, quæ propè finem canonis habentur, *quæ æternæ vitæ sunt*, observaverunt, in quibusdam MSS. codicibus legi: *quæ internæ vitæ sunt*; atque postrema hæc lectio magis Gregorii proposito accommodata videtur.

Can. 74. caus. 11. q. 3. Postrema Gregorii epistola est in vulgari editione 30. lib. 8., & 29. lib. 10. in Maurina. Ibi docet Gregorius, Pompejum quemdam Episcopum accusatum damnari nullo modo posse, quia nondum probata ab accusatoribus fuerant crimina eidem objecta; atque hùc pertinet illa Gregorii sententia, quæ legitur in can. 74. caus. 11. quæst. 3. *Nam grave est satis, & indecens, ut in re dubia certa dicatur sententia.*

De epistola ad Magnum Presbyterum.

Can. 2. caus. 24. q. 3. Vacaverat Mediolanensis Ecclesia ex obitu Laurentii Episcopi, qui Magnum Ecclesiæ ejusdem Presbyterum à communionem suspenderat. Occasione arreptâ, ad Gregorii benignitatem totum se contulit Magnus, futurum sperans, ut extrâ gradum suum non diutius consistere videretur. Annuìt Gregorius per epistolam 26. lib. 2. in vulgari, & lib. 3. in Maurina editione, eundem Magnum interea monens, ut curaret, à Populo, & Clero successorem Episcopum Virum laudabilem eligi. Ex hac epistola depromptus est canon 2. caus. 24. quæst. 3. ubi animadvertunt Maurini, pro illis verbis, *culpæ exigentibus*, legendum potius esse, *culpæ extantibus*, quemadmodum exhibent vetera MSS. exemplaria. Illud ego adnotandum arbitror, licèt in verbis Gratianis sermo institutus videatur de privatione communionis, ex integro tamèn epistolæ contextu adparere, de simplici suspensione locutum fuisse Gregorium: ità enim habent prima ejusdem

epistolæ verba: *Sicut, exigente culpâ, quis à Sacramento communionis dignè suspenditur, ità insonitibus nullo modo talis debet irrogari vindicta. Comperimus, &c.* Itaque species canonis ità erit effingenda. Accusatus coràm Laurentio Mediolanensi Episcopo Magnus, in dubio fuerat ipsi sacrâ communionem interdictum. Causâ post mortem Laurentii ad Gregorium deducta, prosperè cessit Magno, qui insons agnitus est, atque ad jura communionis pristinæ restitutus. Quæ cum ità sint, nescio cur Gratianus ex hoc ipso canone demonstrare velit, excommunicationem iniquam nocere potius excommunicatori, quàm excommunicato; non enim quidquam hujusmodi in epistola pertractatur: hinc dicere jure poterimus, Gratianum procùl à Gregorii proposito aberrasse. Illud demùm in vulgatis Gratiani editionibus observandum est, falsò in inscriptionibus canonis Magnum appellatum fuisse Episcopum Mediolanensem, is enim non Episcopali, sed Presbyterali munere in Mediolanensi Ecclesia fungebatur, quemadmodum ex ipsa Gregorii epistola perspicuè liquet.

De epistolis ad Clerum Mediolanensem.

Auream planè dixeris Gregorii epistolam ad Clerum Mediolanensem, in Can. 2. caus. 8. q. 2. vulgatis editionibus 29. lib. 2., & lib. 3. apud Maurinos, scriptam occasione Episcopi electi Constantii. Et quidèm, de illius electione certior Gregorius factus, eundem commendat in primis, quòd, dum suâ uteretur familiaritate, virum integerrimum agnovisset: deindè tamèn apertè profitetur, se in ea parte nihil velle præstare, quòd proposuisset, neminem commendare eligendum, ne electio humano favore potius, gratiave fieri videretur. Hinc tradit Episcoporum electionem non nisi maturo animi judicio, ac benè pensato, celebrandam esse, unâ propositâ Ecclesiarum utilitate. Prudentissima hæc Gregorii sententia jam satis conspici potest in can. 2. caus.

caus. 8. quæst. 2., quem ex hac epistola depromptum fuisse scimus.

Can.
caus.
9. 1.

6. jam tradebam, successit in Mediolanensi Episcopatu Deodatus, de cujus electione etiam gratulatus est Gregorius in epist. 65. lib. 8. in vulgari, & 4. lib. 11. in Maurina editione. Ibi traditur, duos fuisse electos, primum scilicet Deodatum à Mediolanensi Clero; alterum à Longobardis, quorum armis universa ferè Italia vastabatur. Scripsit Gregorius, se ratam habere Cleri Mediolanensis electionem, rejectâ omnino illâ, quæ à Longobardis facta fuerat, eâ etiam adjectâ ratione, quod Longobardi Catholici non essent, sed apud hæreticos consisterent. Huc spectat canon 6. caus. 9. quæst. 1. his verbis legendus. *Nos in hominem, qui non à Catholicis, & maxime à Longobardis eligitur, nulla præbentur ratione consensus, nec, si alicujus præsumptionis usurpatione factum fuerit (notant Maurini, in aliquot MSs. exemplaribus legi: factus fuerit) in locum, vel ordinem illum Sacerdotis suscipimus.*

SECTIO XIII.

De epistolis, per Sardiniam directis.

De epistolis ad Januarium Calaritanum Episcopum.

Can.
caus. 11.
9. 1.

Plurimæ sunt ad Januarium Calaritanum Episcopum Gregorii Magni epistolæ, quas memorat Gratianus. Præ ceteris memorabilis est 26. lib. 3. in vulgari, & lib. 4. in Maurina editione; in ea enim nonnulla ecclesiasticæ disciplinæ capita traduntur. Initium hujus epistolæ legitur in can. 40. caus. 11. quæst. 1., ubi simplex, & nuda facti expositio contipetur, ex qua sanè aliquid concludere minimè licet. Hæc sunt priora epistolæ verba: *Fratri, & Coepiscopi nostri Felicis, & Cyriaci Abbatis relatione cognovimus, quod in insula Sardinia Sacerdotes à laicis Judicibus opprimantur, & Fraternitatem tuam ministri sui despiciant; dumque so-*

*lùm simplicitati à vobis studetur, quantum videmus, disciplina negligitur: unde hortor, ut, omni excusatione postpositâ, Ecclesiam, quam suscepisti, auctore Deo, regas, disciplinam Clericos tenere cogas, nullius verba metuere studeas. Archidiaconum verò tuum, ut audio, &c. Hæc statim sequuntur verba canonis 29. dist. 81., quæ cum vulgatis ejusdem epistolæ exemplaribus consonant. Post hæc ad alia gradum facit Gregorius, subdens, rusticos Calaritanæ Ecclesiæ esse cogendos, ut Fidem Catholicam amplectantur his verbis: *Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua nunc usque in infidelitate remanere negligentia Fraternitatis vestra permisit. Et quid vos admoneo, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est, vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam, si cujuslibet Episcopi in Sardinia insula paganum rusticum invenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Jam verò, si rusticus tanta fuerit perfidia, & obstinationis inventus, ut ad Dominum Deum venire minimè consensiat, tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare. Postrema hæc verba leguntur in can. 4. caus. 23. quæst. 6., in quo sanè primo obtutu paulò asperior proponi disciplina videtur, dum traditur, rusticos per pecuniarias pœnas ad Fidem Catholicam adducendos esse, contrà quam tradiderit Gregorius Nazianzenus in oratione 8. his verbis: *Neminem vi duci vult lex nostra, coactèque, ac non spontè gubernari. Hoc enim modo ne alia quidem imperia contineri, ac conservari possunt, quod ità natum comparatum sit, ut quidquid vi tenetur, arreptâ occasione statim se in libertatem adserat, ne dum nostrum, non dicam imperium, sed magisterium, quod nulla re æquè, ac voluntatis libertate conservatur. Cur verò aliorum investigo testimonia Patrum cum Gregorius ipse Magnus frequentissimè scripserit, neminem vi, aut pœna indictâ ad Fidem Christi suscipiendam fore cogendum? Perspicuum est ejus testimonium in epistola 34. lib. 1. ad Petrum***

Can. 29.
dist. 81.

Can. 4.
caus. 23.
q. 6.

Terracinensem Episcopum, ibi: Eos, qui à Religione Christiana discordant, mansuetudine, benignitate, admonendo, suadendo, ad unitatem Fidei necesse est congregare, ne quos dulcedo prædicationis, & præsentis futuri Judicis terror ad credendum invitare poterat, minis, & terroribus repellantur. Item in epistola 45. lib. 1. ad Virgilium, & Theodorum Gallicanos Episcopos scribens, improbat illorum factum, qui Judæos vi ad Baptismum compulerant, his verbis: *Dum enim quispiam ad Baptismatis fontem non prædicationis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeans, inde deterius moritur, unde renatus esse videbatur.* Imò & idem Gregorius in alia ad ipsum Ianuarium Calaritanum epistola 6. lib. 9. Maurinæ editionis redarguens quosdam, qui vi adhibitâ nonnullos Judæos ad Christi Fidem perduxerant, subdit: *Hac circa eos temperantia magis utendum est, ut trahatur ab eis velle non reniti, non ut adducantur invitati, quia scriptum est: Voluntariè sacrificabo tibi, id est, ex voluntate mea confitebor tibi.* Hinc autem facillè quæritur, quâ ratione mutato stylo Gregorius asseruerit in dicto canone 4., rusticos gentiles indicatâ pecuniariâ pœnâ esse ad Fidem Christi tradendos. En germanam, ut arbitror, Gregorii sententiam. Singularis erat species in dicto canone 4. de colonis, seu rusticis Ecclesiæ Calaritanæ, illis scilicet, qui prædia rustica illius Ecclesiæ colebant, quos propterea Januario singulari jure obnoxios Sanctus Pontifex noverat. Hos decebat abs Januario primum moneri, qui, si monitis non indulsissent, possent, aut deberent severiore pœnâ gravari, ut eâ ratione ad Fidem facilius adducerentur. Hoc porro gravamen propriè vis, aut pœna dici non poterat, sed modus quidam singularis, quo strictius, & ad summum jus cum colonis ethnicis ageretur, pollicente Episcopo, humanius se cum illis acturum, quotiès Christum sequerentur. Planè de colonis prædiorum Ecclesiæ Calaritanæ ibidem agi, apertissimè liquet ex verbis ejusdem epistolæ, ibi:

Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesiæ tua, nunc usque in infidelitate remanere, negligentia Fraternalitatis vestre permisit. Et quid vos admonéo, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Hæc sanè, penitus, uti decet, considerata, non aliis accommodari possunt, nisi colonis ecclesiasticis, in quibus vigilantior esse debebat, & exactior Episcopi cura. Simile argumentum habetur in epistola 23. lib. 3., ubi rusticorum nomine intelliguntur Christianorum coloni, quemadmodum in epistola 66. lib. 7., sive in canone 5. dist. 89. Quæ omnia si apprimè perpendantur, non nihil à Gratiani proposito aliena videbuntur.

Quæ in Gregorii epistola statim subsequuntur, habentur in canone 9. dist. 50., ubi pro illis verbis, *quod omnino prohibemus*, legendum est, *quod omnino prohibuimus.* Sanè ibi Gregorius, ubi de Clericis lapsis ad pristinum gradum minimè restituendis verba facit, laudat veteres canones, ibi: *Sacratissimi quoque canones contradicunt.* Hi sunt canon 10. Concilii Nicæni, canon 1. Concilii Ancyran, canon 29. ex Apostolicis, canon 7. in decretis Syricii, canon 21., & 23. in decretis Innocentii, alique similes, numero plures.

Tandem in fine ejusdem epistolæ legitur canon 1. dist. 95., cujus corrupta apud Gratianum editio in causa fuit, cur & sacrorum canonum Cultores, & Theologi numero plurimi eam opinionem iniverint, quæ aliàs adversari videtur ecclesiasticæ, & quidem vetustissimæ traditioni. Perpetuò custodita disciplina in Ecclesia fuit, quâ administratio Sacramenti Confirmationis solis Episcopis reservetur, exclusis ab illa iis, qui solo Presbyteratus ordine sunt insigniti. Huc pertinere etiâ potest ipsa Apostolorum doctrina, juxta quam legimus in illorum Actibus solos Apostolos Paracletum Spiritum eo Sacramento tradidisse. Ad hanc rem egregiè edisserit Innocentius Papa in epistola ad Decentium Eugubinum cap. 3. ita scribens:

Can. 9.
dist. 50.

Can. 1.
dist. 95.

bens: *Hæc autem Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum, & Joannem esse directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum.* Jungi his posset Capitulum 4. de consuetudine apud Gregorium IX. Nihilominus tamen non defuerunt, qui Presbyteris eandem facultatem concedi posse dixerunt, ex ecclesiastica saltém dispensatione, ducto argumento ex memorata Magni Gregorii epistola, prout legitur apud Gratianum, ubi sanè liquet concessum fuisse Presbyteris, ut baptizatos Chrismate consignarent. Verum agnoscenda est corrupta editio Gratiani; etenim pro illis verbis: *qui baptizati sunt, & Baptizatos,* legendum potius est: *qui baptizandi sunt, & Baptizandos,* quemadmodum habetur, tum in editione Veneta Gregorii anni 1505., tum in Parisiensi anni 1518., 1571., 1586., tum in Basileensi anni 1564.; tum demùm in Maurina ceteris planè accuratiore, ubi etiàm Monachi auctores testantur, ità in MSS. veteribus numero quatuordecim haberi. Verba porrò ità concepta designant, aliam fuisse consignationem infantum Presbyteris concessam, quàm confirmatoria; confirmatoria enim non in baptizandis, sed in baptizatis exercetur. Erat igitur illa consignatio quædam ceremonialis, quâ Cathecumeni ad Baptismum præparabantur, cujus generis vestigia adhuc supersunt in recentioribus Baptismi ritibus. Neque forsitan turbare quempiam debet, quod refertur ex Joanne Diacono, testante, apud Africanos simile quidpiam legi Presbyteris ecclesiasticâ dispensatione concessum, quemadmodum habetur in ejus epistola ad Senarium, edita apud Mabillonium in tom. 1. Musæi Italici, his verbis: *Sed nec illud tangat animum, quod sibi aliquando quædam vis necessitatis adsumit, veluti quod nunc per Africam fieri dicitur, ut sanctum Chrisma conficiant; quod merito moveret, si istam Pontificalis auctoritas licentiam non de-*

disset. Unde constat, à Pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate, ut à Presbyteris effici possit, superior ordo constituit. Hæc sanè etiamsi indubiam fidem facere credantur, diversa tamen potius sunt, quàm contraria, cum in ipsis non de administrando Sacramento Confirmationis agatur, sed potius de Chrismate conficiendo. Et quamquàm ex dispensatione ecclesiastica indulgeri aliquando potuerit, ut Presbyteri Episcopis inferiores sacrum Chrisma conficerent, non tamen exindè necessariò infertur, ut iidem Sacramentum Confirmationis administrarent, cum plurimum adhuc discriminis intercedere queat inter utramque potestatem.

Alia est Gregorii epistola ad Januarium 27. lib. 4. apud Maurinos, & 24. lib. 3. in vulgari editione. Rescribit ibidem Sanctus Pontifex de variis ecclesiasticæ disciplinæ capitibus, atque inter cetera ait: *Præterea nosti, latorem presentium Epiphanium Presbyterum quorundam Sacerdotum literis criminaliter accusatum, &c.* Quæ sequuntur, integra legimus in can. 4. caus. 5. quæst. 6. In fine verò ejusdem epistolæ leguntur verba canonis 29. caus. 27. quæst. 1., ubi agitur de mulieribus, quæ neglectâ religiosæ initæ vitæ professione è Monasterio egressæ fuerant, & nuptias contraxerant, de quibus ità Gregorius: *In mulieribus, quæ de Monasteriis ad laicam vitam sunt egressæ, virosque sortitæ, quid fieri debeat, cum prædicto Fraternitatis tuæ Presbytero subtilius sumus loquuti, cujus relatione Sanctitas vestra potest plenius informari.* Et paulò infra referuntur verba ipsa memorati canonis 29. *Eos autem, &c.*

De variis itidem ecclesiasticæ disciplinæ capitibus scripsit Gregorius in alia epistola ad Januarium 9. lib. 4. in Maurina, & lib. 3. in vulgari editione; ubi in primis sermo fit de virginibus monasticam vitam professis, quæ eò reductæ in Sardinia fuerant, ut cogerentur è monasterio exire, per prædia sua villasque discurrentes suos redditus curaturæ, ut fiscalibus tributis satisfacerent.

Hanc

Can. 4.
caus. 5.
q. 6.

Can. 29.
caus. 27.
q. 1.

Can. 28.
caus. 27.
q. 1.

Hanc monialium divagationem impro-
bavit Gregorius, suasitque ut meliori,
qua fieri posset, ratione illis abusibus
consuleretur, ac præsertim virum fru-
gi præstituendo prædialibus monasterio-
rum curis, ut interea sacrae Virgines in-
trà monasterii claustra ab omni periculo
removerentur. Pòst hæc ità subdidit:

*Signa autem earum vel per anteriorem licen-
tiam (juxtà quam scilicet vagari con-
sueverant) vel per impunitatis pravam con-
suetudinem ad lapsum adulterii deducta fue-
rit, aut in stupri fuerit (monent Maurini
in nonnullis MSS. codicibus legi: ad lap-
sus adulterini deducta est, aut in furti fue-
rit) perducta voraginem &c.* Quæ sequun-
tur, habemus in can. 28. caus. 27.
quæst. 1., ubi tamèn pro illis verbis:
& sic penitendo proficiat, legunt Maurini:
& sibi penitendo proficiat.

Can. 16.
dist. 54.

Pòst pauca ibidèm legitur canon 16.
dist. 54. quem non facillè poterit quis-
piam interpretari, nisi unà animadver-
terit integra contextus verba, ibi: *Per-
venit ad nos, servos, ancillasque Judæorum, fi-
dei causâ ad Ecclesiam refugientes, aut infi-
delibus restitui Dominis, aut eorum, ne res-
tituantur, pretium dari. Hortamur igitur, ut
nullatenus tam pravam consuetudinem manere
permittas; sed quilibet servus Judæorum ad
venerabilia loca confugerit causâ fidei &c.* Ju-
re adnotaverunt Correctores Romani ad
memoratum canonem Gratianum, vo-
cem illam *Christianorum* tum in editis,
tum in MSS. codicibus desiderari. Jam
Constitutionibus Imperatorum cautum
fuerat, ne Christianus quispiam Judæo
serviret, toto titulo Codicis ne Chris-
tianum mancipium, & Novellâ 5. ca-
pit. 2., eamque ob rem, si servus Ju-
dæorum ad Ecclesiam conversionis cau-
sâ venisset, à servitutis vinculo libera-
batur. Has Principum Constitutiones,
Christianæ Religioni perutiles, vix, ac
ne vix quidèm custodiri Gregorius no-
verat apud Calaritanos, qui servos Ju-
dæorum, ad Ecclesiam confugientes fi-
dei suscipiendæ causâ, aut restitui Do-
minis, aut eisdem pretium dari volue-
runt, quod Sanctus Pontifex improba-

Tom. III.

vit, ægrè ferens, aut restitui servos
ejusmodi, in periculum gravissimum
animarum ad veram Dei fidem anhelan-
tium, aut erogari extraneis hominibus
peculium ecclesiasticum, in usus potiùs
fidelium pauperum dispensandum; ubi
præsertim domini Judæi satis Impera-
torum legibus omni jure domini exuti
fuerant.

Pòst verba memorati canonis 16. Can. 120.
de cons.
dist. 4.
statim in epistola sequitur, quod legi-
mus in can. 120. de cons. dist. 4. cujus
tamèn verba apud Gratianum, aliosque
nonnullos editos codices depravata fue-
runt. Ità legèndum voluerunt Maurini
Monachi ex generali MSS. omnium ve-
terum consonantia: *Episcopi baptizatos in-
fantes signare bis in frontibus chrismate non
presumant; sed Presbyteri baptizandos ungant
in pectore, ut Episcopi postmodum ungere de-
beant in fronte.* Hinc porrò liquet, dupli-
cem sacri chrismatis unctionem in usu
fuisse temporibus Gregorii Magni,
aliam ceremonialem antè baptismum,
aliam sacramentalem pòst baptismum,
quâ nimirum Sacramentum Confirma-
tionis administrabatur. Illa à Presbyteris
fiebat, hæc Episcopis reservabatur. Quòd
si adhuc quisquam aut vulgata Gre-
gorianarum epistolarum exemplaria, aut
ipsum Gratiani codicem sequi malit,
non erit abs re animadvertere, dupli-
cem etiàm pòst baptismum unctionem
fuisse, aliam ceremonialem, & à Pres-
byteris faciendam, aliam sacramentalem
in fronte Episcopis reservatam. Huc
pertinere posset, quod scribitur in Sacra-
mentario Gregorii ad ritus Sabbati sanc-
ti, ibi: *ut autem surrexerit à fonte, (qui
baptizatus est), ille, qui eum suscipit, of-
fert eum uni Presbytero, qui faciat signum
crucis de chrismate cum pollice in vertice ejus;
dicens &c.* Et pòst pauca subjicitur, sic
inunctum adducendum esse ad Episco-
pum, causâ suscipiendi Sacramenti Con-
firmationis. His ferè consonat Isidorus
Hispalensis in lib. 2. de ecclesiasticis of-
ficiis cap. 26., ibi: *Presbyteris, sive extrâ
Episcopum, sive presente Episcopo baptizant,
chrismate baptizatos ungere licet; sed quod ab*

L

Epis-

Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt spiritum Paraclitum.

Can. 14.
caus. 16.
q. 1.

In eadem Gregorii epistola propè finem leguntur verba canonis 14. caus. 16. quæst. 1. ibi: *Pro fundandis etiam monasteriis, quæ à diversis jussa sunt construi, si injusta perspicis hæc aliqua ab iis, quibus indicta sunt, excusatione differre, solerter, secundum quod leges præcipiunt, imminere te volumus, (ita legunt Maurini ex fide veterum codicum, neglecta editione illorum, qui legendum putant, admonere te volumus), ne pie defunctorum voluntates tuas, quod absit, remissione cassentur.*

Can. 28.
caus. 2.
q. 7.

Prior epistola lib. 7. indictione 2. in vulgari, itidem prima lib. 9. in Maurina editione est alia epistola ad Januarium, quem Gregorius objurgat, quod ad exarandam cujusdam messem antè Missarum solemnem die dominico convenisset, celebratisque Missarum solemnibus statim ad prædium remeasset, terminos posse si vis eradicaturus. Hujus epistolæ præfatio legitur apud Gratianum in can. 28. caus. 2. quæst. 7. ita emendando. *Prædicator omnipotentis Domini Paulus Apostolus dicit: seniore ne increpaveris: sed hæc ejus regula in ea re servanda est, cum culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est: Laqueus juvenum omnes vos; & rursus Propheta dicit: & peccator centum annorum maledictus est. Postremum hoc sacræ scripturæ testimonium ita expressum consonat eum vulgatis veteris Testamenti codicibus apud Isaiam cap. 65., contra quam scripserit Gratianus, ibi: *maledictus puer centum annorum.* Si alias sacrorum eloquiorum interpretationes desideres, Hebraica lectio ita redditur: *& peccator filius centum annorum maledicetur;* apud Septuaginta hæc scripta reperies: *& peccator centenarius. etiam maledictus erit;* quibus conveniunt Syriaci, Chaldæi, & Arabes hac sententiâ: *quicumque peccaverit centesimum annum agens, maledicetur.**

Qualiscumque verò hujusmodi sumatur interpretatio, eò collineat Gregorii scopus, ut ostenderetur, jure Januarium reprehendi de die dominico violato, licet ipse senior esset. Post quam sententiam ita, ad rem propius accedens, Sanctus Pontifex ait: *Tanta autem nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit &c.* Quæ sequuntur, exhibuit Gratianus in can. 24. dist. 86., ubi tamèn pro illis verbis; *hortamur, ut aliquandò resipiscas, miser senex... humanitùs advenerit,* legendum est: *hortamur aliquandò, resipisce senex... humanitùs evenerit.* Ejusdem sententiæ fragmentum retulit rursùm Gratianus in can. 11. caus. 1. quæst. 7., quem proptereà juvabit exigere ad memoratum canonem 24.

Can. 24.
dist. 86.
&
Can. 11.
caus. 1.
q. 7.

De pluribus disciplinæ Ecclesiasticæ capitibus egit Gregorius in alia ad Januarium epistola, quæ est 66. lib. 7. in vulgari, & 65. lib. 9. in Maurina editione. Ex hac depromptus est canon 10. caus. 26. quæst. 5., ubi pro illis verbis, *Divini intentione judicii... in pœnitentiam dirigendi,* legendum potiùs est, *Divini intentione judicii... in pœnitentiam dirigendi.* Voluit Sanctus Pontifex, idolorum Cultores, & Aruspices variis ecclesiasticis pœnis esse affligendos, servos scilicet salutarum virgarum correptioni subigendos, liberos autem homines pœnitentiæ agendæ causâ in Monasterio, sacrove loco includendos. Erant hæc apud veteres consuetæ à Viris ecclesiasticis inflictæ pœnæ. Quod enim spectat ad virgas, & flagella, hæc memorat tamquàm suorum temporum usu recepta Augustinus in epistola ad Marcellinum, apud Gratianum memoratâ in can. 1. caus. 23. quæst. 5.: memorat etiam idem Gregorius, laudatus in cap. 1. de Calumniatoribus; in quo tamèn pœnitentiæ genere ea servanda erat ab Episcopis moderatio, ut ipsi se potiùs tamquàm Patresfamilias gererent quasi ergà liberos, seu, ut verbis utar Gregorii in can. 1. dist. 45. tamquàm *Pastores*, non tamquàm *Percussores*. Inclusio quoque in Monasteriis invalescere cœpit tempore Gregorii in

Can. 10.
caus. 26.
q. 5.

in viris præsertim honestioribus, quem admodum etiam hodiè aliquandò viget, ut Episcoporum iudicio rei graviorum criminum ad certum tempus Religiosis quibusdam locis addicantur. Fuit hæc pœnitentia criminum capitalium reis indicta in Concilio Agathensican. 50., si-ve can. 7. dist. 50., itè à Gregorio Magno in epistola ad Marinianum Abbatem Panormitanum, quæ est 26. lib. 2. in vulgari editione, nec non in epistola 40. ejusdem libri. Pòst verba laudati canonis 10. caus. 26. quæst. 5. statim sequitur in eadem epistola canon 5. dist. 89., cujus editio, ut optimis Gregorii codicibus respondeat, ità erit emendanda: *Indicatum etià nobis est, quòd laicis quibusdam curam vestri patrimonii committentes, postmodum in rusticorum vestrorum depredationibus, atque per hoc exfugationibus (ità legunt Maurini, contrà quàm habeat vulgata editio ex fatigationibus) fuerint deprehensi, & reddere res, quas indecenter retinent, habitas, quasi suæ ditioni, quippe, vestra non suppositi curationi, postponant, vobisque despiciant actuum suorum reddere rationem. Quod si ità est, districtè à vobis discutitur, atque inter eos, Ecclesiæque vestra rusticos causam examinari subtilius. Et quidquid in eis fuerit fraudis inventum, cum pœna legibus statuta reddere compellantur. De cetero verò cavendum à Fraternitate vestra est, ne secularibus viris, atque non sub regula vestra degentibus, res ecclesiasticæ committantur, sed probatis de vestro officio Clericis. In quibus siquid reperiri poterit pravitatis, ut in subditis emendare, quod illicitè gestum fuerit, valeatis, quos apud vos habitus sui magis officium conveniat, (ità legunt Maurini, vulgares codices habent commendet), quam excuset.*

Romani Correctores jam diù indicaverunt Gregorii epistolam, ex qua depromptus videtur canon 4. caus. 13. quæst. 2. Plurimùm in primis consonat cum verbis epistolæ ad Januarium, ex qua exhibetur canon 14. caus. 16. q. 1. Sed magis etià consonat cum alia epistola ad eundem Januarium, quæ est 20. lib. 9. in vulgari editione; ubi agitur de

monasterio construendo, quotiès ea, quæ pridem ædificationi oberant, nullum amplius impedimentum adferrent: ait Gregorius: *Necesse est, ut, si impletum hoc fuerit (nimirum, si nihil amplius oberit) defuncti dispositio modis omnibus conservetur.* Ex his facile erit Gratiani verba emendare.

Nihil pro Ecclesiastica sepultura esse exigendum, decrevit Gregorius in alia ad Januarium epistola 55. lib. 7. in vulgari, & 3. lib. 9. in Maurina editione; atque ex ea depromptus est canon 12. caus. 13. quæst. 2. ità describendus ex Maurinorum editione: *Questa est nobis Ne-reida clarissima femina, quòd ab ea centum solidos pro filia suæ sepulturæ Fraternitas vestra non erubescat exigere, atque ei super doloris gemitum majorem dispendii studeat inferre molestiam. Quod si ità se veritas habet, quia grave nimis est, & procul nimis est à Sacerdotis officio, pretium de terra concessa putredini quarere, & de alieno velle facere luctu compendium, ab hac se petitione Fraternitas vestra contineat, & molesta ei de cetero non existat: maxime quia & Hortulanum quondam, de quo se ipsa asserit filiam suscepisse, Ecclesiæ vestra non in parva quantitate munificum memorat extitisse. Hoc autem vitium & Nos, postquàm Deo auctore ad Episcopatus honorem accessimus, de Ecclesiæ nostræ omninò vetuimus, & pravam denuò consuetudinem nequaquam usurpari permisimus, memores, quia dum Abraham à filiis Emor, hoc est, Ephor, filio Seor, sepulcrum pretio ad humandum corpus conjugis postularet, pretium accipere remisit, ne commodum videretur de cadavere consecutus. Si ergò tantæ considerationis paganus vir fuit, quànò magis Nos, qui Sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Undè, ne hoc avaritiæ vitium, ne vel in alienis denuò tentari præsumatur, admoneo. Sed si quandò aliquem in Ecclesiæ vestra sepeliri conceditis, si quidem parentes ipsius, proximi, vel heredes pro luminaribus spontè quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Peti verò, aut aliquid exigi omninò prohibemus, ne, quod valde irreligiosum est, aut venalis fortasse, quod absit, dicatur Ecclesiæ, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studea-*

Can. 12.
caus. 13.
q. 2.

Can. 5.
dist. 89.

Can. 4.
caus. 13.
q. 2.

tis *querere quolibet modo compendium*. Integra ferè in his continetur Gregorii epistola, quam crediderim intelligendam esse de jure sepulturæ extrà ordinem in Ecclesia concedendo. Siquidem olim nondùm mos invaluerat, ut fidelium cadavera passim in Ecclesia tumularentur; sed rarò, & non nisi ex speciali privilegio id indulgebatur, quemadmodùm indulgeri cœpit principio Viris clarissimis, & de Ecclesia optimè meritis. Hoc beneficium pro filia sua defuncta obtinuerat clarissima femina, intuitu etiã prædefuncti Viri in Ecclesiam munifici, quemadmodùm demonstrant ipsamet Gregorii verba. Ceterùm, & rarò concessum id juris fuisse, perspicuè videntur innuere illa Gregorii ejusdem verba, *sed si quando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis, &c.*

Can. 7. Licet olim Monachis testamenta
caus. 19. condendi facultas minimè denegaretur,
q. 3. & l. unica Cod. Theodos. de bonis Cleri-
corum, & Monachorum, & l. 20. Cod.
Can. 13. Justinian. de Episcopis, & Clericis, re-
caus. 23. centiore tamèn ætate eadem facultas
adempta ex novis Justiniani Constitutionibus, Nov. 5. cap. 5. & sequ., Nov. 123. cap. 38. Postremas hasce leges laudavisse visus est Gregorius in can. 7. caus. 19. quæst. 3. deprompto ex epistola ad Januarium in vulgari editione 7. lib. 7., & lib. 9. in Maurina; ubi asseritur, Siricæ monasticam vitam professæ testamentum nullius esse momenti; quò etiã pertinet canon 13. caus. 25. quæst. 2., jungendus propterea cum memorato canone 7., ut ad speciem ibidèm propositam referatur.

Can. 27. Demùm apud Gratianum in can. 27.
caus. 23. quæst. 4. refertur epistola Gregorii ad Januarium 34. lib. 2. in vulgari, & 49. ejusdem libri in Maurina editione. Gratiani verba penitus consonant cum optimis epistolæ exemplaribus, dummodò in illis: *pro defensione propria injuria tue* omissa voce *propria* legamus: *pro defensione injuria tue.*

De epistola ad Innocentium, aliosque Episcopos.

Jam Metropolitanì juribus potiebatur temporibus Magni Gregorii Episcopus Calaritanus. Hinc Sanctus Pontifex ^{Can. 45. caus. 2. q. 7.} epistolam scripsit ad Innocentium, Vincentium, Marinianum, Libertinum, Agathonem, & Victorem in Sardinia Episcopos, quos ità suadet Metropolitanæ suo esse subjectos, ut ab ipso Paschalem denunciationem suscipiant, & non nisi petità ab eodem veniã à suis Ecclesiis discedant. Hæc epistola est 8. lib. 7. indict. 2. in vulgari, & 8. lib. 9. in Maurina editione. Ex illa depromptus est canon 45. caus. 2. quæst. 7., cujus sententia ità erit ex integris exemplaribus describenda: *Hortamur ergo Fraternitatem vestram, ut, antiquam Ecclesiarum vestrarum consuetudinem exequentes, tam de suscipienda Paschali denunciatione, quàm etiam si quemquam vestrum pro causis propriis ubicumque compulerit ambulare necessitas, ab eodem Metropolitana vestro secundum indictam vobis regulam petere debeatis, nec cum postponere in aliquo præsumentis, excepto si, quod non optamus, contrà eundem Metropolitanam vestrum habere vos aliquid causæ contingat, ut ob hoc Sedis Apostolicæ judicium ii, qui petere festinant, licentiam habeant, quod scitis per canones etiam antiquorum Patrum institutione permissum.* Hæc si cum canone Gratiani conferantur, facillè liquebit, verba Gratiani non nihil depravata fuisse. Porro in verbis postremis, nupèr memoratis, ubi *canones antiquorum Patrum* laudantur, perspicuum est, illorum nomine intelligi canones 4. & 5. Concilii Sardicensis.

De epistola ad Venerium Episcopum Calaritanum.

Non sibi constans fuit Gratianus in ^{Can. 29. caus. 27. q. 2.} describendis verbis canonis 29. caus. 27. quæst. 2.; heic enim illa recenset sub nomine Gregorii, scribentis ad Venerium Calaritanum, deindè in can. 1. caus. 33. quæst. 1. eadem laudat ex epistola Gre-

gorii ad Joannem Ravennatem. Sanè in epistola Gregorii ad Venerium nihil hujusmodi continetur; quamobrèm ad illius canonis interpretationem videantur ea, quæ jam disserui ad dictum canonem 1. caus. 33. q. 1. Quæ verò vulgo circumfertur epistola ad Venerium Episcopum Calaritanum, ea ferè integra habetur apud Gratianum in can. 1. caus. 35. q. 10.

Can. 1.
caus. 35.
q. 10.

At de ipsa ità sentiunt Maurini Monachi: *Epistolam ad Venerium Episcopum Calaritanum non admittimus: eam inter opera S. Gregorii recensere vetat ingens styli dissimilitudo: itèm Venerius ille est Gregorii Magni ævo incognitus: altum etiàm, ac perpetuum omnium codicum silentium, itèm manuscriptis, & omnibus Scriptoribus ante Anselmum Lucensem, & quemdam Polycarpum quos Gratianus sequutus est.* Idipsum ferè testatus est Baluzius in notis ad Gratianum, asserens, se illam epistolam non reperiisse apud auctorem Anselmo Lucensi antiquiorem; apud Anselmum autèm extare in lib. 10. cap. 35. in Codice MSS. S. Germani Parisiensis, ubi tamèn manu antiqua ad marginem adjectum legitur: *Apocryphum caput.* Sanè, quicumque Gratianeum canonem leget, statim Maurinorum sententiæ adquiescet, nisi tamèn Maurinos Monachos progressos nimis fuisse crediderit, ubi ajunt, Venerium Episcopum Gregoriano ævo incognitum fuisse. Etenim, dictum velim veniã tantorum Virorum, in lib. 11. epist. 28. vulgaris editionis epistola Gregorii legitur ad Venerium Episcopum, in qua Gregorius illi commisit visitationem Ecclesiarum Taurianensis, & Turritanensis, quæ sanè Ecclesiæ uti erant in Sardinia sitæ, ità & in Sardinia existenti Episcopo commendari debuerunt.

De epistola ad Vitalem Defensorem.

Can. 10.
caus. 18.
q. 2.

Summa sollicitudo, quâ Gregorius afficiebatur ergà monasteria, resque monasticas, eum concitavit, ut ad Vitalem Ecclesiasticum in Sardinia Defensorem scriberet, ejusdemque curæ illud

commendaret, ne monasteria ab aliquibus turbari sineret, sed perpetuo Episcopali officio dirigerentur. Est hæc epistola 65. lib. 7. in vulgari, & 64. lib. 9. in Maurina editione, ex qua legitur canon 19. caus. 18. quæst. 2., ubi tamèn pro illis verbis: *Executione perturbat. Quod omninò non gràtè suscipimus.... quemquam usurpare.... sed ut Episcopo loci illius, &c.* legendum volunt Maurini Monachi: *Executione perturbent, quod omninò graviter suscepimus.... quemquam hoc usurpare.... sed Episcopis loci ipsius, &c.* Si hoc fragmentum penitùs perpendatur, facile dignoscetur, quàm longè à Gregorii sententiis aberraverint, qui scripsere, monasticarum exemptionum auctorem Gregorium Magnum fuisse, cum tamèn in hac ipsa epistola nihil pressius Gregorius urget, quàm monasteria in Sardinia sita in Episcoporum jurisdictione consistere.

SECTIO XIV.

De epistolis, per Corsicam directis.

De epistola ad Bonifacium Defensorem.

In inscriptione canonis 7. caus. 25. quæst. 2. ità habetur apud Gratianum: *Gregorius Bonifacio primo Defensori.* Referatur id ad epistolam 17. lib. 7. in vulgari, & 14. lib. 8. in Maurina editione, ubi sanè pro codicum varietate varietas quoquè dignoscitur inscriptionum. Veteres editi Codices cum Gratiano codice consonant. Maurini ità inscribendum maluerunt: *Gregorius Bonifacio: De Privilegiis Defensorum.* Alii ex vetustis MSs. Codicibus ità legunt: *Bonifacio Defensori: de privilegiis Primicerii Defensoris: vel: Bonifacio Primicerio Defensori privilegiu Primicerii Defensoris.* Qualicumque probetur inscriptio, constat ex epistola 77. lib. 11. apud Maurinos, Bonifacium Defensorem fuisse Patrimonii Ecclesiastici in Corsica Insula; immò & primus omnium Defensorum vocatur in epis-

Can. 7.
caus. 25.
q. 2.

epistola Gregorii ad Phocam, quæ est 38. lib. 3. apud Maurinos. Quædam in hac ad Bonifacium epistola tribuuntur Ecclesiasticis Defensoribus privilegia, quæ declarat Gregorius esse perpetuò custodienda; atque eò pertinet canon 7. caus. 25. quæst. 2., cujus priora verba ita legenda sunt: *Hæc itaque Constitutionis nostræ decreta, &c.*; item pro illis Gratiani verbis: *sive quæ in nostra presentia.... in totum, vel in partes ea, &c.* ita legendum est: *sive quæ eis in nostra presentia.... in totum, partemve qualibet, &c.*

De epistola ad Petrum Episcopum.

Can. 121.
caus. 1.
q. 1.

Discrepant etiã Codices in exhibenda inscriptione epistolæ Gregorianæ, ex qua excerptus est canon 121. caus. 1. quæst. 1.; alii enim eam scriptam volunt ad Petrum Aleriensem in Corsica Episcopum, quibus Gratiani codex consentire videtur; alii codices scriptam exhibent Chrisanto Episcopo Spoletano; alii Anastasio Episcopo Antiocheno. Quod spectat Gratiani canonis interpretationem, parum, aut nihil proficere potest codicum hujusmodi diversitas; nihil enim aliud ex eodem canone deducitur, quàm Gregorium ordinasse in Acolythum eum, cujus operâ utebatur in epistolis ad Episcopos transmittendis, idque intercedente Episcopo, ad quem hæc epistola dirigebatur. Verba canonis ita legenda sunt ex optimis epistolæ exemplaribus: *Latores presentium pro intercessionem Sanctitatis vestræ Acolytum fecimus, quem ad obsequia vestra retransmisimus, ut si, &c.*

De epistola ad Simmachum Defensorem.

Can. 24.
dist. 81.

Ad Simmachum Defensorem in Corsica scripta est epistola 52. in Maurina, & 50. lib. 1. in vulgari editione; ubi legitur canon 24. dist. 81. ita ex integra epistola supplendus: *præterea volumus, ut Sacerdotes, qui in Corsica commo-*

rantur, prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur &c. Maurini Monachi arbitrantur, hoc fragmentum corruptum esse in illis verbis: *vel uxore*, hanc propterea notam adjicientes: *dubito, an non vox illa irrepserit; siquidem ista conversatio res est plena periculi, & suspiciosissima.* Idque deducunt ex Concilio Agathensi, in quo ita definitum legitur canone 16. *Sanè, si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiã uxorum voluntas ita requirenda est, ut, sequestrato mansionis cubiculo religione premissa, postquam pariter conversi fuerint, ordinentur*; item ex Concilio Nicæno can. 3., ubi decretum sciimus, non licere Episcopis, Presbyteris, aut Diaconis extraneas mulieres habere, nisi fortè matrem, sororem, amitam, *vel eas tantum personas, quæ omnem suspicionem effugiant.* Ego sanè difficilius adducor eo, ut ad emendationem codicum progrediendum putem, præsertim ubi omnium codicum fides aliud suadet, & quæ in contrarium adferuntur, parum probant. Etenim, quod ex Concilio Agathensi profertur, singulare admodum est, & juvenes conjuges spectat ad ordinationem venientes, quorum causâ ipsum ætatis lubricum arctiorem videtur exigere disciplinam, ut quæcumque gravis periculi species evadatur. Quod verò in Concilio Nicæno legitur in canone 3., minimè interdicat Clericis consortio, & cohabitatione uxorum, sed tantum feminarum extranearum, quarum sanè nomine uxor minimè venit; imò, eodem Nicæno canone, arbitror, expressè admissam fuisse cohabitationem uxorum in illis verbis: *vel eas tantum personas, quæ omnem suspicionem effugiant.* Nulla planè suspicio subesse potest in uxoribus, quas Sacerdotes, illarum etiã consensione accedente, à se thoro sejungi maluerunt, ut sacerdotio fungerentur. Atque hac ratione visi sunt intellexisse Nicænam sanctionem Patres Concilii Carthaginensis, vulgò III., cujus canonem retulit Gratianus in can. 27. dist. 81., ubi à clericorum cohabitatione extraneæ quidè mulieres exclu-

cluduntur, sed admittuntur cæ omnes, quæ cum eisdem Sacerdotibus antè susceptum ordinem cohabitabant, quarum sanè nomine venire potissimum uxores, facile unusquisque animadvertet.

SECTIO XV.

De epistolis ad Gallicanos.

De epistola ad Aregium Vapincensem.

Ex Gallicanis Episcopis, qui sub Gregorio Magno floruerunt, fuit Aregius Vapincensis sub Archiepiscopo Aquensi, quem subscripsisse Concilio Valentino anni 584., ejusdem Concilii acta testantur. Ad eum scripta est epistola 112. lib. 7. in vulgari, & 107. lib. 9. in Maurina editione; ex qua depromptus est canon 10. dist. 23., ubi pro illis verbis, *decorandos esse concessimus*, manuscripta quædam vetera hæc exhibent: *decorandos esse censemus*. Canonis sententia ita erit explicanda. Diaconi omnes in Ecclesia Romana Dalmaticis utebantur, tamquam veste propriâ, atque insigni singulari, quemadmodum refert Anastasius in vita Sylvestri. Erant Dalmaticæ, uti scribit Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 3. cap. 59., vestes sericæ albæ, usque ad talos effusæ, manicis amplis, auro ornatae, & clavis, seu plagulis ex purpura adsutis distinctæ. Et licet sint, qui dicant, clavos fuisse purpureas bullas, quasi clavorum capita, intextas, verosimilius tamen est, fuisse lineas, sive virgulas, quales hodiè adhuc in vestibus sacris Sacerdotum ac ministrorum adspicimus: sic Tibullus aureos clavos in femineis vestibus *vias* vocavit. Olim Dalmaticis utebantur Romani milites; item Senatores lato clavo ipsis adsuto: equites etiâ clavo adjecto angusto, sed duplici: demum Romana plebs rectas Dalmaticas habebat, & nullis clavis ornatas. Aregius itaque Episcopus, dum Romæ constitisset unâ cum Archidiacono suo, usum Romanæ

Dalmaticæ valdè conspicuum esse ratus, sibi & Archidiacono suo concedi postulavit, præsertim quod Româ in Patriam redux, quodpiam Romanæ Ecclesiæ ornamentum transferre vellet ad usum suum, quemadmodum jam Arelatenses Episcopi Pallii ornamentum à Romano Antistite obtinuerant. Nondum obtentis Dalmaticis Româ abscessit Aregius, qui diu Romæ consistere non potuerat, ad suos revocatus ocissimè urgentibus Ecclesiæ necessitatibus. Hinc Gregorius ad ipsum Dalmaticas misit, ne ejusdem Episcopi petitionem neglexisse videretur. Post verba memorata canonis 10. dist. 23. statim in epistola subsequuntur verba canonis 5. dist. 100., quæ integra omninò consonant cum vulgatis epistolæ exemplaribus.

De epistolis ad Brunichildem Francorum Reginam.

Ad Brunichildem Francorum Reginam plures sunt Magni Gregorii epistolæ. Inter ceteras est epistola 114. lib. 7. in vulgari, & 109. lib. 9. in Maurina editione, ubi Sanctus Pontifex eandem Reginam, cui eo tempore Regni totius administratio commissa fuerat, ita monet, *ut inter alia bona de ordinandis curam Sacerdotibus gereret, quorum officium (ait) in tantam illic, sicut didicimus, ambitionem perductum est, ut Sacerdotes subitò, quod grave nimis est, ex laicis ordinentur*. Hæc sanè ea sunt, quæ Gratianus retulit in can. 1. dist. 61.

Quæ referuntur in can. 2. dist. 100. eruta sunt ex epistola 11. lib. 9. apud Maurinos, & 5. lib. 7. in vulgari editione; ubi Gregorius profitetur, se libentissimè morem gerere voluntati Brunichildis, quæ Pallium Syagrio Episcopo Augustodunensi postulaverat, præsertim quod Imperatoris consensus accessisset, quemadmodum in memorata epistola legitur. Ad ejusdem canonis interpretationem plura vulgò tradi solent de Pallii usu, sed adeò involuta, ut vix patere possit, qualis fuerit vetus illa Pal-

Can. 10.
dist. 23.
&
Can. 5.
dist. 100.

Can. 1.
dist. 61.

Can. 2.
dist. 100.

Pallii disciplina. Ut plurimum enim hodiernum Archiepiscopale pallium cum antiquo confunditur; nec in ipsis palliis veterum satis distinguitur Pontificale pallium à vulgari. Ut hæc in lumine collocentur, animadvertere juvabit, olim Christianos pallio juxta usum Philosophorum amictos incessisse, atque à Romana toga, quasi à cultiore, & ornatiore habitu humilitatis causâ abstinuisse, ut tradit Quintus Septimius Florens in libro de pallio, & B. Rhenanus in librum Tertulliani de pallio. Hoc pallii genus laneum erat, ut plurimum pulli coloris, & quadrangulare: scilicet duo anguli antè pectus juncti integrum pallium à tergo pendens sustinebant, ut demonstrat Joannes Lami in libello de eruditione Apostolorum cap. 4. digressionem 1. Hoc tamèn erat pallium vulgare, cujusmodi ferè hodiè commune clericis omnibus esse videtur, & Monachis numero plurimis. Fuit aliud Regale pallium, quo primum Imperatores ad eximium suæ dignitatis, ac Majestatis decus, & ornamentum assumpserunt. Erat quidèm figura aliis, & quidèm vulgariibus palliis non absimile, ad talos usquè profluens, at contextus ex bysso candente, nec non quibusdam loris, sive virgulis sub collo super humeros, & pectus pendentibus ornatum, quod vestimenti genus Imperatores deindè elargiti sunt etiàm illis, qui in præcelsa Ecclesiæ dignitate constituti essent. Sic Hieronymus Rubeus in Historia Ravennatum edidit quoddam rescriptum nomine Theodosii Imperatoris (quidquid sit de hujus rescripti fide, atque auctoritate), ex quo anno 432. Ravennatensi Episcopo plures subjiiciuntur civitates, & pallium simul ab Imperatore conceditur. Præsertim verò concessum ab Imperatoribus fuisse pallium Romanis Antistitibus tamquàm singulare dignitatis ornamentum, liquet ex can. 14. dist. 96., qui, licèt apochryphus videatur, aliquid tamèn ad hanc rem probare potest, cum antiquus ille sit. Porro inter cetera inducitur ibidèm Cons-

tantinus Imperator ità scribens favore Romanorum Pontificum. *Contradimus palatium Imperii nostri Lateranense, deindè diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium, nec non & superhumerali, videlicet lorum, quod Imperiale circumdare absolet collum, verum etiàm & clamydem purpuream &c.* Quis non agnoscat in postremis hisce verbis imperiale pallium demonstratum? Clamidis enim nomine pallium dicitur, cui lorum, seu superhumerali erat adsutum, sive fascia quædam, quæ pallii ipsius partem collo adherentem ornat. Itaquè intereà pallium pontificium ità elaboratum erat, ut ad talos usquè demitteretur, ac flueret, quemadmodum universa veterum monumenta probant, in quibus ubi de pallio agitur, de eo tamquàm de splendido vestis genere sermo fit. Fuit etiàm variis crucibus in tota sui latitudine depictus; at, quod potissimum in pallio considerabatur, erat fascia illa superhumerali, sive lorum, in qua situm esse quoddam insigne regium credebatur. Hinc factum est, ut veteres Pontifices Maximi, cum vellent alios Episcopos in excellenti dignitate constitutos, præsertim verò quibus vices suas gerendas mandarent, pallio decorare, id non auctoritate sua impertiri consueverunt, sed ab ipsis Imperatoribus, ut impertirentur, impetrarunt, ne quod sibi liberalitate imperatoriâ concessum erat imperiale insigne, ad alios liberalitate propriâ extenderent. Imò & Episcopi ipsi pallium velut imperantis donum exceperunt. Liberatus Diaconus in cap. 21. sui Breviarii scribit, Anthimum Constantinopolitanum Patriarcham à Sede sua dejectum, *Pallium, quod habuit, Imperatoribus reddidisse.* Vigilius Papa in epist. 1. ad Auxanum non primum pallium eidem Auxanio Episcopo Arelatensi se concessurum scripsit, quàm Justiniani Imperatoris consensum postulasset. Itèm Gregorius Magnus in hac ipsa epistola, ad Brunichildem missurus pallium, ad Syagrium Augustodunensem asserit, hanc se facultatem ab Imperatore obtin-

nuisse. Postquàm verò Romanum Imperium ad Occidentales reversum est, pallii ornamentum merè ecclesiasticum videri cœpit, datumque fuit à Pontificibus Maximis jure proprio illis, quibus antea concedi solebat, Episcopis, præsertim qui Vicarii Sedis Apostolicæ dicebantur. Tandem, ubi Metropolitani ferè omnes in Occidente visi sunt à Sede Romana immediatè pendere, præsertim quòd major præ ceteris Episcopis Metropolitaram dignitas ex quadam veluti Pontificia delegatione apud plurimos adparuerit, hinc factum est, ut Metropolitani omnes pallio donarentur Pontificis Maximi liberalitate. Sed interea observare juvabit, pallium illud vetus mutasse figuram. Etenim, ut ajebam, pallium illud antiquum constabat ex proluxa clamyde, variis crucibus depicta; item ex superhumerali, sive lorum, quod erat potissimum in pallio ornamentum: at pallium novum in solo superhumerali consistere cœpit, ut commodius ad Episcopos mitteretur à Romano Pontifice, & cruces in superhumerali adsui cœperunt, quæ olim in tota clamyde pingebantur; quasi in hac sola fascia antiquum adhuc pallium representetur, quæ olim tamquàm præcipua in pallio considerabatur.

His præjactis, facile erit interpretari memoratum canonem 2. dist. 100. apud Gratianum. Misit Gregorius, Imperatoris accedente consensu, ad Syagrium Augustodunensem Episcopum pallium, quod asseruit, exigentibus causarum meritis, & fortiter postulantibus tantummodò debere concedi; erat enim tum Regium insigne, non adeò facilè, ac sine discrimine impertiendum. Hinc probare omninò non possum, quod ad hanc Gregorii epistolam adnotaverunt Maurini Monachi: nimirum, idè Gregorium expetiisse consensum Imperatoris in pallio concedendo Antistiti Gallicano, ne Romanus Pontifex, & in eo Romani omnes viderentur spontaneâ pallii oblatione sibi alienam benevolentiam, favoremque mercari, ut for-

Tom. III.

tè, Græcum imperium fastidientes, Orientalium jugum finitimarum gentium subsidio excuterent. Hæc enim nuda suspicio est Virorum eruditorum. Ego verosimilius arbitror, non aliam rationem esse Gregorio potuisse, cur Imperatoris consensionem exoptaverit, nisi quam supèr tradebam, quia videlicet imperiale ornamentum non erat sine imperiali consensu aliis communicandum.

Propè finem ejusdem epistolæ Gregorius eamdem Reginam hortatur, ut, Can. 47. caus. 23. q. 4. quoad potest, ecclesiasticam utilitatem auctoritate suâ foveat, ac curet; quòd pertinet canon 47. caus. 23. quæst. 4., cujus verba omninò consonant cum editis epistolæ exemplaribus, dummodò tamen ratio habeatur adnotationum, à Romanis Correctoribus adjectarum.

Ad eamdem Brunichildem extat Can. 7. caus. 2. q. 5. epistola Gregorii apud Maurinos 6. lib. 13., in vulgari editione 8. lib. 11., ubi agitur inter cetera de Menna Episcopo, cujus causam asserit Gregorius se Romæ discussisse, eundemque, purgatum de more veterum per solemne jusjurandum antè corpora Martyrum, remittere in Gallias; atque huc pertinet canon 7, caus. 2. quæst. 5., cujus verba à principio usquè ad versiculum *Purgationem* rectè consonant cum integra epistola: verum, quæ in eodem versiculo subsequuntur usquè in finem, in Gregorii epistola desiderantur. Adnotaverunt Correctores Romani, posteriora hæc referenda potiùs esse ad canonem 11. caus. 2. quæst. 5., ut potiore jure tribuantur Alexandro II. Pontifici. Reverà Ivo Carnotensis illa Alexandro adscripsit juncta verbis ejusdem canonis 11. Et quidè non contemnenda est Ivonis auctoritas in monumento suæ ætatis, quod in epist. 74. ad Hildebertum Cenomanensem Episcopum refert ibi: *ita scripsit Alexander II. Papa Ramaldo Cumano Episcopo: Super causa Gislandi Presbyteri tui de morte Episcopi sui Prædecessoris tui infamati in medium consulimus. Itaque circum astantium omnium fratrum assensu unanimi tuæ dilectioni rescribimus, præ-* tum

M

cum Gislandum antè te presentandum: ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante iustitia, sine omni controversia Presbyter quicumque ob hoc injustè amisit, ac sacerdotium & integra accipiat beneficia: purgationem tamen antèa (legunt alii antè te) duobus sibi Sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se præbere tuo committimus arbitrio. Vulgarem denique legem, ac nullâ canonicâ sanctione fultam, ferventis scilicet, sive frigide aquæ, ignitque ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis (quia fabricante hac sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquomodo te volumus postulare, imò Apostolicâ auctoritate prohibemus firmissimè. Laborant Viri eruditi in inquirendo, quisnam fuerit Mennas ille, de quo Gregorius egit: alii enim in Gallia, & Tolosanum Episcopum putant, ad quem est epistola 58. lib. 11. in Maurina, & 52. lib. 9. in vulgari editione: ajunt alii, ipsum fuisse Episcopum in Campania, de quo sermo est in epistola ad Syagrium Augustodunensem 117. lib. 7. in vulgari editione. Qui Gallicanum, & Tolosanum fuisse Episcopum censent, ex eo conjiciunt, quòd is absolutus in Galliam remissus fuerit, ut in memorato canone 7. legitur; quòd præterea de eo ad Galliarum Reginam Gregorius scripserit. Nihilominus tamen aliorum opinio mihi magis adridet, vel quòd in memorata epistola ad Syagrium dicatur Mennas in Romana Diocesi Episcopus, & apud Romanum Antistitem accusatus, apud quem solemnijurejurando purgari debuerit; quandò Gallicanus Episcopus causam dixisset apud Primatem Arelatensem juxta receptos illius temporis mores. Quæ in contrarium adferuntur, exigui admodum momenti esse videntur; quod enim dicitur, Mennam in Gallias fuisse remissum post absolutionem, ex eo profluit, non quòd Mennas gereret Episcopatum in Gallia, sed quòd, licet esset Campaniæ Episcopus, in Gallia aliquandiù constiterit ob certas causas, nobis ignotas. Neque verò mera sunt hæc indicia, aut divinationes; etenim id constat perspi-

cuè ex laudata Gregorii epistola ad Syagrium, in qua mentio fit de Menna Episcopo Campaniæ, commorante apud Gallos, quem accusatum Romam accedere defendendum voluit Pontifex Maximus.

De epistola ad Constantiam Reginam.

Toto cœlo aberrant à veritate, qui canones 8. & 9. caus. 12. quæst. 2. Gregorio Magno tribuendos esse arbitrantur. Non sunt illi invicem disjungendi, unum enim, ut infra videbimus, eundemque habent auctorem: imò, quem admodum animadverterunt Correctores Romani, tùm in veteribus Gratiani codicibus, tùm apud vetustos Collectores juncti sunt penitus, unoque contextu descripti. Hæc in recentibus Gratianis exemplaribus præfixa inscriptio est: *Gregorius ad Constantiam Reginam Galliæ lib. 4. epist. 33.*, verum libris Gregorianis non consonat; siquidem epistola 33. lib. 4., qualis heic laudatur, non ad Constantiam Reginam Galliæ, sed potius ad Constantinam Augustam scripta fuit. Et, quamquam initio ejusdem epistolæ hæc legantur: *cum Serenissimam Dominam sciam de cœlesti patria, atque animæ suæ vitæ cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea, quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, silvero;* quæ sanè eadem sunt cum Gratianis verbis initio ejusdem canonis 8.: verum quæ in ipso canone 8., & 9. sequuntur, ne vucula quidè tenus, apud Gregorium ibidè leguntur, imò nec in alia Gregorii ipsius epistola. Neque sanè hæc Gregorio Magno convenire queunt. In primis enim quænam erat Gregorii tempore Constantia Galliarum Regina? Hanc nomine Brunichildem fuisse ex superioribus agnovimus. Deindè, quod maximè demonstrat, Gregorii temporibus hæc fragmenta non convenire, est, quod ibidè Longobardorum leges memorentur de invasionibus rerum ecclesiasticarum; imò & Longobardorum leges

Can. 8.
& caus. 12.
q. 2.

ges ibidem dicantur *lex vulgaris*. Hujus nomine refertur *lex* 1. tit. 18. lib. 1. legum Longobardorum à Rothare Rege constituta, qui circà annum 638. Rex est inauguratus. Quomodò Gregorius, qui jam à triginta & ampliùs annis obierat antè Rotharis leges, istas laudare potuit, istas appellare legem vulgarem, eà præsertim ætate, quâ Longobardi invasi erant apud omnes, nec sine discrimine à Romano Pontifice commendandi? Aperienda itaque rei veritas est, ac restituenda vetus inscriptio Gratiani, ita, ut delcantur ea verba: *lib. 4. epist. 33. seu cap. 77.*, ea autem sola remaneant: *Gregorius ad Constantiam Reginam Galliarum*. Inscriptione capitis hoc modo restitutâ, & canonem 8., & canonem 9., simul jungendos, suo auctori facilè tribuimus. Est hæc epistola Gregorii V. anno 998. ad Constantiam tunc Galliarum Reginam, & Roberti Regis conjugem, scripta, quam posteriore ætate hoc nomine edidit Sirmondus ex apographo excripto ex codice S. Sergii Andegavensis. In hac autem epistola eadem verba leguntur, quæ habemus in memoratis Gratiani canonibus, ex quibus etiâ liquet, quæ esse occasio potuerit, ut fragmentum Gregorio Magno ab aliquibus tribueretur; nimirum, quia Gregorius V. imitatus est initio verba Gregorii Magni in epistola ad Constantiam Augustam. Nonnulla adhuc animadvertenda sunt, quæ spectant codicum varietatem. Pro illis verbis Gratiani in can. 8. *Decreta pro violata emunitate.... Si verò incendium fecerint, ibi novies tantum componant: si prædam verò in quadruplum restituant*, legit Sirmondus: *Decreta pro emunitate.... si verò incendium fecerint, sibi nonam componant, prædam verò in quadruplum restituant*. Item in canone 9. pro illis Gratiani verbis: *Et quia summum in rebus bonum est.... Ecclesia transmittimus.... immunitas violata, & præsumptio*, legit Sirmondus: *Et quia summum in Regibus bonum est.... Ecclesie transmittimus... emunitas, & præsumptio*. Non heic tamèn constitit Cossartius, qui hanc à Sirmon-

do editam epistolam in suam Collectionem traducens, emendare voluit notam numeralem indictionis; ubi enim apud Sirmondum, & Gratianum legitur, *secundâ indictione*, Cossartius legendum voluit *indictione undecimâ*, asserens, hanc epistolam non alio anno scribi potuisse, quàm anno 998., in quem incidit undecima indictio. Antè illum annum scribi epistola non potuit, cum eodem anno 998. Constantia nupserit Regi Galliarum; post eundem annum non facile admittetur, cum anno 999. Gregorius obierit. Non est inverosimilis Cossartii emendatio, præsertim quod Amnuensibus errandi occasionem præbere potuerit nota ipsa numeralis *11.*, quæ aliquandò pro undecimo, aliquandò pro secundo accipitur. Insuper animadvertendum est, plures ex eruditis suspicari, Julianum, de quo sermo fit in eisdem canonibus, fuisse Episcopum Andegavensem, ex ea conjectura, quòd hæc epistola primum, ut dixi, in codice S. Sergii Andegavensis reperta fuerit, quasi epistolæ in illis locis inveniantur facilius, in quibus epistolarum materies agitata fuit. Ego id non ausim fidentè adserere, præsertim quòd inter monumenta ecclesiastica non adpareat, Andegavensem Ecclesiam tunc Julianum Antistitem habuisse: quamquàm tamèn non ignoro, Gallicanorum illius ætatis Episcoporum, ac præsertim Andegavensium epochas fuisse plurimum turbatas; quemadmodum universi Eruditi fatentur; ut propterea, quisnam fuerit sub Gregorio V. Andegavensis Episcopus, dignosci non valeat.

De epistola ad Desiderium Episcopum.

Ex pluribus Gregorii epistolis, præsertim epistola 54. lib. 6., & epistola 106. lib. 9. apud Maurinos constat, Desiderium fuisse Viennensem in Gallia Episcopum. Ipse, spreto Episcopali officio, & curâ sacrorum, totum se Grammaticis institutionibus tradendis inten-

derat, proinde objurgatus à Gregorio in epistola 48. lib. 9. in vulgari, & 54. lib. 11. in Maurina editione, ex qua legitur canon 5. dist. 86., ubi pro illis Gratiani verbis *poposcit, minime valeremus*, legunt Maurini, *poposcerat, minime pateremur*. Nemo verò ex eo canone fortè conjiciat, Gregorium artem Grammatices velut Episcopis noxiam improbasse: non artem ipsam Sanctus Pontifex, sed Episcopi propositum redarguebat. Ceterum Grammatices artis utilitatem etià de Episcopis loquens agnovit, ubi tradidit per illam nos plurimum juvari posse in interpretatione sacrarum literarum, quemadmodum ex ejus Commentariis in librum 1. Regum cap. 3.prehendimus.

De epistola ad Etherium Lugdunensem Episcopum.

Ad Etherium (legunt aliqui Eleutherium) Episcopum Lugdunensem est apud Gregorium epistola 5. lib. 13. in Maurina, & 7. lib. 11. in vulgari editione, quæ ferè integra legitur in canone 14. caus. 7. quæst. 1., ubi pro illis verbis: *Compassio flere.... ut quod mente.... & idè quia viventem Episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis.... ordinari: sed si intervalla.... ad hoc ministerium intellectum habere; nec ad alia officia.... solemniter ordinetur*, legendum potius est ex codicibus optimæ notæ: *Compassione flere.... ut quid mente.... & idè quia, vivente Episcopo. quem ab officio suo necessitas infirmitatis.... ordinari, si intervalla.... ad hoc ministerium intellectualia nempe officia.... consecratur*.

De epistola ad Serenum Massiliensem Episcopum.

Serenus Massiliensis Episcopus, cum quosdam agnovisset in Ecclesia Dei, & Sanctorum imagines colere, ipsos acriter reprehenderat, imò & imagines ipsas deleverat, pravorum sanè, arbitrator, hominum consilio, quibus ille adhærere solebat, quemadmodum colligitur

ex canone 59. caus. 2. quæst. 7. Factum hoc improbavit Gregorius duabus epistolis, scilicet 110. lib. 9., & 13. lib. 11. in Maurina, seu 109. lib. 7., & 9. lib. 9. in vulgari editione. Ex posteriore epistola depromptus est canon 27. de cons. dist. 3. Cum sententia Gregorii omninò consona est Tridentini Concilii Constitutio initio sessionis 25.

De epistolis ad Syagrium Episcopum Augustodunensem.

Sunt, qui Syagrium Augustodunensem in Gallia Episcopum cognatum Reginæ Brunichildis fuisse censuerunt, atque eam ob rem pallium ex singulari privilegio à Romano Pontifice facilius impetrasse, quemadmodum conjici potest ex memorata superius epistola Gregorii ad Brunichildem. Ego cum novèrim singularia fuisse ejusdem Syagrii in Ecclesiam merita, quippè qui Augustinum Anglorum Episcopum in evangelico munere adjuverat, eaque ratione Gregorii Magni eximiam sibi conciliaverat benevolentiam, quemadmodum Gregorius idem proficitur in epistola ad Syagrium 108. lib. 9. in Maurina, & 112. lib. 7. in vulgari editione, in hanc potissimum causam singularia privilegia refero ipsi concessa, quibus & pallio ornaretur ipse, & Augustodunensis ejusdem Ecclesia, servato Metropolitæ honore, suprà ceteras Gallicanas Ecclesias post Lugdunensem eveheretur. Huc pertinet canon 7. dist. 17. postquam enim Grègorius eam prærogativam Syagrio concesserat, ità subdidit: *ceteros verò Episcopos secundum ordinationis suæ tempus, &c.* quasi diceret, non ità Syagrio, quemadmodum ceteris Episcopis, sedem, aut locum in Conciliis esse adsignandum; etenim ceteri juxtà tempus suæ ordinationis aut sedebant, aut subscribebant; at verò Syagrio hac in parte prærogativa concedebatur, ut post Lugdunensem Episcopum primus subscriberet, ac sederet. Post verba memorati canonis 7. sequuntur in epis-

Can. 9. dist. 100. *Quia omnino rationis ordo nos admonet, &c.*
 Pro verbo *accrescere* apud Maurinos legitur *ex crescere*. Porro, si hæc consideraverimus, facile eruatur, olim in subscriptionibus synodalibus Episcoporum quemdam ordinem fuisse servatum, ut excellentiores dignitate primi subscriberent, & seniores inter eos, qui dignitatem parem haberent. Verum nemo hodiè ignorat, subscriptiones veterum Conciliorum adeò esse turbatas, ut vix singulorum Antistitum prærogativa dignosci aliquandò possit.

Alia est ad eundem Syagrium epistola 106. lib. 9. in Maurina, & 110. lib. 7. in vulgari editione, cui hæc inest inscriptio: *Gregorius Syagrio Augustodunensi, Etherio Lugdunensi, Virgilio Arelatensi, & Desiderio Viennensi, Episcopis Galliarum à paribus*. Notanda sanè hoc in loco est formula illa à *paribus*, quæ & in aliis Gregorianarum epistolarum inscriptionibus aliquandò legitur. Alii enim opinantur, à *paribus* scripturam dici, cum non est authentica, sed ex authenticis desumpta, id est, quod par, & similis authenticæ habeatur. Alii ità nuncupatam volunt, quòd Gregorius exemplar epistolæ miserit, aliud exemplar penès se retinens, quæ duo exemplaria appellarentur paria, sive à paribus, eodem ferè modo, quo sententiæ olim dicebantur ex pariculo recitari, id est, per exemplar omnino consonum, quemadmodum constat ex titulo Codicis *de sententiis & pariculo recitandis*. Verosimilior verò mihi videtur opinio asserentium, epistolam à *paribus* missam fuisse tunc intelligi, quandò ad plures scripta profertur ità, ut ad singulos singula epistolæ exemplaria transmissa fuerint; siquidem non alibi inter Gregorianas epistolas hæc clausula reperitur, quàm ubi ad plures scriptum est. Hujusmodi epistolas hodiè vocant *Circulares*. Dicendum itaque, in memorata epistola formulam à *paribus* nihil aliud significare, quàm Gregorium eandem epistolam ad plures Episcopos similibus exemplaribus direxisse. Quòd si ad epis-

tolæ ipsius sententias accedendum est, adparebit, in illa diversa disciplinæ ecclesiasticæ capita contineri, tum de abominanda hæresi Simoniacorum, tum de Neophitis non ordinandis, tum de communi Clericorum vita. Ubi in primis de Simoniacæ hæresi agitur, legimus verba canonis 7. dist. 47., & post pauca exhibentur etiàm verba canonis 2. caus. 1. quæst. 1., qui ità erit emendandus: *vehementi radio mæroris adscimur, si in ecclesiasticis officiis quemquam habeat locum pecunia, & fiat sæculare, quod sacrum est. Quicumque verò hoc pretii studet datione mercari, dum non officium, sed nomen attendit, sacerdos non esse, sed dici tantummodò inaniter concupiscit*. Paulò post sequuntur in epistola verba canonis 3. caus. 1. quæst. 6. ibi: *sicut autem is, qui invitatus renuit, quasi fugit, &c.* Romani Correctores in hoc canone emendaverunt illa Gratiani verba *ad summum Sacerdoti, vel Pontifici*, & legendum voluerunt: *ad summa Sacerdoti*. Monachi Maurini legerunt: *ad summam Sacerdoti*. Prosequitur post aliqua Gregorius de hæresi Simoniacorum ità scribens: *cum liqueat, hanc hæresim in Ecclesia antè omnes radice pestifera, &c.* sive, ut in quibusdam MSS. veteribus legitur: *antè omnes radices pestiferas, &c.* Habebis hæc integra apud Gratianum in can. 13. caus. 1. quæst. 1., cujus canonis verba in parte jam retulerat Gratianus idem in can. 4. eadem causa, & quæstione. Subdit Sanctus Pontifex, ne eleemosynæ quidè in pauperes erogandæ causâ posse, intercedente pecuniâ, clericis officia sacra concedi; quò spectat canon 27. caus. 1. quæst. 1., his verbis: *Neque enim eleemosyna reputanda est, si pauperibus, &c., usque ad illa, gravatur potius, quàm juvatur*, nam post ista ità legitur apud Gregorium: *Eleemosyna redemptoris, cum ceteris, quæ exhibentur in integro can. 7. caus. 14. quæst. 5., post cujus verba subjicitur versiculus undè etiàm, qualis habetur in memorato conone 27. dummodò pro illis Gratiani verbis: aper- te Sacra Scriptura nos prohibet... quia offert sacrificium de substantia pauperum, quasi victi-*

Can. 7.
dist. 47.

Can. 2.
caus. 1.
q. 1.

Can. 3.
caus. 1.
q. 6.

Can. 4.
& 13.
caus. 1.
q. 1.

Can. 27.
caus. 1.
q. 1.
&
Can. 7.
caus. 14.
q. 5.

mat filium.... quantum apud Deum dolor.... ut si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat, ita legamus: aperte sacre scripture ordo nos prohibet.... qui offert sacrificium de substantia pauperis, ac si victimet filium.... quantum apud Deum dolor.... ut & impar abstineat, & ad id cum metu etiam, qui se sufficere existimat, accedat. Postrema verba hujus canonis 27. à §. quisquis usque in finem pertinent ad secundam epistolam partem, ubi agitur de Neophitis non ordinandis: quemadmodum & ad eandem referendus est canon 2. dist. 48., cujus verba apud Gregorium leguntur paulò antè memoratum §. quisquis hoc modo: Sicut autem tunc Neophitus dicebatur, qui initio in sancta Fidei erat conversatione plantatus; sic modò Neophitus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros irrepserit. Ordinate ergò ad Ordines adscendendum est; nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit adscensum. Et cum idem Apostolus doceat inter alia sacri Ordinis instituta discipulum, manum non esse cuiquam citius imponendam, quid hoc celerius, quidve præcipitantiùs, quàm ut exoriatùr à summitate principium, & antè esse incipiat Episcopus, quàm minister? Quisquis ergò Sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat, priùs vires suas cum hoc, quod est subiturus, onere metiatur; ut & impar abstineat, & ad id cum metu etiam, qui se sufficere existimat, accedat. Ab re autem non facimus, si ad argumentum rationabilium usum rerum irrationabilium colligamus. Aptæ namquè edificationibus ligna succiduntur, nec tamen adhuc viridibus edificiù pondus imponitur, nisi eorum viriditatem multorum dierum mora siccaverit, & apta ad necessarium usum effecerit: quæ observantia si fortè negligitur, citius superimposità mole franguntur, & gignit ruinam ad auxilium res provisæ. Similia propemodum habentur in epistola ad Virgilium Arelatensem, de qua inferiùs sermo recurret, & cujus occasione nonnulla adhuc de hoc canone tradentur. Ad hanc eandem epistolam

Can. 3. dist. 59. partem etiam pertinet canon 3. dist. 59. ubi tamen pro illis Gratiani verbis: Pras-

titui sunt, qui antequàm disciplinatus, &c. legendum est: Præstituri sunt, qui antequàm discipulatus, &c.

Refertur apud Gratianum tamquam ex hac ipsa epistola depromptus canon 5. caus. 1. quæst. 1. Sanè, si canonis sententiam consideremus, illa non est ab eadem Gregorii epistola aliena, cum in ea & Simoniacorum, & Neophithorum ordinationes improbatæ fuerint; at si verbis Gratiani sit inhærendum, frustrà hæc ad Gregorii epistolam referemus. Vix aliqua addenda essent hodiè ad hunc canonem, postquàm Romani Correctores summam in eo exigendo ad Gregoriana monumenta diligentiam impenderunt, quemadmodum ex subiectis ipsorum animadversionibus statim liquet. Tantùm dixero, epistolam illam, quæ sub nomine Paschalis II. ibidèmemoratur, & cum qua plurimùm consonare Gratianeum canonem Romani Correctores adnotaverunt, non facillè Paschali II., & rectè tribui posse, quidquid ex Ivonis, similiumque Scriptorum codicibus erui videatur. Etenim ejusdem epistolæ mentionem fecit antè Pontificatum Paschalis II. Goffridus Abbas Vindocinensis in epistola ad Urbanum II. lib. 1. epist. 1. Hinc ibidèmemoravit Sirmondus: Nupèr canones relegens, quamdam sententiam inveni, quæ Paschali Papæ inscribitur, ubi Neophitum factum Episcopum hereticum vocat; & sicut Simoniacum, ita & Neophitum à Sancta Ecclesia debere separari, docet, & præcipit. An potius Paschali I. hæc sint tribuenda, non ausim adsere-re. Apud Ivonem Carnotensem parte 2. cap. 84. legitur epistola sub nomine Paschalis Papæ, eademque est, cujus fragmentum adparet in can. 7. caus. 1. quæst. 3., atque ibidèmem hæc sub initium traduntur: Audivimus enim (quod valde miramur), quod sacri apud vos ordines pecuniis distrahuntur. Dum, quicumquè tale aliquid adtentaverint, omnino heretici probentur, Spiritu sancto per Gregorium intimante, quia quisquis per pecunias ordinatur ad hoc, ut fiat hereticus, promovetur. Et ut hujus nostræ paginula non presumptionis, sed timoris cau-

Can. 5. caus. 1. q. 1.

Sam fuisse monstremus, Beatus idem prosequitur. Quisquis contra simoniacam, & Neophytorum hæresim pro officii sui loco vehementer non arserit, cum eo se non dubiter habiturum portionem, qui prius commisit hoc periculosum flagitium. Hinc visus est canonem suum exhausisse Gratianus, ubi tamèn, quicumque epistolæ auctor extitit, Gregorii non verba, sed sententias describendas oratione compendiariâ voluit.

Can. 5.
dist. 83.

Dicendum adhuc superest de canone 5. dist. 83. Legitur is in epistola ad Syagrium 117. lib. 7. in vulgari, & 113. lib. 9. in Maurina editione; ubi agitur de causa Menatis, & Theodori Episcoporum, improbam vitam agentium. Cum enim Menas Romanæ Diœceseos Episcopus in Gallicanis Provinciis versaretur, monuit Syagrium Gregorius, ut euraret Romam reduci Menatem, inquiens: *Consentine videtur erranti, qui corrigenda, ut resecari debeant, non corrigit.* Maurini legunt: *non concurrat.* Quæ sanè verba eadem sunt cum Gratianis, licèt in aliquibus editis Gregorii epistolis desiderentur.

De epistolis ad Reges Theodoricum, & Theodebertum.

Can. 20.
& 28.
caus. 1.
q. 1.

Ex iis, quæ superius animadvertimus ad epistolas, ad Syagrium missas, liquet, Gregorii Magni temporibus apud Gallicanos Antistites simoniæ crimen frequens fuisse in ordinationibus sacris admissum. Quamobrèm prudentissimus Pontifex, ut malo gravissimo occurreret, operæ pretium duxit, de simoniaca hæresi profliganda ad Francorum Reges aliqua scribere, quorum auctoritate eandem facillè conficiendam fore sperabat. Erat tunc divisa Gallia inter duos fratres Theodoricum, & Theodebertum, quorum prior Burgundiæ, posterior Aquitaniæ Rex dicebatur. Ad Theodoricum scripta est epistola 53. lib. 9. in vulgari, & 59. lib. 11. in Maurina editione, ibidemque legitur eisdem verbis canon 20. caus. 1. quæst. 1.: ad utrumque verò scripta legitur per similia exem-

plaria epistola 110. lib. 9. in Maurina, & 114. lib. 7. in vulgari editione, ex qua depromptus est canon 28. caus. 1. quæst. 1., cujus priora verba ita legenda erunt: *Fertur autem, hanc Simoniacam hæresim, qua prima, &c. Item pro illis Gratiani verbis: Episcoporum culpa.... juvare.... Sic enim dignus is sacerdotio creditur, qui non actionis merito, sed præmiorum causa suffragatur, restat, ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus gravitas.... inducantur.... placere debuerant, ita potius legendum erit: Vestrorum Episcoporum culpa.... juvari.... Si enim is dignus sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat, ut nihil sibi in honores ecclesiasticos gravitas.... indicantur.... placare debuerant.*

De epistola ad Virgilium Episcopum Arelatensem.

De eadem simoniaca hæresi scripsit Gregorius ad Virgilium Arelatensem Episcopum, quem sacro pallio ob ejusdem insignia merita deconaxerat; his etiàm nonnulla adjecit de Neophitis non ordinandis in epistola 53. lib. 5. in Maurina, & 51. lib. 4. in vulgari editione. Ex ea repetendus est canon 2. dist. 48. Can. 2. dist. 48. licèt apud Gratianum referatur, tamquam depromptus ex epistola Gregorii ad Syagrium Augustodunensem; etenim, quemadmodum superius attigi, potius sententia, quam verba ejusdem canonis 2. in illa epistola ad Syagrium continetur. Porro in illo canone ita legendum erit: *Sicut Neophitus tunc vocabatur, qui adhuc noviter erat eruditione plantatus in fide, ita nunc inter Neophitos deputamus, qui adhuc novus est in sacra conversatione. Scimus autem, quod edificati parietes non prius rignorum pondus accipiunt, nisi à nati- vitzatiz sue humore siccentur, ne si ante pondera, quam solidantur, accipiunt, cunctam simul fabricam ad terram deponant.* In eadem epistola ad Virgilium legitur canon 6. dist. 100., ubi pallii concessio Virgilio facta dicitur ob singularia ipsius merita, simulque ob specialem delegationem Apos-
to-

Can. 6.
dist. 100.

tolicæ Sedis, quo munere Virgilium Gregorius distinxerat, quemadmodum liquet ex his Summi Pontificis verbis: *Itaque Fraternitati vestre vices nostras in Ecclesiis, quæ sub Regno sunt Præcellentissimi Filii nostri Childeberti, juxta antiquum morem, Deo auctore, committimus. Singulis siquidem Metropolitans secundum priscam consuetudinem proprio honore servato pallium quoque transmissimus, quo Fraternitas tua intra Ecclesiam ad sola Missarum solennia utatur.*

Can. 59.
caus. 2.
q. 7.

Hinc autem faciliè percipitur, quare Virgilio Arelatensi mandatum fuerit, ut vice Apostolicâ, occasione oblatâ, in Episcoporum Gallicanorum mores inquireret, quemadmodum liquet ex canone 59. caus. 2. quæst. 7., qui depromptus est ex epistola 55. lib. 11. in Maurina, & 49. lib. 9. in vulgari editione. Non nihil est in Gratiano canone adnotandum: nimirum pro illis verbis: *in societate sua.... non iniquitatem immunditiis maculare*, legendum potius est: *in societatem suam.... non iniquitatem immunditiis cumulare.*

Can. 9.
caus. 25.
q. 2.

In Arelatensi Urbe constructum Regia Childeberti munificentia fuerat monasterium, cui, eodem Rege postulante, privilegia quædam accesserant Pontificis Maximi auctoritate, quæ tum rerum monasticarum curam, tum Abbatibus electionem spectabant. Hæc privilegia Gregorius amantissimus Monachorum Pater confirmavit, eandemque od rem ad Virgilium Arelatensem scripsit, epistola 115. lib. 7. in vulgari, & 111. lib. 9. in Maurina editione; cuius priora verba instar præfationis obtinentia leguntur in can. 9. caus. 25. q. 2. ubi pro illis verbis, *quod ratio exigebat utilitatis, oportuit definiri, &c.*, ita legendum erit: *quod ratio exigebat, utiliter oportuit definiri, ita, quod definitum est, non debet violari.* Verba illa, in parenthesi posita: *nisi forte ubi major auctoritas est*, ut jam à Romanis Correctoribus adnotatum est, in pluribus editis Codicibus, & MSS. desiderantur, ac propterea in Maurinorum editione omissa fuerunt. Facile est, eadem ab aliquo Glossogra-

pho vel ad codicem Gratiani, vel ad epistolam Gregorii adjecta fuisse in margine, & è margine demum in textum irrepsisse, quod sanè novum esse non debet, præsertim quòd Romani Correctores testati fuerint, se vidisse unum Gratiani exemplar, in quo ea clausula adposita est tamquam glossa, & fortassis traducta ex canone 6. caus. 6. q. 4.

De epistolis ad omnes Galliarum Episcopos.

Tradebam nupèr, Virgilium Arelatensem Episcopum tamquam Vicarium Apostolicæ sedis constitutum fuisse in Provinciis Gallicanis, sub Childeberti regimine constitutis. Itaque Gregorius generatim ad Episcopos Galliæ, quos Virgilio subjecerat, epistolam scripsit 52. lib. 4. in vulgari, & 54. lib. 5. in Maurina editione; in qua illos hortatur, ut Virgilio tamquam Præsidi suo obtemperarent. Hujus epistolæ exordium refertur in can. 7. dist. 89., ubi pro illis verbis: *vera concordia.... quia verò quæque creatura in una, eademque qualitate, &c.* Maurini Monachi legendum suadent: *una concordia.... quia verò creatura in una, eademque equalitate, &c.*

Can. 7.
dist. 89.

Sententia canonis 2. caus. 1. quæst. 3., non est aliena à temporibus Gregorii Magni, imò consonat cum monumentis ipsius numero plurimis. Etenim constat, Gregorii ætate Simoniacam hæresim grassatam fuisse in Ecclesiarum perniciem, uti faciliè deducitur ex superius memoratis epistolis ad Syagrium, ad Theodoricum, & Theodebertum, aliosque, quos Sanctus Pontifex monitos pro officio voluit, ne tantâ labe eæ provinciæ diutius inquinarentur. Verum, quotiès verba ipsa canonis 2. consideremus, faciliè arbitrabimur, ea esse à Gregorio aliena. Reverà nullibi inter epistolas Gregorii eadem reperiuntur, imò quæ ibidem leguntur *beneficiorum ecclesiarum & prabendarum* vocabula recentiorum designant auctorem. Ego puto, hoc fragmentum fuisse consarcinatum à quodam

Can. 2.
caus. 1.
q. 3.

dam collectore non valdè antiquo, qui voluerit integram epistolam Gregorii, ad Syagrium, Etherium, Virgilium, & Desiderium scriptam (ex qua sumpti sunt canon 7. dist. 47., canon 2. 4. 13. 27. caus. 1. quæst. 1., canon 3. caus. 1. quæst. 6., & alii, jam superius memorati) paucis perstringere, imò &, usurpatis vocibus, ad recentiora tempora formatis, Gregorianam ipsam sententiam exhibere, quæ tota sita in eo est, ut simoniæ vitium in ecclesiasticis officiis nusquam admittatur.

Can. 16.
caus. 35.
q. 2.

Canon 16. caus. 35. quæst. 2. describitur apud Gratianum Gregorio Papæ in epistola, ad Episcopos Galliæ missa. Verum quantum ejus sententia aliena sit ab ætate Gregorii Magni, jam discretè observabam ad canonem 2. caus. 35. quæst. 8., ubi liquidò demonstravi, prohibitionem nuptiarum inter cognatos usquè ad septimam generationem longè post eam ætatem esse repetendam. Romanorum Correctorum industriam nemo non laudabit, dum solliciti quærunt canonis hujus auctorem, ac ferè videntur illum adtribuere Gregorio II. Ego verò agnosco Burchardi consuetas artes. Legitur hic canon in lib. 6. Capitularium Francorum cap. 80. his verbis: *Progeniem suam unumquemque usquè ad septimam observare decernimus generationem; & quandiu se agnoscunt adfinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedant societatem.* Hoc idem fragmentum descripturus Burchardus in lib. 7. cap. 11., cum à Capitularibus Francis memorandis abstinendum sibi proposuisset, fragmentum inscripsit Gregorio Magno, parùm sollicitus, nùm disciplina, quæ ibidè tradebatur, Gregorio conveniret. Fortè verò ad Episcopos Galliæ directam voluit sententiam Gregorio tributam, ut quoquo modo ad Gallos referret fragmentum illud, quod ex Gallicanis monumentis ipse decerpserat. Burchardi fidem secutus est Ivo, Ivonem Gratianus.

SECTIO XVI.

De epistolis ad Hispanos.

Et primum de epistola ad omnes Hispaniæ Episcopos.

Quoniam temporibus Gregorii ex Clericis quamplurimi in sacris officiis sive suscipiendis, sive administrandis, simoniæ vitio inquinati fuerunt, uti ex multis superius memoratis epistolis liquet, ita posteriore ætate, ubi canonum Collectores nonnulla congesserunt adversus simoniacam pravitatem, congestas sententias facillè Gregorio tribuerunt. Id contigisse superius aiebam in canone 2. caus. 1. quæst. 3., atque id ipsum adfirmandum est de canone 1. ejusdem causæ, & quæstionis. Nullibi sanè inter epistolas Gregorii reperitur epistola ad universos Hispaniæ Episcopos missa, quâ eosdem monuerit, ut à simoniæ vitio recederent: imò nec stylus ipse Gratiani fragmenti Gregorio eidem consonat. *Beneficii ecclesiastici nomen*, quod ibidè occurrit, eo tempore inauditum adhuc fuerat. Quid igitur aliud concludendum erit, quàm Gratianum generales Gregorii sententias, quibus simoniaci improbabantur, exhibuisse recentioribus Clericorum moribus accommodatas, easdemque sub nomine Gregorii ad Hispanos Episcopos sribentis edidisse? Unum adhuc suspicor: nimirum, Gratianus fortè incidit in Codicem MSs. Gregorianum, in quo referebatur, quemadmodum & in hodiernis editis refertur, epistola Gregorii ad Episcopos per Helladem Provinciam constitutos, de qua sermo fuit superius instituendus. Potuit ibidè esse hæc inscriptio: *Gregorius universis Episcopis Helladis.* Quid facilius contingere poterat Gratiano, quàm pro voce *Helladis* in codice aut breviato, aut non satis accuratè formato, legere *Hispanis*? Porro in epistola Gregorii ad Episcopos Helladis plurima his similia traduntur, quemadmodum constat

Can. 1.
caus. 1.
q. 3.

tat ex collatione canonis 117. caus. 1. quæst. 1.

De epistolis ad Joannem Defensorem.

In veteribus Gregorii editionibus duæ exhibentur epistolæ ad Joannem Defensorem euntem in Hispaniam, nimirum epistola 50., & 54. lib. 11. Apud Maurinos verò habentur quasi unica epistola numero 45. lib. 13., distributa tamèn in duo Capitularia. Primum Capitulare, ut Maurinos Monachos sequar, ità inscribitur: *Gregorius Joanni Defensori, in nomine Domini eunti in Hispaniam.* Alia autèm vetera manuscripta ità exhibent: *Capitulare, quod observandum est à Joanne Defensore, eunte in Hispaniam.* Porro in hoc priore Capitulare agitur de Januario quodam Episcopo Malacitano, & quodam ejusdem Ecclesiæ Presbytero, itèm de causa Stephani cujusdam Episcopi, de variis criminibus accusati. Erat mōs tūc temporis Romanorum Pontificum, ut, quotiescumquē ecclesiastici Viri Romana ab Urbe decederent, causam quamdam ecclesiasticam vice Pontificis Maximi in Provinciis cognituri, ut isti à Pontifice Maximo quoddam Capitulare reciperent, veluti normam in judicio adamussim custodiendum. Hujusmodi, arbitror, fuit hoc, de quo agimus, Capitulare, ex quo depromptus est canon 7. caus. 2. quæst. 1. usquē ad §. *de persona*; ubi

Can. 7. caus. 2. q. 1. & Can. 30. caus. 6. 7. tamèn pro illis verbis Gratiani: *In Ecclesia, atque in loco suo.... ut ex hoc colligere valeas, utrū adhuc in exilio demorari, an certè in Ecclesia sua, & officio suo debeat revocari. De Episcopi supradicti persona.... quia levioris culpa videtur.... officium in illa Ecclesia.... restituere compellatur.... odio sui quædam ficta.... habitum, id est, si alii accusatores, atque alii testes fuerunt.... si eo presente, qui accusatus est, sub jurejurando.... si scriptis actum est, vel si ipse licentiam.... testati sunt, si scriptis.... imminere periculum viatici benedictio.... quod fortè aliqua.... formare debebas, ità legendum potius erit:*

in Ecclesiam, atque in locum suum.... ut ex hoc rectè colligere valeas, utrū adhuc in exilio demorari, aut certe in Ecclesiam suam, & officium suum debeat revocari. De supradicti verò Episcopi persona.... quia levior culpa videtur.... officium ab illa Ecclesia.... restituere condemnetur.... in odio suo quædam ficta.... habitum, aut si alii accusatores, alii testes fuerunt.... aut si, eo presente, sub jurejurando.... seu scriptis actum est, vel ipse licentiam.... testati sunt, vel si scriptis.... imminere discrimen viatici ei benedictio.... quod si fortè aliqua.... formare debeas. In §. Si autem Episcopum antedictum talem culpam commisisse constiterit, quod absit, &c. sese refert Gratianus ad canonem 3. caus. 16. quæst. 6., qui sanè huic eidem canonis 7. erit jungendus. Post verba postrema memorati canonis 3. finem habet primum Capitulare, in quo formula traditur judiciaria, in causis criminalibus Sacerdotum custodienda.

Capitulare posterius refertur apud eundem Gratianum in memorato canone 7. caus. 2. quæst. 1. in §. *de persona Presbyteri*, quem Gratianus idem suppleendum vult ex canone 38. caus. 11. q. 1. In hoc igitur canone 38. exordium habet Capitulare secundum, ubi tamèn pro illis verbis: *sicut Novella Constitutio*, legendum erit: *sicut hæc Novellarum Constitutio*. Illa etiàm verba, quæ sequuntur, *Imperator Justinianus Augustus in Maurinorum editione desiderantur*. Porro Novella ibidèm memorata est 123. cap. 21. ex qua, & ex editione Maurinorum emendandus erit Gratiani codex, paulisper depravatus: nàm, ubi Gratianus legit: *Docet prius.... subjacet.... judicata sunt, non adquieverit.... Sciendum est, quia superius libro Cod. 1. legitur; ità potius legendum erit: Adeat prius.... subiaceat.... judicata sunt; adquieverit.... Sciendum est, quia in eadem Constitutione LI. C. legitur*. Postrema hæc verba in aliquibus MSS. Codicibus ità potius exhibentur: *Sciendum est, quia in eadem Constitutione quinquagesimoprimo Capitulo legitur*. Ceterum, quæ ex hac ipsa Justiniani Constitutione referri videntur, habentur in cap. 19. memoratæ Novellæ,

Can. 38. caus. 11. q. 1.

læ, juxtà recentiore caputū partitio-
nem; quod sanè caput apud veteres for-
tè esse potuit quinquagesimum primum,
nisi dicere malimus erratum fuisse in nu-
meralibus notis. Pòst verba memorati
canonis 38. sequitur in ipso Capitulari
versiculus *de persona Januarii*, qualis ha-
betur in memorato canone 7. caus. 2.
quæst. 1., ubi tamèn pro illis verbis:
*Dum si quamlibet injuriam.... & ministris ut
ipsi cultui*, legendum erit: *Dum quando, si
quamlibet aliam injuriam.... & ministris, vel
ipsi cultui*. Ad hanc. rem videri posset
lex 10. Cod. de Episcopis, & Clericis.
Itèm in versiculo *Contra hac vox illa Ju-
dices* apud Maurinos in editione Grego-
rianarum epistolarum desideratur. In
versiculo *quod autèm ità* legendum est:
*Illud autèm, quod dicitur à servis suis accusa-
tus, quia audiri minime debuerunt, hæc consti-
tutio patefecit, sic dicens Codicis lib. 9. tit. 1.
constit. 20.* Hæc sanè est lex *si quis 9.* Co-
dice de his, qui accusare. In versiculo *si
verò ità* legendum erit: *Si verò dictum fue-
rit, quia de hoc accusatus est, quod ad majes-
tatis crimen attendit, nec ipsum de eo, &c.*
Demùm in versiculo *Quod autèm ultimo*
erit ità legendum: *Nàm ibi inter alia præ-
cipitur, ut sententia, quæ sine scripto data fue-
rit, nec nomen sententia habere mereatur.*

Planè ex his omnibus perspicuè li-
quet, in hoc Capitulari 2. normam quam-
dam juxtà civiles leges traditam fuisse
Joanni Defensori, dum iturus erat in
Hispaniam, de pluribus ecclesiasticorum
virorum causis judicaturus. Ego verò
non indiscriminatim secundo huic Ca-
pitulari indubiam fidem habebō, aut
tamquàm genuinum Gregorii monu-
mentum adserere audebō. Hoc secun-
dum Capitulare in veteribus MSS., que-
madmodum observant Maurini Mona-
chi, ità inscribitur: *Capitulare secundum Le-
gum Imperialium pro immunitate clericorum
Joanni Defensori, eunti in Hispaniam.* Aliqui
MSS. codices ità habent: *Joanni Defensori,
eunti in Spaniam exemplum legis.* In aliis co-
dicibus vetustis integrum idem Capitula-
re desideratur. Itaque dubiam rem fa-
cit ipsa codicum etiàm vetustorum va-

rietas, in quorum nonnullis prorsus omit-
titur Capitulare; in aliis legitur quidèm,
sed non adjecto Gregorii nomine. His
addo singularem observationem. Scilicèt
unusquisque civilis historiæ gnarus fa-
cilè noverit, in Hispania non nisi pòst
longam ætatem receptum fuisse Codicem
Justinianum; potiùs ibidèm viguisse
diutiùs codicem Theodosianum, causâ
diutissimorum bellorum, quæ Hispa-
niam ab Orientalium Imperio divise-
runt. Quis autèm verosimile arbitrabi-
tur, Gregorium dedisse Joanni eunti in
Hispaniam hujusmodi Capitulare, ut
legibus Justinianeis esset conforme, quod
propterea apud Hispanos facilè fuisset
improbandum? Itaque crediderim po-
tiùs, illud Capitulare secundum fuisse
opus studiosi cujuspiam, qui exercita-
tionis causâ voluerit, juxtà leges Justi-
nianeas normam judiciariam texere, quæ
spectaret causas ecclesiasticas, quam com-
pletam Joanni Defensori eunti in His-
paniam accommodavit: quamobrèm fa-
cilè contingere potuerit, ut in aliquos
Gregorii MSS. codices irreperet, non ta-
mèn in omnes, cujus rei argumentum
illud est, quòd, ut superius diximus,
in optimis antiquis Gregorii codicibus
desideretur.

De epistola ad Leandrum Episcopum Hispalensem.

Vetus quæstio fuit de trina mersio-
ne, quæ in Baptismo in nonnullis Ec-
clesiis usu recepta erat. Et quidèm us-
què ad Arianorum tempora sine ulla du-
bitatione triplex illa immersio ab om-
nibus probabatur, quâ nimirum clariùs
Sanctissimæ Trinitatis Sacramentum ex-
primebatur. Exortâ verò hæresi Aria-
norum, aut Macedonianorum, cum ple-
rique ex trina illa mersione non tam
Personarum, quàm Divinæ ipsius Na-
turæ distinctionem perperam auguraren-
tur, servandæ germanæ fidei causâ apud
aliquos unica mersio tantummodò pro-
bata est, quâ significaretur una Patris,
Filii, & Spiritus sancti natura. Non mul-

Can. 80.
de cons.
dist. 4.

tò potea fuerunt, qui disciplinâ ecclesiasticâ unicâ mersionis abuterentur, Eutychiani nimirum, in illa unicam Christi naturam falsò credentes, quemadmodum jam tradidi ad canones 30. & 82. de cons. dist. 4. Quamobrè duplex illa disciplina, quæ in sacrorum Mysteriorum significationem æquè rectè custodiri à Catholicis poterat, in pravas rerum divinarum imagines detorquebatur ab Hæreticis, undè factum est, ut pro locorum, & personarum adjunctis modò hæc, modò illa baptizandi formula probaretur. Hinc mirum non est, si Gregorius utramque non improbaverit in epistola ad Leandrum Episcopum Hispalensem, quæ est 41. in vulgari, & 43. in Maurinorum editione lib. 1., ex qua depromptus est canon 80. de consecr. dist. 4., ubi pro illis verbis Gratiani: *ut dum retrò infans.... neque istud aliquid obsistit baptizandos semel.... in tribus personis, &c.*, ità legendum erit ex optimis exemplaribus: *ut dum tertio infans... neque ad hoc aliquid obsistit baptizandum semel.... in tribus subsistentiis, &c.*

De epistola ad Recaredum Regem.

Leovigildi Regis hæretici filius, & CAN. 11. CAUS. 14. q. 5. & CAN. 48. CAUS. 7. q. 1. pientissimi ac religiosissimi martyrism Ermenegildi frater fuit Recaredus Rex Visigothorum in Hispania, quem ad Catholicam Fidem conversum, ornatumque optimis moribus amare se professus est Gregorius in nupèr laudata epistola ad Leandrum Hispalensem. De eo ità scribitur in libro 3. dialogorum Gregorii cap. 31. *Recaredus Rex non patrem perfidum, sed fratrem Martyrem, sequens, ab Ariana hereseos pravitate conversus, totam quoque Visigothorum gentem ità ad veram perduxit fidem, ut nullum in suo Regno militare permetteret, qui Regni Dei hostis existere per hæreticam pravitatem non timeret.* Optimus hic Princeps, postquàm amplexus esset Catholicam Fidem, dona verè Regia Romanam misit in obsequium Apostoli Petri, è cujus sede Gregorius in grati animi monumentum quasdam Sanctorum

Reliquias, ac dominicæ Crucis venerabile fragmentum ad ipsum transmisit. Hæc sanè perspicuum faciunt argumentum epistolæ Gregorii ad Recaredum, in vulgari editione 126. lib. 7., & 122. lib. 9. in Maurina. Hinc depromptus est canon 11. caus. 14. quæst. 5. ubi sanctus Pontifex Regi gratulatur, quòd sibi facilè persuasisset, ea dona Petro Apostolo acceptum iri, subdens: *Scriptum est enim: vota justorum placabilia, &c.* ità legenda sunt priora memorati canonis verba; siquidè illa: *victimæ impiorum abominabiles Deo*, licèt habeantur in libro Proverbiorum cap. 15., ex quo cetera accepta videntur, ad rem tamèn Gregorii minimè faciebant, sed à Gratiano eandem materiam persequente, datà occasione adjecta fuerunt; quemadmodum etiàm adjecta fuerunt verba illa: *dona quippè iniquorum, &c.* usquè in finem canonis, quæ sanè apud Gregorium desiderantur, quamquàm legantur & in cap. 5. Proverbiorum, & in cap. 34. Ecclesiastici. Cum eodem canone jungendus erit canon 48. caus. 7. quæst. 1., qui apud Gregorium in eadem epistola legitur pòst pauca: nimirum ibi fit mentio Abbatum à Recaredo missorum, quorum, ità dixerim, manu oblatio fieret donorum, qui tamèn maritimâ navigatione fatigati adedò fuerant, fluctibusque jactati, ut in Hispaniam re infectâ redire coacti fuissent. Asserit autèm Gregorius, probationem in illis virtutis extitisse, non iudicium reprobationis. Vix adnotanda est levissima codicum varietas in exhibendis verbis canonis Gratiani 48., scilicèt pro illis verbis, *in maris fluctibus*, legunt Maurini: *in marinis fluctibus*.

S E C T I O XVII.

De epistolis, in Angliam missis.

S I V E

De epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum.

Temporibus Gregorii Magni ad Catholicam Fidem conversa fuerat Anglia, operâ præsertim Augustini, qui proinde generali quodam officio, & nomine *Anglorum Episcopus* vulgò appellatur. Ad illum scripta extat epistola Gregoriana, singulari ordine digesta, & præter ejusdem Pontificis morem. Exhibetur in Gregoriano Regesto omnium postrema, continens undecim interrogationes Augustini, totidemque Sancti Papæ rescripta. Non desunt ex Viris eruditis numero plurimi, qui de fide hujus epistolæ dubitaverunt. Maurini Monachi, qui ceteris accuratius Gregorii opera ediderunt, testantur, illam in pluribus vetustis MSS. desiderari. Habetur quidem integra apud Bedam in lib. 1. Historiæ Anglorum cap. 27., sed id quidem demonstrat, apud Anglos extitisse epistolam temporibus Bedæ, non vero à Gregorio fuisse conscriptam. Ad hanc rem plurimum facit epistola Bonifacii I. Moguntinorum Archiepiscopi, natione Angli, & Bedæ contemporanei, ad Nothelmum Archiepiscopum Britanniae, in qua hæc leguntur: *Similiter diligenter obsecro, ut illius epistola, quâ continentur, ut dicunt, interrogationes Augustini Pontificis, ac Prædicatoris primi Anglorum, & responsiones Sancti Gregorii Papæ, exemplar mihi dirigere curetis, in qua inter cetera capitula continetur, quòd in tertia generatione propinquitatis fidelibus liceat matrimonia copulare; & ut scrupulosâ cautelâ diligenter investigare studeatis, si illa conscriptio supradicta Patris nostri Sancti Gregorii esse comprobetur, an non; quia in Scrinio Romana Ecclesia, ut affirmant Scriniarii, cum ceteris exemplaribus supradicti Pontificis quasita non inveniebatur.*

Quid ad hæc responderit Nothelmus, minimè constat. Intereâ liquet, epistolam hanc ipsam non satis notam fuisse Bonifacio Episcopo Moguntino, qui tamen genere Anglus erat, & quem potissimè Anglorum res latere non facillè poterant. Liquet præterea, eundem Bonifacium de veritate ipsius epistolæ dubitasse, eamque ob rem Nothelmum consuluisse, ut *scrupulosâ cautelâ diligenter investigare studeret*, quæ sanè scribendæ formula indicat, non sibi facillè Bonifacium persuadere potuisse, ut laudatam epistolam Gregorio sine discrimine tribueret. Liquet demùm, epistolam ipsam jam tum à Scriniariis Romanæ Ecclesiæ fuisse non sine solertia quæsitam, atque inter ceteras Gregorianas epistolas non repertam: suspicio sanè gravis exindè suboritur, quâ de epistolæ auctoritate dubitemus. Immò & Bedæ ipsius testimonium, qui ceteroquin memorato in loco eandem epistolam integram refert, non amovet, sed auct potius dubitationem. Quippè Beda Historicum agens in Anglia non debuisset epistolam stylo valdè effusam integram describere, si verè Gregoriana fuisset; cum enim non satis esset antiqua, & à sæculo circitèr scripta, in Anglia tritissima fuisset, ac pervagata. Quòd si epistolam ipsam sedulò consideraveris, agnosces statim vel ipsam scribendi methodum à ceteris Gregorii epistolis dissonare: agnosces insuper ejusmodi interrogationes ab Augustino factas, quæ adjunctis temporum non convenirent. Reverà Augustinus, ex veterum Scriptorum testimonio, Monachus primum, deindè Clericus in Angliam missus est causâ evangelicæ prædicationis. Functus Apostolico munere uberrimo cum fructu Anglorum Episcopus consecratus est. Quis non videat, eas proponi debuisse ab Augustino interrogationes, quales recens jactæ Fidei causa postulabat, ac præsertim de Fidei ejusdem dogmatibus, de administratione Sacramentorum, de modis adducendorum Principum Anglorum ad tuendam, promovendamque Religionem,

atque his similibus gravioribus novæ illius Ecclesiæ negotiis? At verò aliò pertinent, quæ in illa epistola interrogationes factæ proponuntur. Prima scilicet est de divisione oblationum ecclesiasticarum, & bonorum omnium inter Episcopum, & Clericos faciendâ, quasi in hoc potissima sita fuerit Augustini Episcopi cura, ac sollicitudo, quâ suis primum juribus firmandis adversus Clericos consuleret, quod turpe sanè fuisset Viro Apostolico. Immo hæc quæstio inopportuna videri poterat, utpotè quæ jam pridem definita fuerat ex pluribus Pontificum Maximorum decretis, præsertim Papæ Gelasii, quæ Augustinus ignorare non poterat, cum mos esset veterum Episcoporum, ut sacros canones, & decreta Pontificum studio assidue prosequerentur. Secunda interrogatio spectat continentia leges, à Clericis custodiendas. Sequentes verò interrogationes editæ sunt de furibus rerum ecclesiasticarum, de Episcopis ad Synodum convenire non volentibus, de mulieribus menstrua patientibus, aliisque similibus causis, quas nemo non videt ab adjunctis & locorum, & temporum alienas: vel enim ista ad rem parum faciebant, vel adeò trita erant, ut non possent ab Augustino, in Episcopatus ordine constituto, atque ob eximiam rerum sacrarum peritiam ad prædicandum Evangelium misso, ignorari. Præter hæc plura exhibentur à Gregorio scripta, quæ vel non consonant illorum temporum moribus, vel perperam Anglorum gentibus recens conversis accommodarentur. Hinc in responsione ad primam interrogationem dicitur, quartam redditum ecclesiasticorum portionem in Ecclesiis reparandis impendendam esse. Decuisset prorsus scribere, impendendam in Ecclesiis edificandis. Ubi enim agitur de gente, recens ad Fidem conversa, non opus est reparatione, sed ædificatione Templorum. Item in responsione ad decimam interrogationem tradit Gregorius, Romanorum antiquum usum fuisse, ut viri post admixtionem propria com-

jugis & lavacro se purgarent, & paululum ab ingressu Ecclesiæ reverenter abstinerent, quæ sanè disciplina in nullo veteri Romanorum monumento demonstrari potest, & eruditis omnibus inaudita. Quis itaque post tot animadversiones poterit Gregorio Magno memoratam epistolam sine ullo errandi periculo adserere? Ego sanè jure me concludere arbitrabor, quotiès eidem epistolæ non indubiam auctoritatem inesse dicam, ita ut nequeat ex illa solidum ad res ecclesiasticas demonstrandas, firmandasve argumentum deduci. His autem generaliter prænotatis, recensenda sunt Gratiani capita ex illa deprompta, ac cum eadem epistola, cujuscumque tandem sit auctoritatis, conferenda.

Itaque in interrogatione 1. perhibetur Augustinus sciscitatus, in quot portiones dividenda forent ecclesiastica bona? Quæ respondisse Gregorius fertur, leguntur in can. 30. caus. 12. quæst. 2. cujus verba omnino cum ipsa epistola consonant, imò etiã consonant cum sententiis Gelasii in epistola ad Episcopos Lucaniæ, cujus fragmentum habemus in can. 27. caus. 12. quæst. 2. Post verba memorati canonis 30. statim in eadem responsione subsequuntur verba canonis 8. caus. 12. quæst. 1., ab initio usque ad versiculum *si quis verò*; qui versiculus pertinet ad responsionem secundæ interrogationi, ita conceptæ: *opto etiã doceri, an clerici continere non valentes possint contrahere; & si contraxerint, an debeant ad sæculum redire?* Hinc sequitur Gregorii responsio: *Si qui verò sunt clerici, &c.* Sanè, ut adnotant Monachi Maurini, verba interrogationis in quibusdam veteribus MSS. desiderantur, solaque responsio exhibetur, adsuta responsioni præcedenti sub prima interrogatione. Hinc facile arbitrari quispiam poterit, Gratianum similia epistolæ exemplaria sequutum fuisse in memorato canone 8., in quo utramque responsionem uno contextu exhibuit. Observandum etiã est, in versiculo *communiter autem viventibus*, ita legendum esse ex editione Mau-

Can. 30.
caus. 12.
q. 2.

Can. 8.
caus. 12.
q. 1. &
Can. 3.
dist. 32.

Maurinorum: *communi autem vitâ viventibus*, & paulò inferius pro illis verbis: *quod superest in causis piis*, &c., legendum esse: *quod superest necessitatibus in causis piis* &c. Eadem propemodum verba jam pridem descripserat Gratianus in can. 3. dist. 32.

Can. 10.
dist. 12.

Tertia interrogatio his verbis exprimitur: *cur, cum una sit fides, sunt ecclesiarum consuetudines tam diversæ?* Et altera consuetudo Missarum est in Romana Ecclesia, atque altera in Galliarum Ecclesiis tenetur? Responsionem legimus in can. 10. dist. 12. ubi pro illis verbis colligere poteris.... *loca amanda sunt*, legendum est: *colligere potuisti.... loca nobis amanda sunt*. Præterea in postremis illis verbis, *in consuetudinem deponere*, non omnes consonant veteres codices, quorum aliqui potius ita exhibent, *in consuetudinem dispone*. Inducitur ibi Gregorius Augustinum monens, ut in nova Anglicanæ Ecclesiæ instauratione disciplinam in diversis Ecclesiis variam consideraret, quodque melius, convenientiusque inveniret ubicumque, illud colligeret, collectumque in recenti Ecclesia stabiliret. Conformis huic sententiæ fuerat olim sententia Ambrosii in lib. 3. de Sacramentis cap. 1. ita scribentis: *in omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam: sed tamen & nos homines sensum habemus; ideo quod alibi rectius servatur, & nos recte custodimus*.

Can. 21.
caus. 12.
q. 2.

En quartam interrogationem: *Obsecro, quid pati debeat, si quis aliquid de Ecclesia furto abstulerit?* Responsio legitur in can. 11. caus. 12. quæst. 2., ubi in postremo versiculo ita legendum erit: *addis etiam, quomodo ea, quæ furto de Ecclesiis abstulerunt, reddere debeant; sed absit, quod Ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de damnis querat*. Quæ hoc in loco traduntur, perspicue adversari videntur illis, quæ legimus in can. 7. 8., & 9. caus. 12. q. 2. item in can. 21. caus. 17. quæst. 4. verum ubi agitur de monumentis hujusmodi spuriis, aut quorum aliqua ad posteriora tempora pertinent, non est mihi elaborandum, ut alia cum aliis conciliantur.

Quintam interrogationem, eique accommodatam responsionem Gratianus omisit. Sextam interrogationem attigit, ita conceptam: *usque ad quam generationem fideles debeant cum propinquis sibi conjugio copulari? & novercis, & cognatis si liceat conjugio copulari*. Attigit autem, ubi retulit responsionem Gregorii in can. 20. caus. 35. quæst. 2., ubi tamèn pro illis verbis, *ut sive fratris, & sororis* legendum est: *ut fratris, sive sororis*. Et in versiculo unde necesse &c., ita legendum erit: *unde necesse est, ut jam tertia, vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat*. Quæ verò post hæc verba subsequuntur, ad eandem epistolam minimè pertinent, sed potius ad epistolam, quæ scripta fertur ad Felicem Messanum, quæ suo in loco apocrypha demonstratur. Imò & ibidem quædam sunt ex codicibus notæ melioris emendanda; etenim, ubi Gratianus legit: *De sanguinis conjunctione.... specialiter, & generaliter ceteris me certissime scripsisse cognoscas... docere, & verbis.... sed aliquantulum firmaretur*, ita legendum erit: *De consanguinitatis conjunctione.... specialiter, & non generaliter ceteris me scripsisse cognoscas.... docere, instare, & verbis.... sed caput firmaretur*. Ceterum, quæ ibi traduntur de conjugiiis ineundis in tertia, aut in quarta generatione, Augustino, sive etiã in ulteriori gradu Felici tradita, jam superius demonstratum est ab ætate Gregorii omninò distare, quemadmodum unusquisque agnoscere poterit ex iis, quæ disserui ad canonem 2. caus. 35. quæst. 8. Unum tantum hoc in loco adjiciam, quod non nihil luminis adferre ad hunc canonem poterit, depromptum scilicet ex Concilio Romano sub Zacharia Pontifice anni 743, in quo inter cetera ita legitur cap. 15. *Sed neque hoc silendum est, quod in Germania partibus ita diu vulgatum, quod in archivo nostræ Sanctæ Ecclesiæ scriptum minimè reperimus, ipsis tamèn asserentibus hominibus de Germania partibus didicimus, quod beatæ recordationis Sanctus Gregorius Papa, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, licentiam illis dedisset in quarta se co-*

pullare generatione; quod quidem Christianis licitum non est, dum usque se cognoverint, sed dum rudes erant, & invitandi ad fidem quam minime scriptum, ut dictum est, reperimus, credere non ambigimus. Deo autem largiente, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, praeeritis annis literas miserunt Archiepiscopi, & Reges Provincia illius, petentes Apostolica praecepta, qualiter liceat eis conjugia copulare, & quomodo debeant observare. Quibus, quantum Dominus dare dignatus est, admonitionis praecepta direximus.

Can. 6. Omissâ cum Gratiano septimâ in
dist. 80. interrogatione, ad octavam progredior, ita conceptam: peto, si longinquitas itineris magna interjacet, ut Episcopi facile non possint convenire, an debeat sine aliorum Episcoporum praesentia Episcopus ordinari? Responsio legitur in canone 6. dist. 80., cujus verba ita ex integris epistolae exemplaribus suppleta erunt, atque emendanda. Et quidem etiam in Anglorum Ecclesia, in qua adhuc solus tu Episcopus inveniris, ordinare Episcopum non aliter, nisi cum Episcopis, potes. Nam quando de Galliis Episcopi veniunt, illi in ordinationem Episcopi testes tibi adstant. Sed Fraternitatem tuam ita volumus in Anglia Episcopos ordinare, ut ipsi sibi Episcopi longo intervallo minime disjungantur; quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione alterius Episcopi convenire non possint. Pastorum quoque aliquorum praesentia valde est utilis, ut facillime debeat convenire. Cum igitur, Deo auctore, ita fuerint Episcopi etiam in propinquis sibi locis ordinati, per omnia Episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus, vel quatuor Episcopis fieri non debet.

Nona interrogatio haec est: Postulo etiam, qualiter debeamus cum Galliarum, atque Britannorum Episcopis agere. Rescriptum legimus in can. 3. caus. 25. quaest. 2. necnon in can. 1. caus. 6. quaest. 3. & quorum canonum verba ita exigenda erunt, ut cum integris epistolae codicibus consonent: In Galliarum Episcopos (haec habentur in memorato canone 3.) nullam tibi auctoritatem tribuimus, quia ab antiquis Praedecessorum meorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate perceptâ minime debemus. Si igitur

contingat, ut Fraternitas tua ad Galliarum Provincias transeat, cum eodem Arelatensi Episcopo debet agere, qualiter, si qua sunt in Episcopis, vitia corrigantur. Qui forte in disciplina vigore tepidus existat, tuae Fraternitatis zelo accendendus est. Cui etiam epistolas fecimus, ut cum tua sanctitatis praesentia in Galliis fuerit, ei ipse totâ mente subveniat, ut, quae sunt Creatoris nostri jussioni contraria, ab Episcoporum moribus compescat. Ipse autem ex auctoritate propria Episcopos Galliarum judicare non poteris, sed suadendo, blandiendo, bona quoque tua opera eorum imitationi monstrando, pravorum mentes ad sanctitatis studia reformando, quia scriptum est in lege: (habentur haec in memorato can. 1.) per alienam messem transiens falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere, & manducare. Falcem ergo iudicii mittere non potes in eam segetem, quae alteri videtur esse commissae; sed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum suorum paleis expolia, & in Ecclesia corpus monendo, & persuadendo, quasi mandendo converte. Quidquid verò ex auctoritate (rursùm haec reperies in memorato canone 3.) agendum est, cum praedicto Arelatensi Episcopo agatur, ne praetermitti possit hoc, quod antiqua Patrum institutio invenit. Britanniarum verò omnium Episcoporum curam tuae Fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corriganter.

Decima Augustini interrogatio plurima capita comprehendit. Primum, num praegnans mulier debeat baptizari: secundò, postquam genuerit, quamdiù debeat ab ingressu Ecclesiae abstinere: tertio, post quot dies debeat infans recens natus baptizari: quartò, post quae tempora liceat viro uxori recens enixa conjungi: quintò, an menstruo tempore possit femina Ecclesiam ingredi, & ad Eucharistiae Sacramentum accedere: sextò demùm, an vir, qui suae conjugis nupèr conjunctus est, possit antè, quam lavetur aqua, Ecclesiam ingredi, & Sacramentum Divinae Mensae suscipere. Sanè non erat, uti superius animadvertēbam, de hisce rebus Pontifex Maximus interrogandus; erant enim ex illis plu-

Can. 3. caus. 25. q. 2. & Can. 1. caus. 6. q. 3.

plurimæ passim obviæ, ac planæ, nonnullæ etiã ex ipsis inconcinnæ, & extrã disciplinam ecclesiasticam. Fertur autem Gregorius primæ interrogationi respondisse, mulierem prænantem baptizari posse. Secundæ quid responderit, exhibetur in can. 1. & 2. dist. 5. his verbis: Cum verò enixa fuerit mulier, post

Can. 1. 2. dist. 5. quot dies debeat Ecclesiam intrare, testamenti veteris præceptione didicisti, ut pro masculino xxxiii. diebus, pro femina verò lxvi. diebus debeat abstinere. Quod tamèn sciendum est, quia in mysterio accipitur. Nam, si eadem hora, qua genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor, in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò partu dolor, & gemitus. Unde & ipsi primæ matri omnium dicitur: in doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei poenam suam in culpam deputamus. Legunt nonnulli ex veteribus MSS. in culpam duplicamus. Quæ tertiæ interrogationi respondent, leguntur in canone 3. dist. 5., quem etsi Romani Rectores ad vulgaria epistolæ exemplaria exegerint, non nihil tamèn adhuc supererit emendandum iis, qui Maurinorum editionem sequi maluerint; etenim pro illis verbis Gratiani: Baptizari autem vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit, si periculo mortis urgetur.... interveniente paululum morâ, inveniri non valeat, qui redimatur, legunt Maurini Monachi: Baptizari autem vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit sine mora, si mortis periculo urgetur.... interveniente paululum morte, inveniri

Can. 4. dist. 5. Can. 7. caus. 33. q. 4. non valeat, qui redimatur. Quartæ, quintæ quæstioni quomodo auctor epistolæ satisfecerit, legimus in can. 4. dist. 5. cujus verba integra prorsus apud Gratianum referuntur. Quæ demum ad sextam quæstionem pertinent, traduntur in canone 7. caus. 33. quæst. 4., ubi tamèn pro illis Gratiani verbis: De legitimo matrimonio susceptus fuerat, ita legitur: De legitimo conjugio natus fuerat. Quod ibidem memoratur de Romana consuetudine, juxta quam viri se lavarent antè ingressum Ecclesiæ, putam fabellam

exhibet, cum nullum sit veterum monumentum, in quo disciplinæ hujus ne levissimum quidem vestigium dignoscatur.

Superest undecima, ac postrema Augustini interrogatio, ita concepta: Quæ-
ro etiã, si post illusionem, qua per somnium solet accidere, vel Corpus Domini quilibet accipere valeat, vel, si Sacerdos sit, sacra mysteria celebrare. Hanc eisdem etiã verbis quæstionem movet Gratianus in dist. 6., licet longè aberrans à proposito suo, ubi canone 1. & 2. retulit integram ferè responsionem, quæ in Gregoriana hac epistola legitur. Heic autem priora canonis verba ita erunt legenda: Hunc quidem testamentum veteris legis, sicut in superiori capitulo jam diximus, pollutum dicit, & nisi lotum aqua, etiã usquè ad vesperam intrare Ecclesiam non concedit. Quod tamèn tunc specialiter ad illum populum, spiritualiter autem intelligens sub eodem intellectu accipiet, quo præfati sumus, quia quasi per somnium illudicitur, qui tentatus immunditia, &c. In verbis posterioribus, ubi legitur: Qua subtiliter... ex natura superfluitate & infirmitate... aut dies exigit... abstinere... si tamèn dormientem turpi imaginatione illusio non concusserit, ita potius legendum erit: Quia valde subtiliter... ex natura superfluitate, vel infirmitate.... aut dies festus exigit.... abstineri.... si tamèn dormientis mentem turpis imaginatio non concusserit. In versiculo Qua in re ita erit legendum: Qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens rea non tunc vel suo judicio libera, cum se & dormiente corpore nihil meminit vidisse, tamèn in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim, à qua radice inclinatio illa processerit, qui, quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Quæ deindè subsequuntur apud Gratianum: Et propter talem pollutionem à sacro mysterio eâ die abstinere oportet, in epistola ipsa non leguntur, suntque potius additamentum Collectoris, aliquid ad rem propositam ex iis, quæ superius descriperat, inferentis. Post illa verba, hoc pertulit nesciens, statim sequitur: Sed pen-

Can. 1. 2. dist. 6.

sandum est, &c., quæ leguntur in canone 2. dist. 6., ubi tamèn pro illis verbis: *Inter suggestionem, delectationem, & consensum iudex, &c.*, ità potiùs legendum erit: *Inter suggestionem, & delectationem; inter delectationem, & consensum iudex, &c.* Itèm in versiculo, *Si autèm captivus, ità legendum erit: Si autèm captivus erat, minimè pugnabat: sed & pugnabat: quapropter captivus non erat; & pugnabat igitur lege mentis, cui lex, quæ in membris est, repugnabat. Si hoc pugnabat, captivus erat. Ecce itaque, &c.* Quæ in hoc ipso canone leguntur, videntur congruere cum iis, quæ traduntur in cap. 25. lib. 4. *Moralium apud Gregorium Magnum, ibi: Quatuor quippè modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestionem, delectationem, consensu, & defensionis audaciâ perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem, &c.* Eadem ferè traduntur in homil. 16. in Evangelia, ibi: *Sed sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestionem, delectationem, & consensu; quæ idèò hùc loci Gregorii testimonia adduxi, ut indicarem, memoratum canonem 2., etsi dubiæ sit auctoritatis, plurimùm tamèn cum aliis Gregorii sententiis convenire.*

Duo adhuc Gratiani fragmenta supersunt expendenda, quæ, licèt ex epistola Gregorii ad Augustinum laudentur, in illa tamèn minimè reperiuntur, qualia sunt canon 6. dist. 4., & canon 2. caus. 20. quæst. 1.

Quod in primis attinet ad canonem 6. dist. 4. Eruditi omnes jure, ac merito arbitrantur, illum apocryphum esse, quod vel unum Quinquagesimæ celebrandæ argumentum evincit. Etenim in Ecclesia Quinquagesima demùm observari cœpit pòst editas Isidori Mercatoris pseudoepistolas decretales, præsertim verò epistolam Telesphori, cuius fragmentum est in can. 4. dist. 4.: immò in Concilio Aurelianensi I., & IV. propè tempora Gregorii Magni ce-

lebrato, Quinquagesimæ usus, quem tùm nonnulli novitatis amatores adversus generalem Ecclesiæ disciplinam inducere sategerant, interdictus est; actùm demùm receptum fuisse suo tempore agnovit Alcuinus, octavi sæculi Scriptor, in libro de ecclesiasticis officiis. Ceterùm nupèr memoratum Gregorii nomine fragmentum in nullis veteribus Gregorii Codicibus sive editis, sive MSS. reperitur; eo autèm minùs in epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum, quemadmodùm tradit Gratianus. Hinc Maurini Monachi hoc ipsum monumentum ad calcem Gregorianorum operum rejecerunt, professi, se nullibi illud reperisse. Quomodo verò hoc fragmentum Gregorio tribui potuerit, fortè ex eo putaverim, quòd similia quamplurima legantur de Quinquagesimæ observatione, itèm de quadragesimali abstinence à carnibus, lacte, ovis, & sumptuosioribus marinarum belluarum conviviiis in Regula S. Benedicti cap. 49. Cum enim Regula S. Benedicti maximo in honore habita, probatissimæque fuerit apud Gregorium Magnum, facilè evenire potuit recentiore ætate, ut, quæ in eadem Regula præstituerentur, quasi ex auctore Gregorio laudarentur. Perbellè heic juvat referre, quod lepidè scribit Joannes Baptista Mantuanus in suo Poemate de Quadragesima, alludens ad id, quod ex Gregorio Magno in memorato canone 6. refertur de permissio minutorum piscium esu quadragesimali tempore, ac sumptuosioribus marinarum belluarum conviviiis interdictis, ibi:

Non tamèn illicitum pisces adhibere minutos.

Gregorius Magnus prohibet; sed longior usus

Obstitit: & ponti pecuaria magna per omnes

Jam volitant Procerum mensas, & prandia Regum.

Sordida Gregorii leges observat ægestas.

Ex

Can. 2.
caus. 20.
q. 1.

Ex epistola etiā Gregorii Magni ad Augustinum Anglorum laudatur canon 2. caus. 20. quæst. 1.; verū hujus canonis originem jam perspicuè indicaverunt Correctores Romani, asserentes illum legi in epistola 4. Gregorii III. ad Bonifacium Legatum Germaniæ, & simile quidpiam haberi in Concilio Vormaciensi cap. 22. Reverà Bonifacius Episcopus exhibetur apud Collectores, ita quæsisisse à Gregorio III. *Si pater, aut mater filium, filiamve intra septa monasterii in infantia annis sub regulari tradiderint disciplina; utrum liceat eis, postquam pubertatis annos impleverint, egredi, & matrimonio copulari.* Respondit autem Gregorius: *hoc omninò devitamus, quia nefas est, ut oblati à parentibus Deo filiis voluptatis fræna laxentur.* Itaque partim ex interrogatione Bonifacii, partim ex responsione Gregorii III. memoratus canon 2. compositus est; & ideò fortè Gregorio Magno tributus, vel quòd idem Pontificis auctoris nomen occasionem errandi dederit Collectoribus, vel quòd Gregorius idem Magnus de rebus monasticis singularem sollicitudinem gessit. Non debeo tamèn omittere hoc in loco, Gratianum in quæstione 1. causa 20. disputare, nùm possint parentes ita filios suos impuberes, imò etiā infantes monasterio tradere, ut non liceat amplius eisdem filiis à monasterio, cui semel addiçti fuerunt, etiā post pubertatem divertere: verū, adductis hinc illinc veterum Sanctorum Patrum testimoniis, hæsitare adhuc, ut nihil omninò concludat. Nolo in præsentia, ne fusior fiat oratio, investigare, quid singuli Interpretes canonum, præsertim recentiores, in hac specie tradiderint. Dicam dumtaxat paucis, quod ipse sentio. Nimirum sancti Patres juxta principia Juris, quæ illorum erant recepta temporibus, canonum definitiones edidit, præsertim ubi definitiones Canonum à civilis Juris principiis pendere quodammodò videbantur; eamque ob rem ubi ejusdem Juris civilis principia immutari debuerunt, mutationi quoque

obnoxia fuerunt ecclesiasticæ Sanctiones. Nemo ignorat, quale quantumque fuerit olim jus patriæ potestatis, eò etiā productum, ut parentes impunè filios suos exhæredare, exponere, abdicare, vendere, imò etiā occidere possent, argumento l. 11. ff: de liberis, & posthumis. Quis in tanta parentum potestate non probasset, parentes ipsos potuisse, etiā vi adhibitâ, filios suos perpetuò in monasteria detrudere? Id decuit admitti penès Ecclesiasticos Patres, qui meliorem eâ ratione filii conditionem quæri à parentibus intuebantur, ubi parentes eos divino penitus servitio addicerent, quos potuissent à familia repellere, alienæ servituti subicere, aliquandò etiā vitâ privare. Inflexa deindè fuit, ac tandem coercita parentum potestas nimis arcta, & severa, ac filii in naturalem propemodum libertatem evadentes ab jugo gravissimo erepti respirarunt. Quidni & in his temporum, ac causarum adjunctis alia penès viros ecclesiasticos prudentia recipere, quâ fieret, ut in liberorum admissionibus ad monasteria proprius eorumdem, ac liber consensus accederet? Itaque minimè ego dubitaverim, ita dirimendam quæstionem hanc esse, ut pro variis temporum adjunctis varia quoque in hac parte inveçta fuerit disciplina, alicubi asperior, mitior alicubi, alibi citius, seriùs alibi immutata, prout aut mitior, aut asperior patria potestas fuerit; prout etiā asperior illa parentum auctoritas aut citius fuit, aut seriùs imminuta.

SECTIO XVIII.

De epistolis ad Afros.

De epistola ad Episcopos Concilii Bizaceni.

Ex septem Provinciis, quibus Africana Ecclesia constabat, una erat Bizacena, cui tamquam Primas Clematius Episcopus præsidebat. Cum verò Cle-

Can. 46.
caus. 2.
q. 7.

matius idem de gravissimis criminibus accusaretur, juxta veterum consuetudinem, præsertim Africanæ Ecclesiæ, ad Synodum Provinciam deducta est causa. Eam ob rem convenientes totius Provincie Episcopi epistolam receperunt à Gregorio Magno (in vulgari editione 37. lib. 10., apud Maurinos 32. lib. 12.), quâ moniti sunt, ut summâ diligentiam causam discuterent, ac sententiam dicerent. Ex hac epistola depromptus est canon 46. caus. 2. quæst. 7., qui, cum sit apud Gratianum non nihil corruptus, ita erit ex optimis epistolæ Gregorianæ exemplaribus emendandus. *Sic ut laudabile, discretumque est, reverentiam, & honorem debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis, & Dei timoris est, si qua in eis correctione indigent, nullâ dissimulatione postponere; ne totum, quod absit, corpus incipiat morbus invadere, si languor non fuerit curatus in capite. Antè multum siquidem temporis quadam ab nos de Fratre nostro Clematio Primate vestro perlata sunt, quæ nostrum non modico merore transfigerent. Sed prementibus diversis tribulationibus, & maxime circumscævientibus hostibus, ea nobis non fuit spatium requirendi. Et quoniam ita sunt gravia, ut transiri indiscussa nullo modo debeant, Fraternitatem vestram his hortamur affatibus, ut cum omni sollicitudine, ac vivacitate veritatis indagare substantiam multis modis debeatis, ut, aut si ita sunt, ultione canonica resecantur, aut si falsa, Fratris nostri innocentia diu sub nefanda opinionis dilaceratione non jaceat. Unde, ut non quis desidia torpor in requisitione sit, admonemus, ut non cujusquam persona gratia, non favor, non blandimenta, vel quodlibet aliud quemquam vestrum vel ad discutiendum, quæ nobis nunciata sunt, molliat, vel à tramite veritatis excutiat; sed sacerdotatim ad investigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc aut piger esse, aut negligentem se præsumpserit exhibere, dictis criminibus apud omnipotentem Deum se noverit esse participem, cujus zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facinoris non moveatur.*

De epistolis ad Columbum Episcopum Numidiæ.

Columbum Numidiæ Episcopum tamquam prudentissimum, æquique consilii virum laudavit Gregorius in epistola ad Adeodatum Numidiæ Primate, de qua inferius agendum erit. Ad eundem verò Columbum duplex exhibetur Gregorii epistola. Prior est 48. lib. 3. apud Maurinos, & 47. lib. 2. in vulgari editione, quâ Gregorius Africanum Antistitem monet, ut in Synodo sollicitus sit de custodienda canonum disciplina, in ea præsertim parte, quæ clericorum ordinationes spectat. Eò referendus est canon 120. caus. 1. quæst. 1., Can. 120.
caus. 1.
q. 1. cujus priora verba ita legenda sunt: *Itaque erga Primate synodi tuæ esto sollicitus, ut pueri ad sacros Ordines &c.* Ratio autem, quare pueri arcendi ab ecclesiasticis ordinibus essent, multiplex à Gregorio redditur, videlicet puerorum eorundem inscitia, imprudentia, ambitus, favor, ac demum avaritia, quæ hujusmodi ordinationes corrumpere solent.

Alia est ad eundem Columbum Gregorii epistola apud Maurinos 8. lib. 12., Can. 7.
dist. 56. & in vulgari editione 8. lib. 10. ubi queritur Sanctus Pontifex de causa Donadei Diaconi, qui injustè à quibusdam damnatus fuerat, atque à gradu suo dejectus; unaque Columbum monet, ut in eandem causam solertè inquiret, addens rationem, quæ à Gratiano integra refertur in canone 7. dist. 56.

De epistola ad Dominicum Carthaginensem.

Ad Dominicum Carthaginensem Episcopum scripta est Gregorii epistola 39. lib. 2. in vulgari, & 47. ejusdem libri in Maurina editione; ubi inter cetera Sanctus Pontifex sermonem instituit de juribus privilegiorum ecclesiasticorum tuendis, de quibus generalitèr fuerat à Dominico interrogatus,

Huc

Hinc pertinet canon 8. caus. 25. quæst. 2., ubi pro voce illa *derogabo*, animadverterunt Maurini Monachi, legendum esse *derogo*.

De epistolis ad Gennadium Patricium, & Exarchum.

Can. 48.
caus. 23.
q. 4.

Duplex est in Gregorianis codicibus epistola ad Gennadium Patricium, & Exarchum Africæ. (Exarchus in Africa dicebatur, qui Imperatoriâ auctoritate toti Africanæ Provinciæ præfectus erat, dictus itâ, quasi ex Principis latere missus). Prior est epistola 72. in vulgari, & 74. in Maurina editione lib. 1., ubi Gregorius Gennadium laudat, quod Imperatoriâ auctoritate hæreticis in Africa obsisteret oppositis armis; eundemque etiâ monet, ut, dum Concilium totius Africæ erat celebrandum, illud curaret definiendum, ut non in parvis, ut olim, sed in spectabilibus urbibus Primatum dignitates constituerentur. Siquidem in Africa vetus obtinuerat disciplina, quâ inter Episcopos ille Primas haberetur, qui ordinatione suâ senior, & antiquior ceteris esset; atque hinc vaga erat Primatum sedes, quandoquæ etiâ in inferiores Civitates translata. Cum verò exindè nonnulla suborirentur incommoda, disciplinam immutandam suasit Gregorius, quemadmodum etiâ consulendum scripsit illi disciplinæ, etiâ in Africa receptæ, quâ interdicebatur Episcopis Africanis, ne ad Apostolicam Sedem accederent, expeterentque judicia transmarina, quemadmodum veteres Africanæ Ecclesiæ canones postulabant. Integra hæc epistola legitur in canone 48. caus. 23. quæst. 4., ubi tamèn pro illis Gratiani verbis: *oportet etiâ inimicis... meliori ingenio... magis profectò excellentiæ vestræ... per eum religionis... quod brachium... velut mucronem &c.* legendum erit juxta optimos Maurinorum codices: *oportet eam inimicis... meliori genio... magno profectu excellentiæ vestræ... per ea religionis... qui brachium... velut mucronem &c.*

In canone 49. caus. 23. quæst. 4. legitur maxima pars alterius epistolæ, quæ est 73. in vulgari, & 75. in Maurina editione lib. 1., ubi Sanctus Pontifex eundem Gennadium laudat, quòd alacritèr pro fide, ac religione tuenda arma suscepisset, imò & armorum vi maximum eidem fidei incrementum adtulisset. Nonnulla tamèn emendanda sunt apud Gratianum. Etenim pro illis verbis: *in futuram vitam cælestium gaudiorum participatione... Principis excellentiam... largitis Dacorum habitationibus restauraverit. Quæcumque igitur hic illi christianissimâ mente confertis, &c.*, in integra Gregorii epistola itâ legitur juxta codices vulgatos: *in futura cælestium gaudiorum participatione... Principis utilitatibus excellentiam... largitis ditatiorum habitationibus restaurasset; quæcumque igitur illi Christianâ mente confertis, &c.* Mihi non displicet illorum opinio, qui corruptam esse editionem asserunt in voce illa *ditatiorum* utpote satis obscura, & potiùs legendum putant *Daratiorum*, quorum sanè nomine intelligemus populos Africanæ Provinciæ finitimos, sive ditionis illius, quæ *Dara* adpellatur.

Can. 49.
caus. 23.
q. 4.

De epistola ad Episcopos Numidiæ.

Nupèr ajebam, receptissimum fuisse in Africa morem, ut Primates ecclesiastici non ex dignitate Civitatis, sed ex senio Episcoporum comprovincialium constituerentur. Hinc non solum eveniebat, ut Primas quandoquæ in humili Civitate sederet, verùm etiâ Primatis honorem obtinerent Episcopi, qui cum olim apud Donatistas defecissent, deindè ad Catholicam Fidem reversi in suum Episcopatum restituti fuerunt; hi etenim si ætate ceteros antecellerent, Primatus honorem postulabant. Perniciosum id evenire posse Ecclesiis apprimè novit Gregorius: quamobrem scribens ad omnes Numidiæ Episcopos epistolâ apud Maurinos 77., in vulgari editione 75. lib. 1., non improbavit quidè

Can. 2.
dist. 12.

dēm Africanæ Ecclesiæ usum, quo fiebat, ut priores tempore in honore Primatus potiores haberentur, sed probare non potuit, eâ occasione Episcopos olim Donatistis adhærentes ad Primatum adspirare, quibus illud satis esse poterat, ut in pristino gradu recepti fuerint. Huc pertinet canon 8. dist. 12., ubi tamē pro verbis illis: *Constituendis sive de ceteris capitulis.... plebis curam gerere.... ad obtinendum culmen Primatus antei-*re, legendum potius est: *Constituendis, ceterisque capitulis.... plebis tantummodo curam gerere.... ad obtinendi culmen Primatus antei-*re.

De epistola ad Adeodatum Numidiæ Episcopum.

Ex epistola, superiùs memoratâ, ad Can. 119. caus. 1. q. 1. Columbum Numidiæ Episcopum, intelleximus, quàm sollicitus Gregorius fuerit, ut in Numidia Provincia sacræ ordinationes solius ecclesiasticæ utilitatis intuitu celebrarentur; non favor, non ambitus, non pecunia intercederet. Idipsum urget Gregorius in epistola ad Adeodatum Numidiæ Primatem, in vulgari editione 48. lib. 2., apud Maurinos 49. lib. 3., ex qua depromptus est canon 119. caus. 1. quæst. 1., hodiè à Romanis Correctoribus maxima in parte emendatus. Maurini Monachi voluerunt in illis verbis *ordines, nisi, &c.*, legendum esse, *ordines adspirare, nisi, &c.*; itē pro verbo *subrepat*, legendum maluerunt *subripiat*.

SECTIO XIX.

De epistolis, ad Constantinopolitanos directis,

ET PRIMUM

De epistola ad Anatolium Constantinopolitanum Diaconum.

Cum Anatolio, Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diacono, fortē Gregorius ami-

citiam iniit, dum in Urbe Constantinopolitana apud Imperatorem Legati munere fungeretur. Hinc Anatolius ex arctissima necessitudine Gregorio indicavit mentem Imperatoris, qui petebat, ut Joannes Primæ Justinianæ Episcopus ab Episcopatu suo removeretur. Quid responderit Sanctus Pontifex, exhibetur in epistola 47. lib. 11. in Maurina, seu 41. lib. 9. in vulgari editione, cujus sententia refertur in canone 1. caus. 7. quæst. 1., ubi tamē pro illis verbis: *Ex ejus dispositione veniat.... ipso non deposito, ac in custodia*, legendum est: *Ex ejus depositione veniat.... ipso indeposito conservare, ac in custodia, &c.* Jam præter hæc plurima emendaverunt Correctores Romani.

De epistola ad Cyriacum Episcopum Constantinopolitanum.

Mauritio imperante anno circiter 596. Constantinopolitanus Episcopus electus est Cyriacus in locum defuncti Joannis, cognomento Jejunatoris. Ad eum scripta est Gregorii epistola apud Maurinos 4. lib. 7., & in vulgari editione 5. lib. 6., in quâ Sanctus Pontifex & recens electo gratulatur, & gratulando varia Episcopalis vitæ præcepta interset. Ferè in principio ejusdem epistolæ legitur canon 9. caus. 8. quæst. 1. cujus priora verba ita scribenda erant apud Gratianum: *In scriptis autem vestris, &c.* Alludit ibi Gregorius ad Cyriaci epistolam, quâ Cyriacus idem electionem suam Pontifici Maximo significaverat. In illis autē verbis: *Mortuus est Christus, ut & qui vivunt.... quoties itaque nobis ex corde.... quem superna gratia elegit*, ita potius erat scribendum: *Mortuus est Christus, superest, ut & qui vivunt.... quies itaque nobis & ex corde.... quem superna gratia eligit*. Pōst hæc tradidit Gregorius, nihil referre ad vitæ sanctitatem, nūm quis secretis in locis degat, sive in monasteriis, nūm inter sæculi actiones; ac propterea, si quando contingat vitæ, ut ajunt, contem-

Can. 1.
caus. 7.
q. 1.

Can. 9.
caus. 8.
q. 1.

Can. 10.
dist. 40.

plativæ additum ad regendam Ecclesiam vocari, refragari nullo modo debere. Huc pertinent verba canonis 10. dist. 40., quæ omnino consonant cum integris epistolæ exemplaribus.

De epistola ad Domitianum Melitinæ in Armenia Episcopum.

Can. 3. 2. Erat Domitianus Melitinæ Episcopus, & Armeniæ Metropolitæ, Imperatoris Mauritii consanguineus, de quo plura narrat Evagrius in lib. 6. Historiæ cap. 16., 17., & 18. Ad eum scripta exhibetur epistola Gregorii 50. lib. 8. in vulgari, & lib. 10. in Maurina editione, ubi inter cetera agitur de causa Theodori cujusdam Episcopi, ad quam pertinet aurea illa sententia, quæ legitur in can. 3. caus. 2. quæst. 1., ubi tamèn legenda non erit vox illa *jus-
tè*, cum in integra Gregorii epistola consideretur

De epistola ad Eliam Presbyterum, & Abbatem Isauriæ.

Can. 122. 1. Ad Eliam in Isauria Presbyterum, & Abbatem, scripsit Gregorius epistolam, quæ in vulgari editione est 30. lib. 4., & 38. lib. 5. in Maurina. Ibi inter cetera profitetur Sanctus Pontifex, ad se missum fuisse Epiphanium quemdam, olim monasterio additum, quem ipse ordinaret; asserit autèm se quidèm ordinem sacrum ei contulisse, sed eundem sic ordinatum non posse ad Eliam remitti juxtà vetustum Ecclesiasticum morem, quo fiebat, ut quilibet, certà in Ecclesia ordinatus, perpetuò in ea consistere deberet, ex quo & illud perspicuè deducitur, ad unumquemque Episcopum spectasse semper suæ Ecclesiæ clericos ordinare. Huc spectat canon 122. caus. 1. quæst. 1., ubi pro illis verbis: *transmittere.... in alio.... ordinem acceperit.... si ergò vos videre non potuit, &c.*, legendum potius erit: *retransmittere.... in altero.... ordinem sacrum acceperit.... si ergò vos videre non potuit, &c.*

Quæ posteriora verba magis integræ epistolæ conveniunt, cum initio epistolæ dicatur Elias venturus fuisse Romam ad limina Apostolorum, fuisse tamèn gravi infirmitate detentus; hinc jure Gregorius ajebat, se in Epiphanio quiesvisse, licèt Eliam ipsum videre non potuerit.

De epistolis ad Joannem Episcopum Constantinopolitanum.

Memoratum Cyriacum Ecclesiæ Constantinopolitanæ Episcopum præcesserat, ut diximus, in dignitate Joannes, cognomento Jejunator, ad quem extat Gregorii epistola apud Maurinos 53. lib. 3., & in vulgari editione 52. lib. 2. Hujus occasio hæc fuit. Quidam ex Isauriæ Monachis, dignitate Sacerdotii etiàm insignis, nomine Athanasius, de gravissimo crimine per calumniam accusatus publicè in Ecclesia Constantinopolitana, cæsus fuerat Episcopi jussu, quando tamèn reus facinoris vulgò esse ferebatur adolescens quidam Episcopo familiaris. Prætèreà Joannes quidam Presbyter Chalcedonensis, invidiâ pravorum hominum de hæresi Marcionistarum accusatus, damnatus fuerat ab Judicibus, à Constantinopolitano eodem Episcopo datis, fraudis, atque invidiæ conscii. Uterque, Athanasius nimirum, & Joannes Chalcedonensis ad Gregorium confugerunt, patrociniū innocentiae implorantes; eamque ob rem Gregorius de utraque causa ad Joannem Episcopum scripsit. Cumque Joannes rescripsisset, excusando se, quòd, se ignorante, illa omnia peracta in Constantinopolitana Ecclesia fuissent, rursùm Gregorius Episcopum redarguit, quòd talia, ac tanta facinora, ignorante Antistite, in Ecclesia fierent, quòdque Episcopus tam atrociam facta per oscitantiam ignoraret. Ex hac posteriore epistola depromptus est canon 1. dist. 45., qui legitur propè finem illius, ubi Gregorius urgendo asperius loquitur, ac præcipuè in immerita Athanasii ver-

Can. 1. dist. 45.

verberatione dicendo consistit. Monent Maurini Monachi, pro illis verbis, *non percussores*, legendum esse, *non persecutores*, idque veterum MSS. monumentis demonstrant, licet editi codices Gratianeam lectionem potius exhibeant.

Alia est epistola Gregorii in vulgari editione 24., apud Maurinos 25. lib. 1. ad omnes Orientalis Ecclesiæ Patriarchas ita directâ: *Gregorius Joanni Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Joanni Jerosolymitano, & Anastasio Expatriarchæ Antiocheno à paribus* (à paribus, intellige pari exemplo ad singulos misso, quemadmodum superius jam meminimus in simili inscriptione observavisse.) Animadvertere juvat, Gregorium Antiochenum Episcopum subrogatum fuisse in locum Anastasii viventis, qui scilicet ab anno 572. pulsus fuerat in exilium ab Justino Imperatore. Hac itaque epistolâ Gregorius Magnus initio sui Pontificatus certiores fecit memoratos Orientales Episcopos de sua electione, eaque occasione multis expressit curam pastorem, quâ in gregem dominicum sibi commissum Ecclesiarum Antistites fungi debent: imò etiâ ad eosdem misit symbolum Fidei; erat enim juxta veterum mores receptum, ut, quoties Patriarchæ eligerentur, electus fidei suæ professionem ad Patriarchas ceteros mitteret. Hinc idem Gregorius in lib. 9. epistola 52. apud Maurinos, quæ est epistola ad Secundinum, ait: *Hinc est, ut, quoties in quatuor præcipuis sedibus Antistites ordinantur, synodales sibi epistolas vicissim mittant, in quibus se sanctam Chalcedonensem Synodum cum aliis generalibus Synodis custodire fateantur.* Eamdẽ ob rem Gregorianam hujusmodi epistolam ubi memorat Joannes Diaconus lib. 2. cap. 3., quia fidei professionem continet veterum Synodorum definitionibus accommodatam, *synodicam* appellat. In priorẽ ejusdem epistolæ parte legitur canon 93. caus. 1. quæst. 1. ubi optimi pastoris indolem, ac studia Gregorius recenset. Ibidem verò pro illis verbis: *Si sordida ipsa stercoreis lutum tenet.... ad interiora perducendas,*

&c., legendum erit ex Maurinis Codicibus: *Si sordida ipsa insequens lutum tenet.... ad interna sacraria perducendas, &c.* Pòst multa in eadem epistola leguntur verba canonis 6. dist. 41., ubi pro voce illa *tenuitas* legendum erit *tenacia*; docetque Gregorius, quamvis sint vitia ab optimo animarum Pastore evitanda, eoque præcavenda diligentius, quò pluriès sub virtutum nomine tegi aliquomodo possunt. Demum propè finem epistolæ leguntur verba canonis 2. dist. 15., ubi Gregorius aperit fidem suam, ceterisque Patriarchis profitetur juxta ea, quæ nuper animadvertebam. Ità verò priora ejusdem canonis verba legenda erunt: *Præterea, quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, sicut sancti Evangelii quatuor libros, &c.* Præterea in illis verbis, *& cujuslibet vitæ, &c.*, quâ ratione legendum sit, jam diù Romani Correctores animadverterunt.

De epistola ad Quiricum, aliosque in Hiberia Episcopos.

Gregorii epistola 61. lib. 9. in vulgari, & 67. lib. 11. in Maurina editione juxta editos omnes Codices, & MSS. numero plurimos ita inscribitur: *Gregorius Quirico, & ceteris in Hibernia consistentibus Catholicis Episcopis.* Emendandam tamèn censent hujusmodi inscriptionem Viri eruditi, ut legatur non *in Hibernia*, sed *in Hiberia*; atque ad hanc emendationem probandam non solum plurimum valet auctoritas Vaticani Codicis MS., ex quo Romani Correctores emendaverunt inscriptionem canonis 44. de cons. dist. 4. sed etiâ judicium prudens Petri De-Marca in appendice ad Concilium Claromontanum, sub Urbano II. celebratum; qui, animadvertens in hac ipsa epistola potissimum de Nestorianis hæreticis agi, auguratus est, eam ad Provinciam Orientalem, qualis erat Hiberia, pertinere. Nec præterea desunt aliqui MSS. Codices, in quibus se legisse Hiberia Monachi Maurini testantur. Porro Hiberia est regio Asiæ inter Colchidem

Can. 93.
caus. 1.
q. 1.

Can. 6.
dist. 41.

Can. 2.
dist. 15.

Can. 44.
& 84.
de cons.
dist. 4.

dem ad occasum, & Albaniam ad ortum, Armeniæ majori contermina. Ex hac Gregorii epistola depromptus est canon 44. de cons. dist. 4., cuius priora verba ita legenda erunt: *Et quidem ab antiqua Patrum institutione didicimus, ut quilibet apud hæresim, &c.* Observandum præterea est in voce illa *Monothelitas* egregium erratum; nondum enim de Monothelitarum opinionibus disputatio esse poterat temporibus Gregorii, eamque ob rem tutius erit legere *Monophysitas*, ut verba Gregorii intelligantur de illis hæreticis, qui unicam in Christo naturam esse asseriebant, quales erant Eutychiani. Item, pro illis verbis: *Vires emendationis.... fuerint uniti* legendum erit: *Vires emendationis.... fuerunt uniti*. Postremis hisce verbis statim jungenda erunt, quæ apud Gratianum subsequuntur in canone 84. de cons. dist. 4., ubi vice illorum *multi sunt, & alii tales, cum ad sanctam, &c.*, hæc alia verba sunt substituenda: *Multi sunt alii, cum ad sanctam, &c.*

De epistola ad Sabinianum Diaconum, & Apocrisarium.

ob causam spontè mortis periculum subiit. Contrà tamèn Gregorius ita scripsit: *Pervenit verò ad me, quia transmisit, nescio quem clericum, qui diceret, quia Malcus Episcopus in custodia pro solidis occisus sit. De qua re unum est, quod breviter suggeras Serenissimis Dominis nostris, quia si ego servus eorum in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, &c.*, quæ leguntur in memorato canone 20., verum non videntur hæc Gregorio convenire; sunt enim verba ambitus, ne dixerim audaciæ, plena, quæ vix à strenuo milite sine jactatione pronunciarentur. Præterea pugnant hæc cum aliis Gregorii monumentis, ex quibus constat, Sanctum Pontificem operam suam frequentè impendisse, ut Longobardi ulteriora non molirentur in Italia, quemadmodum demonstrat inter ceteras epistola ad Mauritium Imperatorem, de qua nonnulla hoc in loco etiàm ad hanc rem erunt subjicienda.

De epistola ad Mauritium Imperatorem.

Can. 20.
caus. 23
q. 8.

Apocrisarii munere in Urbe Constantinopolitana fungebatur temporibus Gregorii Sabinianus apud Imperatorem; atque ad eum scripta exhibetur epistola Gregorii 47. lib. 4. in Maurina, & 1. lib. 7. in vulgari editione; quæ tamen, uti animadverterunt Maurini Monachi, in multis codicibus MSS. reperitur ad calcem epistolarum Gregorianarum inter prætermittas: undè non levis suspicio nascitur, ne fortè illa à germanis Gregorii monumentis abjudicetur. Nolem sanè in re satis obscura certam proferre sententiam. Tantùm dixero, causas suspicionis augere, quod in eadem epistola legitur, referturque in canone 20. caus. 23. quæst. 8. Propositum dicitur Gregorio ex parte Imperatoris per clericum quemdam, ut Sanctus Pontifex in fugandis Longobardis operam quoque suam impenderet, exemplo præsertim Malci cujusdam Episcopi, qui eandem

Tom. III.

In epistola 31. lib. 4. in vulgari, & 40. lib. 5. in Maurina editione, Gregorius certiorum Mauritium Imperatorem reddidit, quòd ipse Longobardis consilio suo restiterit, atque in omnibus morem gesserit Mauriti jussionibus; unàque conquestus est, quòd ab eodem Mauritio velut insipiens, ac fatuus haberetur, ac sineret à Longobardis aliquandò se decipi. Hinc autèm occasionem sumpsit hortandi Imperatorem, ut Sacerdotes Christi, ac præ ceteris Pontifices honorificentius coleret, non conviciis lacesseret. Hùc spectat canon 41. caus. 11. quæst. 1., ubi tamèn pro illis verbis: *accepit, & eosdem.... discutite.... in qua tamèn sententia sibi, &c.* legendum est: *accepit, sed eosdem.... disponite.... in qua tamèn sententia pie Domine sibi, &c.* Cetera animadversionibus Romanorum Correctorum facillè poterunt emendari.

Can. 41.
caus. 11.
q. 1.

Ex epistola ad Mauritium Impera-

P

to

Can. 12.
caus. 27.
q. 2.

torem refertur etiã apud Gratianum canon 12. caus. 27. quæst. 2., qui tamèn in nullo Gregorii monumento reperitur. Ille potiùs videtur ex diversis sacrarum legum fragmentis à quodam otioso contextus, & Gregorii nomine evulgatus, ut major illius auctoritas, ac vis haberetur. Ceterùm, quæ ibidèm adferuntur ex sacra præsertim Scriptura deprompta, vel minùs integra relata sunt, vel parùm apta censentur ad rem, de qua ibidèm agitur, demonstrandam. Quid enim, exempli gratiã, dicam de eo, quod deducitur ex Evangelio Matthæi: *Accipe Mariam conjugem tuam?* Maria quippè non futura tantùm sponsa Joseph erat, sed vera jam conjux per consensum jam de præsentì, ut vulgò ajunt, declarata. Itèm quod ex Deuteronomio adfertur cap. 22. in versic. *Siquis cujuslibet* longè aliter descriptum est in ipso Moyssis libro, quemadmodùm unicuique conferenti facillè constat. Quæ demùm in versic. *Sicut nulli* subjiciuntur, nihil omninò ad rem propositam faciunt, imò etiã habentur apud Gratianum sub nomine Julii Papæ in canone 7. caus. 35. quæst. 3. Quis autèm interea tam incomptam rerum, sententiarumque congeriem Gregorio adtribuet, præsertim verò ad Mauritium Imperatorem scribenti, ad quem, uti videtur, præ ceteris solertèr formata scribi debuisset epistola? Non tamèn inficias iverim, eam, quæ in hoc canone describitur, sententiam à germana sacrarum canonum disciplina non dissonare. Etenim perspicuum est, neminem jure posse sponsam alterius sibi matrimonio jungere: imò apud veteres, qui hujusmodi conjugium contraxisset, velut sacrilegus habebatur, præsertim quòd moris esset Sacerdotibus non tantùm matrimoniis, sed etiã sponsalibus benedicere. Hinc Siricius Papa de iis, qui in matrimonium ducunt alienam sponsam, ait in canone 50. caus. 27. quæst. 2. *Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio, quam nupturae Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ullã transgressionem violetur.*

Exindè autèm non consequitur, ea omnia, quæ in memorato canone 12. leguntur, integra, & verbo tenùs pro lege accipienda esse; siquidèm cum privati Collectoris sint congesta, corruptaque fragmenta, in eo tantùm vim suam exercent, ubi authographis suis rectè consonare demonstrantur. Itaque falsò tributa fuerunt illa Gregorio Magno, erratumque profectum esse videtur ex Collectione Anselmi, juxtà ea, quæ animadvertenter Romani Correctores, observantes in inscriptione diversitatem characteris. Ego potiùs arbitror, initium hujus canonis fuisse compositum ex canone 66. Concilii Meldensis anni 845., ex quo etiã profectum est, ut Gregorio tribueretur; siquidèm ibidèm ità legitur: *Quicumque verò deinceps rapere virgines, vel viduas præsumpserit, secundum synodalem B. Gregorii definitionem ipsi, & complices eorum anathematizentur, & raptores sine spe conjugii perpetuò maneat.* Similia fermè habentur in canone 68. Refertur autèm ibi Concilium Romanum anni 721. sub Gregorio II. celebratum, ubi canone 9. ità legitur: *Siquis de propria cognitione, vel quam cognatus habuerit, duxerit uxorem, anathema sit.* Et canone 10. *Siquis viduam rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, cum sibi consentientibus, anathema sit.* Et canone 11. *Siquis virginem, quam sibi non desponsaverit, rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, vel consentiens ei, anathema sit.* Quæ sanè fragmenta in aliquot etiã Codicibus, in quibus Gregorii Magni opera collecta fuerunt, sub ejusdem Pontificis nomine edita conspiciuntur. Hinc facillè unusquisque noverit, hæc esse illa ipsa capitula, quæ Anselmus Lucensis, ut adnotaverunt Romani Correctores, sub nomine Gregorii evulgavit, intertextis quibusdam sacrarum literarum sententiis; quæ deindè recentior manus adtribuit Gregorio Magno ad Mauritium scribenti, quæque demùm Gratianus ejusdem Pontificis nomine in suum Codicem retulit: quæ fortè meliùs Gregorio juniore tribuenda fuissent.

De epistola ad Constantinam Augustam.

Constantina, Tiberii Imperatoris filia, à Tiberio Patre nuptui tradita Mauritio, in Mauritium ipsum quasi dotem Imperium contulerat. Mortuo deinde marito, ab Imperante Phoca in monasterium detrusa primùm est, & pòst annum cum tribus filiabus interfecta. Ad illam, Mauritio adhuc vivente, scripsit Gregorius epistolam, quæ apud Maurinos est 21. lib. 5., & 34. lib. 4. in vulgari editione. In hac præcipuè agitur de causa Maximi Salonitani in Dalmatia Episcopi, cujus electionem à Gregorio penitus improbatam scimus ex iis, quæ superius attigimus. Cum enim Maximo patrocinari videretur Mauritius, cujus jussu ferebatur Maximus idem consecratus in Episcopum, prudentissimè voluit Gregorius imperantis animum per Constantinam conjugem flectere; atque huc spectat canon 24. dist. 63. ubi pro illis verbis, *responsalem meum præmittere.... irrequisita relinquere non possum*, ita legendum erit: *responsalem meum præmittere.... irrequisita præterire non possum*. Pòst hæc statim in epistola sequitur Gregorius his verbis: *Sed opto, ac Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de iis, quæ dicta sunt, valeat inveniri, & sine periculo animæ meæ causa ipsius terminetur*. Priùs tamèn, quàm hæc cognoscantur, Serenissimus Dominus, discurrente jussione, præcepit, ut eum venientem cum honore suscipiam. Et valde grave est, ut vir, de quo tanta nunciantur, cum antè requiri, & discuti debeat, honoretur. Et si Episcoporum causæ, &c. Hæc sequuntur verba Gratiani in canone 6. caus. 21. quæst. 5., ubi pro illis Episcopi mei despiciant.... distulerint.... exercere in eos, &c., ita legendum erit: *Episcopi mei me despiciant.... distulerit.... in eo exercere, &c.* Vix superest animadvertendum, postrema verba hujus canonis 6. eadem esse cum §. ultimo memorati canonis 24. dist. 63.

His addendus esset canon 8. caus. 12. quæst. 2., quatenus spectat ad aliam

Gregorii epistolam ad Constantinam, quæ extat in lib. 4. num. 33. in vulgari, & lib. 5. num. 41. in Maurina editione in illis verbis: *Cum Serenissimam Dominam sciam de celesti patria, atque animæ suæ vitæ cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea, quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, siluero*. Pòst quæ disserit Gregorius de Ethnicis, qui nupèr in Sardinia insula ad Christianam Fidem conversi fuerant: atque hæc longè aliena sunt ab iis, quæ Gratianus in eodem canone subjecit. Non est cur plura hæc tradam, cum satis de hoc monumento traditum superius fuerit, ubi actum est de epistola Gregorii ad Constantiam Galliarum Reginam.

De epistola ad Theoctistam Patriciam.

Epistola 39. lib. 9. in vulgari, & 45. lib. 11. in Maurina editione scripta exhibetur ad Theoctistam Patriciam Mauriti Imperatoris sororem, quam non modicè contristatam Gregorius solatus est, ac variis sacræ doctrinæ præceptis instituit. In primis eam hortatus fuit, ne sineret se dictis hominum deprimi, dummodò apud Deum benè conscia esset, propterea quæ malevolorum hominum injurias patienter toleraret. Ad hanc rem pertinet canon 11. caus. 6. quæst. 1. ibi: *Sunt autem plurimi, qui vitam bonorum fortasse ampliùs, quàm debent, laudant; & nequa elatio de laude surripit, permittit omnipotens Deus, &c.* Deinde pòst aliqua prosequitur Gregorius monens, ut aliquandò eos, qui nos corripiunt, contemnere debeamus, non gesta nostra penes ipsos purgare; aliquandò è converso nostrorum negotiorum rationem reddamus, ne fortè simpliciores trahamus in scandalum, exemplo Apostoli Petri, qui quandoquæ cum ad Gentes Evangelii prædicandi causâ sese convertisset, actorum suorum rationem peccatis humiliter reddidit, quò referendus est canon 40. caus. 2. quæst. 7. quem ex integris epistolæ exemplaribus

Can. 24.
dist. 63.
&
Can. 6.
caus. 21.
q. 5.

Can. 11.
caus. 6.
q. 1.

Can. 8.
caus. 12.
q. 2.

Can. 40.
caus. 2.
q. 7.

itā emendare juvabit : Certē enim Petrus potestatem Regni cælestis acceperat, ut, quæque in terra ligaret, vel solveret, essent in Cælo ligata, vel soluta: suprā mare ambulavit, egrotantes umbrā curabat, peccantes verō occidebat, mortuos oratione suscitabat. Et quia ex admonitione Spiritus ad Cornelium gentilem fuerat ingressus, contrā eum quæstio à fidelibus facta est, cur ad Gentiles intrasset, & comedisset cum eis: cur eos baptismate suscepisset. Et tamen idem Apostolorum primus, tantā donorum gratiā repletus, tantā miraculorum potestate suffultus, querela fidelium non ex potestate, sed ex ratione respondit: causam per ordinem exposuit, quomodo vas quoddam, veluti linteam, in quo quadrupedia terræ, & bestia, & reptilia, atque volatilia inerant, de cælo submitti viderit, vocemque audierit: Surge Petre, occide, & manduca; qualiter tres viri venerint eum ad Cornelium vocantes; qualiter Spiritus sanctus hunc cum eis ire præceperit; qualiter idem Spiritus sanctus, qui venire in baptizatos in Judæa post baptismum consueverat, in Gentilibus ante baptismum venit. Si enim, cum à Fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in Sancta Ecclesia acceperat, attendisset, respondere poterat, ut pastorem suum oves, quæ ei commissæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed si in querela Fidelium aliquid de sua potestate diceret, profectō Doctor mansuetudinis non fuisset. Post hæc ad eandem rem subdidit Gregorius, quosdam se cognovisse, qui à pluribus arguebantur, quod dicerent religionis obtentu conjugia posse dissolvi, qui tamē ab hoc sibi objecto errore se se purgaverunt; hinc autē Sanctus Pontifex occasionem arripuit de hac ipsa materie disserendi, cujus verba habentur in canone 19. caus. 27. quæst. 2. quem jam diū Romani Correctores in aliquibus emendaverunt. Priora tamē canonis verba itā legenda erunt: Dicebatur namquē contrā eos, quia sub obtentu religionis conjugia solverent, &c. Et infrā. Et si sunt, qui talia sentiunt, vel tenent, quia Christiani non sunt, dubium non est. Eosque & ego, & omnes Catholici Episcopi, atque universa Ecclesia anathematizamus, quia veritatē contraria sentiunt, contraria loquuntur. Si enim dicunt, Religionis causa conjugia debere dissol-

vi, sciendum est, quia, &c. Quæ propē finem canonis leguntur, ibi: Dividi conjugium non potest, monent Monachi Maurini itā potius esse legenda: Dividi conjugium non licet. Cum verō in hoc canone laudetur Lex Imperatoria, ex qua permissa videtur conjugii dissolutio monastica professionis causā, referendum id est ad Novellam 123. cap. 40., quam licet non satis Divino Juri conformem Gregorius esse dicat generaliter, in rerum tamē, temporum, aut causarum adjunctis, quibus lata ipsa fuerat, non omnino inqua dici poterat. Nimirum Iustinianeis temporibus apud Conditores Legum Romanarum adhuc repudia permittebantur etiā ob causas, lege evangelicā minimē comprehensas. Quid mirum esse poterat, si repudia, pro variis causis concessa, etiā monastica professionis causā potiore permittenda jure viderentur? Immō favorabilis in hac parte visa fuit Justiniano Religionis causa, qui, cum in aliis repudiū causis libellum intervenire debere sanxisset, in hac sanē conscribendi libelli necessitatem remisit. Rursum idem Gregorius in hac epistola retulit exemplum quorundam iniquē accusatorum, quod dicerent: Si de iniquitatibus suis quis in triennium pœnitentiam ageret, postmodum ei perversē vivere liceret. Ab hac accusatione, asserit, eosdem fuisse purgatos; quā occasione scripsit eandem opinionem anathemate demnandam esse, veluti adversantem sacrarum literarum monumentis, atque inter cetera ait: Si autē dicunt pauci temporis pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, &c. quæ leguntur in canone 6. §. Sunt, qui dicunt de pœnit. dist. 3., cujus postrema verba itā legenda erunt ex optimis epistolæ exemplaribus: Pœnitentiam enim verē agere est commissæ flere, sed iterum plangenda declinare.

Can. 6.
§. 1.
de pœn.
dist. 3.

Can. 19.
caus. 27.
q. 2.

SECTIO XX.

*De epistolis, directis Alexandriam,
Antiochiam, & Jerusalem.*

ET PRIMO

*De epistola ad Eulogium Episcopum
Alexandrinum.*

Can. 3.
dist. 99.

Cum temporibus Gregorii Magni eo ambitus adductus fuisset Constantinopolitanus Episcopus, ut *universalem* se Patriarcham nominaret, viris optimis etiā orientalibus ausus hujusmodi statim improbatum fuit; inter ceteros Eulogio Alexandrino, qui novo nomini restitit, ratus nomen illud Romano tantum Pontifici convenire posse; quam ob rem ad Gregorium scribens, Gregorium eundem nomine *universalis* Episcopi appellaverat. Gregorius, qui illud, tamquam ambitiosum vocabulum, in Constantinopolitano Antistite damnaverat, à se quoque rejiciendum prudentissimè existimavit, proindeque ad Eulogium rescribens in epist. 30. lib. 7. in vulgari, & 30. lib. 8. in Maurina editione, significavit nec sibi nomen illud posse congruere, ne videretur ipse unus in Ecclesia Episcopatum gerere, aliosque Episcopos prorsus excludere. Refertur hæc sancti Pontificis sententia in canone 5. dist. 99., ubi post illa verba: *perdere cognosco*, hæc erunt adjicienda, quæ Gratianus omiserat: *meus namque honor est honor universalis Ecclesie: meus honor est fratrum, &c.* Non omittam præterea, quod animadverterunt Maurini Monachi, pro illis verbis *superbe appellationis verbum* paulò aliter legi in nonnullis codicibus MSS. nimirum *superstitionis verbis*.

*De epistola ad Anastasium Episcopum
Antiochenum.*

Can. 26.
caus. 1.
q. 1.

Anastasius Sinaita Junior Anastasio Magno in Antiochena sede successerat anno Domini 599., seditque annis no-

vem usque ad septimum annum Imperii Phocæ, quo tempore, exorto Antiochiæ civili bello, Judæi eundem Anastasium à sede dejectum, funeque pedibus alligatum per urbem, urbisque vias collisum fœdissimā morte affecerunt, quem admodum refert Nicephorus lib. 18. cap. 43., quem tamē in eo lapsum viri eruditi animadverterunt, quod, quæ Anastasio juniore contigerunt, Anastasio Magno, jam à novem annis vitā functo, adtribuerit. Ad Anastasium Juniorem extat Gregorii epistola in vulgari editione 47. lib. 7. indict. 2. & 49. lib. 9. in Maurina, ubi Sanctus Pontifex cum eo gratulatur, quod rectam fidei professionem emisisset; quod pertinet canon 26. caus. 1. quæst. 1., quem rei omninò diversæ accommodavit Gratianus, cujusque verba ita legenda erunt: *Prædicator autem egregius dicit: fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Quisquis ergo cum dilectione Dei, & proximi fidei, quæ in Christo est, firmitatem tenet, eundem Jesum Christum Dei, & hominis filium apud se posuit fundamentum. Sperandum ergo est, quod, ubi Christus fundamentum est, bonorum quoque operum sequatur ædificium.*

*De epistola ad Anastasium Presbyterum
Jerosolymitanum.*

Can. 4.
dist. 49.

Ad Anastasium Presbyterum Jerosolymitanum scripta est Gregorii epistola 29. lib. 6. in vulgari, & 32. lib. 7. in Maurina editione. Præsidebat Anastasius monasterio cuidam, quod dicebatur *Neas*, ejusdemque occasione cum Jerosolymitano Episcopo controversiam passus est. Hanc causam discutiendam Gregorius voluit, unaque Anastasium moralibus præceptis instituit, quo pertinet canon 4. dist. 40., his verbis: *Tua itaque Fraternitas quantum in charitate perfecta sit, scio; & quia omnipotentem Deum multum diligit, oportet, ut de proximo multum præsumat. Non enim loca, vel ordines Creatori nostro nos proximos faciunt, sed ei nos aut merita bona jungunt, aut mala disjungunt.*

De

De epistola ad Palladium Presbyterum de Monte Syna.

Can. 55.
caus. 11.
q. 3.

Palladius Presbyter de Monte Syna (mons hic est in Arabia Petraea excelsus, de quo frequens in sacris literis mentio habetur) de malorum hominum conviciis, quibus jam diu lacescebatur, contristatus apud Gregorium conques- tus est, quem propterea Sanctus Pontifex consolari voluit in epistola, quæ in vulgari editione est 45. lib. 8. & 2. lib. 11. apud Maurinos. Ex ea apud Gratianum relatus est canon 55. caus. 11. quæst. 3. ubi pro verbis illis: *magnam tristitiam generare debet*, legendum erit: *magna tristitia generari debet*. Item in sequentibus verbis hæc legi debent: *quid enim, si homines laudent, & conscientia accuset? Aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia nos liberos demonstret? dimitte stultos.... nisi in pulverem.... vocandi sunt, etiam ipsi tranquille.... conspicias. Quia cum Domino.... dicturus quippe cum ut cum omnibus pacem habeamus, &c.* Eadem hujus canonis verba leguntur in pseudo-epistola Sixti III. ad Orientales, de qua suo loco jam disserui.

SECTIO XXI.

De aliis canonibus, ex Regesto Gregorii laudatis.

Can. 9.
caus. 1.
q. 7.

Perperam inter Gregorianas episto- las in Regesto lib. 10. epistolâ 3 1. vulgaris editionis adposita est quædam fidei professio, cui hic titulus ex veteribus MSS. codicibus adjectus exhibentur. *Promissio cujusdam Episcopi, hæresim suam anathematizantis, quam solvi fecit in nomine Domini Imperator Constantinopoli sub die 10. mensis Februarii indict. 5.* Professionis hujus tenor refertur apud Gratianum in canone 9. caus. 1. quæst. 7., ubi tamèn pro verbis illis *sed simulata reversus existimer, spondeo sub ordinis mei causa.... & salutem Dominorum, &c.*, ità legendum erit: *sed simulate reversus existimer sub ordinis mei casu spon-*

deo, & anathematis.... & salutem, genium- que Illustrum Dominorum, &c. Praterèa pòst illa verba, *Ecclesia Catholica, hæc sub- jicienda statim sunt: ad quam Deo propitio sum reversus, & communione, &c.* Demum pro verbis illis *Notario illi* legendum est *Notario meo*. Sufficit sanè monumentum hoc legere, ut illicò constet, non potuisse illud inter Gregorianas epistolas recenseri. Quamobrèm eruditi Maurini Monachi ad calcem epistolarum Gregorianarum illud ipsum rejecerunt. Neque verò omni suspicione falsi vacuum esse potest ejusmodi monumentum, quod verosimile est à deceptore quodam fuisse confictum, aut imprudentèr à quodam Amanuensi inter opera Gregorii relatum. Scilicèt ibi proponitur jusjurandum, cujus formula exprimitur *per genium* Imperatorum, quæ sanè non erat in usu apud Christianos, eove minùs penès Episcopos, ad Fidem Catholicam revertentes. Testis est Tertullianus in Apologetico cap. 32., & ad Scapuluma cap. 2. ità scribens: *juramus non per genios Caesarum: nescitis genios dæmonas dici, &c.* Hæc observatio in causa fuit, cur quidam Collectores in hoc describendo frag- mento abstinerint ab illis verbis *per genium*, quemadmodum inter ceteros abst- inuit Gratianus. Verùm, cum hæc verba in codicibus MSS. optimæ notæ legi testentur Maurini Monachi, non est nobis adnitendum, ut illa omittamus: melius enim est apocrypha monumenta rejicere, quàm purgare. Ceterum non omittam hoc in loco laudare viros eruditos, qui, ut hoc monumentum Gregorianæ ætati consonum redderent, arbitrati sunt, Episcopum, de quo ibidem agitur, fuisse Firminum Episcopum Histriæ, qui schismaticis adhæserat in causa trium Capitulorum adversus definitiones quintæ Synodi Generalis. Is deindè, à schismate reversus, in communionem ecclesiasticam receptus est, quemadmodum apertissimè demonstrat idem Gregorius in epistola ad eundem, quæ est 33. lib. 12. in Maurina, & 38. lib. 10. in vulgari editione. Quamobrèm si quis pur-

purgare potius, quam rejicere maluerit memoratum monumentum, non omnino rem inverosimilem arbitrabitur, quoties illud jusjurandum tribuerit Firmino Episcopo, à schismate redeunti.

Can.
caus.
q. 6.

3. In canone 3. caus. 5. quæst. 6. mi-
5. nimè referuntur Gregorii verba, sed
potius verba Joannis Diaconi in lib. 4.
cap. 31., quemadmodum rectè obser-
vaverunt Correctores Romani. Ait enim
ille de Gregorio Magno: *Sicut convictum
de crimine sine vindicta canonica Gregorius ne-
minem relinquebat, sic nimirum falsarium de-
latorem regulari tramite puniebat: unde, An-
themio Subdiacono scribens, ait, &c.* Post
hæc describit Joannes Diaconus, quæ
leguntur in epistola Gregorii ad Anthe-
mium Subdiaconum in Campania, quæ
est epistola 71. lib. 11. apud Maurinos,
& 66. lib. 9. in vulgari editione, in ea
præsertim parte, quæ de Subdiacono
agitur calumniatore, qui scilicet Diaconum
quemdam falsò de quibusdam cri-
minibus accusaverat, post quæ ita pro-
sequitur idem Joannes: *Idcirco Gregorius
non probantem, quod objecerat, Subdiaconum
officio jubet privari; quia juxta canonicas Pa-
trum sententias, qui calumniam illatam non
probat, poenam debet incurrere, quam si pro-
basset, reus utique sustineret; ac per hoc, quia
Subdiaconus crimen Diacono probare non potuit,
quoniam impositionem manus, quæ carere potuis-
set, non habuit, non sacerdotio, sed officio car-
ruit.* Cetera, quæ sequuntur apud Joan-
nem, eadem sunt, quæ Gratianus retu-
lit in memorato canone 3., ubi ex iis,
quæ nupèr descripsi, nonnulla super-
sunt emendanda. Itaque hoc in loco sta-
tuitur, Subdiaconum calumniatorem
non solum esse privandum Subdiacona-
tus officio, sed & effici infamem, immò
& verberibus puniendum esse; quod ut
clarius explicetur, omissis iis, quæ ve-
teres leges de calumniatoribus præscrip-
serant, animadvertendum est, tempore
Gregorii invaluisse legem Imperato-
ris Justiniani, quæ habetur in Novella
123. cap. 20., ubi cautum est, Pres-
byteros, & Diaconos falsum testimo-
nium perhibentes in causa pecuniaria

pro verberibus tribus annis separari à sacro mi-
nisterio, & monasteriis tradi; quæ verba
sanè supponunt generatim obtinuisse,
ut, qui falsum testimonium tulissent, fla-
gris publicè vapularent, ac propterea
infamia etiàm notarentur; singulari au-
tèm jure in Presbyteris, ac Diaconis,
ubi causa pecuniaria versaretur, ut pœ-
nam subirent suspensionis à ministerio,
ac monasteriis traderentur: ubi verò cau-
sa criminalis esset, voluit Justinianus
Presbyteros æquè ac Diaconos calum-
niantes pœnis legitimis subjacere. Quoad
ministros inferiores statuit idem Impe-
rator, in omni causa sive pecuniaria,
sive criminali, eos non solum ecclesiastico
officio repelli, sed etiàm verberibus subdi.
Hanc itaque Justiniani Constitutionem
præ oculis habens Gregorius in episto-
la ad Anthemium, ubi proposita est
causa cujusdam Subdiaconi calumniato-
ris, scripsit, non esse illum ab ea legi-
tima pœna eximendum, ac propterea
jure subjici verberibus, unde infamis
redderetur; quæ sanè pœna ibidem di-
citur valdè conveniens; ex eo præser-
tim, quòd juris esset ordinarii, ut ca-
lumniatores talionis pœnâ punirentur.
Cum verò Subdiaconus adversus Dia-
conum calumniæ reus non posset pa-
rem pœnam subire, quia Diaconus de
crimine convictus à sacra ordinatione,
manusque impositione deponendus es-
set, Subdiaconus contrà post agnitam
calumniam non posset tali pœnâ adfici,
quia nullam manuum impositionem re-
ceperat; hinc Gregorius voluit, exas-
perandam fuisse Subdiaconorum calum-
niantium pœnam, ut contrà ipsos offi-
cii depositio non sufficeret, sed præte-
reà infligeretur pœna flagrorum, unde
etiàm infamia proficisceretur.

Quærent sollicitè Romani Correc-
tores, quis auctor fuerit canonis 3. caus.
1. quæst. 1., quem in Gregoriano Re-
gesto se minimè reperisse profitentur.
Similia propemodum, adserunt, legi in
Regesto Gregorii VII., in pluribus
etiàm Conciliis, imò & eadem ferè ver-
ba laudari apud Gratianum nomine Pas-
cha-

Can. 3.
caus. 1.
q. 1.

chalis II. in canone 14. caus. 1. quæst. 3. Verùm, quæ in memoratis locis sententia describitur, toti ferè antiquitati ecclesiasticæ communis esse videtur; scilicet nihil vulgatius est in sacris Conciliis, quàm simoniacos tum dantes, tum suscipientes sacra ministeria, gradus sui dejectione damnari, quemadmodum sunt antiquissima fragmenta in Concilio Chalcedonensi can. 2., itèm canone 30. ex iis, qui vulgò Apostolici vocantur. Apud ipsum verò Gregorium Magnum similis habetur sententia tum in canone 3. caus. 1. quæst. 6., tum etiàm in lib. 1. homilià 17. in Evangelia num. 13. ibi: *Sacri canones simoniacam heresim damnant, & eos privari sacerdotio precipiunt, qui de largiendis ordinibus pretium quarunt. Cathedra ergò vendentium columbas evertitur, quando hi, qui spiritalem gratiam venundant, vel antè huminos, vel antè Dei oculos sacerdotio privantur.* Ceterum facile est causam agnoscere, quare recentior sacrorum canonum Collector eadem Patrum vetustorum verba adferre noluerit, sed aliis verbis sententiam eorundem ornaverit: agnoscebat quippè mutatam in sacris ordinationibus disciplinam. Olim obtinebat, ut Clerici in vim sacræ ordinationis Ecclesiæ adsignarentur, cum nulla ordinatio fieret sine beneficio, id est, sine officio singulari in certa Ecclesia demandato; quamobrèm ordinatio sacra à beneficii collatione minimè distinguebatur: sufficiebat interea tunc prohibere simoniacas ordinationes, ut prohibita quoquè censeretur simoniaca Ecclesiarum, reddituumque ecclesiasticorum concessio: sufficiebat tunc, Clericum Ecclesià privari, ut clericatus quoquè sui honore privatus intelligeretur. At posteriore ætate, ubi ordinatio sacra ab Ecclesiæ collatione distincta est, & distincta quoquè privatio Ecclesiæ, seu beneficii à privatione clericalis honoris, recentiores Collectores è re esse duxerunt, veterum Patrum sententiam juxtà disciplinam recentiorē referre, ac receptis suorum temporum moribus accommodare. Hinc, quòd dicitur in

memorato canone 3., Presbyterum, per pecuniam ordinatum, & Ecclesià, & Sacerdotii honore privandum, minimè quidè conveniret quoad formulæ expressionem Gregorii Magni temporibus, sed potiùs congruit Gregorio simplicior sententia, juxtà quam Ecclesiæ ministerium ab exercitatione Ordinis non secernatur. At Collector, qui Gregorianam sententiam voluit recentiori disciplinæ accommodare, ejus verba immutavit ad novam disciplinam exhibendam efformata, in quibus tamèn intima adhuc ejusdem Gregorii sententia dignosceretur.

Laudatur etiàm quasi ex Gregoriano Regesto depromptus canon 115. caus. 1. quæst. 1., cujus tamèn verba apud Gregorium non leguntur, quamquàm sæpè, ac sæpiùs inter Gregorianas sententias non nihil simile inveniatur, ubi Sanctus Pontifex gravissimum simoniæ crimen detestatus est; cujus rei argumento esse possunt nonnulla ejusdem Papæ monumenta, quæ apud Gratianum leguntur sparsa in caus. 1. quæst. 1. Verosimile igitur est, aut Gratianum, aut quemcumque alium Collectorem, qui Gratiano auctor extitit, aliis verbis voluisse exornare Gregorii Magni sententias, & palàm edere ità exornatas, quemadmodum in hoc canone 115. exprimuntur. Nisi fortassè quispiam maluerit hæc ad Gregorii VII. monumenta referre, cujus ætate simoniacorum hæresis quàm latissimè grassabatur, & apud quem numero plurima capita sunt adversus simoniacos scripta; immò &, quæ in hoc canone describuntur, cum depravata ejus temporis disciplina consonare videntur; & ejusdem canonis sententia integra propemodum continetur inter canones Concilii Romani I. sub eodem Gregorio VII. celebrati.

Falsò etiàm ex Gregoriano Regesto laudatur canon 63. caus. 11. quæst. 3., qui potiùs laudandus erat ex Simplicio Papa, cujus nomine eadem verba leguntur in canone 7. dist. 74., ad quem —
prop-

Can. 115.
caus. 1.
q. 1.

Can. 63.
caus. 11.
q. 3.

propterea canon 63. erit ab accurato Interprete exigendus. Quare verò Gratianus Simplicii monumentum Regesto Gregoriano adtribuerit, ego ex eo arbitror profluxisse, quòd epistola Simplicii, ex qua idem fragmentum decerp- tum est, inscripta fuisset ad Joannem Ravennatensem Episcopum. Cum autem ad alium Joannem Episcopum Ravennatensem plures scriptæ essent epistolæ in Regesto Gregoriano, hinc oriri potuit Collectoris erratum, qui utraque epistolas tum Simplicii, tum Gregorii, sine ullo discrimine ex imprudentia confuderit.

Can. 1.
caus. 35.
q. 8.

Quæ apud Gratianum tamquam ex Gregorii Regesto referuntur in canone 1. caus. 35. quæst. 8. animadverterunt Viri eruditi, ex pluribus aliorum auctorum laciniis consarcinata fuisse. Ceterum, quæ ibidem de conjugii post septimum tantummodò consanguinitatis gradum contrahendis dicuntur, non possunt ullo modo Gregorii temporibus convenire, quemadmodum demonstratum est ad canonem 2. caus. 35. quæst. 8. Idèò verò Gregorio tributa fuerunt, quòd persuasum nonnullis fuerit, verè germanas epistolas Gregorii esse, quarum una ad Felicem Messanensem, altera ad Augustinum Anglorum scripta ferebatur, in quibus similia quædam continentur. Atque non heic constitit auctor hujus canonis; nam in versiculo *de his, qui post mortuas* aliqua etià ad- jecit de quatuor gradibus adfinitatis servandis, de quibus nullibi sermonem Gregorius habuit, immò nec sermonem habuit auctor epistolarum Gregorio tributarum, sive ad Felicem Messanensem, sive ad Augustinum Anglorum.

Can. 39.
caus. 16.
q. 1.

Quicumque verba canonis 39. caus. 16. quæst. 1. ex Gregorii Regesto lau- dati, consideraverit, statim agnoscet, Collectorem, sive Gratianus ille sit, si- ve alius quisquam, qui Gratiano auc- tor extitit, integra Gregorii verba non exhibuisse. Quid enim est, quod Gra- tianus initio profitetur, se ipsa verba re- ferre Regesti Gregoriani, deindè quas

Tom. III.

historicus stylo suo enarrat, quid in Gregoriana epistola contineatur? Itaque è re esse censeo, ut hæc Gratiani invo- lucra dissolvantur. Quæ ibi laudantur, excerpta sunt ex epistola Gregorii ad Se- natorem Presbyterum, & Abbatem, quæ in vulgari editione est 10. lib. 11., ubi sermo est de quodam Xenodochio, in Augustodunensi Civitate apud Gallos à Syagrio ejusdem Urbis Episcopo, itèr à Brunichilde Galliarum Regina con- structo, in quo Monachi sub Abbate re- gularem vitam ducebant. Eidem mo- nasterio quædam privilegia concessit Sanctus Pontifex ità scribens: *Constituimus, ut, obeunte Abbate, Presbyteroque su- prascripti Xenodochii, atque Monasterii, non alius ibi quacumque obreptionis astutiâ ordinetur, nisi quem Rex ejusdem Provincia cum consensu Monachorum secundum amorem Dei elegerit, ac providerit ordinandum.* Et paulò post: *Simili quoquè definitione juxta deside- rium Conditorum decernimus, ut nullus eorum, qui eidem Xenodochio, atque Monasterio Ab- bas in posterum fuit ordinatus, ad Episcopatus officium quacumque obreptione sit ausus accede- re, ne, res Xenodochii, vel Monasterii iniquâ erogatione consumens, gravissimam egestatis necessitatem pauperibus, ac peregrinis, vel ceteris exindè viventibus generet.* Hæc est germana, integraque Sancti Pontificis sententia. Quæ verò in memorato Gra- tiani fragmento subjiciuntur, ut indi- cetur, contineri in his privilegium sin- gulare, quod ad ceteros extendi non possit, purum, putumque continent aut Collectoris, aut alterius cujuspiam Scrip- toris additamentum.

SECTIO XXII.

De Canonibus, sub nomine Decreti Gregoriani laudatis.

De Decreto, seu epistola ad Epis- copos omnes.

Ad omnes Episcopos scribens exhi- betur Gregorius in canone 1. dist. 89., cujus canonis verba in editis Gregorii

Can. 1.
dist. 89.

Q

ope-

operibus minimè reperiuntur: attamen similia à Gregorio, dum viveret, pronuntiata fuisse, historicus refert, nimirum Joannes Diaconus in vita Gregorii cap. 54. his verbis: *Singula ecclesiastici Juris officia singulis quibusque personis singillatim committi debere jubebat, asserens, quia, sicut in uno corpore multa membra habemus, &c., quemadmodum leguntur in memorato Gratiani fragmento. Quæ sanè Gregorii dicta cum opportunè ad rem suam laudari posse Collector agnosceret, ea sub Gregorii nomine, ad omnes Episcopos scribentis, ritè laudari potuisse arbitratus est. Præterea animadverto, similem propemodum sententiam legi apud S. Augustinum in enarratione in psalmum 32. his verbis: Qui finxit singillatim corda eorum: manu gratie sue, manu misericordie sue finxit corda, plasmavit corda nostra, finxit singillatim, singula quæque dans nobis, quæ tamen non dirimant vanitatem. Quomodo singillatim membra formata sunt, omnia singillatim habent opera sua, & tamen in unitate corporis vivunt: manus facit, quod oculus non facit, auris id valet, quod nec oculus, nec manus valet, omnia tamen unitatem operantur, & manus, & oculus, & auris diversa faciunt, nec sibi ad-versantur; sic & in Christi corpore singuli homines, tamquam membra singula, donis suis gaudent, quia ille, qui eligit populum in hereditatem sibi, fingit singillatim corda eorum. Numquid enim omnes Apostoli? Numquid omnes Propheta? Numquid omnes Doctores? Numquid omnes dona habent sanitatum? Numquid omnes linguis loquuntur? Numquid omnes interpretantur? Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides secundum eundem Spiritum, alii dona curationum. Quare? quia finxit singillatim corda eorum. Quomodo autem in membris nostris diversa sunt opera, sed sanitas una; sic in omnibus membris divisa munera, sed charitas una.*

Can. 11.
caus. 2.
q. 6.

Gregorii etiã nomine, ad omnes Episcopos scribentis, refertur canon 11. caus. 2. quæst. 6.; verum jam liquet Eruditis universis, eundem pertinere potiùs ad Gregorium IV.: quamobrem

inferiùs suo loco tamquam commodiore de illo sermo instituetur.

Ad calcem Gregorianarum epistolarum in editione Maurinorum describuntur acta quædam Concilii Romani, tertii nuncupati, atque anno 601. celebrati favore Monachorum, in quo decretum hujusmodi legitur non satis rectè descriptum apud Gratianum in canone 5. caus. 18. quæst. 2. *Gregorius Episcopus servus servorum Dei omnibus Episcopis. Quam sit necessarium Monachorum quieti prospicere, & de eorum perpetua securitate tractare, antea nos officium, quod in regimine monasterii exhibuimus, informat. Et quia in plurimis monasteriis multa à Præsulibus præjudicia, atque gravamina Monachos pertulisse cognovimus, oportet, ut Fraternitatis vestræ provisio eorum de futuro quietem salubri ordinatione disponat, quatenus conversantes illic in Dei servitio, ipsius quoque gratiæ suffragante, mente liberâ perseverent. Sed ne ex ea, quæ magis emendanda est, consuetudine quiquam Monachis quidquam molestiæ præsumat inferre, necesse est, ut hæc, quæ inferiùs enumerare curavimus, ita Fraternitatis studio Episcopi debeant custodire, ut ex eis non possit ulteriùs inferenda inquietudinis occasio reperiri. Interdicimus igitur in nomine Domini nostri Jesu Christi, & ex auctoritate B. Petri Apostolorum Principis, cujus vice huic Ecclesiæ prasidemus; prohibemus, ut nullus Episcopus, aut secularium ultra præsumat de redditibus, vel rebus, vel chartis monasteriorum, vel de cellis, vel villis, quæ ad ea pertinent, quocumque modo, vel qualibet occasione minuere, vel dolos, vel immissiones aliquas facere. Siqua causa fortè inter terram venientem ad partem suarum Ecclesiarum, & monasteriorum evenerit, & pacificè non potuerit ordinari, apud electos Abbates, & alios patres timentes Dominum sine voluntaria dilatione (Franciscus Florens in cap. auditis de præscriptionibus in cap. 2. pro his posterioribus verbis ita potiùs, monet, legendum esse: sed si qua fortè causa inter Raven-*

Can. 5.
caus. 18.
q. 2.

sanctis Evangeliiis finiatur. Desuncto autem Abbate cujusque congregationis, non extraneus eligatur, nisi de eadem congregatione, quem sibi propriâ voluntate concors fratrum societas elegerit; & qui electus fuerit sine dolo, vel venalitate aliqua, ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequeant, solenter sibi curent de aliis monasteriis similiter ordinandum. Neque, constituto Abbate, quæcumque persona qualibet occasione praponatur, nisi fortè extantibus, quod absit, criminibus, quæ sacri canones puvire monstrantur. Pariter autem custodiendum est, ut, invito Abbate, ad ordinanda alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium tolli exinde Monachi non debeant. Descriptiones verò rerum, & chartharum monasterii ab Episcopo ecclesiasticas fieri omnino vetamus, sed, si quando res exigit, Abbas loci cum aliis fratribus causas rerum inventarum faciat, & eorum consilio, & iudicio finiantur. Obeunte quoque Abbate, Episcopus in describendis, providendisque rebus monasterii adquisitis, vel datis perquirendis, nullatenus se permisceat. Missas quoque publicas ab eo in Cœnobio fieri omnino prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, & eorum receptaculis ulla popularis prabeatur occasio conventus, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino nec expedit animabus eorum. Neque audeat ibi cathedram collocare, vel quantamlibet potestatem habere imperandi, nec aliquam ordinationem, quamvis levissimam, faciendi, nisi ab Abbate loci fuerit rogatus, quatenus Monachi semper maneant in Abbatum suorum potestate; nullumque Monachum sine testimonio, vel concessione Abbatibus in aliqua Ecclesia teneat, vel ad aliquem promoveat honorem. Hanc ergo scriptorum nostrorum paginam omni futuro tempore ab omnibus Episcopis firmam, statuimus, illibatamque servari, ut & sua Ecclesia juvante Domino tantummodo jure contenti, & monasteria ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, vel quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus deserviant, sed remotis vexationibus in cunctis gravaminibus diurnum opus cum summa animi devotione persiciant. Universi Episcopi respondere: libertati monasteriorum congaudemus, & quæ nunc de his statuit Beatitudo vestra, firma-

mus. Post hæc sequuntur subscriptiones plurium Episcoporum Romanæ Provinciæ. Verum jam diù animadverterunt viri eruditissimi, hæc, ac similia privilegia, vetustissimis Pontificibus adtributa, prodiisse demum recentiore ætate à Monachis ipsis conficta, atque evulgata. Fateor quidem ego, apud sanctum Gregorium legi aliquandò Episcopis interdictum, ne in monasteriis ecclesiasticas functiones publicas exercerent, ne fortè ob celebrem populi frequentiam quies Monachorum in oratione, ac fletu consistentium turbaretur. Verum omnimoda Monachorum exemptio ab Episcopali jurisdictione temporibus magni Gregorii est prorsus incognita. Quis enim nesciat, usque ad sæculum undecimum Monachos ipsos Episcoporum jurisdictioni adhuc fuisse obnoxios, quemadmodum omnia propemodum illius temporis ecclesiastica monumenta testantur? Testis sit inter ceteros Ivo Carnotensis Episcopus, qui sub finem undecimi sæculi floruit, & quidem vir ecclesiasticæ disciplinæ peritissimus: ipse in epistola 65. ad Urbanum II. conquestus est de quodam Abbate, in Dicecesi Parisiensi constituto, qui nova inauditaque præsumptione immunem se ab jurisdictione Parisiensis Episcopi prædicabat, ibi: *Præterea summo perè rogamus excellentiam vestram, ut eum munitum Apostolicis literis remittatis contra Latiniacensem Abbatem, & Monachos ejus, qui, nescio quâ nova libertate, suos excessus tuentur, & subjectionem, Parisiensi Ecclesie debitam, & hactenus exhibitam, contra canonicam institutionem de cervice sua excutere moliantur. Hæ autem persona hujusmodi sunt, quibus magis necessaria est subjectio, quàm libertas, &c.* Testis quoque egregius erit sanctus Bernardus, qui initio 12. sæculi floruit. Ipse in suis epistolis sæpissimè, ac præsertim epistola 42., 179., & 180. lugeat, plurimos ex Abbatibus, ac Monachis novo quodam in vecto jure libertatem abs jurisdictione sacrorum Antistitum appetiisse. Quæ sanè apertissimè demonstrant, sæculo demum XI., aut

xii. Monachos conatos fuisse ad libertatem, quæ tamèn adhuc nova, atque insueta viris sanctissimis, ac prudentissimis videbatur. Sanè nullum non moverunt lapidem Monachi plures, ut hæc nova exemptionis jura producerent, varia quasi veterum patrum monumenta edendo, falsa etiàm plurima, & ab ipsis elucubrata, quorum propterea aliquot à summis Pontificibus ob falsitatis vitium reprobata intelligimus tum apud Gregorium VII. in epistola 33., tum apud Innocentium III. in cap. 6. de fide instrumentorum. Ad rem hanc ita scribit Franciscus Juretus in notis ad epistolam 65. Ivonis Carnotensis. *Extat insignis, & memoratu digna historia super contentione Monachorum B. Walerici, qui commentitia finxerunt privilegia cujusdam Romani Pontificis, quæ non puduit illos palam exhibere, & jactare in celebri conventu Rhemensi, ut scilicet comprobarent, nulli se subiectos, nisi Romano Pontifici. Quorum fraudem detexit Godefridus Episcopus Ambianensis, cum veste abstersisset atramentum scripturæ recentis.* Similia ferè tradidit Cantuariensis Archiepiscopus in epistola 68. apud Petrum Blezensem, relata, apud Florentem in cap. auditis de præscriptionibus cap. 2. ibi: *falsariorum præstigiola malitia ita in Episcoporum contumeliam se armavit, ut falsitas in omnium ferè monasteriorum exemptione prævaleat, nisi in decisionibus, & examinationibus faciendis iudex veritatis exactor districtissimus intercedat.* Quamobrem non temerè concludere quispiam poterit, laudatum Concilium, Gregorio Magno adtributum, à falsariis quibusdam Monachis fuisse confictum; vel quòd perspicuè liqueat, Monachos ipsos hujusmodi exemptionum privilegia fingere consuevisse; vel quòd post Gregorii Magni ætatem diù adhuc viguerit in Monachos Episcoporum potestas, ac jurisdictio; vel demùm quòd ejusdem Romani Concilii falsitatis sit gravissima conjectura in subscriptionibus Episcoporum, qui iidem omninò sunt cum Episcopis, qui germanis aliis Gregorii Conciliis subscripserant; quas subscriptiones imitari vulgare fuit fal-

sariis scriptoribus, quemadmodùm animadvertit in nupèr memorato loco vir eruditissimus Franciscus Florens.

De Concilio Generali sub nomine Gregorii.

In editis Gregorii monumentis post epistolarum libros leguntur Decreta quædam sub nomine Romani Concilii à Gregorio eodem celebrati, imperante Mauritio Tiberio, necnon Theodosio, indictione 14., quemadmodùm habent editi codices numero plures; aut indictione 13., uti legitur in veteribus MSs. De horum Decretorum fide, atque auctoritate dubitant Viri gravissimi ex eo, quòd in vetustissimis plurimis MSs. desiderantur. Verùm, meo judicio, cum, testantibus Maurinis Monachis solertissimis Gregorianorum operum investigatoribus, adpareant in aliis, & quidè non paucis codicibus, non est cur eà unà de causâ rejiciantur, præsertim verò quòd eorundem meminerit Beda in lib. 11. Historiæ cap. 1., ubi hæc ipsa Decreta appellat *Libellum synodicum, quem Gregorius cum Episcopis de necessariis Ecclesiæ causis utilissimum composuit*; præsertim etiàm quòd de eodem Concilio, ac Decretis conciliaribus mentionem fecerit ipse Gregorius in epistola 57. lib. 5. apud Maurinos, seu 55. lib. 4. in vulgari editione scripta ad Joannem Corinthium, his verbis: *Quod quoniam incongruum erat, factò Concilio antè corpus B. Petri Apostolorum Principis, tam de hoc, (nimirum de pallio) quam de ordinationibus aliquid accipere, sub districta interdictione vetuimus.* Initio actorum hujus Concilii leguntur verba canonis 2. dist. 92. ibi: *In sancta Romana Ecclesia, cui Divina dispensatio præesse me voluit, &c.* Pro illis Gratiani verbis, *vel si necessitas exigit*, in editis Gregorii codicibus legitur: *vel si necessitas fuerit.* Animadverterunt Maurini Monachi Gregorianorum operum Editores, hoc primum Decretum in quibusdam MSs. Codicibus, in quibus etiàm cetera Decreta leguntur, desiderari; atque

Can. 2.
dist. 92.

que inter alios retulerunt Codicem Capuccinorum Rothomagensium, in quo asseruerunt, caput illud non haberi. Ceterum hocce Decretum Sancto Gregorio juretribuendum esse præter pleraque MSs., immò ferè omnia illud exhibentia, singularis conjectura edocet; quippè scimus, S. Gregorium peculiaris ecclesiastici cantus regulas præstituisse, uti refert Joannes Romanæ Ecclesiæ Diaconus, qui circa annum 875. ejusdem Gregorii vitam scripsit, in lib. 2. cap. 6. ità de eodem Pontifice narrans: *Deinde in domo Domini more sapientissimi Salomonis propter musicæ compunctionem dulcedinis antiphonarum centonem Cantorum studiosissimus nimis utiliter compilavit, scholam quoque Cantorum, quæ hætenus eidem institutionibus in sancta Romana Ecclesia modulatur, constituit.* Addit idem Joannes, suo tempore adhuc in Romana Ecclesia adservatum fuisse authenticum Magni Gregorii Antiphonarum. Itaque inverosimile non est, Gregorium, qui scholam Cantorum in Ecclesia constituerat, prohibuisse Diaconis, ne cantui ipsi incumberent, sed potius Divinæ prædicationi, & eleemosynarum ministeriis quibus ex officio potissimum addicebantur, vacarent, quemadmodum ex eodem canone 2. adparet.

Can. 58. In capite 2. ejusdem Concilii legi-
caus. 2. tur canon 58. caus. 2. quæst. 7. his ver-
9. 7. bis: *Verecundus mos tempore indiscretionis inolevit, ut hujus Sedis Pontificibus ad secreta cubiculi servitia laici pueri, ac sæculares obsequantur; & cum Pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplo, plerumque Clerici, qualis in secreto sit vita sui Pontificis nesciunt, quam tamen, ut dictum est, pueri sciunt sæculares. De qua re præsentis Decreto constituo, &c.* Hæc sanè congruunt Gregorii Magni sententiæ, quam fuisse hujusmodi, ut lateri Pontificum non laici homines, sed Clerici assidue adstarent, superius observatum est ad canonem 1. dist. 53. Hinc Joannes Diaconus lib. 2. cap. 11. ità scribit: *Ceterum prudentissimus Rector Gregorius, remotis à suo cubiculo secularibus, Clericorum sibi prudentissimos consiliarios, fa-*

miliaresque delegit, inter quos Petrum Diaconum coætaneum suum, cum quo postea disputans quatuor Dialogorum libros composuit. Et paulò inferius: Monachorum verò sanctissimos sibi familiares elegit, inter quos Maximianum Monasterii sui Abbatem, quem postea Syracusis Episcopum fecit, eique per Siciliam vices suas commisit, Augustinum ejusdem Monasterii sui Præpositum, & Mellitum, per quos Anglorum gentes ad Christianismi gratiam convocavit.

Sequitur post hæc in capite 3. ejusdem Concilii canon 1. caus. 16. quæst. 6., ubi tamèn pro illis verbis, *Decreto constituto*, legendum est: *Decreto constituto.* Ad cujus canonis interpretationem observandum est, morem fuisse apud veteres in bonis ad Fiscum devolutis titulos Imperatoris imponendi, sive illa urbana prædia essent, sive rustica, undè fieret, ut, cum titulum unusquisque legeret, conterritus potentiâ nominis ab invasione abstineret, quemadmodum deducitur ex Cassiodoro lib. 4. variarum epist. 14., lib. 5. epist. 6., & lib. 9. epist. 18., quibus addi potest lex 3. Cod. de bonis vacantibus. Hi porrò tituli solemniter, & judiciali auctoritate coràm testibus infigebantur: ac nemo alius simile quidpiam in prædiis suis facere poterat, non solum suum, sed neque alicujus potentioris nomen inscribendo, ità ut, qui id molitus esset, pœnis gravissimis coërceretur, uti dicitur apud Cassiodorum in laudata epistola 18., & novella Justiniani 30. cap. 8., itèm lege 1., & 2. Cod. ut nemo privatus titulos prædiis suis, &c. Ad illum morem titulorum prædiis fiscalibus adfigendorum adludens Augustinus in expositione epistolæ Joannis tract. 7. ait: *Recedite prædones, recedite invasores possessionis Christi. In possessionibus vestris, ubi dominari vultis, titulos omnipotentis Dei ausi estis infringere: Cognoscit ille titulos suos; vindicat sibi possessionem suam; non delet titulos, sed intrat, & possidet. Sic ad Chatholicam venienti non deletur baptismus, ne titulus Imperatoris deleatur.* Impositis semel hujusmodi titulis, si quis res ità muni-
tas

Can. 1.
caus. 16.
q. 6.

tas invasisset, statim, & sine ullo judiciario ordine gravissimis pœnis subdebatur. Hinc Viri ecclesiastici, ut melius ecclesiastica prœdia tuerentur quasi Divino juri mancipata, ceperunt & illis imponere titulos, quibus ea Divini Juris esse significarent. Et primò quidè id factum in sacris Templis jam ab antiquissima ætate, undè evenit, ut in vetustis canonibus Tempia ipsa *Tituli* appellarentur, & Clerici Templis addicti *titulati*. A sacris Templis tituli quoque producti sunt ætate Gregorii Magni ad illa prœdia, quæ Ecclesia, ob alimenta Clericis, aut pauperibus suppeditanda possideret. Aliquot ex ecclesiasticis administris, occasione arreptâ, non solum titulos adponebant prœdiis illis, quæ certò essent in jure Ecclesiæ, sed etiã adposuerunt aliquandò in iis, quæ pertinere ad Ecclesiam ex quibuscumque conjecturis suspicabantur, & quidè facto proprio, non jure, sed manibus sibi & Ecclesiis possessiones, & prœdia adserentes. Hinc Gregorius prudentissimè statuit, ne hujusmodi titulorum impositio in una Rectorum ecclesiasticorum potestate consisteret, sed, antequàm ad illam deveniretur, cognosceretur de causa, certòque constaret, de prœdiis ecclesiasticis agi.

Can. 4.
caus. 1.
q. 2.

Simoniacam hæresim tempore Gregorii Magni plurimorum Clericorum animos polluisse dignoscimus abundè ex variis, jam superius expositis, ejusdem Papæ monumentis. Hinc opus Sanctus Pontifex existimavit, ut in eodem Romano Concilio quædam adversus Simoniacos constitueret. Habentur hæc apud Gratianum in can. 4. caus. 1. quæst. 2., cujus postrema verba ità legenda erunt juxta codices optimos: *Quæ ex accipientis ambitu non processit.*

Can. 23.
dist. 54.

Postremus Gregoriani Concilii canon legitur in can. 23. dist. 54. Nimirum tunc temporis cum vita monastica apud homines impenso studio coleretur multi ex servis, sive Ecclesiæ, sive privatorum dominio mancipatis, ad regularis, seu claustralis vitæ professionem

contendebant: hinc vel ab Ecclesia, vel à privatis ipsis dominis, pietatis, ac religionis causâ facilè manumittebantur. Poterant hac dominorum liberalitate abuti plures, quos, non solitaria vitæ, sed potiùs consequendæ libertatis amor ad vitam monasticam concitabat. Prudentissimè Gregorius decrevit, ut illi primùm laico adhuc habitu induti probarentur. Idipsum visum fuit opportunum in militibus: hinc autè Gregoriani Concilii canon de servis æquè, ac de militibus conceptum fuit. Verumtamèn animadvertere juvabit, in veteribus MSs. diversam omninò esse canonis editionem. Nàm in prioribus verbis, ubi Gratianus legit: *Multos de ecclesiastica familia, seu seculari militia novimus, &c.*, in veteribus laudatis codicibus ità habetur: *Multos de ecclesiastica, seu seculari familia novimus, &c.*, ex quibus liquet, de militia nullam ibidè fieri mentionem. Fortè pro scriptura Gratiani codicis anteferenda aliquid probare poterunt verba illa, posteriora etiã de militia concepta, ibi: *Ut quisquis ex juris ecclesiastici, vel secularis militia servitute, &c.* Pro illis Gratiani verbis: *Qui Divino amore districtiorem subire appetit servitutem*, legendum potiùs erit: *Qui in Divino obsequio districtiorem appetit servitutem*. Quæ porrò sequuntur in versiculo *Si autem* usquè in finem, in MSs. Codicibus vetustis desiderantur, quemadmodum Maurini Monachi observaverunt, eaque propterea censenda erunt velut otiosi cujuspiam additamentum.

De canone 1. caus. 35. quæst. 2. sub nomine Gregorii in Concilio Meldensi.

Nemo non videt, inscriptionem canonis 1. caus. 35. quæst. 2. nullo modo consistere posse, dum exhibetur: *Gregorius Papa in Concilio Meldensi*; cum Concilium Meldense celebratum fuerit medio octavo sæculo, & Gregorius vixerit sub finem sexti sæculi. Quænam fuerint causæ, ex quibus hæc apud Gratianum ins-

inscriptio adjiceretur, jam alibi animadverti, videlicet in priore hujus operis parte in appendice ad Concilium Meldense, ubi etià illa monumenta relata sunt, ad quæ Gratianus iste canon exigeretur. Interea hoc in loco sufficiat observare, quæ ibidem traduntur congruere nullo modo posse sententiis Gregorii Magni, quemadmodum demonstrari commodè potest ex iis, quæ superius tradita sunt ad canonem 2. caus. 35. quæst. 8.

SECTIO XXIII.

De Capitibus, depromptis ex Libris Moralium, seu Commentariorum in Job.

Refert Beda in cap. 1. lib. 2. Historiæ Anglorum, Gregorium Magnum jam ab eo tempore, quo in Constantinopolitana Urbe apud Imperatorem Apocrysarii munere fungebatur, adortum fuisse librum Commentariorum in Job, quem, ob moralis vitæ institutionem ibidem traditam, librum Moraliū appellavit; quod etià constat ex præfatione ejusdem Gregorii ad Leandrum Episcopum Hispalensem, libro ipsi præfixam. Quippè Gregorius, rogante potissimum Leandro familiarissimo suo, eundem librum jam Romanus Pontifex factus perfecit, atque ad Leandrum misit, multorum sanè opus annorum, ut proinde habeatur tamquam præcellens inter Gregoriana opera monumentum. Enimverò statim ac opus istud prodiit, in maxima veneratione fuit apud Viros ecclesiasticos, qui illud, suo adhuc vivente auctore, inter ecclesiasticas Homilias Divinorum officiorum recitari curarunt, licet ægrè id Gregorius tulerit, qui proinde in epistola 24. lib. 12. ad Joannem Ravennæ Subdiaconum ita scripsit: *Illud autem, quod ad me quorundam relatione perlatum est, quia Reverendissimus Frater, & Coepiscopus noster Marinianus, legi commenta B. Job publicè ad vigiliis, faciat, non grate suscepi, quia non est illud opus populare, &*

rulibus auditoribus impedimentum magis, quam proventum generaret. Sed dic ei, ut commenta Psalmorum legi ad vigiliis faciat. Meminerunt cum laude hujus libri Joannes Diaconus lib. 1. cap. 17., Isidorus Hispalensis in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 27., Ado Vienensis in Chronico ætatis 6., & Joannes Trithemius in libro de Scriptoribus ecclesiasticis. De hujus operis distributione ita Gregorius ipse scribit in epistola ad Leandrum: *Opus hoc, per 35. volumina extensum, in sex codicibus explevi.* Editi codices Gregoriani adhuc in præsentia exhibent partitionem in triginta & quinque volumina, sed in ipsis nullum sex codicum vestigium agnoscitur; quam tamèn sex codicum partitionem Maurini Monachi in veteribus MSS. agnoverunt, & in sua editione retinendam voluerunt, unà animadvertentes, Gregorium nullam fecisse capitum divisionem, sed hanc potiùs, qualis in editis codicibus hodiè adparet, factam fuisse post annum 1000. tempore Henrici II. Imperatoris, à Rainerio Ecclesiæ Aretinæ Canonico. Hodiè juxtà varias editiones varia quoquè est capitum distributio. Vulgò traditum est, hos morales libros deperditos olim fuisse ex eo, quòd invidentes Gregorii adversarii plurimos ejusdem Pontificis codices ex odio concremaverint, quod testatur Joannes Diaconus; deinde verò prodigiosè fuisse repertos in Templo Romano, ubi cuidam exoranti Gregorius adparuerit, librosque hujusmodi palàm fecerit. Verùm Eruditi omnes, hanc puram esse putamque fabellam, jam sibi facilè persuaserunt.

Huic igitur operi præfigitur veluti prologus epistola ad Leandrum Episcopum Hispalensem, & Sancti Isidori Prædecessorem, in qua operis sui propositum auctor explanat. Nimirum Leander, Gregorio in amicitiiis familiaritèr junctus, ut dicitur in lib. 3. Dialogorum cap. 31., petierat hoc opus Moraliū ad se mitti, cui Gregorius morem gessit, ut ipse testatur in epistola ad eundem Leandrum, quæ est 41. in lib. 1.

Can. 13.
dist. 38.

Re-

Regesti, ibi: Ea autem, quæ in B. Job expositione dicta fuerint, & vobis dirigenda scribitis, quia hæc verbis, sensibusque patentibus per Homilias direxeram, utcumque studui in librorum ductum permutare, qui nunc à librariis conscribuntur. Et nisi portitoris presentium me festinatio coangustasset, cuncta vobis transmittere sine aliqua imminutione voluissem, maxime quia & hoc ipsum opus ad vestram Reverentiam scripsi, ut ei, quem præ ceteris diligo, in meo iudicis labore desudasse. Ex hoc ipso prologo, sive epistola ad Leandrum depromptus est canon 13. dist. 38., in ea nimirum parte, in qua proficitur Gregorius, se non fuisse valde studiosum in stylo ad elegantiam exornando his verbis: Unde & ipsam loquendi artem, quam magisteria disciplinæ exterioris insinuant, servare desepi; nam, sicut huius quoque epistola tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio (sunt, qui pro voce illa metacismi legunt jotacismi. Verum id est contra MSs. omnium auctoritatem, quemadmodum Maurini Monachi observaverunt. Est metacismus frequens literæ *m* repetitio, quæ præsertim in fine vocum ingratam reddit literarum collisionem) non barbarismi confusionem devito, situs, motusque, & præpositionum casus servare contemno; quia indignum vehementer existimo, ut verba cælestis oraculi restringam sub regulis Donati.

Can. 2.
dist. 13.

Canon 2. dist. 13. legitur in libro 32. cap. 20. ad illa verba capitis 40. versic. 12. Job: Nervi testicularum ejus (scilicet Behemoth) perplexi sunt. Gratianus pro nomine Behemoth apposuit Leviathan; fortè quia in sacris literis in memorato cap. 40. de Leviathan etià sermo occurrat; quamquàm laudata verba Nervi testicularum ejus perplexi sunt & in sacris literis de Behemoth concepta sint, & Gregorius ipse de Behemoth interpretetur. Verba Gregorii hæc sunt: Sed horum testicularum nervi perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta implicatis inventionibus illigantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse fugere peccatum appetunt, hoc sine alio peccati laqueo non evadant, & culpam faciant, dum vitant, ac nequaquam se

ab una valeant solvere, nisi in alia consentiant ligari. Quod melius ostendimus, si qua ex conversatione hominum illigationis hujus exempla proferamus. Quia verò in tribus ordinibus Sancta Ecclesia constat, conjugatorum videlicet, continentium, atque rectorum, unde & Ezechiel tres viros liberatos vidit, videlicet Noe, Daniel, & Job, & in Evangelio Dominus dum alios in agro, alios in tecto, atque esse in molendino alios perhibet, tres procul dubio in Ecclesia ordines ostendit, liquido satisfacimus, si singula ex singulis exquiramus. Ecce enim quidam dum mundi hujus amicitias appetit, &c. Quæ sequuntur apud Gratianum cum Gregorianis codicibus consonant, dummodo pro illis Gratiani verbis, qui sine iudicio legitur, cum præesse jam cœperit, agere quæ Dei sunt.... est tamen, quod ad destruendas Behemoth versutias subtiliter fiat, &c. ista potius legantur: Qui sine iudicio eligitur, cum præesse jam cœperit, agi, quæ Dei sunt.... est tamen, quod ad destruendas ejus versutias utiliter fiat, &c. Quæ verò identidem Gratianus omisit, idèò integra non refero, vel quòd jam satis ex his constet Gregorii sententia, unde recta sumatur interpretatio; vel quòd aliàs recensenda esset nimis prolixa sententia.

Ad interpretationem verborum Jobi cap. 29. vers. ult. ibi: Cumque sederim Can. 8.
dist. 45. quasi Rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator, multa congescit Gregorius in lib. 20. cap. 5., unde sumptus est canon 9. dist. 45. ibi: Cumque sederem quasi Rex, circumstante exercitu, ecce auctoritas regiminis: eram tamen mœrentium consolator, ecce ministerium pietatis. Disciplina enim, vel misericordia multum destituitur, &c. quæ sequuntur in memorato canone 9., ubi tamen pro illis verbis: Scripturæ sacræ scientia, in boni.... sit rigor, sed non exasperans.... stricte scipientem.... contra ejus culpa pensemus.... intus arsit ignibus amoris, &c. ita legamus: Scripturæ sacræ scientia est, in boni.... sit vigor, sed non exasperans.... districte scipientem.... contra ejus culpas pensemus.... intus arsit igne amoris, &c.

Canon 14. dist. 45. omninò consonat cum integris Gregorii codicibus, de- Can. 14.
dist. 45.
prom-

promptusque est ex lib. 19. cap. 20. ad interpretationem illius versiculi Job cap. 29. *Cor vidue consolatus sum.*

Can. 1.
dist. 46.

In lib. 23. *Moralium* cap. 13. in caput 33. vers. 1., & 2. libri Job, ibi: *Audi igitur Job eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta: ecce aperui os meum; &c.* habetur canon 1. dist. 46., cuius initium ita legendum est, ut integra exhibeatur Sancti Pontificis sententia: *Pensemus, de qua elatione descendit, quod B. Job audire se admonet, quod os aperuisse se perhibet, quod linguam suam in faucibus loqui promittit? Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, &c.*, quæ apud Gratianum subsequuntur, ubi tamen pro illis verbis *sublimitatis culmine* Maurini Monachi legendum volunt: *summitatis culmine.*

Can. 2.
dist. 46.

Canon 2. dist. 46. legitur in lib. 18. cap. 4. ad cap. 27. libri Job in illa verba vers. 5. *Absit à me, ut justos vos esse iudicem.* Consonat canon ipse cum integris Gregorii codicibus, quoties pro illis verbis *in eo fultus*, ita legatur *in ea fultus*.

Can. 3.
dist. 47.

In libro 19. cap. 27. habentur verba canonis 3. dist. 47. ad interpretationem cap. 29. Job vers. 18. ibi: *Et sicut palma multiplicabo dies; ubi iusti palmis æquiparantur, iniqui verò ceteris arboribus.* Pro illis autem verbis *longius, atque destinatius* legendum est, *longius, atque distantius.* Item in illis: *Ne debiliores vos habeat sancta libertas aeris, quos, &c.*, varia varii codices exhibent; apud Maurinos enim legitur: *Ne debiliores vos habeat sancta libertas charitatis, quos &c.*, alibi: *Ne debiliores vos habeat sancta libertas, quos, &c.* alibi: *Nec debiliores vos habeat sancta libertas aeris, quos, &c.*, alibi: *Ne debiliores vos habeat sancti libra operis, quos &c.*, alibi demum: *Ne debiliores vos habeat sancta libertas heredes, quos &c.*

Can. 18.
dist. 50.

In libro 18. cap. 17. leguntur verba canonis 18. dist. 50. ad interpretationem illorum verborum capitis 28. Job vers. 2. ibi: *Ferrum de terra tollitur.* Ibidem pro illis verbis: *Quia jam incipit*, legendum erit: *Qui jam incipit.* Illud sanè hoc in loco erit animadvertendum, Gratia-

num perperam quæstioni propositæ accommodare voluisse fragmentum Gregorii; siquidem Gratianus de Sacerdotibus post lapsum restituendis sermonem instituerat; at de ipsis ne verbum quidem apud Gregorium legitur, sed generatim de illis, qui, postquam errorum tenebris involuti fuerunt, ad fidem excitantur, & gratiam, quam ad rem subijcitur exemplum Matthæi ad Apostolum vocati, ibi: *An non Matthæus in terra inventus est, qui terrenis negotiis implicatus telonii usibus serviebat?*

In libro 26. cap. 13. legimus verba canonis 9. caus. 1. quæst. 4. ad interpretationem capitis 35. libri Job vers. 8. item in libro 14. cap. 29. in caput 19. Job vers. 5. legimus verba canonis 3. caus. 3. quæst. 7. Verba Jobi, quæ ibidem expenduntur, hæc sunt: *At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis; quam ad rem Gregorius recenset factum Judæorum, adulteram accusantium, juxta caput 8. Evangelii Joannis, atque ex improbitate eorum, qui mulierem evangelicam accusaverant, improbitatem eorum redarguit, qui Jobum conviciis lacescebant.* Porro in memorato canone 3. pro illis verbis: *Consulto enim Domino, si ad ulciscendum ire debuisset.... & secundo perdidit.... feriantur, &c.*, legendum potius erit: *Consulto autem Domino, si ad ulciscendum ire debuissent.... & secundo cecidit.... feriantur, &c.*

In præfatione *Moralium* leguntur verba canonis 5. caus. 3. quæst. 7. Ibi scilicet docet Gregorius, Jobum virum fuisse integerrimæ vitæ, eâ potissimum ratione ductus, quod Job pro amicis suis delinquentibus intercessisset, inquit: *in gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit.* Mundus ergo ostenditur esse de se, qui emundationem potuit obtinere pro aliis. Quæ in Gratiano canone post illa verba *aliena non diluit* subsequuntur, in ipsa Gregorii præfatione desiderantur; quamquam similia quædam habeantur in libro 32. *Moralium* cap. 14. ad caput 31. vers. 32. Job his verbis: *Cuncta itaque malicie macula ab interiori*

Can. 9.
caus. 1.
&
Can. 3.
caus. 7.

Can. 5.
caus. 3.
7.

nostro homine cogitationis in mutatione tergendam est, quia iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis, unde scriptum est: Respexit Deus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain autem, & munera ejus non respexit. Neque etenim sacrum eloquium dicit: respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit; sed prius ait: quia respexit ad Abel; ac deinde subjunxit: & ad munera ejus; & rursus dicit: quia non respexit ad Cain; ac deinde subdidit: nec ad munera ejus. Exstantis quippe corde id, quod datur, accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa, quae dabat. Similia quaedam leguntur in epistola Gregorii ad Reccaredum Regem Visigothorum 126. lib. 7. in vulgari editione, & 122. lib. 9. apud Maurinos, ubi Sanctus Pontifex gratulatur Reccaredo, quod dona Romam misisset Apostolo Petro devota, ita subiiciens: Scriptum quippe est: vota justorum placabilia, neque enim in omnipotentis Dei iudicio quid datur, sed à quo datur, adspicitur. Hinc est enim, quod scriptum est: respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain autem, & ad munera ejus non respexit: dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, praemisit sollicitè, quia respexit ad Abel. Ex qua re patentè ostenditur, quia non offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt. Jungatur his canon 11. caus. 14. quæst. 5. Quæ demùm Gregorius prosequitur in vers. dona, & in vers. longe deprompta sunt ex libro Ecclesiastici cap. 34., & ex libro Proverbiorum cap. 15.

Canon 10. caus. 8. quæst. 1. legitur in libro 35. cap. 14. in caput 42. libri Job; ubi tamèn pro verbis illis: de suo aliquid non habuerit.... obedientia sibi meritum, legendum erit de suo aliquid non habeat... obedientia sibi meritum.

Versiculus obedientia erat antè cetera describendus, utpotè qui in monumento Gregoriano multò superiùs legitur. Intermedia sunt apud Gregorium verba illa, quæ retulit Gratianus in can. 99. caus. 11. quæst. 3., propterea cum eo-

dem canone 10. jungenda, ubi pro verbis illis: quando hanc mediator Dei, & hominum tenuit, tenendam præcepit; & cum obedientes remunerat, non relinquit.... dignum fuerat, ut hunc etiam à bono prohiberet, ita legendum erit: quando hanc mediator Dei, & hominum, & cum obedientes remunerat non relinquit.... dignum fuerat, ut etiam à bono prohiberetur.

Paucis perstrinxerat Gratianus in can. 10. caus. 22. quæst. 2. sententiam Gregorii, qualis legitur in libro 26. cap. 5. in caput 34. Jobi, cujus propterea verba integra retulerunt post eundem canonem Correctores Romani. Moneant adhuc Maurini Monachi, pro illis verbis incaute sunt homines, quæ habentur in vulgari editis Gregorii codicibus, ita potiùs legendum esse ex optimis vetustissimis exemplaribus: incaute sunt humiles.

In libro 18. cap. 3. leguntur verba canonis 19. caus. 22. quæst. 2., in quo totus est Gregorius adversus eos, qui mendacio quemquam circumveniunt; atque inter cetera sibi objicit, quod vulgò dici solet; nimirum in Sacra Scriptura videri aliquandò laudata mendacia, veriùs dixerim figuras, quò pertinet memoratus canon 19. ibidem: sed paulò superiùs leguntur verba canonis 20. caus. 22. quæst. 2., ubi tamèn pro illis in qua magis compensatio agnoscitur, quid mendacii culpa mereatur; nam benignitatis earum merces, quæ eis in aeterna potuit vita retribui, praemissa culpa mendacii, &c., hæc potiùs erunt legenda: in qua recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur; nam benignitatis earum merces, quæ eis in aeterna potuit vita retribui, pro admixta culpa mendacii, &c. Hoc in loco expendebat Gregorius, quod objici inter cetera sacrarum literarum monumenta solebat de mendacio obstericum Ægyptiacarum, quandò alienam vitam, aut salutem tueri maluerunt; neque enim aiebat Sanctus Pontifex, vitæ ipsius tuendæ causâ mendacium proferri posse, quamquàm ea in specie dignum veniâ videretur. Hanc ad rem optimè edisserit Augustinus.

Can. 10.
caus. 8.
q. 1.
Can. 99.
caus. 11.
q. 3.

in Can. 10.
caus. 22.
q. 2.

Can. 19.
& 20.
caus. 22.
q. 2.

nus enatratione in psalmum 3. ibi : *multa quidem videntur pro salute, aut commodo alicujus, non malitiâ, sed benignitate mendacia; quale illarum in Exodo obstetricum, quæ Pharaoni falsum renunciaverunt.... in iis, qui perfecti sunt, nec ista mendacia inveniuntur.*

Can. 11.
caus. 22.
q. 5.

Canon 11. caus. 22. quæst. 5. legitur in lib. 26. cap. 10. in caput 35. vers. 2. libri Job; quamquàm ea, quæ subsequuntur in vers. *certè noverit*, non sint Gregorii, sed potiùs Collectoris cujuspiam, aut Interpretis, qui Gregorianam sententiam aliis verbis recensuit. Plurimùm verò valerepotuit Codex Gratiani, ut fragmentum hoc referretur sub Gregorii nomine in cap. 15. de verb. sign. apud Gregorium IX.

Can. 22.
caus. 24.
q. 1.

In libro 35. cap. 8. ad caput Job 42. vers. 8. leguntur verba canonis 22. caus. 24. quæst. 1., ubi tamèn pro illis *sola est, in quo bonum, &c.*, hæc substituere juvabit ex optimis codicibus: *sola est, in qua opus bonum, &c.*

Can. 17.
caus. 24.
q. 3.

In libro 4. cap. 1. ad interpretationem capitis 3. Job vers. 1. 2., & 3. ubi proponitur Sanctus Job diei suo maledixisse, habetur canon 12. caus. 24. quæst. 3., cujus tamèn verba alia omninò sunt, quàm quæ à Gratiano descripta fuerint. Quamobrèm ità legendum erit: *Cum verò sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed justitiæ examine erumpunt. Intùs enim subtile Dei judicium adspiciunt, & mala foràs exurgentia, quia maledictò debeant ferire, cognoscunt, & eo in maledictò non peccant, quò ab interno judicio non discordant. Item superiùs. Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet, quod adprobat, aliud quod damnat; aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippè judicio justitiæ ipsi primo homini peccanti prolaturum est, cum auditur: maledicta terra in opere tuo. Maledictum justitiæ judicio profertur, cum ad Abraham dicitur: maledicam maledicentibus tibi: rursum, quia maledictum non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli Apostoli prædicantis admonemur, qui ait: benedicite, & nolite maledicere.*

Canon 13. caus. 32. quæst. 4., rectè consonat cum capite 18. libri 12. ad caput 14. Job vers. 18., & 19., quemadmodum etiàm canon 13. caus. 32. quæst. 5. rectè consonat cum capite 11. lib. 21. ad interpretationem capitis 31. Job versic. 9., quamquàm tamèn moneant Maurini Monachi ad verba versiculi *quia enim*, hæc ipsa usquè ad verbum *perpetratur* intrà parenthesim contineri ità, ut pòst illa statim sequatur, *tamèn plerumquè ex loco, &c.*

Can. 13.
caus. 32.
q. 4. &
Can. 13.
caus. 32.
q. 5.

Jam diù Romani Correctores observaverunt, verba canonis 82. de pœnit. dist. 1. integra haberi potiùs in commentariis, nomine Eucherii editis, licèt magna etiàm in parte apud Gregorium habeantur. Locus Gregorii est liber novus Moraliùm cap. 34. ad librum Job cap. 9. vers. 28. *Verebar omnia opera mea, sciens, quòd non parceres delinquenti; quæ verba expendens Gregorius, ità scribit: Sed pòst hæc valdè scrupulosum cordi se objicit, quòd subjungit: sciens, quòd non parceres delinquenti. Si enim delinquenti non parçitur, quis ab æterna morte eripitur, cum à delictò mundus nemo reperitur? An pœnitenti parçit, & delinquenti non parçit? Quia cum delicta plangimus, nequaquam jam delinquentes sumus. Et paulò inferiùs: Delinquenti ergò Dominus nequaquam parçit, quia delictum sine ultione non deserit; aut enim ipse hoc in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parçitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire pòst confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum; & tamèn pòst multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quàm perpetraverat, exolvit. Sic nos salutis undà à culpa primi parentis absolvi-mur; sed tamèn reatum ejusdem culpæ diluentes absoluti quoquè adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: sciens, quia non parceres delinquenti; quia delicta nostra sive per nos, sive per semetipsum resecat etiàm, cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre.*

Can. 82.
de pœnit.
dist. 1.

Canon 4. de pœnit. dist. 2. habetur in libro 10. cap. 21. in caput 11. Jobi vers.

Can. 4.
de pœnit.
dist. 2.

vers. 19.; ubi tamèn pro verbis illis à delectatione mundi legendum est ex optimis codicibus à dilectione mundi.

Can. 22. de pœn. dist. 2. Canon 22. de pœnit. dist. 2. excerptus est ex lib. 25. cap. 11. ad interpretationem illorum verborum Job cap. 34. vers. 27. *Qui quasi de industria recesserunt ab eo.*

Can. 23. de pœn. dist. 2. Ad interpretationem capitis 31. vers. 2. libri Job habetur in lib. 21. Moraliū cap. 3. canon 23. de pœn. dist. 2.; ubi tamèn pro illis verbis *per consensum delectationis obligatur* legendum potius erit: *per consensum delectationibus obligatur.*

Can. 43. & 44. de pœn. dist. 2. Verba canonis 43. de pœnit. dist. 2. apud Gregorium non leguntur, sed potius videntur summa sequentis canonis 44., qui habetur in lib. 34. Moraliū cap. 13. aliàs 15. ad interpretationem illorum verborum Job cap. 41. *Sub ipso erunt radii solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.* Ibi Gregorius persequitur eos numero plurimos, qui initio quasi aurum adparent virtutibus exornati, deindè verò in fine vitæ ità dejiuntur, ut vitiis obruantur. Paucis sententiam hanc perscrinxerat Gratianus in memorato canone 43. scribens: *Multi benè incipiunt, qui in malo vitam finiunt.* Ut autèm integra sit sententia canonis 44., erunt hæc ex Gregorii codicibus supplenda: *Et fortasse quemquam moveat, cur misericors Deus fieri ista permittat, ut Leviathan iste seu nunc per suggestiones callidas, sive tunc per damnatum illum quem replet hominem, vel solis sibi radios, id est, doctos quosque, sapientesque subiciat, vel aurum, hoc est, viros sanctitatis claritate fulgentes quasi lutum sibi coinquinando subternat. Sed citius respondemus, quia aurum, &c. Hinc exorditur Gratianus, apud quem pro illis verbis: Quod valde isto iudicio.... quia diu latuit dolens.... atque hoc autèm quasi lutum... quorundam mala diu tolerat.... qui perseveraturi sunt, accedunt.... qui perventuri viam, quæ gradiantur, ostendant.... in superni adjutoris protectione.... de suis viribus præsumentes cecidisse, &c., ità potius erit legendum: quod valde justo iudicio.... qui diu latuit dolens.... atque hoc an-*

rum quasi lutum... quorundam mala tolerat... qui perseveraturi sunt, accedunt.... qui perventuri sunt, quæ gradiantur, ostendant.... in superni adjutorii protectione.... de suis viribus cecidisse, &c.

Can. 45. de pœnit. dist. 2. legitur in libro 32. cap. 23. ad interpretationem capitis 40. Job vers. 14. *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus, quæ verba de Lucifero Angelo in Dæmonem transformato Gregorius interpretabatur.* Porro in eodem canone 45. plurima sunt ex optimis Maurinorum codicibus emendanda. Siquidem, ubi Gratianus exhibet: *Platani non fuerunt aequales frondibus illius.... quanta ei supposita.... quot suppositas supernorum.... qui magnus.... qui signaculum Dei.... ad ornamentum suum habuit.... & formamina tua in die.... quasi repleti voluisset.... sed superbie vitio, charitatis auro.... tu cherub extensus... in medio ignitorum perfectus... clarior gloria conditionis... fuisse reperitur... insinuantur, ut terro... homo qui elatus... Angelus in Cælo de Cælo in terram prosternitur, &c.* hæc potius substituenda erunt: *Platani non fuerunt aquæ frondibus illius.... quanta & supposita.... quot sub se positas supernorum.... quia magnus.... si signaculum Dei.... ad ornamentum suum habuit.... & forma tua in die.... quæ si repleti voluisset.... sed per superbie vitium, charitatis auro.... tu cherub extensus.... in medio ignitorum lapidum perfectus.... clarior gloriâ conditionis.... fuisse perhibetur.... insinuat, ut terro.... homo quid elatus.... Angelus in Cælo prosternitur, &c.*

In libro 1. cap. 37. Moraliū integra habentur, quæ retulit Gratianus in canone 17. de pœn. dist. 3. Ibi autèm Gregorius explicat verba libri Job cap. 1., ubi de patientissimo viro ità scribitur: *Sic faciebat Job cunctis diebus.*

Can. 13. de pœn. dist. 4. apud Gratianum non consonat integris Gregorii exemplaribus; etenim collector voluit potius describere verba Glossæ ordinariæ, apud quàm depravata Gregorii sententia exhibebatur, quod jam diu Romani Correctores animadverterunt. Referam hoc in loco, quæ ad rem istam

tam pertinent, atque habentur in libro 15. cap. 51. *Moralium*, ubi verba illa capituli 21. *Job*: *Deus servabit filiis illius dolorem patris, & cum reddiderit, tunc sciet, ita Sanctus Pontifex interpretatur, Scriptum novimus: qui reddis peccata Patrum in filios, ac nepotes in tertiam, & quartam generationem. Et rursùm scriptum est: quid est, quod inter nos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel dicentes: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Vivo ego, dicit Dominus Deus: si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel. Ecce omnes anime meae sunt, ut anima patris, ita & anima filii mea est. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. In utraque igitur hac sententia dum dissimilis sensus invenitur, auditoris animus ut discretionis viam subtiliter requirat, instruitur. Peccatum quippe originale à parentibus trahimus, & nisi per gratiam baptismatis solvamur, etiã parentum peccata portamus, quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata parentum in filios, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur proles. Et rursùm non reddit parentum peccata in filios, quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed, quas ipsi committimus, habemus.*

Quod legitur in canone 5. de cons. dist. 4., habetur in libro 4. *Moralium* cap. 3. ad interpretationem capituli 3. *Jov* vers. 11. ibi: *Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?* Hanc ad rem expendebat Gregorius, quid apud veteres Judæos, quid apud Gentes valere potuisset, ad detergendum peccatum originis; docebatque, apud nos baptismum, apud Judæos veteres circumcisionem, atque apud Gentes solam fidem hominem Deo reconciliasse. Peculiariter autem Gentium mentio facta est, quia de Jobo agebatur, qui in Gentium disciplina vivebat.

Adversus helluones natos abdomini suo plurima scripsit Gregorius in libro 30. *Moralium* cap. 18. expendens caput 39. vers. 7. *Jobi*. Hinc depromptus est eisdem omnino verbis canon 22. de cons. dist. 5.

SECTIO XXIV.

De Capitulis, ex libris Homiliarum depromptis.

De Homiliis in Ezechielem.

Dum gravissimis curis Gregorius undiquè premeretur, Ezechielem Prophetam Homiliis, sive fuis ad populum sermonibus, illustravit. Erat eã ætate, id est, anno circiter 592., miserabilis non Romæ solùm, sed & universæ adspectus Italiæ, qualem lugens pingit Sanctus idem Pontifex in Homilia 18. sive 6. libri 2. Ait ille: *Ubiquè luctus adspicimus, ubiquè gemitus audimus. Destructæ urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. Nullus in agris incola, penè nullus in urbibus habitator remansit, & tamen ipsa parva generis humani reliqua adhuc quotidiè, & sine cessatione feriuntur....: ipsa autem, quæ aliquando mundi domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspiciamus. Immensis doloribus multipliciter attrita desolatione civium, impressione hostium, frequentia ruinarum, &c.* Hæc sanè in causa fuerunt, cur Gregorius opus integrum, perfectumque absolvere non potuerit, neque omnia Ezechielis capita expendere, opere ipso ex rerum, negotiorumque multitudine, ac gravitate interrupto. Sunt autem Homiliæ numero 22 ipsæque in veteribus codicibus MSS., ut Maurini Monachi testantur, in duos libros distributæ ita, ut priore duodecim, posteriore libro decem contineantur, quas Homilias omnes Gregorius ad Marinianum Ravennatem Episcopum direxit, quemadmodum constat ex præfatione, illis adjecta. Summa fuit apud veteres harum homiliarum existimatio: hinc Paulus Diaconus in vita Gregorii propè finem, & Joannes Diaconus lib. 4. cap. 69., & 70. referunt, Petrum Diaconum, quo tamquam Amanuensi Gregorius utebatur, vidisse Spiritum Sanctum sub candidæ columbæ specie Gregorii capiti insidentem, & rostrum ori

Can. 5.
de cons.
dist. 4.

Can. 22.
de cons.
dist. 5.

ori immittentem, dum Gregorius idem postremam Ezechielis visionem interpretaretur.

Can. 17.
dist. 50.

Ex his Homiliis in primis decerp-
tus est canon 17. dist. 50. homilia 9.
ad caput 2. vers. 2., & 3. Ezechielis.
Ibidem pro illis Gratiani verbis: *Adhuc
enim nobis in infirmitatis, &c.*, ita potius
legendum erit ex optimis codicibus: *ad-
huc enim in infirmitatis, &c.* Porro Gra-
tianus eo in loco abusus fuisse videtur
Gregorii sententiâ; ex hac enim demons-
trare voluit, Sacerdotes lapsos post pe-
nitentiam in gradum suum posse resti-
tui, quod tamen non ibidem Grego-
rius adfirmat, sed loquitur de Ezechie-
le, tùm primùm ad munus prædicationis
obeundum divino nutu advocato; at-
que Ezechielis exemplum profert ad
eos, qui ad evangelicum munus hodiè
adsumuntur, non autem ad eos, qui,
postquàm munus ipsum obiissent, in
crimina gravissima lapsi, proponantur
restituendi. Imò aliis in locis de his lon-
gè aliam sedisse Gregorio sententiam
animadverti; specialitèr verò ad cano-
nem 16. dist. 50.

Can. 4.
caus. 17.
q. 1.

Ad interpretationem capitis 1. Eze-
chielis vers. 9. in illis verbis: *reverteban-
tur cum incederent, sed unumquodque ante fa-
ciem suam gradiebatur*, pertinet Homilia 3.
ex qua depromptus est canon 4. caus.
17. quæst. 1. Ait ibi Gregorius: *Quis-
quis itaque jam ante faciem suam ambulare
decreverit, magna ei consideratione pensandum
est, quòd aliter retrò respicitur ex opere, ali-
tèr ex cogitatione. Sunt etenim quidam, qui
magna deliberant, & peccatorum suorum cons-
cii multa ex his, quæ possident, egenis distri-
buere pertractant, &c. Alius, despectis carnis
desideriis, cuncta relinquere, & omnipotentis
Dei se subdere servitio pertractat, seque ipsum
restringere sub continentia & castitatis freno
deliberat; sed cum cecidisse alios etiàm post
castitatem conspicit, hoc ipsum facere, quod
deliberat, pertimescit; fitque, ut retrò per co-
gitationem redeat, qui ad anteriora respiciens
jam mentis gressibus ad alta ibat. Et post
pauca: Sunt verò nonnulli, qui bona quidem,
quæ noverunt, operantur, arque hæc operantes*

*meliora deliberant, sed retractantes meliora,
quæ deliberant, immutant; & quidem bona
agunt, quæ ceperant, sed à melioribus, quæ
deliberaverant, succumbunt. Hi nimirum antè
humana judicia stare videntur in opere, sed an-
tè omnipotentis Dei oculos ceciderunt in delibe-
ratione. Ex his omnibus emendandus, ac
in primigeniam sententiam restituendus
erit canon Gratianus.*

In eadem Homilia 3. legitur canon ^{Can. 9.}
9. de poen. dist. 2., ubi tamen in pos- ^{de poen.}
tremis verbis à versiculo *unde Paulus, &c.* ^{dist. 2.}
ita legendum erit: *Unde & magnum illud
pennatum animal dicebat, quòd usque ad ter-
tium Cæli secreta volaverat: unum verò, quæ
retrò sunt, oblitus, in ea, quæ sunt antè, ex-
tendens me, sequor ad palmam supernæ voca-
tionis. In anteriora etenim extensus, eorum,
quæ retrò sunt, oblitus fuerat, quia temporalia
despiciens, sola, quæ sunt æterna, requi-
rebat.*

Eandem propemodùm materiem ^{Can. 10.}
spectat canon 10., & 11. de poen. dist. 2. ^{& 11.}
qui excerptus est ex Homilia 5. ad illa ^{de poen.}
verba capitis 1. Ezechielis vers. 17. ^{dist. 2.}
*Non revertebantur, cum ambularent; ex quibus
proindè verbis, quemadmodum & ex
codicibus optimis Gregorianis emen-
dandus erit Gratianus, qui legit, cum in-
cederent, cum legendum potius fuerit: cum
ambulant. In hac ipsa Homilia 5., ubi
expenditur Ezechielis caput 1. vers. 20.
& 21. de Spiritu Domini, qui erat in ro-
tis, habetur canon 11. de poen. dist. 2.
ibi: Potest tamen discursus, atque mobilitas
spiritus requisitione alterius considerationis in-
telligi. In sanctorum quippè, &c., quæ con-
sonant cum Gregorii codicibus apud Gra-
tianum; dummodò animadvertatur cum
Romanis Correctoribus, verba illa unde
rectè stabilis dicitur à Collectore huc fuis-
se transposita ex præcedente Gregorii in-
terpretatione.*

Canon 15. de poen. dist. 2. legitur ^{Can. 15.}
in Homilia 15. sive Homilia 3. libri 2. ^{de poen.}
ad caput 40. Ezechielis in illa verba: *&
ascendit per gradus ejus; quam ad rem huc
adferebat Gregorius, quod dicitur in
Psalmò 47. Deus in gradibus ejus cognoscetur,
cum suscipiet eam, post quæ statim subje-
cit,*

cit, quæ in memorato canone 15. leguntur, ubi tamèn pro verbis illis: *Cum sanctam Ecclesiam.... ascendendo proficit.... si enim, & ipsa fides.... & cum ex se produxerit fructus.... quia jam in spe boni operis.... quia dum adhuc metiri.... ad perfectum ducitur.... mens nominis spontaneè ad perfectum boni.... sed cum ex se produxerit.... cumque in ejusdem operationis perfectione.... viventem videbat. Sed ad plenum granum.... perducit ad se.... exaltatur, quanto alius, & in virtute quippe nostrarum mentium ipse.... quantum noster animus à rebus infimis separatur, ita legendum erit: cum enim sanctam Ecclesiam.... ascendendo profecerit.... si enim ipsa fides.... & cum se produxerit fructus (ita exhibent vetusti omnes MSS. codices ex Maurinorum testimonio, quidquid in editis exemplaribus exhibeatur).... quia in spe boni operis.... quia, & cum adhuc metiri.... ad perfectum ducitur.... mens hominis spontaneè ad fructum boni.... at cum se produxerit.... cumque in ejusdem boni operis perfectione.... viventem videbat. Sed tunc plenum granum.... perducitur ad se.... exaltatur, quo altus, & in virtutum quippe nostrarum gradibus ipse.... quando noster animus à rebus infimis separatur. Animadvertendum præterea est cum Romanis Correctoribus, verba illa, *Cum autem perfectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus, in integris Gregorianorum operum codicibus desiderari.**

In Homilia 10. ad interpretationem capitis 3. vers. 14. *abii amarus in indignatione spiritus mei exhibetur canon 29. de pœn. dist. 3.; ubi tamèn pro verbis illis sicut Achab.... mœrore deprehensus est.... timeant Deum si sic ei & reprobi pœnitentia.... & in eis, qui displiceant?* ita legendum erit: *Sic Achab.... mœrore depressus est.... timeant Dominum, si sic ei & in reprobo pœnitentia.... & in illo, qui displicebat?*

In eadem Homilia 10. ad interpretationem vers. 11. capitis 3. Ezechielis legitur canon 40. de pœn. dist. 3., cujus verba cum non satis integra retulerit Gratianus, opportunum erit hoc in loco ita emendata describere. *Plui super Civitatem unam* (ait Gregorius ex Amos

cap. 4. vers. 7.), & super alteram non plui, pars una compluta est, & pars, quæ compluta non est, aruit. Cum enim sanctæ exhortationis verba alia mens suscipit, alia suscipere recusat, super unam Civitatem Dominus pluit, & super alteram non pluit. Cum verò, & ipse proximus, qui audit, ab aliis se vitius corrigit, atque ab aliis emendare se contemnit, una eademque & ex parte compluitur, & ex parte arida remanet, in qua à se predicationis pluviam repellit. Sunt etenim quidam, qui exhortationis verba omnino non audiunt: hi penitus suscipere pluviam nolunt. Et sunt quidam, qui audiunt, sed tamèn hanc medullitè non sequuntur, quia alia in se vitia rescant, sed in aliis graviter perdurant.

Perspicua est sententia Ezechielis in capite 3. vers. 20., ubi de homine peccatore hæc traduntur: *Non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit;* ad quorum interpretationem pertinent verba canonis 16. de pœn. dist. 4. excerpta ex Homilia Gregorii 11.

Canon 17. de pœn. dist. 4. legitur Homil. 4. in caput 1. vers. 14. Ezechielis, ejusdemque verba apprimè consonant cum integris Gregorianis codicibus.

De Homiliis in Evangelia.

Præter Homilias in Ezechielem, Evangeliorum etiàm interpretationem adgressus est Sanctus Pontifex, quum pastoralis officii, divinitus sibi commissi, curam obiturus tam morum, quàm fidei præcepta publicè traderet: quæ interpretatio, ab ipsomet Gregorio in quadraginta capita, sive Homilias distributa, duobus libris comprehenditur ad Secundinum Episcopum Tauromenitanum directæ, quemadmodum liquet ex epistola Gregorii ad eundem Secundinum, Homiliis præfixa. Illud hac in re observandum est, quasdam Homilias ex istis fuisse à Gregorio conscriptas, & coràm populo, legente Notario, recitatas inter divinas preces, quemadmodum & hodiè à clericis sacris ordinibus initiatis recitantur, quasdam verò prædi-

Can. 16.
de pœn.
dist. 4.

Can. 17.
de pœn.
dist. 4.

Can. 29.
de pœn.
dist. 3.

Can. 40.
de pœn.
dist. 3.

cando ab ipso Gregorio prolatas, deinde ab Auditoribus in codicem redactas; atque posteriorum plures, ait Gregorius in memorata epistola ad Secundinum, inemendatas esse, seque passurum faciliè, ut à quoquam emendarentur.

Can. 15.
dist. 45. In Homilia 34. habita in Basilica Beatorum Joannis, & Pauli Dominica 3. post Pentecostem, ad Evangelium Lucæ capite 13. exhibentur verba canonis 15. dist. 45., ubi Maurini Monachi pro illis peccatoribus dedignari ista substituunt ex optimis codicibus peccatoribus indignari.

Can. 53.
dist. 50. In Homilia 21. habita die sancto Paschatis, ad caput 16. Marci legitur canon 53. dist. 50., ubi pro illis verbis *misereri debuissent.... proposuit ceteris*, optimi codices Gregoriani hæc exhibent: *misereri, debuisset.... praposuit ceteris*.

Can. 114.
caus. 1.
q. 1. Celeberrima est sententia Gregorii, quæ habetur in canone 114. caus. 1. quæst. 1. de sacris officiis, non sine præmio tantum, sed & sine aliqua humani favoris causa distribuendis. Legitur ille eisdem omnino verbis in Homilia 4. de Apostolis ad caput 10. Matthæi vers. 5. & seq.

Can. 10.
caus. 1.
q. 3. De crimine Simonie plurima etiam scripsit Gregorius in Homilia 26. habita in Basilica Constantiniana in cap. 19. Lucæ vers. 42. & seq., unde depromptus est canon 10. caus. 1. quæst. 3., ubi pro illis verbis *pro præmii acceptione.... pretio emunt peccatum*, legendum erit: *pro pretii acceptione.... premio emunt peccatum*.

Can. 1.
caus. 11.
q. 3. In eadem Homilia 26. habita in Constantiniana Basilica in octava Paschatis, ad caput 20. Joannis in illa verba: *quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*, exhibetur canon 1. caus. 11. quæst. 3., ibidem enim inter cetera Gregorius scribit: *Sed utrum justè, an injustè, obliget Pastor, Pastoris tamen sententia gregi timenda est*.

Can. 60.
61.
&
caus. 11.
q. 3. Jungendi simul sunt canones 60. 61. 62., & 88. caus. 11. quæst. 3., etenim ii omnes habentur in eadem nupèr laudata homilia 26. paulò antè verba me-

morati canonis 1. caus. 11. quæst. 3. Scribit Gregorius: *Plerumque contingit, ut hic iudicis locum teneat (hic est canon 88.) cui ad locum vita minime concordat, ac sæpe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat, in solvendis, ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita, sequatur. Unde fit, ut ipsa hac ligandi, aut solvendi potestate se prioret, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subditorum moribus exercet. (Postrema hæc verba omisit Gratianus in canon 88. sed retulerat in can. 60.) Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio, vel gratiâ moveatur Pastor. Judicare autem de subditis digne nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur. (aliqua ex his habentur in can. 88., aliqua verò in canone 61.) Unde rectè per Prophetam dicitur: mortificabant animas, quæ non moriuntur; & vivificabant animas, quæ non vivunt. Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat; & non victurum vivificare nititur, qui reum à supplicio absolvere conatur. Causæ ergò pensandæ sunt, & tunc ligandi, atque solvendi potestas exercenda. Videndum est, quæ culpa præcessit, & quæ sit penitentia sequuta post culpam, ut quis omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastore sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsentis, (hæc omittuntur in canone 88., sed descripta sunt in can. 62.) cum interni sequitur arbitrium iudicis. Quod bene quadriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus vocavit, & vivificavit dicens: Lazare veni foras. Et postmodum is, qui vivens fuerat, egressus, à discipulis est solutus, sicut scriptum est. Cumque egressus esset, (hæc omnino omittuntur apud Gratianum), qui fuerat ligatus institis, tunc dixit discipulis: solvite eum, & sinite abire. Ecce illum discipuli jam viventem solvunt, quem magister resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli Lazarum mortuum solverent, factorem magis ostenderet, quam virtutem. Ex qua consideratione (rursùm hic prosequitur Gratianus in can. 88.) intuendum est, quod illos nos debemus per pastorem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum*

cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare. Quæ nimirum vivificatio (hæc iterum omisit Gratianus) ante operationem rectitudinis in ipsa jam cognoscitur confessione peccati. Unde & huic ipsi mortuo Lazaro nequam dicitur: revivisce; sed: veni foras. Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsum latet, in suis penetralibus occultatur. Sed mortuus venit foras, cum peccator nequitias suas sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur: veni foras, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut Pastores Ecclesiæ ei penam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare. Integrum his descripsi canonem 88. unâ cum ceteris Gratiani canonibus 60. 61., & 62. ad eundem canonem 88. meritò redigendis.

Can. 15. & 16. caus. 23. q. 4. Canon 15. caus. 23. quæst. 4. legitur in homilia 38. ad interpretationem cap. 22. Matthæi, ubi tamèn pro verbis illis, discernet.... tolerare malos debetis, Maurini Monachi ita scribendum ex optimis codicibus maluerunt: Discernit.... tolerare malos. In eadem homilia multò antea habetur canon 16. caus. 23. quæst. 4., ubi Gregorius expendit verba illa Matthæi memorato capite 22. Tauri mei, & altilia occisa sunt, asserens symbola hæc esse, quibus significatur Christum, completo & vetere, & novo testamento, vocavisse electos ad gloriam, ibidem cœnæ nomine designatam: expendit insuper, quomodo per tauros veteris testamenti Patres, quomodo per altilia novi testamenti fideles intelligantur. Porro in laudato canone 16. pro illis verbis: Ut Dei inimicos, suosque adversarios.... eosque in ore gladii ferirent.... æternis desideriis imitantes, &c., ita legendum erit: Ut Dei, suosque adversarios.... eosque jure gladii ferirent....

Tom. III.

à terrenis desideriis imitantes, &c.

Quæ retulit Gratianus in can. 28. caus. 23. quæst. 4., si verbo tenus consideremus, frustra apud Gregorium quæremus; eorum tamèn sententiam agnosceamus in homilia 26. ad illa verba Joannis 20. Quorum remisistis peccata, &c., ubi sanè plura ad eandem rem pertinentia congeruntur, quæ hoc in loco non recenseo, cum illa superius abundè descripserim ad canones 1. 60. 61. 62., & 88. caus. 11. quæst. 3., quos si quispiam junctos expendet, facillè etiàm canonem hunc 28. interpretabitur.

In eadem homilia 26. ad interpretationem ejusdem capituli 20. Joannis, ubi de Thoma Apostolo dubitante fit sermo, legitur canon 45. caus. 27. quæst. 2. eisdem penitus verbis.

Canon 10. caus. 32. quæst. 1. legitur in homilia 29. habita in die Dominicæ Adscensionis ad interpretationem capituli ultimi apud Marcum in illa verba: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur; quæ expendens Gregorius ait, inspiciendum esse potissimum tempus, quo quis ad aliam vitam migrat, ut fidei confessio, qualis fuerit à Domino, observetur; nec enim sufficit aliquandò credere, si postea à vera fide recedatur, quemadmodum nec proinde damnatur, qui, postquam infidelis fuerit, ad fidem convertatur. Ad id confirmandum pertinent verba memorati canonis 10., ubi pro voce illa habetur Maurini Monachi legunt habebitur. In eadem etiàm homilia ad interpretationem illorum verborum Marci cap. ult. In nomine meo demonia ejicient, legitur canon 67. dist. 4. de consecr., ubi sanè Gregorius sensum verborum Christi ita explicat, ut tum Sacerdotes ex Dominica potestate demones ejicere videantur, cum hominem peccatorem, atque infidelem præparant ad baptismum.

Canon 6. de pœn. dist. 3. habetur in homilia 34. in illa verba Lucæ cap. 15. Gaudium erit in Cælo super uno peccatore pœnitentiam agente. Et quidèm Gratiani

S

ni

Can. 28. caus. 23. q. 4.

Can. 45. caus. 27. q. 2.

Can. 10. caus. 32. q. 1. & Can. 67. dist. 4. de cons.

Can. 6. de pœn. dist. 3.

ni verba cum optimis Gregorii codicibus consonant. De §. *Sunt, qui dicunt* nihil hic adjicio, cum de eodem jam satis dictum superius fuerit, ubi actum est de epistola ad Theoctistam.

Canon 47. de pœnit. dist. 3. referendus est ad homiliam 40., ubi Gregorius expendit caput 16. Lucæ de divite, & Lazaro. Ibidem verò Gratianus non verba ipsa Gregorii recensuit, sed potius compilatam sententiam. Verba Sancti Pontificis in illud Lucæ: *Recepisti bona in vita tua*, isthæc sunt: *Ista, fratres mei, sententia pavore potius indiget, quàm expositione; nam, siqui estis, qui in hoc mundo exterioris boni aliquid accepistis, ipsum, ut ita dicam, donum exterius pertimescere debetis, ne vobis pro quorundam vestrorum actuum recompensatione sit datum; ne Judex, qui hic bona exteriora restituit, à retributione boni intimi repellat, ne honor hic, vel divitiæ non adjuvamentum virtutis, sed remuneratio sit laboris; ecce enim dum dicitur: recepisti bona in vita tua, indicatur & dives iste boni aliquid habuisse, ex quo in hac vita bona receperit. Et paulò inferiùs: quicumque ergò bona in hoc seculo habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorundem remuneratio sit bonorum.*

In Homilia 24. in Evangelium Joannis cap. 21. habetur canon 7. de pœnit. dist. 5., cujus in prioribus verbis ita legendum erit: *Negotium, quod ante conversionem sine peccato extitit, hoc etià post conversionem repetere culpa non fuit. Et paulò inferiùs: Sunt enim pleraque negotia, &c.*

Ad canonem 7. caus. 36. quæst. 2., quem Gratianus ex quadam Homilia Gregorii repetit, jam viri eruditi animadvertenter, illum referendum esse ad canonem 10. caus. 32. quæst. 1., in quo clarior Gregorii sententia continetur, junctis illis, quæ superius ad idem fragmentum ipse tradebam.

Quicumque sedulò legerit verba canonis 34. de cons. dist. 2., facilè animadvertet, aut Gregoriano stylo, aut Gregorianis temporibus minimè convenire: quamobrem Romani Correctores

jure observaverunt, eundem canonem Lanfranco potius tribuendum fore, ubi hic auctor adversus Berengarium scribebat. Imò & Correctores iidem causam explicant Gratiani errati. Scilicet Lanfrancus in suo opere recitat ea, quæ in memorato canone 34. leguntur, statim post verba quædam Gregorianæ Homiliæ paschalis: hinc autem canonum Collector imprudens nectens Lanfranci verba sequentia cum præcedentibus Gregorii, omnia ita confudit, ut crederet sequentia etià Gregorii nomine potuisse laudari.

In Homilia 22. Sabbato post Pascha ad caput 20. Joannis habentur priora verba canonis 73. de cons. dist. 2. usque ad illa: *ore cordis auditur*. Cetera, quæ sequuntur, quemadmodum ex libris Dialogorum excerpta sunt, ita commodiùs inferiùs suo loco expenduntur.

Demùm canon 16. de cons. dist. 5. depromptus videtur ex Homilia 16. in caput 4. Matthæi, ubi de jejuniis quadraginta dierum, quod Christus Dominus celebravit, nonnulla traduntur. Habita est hæc Homilia die primo dominico Quadragesimæ. Quoniam autem Gratiani verba paulisper apud Gratianum depravata fuerunt, juvabit eadem ad integros codices exigere, ibi: *Discutendum nobis est, cur hæc ipsa abstinencia per quadraginta dierum numerum custoditur? Et post aliqua: à presenti etenim die (scilicet dominico I. Quadragesimæ, quo Gregorius orabat) usque ad Paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt; quarum videlicet dies quadraginta duo sunt. Ex quibus dum sex dies dominici abstinencia subtrahuntur, non plus in abstinencia, quàm triginta, & sex dies remanent. Dum verò per trecentos, & sexaginta quinque dies annus ducitur, nos autem per triginta, & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus, ut qui nobismetipsis per acceptum annum vivimus, Auctori nostro nos in ejus decimis per abstinenciam mortificemus. Unde, fratres charissimi, sicut offerre in lege jubemini decimas rerum, ita ei offerre contendite decimas dierum. Sic restitutus Gratiani*

Can. 73.
princ.
de cons.
dist. 2.

Can. 16.
de cons.
dist. 5.

Can. 7.
de pœnit.
dist. 5.

Can. 7.
caus. 36.
q. 2.

Can. 34.
de cons.
dist. 2.

canon perspicuè indicat, quàm falsò ad-
suta ei nonnulla fuerint de quatuor die-
bus, qui primùm dominicum Quadra-
gesimæ diem præcedunt, quorum sci-
licet disciplina recentioribus fortè insti-
tutionibus videbitur tribuenda.

SECTIO XXV.

De Libro Pastoralis.

Ab ipso sui Pontificatus exordio
opus, cui titulum adjecit *Pastoralis*, exa-
ravit Gregorius, ubi de Pastorum ec-
clesiasticorum, sive sacrorum Antisti-
tum officio quatuor libris fusè, elegan-
tèrque disseruit; ut non solum Latinis,
ac præ ceteris Joanni Ravennatensi, ad
quem volumen directum est, acceptis-
simum habitum fuerit, verum etiam
Græcis, qui illud ad publicam utilita-
tem suo idiomate interpretati sunt,
quemadmodum, humiliter tamèn, idem
Gregorius testatur in epistola ad Joan-
nem Subdiaconum Ravennæ, in vulga-
ri editione lib. 10. epist. 22. ibi: *Nam,
quia dilectissima memoria Anatolius Subdiacon-
nus querenti, ac jubenti Romano Imperatori
librum regulæ pastoralis dedit, agre suscepi,
quem sanctissimus Frater, & Coepiscopus
meus Anastasius Antiochenus in Græcam lin-
guam transtulit. Et, sicut mihi scriptum est,
ei valdè placuit, sed mihi valdè displicuit,
ut qui meliora habent, in minimis occupen-
tur. Hic idem liber tanquàm optima Pas-
torum regulæ Episcopis omnibus pro-
positus sæpissimè fuit, ac commenda-
tissimus, præsertim in Concilio Mo-
guntino anni 813., Concilio Rhemen-
si II. ejusdem anni can. 10., Concilio
Turonensi III. canone 3., & Concilio
Cabilonensi II. can. 1. Quod si accu-
ratam libri hujus partitionem perspi-
cuam nosse desideras, ipsam initio tibi
exhibebit Gregorius idem in prologo,
seu in epistola ad Joannem Ravenna-
tensem Episcopum, operi præfixa, ibi:
*Quadrupartitâ verò disputatione liber iste dis-
tinguitur, ut ad lectoris sui animum ordinatis
allegationibus, quasi quibusdam passibus, gra-**

*diatur. Nam, cum rerum necessitas exposcit,
pensandum valdè est, ad culmen quisque re-
giminis qualiter veniat; atque ad hoc ritè per-
veniens qualiter vivat, & benè vivens quali-
ter doceat, & rectè docens infirmitatem suam
quotidiè, quantâ valet consideratione, cognos-
cat, ne aut humilitas accessum fugiat, aut
perversioni vita contradicat, aut vitam doc-
trina destituat, aut doctrinam præsumptio ex-
tollat. Aurea sanè paucis verbis perstric-
ta sententia, digna quæ perpetuò Viro-
rum ecclesiasticorum mentibus inhæ-
reat, atque obvolvatur.*

In capite 1. partis primæ Pastoralis
habentur verba canonis 10. dist. 38.,
ubi de imperitis Pastoribus ita loquitur
Gregorius: *Profectò hi, qui ea, quæ sunt
Domini, nesciunt, à Domino nesciuntur, Pau-
lo attestante, qui ait: Si quis ignorat, ig-
norabitur. Ex his liquet, Gratia-
ni fragmentum paulisper corruptum
fuisse. Quæ verò deinde sequuntur in
vers. quicumque, exigenda erunt ad sen-
tentiam Gregorii, quæ habetur in li-
bro 15. Moralium cap. 53. in caput 21.
Jobi vers. 21. ibi: Omnis namque pecca-
tor prudens erit in pœna, qui stultus fuit in
culpa.*

Canon 1. dist. 43. legitur in 2. par-
te Pastoralis cap. 4., ubi pro illis ver-
bis: *Pastorem enim recta timuisse.... qui
ab increpationis voce.... increpationis culpam de-
tegit.... ipsa quoque bona opera Sacerdotis cla-
ment.... qui ergò fluxum seminis patitur....
admoneret, dixit: testificor.... ipsa sua uti-
litate se destruit, ita legitur in nonnullis
codicibus: Pastori enim recta timuisse....
quia ab increpationis voce.... increpando cul-
pam detegit.... ipsa quoque Sacerdotis opera
clament.... qui ergò fluxum seminis susti-
net.... admoneret, dicens: testificor.... ip-
sa sua utilitate (legunt aliqui subtilitate)
se destruit.*

Qui Gratianeos canones aut notis
numericis distinxerunt, aut sejunxerunt
diversitate characterum typographico-
rum à sententiis intermixtis Gratiani ip-
sius, perperam recensuerunt verba Gre-
gorii, quæ habentur initio distinctionis
49. Quæ enim leguntur à vers. *solicite*

Can. 10.
dist. 38.

Can. 1.
dist. 43.

Can. 1.
dist. 49.

formidandum, & in sequenti canone 1. pertinent ad caput 10. & 11. libri primi Pastoralis, ubi tamèn pro verbis illis: Quo per desiderium inimitur.... infirmantes palpebra grossescunt, quæ, quia infusione.... repugnationis obstaculo delectatur... qualiter vincere debeat, demonstramus, aliis in codicibus ista exhibentur: Quo desiderium inimitur.... infirmata palpebra (in aliis infirmanti palpebra, in aliis infirmantia palpebra) grossescunt, quorum, quia infusione.... repugnationis stimulo delectatur.... qualiter vivere debeat, demonstramus

Can. 2.
dist. 83. Verba canonis 2. dist. 83. habentur in parte prima Pastoralis cap. 2., ubi tamèn pro illis verbis peccator hortatur legendum erit peccator honoratur. Quæ subsequuntur in vers. Episcopus apud Gregorium desiderantur. Cuinam potiùs auctori tribui illa debeant, attigisse jam videntur Correctores Romani. Cum verò similia quædam legantur etiàm sub nomine Augustini in can. 32. caus. 2. quæst. 7., nonnulla suo loco de hac re ipsa tradentur in tertia hujus operis parte.

Can. 57.
caus. 2.
q. 7. Adnotant Romani Correctores, canonem 57. caus. 2. quæst. 7. haberi in parte 3. Pastoralis cap. 17. Hæc ibidem leguntur verba: Unde & elati admonendi sunt, ne, plusquam decet, sint liberi; & humiles admonendi sunt, ne, plusquam expedit, sint subjecti: ne aut illi defensionem justitiae vertant in exercitationem superbia; aut isti cum student, plusquam necesse est, hominibus subijci, compellantur eorum etiàm virtutibus venerari. His sanè emendari facilè potest adhuc depravatum Gratiani fragmentum.

Can. 13.
14.
15.
16.
de pæn.
dist. 3. In tertia parte Pastoralis capite 30. habetur canon 13. de pæn. dist. 3., cujus tamèn verba ita erunt legenda: Aliter admonendi sunt, qui admissa plangunt, nec tamèn deserunt; atque aliter, qui deserunt, nec tamèn plangunt. Admonendi sunt enim, qui admissa plangunt, ut considerare sollicitè sciant, &c. Paulò inferiùs leguntur verba canonis 14. de pæn. dist. 3., quæ non tantùm cum editis vulgatis codicibus consonant, sed etiàm cum plu-

ribus vetustis codicibus MSs., quamquam in aliquibus, testantibus Maurinis Monachis, ita legatur: Qui admissa plangit, nec tamèn deserit, tanto graviore culpa se subijcit, quanto & ipsam, quam flendo impetrare potuit, veniam contemnit. Iterùm post pauca leguntur apud Gregorium verba canonum 15. & 16. de pæn. dist. 3., & quidèm ubiquè consona. Obscura fortè aliquibus videri poterit illa canonis 16. sententia: Baptizatur quippè à mortuo, qui mundatur fletibus à peccato; sed post baptismum mortuum tangit, qui culpam post lacrymas reperit. Loquebatur ibi Gregorius de peccatoribus, post susceptam à Deo veniam reversis ad culpam, atque ad eam rem adferebat sententiam Ecclesiastici cap. 34. vers 30. de iis, qui, postquam mortuum tetigissent, lavabantur, & iterùm ad mortuum revertebantur, ibi: Qui baptizatur à mortuo, & iterùm tangit eum, quid proficit lavatio illius? Quæ verba accomodans rei suæ Sanctus Pontifex agebat: Baptizatur quippè à mortuo, qui mundatur, &c.

SECTIO XXVI.

De Libro Dialogorum.

Postremo loco inter Gregoriana opera recenseo Dialogos, qui inter Gregorium ipsum, & Petrum Romanæ Ecclesiæ Diaconum, eidem Pontifici familiarissimum, initi fuisse perhibentur: exhibent autèm fusam enarrationem miraculorum, quibus Deus plurimum viro- rum, ac virginum, monasticam vitam ducentium in Italia, sanctimoniam illustravit, opere ipso in libros quatuor distributo. Verùm, utrùm hæc Gregorio jure, ac merito tribuantur, hærent in ancipiti Viri eruditi. Maurini Monachi hæc Gregorio adserere non dubitaverunt, quemadmodùm nec Mabillonius, neque Petrus Gussanvillæus, cujus erudititas librorum horum vindicias iidem Maurini Monachi editioni suæ inseruerunt. Rationum momenta, quibus hi Viri eruditionis laude celebres innixi sunt,

sunt, ad hæc potissimum capita rediguntur: In primis in his Dialogorum libris vita Gregorii affabrè delineatur, siue auctor se talem exhibet, qualis reverà erat Gregorius. Videlicet se fuisse olim Monachum profectur, & quidè in Romano, quod ipse construxerat, monasterio, uti legitur in libro 3. cap. 33., in lib. 4. cap. 21. 38. 47. & 55. Deindè auctor idem ait, se in Constantinopolitana Urbe Apocrisarii munere functum fuisse lib. 3. cap. 36.; illinc verò ad Romanum Pontificatum evectum lib. 3. cap. 16., ubi etià Pelagius II. Gregorii Prædecessor memoratur, quod legitur quoquè in lib. 4. cap. 57. Omitto cetera, quæ habentur in lib. 1. cap. 7., & lib. 4. cap. 14. 15. 16. 19., & 27. Gregorio eidem penitus convenientia. Præterè multi ex veteribus Historicis de hoc opere mentionem fecerunt, tamquàm Gregoriano; hujusmodi fuerunt Beda in lib. 2. Historiæ cap. 1., Paulus, & Joannes Diaconi in lib. 2. cap. 11., & lib. 4. cap. 75. Quod verò magis magisque id demonstrare videtur, pertinet ad epistolam Gregorii ad Maximianum Episcopum Syracusanum, quæ est 50. libri 2. indict. 11. in vulgari editione: etenim ibidè Sanctus Pontifex paratum se fore profectur ad conscribendam enarrationem miraculorum de Patribus, qui in Italia vixerant, his verbis: *Fratres mei, qui mecum familiaritè vivunt, omni modo me compellunt aliqua de miraculis Patrum, quæ in Italia facta audivimus, sub brevitate scribere. Ad quam rem solatio vestre charitatis vehementer indigeo, ut ea, quæ vobis in memoriam redeunt, quæque cognovisse vos cõgigit, mihi breviter indicetis.*

Sunt è contrario quamplurimi rerum veterum ecclesiasticarum studiosi, siue ex Catholicis, siue etià ex hæreticis, qui istud opus à Gregorio abjudicant, aut saltè incertum omninò putant, an jure Gregorio tribuatur. Ex Catholicis laudo Cedrenum apud Græcos, & Melchiorem Canum apud Latinos. Ex hæreticis fuerunt Uldricus Coc-

cus, Kemnitius, & Andreas Rivetus, ut omittam ceteros. Sunt autè Catholicis aliæ, aliæ hæreticis causæ, cur de hujus operis fide dubitent, atque auctoritate. Catholicos excitavit veritatis investigandæ studium, ad regulas artis criticæ solidissimas apprimè compositum. Hæretici contrà apocryphum librum judicaverunt, quòd in eo confirmari sinceræ fidei, ac religionis dogmata agnoverint. Apagè hanc judicandi rationem, quam fovet veritatis non propugnandæ, sed evertendæ voluntas. Qui solidis adversus libri hujus fidem, atque auctoritatem argumentis uti vollet, hanc inibit cum Viris egregiis viam. Primò quidè initio eorundem Dialogorum fertur Gregorius pressus gravissimis curis secessisse in locum secretum, & mœori accommodatum, diù etià ibidè constitisse, ut sic ingruentes Pastoralis curæ sollicitudines falleret. Id sanè minimè conveniebat Gregorio Pastori vigilantissimo, quì non facilè passus est, gregem suum, instantibus undecumquè periculis, omninò destitui. Præterè Dialogorum hujusmodi stylus talis est, qualis in nullo usquàm Gregorii libro adparet, pluribus inter cetera barbarismis turpissimè fœdatus, quamquàm auctor operis in capite 1. libri 1. professus fuerit, se à rusticano scribendi usu abstinere velle, ibi: *Si de personis omnibus ipsa specialitèr verba retinere voluissem, hoc rusticano usu prolata stylus scribentis non apte susciperet.* Demùm, quæ ibidè miracula Divina describuntur, aniles potiùs fabellas sapere videntur, nec satis majestati, rerumque, de quibus agitur, merito convenire. Quamquàm enim mentem humanam Divina virtus longè, ac longissimè excedat, mens tamèn humana æquo sempèr judicio agnovit, Divinam virtutem præter naturæ ordinem non nisi in rebus gravissimis, & verè Deo dignis, exhiberi consuevisse. Hæc sanè omnia, si fortè non apertè indicant, Dialogorum libros Gregorio perperàm adscribi, saltè ostendunt, non omninò

nò temerè judicasse eos, qui censuerunt, istud opus ab obscuro quodam Monacho fuisse elaboratum, & sub eximio Gregorii nomine blandientem auctorem, homuncionum quorundam, in monasteriorum latebris consistentium, fabulas simplicitate quadam, per illorum ora volitantes, in lucem publicam edidisse.

Can. 4.
dist. 25.

Ex canonibus Gratianeis, ex hoc Dialogorum libro depromptis, primus est canon 4. dist. 25., cujus si certa fides esset, maximum quoque haberetur argumentum ad demonstrandum, de cecidentium justorum animas nondùm completâ expiatione purgatorio adhuc igne excruciarì, donèc Deo penitus satisfecerint. Legitur idem canon in lib. 4. cap. 39., ubi pro illis verbis Gratiani *in Spiritum Sanctum blasphemiam.... peccatum cura familiaris*, Maurini Monachi animadverterunt, legendum potiùs esse, *In Spiritu Sancto blasphemiam.... peccatum cura rei familiaris*.

Can. 18.
dist. 37.

In lib. 4. cap. 11. sermo fit de Nursino Presbytero, quem aliquot MSS. Codices *Ursinum* vocant, aliquot etiàm ex *Nursia Provincia*. Hinc autèm excerptus est canon 18. dist. 32., ubi pro illis verbis *ex tempore accepti ordinis.... non sinebat.... abscondit*, legendum est: *ex tempore ordinationis acceptæ.... nunquam sinebat.... absconderat*. Quod argumentum ex Nursini factò Gratianus deducebat, non satis grave esse videtur; etenim, quod Presbyter ille fecisse proponitur, meliori quidèm proposito factum indicatur, non verò ità, ut præcepto, ac legi pareretur. Siquidèm Auctor Dialogorum ibidèm ità prosequitur: *Habent quippe sancti Viri hoc proprium, nam, ut semper ab illicitis longè sint, à se plerumquè etiàm licita abscondunt*.

Can. 72.
caus. 1.
q. 1.
&
Can. 42.
caus. 24.
q. 1.

Rursùm ab exemplo singulari Herimenegildi Sanctissimi Regis argumentatur Gratianus in canone 42. caus. 24. quæst. 1., ut demonstret, potiùs esse mortem arripere, quàm de manu hæretici communionem suscipere. Quamquàm enim hæc sententia verissima sit,

inane tamèn est illud argumentandi genus, quo ex factò viri cujusdam integerrimi alii ad similia peragenda lege obligati dicantur. Mihi sanè semper displicuit, ut verum fatear, ea, quæ veritati consentanea sunt, dubiis aliquandò, aut inanibus argumentis demonstrari; ipsa enim dubia argumenta, ad veritatem demonstrandam adhibita, infirmis aliquandò occasionem præbunt, ut de ipsa dubitent veritate, pro qua pridèm acerrimè propugnassent. Memoratus canon 42. legitur in lib. 3. Dialogorum cap. 31., ubi tamèn pro illis verbis Gratiani, *jacens omnipotenti Deo ad se confirmandum preces*, legendum potiùs est: *jacere omnipotenti Deo ad confortandum se preces*. Ad hunc ipsum canonem exigendus erit canon 72. caus. 1. quæst. 1. paulispèr depravatus apud Gratianum.

Can. 49.
caus. 7.
q. 1.

Canon 49. caus. 7. quæst. 1. habetur in lib. 2. cap. 3., ubi quæritur de Sancto Petro, qui in actibus Apostolorum cap. 12. ità loquutus perhibetur: *Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum*; quæritur, inquam, nùm Sanctus Apostolus Judæos proindè deserere potuerit, quorum curam semèl ipse susceperat. Respondit Auctor Dialogorum, ubi nulla fructus spes esse poterat, ubi omnes pervicaces erant in malo, licuisse Petro discedere, secùs ac si pars Judæorum sese Petro subsidium postulans subdidisset. Huc spectant verba memorati canonis 49., ubi pòst illa *valeant meliorem*, hæc erunt legenda: *Vir itaque Sanctus, propter quem custodiendum staret, qui omnes unanimiter se persequentes cerne- ret? Et sæpè agitur in animo perfectorum, &c.* Itèm pro verbis illis Gratiani: *Ut possit evadere.... ad gravem laborem se alibi, &c.*, legendum erit: *Ut posset evadere.... & gravem laborem ad laborem se alibi, &c.*

Canon 17. caus. 13. quæst. 2. legitur in lib. 4. cap. 50. ibique pro verbis illis *cum gravia.... veniunt*, legendum erit,

Can. 17.
caus. 13.
q. 2.

erit: quos gravia.... conveniunt. Similis ferè sententia legitur apud S. Augustinum in toto ferè libro de cura pro mortuis, & in Enchiridio cap. 109. & 110.

Can. 21.
caus. 23.
q. 4. Elegans est sententia canonis 21. caus. 23., quæst. 4., ubi pro verbo fuerunt legendum esse fuerint, animadvertitur ex collatione Gregorianorum Codicum cap. 8. lib. 1. Dialogorum.

Can. 16.
caus. 23.
q. 8. Canon 16. caus. 23. q. 8. legitur in lib. 1. cap. 8. ubi pro illis verbis Ananiam, & Sapphiram... exhibentur, hæc haberi animadverto: Ananiam verò, & Sapphiram... exhibent.

Can. 60.
de pœn.
dist. 1. In lib. 4. Dialogorum cap. 44. leguntur verba canonis 60. de pœn. dist. 1., ubi de iniquis hominibus ita scribitur: Nàm voluissent utique, si potuissent, sine fine vivere, &c.

Can. 2.
de pœn.
dist. 4. Verba canonis 2. de pœn. dist. 4. leguntur in lib. 4. cap. 60., ubi, postquam enarratum fuisset, quod apud Matthæum legitur cap. 18. de conservo, cui à domino dimissum est, quia ille aliis non dimiserat, hæc subjiciuntur. Ex quibus videlicet dictis constat, quia, si hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus à nobis exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. An Gratiani proposito ista conveniant, facilè noverit unusquisque. Disputabat Gratianus, nùm semel dimissa peccata reviviscere aliquandò possint, nimirum post iteratum lapsum? At de hac re alibi disserendum potius erit; ac præcipuè ad canones 3., & 4. eadem dist. 4. de pœnitentia.

Can. 22.
de cons.
dist. 1. In libro 3. cap. 30. Dialogorum exhibetur canon 22. de cons. dist. 1. Jam diù rectissimè observaverunt Correctores Romani, pro illis verbis Gratiani B. Sebastiani, & S. Agathe, &c., legendum potius esse B. Stephani, & S. Marthe martyrum reliquiis, &c. Non erit abs re similia quædam huc referre, ex aliis Gregorii monumentis excerpta. Nimirum Gregorius in epistola ad Leonem Acolythum, quæ est 19. lib. 3. in Regesto, ait: Quia ergo Ecclesia Sancta Agathe sita in suburbis, quæ spelunca fuit aliquandò pravitatis hæreticæ, ad Catholica fidei culturam Deo pro-

pitante reducta est, idèd hujus auctoritatis tenore communitus.... quantum in sacris tectis, vel luminaribus, aliæque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare modis omnibus studebis.

Demùm in libro 4. Dialogorum cap. 58. leguntur verba canonis 73. S. hæc salutaris de cons. dist. 2., cujus priora verba ita legenda erunt: Hæc namquè singulariter victima ab æterno interitu animam salvat, quæ illam nobis mortem unigeniti, &c. Præterea pro illis Gratiani verbis: In hoc mysterio moritur.... salutem patitur.... summa & ima sociari, &c., hæc erunt legenda: In hoc mysterio sacra oblationis immolatur.... salutem patitur.... summa imis sociari, &c., Versiculus autem uno inquit, quemadmodum jam rectissimè animadverterunt Correctores Romani, desideratur in libris Dialogorum, potius verò pertinet ad Alcuinum, apud quem cum Gregorius Papa laudetur, exindè suboriri Collectores errandi occasio potuit; dum isti Gregorii, & Alcuini verba minimè distinguentes, ac in suos codices verba Alcuini transferentes, Gregorii nomine inscribere non dubitaverunt. Ceterum, quæ ex Alcuini libris emendanda olim fuerant apud Gratianum, jam Romani iidem Correctores optimè expurgarunt.

Can. 73.
S. hæc
salutaris
de cons.
dist. 2.

SECTIO ULTIMA.

De ceteris Capitibus, Gregorii nomine relatis.

Plurima adhuc fragmenta supersunt apud Gratianum, quæ ut plurimum, licet nomine Gregorii referantur, non tamen Gregorii sunt, sæpè etià à germanis ipsius Gregorii sententiis aliena deprehenduntur. De canone 4. dist. 17. nullam ampliùs mentionem facio; etenim superius in cap. 55. pag. 489. jam animadverti, illum Pelagio primo tribuendum potius fuisse. Exordior à canone 2. dist. 29., qui nomine quidè Gregorii laudatur, attamen quis ille Gregorius fuerit, ac quodnam ad monu-

Can. 4.
dist. 17.

Can. 2.
dist. 29.

numentum canon sit exigendus non facile constat. Ego puto, canonis ejusdem auctorem paucis ibidem perstrinxisse sententiam Gregorii VII., qualis habetur in libro 9. Regesti epist. 5. ad Hugonem Diensem Episcopum. Ibidem Sanctus Pontifex asseruit, Episcopos Nortmannos, qui olim erant depositi ab officio, restituendos esse in pristinum gradum, ne fortè asperior, quàm par esset, videretur Ecclesiæ Romanæ disciplina apud Anglos, cum quibus mitiùs agendum fore suadebat, eam rationem adjiciens, quæ in memorato canone traditur, nimirum sacros canones pro variis temporum, locorum, hominumque adjunctis temperandos esse.

Can. 2.
dist. 33.

Si auctorem canonis 2. dist. 33. nosse desideras, tibi satis erit adire Collectionem Ivonis, apud quem idem fragmentum legitur sub nomine Augustini in libro de ecclesiasticis regulis, sive dogmatibus. Ibi sanè cap. 70. num. 37. hæc leguntur: *Maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum, neque eum, qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit; nec illum, qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonio sumpsit; neque eum, qui semetipsum quolibet corporis sui membro indignatione aliqua, vel justo, injustoque timore (legunt aliqui: injustove judicio) superato truncaverit; neque illum, qui usuras accepisse convincitur, aut in scena luisse dignoscitur; neque eum, qui publicâ poenitentia mortalia crimina deslet; neque illum, qui aliquando in furiam versus insanivit, vel afflictione diaboli vexatus est; neque eum, qui per ambitionem ad imitationem Simonis Magi pecuniam offert.* Integra hæc verba descripsi, quod apud Gratianum etiã post Romanam Correctionem paulò aliter descripta legantur. Ceterum librum hunc de dogmatibus ecclesiasticis falsò tributum esse Augustino suo erit loco demonstrandum.

Can. 3.
dist. 40.

Canonem 3. dist. 40., arbitror, referendum esse ad sententiam Gregorii, quæ legitur in canone 4. ejusdem distinctionis 40.; utrobique enim eadem propemodum describuntur, ut proinde

verosimile sit, Gratianum ex diversis collectionibus utrumque fragmentum, sive diversam fragmenti ejusdem verbo tenus editionem exhaustisse, & quasi duo Gregorii capita protulisse. Ceterum, quod ibidem traditur, videlicet Episcopos, ac præsertim Patriarchali honore, venerabiles, debere bonis operibus potius, quàm ceteris animi, aut familiæ, ac similibus dotibus se tales exhibere, pluriès idem Gregorius tradidit. Sic in epistola ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum, Episcopos, quæ est 36. lib. 4. in vulgari editione, inquit: *Omnes Episcopos curæ vestre subiectos ab hujus elationis inquinacione prohibere, ut universa vos Ecclesia Patriarchas non solum in bonis operibus, sed in veritatis auctoritate cognoscat.* Item in epistola ad Joannem Episcopum Constantinopolitanum, quæ in eadem editione est 38. lib. 4., ait: *Quid ergo nos Episcopi dicimus, qui honoris locum ex Redemptoris nostri humilitate suscepimus, & tamèn superbiam hostis ipsius imitamur?*

Animadverterunt jam Romani Correctores, canonem 11. dist. 40. plurimum convenire cum iis, quæ referuntur apud Gregorium homiliâ 9. in Ezechielem, ubi dicitur parùm valere loca, ut quis in gratia Dei perpetuò consistat, ibi: *Quia autem loca mentem non muniant, ipse humani generis primus testatur parens, qui & in Paradiso cecidit. Sed minùs sunt omnia, quæ loquimur ex terra. Nam, si locus salvare potuisset, Satan de Cælo non caderet.*

Can. 11.
dist. 40.

Canon 29. dist. 63. apud Ivonem in parte 5. Decreti cap. 2. refertur sub nomine Gregorii II., in vetustis autem Gratiani codicibus adscribitur Gregorio IV.: utrobique mendum evidens agnoscitur; etenim cum in eo fragmento mentio fiat Hadriani II. Papæ, qui vixit anno circiter 870. fuitque Gregorio IV. recentior, nemo dubitare potest, nec Gregorium II., nec Gregorium IV. dici posse canonis illius auctorem. Potiùs monumentum hoc tribuam Anastasio Bibliothecario, qui in suo Pontificali in vita Hadriani II. eadem ferè scripsit, ibi: *Collectis igitur omnibus, tam Episcopis*
cum

Can. 29.
dist. 63.

cum universo Clero, quàm Primoribus urbis cum obsecundantibus sibi populis, ab Ecclesia Sanctæ Dei Genitricis Maria, quæ appellatur ad præsepe, rapitur, (Hadrianus), trahitur, & ad Lateranense Patriarchium certatim, ac à Procerum, & plebis multitudine deportatur. Quod audientes tum missi Principis molestè tulere, indignati, non quòd tantum virum nolent Pontificem, quem nimirum anxie cupiebant, sed quòd se, dum præsentem essent, Quirites non invitaverint, nec optatæ à se futuri Prasulis electioni interesse consenserint. Qui, acceptâ ratione, quòd non Augusti causâ contemptus, sed futuri temporis hoc omisum fuerit omnino prospectu, ne videlicet Legatos Principis in electione Romanorum Prasulum mos expectandi per hujusmodi fomitem inoleret, omnem suæ mentis indignationem medullitis (legunt alii inoliter, alii mollitis) sedare, ac salutandum (legunt alii at ad salutandum) electum etiâ ipsi humiliter accessere. Hæc sanè brevis historia spectat formulam electionis Romani Pontificis, de qua nonnulla disserenda proposui ad canonem 30., & 32. dist. 63., ubi etiâ quædam attingam de electione Hadriani II. juxta ea, quæ in memorato Anastasii monumento traduntur. Intereâ hæc adnotasse sufficiat, nisi fortè quisquam sciscitaretur, quâ ratione evenire potuerit, ut fragmentum Anastasii Gregorio II., vel IV. Pontifici tribueretur. Ego sanè, uti in multis aliis, redarguendam etiâ hac in re agnosco imprudentiam Amanuensium, ne dicam Collectorum improbitatem, qui sæpè ac sæpius canonum inscriptiones vitiare turpiter non erubuerunt. Illos posset hæc, qualiscumque tandem habeatur, excusare conjectura; fortè enim in MSS. quibusdam Codicibus, in quibus monumentum illud habebatur, adjici potuit hæc brevialis characteribus inscriptio ex G. R. P., quâ significaretur monumentum depromptum esse ex *Gestis Romanorum Pontificum*; nimirum hoc nomine donabatur Anastasii Bibliothecarii Pontificale, quemadmodum docet inscriptio canonis 21. dist. 63. At imprudens, imperitusque Amanuensis ita legit: *Ex Grego-*

Tom. III.

rio Papa, vel ex *Gregorio Romano Pontifice*. Non erit omnino inverosimilis hæc conjectura apud eos, qui apprimè norunt, quàm facile ex vetustorum Codicum MSS. breviationibus hujusmodi scripturarum, ac præsertim inscriptionum varietates emergerint: utinam etiâ non emergerent in præsentia! quâ nimirum ætate hujusmodi studia Viros eruditissimos nec immerito tenent.

Simile quidpiam meâ opinione contingit in canone 23. dist. 81., qui Gregorii nomine apud Gratianum laudatur; apud Ivonem verò parte 6. cap. 76. hac adjectâ inscriptione: *Gregorius Civibus Romæ*; fortè enim apud veteres legebatur *Gregorius C. Rom.* ut significaretur, ea quasi ex Gregorio deprompta fuisse in *Concilio Romano*, Ivo autem, aut alius quispiam legit *Civibus Romæ*. Ast, inquires, quodnam demonstrari potest Concilium Romanum sub Gregorio celebratum, ad quod Gratianus canon referatur? Nemo ex Collectoribus, quoad ipse noverim, aut ex Glosographis huc usquè patefecit. Nomine hujus Concilii Romani ego intelligo Synodum Romæ celebratam anno 743. sub Zacharia Pontifice; ubi cum consideraveris verba, quæ habentur in canone 15., non dubitaveris, quin eadem sint cum Gratiani monumento. Quòd si adhuc hæreris in eo, quòd apud Gratianum, & Ivonem non Zacharias, sed Gregorius memoretur, dubitationem amovebit omnem animadversio, quâ in eodem canone agnosces laudatum Gregorium Magnum, cui propterea recentiores Collectores facile tribuere potuerunt, quæ in integro canone tradebantur. His adde, apud Gregorium eundem plurima deprehendi ad eandem rem, sive materiem pertinentia, præsertim, ut alia omittam bene multa, in epistola ad Romanum, & alios Defensores, quæ in vulgari editione est 39. lib. 7. Jam verò subjiciam hoc in loco verba ipsa memorati canonis 15. editi in Romano Concilio Zachariæ, ibi: *Sed neque hoc silendum est, pervenisse ad nos (quod cum grandi tristitia animi dico) per di-*

Can. 23.
dist. 81.

T

ver-

versa loca hujus Italiae, & Longobardorum partes, Sacerdotes cum sanctimonialibus fœminis, id est, Monachis, habitare. Quod nefarium est dicere, vel audire contrà canones esse sancita. Ubi enim talis fuerit commorantium habitatio, antiqui hostis stimuli non desunt: undè omnind cavendum, & vitandum est, Fratres mei, ne fallant, & impleatur in eis Prophetæ dictum: Sacerdotes ejus contaminant sancta, & reproban legem. Quod & alius Prophetæ increpat, dicens: vos Sacerdotes, qui fallitis nomen meum, & dixistis: in qua re sefellimus nomen tuum? Quibus respondendum est: offerentes ad Altare meum panem pollutum. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Pro quo timeo, dilecti mei, ne nobis in capite positus, si neglexerimus, illud contingat, quod Dominus per Prophetam dicit: idè Pastores audite verbum Domini. Ecce lac devorastis, &c. Quæ heic sequuntur, habentur apud Ezechielem cap. 34.

Can. 12.
caus. 1.
q. 1.

Canon 12. caus. 1. quæst. 1. potiùs tribuendus erat Paschali II., quàm Gregorio. Hujus rei testis est Deusdedit, qui in tractatu contrà Simoniacos, quemadmodum animadverterunt Correctores Romani, eadem verba retulit ex epistola Paschalis II. ad Mediolanenses. Hac autem in re maximi faciendum erit Deusdedit testimonium, utpotè qui Romæ scribebat tempore ejusdem Paschalis II. ac propterea non nisi impudentissimè Paschali II. tribuisset, quod nunquàm ab eodem Pontifice fuisset editum. Non tamèn inficias iverim, aliqua similia reperiri, aut apud Gregorium I., quemadmodum exemplo esse potest canon 2. caus. 1. quæst. 1., aut apud Gregorium VII., qui passim de irritandis Simoniacorum ordinationibus egit; undè fieri fortè potuit, ut Gregorii nomen eidem Gratiano canonì adscriberetur. Ceterum non desunt alia ecclesiasticorum canonum monumenta, quibus idem canon consonet. Similia quædam leguntur in canone 2. Concilii Chalcedonensis: similia etiàm habentur, ut cetera omittam, in epistola 2. Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem, ubi de Photio sermo

fit, quem Gregorius Syracusanus schismaticus in locum Ignatii ordinaverat, ibi: Nam Gregorius quomodd quemquam edificare poterat, qui multipliciter jam noscebatur elisus? quomodd quemquam in aliquo ecclesiastico poterat ordine stabilire, qui Ecclesia unitatem scindens ipse jam videbatur omnind dejectus? Sicut enim ligatus ligare, & dejectus deicere non potest, sic destructus construere, & elisus quemquam ordinare nequivit.... Gregorius ergò, qui canonicè, ac synodicè depositus, & anathematizatus erat, quemadmodum posset quemquam provehere, vel benedicere, ratio nulla docet.

Can. 84.
caus. 1.
q. 1.

Ad canonem 84. caus. 1. quæst. 1. jam diù Romani Correctores animadverterunt, illum fuisse congestum ex variis Isidori, Gregorii Magni, atque Hieronymi sententiis. Ubi de Isidoro Hispalensi agendum erit, illa tradam, quæ ad eundem Sanctum Episcopum ex hoc fragmento referenda erunt, nimirum à versic. *Mysterium itaque usquè ad illa verba: Sed qui incrementum dat Deus.* Porro, quæ deindè sequuntur à vers. *Polluimus usquè in finem ex Hieronymo deprompta esse videntur*; etenim Sanctus Vir in caput 1. Malachiae in ea verba *panem pollutum*, itèm in ea *polluimus eos*? ità scribit: *Polluimus panem, id est, Corpus Christi, quando indigni accedimus, & sordidi mundum sanguinem bibimus.* Deindè in caput 2. Malachiae ad illa verba *maledicam benedictionibus vestris ait: Maledicam, inquit, benedictionibus vestris, hoc est, iis, quæ nunc meis benedictionibus possidetis, sive quidquid à vobis benedicetur, à me maledictum erit.* Et post multa: *Vel certè quia ad Sacerdotes propriè mandatum est, vertuntur benedictiones eorum in maledictionem, quando non benedicunt Sanctis ex vero cordis affectu, sicut Isaac Jacob & Jacob Patriarchis, & Moyses duodecim tribubus, sed per dulces sermones, & benedictiones decipiunt corda innocentium; & qui iniquè agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodò divites sint, atque eorum vitiis blandiuntur.* His itaque aut Isidori, aut Hieronymi fragmentis exceptis, cetera fere omnia ex variis Gregorii Magni sententiis, paulò aliter digestis, composita sunt.

sunt. Hūc præsertim referenda, quæ Gregorius idem habet in 3. parte Pastoralis admonitione 5. ibi: *Admonendi sunt subditi, ne prepositorum suorum vitam temerè judicent, siquod eos fortasse agere reprehensibiliter vident: ne unde mala rectè redarguant, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt, ne, cum culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant; sed sic, siqua valde sunt eorum prava, apud semetipsos dijudicent, tamèn divino timore constricti ferre jugum reverentiæ non recusent.* Hūc etiàm referenda, quæ leguntur in libro 15. Moraliu cap. 16. ibi. *Sunt verò nonnulli, qui, si parum quid de spiritali conversatione inchoant, cum Rectores suos temporalia agere, & terrena considerant, mox ordinem supernæ dispositionis accusant, quod nequaquam benè ad regendum prælati sine, per quos conversationis infima exempla monstrantur. Sed hi nimirum dum temperare se à Rectorem suorum reprehensione negligunt, culpa sue exigentibus meritis, usquè ad reprehensionem conditoris excedunt, cujus profectò dispensatio inde ab humilibus rectior agnoscitur, unde ab elatis non rectè judicatur.* Ex his sanè liquet, horum fragmentorum consarcinatorem nonnulla immutavisse, nonnulla de suo adjecisse, neque enim plurium Patrum sententiæ aliter jungi poterant; quod eo vel magis unicuique constabit, quotiès hæc conferantur cum iis, quæ tradidit Magister Sententiarum in lib. 4. cap. 13. ubi plura ex iis, quæ apud Gratianum legimus, describuntur, quæque Gratiano ipsi tamquam exemplar esse potuerunt, si Lombardi opus, scribente Gratiano, jam publicam lucem adspexerat.

Can. 89. Potiore jure Augustino, quàm Gre-
caus. 1. gtorio, tribueretur canon 89. caus. 1.
q. 1. quæst. 1., hujus quippè sententia pas-
sim apud Sanctum Hipponensem An-
tistitem probatur, ubi præsertim ille
Donatistarum hæresim confecit. Hujus
rei argumento esse potest liber de bap-
tismo adversus Donatistas, itèm liber
contra epistolam Parmeniani; in his
enim nihil clarius disertiusque expri-
mitur, quàm quod in memorato cano-

ne 89. paucis indicatur; ut propterea dixeris, ibidèm agnoscendum esse brevium quoddam Augustini illa opera elucubrantis argumentum. Quod si adhuc nonnulla apud Gregorium investi-
gare velis his similia, poterunt in me-
dium proferri ea, quæ habentur in
epist. 32. lib. 2. in vulgari editione ad
Joannem Episcopum Ravennæ, ibi: *Si-
cut autèm, baptizatus semel, iterum baptizari
non debet, ita, qui consecratus est semel, in
eodem iterum ordine non debet consecrari. Sed
si quis forsitan cum levi culpa ad Sacerdotium
venit, pro culpa penitentia indici debet, &
tamèn ordo servari.* Hūc etiàm referri pos-
sunt, quæ habentur in expositione in
librum primum Regum cap. 3. ibi:
*Electi Pastores Sanctæ Ecclesiæ, quod exterius
portant de gloriâ culminis, hoc intus accipiunt
ex gratia divinæ bonitatis; & honorem, quo su-
blimes sunt in oculis hominum, digno studio in
interiori ab internæ majestatis largitate pro-
merentur.*

Si Anselmus Lucensis, qui Alexan-
dro II. Pontifici contemporaneus fuit, Can. 11.
caus. 1.
q. 4.
canonem 11. caus. 1. quæst. 4. lauda-
vit tamquam ejusdem Alexandri II. mo-
numentum, quid aliud remanet inves-
tigandum in codicibus Gratiani, quo-
rum alii Gregorio, alii Augustino tri-
buerunt? Planè temporibus Alexandri
II. illa sententia plurimum congruit;
scimus enim, simoniæ vitium etiàm in
consecrationibus Ecclesiarum admissum
frequentissimè fuisse, atque frequentissi-
mè etiàm ab eodem Alexandro II. damna-
tum. Referam ad hanc rem, quod legitur
in Constitutionibus, quas Legati Sedis
Apostolicæ sub eodem Alexandro Me-
diolanensibus observandas præscripse-
runt, ibi: *Ex nulla quoque ecclesiastici ordi-
nis benedictione, vel ex ecclesiarum consecratio-
nibus, vel chrismatis datione quidquam mune-
ris à quoquam per aliquam conventionem de-
tur, aut accipiat.* Nomen Gregorii fortè
in inscriptionem Gratiani canonis ir-
repsit, quod creditum fuerit ad Gre-
gorium VII. pertinere plurimas Ale-
xandri II. Constitutiones; siquidèm
Gregorius Alexandri successor Simo-

niacorum Ecclesias consecrantium gesta æquè improbavit, quemadmodum constat ex pluribus ejusdem Pontificis monumentis. Fortè etià evenire potuit, ut ideò Gregorius laudaretur tamquam auctor ejusdem canonis, quòd plurimùm cum hoc canone conveniat sententia Gregorii Magni in canone 2. caus. 1. q. 1., ubi legitur, Sacerdotem simoniacè ordinatum nullatenùs Sacerdotem vocari posse; quàm similitudine potuit collector quispiam canonum uti ad insequendas simoniacas Ecclesiarum consecrationes. Unum adhuc animadvertendum est, canonem hunc 11. parùm, aut nihil prodesse proposito Gratiani, qui inquirebat, utrùm crimen paternum ignorantibus filiis obesset.

Can. 42. caus. 11. q. 7. Canonem 42. caus. 11. quæst. 7. jam Romani Correctores jure tribuerunt Gregorio IV.; quomobrem suo loco velut commodiore inferiùs expendendus erit.

Can. 43. caus. 2. q. 7. Quicumque canonem 43. caus. 2. quæst. 7. consideraverit, atque cum canone 44. sequente contulerit, statim agnoscet, illum nihil aliud continere, quàm breve istius, ac compendiarium argumentum, quod Gratianus non paucis in locis facere consuevit. Quomobrem meo judicio parùm accuratè editores recentiores Gratianci Codicis distinxerunt capita numericis notis, dum canonum argumenta quasi sejuncta capita numeris distinxerunt. Quod ipsum etià contigit in can. 2. caus. 5. quæst. 6. cujus sententia nihil aliud continet, quàm argumentum canonis 3. sequentis.

Can. 20. caus. 11. q. 1. Gregorio Papæ perperam tribuitur canon 20. caus. 11. quæst. 1. Verùm jam superiùs cap. 55. pag. 489. demonstravi, illum potiùs tribuendum fuisse Pelagio I., unaque canonis ejusdem sententiam expendi.

Can. 66. caus. 11. q. 3. Canon 66. caus. 11. quæst. 3. perperam tributus fuit Gregorio, potiùs autèm adscribendus erat Isidoro Hispalensi in libro 3. sententiarum, qui aliàs dicitur liber de summo bono cap. 54. ibi: Qui rectè judicat, & premium inde remun-

rationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia justitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecunia vendit. Bonis malè utuntur, qui justè pro temporali lucro judicant. Tales quippè ad veritatem non justitia defensio, sed amor premii provocat. Quibus, si spes nummi subtrahitur, confestim à justitia defensione recedunt. Acceptio munerum prævaticatio veritatis est: unde & pro justo dicitur: qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitat.

Cum canon 70. caus. 11. quæst. 3. Can. 70. caus. 11. q. 3. Ex dictis Gregorii depromptus esse dicatur, q. 3. facile liquet, in eo non exhiberi ipsamet Gregorii verba, sed potiùs sententias ibidem congestas ex pluribus ejusdem Pontificis monumentis. Istiùc referunt Correctores Romani, quæ Gregorius tradidit in caput 19. Moralium cap. 33. ad ea verba Jobi: *Causam, quam nesciebam, diligentissimè investigabam.* At verò, quotiès cum his conferantur verba Gratiani, diversa sanè utrobiquè sententia percipietur. Siquidem apud Gratianum legitur, neminem, furore percitum, aut levitate quadam adductum, debere in judicando præcipitem sententiam pronunciare; sed cautè procedere Mosis exemplo; & apud Gregorium loco memorato traditur, Dei ministros non debere sæcularium negotiorum causis invigilare; aut, si fortè rerum necessitas quidpiam hujusmodi postulet, debere eas per substitutos expedire exemplo Mosis, qui in causis populi dirimendis viros pro se septuaginta constituit, ut quando se ab exterioribus causis absconderet, tantò ardentius interna penetraret. Ad rem potiùs facere videntur quoquo modo, quæ paulò inferiùs leguntur, ibi: *Qua in re notandum video, ne ad proferendam sententiam unquam præcipientes esse debeamus, ne qualibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus.* Similia nonnulla leguntur in epistola ad Maximianum Episcopum in vulgari editione 26. lib. 12. ibi: *Frequentèr admonuisse vos recolo, ut in proferenda sententia esse præcipientes nullatenùs deberetis.* Ad eundem canonem referenda etià videntur, quæ Gregorius habet in 2. parte Pastoralis cap. 3. ibi:

ibi: Hinc Moyses crebrò tabernaculum intrat, & exit; & qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur: intus Dei arcana considerat, foris opera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit, exemplum procul dubio Rec- toribus præbens, ut, cum foris ambigunt, quid disponant, ad mentem semper, quasi ad taber- naculum redeant, & velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his, in quibus dubitant apud semetipsos, intus sacri eloquii paginas requirant.

Can. 78.
caus. 11.
q. 3.

Non Gregorii, sed potiùs Isidori Hispalensis est canon 78. caus. 11. quæst. 3., quemadmodum facillè liquet con- ferenti caput 54. lib. 3. Sententiarum ejusdem Sancti Hispalensis Doctoris. Cum autem apud Gratianum paulispèr depravata canonis editio sit, illam ope- ræ pretium erit emendare. Ait ibi Isi- dorus: Quatuor modis pervertitur humanum judicium: timore, cupiditate, odio, & amo- re. Timore, dum metu potestatis alicujus veri- tatem loqui pavescimus. Cupiditate, dum præ- mio muneris alicujus corrumpimur. Odio, dum contrà quemlibet adversari molimur. Amore, dum amico, vel propinquis prestare contendimus. His enim quatuor causis sæpè aequitas vio- latur, sæpè innocentia laditur.

Can. 3.
§. soror
caus. 13.
q. 2.

Canon 3. §. soror caus. 13. quæst. 2. referendus est ad librum 2. Dialogorum Gregorio tributorum cap. 54., ubi hæc de S. Benedicto leguntur: Pòst triduum in cella consistens, elevatis in aera oculis vidit ejusdem sororis suæ animam de ejus corpore egressam in columbæ specie cæli secreta pene- trare. Qui tantæ ejus gloriæ congaudens, omni- potenti Deo in hymnis, & laudibus gratias red- didit, ejusque obitum fratribus denunciavit; quos etiam protinùs misit, ut ejus corpus ad monasterium deferrent, atque in sepulcro, quod ipse sibi paraverat, ponerent. Quo factò conti- git, ut quorum mens una semper in Deo fue- rat, eorum quoque corpora nec sepultura sepa- raret. Verum, qualis sit hujusmodi Dia- logorum auctoritas, ac propterea nùm hæc jure Gregorio adscripta fuerint, superius jam abundè perspectum esse videtur.

Perspicuè liquet, canonem 3. caus. 15. quæst. 6. ad Gregorium Magnum pertinere nullo modo posse, cum ibi- dem mentio fiat recentiorum Principum Pippini, & Caroli Imperatoris, itèm Za- chariæ Pontificis. Commodiùs atque op- portuniùs de eo agam inferiùs, ubi de Gregorio VII. sermo instituetur.

Can. 23.
& 24.
caus. 16.
q. 1.

Facillè noverit unusquisque, Grego- rii Magni temporibus non convenire, quod Gregorii ejusdem nomine refertur in can. 23., & 24. caus. 16. quæst. 1. etenim certò constat apud eruditos om- nes, Monachos nisi recentiore ætate non obtinuisse facultatem Sacramenta publi- cè populo administrandi. Hinc etiàm in Concilio Pictaviensi, anno 1100. jussu Paschalis II. celebrato, canone 11. ità legitur: *Ut nullus Monachorum Parochiale ministerium Presbyterorum, id est, baptiza- re, predicare, pœnitentiam dare præsumat.* Quæ igitur apud Gratianum in memo- ratis canonibus habentur, ex iis fortè sunt monumentis, quorum plurima Mo- nachi ipsi sub finem decimæ sæculi elu- cubrata evulgarunt, quasi ex anti- quissimis Pontificibus Maximis, præser- tim ex Gregorio Magno accepta, de quibus jam superiùs quædam tradidi ad canonem 5. caus. 18. quæst. 2; quæque potuit facillè proferre in medium Gra- tianus monasterio addictus, & in volu- tandis monasteriorum codicibus diù ver- satus, quemadmodum simile quidpiam contigisse arbitror in canone 21. caus. 16. quæst. 1., qui Ambrosio tribuitur, quasi jam ab antiquissimis Ambrosii temporibus recens Monachorum disci- plina jure repeti possit. Videntur potiùs laudati canones 23., & 24. decerpti ex Concilio Nemausensi anni 1096. sub Urbano II. celebrato, in quo ità legitur canone 2.: *Credimus igitur, à Sacerdotibus Monachis ligandi, solvendiue potestatem dig- nè administrari, si tamen digne contigerit eos hoc ministerio sublimari.* Et can. 3. *Oportet eos, qui sæculum reliquerunt, majorem sollici- tudinem habere, pro peccatis hominum orare, & plus valere eorum peccata solvere, quàm Presbyteros sæculares; quia hi secundum regu- lam*

lam Apostolicam vivunt, & eorum sequentes vestigia communem vitam ducant juxta quod in actibus eorum scriptum est: erat illis cor unum, & anima una, & erant illis omnia communia. Idèdque videtur nobis, ut his, qui sua relinquunt pro Deo, dignius liceat baptizare, communionem dare, pœnitentiam imponere, nec non peccata solvere. Undè considerare nos oportet, quanta virtutis apud Deum sint, qui seculum relinquentes Domini obediunt præcepto, dicentis: relinque omnia, quæ habes, & veni, sequere me. Undè censemus, eos, qui Apostolorum figuram tenent, prædicare, baptizare, communionem dare, suscipere pœnitentes, peccata solvere. Porro, hæc si cum memoratis Gratiani canonibus conferantur, faciliè indicabunt, auctorem eorumdem canonum abusum fuisse verbis, immò etià sententiis Concilii Nemausensis; insupèr, ut proposito suo impensius indulgeret, Gregorii nomen adjecisse gravioris auctoritatis conciliandæ causâ. Dixi, abusum fuisse sententiâ Concilii Nemausensis: etenim jam à temporibus Magni Gregorii usus in Ecclesiis invaluit, ut, quemadmodum Monachi vitæ integritate venerabiles habebantur, ità ipsi à monasteriis ad regendas Ecclesias advocarentur, modò in Episcopatu, modò in Clero inferiori. Quod quidè plures in invidiam Monachorum concitavit, ut propterea non deessent, qui dicerent, Monachos mortuis æquiparandos, & minùs idoneos habendos, qui ad obeunda Ecclesiarum officia promoverentur. Constat id ex decreto, de quo mentio fit in can. 25. caus. 16. quæst. 1. Itaque viri Ecclesiastici nihil sollicitiùs curarunt, quàm ut suaderent, immò & latâ lege definirent, Monachos esse sacris obeundis muneribus aptos, dummodò tamèn legitimè ad Clerum promoverentur. Hi fuere primi canones, qui generalitèr Monachos ad sacra officia vocare cœperunt, non quidè ut, quousquè Monachi degerent in monasteriis, ibidè sacra conficerent, sed ut à monasteriis ad Ecclesias transferrentur, munus sibi juxta ordinem demandatum executuri. Huc tantummodò

spectaverunt Patres Concilii Nemausensis, quod in memoratis canonibus 2. & 3. facultatem Monachis fecit vacandi ministeriis ecclesiasticis. Planè initio canonis fit nonnullorum, qui tunc temporis Monachorum promotionem ad Clerum prorsùs improbabant; at Nemausenses Patres probandam è contrario voluerunt, exemplo præsertim Gregorii Magni, Augustini Anglorum, & Martini Pannoniensis, quos nemo non dubitat è monasteriis ad regendas Ecclesias accitos fuisse. Aliò igitur detorta est Nemausensium Patrum sententia ab iis, qui laudatos Gratiani canones ediderunt nomine Gregorii, facultatem tunc facientes Monachis in monasteriis ipsis publicè Sacramenta administrandi. Neque enim idem est, Monachos ad Ecclesias à monasteriis vocari posse causâ Sacramentorum, ministrandorum, & Monachos in suis monasteriis publicè Parochiale, ità dixerim, munus obire. Immò, si ipsa Gregorii Magni monumenta investigemus, facile agnoscemus Gregorium in ea sententia perpetuò fuisse, nimirum ne Monachi in monasteriis ipsis Sacramenta conficerent, & populo administrarent. Quid enim aliud in suis passim epistolis optabat, quàm ne Episcopi ad monasteria populum adducerent causâ sacrorum, quemadmodum superiùs pluriès observatum est, eâ potissimùm de causa, quia non erat ex frequentia populi, & concursu ad monasteria turbanda quies, & tranquillitas Monachorum, quorum professio erat solitaria vita? Nemo autèm dixerit, Gregorium voluisse à Sacramentis in cœnobiis administrandis Episcopos excludere causâ evitandæ popularis frequentæ, deindè populum hortatum fuisse, ut ad monasteria conflueret, ab ipsis Monachis Sacramenta suscepturus.

In canone 35. caus. 16. quæst. 7. agnosco Burchardi Wormaciensis manum, qui, quemadmodum aliàs sæpissimè animadverti, quæ in Capitularibus Francorum constituta erant, noluit Capitularium ipsorum nomine commemo-

Can. 35.
caus. 16.
9.7.

rare, ne ingratam rem faceret Germanis, apud quos Francorum nomen odio erat. Eam ob rem Burchardus Gregorio Papæ adscripsit, quod adscribendum erat Capitularibus, quo auctore ducti Ivo & Gratianus laudatum canonem 35. Gregorio etiâ tribuerunt. Porro in libro 5. Capitularium cap. 99. in editione Baluziana hæc leguntur: *De Ecclesiis, quæ inter coheredes divisæ sunt, consideratum est, quatenus, si secundum providentiam, & admonitionem Episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Si autem hæc contraxerint, ut in Episcopi potestate maneat, utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias exinde auferet.* Hæc excerpta fuerunt ex Capitulari Ludovici Pii, in Wormaciensibus Comitibus edito anno 829., quo tempore Gregorius IV. summum Pontificatum gerebat, undè fortè Burchardus nomen Gregorii voluit inscribendum. Rursûm autem hic canon renovatus est à Lothario, descriptusque inter leges Longobardicas lib. 3. tit. 1. num. 44., ubi tamèn pro verbis illis *consideratum est.... secundum providentiam.... & honorare faciant.... consistere permittat, &c.*, legitur: *Considerandum est.... secundum nostram providentiam.... & honores faciant.... custodire permittat.* Hujusmodi Constitutionibus occasionem dederunt subortæ gravissimæ Patronorum contentiones; ubi enim Fundatoribus Ecclesiarum plures hæredes successerant, in ipsa hæreditatis divisione dividenda etiâ fore Altaria proponebant. Hinc in Concilio Cabilonensi II. anni 813. can. 26. relato in additione 3. Capitularium cap. 51. ita legitur: *Perlaturum ad nos est, quod inter hæredes Ecclesiæ in rebus propriis constituta dividantur, & tanta per eandem divisionem simultas oriatur, ut unius altaris quatuor partes fiant, & singula partes singulos habeant Presbyteros; quod sine discordia, & simultate nullo modo fieri potest. Undè nobis visum est, quod hujusmodi Ecclesiæ inter hæredes dividi non debeant.*

Canon 1. caus. 23. quæst. 1. non Gregorii, sed Origenis est in Homilia 15. in librum Josue, quæ habetur in to-

mo 2. Maurinorum editionis, ubi pro illis verbis *sed magis injuriam.... armaturam Dei, &c.* legitur: *Et: magis injuriam.... arma Dei, &c.* Porro hujusmodi Homilias se asserit Ruffinus de Græco in Latinum idioma transtulisse, & quidè simpliciter, ut invenerat.

Quod sub nomine Sancti Augustini retulerant Ivo, & Burchardus, id Gratianus retulit sub nomine Gregorii in can. 7. caus. 23. quæst. 5. Romani Correctores rectè animadverterunt ad canonem 3. caus. 14. quæst. 6., quod in eodem canone 3. fusiùs ex Gregorio describitur, paucis hic perstrictum esse, ac veluti compendio quodam editum. Romani etiâ Correctores adnotaverunt, legendum esse ex Burchardo, & Ivone *non defendat.* Ego verò putaverim potiùs, verba hujus canonis non esse ullâ ratione attendenda, utpotè quæ Gregorii non sunt, sed ad memoratum canonem 3. exigenda.

Canon 22. caus. 24. quæst. 3. legitur in Pœnitentiali Romano, edito ab Antonio Augustino tit. 6. cap. 17. quin tamèn ulli auctori adscribatur, his verbis: *Quisquis per dolum manum suam mittit in Christum Domini, Episcopum videlicet, Patrem, & Pastorem suum, quia sacrilegium committit, ut qui Ecclesiam Dei devastat, & incendit, quia & hoc sacrilegium est, placuit sanctæ Synodo, ut in uno loco, id est, in monasterio, pœniteat omnibus diebus vitæ suæ.* Ità quoquè scripsit Ivo in parte 12. cap. 86., & parte 13. cap. 65., nec non Burchardus lib. 10. cap. 65., apud quos omnes desiderantur illa Gratiani verba: *ut in primis omnia bona ejus proscriptione publicentur:* Ex ipsa canonis formula perspicuum fit, eundem non esse Gregorii, sed potiùs alicujus Concilii, ut indicant verba illa præ ceteris placuit sanctæ Synodo, ut &c. Sive Ivo, sive Burchardus non Gregorium auctorem canonis memorant, sed potiùs canonem hanc inscriptionem adjecerunt: *Ex Concilio Tungrensi can. 5. In quibusdam codicibus pro voce Tungrensi legitur Gangrensi, ità fortè emendatâ lectione ab eo, qui quale esse Tun-*
gren-

Can. 7.
caus. 23.
q. 5.

Can. 22.
caus. 24.
q. 3.

Can. 1.
caus. 23.
q. 1.

grense Concilium ignorabat, noverat verò Gangrense. Baluzius in notis ad Gratianum memorat, in Codice Talonico se legisse in inscriptione hujus canonis: *ex Targrensi Concilio*. Ego arbitror, legendum potius fuisse: *ex Concilio Troslejensi can. 5.* Reverà in Concilio Troslejensi anno 909. in pago Suessionico celebrato ab Heriveo Rhemensi Archiepiscopo, similis ferè sententia exhibetur can. 4., & 5., in quibus asseritur in primis sacrilegium admitti à schismatico, qui ab Episcopo suo in Episcopatus injuriam deficiat; deindè sacrilegium etiàm admitti ab eo, qui res ecclesiasticas invadat, auferat, vel diripiat. Imò adversus hunc sacrilegum excommunicationis pœna infligitur, additurque in pœna perpetua deprimitur. Tandèm ad alias etiàm pœnas indicendas devenitur his verbis: *Sed quia sunt quidam, qui temporalem potius mortem, quàm aternam timeant, recenseamus, quid saculi leges de talibus præcipiant. In libro superscripto* (Is est liber Capitularium Francorum, de quo mentio superiùs habita fuerat) *capitulo 431. jubetur, ut capitali pœnâ mulcentur, qui sacrilegia, adulteria, prædationes, aut devastaciones exercuerint, ut omnes res eorum tam mobiles, quàm immobiles fisco Regis socientur, vel Ecclesiæ, cujus res vastaverint, alienaverint, aut abstulerint, tradantur.* Hæc, quæ in canonibus Troslejensibus fuis sententia exprimitur, in compendium redacta fuerat ab auctore Gratiani canonis 22., & quidèm principio sub nomine Concilii Targrensis, quemadmodùm memoratus Baluzius agnovit; nomen ab aliis editum est Concilii Tungrensis, uti apud Burchardum, & Ivonem; cujus loco substituerunt alii nomen Concilii Gangrensis; & tandèm pro nomine Gangrensis non defuerunt, qui legerent nomen Gregorii; atque is fuit, vel Gratianus, vel auctor Codicis, quem Gratianus idem sequebatur.

Can. 15.
caus. 27.
q. 1.

Canon 15. caus. 27. quæst. 1. videtur à Gratiano Gregorii nomine descriptus ex Reginonis Collectione in lib.

2. cap. 165., ubi tamèn pro illis Gratiani verbis *apud se retineat impudicè.... revocetur, atque recludatur*, apud Reginonem ità legitur: *apud se nunc usque retineat impudicè.... revocetur, ac retrudatur.* Verba autèm Gregorii sunt in epistola ad Marinianum Episcopum Ravennatem, quæ in vulgari editione est 9. lib. 8. ubi de viro clarissimo Stephano ità Sanctus Pontifex scribit: *Questus est, quòd cognatam ejus, cui aliquandò Petrus quidam nequissimus diabolico instinctu de monasterio exire suaserat, atque à Gratioso Notario fuerat mutato habitu undè exierat revocata, nequissimus vir iniquà suasionem de monasterio rursus ejiciens, apud se nunc usque impedite retineat. Ex qua re valdè nos, sicut diximus, tua desidia contristavit, cur necdum in monasterium revocata sit, ac retrusa.* Itaque constat, Reginonem de more suo aliqua ex germana Pontificis epistola immutasse, quemadmodùm ad hunc canonem Baluzius animadvertit.

Quod vulgò tradi solet, impedimento publicæ honestatis interveniente, contrahi non posse conjugia, ex generali Interpretum accuratiorum doctrina recentiori Juri prorsus adscribitur, imò nec Juri scripto, sed potius ecclesiasticæ primùm consuetudini, quam deinceps recentiorum Conciliorum canones firmaverunt. Hujus rei argumentum gravissimum est, quod petitur à silentio veterum Scriptorum; nullibi enim in tota sacra antiquitate legitur cautum, matrimonii obesse sponsalia consanguineorum, aut, quod sponsalia subsequitur, matrimonium, ut vocant, ratum. Imò, si quid fortè valere ad hanc rem potest canon 18. caus. 27. quæst. 2., contrarium omninò evincit. Cœpit impedimentum, ut ajunt, publicæ honestatis in palestris Theologorum, ac Canonistarum locum habere, postquàm, pacatis Longobardorum animis, scholasticus pulvis agitari cœpit non multum antè tempora Gratiani. Quippè tunc solemnem exorta disputatio fuit, nùm solo consensu matrimonium celebratum esse diceretur, nondùm sub-

Can. 14.
caus. 27.
q. 2.

secutâ carnali copulâ; quam disputationem suo tempore celebrem agnovit Gratianus in caus. 27. quæst. 2., quemadmodum etiâ Petrus Lombardus Gratiano contemporaneus in lib. 4. sententiarum dist. 26., & 27. Hæc autem disputatio ut plurimum ita dirimi consuevit, ut assereretur, solo consensu matrimonium vires habere, cum hanc ad rem perspicua adferrentur tum Sanctorum Patrum, tum Romanorum Jurisconsultorum veterum monumenta. Hinc facillè alia suborta disputatio fuit, utrùm, quoniâ ex matrimonio adfinitas proficiscebatur, etiâ antè sponсорum copulam adfinitas contracta intelligeretur? Et sanè nemo dicere audebat, antè sponсорum copulam affinitatis vinculum intercessisse: fatebantur tamèn plerique, vinculum jam quoddam inesse adfinitate minus, quod adpellaverunt publicam honestatem, derivato vocabulo ex lege 42. ff. de ritu nuptiarum, quam, licet aliò pertinentem, ad rem suam ingeniosè traxerunt. Hinc plausu exceptâ, uti mos erat tunc temporis, novâ hac doctrinâ, mirum est, quàm citò communi omnium consensione, imò & contentione quadam, collectis etiâ hinc illinc canonibus, eadem probaretur; non quidè ut talia adferri possent Patrum monumenta, quæ res illa oppidò dirimeretur, sed quæ argumentatione ducta non nihil adferri ad novam disciplinam probandam videretur. Inter cetera nihil utilius erat, quàm in medium edere illa Patrum testimonia, quibus interdicta propinquorum connubia proponebantur: ut enim Sancti Patres inter propinquos matrimonia interdicta dixerant; propinquos autem etiâ illos adpellaverant, qui adfinitate, sive initii conjugii causâ conjuncti essent; demùm conjugium vocaverant nondùm secutâ copulâ; hinc videbantur conjugia dixisse interdicta etiâ ex ea propinquitate, quæ adfinitatem præcesserat, per matrimonium, ut ajunt, tantummodò ratum. Exemplo matrimonii rati similis etiâ honestas visa fuit in Spon-

salibus adparete, cum in Sponsalibus quædam jam propinquitatis imago agnoscatur. Hæc porrò eò me adducunt, ut facillè demonstrem, quomodò tribui Gregorio potuerit apud Gratianum canon 14. caus. 27. quæst. 2. Is sanè canon, prout apud Gratianum jacet, Gregorii esse non potest, sed alicujus scholastici viri, qui Gratiano contemporaneus fuit, quique, quod de publicæ honestatis impedimento docebat, ex sententiis Gregorii confirmandum curabat. Jam Gregorii Magni nomine vulgatum erat, neminem posse de prædefunctæ uxoris consanguinitate conjugem ducere, aut neminem posse de prædefuncti viri consanguinitate marito nubere, argumento canonis 1. caus. 35. quæst. 2., & canonis 3. caus. 35. quæst. 5. Quid itaque prohibebat scholasticum virum, duodecimo sæculo scribentem, quominus publicæ honestatis impedimentum Gregorio quoquo modo tribueret, aut sententias suas, quasi ex intima Gregorii doctrina eductas, Gregorio eidem adscriberet? Sic ex codicibus sui temporis deceptus est Gratianus, non dubitans hujusmodi monumenta sub ipso Gregorii nomine palàm facere.

Jam diù observaverunt Romani ^{Can. 2.} ^{caus. 28.} ^{q. 2.} rectores, canonem 2. caus. 28. quæst. 2. excerptum fuisse non ex Gregorii monumentis, sed potiùs ex commentariis Ambrosio tributis in caput 7. 1. ad Corinthios. Nùm hæc commentaria jure Ambrosio adscripta fuerint, suo in loco investigabitur. Tantùm heic dixero, nonnulla esse ex ejisdem commentariis in Gratiano canone emendanda. Ait Auctor commentariorum: *Quid si infidelis discedit, discedat. Propositum religionis custodit, præcipiendo, ne Christiani relinquunt conjugia; sed si infidelis odio Dei discedit, fidelis non erit reus dissoluti matrimonii: major enim causa Dei est, quàm matrimonii; non est enim frater, aut soror servitui subjectus in hujusmodi. Hoc est, non debetur reverentia conjugii ei, qui horret auctorem conjugii. Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, ac per hoc non est peccatum*

tum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se iunxerit. Contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens & in Deum, & in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, qui idcirco recessit, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Can. 22.
caus. 32.
q. 7.

Quod Gregorio tribuitur in can. 22. cau. 32. quæst. 7. non solum inter ipsa Gregorii monumenta desideratur, sed etiam parum convenit Gregorii ejusdem temporibus. In hoc canone videtur finis impositus diuturnæ disputationi, quæ usque in recentioræ ætatem Latinos, ac Græcos Antistites exagitavit. Quæstio tota versatur in interpretatione verborum Evangelii Matthæi cap. 5. vers. 32. ibi: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, exceptâ causâ fornicationis, facit eam machari; & qui dimissam duxerit, adulterat.* Anceps hujus sententiæ interpretatio occasionem dedit dissidii inter Orientalem, atque Occidentalem Ecclesiam, Orientalibus asserentibus per adulterium conjugis dissolvi ex parte insontis matrimonii vinculum; contra verò Latinis sentientibus, fieri quidem per adulterium conjugis divortio locum, manente tamèn in perpetuum vinculo matrimonii. Meum non est, hoc in loco argumenta discutere, quæ hinc illinc proferri potuerunt. Tantum dixero, hanc concertationem demùm fuisse compositam in Concilio Tridentino, ubi in hac materie utrinque disputatum acerrimè fuit, etiam ita, ut adhuc dubium superesse possit, utrum hodiè Græci Latinis omnino consentiant. Paratus quidem erat in Concilio Tridentino canon, uti refert Pallavicinus in historia lib. 22. cap. 4., quo Græcorum opinio damnetur; verum Oratores Veneti proposuerunt, prudenter, atque ex singulari œconomia eundem canonem temperandum fuisse, ne fortassè Græci, illi præsertim, qui debebant in Provinciis, Insulisve, Venetæ Reipublicæ obnoxiiis, exasperarentur, & perpetuò à Romana

Ecclesia desciscerent. Mitior propterea fuit Tridentini Concilii sanctio his verbis expressa: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet juxta evangelicam, & apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi.... anathema sit.* Si hæc vera sunt, quis dixerit, jam à Gregorio Magno hujusmodi controversiam fuisse finitam, ab eo præsertim Pontifice, qui diù inter Græcos vixerat, & Græcis eisdem fuerat addictissimus? Quid plura? etiam in Occidente, quum bellorum Longobardicorum causâ variæ permixtæ gentes essent, hac in re variæ editæ sunt Constitutiones, aliæ aliis adversantes. Unum proferam exemplum ex collectione canonum Isaac Lingonensis, qui ex Capitularibus Francorum plura in codicem suum transduxit. Itaque in tit. 3. cap. 1. ita exhibet definitum in libro 5. Capitularium cap. 21. *Siquis homo, habens mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater, vel illa foemina, qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nullum habeant amplius conjugium; ille verò, cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet accipere uxorem aliam.* At verò in eadem collectione tit. 3. can. ult. ex libro 7. Capitularium cap. 382. hæc in contrarium definita proponuntur: *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuit, & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa verò publice agat penitentiam: vir verò ejus, illâ vivente, nullatenus habeat licentiam aliam uxorem ducere.* In tanta Constitutionum ecclesiasticarum varietate non possum facile arbitrari, jam quæstionem istam definitam fuisse à Gregorio magno, quemadmodum indicat memoratus canon 22. Itaque potius idem canon referendus erit ad singularia Synodi cujuspiam statuta, & quidem in Occidente edita, proposita ibidem Latinorum sententia, quæ demùm totius Ecclesiæ decreto in Concilio Tridentino confirmata fuit. Fortè erit ea Synodus Latinorum quorundam in Provincia Græcis contermina, in qua sanc-

sanctio hujusmodi magis opportuna videbatur, ne fortè quis ex Latinis facili Græcorum consuetudine, aut necessitudine in eorumdem opinionem distraheretur. Hùc sanè referri posset Concilium Forojuliense, à Paulino Aquilejensi anno 791. celebratum, ubi hæc leguntur in canone 10., quæ plurimum consonant cum canone Gratiani: *Placuit, ut, resoluta fornicationis causâ jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adulterata vivit, aliam uxorem ducere, licet illa sit adultera; sed nec adultera, quæ pœnas gravissimas, vel penitentiae tormentum luere debet, alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit fraudare, marito.*

Can. 2.
de pen.
dist. 6.

Qui primus edidit sub Gregorii nomine canonem 2. dist. 6. de pen., aut verba Capitularium Francorum in eam sententiam detorsit, quam erat traditurus, aut aliquot Conciliorum canones paulò disertius voluit explicare. In Capitularibus Francorum lib. 6. cap. 315., & in lib. 7. cap. 201. Baluzianæ editionis hæc leguntur: *ut Sacerdos, vel Levita, si de se crimen aliquod confiteretur, deponatur; quæ verba significant, in Sacerdotii dignitate, vel ministerio Levitarum non alios potuisse consistere, nisi qui penes populum innoxii haberentur, ac propterea deponendum statim fuisse eum, qui publicè de se crimen aliquod confessus fuisset.* Hùc sanè si referendus esset Gratianus canon, jure optimo diceretur sententiâ Capitularium abusus auctor. Ast si quis verosimilius fortè dixerit, eundem canonis auctorem disertius explicavisse aliquot Synodorum canones, statim ad hanc rem laudare posset canonem 8. Concilii Duziacensis II. in Rhemensi Provincia anno 874. celebrati, in quo hæc habentur. *Omnes tam clerici, quam laici, vel feminae, confitentes secretâ confessione Sacerdotibus peccata sua, & ea digne penitentiae satisfactione descentes, nequaquam sunt prodendi; & peccata eorum nulli à Sacerdote quacunque sunt significatione manifestanda, nisi soli Domino in secreta oratione.* Hùc etiâ referri potest canon ultimus Con-

cilii Rothomagensis anni 1074., ubi, postquam nonnulla salubriter cauta sunt de Sacerdotibus, peccata populi per secretam confessionem excipientibus, ita subjicitur: *Sic tamèn, ut jure confessionis secreto peccantis persona nulli detegatur.* Hæc porrò, similesve sententiæ paulò aliter ab auctore memorati canonis describi potuerunt, fortè autem Gregorio tribui, quia sub Gregorio VII. nupèr laudatum Rothomagensis Concilium celebratum est. Porrò ex his Conciliis constat, usquè ad sæculum XI. nullam singularem fuisse præstitutam pœnam adversus Sacerdotes illos, qui peccata confitentium panderent. Fiebat tunc locus pœnæ extrâ ordinem, nimirum arbitrio Antistitis, indicendæ. At, postquam apud Gratianum editus canon est, in quo pœna depositionis, ac perpetuæ peregrinationis definita est, in recentioribus Conciliis passim idipsum confirmari cœpit, quemadmodum liquet ex Concilio Exoniensi in Anglia anni 1287. cap. 5., itèm ex Concilio Lamethensi etiâ in Anglia sub Archiepiscopatu Cantuariensi anni 1330., ubi in canone 3., dum mentio fit Sacerdotis, qui delicta confitentis prodiderat, subditur: *sine spe reconciliationis non immeritò debet degradari.* Non omitam etiâ hoc in loco animadvertere, quædam haberi apud Gregorium Magnum, ex quibus apertè deducitur vetustissima ecclesiastica disciplina de secreta peccatorum confessione; etenim idem Sanctus Pontifex in lib. 13. Moraliū c. 3. de occultis delictis sermonem habens, inquit: *honore regiminis velantur.*

Gratianitemporibus quotiescumquè aliqua de consanguinitate, & adfinitate definiebantur, aut scribebantur, id totum sub nomine Gregorii vel junioris, aut sub nomine Zachariæ Pontificum edebatur. Hujus rei ratio ex eo proficiscebatur, quòd vulgò Gregorio Magno adscriberetur epistola ad Felicem Messanensem Episcopum, licèt hanc Viri eruditi tamquam apocrypham rejecerint, atque in eadem nonnulla de consanguinitatis, & adfinitatis custodien-

Can. 3.
caus. 35.
q. 5.

de legibus explicentur; item similia legantur in epistola Gregorii ad sextam interrogationem Augustini Anglorum; præterea etiã similia in epistola Gregorii II. ad Bonifacium Episcopum; tandem similia apud Zachariam, sive in epistola ad Pippinum, necnon Episcopos, & Abbates, & Proceres Galliarum cap. 22., sive in Concilio Romano anni 743. can. 6. Hinc ipsamet, quæ posterioribus sæculis, præsertim undecimo, & duodecimo, fuerunt celebrata Concilia, ubi de consanguinitate, atque adfinitate non nihil statuendum erat, nihil antiquius habebant, quàm ut suarum Constitutionum auctoritatem à Gregorio I., Gregorio II., & Zacharia repeterent. Non moror diutius in referendis exemplis, cum passim obvia esse unicuique possint illorum temporum acta perlegenti. Quid mirum itaque esse potest, si Gratianus, aut quisquis alius Gratiano auctor extitit, duplex monumentum editurus in canone 3. & 4. caus. 35. quæst. 5. prius Gregorio tribuit, Zachariæ posterius, aut, ut Pithœus augurat, utrumque Zachariæ? Non sanè ibidem aut Gregorii, aut Zachariæ Pontificis Constitutio exhibetur, sed recens Scriptorum sæculi undecimi, aut duodecimi traditio, quæ juxta mores illius ætatis ab auctore Gregorio, vel Zacharia repetebatur. Ut verò hæc certissima habeantur, subjiciam hic duo fragmenta Conciliorum sæculi undecimi, plurimùm cum Gratiano canone convenientia. In primis huc adferri potest Concilium Bituricense in Aquitania, anno 1031. celebratum, ubi, postquam de Gregorio, quasi de auctore traditæ ibidem doctrinæ, mentio facta est, ita subjicitur in canone 18. *Ut nullus uxorem consanguinei, vel alicujus parentis sui in conjugium accipiat, quia vir, & uxor legitime conjuncti una caro sunt.* Huc deinde adferri potest Concilium Londoniense anni 1075., ubi ita legitur: *Ex decretis Gregorii majoris, nec non & junioris. Ut nullus de propria cognatione, vel uxoris defunctæ, seu quam cognatus habuit, uxorem*

accipiat, quoad usque parentela ex alterutra parte ad septimum gradum perveniat. Quæ cum plurimùm consonent cum memoratis Gratiani canonibus, aliàs autem sub Gregorii nomine definita sint, non erit dubitandum, quominus etiã Gregorio similia tributa fuerint in laudato canone 3. apud Gratianum.

De canone 1. caus. 35. quæst. 9. nihil est, quod in præsentia adjiciendum sit; hic enim idem omninò est cum canone 12. caus. 25. quæst. 2., de quo jam superius actum est.

Jam noverunt omnes eruditi Viri, canonem 4. caus. 35. quæst. 9. falsò Gregorio Papæ fuisse tributum, qui potius tribuendus erat Nicolao I. in epistola ad Episcopos in regno Ludovici constitutos, quæ incipit *Gaudemus*. Quidam Theutgualdus, & Guntharius Episcopi sedibus suis dejecti fuerant ob plura eorumdem crimina, & quidẽ Apostolicâ auctoritate, quâ primum tanquàm contumaces damnati, deinde verò tanquàm Episcopatu prorsus indigni depositi. Frustrâ autem pro illis postmodum intercesserunt, quotquot eorumdem susceperant patrocinium. Etenim Nicolaus Papa non aliter Ecclesiarum, de quibus agebatur, utilitatibus consultum iri putavit, quàm si Episcopi illi damnationi perpetuæ subjacerent. Intercedere præ ceteris apud Pontificem Maximum conati fuerant plures Antistites in Regno Ludovici consistentes, ad quos scripta est laudata epistola Nicolai I. Ibi Nicolaus, recensitis Theutgualdi, & Guntharii sceleribus, ipsos indulgentiâ, aut veniâ prorsus indignos declarat, & subjicit: *Cesset itaque vestra Fraternalitatis jam nos super hoc pulsare solertia, & quod fieri non potest, tandem aliquandò desinat.* Nam Sedis Apostolicæ sententia tantâ semper consilii moderatione concipitur, tantâ patientiâ (monet Antonius Augustinus in lib. 2. Dial. 19. de emend. Grat. legendum esse sapientiâ) maturitate decoquitur, tantâque postmodum deliberationis gravitate profertur, ut retractatione non egeat, nec immutari necessarium ducat, nisi for-

forte sic prolata sit, ut retractari possit, vel immutanda secundum præmissæ tenorem conditionis existat. Animadversione sanè dignissima sunt postrema hæc Pontificis verba, quæ indicant, retractari posse Apostolicæ Sedis sententiam, si forte sic prolata sit, ut retractari possit, vel immutari. Nimirum hæc ita intelligenda sunt, quemadmodum facti species exigebat, de qua Nicolaus ipse sermonem instituerat, quod perspicuè indicant etiã verba illa sequentia: *secundum præmissæ tenorem conditionis*. Porro duplex erat prolata sententia in causa Episcoporum Theutgualdi, & Guntharii. Prior, quum ipsi auctoritate Pontificiã vocati contumaces fuerunt, ac proinde velut contumaces damnati, quin audirentur. Posterior, quum eorundem causa, ipsis comparentibus, ad finem perducta juxtà Juris regulas fuit, & gravissimorum criminum rei agniti sunt. De hac quidè posteriore sententia scribit Nicolaus, atque, eandem retractari non posse, quæ dignoscebatur maturi consilii moderatione concepta, & summâ deliberationis gravitate prolata. At verò, ubi ageretur de priore sententia, quâ Summus Pontifex aliquem velut contumacem damnabat, erat hæc hujusmodi, ut revocari deinde posset, quoties nimirum reus conventus contumaciam purgasset, & moram, tandemque Sedis Apostolicæ mandatis obediens adquiesceret. Siquis desideret, huc referre sententiam non absimilem Gregorii Magni, eam habebit in epistola ejusdem Sancti Pontificis ad Virgiliū Episcopum Arelatensem, ubi sermo fit de privilegiis, Apostolicæ Sedis auctoritate concessis Arelatensi Monasterio, ac subjicitur, *eam Apostolicæ Sedi reverentiam à fidelibus exhiberi, ut quæ ejus fuissent decreto disposita, nullius deinceps illicitæ usurpationis molestiã quaterentur*.

Canon 17. de consecr. dist. 1. jun-
gendus omninò est cum canone præcedenti, sive 16., eamque ob rem tribuendus eidem auctori, nimirum illi, qui composuit epistolam, Felici IV.

suppositam. Planè Ivo Carnotensis in parte 3. Decreti cap. 24. utrumque Gratianeum fragmentum conjunxit, retulitque nomine ejusdem Felici IV. En verba ipsa epistolæ Mercatoris, Felici Pontifici adscriptæ: *Solemnitates verò Dedicationum Ecclesiarum, & Sacerdotum per singulos annos solemniter sunt celebranda, ipso Domingo exempla dante, qui ad festum Dedicationis Templi omnibus, id faciendo, dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est: facta sunt encania in Hierosolymis, & hyems erat: Et ambulabat Jesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo dierum sint encania celebranda, in libro Regum, peractâ Dedicatione Templi, reperies. De Ecclesiarum verò consecratione, &c.* Hæc subsequuntur, quæ legimus in canone 16. vers. *de Ecclesiarum de cons. dist. 1.* At verò, si quæras, cur memorato canoni 17. inscriptum fuerit Gregorii nomen, ego dixerim illud irrepsisse fortassè è margine in textum. Siquidem contingere potuit, ut ad verba canonis 16. laudaretur in margine nomen Gregorii Papæ, quo indicaretur, similia nonnulla reperiri in epistola ad Felicem Messanensem, Gregorio adscripta, ibi: *De Dedicationum verò Ecclesiarum dubitatione, super qua inter cetera nos consulistis, hoc vos ritè tenere debetis, quod nos ab Antecessoribus nostris traditum accepimus, id est, ut quoties tam de baptismo aliquorum, vel confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus ratio certa habetur, utrùm baptizati, vel confirmati, sive Ecclesie consecratae sunt, ut baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesie canonicè dedificentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat, quoniam non monstratur iteratum, quod non certis judiciis ostenditur ritè peractum*. Hæc sanè, quemadmodum plurimum conveniebant cum vers. *de Ecclesiarum* in canone 16., ita occasionem Glossographis præbere potuerunt, ut in margine Gregorii nomen adscriberent, indicaturi, similia apud Gregorium, sive in epistola Gregorio adscripta, contineri. At novum non est, Collectores ex impru-

prudencia transduxisse marginalia auctorum nomina in ipsamet monumentorum descriptiones.

Can. 23.
de cons.
dist. 1.

Deniquè nonnulla adhuc dicenda supersunt de canone 23. de cons. dist. 1., qui Gregorii nomine laudatur. Romani Correctores testati sunt, se reperisse huiusmodi fragmentum in antiquo codice Regesti in extremo, in scripto quodam *de moribus, vita, & morte Agapiti Primi Papæ*. Maurini Monachi solertissimi Gregorianorum operum investigatores in tomo 2. suæ editionis, pag. mihi 1303. testantur, se in nullo ex MSs. Codicibus hæc reperisse, sed fidem esse penes Correctores Romanos. Ego crediderim, in his monumentis nihil aliud contineri, quàm additamentum quoddam, à pio quodam viro factum operibus Magni Gregorii in libris Dialogorum. Hujus rei conjectura mihi duplex esse potest; in primis, quòd Gratianus relato Dialogorum libro sub Gregorii nomine in canone 22. de cons. dist. 1. statim sub Gregorii ejusdem nomine quædam subjicit in canone 23. se-

quenti, quæ indicat se ex eisdem libris Dialogorum deprompsisse; deindè, quòd in Dialogis Gregorio adscriptis lib. 3. cap. 3. aliqua legantur de Agapito Papa, quibus recentiore manu inverosimile non est aliquot adjecta fuisse. Ceterum, quænam habenda sit hujusmodi Dialogorum auctoritas, jam satis superius suo in loco discutiendum fuit. Unum addo, quod pertinet ad historicam veritatem de Agapito Pontifice Maximo, ac de Anthimo. Anthimus vir, hæreticis adhærens, Episcopus primùm Trapezundarum, circà annum 530. Constantinopolitanam dignitatem, ac sedem invasit. Ejus improbitate perspecta, Agapitus Pontifex Maximus eundem sententiâ suâ deposuit, atque in ejus vicem Mennam Virum sanctissimum suffecit, accedente his omnibus ritè gestis Justiniani Imperatoris auctoritate, quemadmodum refertur in Concilio Constantinopolitano sub Menna anni 536., ac perspicuè deducitur ex novella Constitutione 42. ejusdem Justiniani.

CAPUT LX.

De Bonifacio III.

Ex Concilio Romano, sub Bonifacio III. celebrato, unum fragmentum superest apud Gratianum, videlicet.

(Canon 8. dist. 79. ex Romano Pontificali depromptus.

QUicumque ex Scriptoribus Ecclesiasticis Bonifacii III. (tenuit is Maximum Pontificatum anno 606.) gesta recensuerunt, in eo sine discrimine consentiunt, celebratum ipsius auctoritate fuisse Romæ Concilium, in quo nonnulla constituta fuerunt de electione Romani Antistitis ritè peragenda, decretumque inter cetera, ut nemo de successore eligendo cogitare auderet, nisi pòst tertium diem à defuncti Pontificis depositione, seu sepul-

turâ. Hujus tamèn Synodi acta penitùs perierunt, uti animadvertit Baronius ad annum 606. num. 8. Fragmentum Concilii extat in canone 7. dist. 79., quod ego arbitror depromptum ex auctore libri Pontificalis, in quo ità legitur in ejusdem Bonifacii vita: *Hic fecit constitutum in Ecclesia B. Petri, in qua sederunt Episcopi septuaginta duo, Presbyteri Romani triginta quatuor, Diaconi, & omnis Clerus, sub anathemate, ut nullus, Pontifice vivente, aut Episcopo civitatis suæ, præsumat*

loqui de successore, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis ejus, adunato Clero, & filiis Ecclesiæ tunc electio fiat; & quem quisque voluerit, habebit (legunt alii *& quem voluerunt, habeant*) *licentiam eligendi sibi Sacerdotem.* Nùm hæc indubiam prorsus fidem faciant, cogitet qui noverit, quale quantumque sit Anastasii testimonium, si modò Anastasius auctor habendus est libri Pontificalis. Investigari vulgò solet, quænam esse ratio potuerit, cur in aliquot dies dilata fuerit, mortuo Episcopo, electio successoris. Non defuerunt, qui id concedendum fuisse dixerint luctui viduatæ Ecclesiæ; at vereor, ne hujusmodi animadversio incomptam exhibeat & Episcoporum, & Ecclesiarum imaginem, qualis prodiiit demùm de officina Mercatoris, apud quem, quæ de viro, & uxore obtinent, ad Episcopos, & Ecclesias sine ullo discrimine traducta fuerunt. Potiùs alii asseruerunt, illud statutum fuisse, ut obviam iretur schismatibus, ac contentionibus valdè frequentibus, quæ non tam pòst mortem Episcopi, aut Romani Pontificis, quàm iis adhuc viventibus, & laborantibus in extremo, concitabantur, undè præproperè nonnulli ad Episcopales nondùm vacantes sedes contenderent. Mihi animum subit alia, & quidèm meo judicio non contemnenda ratio in eligendis Romanis Antistitibus singularis, quæ ad eam inducendam disciplinam Bonifacium moverit. Nimirùm temporibus Bonifacii III. jam diù obtinuerat, ut is in Pontificem Maximum eligeretur, qui apud Imperatorem, Constantinopoli degentem, Apocrysarii, sive Legati Apostolici munus obivisset, favente præsertim Imperatoris gratiâ, quæ tunc plurimùm in electione Pontificis Maximi valere poterat. Atque ipsa Apocrysarii dignitas erat in Ecclesia valdè eximia, ad quam non nisi viri gravissimi, ac rerum agendarum prudentissimi evehebantur, qui proptereâ tunc ob egregias animi dotes, cum ob illustria in Eccle-

siam merita, accedente Imperiali benevolentia, viam ad Pontificatum Maximum sibi faciliè paratam intuebantur. Hæc ratione ad Summum Pontificatum pridèm conscenderant Vigilius, Paschalis, Gregorius, Sabinianus, atque ipsemet Bonifacius III., qui omnes primum Apocrysarii munere functi fuerant, deindè Maximum Pontificatum adepti. Noverat idem Bonifacius, id maximè ecclesiasticæ utilitati congruere, vel quòd eâ ratione dignissimus successor Romanæ Cathedræ addiceretur, vel quòd iidem, qui Apocrysarii munere functi fuerant, rerum ecclesiasticarum statum apprimè callebant, in ea præcipuè parte, quæ unionem Romanæ, Græcæque Ecclesiæ, rem profectò tunc temporis maximi momenti, spectabat; vel demùm quòd vir ut plurimùm Imperatori acceptissimus eligeretur: intererat autèm plurimùm, Pontifices eligi Imperatori Constantinopolitano acceptissimos, quo ejusdem Imperantis animus ab ambitu Constantinopolitanorum Patriarcharum averteretur, atque in fovenda Romanæ Sedis jura inclinaretur. Reverà idem Bonifacius III. decretum obtinuit ab Imperante Phoca, uti scribit auctor Pontificalis, quo Romanæ Sedi etiàm suprâ Constantinopolitanam Primatus adserebatur. Quamobrèm Bonifaciussalubritèr consultum Romanæ Ecclesiæ censuit, quotiès definiret, non properè ad electionem successoris Pontificis deveniendum esse, sed dies aliquot expectandos, quibus nimirùm intereâ aut Imperator ipse, aut Apocrysarius, Constantinopoli degentes, certiores de morte Pontificis redderentur, atque ipsis etiàm non nihil in electione successoris concederetur. Hæc animadversio fortè magis perspicua redderetur, quotiès monumentum superesset actorum memorati Romani Concilii. At, cum ejus acta perierint, nemo mihi probro vertet, si ex illius temporis adjunctis, conjecturis ceteroque gravissimis paulispèr indulserim.

CAPUT LXI.

De Bonifacio IV.

Bonifacio IV. nihil à Gratiano tributum videretur, nisi Romani Correctores animadvertissent, quod nomine Bonifacii in subjecto canone legitur, alicubi adscriptum haberi eidem Pontifici.

} Canon 25. caus. 16. quæst. 1. apocryphus, & varius in diversis exemplaribus.

AB anno 607. usquè ad annum 615. Romanæ Ecclesiæ præfuit Bonifacius IV., qui Bonifacio III. succedit. Ab auctore libri Pontificalis traditur, templum, quod appellabatur Pantheon, olim dicatum Jovi Vindici, ejusdem Pontificis auctoritate vero Deo consecratum fuisse sub titulo B. Mariæ, & omnium Christi Martyrum. Itèm traditur, Bonifacium domum suam in monasterium erexisse. An verò jure optimo illi tribuantur, quæ legimus sub ipsius nomine in canone 25. caus. 16. quæst. 1. non ausim adfirmare. Ad hoc monumentum ità scribit Vvanespen in Brevi Commentario in Gratianum: *Vulgare, & famosum decretum, sub nomine Bonifacii Papæ relatum canone 25. hodiè ut apocryphum passim rejicitur.* Fateor quidèm, à Bonifacio celebratum fuisse Concilium Romæ, postulante præsertim Mellito Londinensi Episcopo, qui, postquàm extrà urbis

Londinensis mœnia monasterium construxisset, Romam petiit à Pontifice Maximo Monachorum regendorum regulas accepturus. Fateor insupèr, ab eodem Pontifice quasdam in ipsa Synodo monasticas regulas præstitutas, quemadmodum testatur Beda in lib. 2. historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum cap. 4., & Henricus Huntindoniensis lib. 3. historiæ Anglorum. Verùm, an hæ monasticæ regulæ in memorato Gratiani monumento contineantur, plurimùm ipse dubitaverim. Qui Concilii decretum edidit Gratiano canoni consonum, fuit Holstenius, eidemque subjecit epistolam ipsius Concilii Bonifaciani ad Athelbertum Regem Anglorum. Philip-
pus Labbeus & ipse simile decretum edidit sub nomine Concilii Bonifaciani, quæ duo exemplaria cum inter se non nihil differant, imò & utraque differant ab exemplari Gratiano, heic describam.

Ex editione Holsteniana.

Sunt nonnulli, fulti nullo dogmate, aude-
cissimè quidèm, zelo magis amaritudinis, quàm
dilectione, inflammati, asserentes Monachos,
quia mundo mortui sunt, & Deo vivunt, sacer-
dotalis officii potentiâ indignos, neque pœni-
tentiam, neque Christianitatem largiri, neque
absolvere posse per sacerdotali officio divinitus
injunctam potestatem; sed omninò labuntur.
Nam, si ex hac causa veteres æmuli vera præ-
dicarent, Apostolica sedis Beatissimus Grego-
rius

Ex editione Labbeana.

Sunt nonnulli stulti dogmatis, ma-
gis zelo amaritudinis, quàm dilectionis,
inflammati, asserentes Monachos, quia
mundo mortui sunt, & Deo vivunt,
sacerdotali officio indignos, neque pœ-
nitentiam, aut Christianitatem, seu ab-
solutionem largiri posse per sacerdotalis
officii injunctam gratiam, sed omninò
falluntur. Nam si ex hac causa veteres
æmuli vera prædicarent, Apostolicæ Se-
dis

rius monastico cultu pollens ad summum nullatenus apicem conscenderet. Quoniam quidem hac ostiatim fungendi, ligandi, solvendiue potestas à Deo summa conceditur; Augustinus quoque ejusdem sanctissimi Gregorii discipulus Anglorum predicator egregius, ac Pannoniensis Martinus Beatissimus, cujus sanctitatis fama longè lateque diffusa totus personat mundus; alii quoque jam plurimi sanctissimi, pretiosissimo Monachorum habitu fulgentes, nequaquam annulo Pontificali subarrarentur, si, quia Monachi fuerunt, predictis uri prohiberentur. Neque enim Benedictus Monachorum Præceptor almi-ficus hujusmodi rei aliquo modo fuit interdictor; sed eos secularium negotiorum edixit expertes fore solummodo. Quod quidem Apostolicis documentis, & omnium sanctorum Patrum institutis, non solum Monachis, verum etiam Canonicis maximopere imperatur. Nemo enim militans Deo implicat se negotiis secularibus. Utrisque etiam præfatorum Patrum exemplis perspicacibus circumquaque, ut mundo mortui sint, evidentissimâ ratione præcipitur. Tantorum igitur Patrum instituti exemplis, quibus periculosissimum est refragari, credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi solvendiue officium Deo imperante hæc indigne administrari, si eos digne contigerit ad hoc ministerium sublimari. Quod incunctanter affirmat, quisquis statum Monachorum, & habitum, potentatumque evidenter considerat. Verbi gratiâ: Angelus græcè, latine nuntius dicitur. Sacerdotes igitur Monachi, atque Canonici, qui quotidie sancta Dei præcepta annunciant, Angeli vocantur, ratione non incongruâ. Sed unusquisque Angelicus ordo quanto claritatem Dei viciniùs contemplatur, tantò dignitate sublimior affirmatur. Nam, uti Cherubim, Monachi sex alis velantur. Duæ quidem in capitis, quo caput tegitur, verisimilibus demonstrantur assertionibus. Illud verò tunica, quod brachiis extenditur, alas duas esse dicimus; & illud tandem, quo conditur corpus, sex alarum numerum certissime implere asseritur. Decertantes igitur Monachicæ professionis Presbyteros sacerdotalis potentie arcere officio, omnimodo præcipimus, ut ab hujusmodi nefandis ausibus reprimantur in posterum, quia quanto quisque celsior, tantò potentior.

dis compar Beatus Gregorius monachico pollens cultu ad summum apicem nullatenus conscenderit, cui solvendi, ligandiue potestas concessa est. Augustinus quoque, ejusdem sanctissimi Gregorii discipulus, Anglorum predicator egregius, & Pannoniensis Martinus, alique quamplurimi viri sanctissimi præciosorum Monachorum habitu fulgentes nequaquam annulo Pontificali subtraherentur. Neque enim Benedictus Monachorum præceptor hujus rei aliquo modo fuit interdictor, sed eos sæcularium negotiorum dixit expertes esse debere; quod quidem Apostolicis documentis, & Sanctorum Patrum institutis non solum universis, verum etiam Canonicis summopere imperatur. Utrisque enim perspicacibus Sanctorum Patrum exemplis, ut mundo mortui sint, præcipitur. Credimus igitur, à Sacerdotibus Monachis ligandi, solvendiue officium digne administrari, si tamè digne contigerit eos hoc ministerio sublimari. Quod evidenter affirmat, quisquis statum Monachorum, & habitum considerat. Angelus enim græcè, latine nuntius dicitur. Sacerdotes igitur Monachi, atque Canonici, qui Dei præcepta annunciant, Angeli vocantur; sed unusquisque Angelicus ordo, quanto viciniùs Dominum contemplatur, tantò sublimiùs dignitate firmatur. Numquid non ut Cherubim Monachi sex alis velantur: duæ in capitis, quo caput tegitur veris demonstrantur assertionibus. Illud verò, quod brachiis extenditur, duas alas esse dicimus, & illud, quo corpus conditur, alias duas. Sic sex alarum numerus certissime conficitur. Decertantes igitur contra Monachos in hac re sacerdotalis potentie arcere officio præcipimus, ut ab hujusmodi nefandis ausibus in posterum reprimantur, quia quanto quisque excelsior, tantò potentior.

Si penitiùs, uti fieri decet, consideraveris hujus decreti sententiam, faciliè agnosces, parùm convenire Romano Concilio Bonifacii, & quidè Concilio sæculi septimi, præsertim si his adjunges epistolam Bonifacii ad Athelbertum Regem Anglorum, eidem decreto adjectam, cujus formula longè diversa est à formulis Pontificiarum Epistolarum illius ætatis. Præterea, si conferamus ea, quæ de hoc Concilio memorat Beda, superiùs laudatus, cum hoc monumento, quod unum acta Concilii format, etià constabit diversas fuisse sanctiones Concilii ab hoc decreto; etenim Concilium, ut ait Beda, de vita Monachorum, ac quiete nonnulla, instante Mellito Londoniensi, ordinavit, at in hocce decreto nihil habetur, quod eo pertineat: tantùm definitur gravissima illa controversia, quæ demùm sæculo undecimo exarsit inter Monachos, & Clericos, contendentibus Monachis ad administrationem Sacramentorum instàr Clericorum. Hinc eo faciliùs ad acta recentioris alicujus Concilii jure hunc ipsum canonem referemus. Neque fallor: Siquidè eadem omninò verba leguntur in canone 2. Concilii Nemausensis, celebrati anno 1096., atque consonant cum exemplari Labbeano, superiùs descripto, sequentibus tantummodo verbis in aliorum, quæ corrupta videntur, vicem substitutis: *Sunt nonnulli... monachos, qui mundo.... seu absolutionem.... B. Gregorius monachico habitu pollens.... conscenderet.... præcioso Monachorum habitu.... annulo Pontificali subarrharentur.... Præceptor sanctissimus hujus rei.... non solùm Monachis, verùm Canonici summopere imperatur.... ligandi, solvendique potestatem dignè administrari.... contemplatur, tantò sublimiùs dignitate firmatur.... quo corpus tegitur, alas duas, &c.* Ego sanè in conspectu hujus canonis non possum mihi persuadere, jam illum ipsum canonem Nemausensem totidè verbis fuisse editum in Concilio Romano Bonifacii; qui si editus fuisset apud Bonifacium, dum renovandus erat apud Nemausenses Antistites, aut

Bonifacii Papæ, aut Concilii Bonifaciani nomen inter ipsa Nemausensis Concilii acta præsetulisset, cum recentiorum Conciliorum Patres illud sempè honoris tribuerint vetustioribus, ut vetustiorum honestissimam mentionem facerent, quotiès illorum monumenta aut confirmarent, aut etià restaurarent. His demùm adjicere possum, collectores vetustos hujus canonis nullam mentionem facere; quæ facta primùm est apud Ivonem Nemausensis Concilii temporibus scribentem, qui tamèn in parte 7. Decreti cap. 22. nonnulla exhibet non nihil dissimilia ceteris exemplaribus. Consonant verba Ivonis cum exemplari Labbeano, superiùs exhibitò, his exceptis: *Non ullo fulti dogmate, audacissimè quidam magis zelo.... asserunt Monachos.... neque christianitatem largiri, neque absolvere posse.... sed omninò labuntur.... ad summum nullatenus apicem conscenderet, cui quidè ostiatim fungendi, ligandi, solvendique officio potestas summa conceditur.... Pontificali subarrharentur, sed quia Monachi fuerunt, prædictis uti perhibentur. Neque enim Benedictus Monachorum Præceptor hujusmodi rei.... expertes fore solummodo, quod quidè.... & omnium Sanctorum Patrum.... non solùm Monachis, verùm etià Canonici maximeperè imperatur. Utrisque enim præfatorum Patrum exemplis perspicacibus circumquaque ut mundo mortui sint, evidentissimà ratione præcipitur. Tantorum ergò Patrum institutis, & exemplis periculosum est refragari. Credimus ergò, à Sacerdotibus Monachis ligandi, solvendique potestatem atque officium, Deo operante, haud indignè administrari, si eos dignè contigerit ad hoc ministerium sublimari. Quod incunctantè, & evidenter adfirmat, quisquis statum Monachorum, & habitum, potentatumque evidenter considerat. Verbi gratià, Angelus græcè.... qui quotidie sancta Dei præcepta annunciant, Angeli vocantur, ratione non incongruè. Sed unusquisque Angelicus Ordo quantò claritatem Dei viciniùs contemplatur, tanto dignitate sublimior affirmatur. Nam, uti Cherubin, Monachi sex alis velantur. Due quidè in capitiò, quo caput tegitur, verisimilibus demonstrantur assertionibus. Illud verò*

tunica, quod brachiis extenditur, alas duas esse dicimus; & illud tandem, quo conditur corpus, sex alarum numerum certissime implere asseritur. Decertantes igitur monachica professionis presbyteros sacerdotalis potentie arce re officio omnimodò precipimus, ut ab hujusmodi nefandis ausibus reprimantur in posterum, quia quanto quisque celsior, tanto potentior. Constat igitur, monumentum hujusmodi in primis non tutò adseri posse Bonifacio IV. velut auctori, aut Concilio

Romano sub eodem Pontifice celebrato, sed potius Nemausensi Concilio; cujus tamèn exemplaria non omninò invicem consonant. Imò ex eorundem exemplarium collatione nondum satis, meo iudicio, constare potest, utrùm eo canone dirempta sit disputatio, nùm Monachis liceat Sacramenta populo ministrare; an potius altera, an è monasteriis vocari ad regendas Ecclesias possint, qui sint Sacramenta populo administraturi.

CAPUT LXII.

De Deusededit.

Nomine Deusededit Papæ duo sunt apud Gratianum fragmenta.

Can. 1. caus. 30. quest. 1. apocryphus, & paulò varius in diversis exemplaribus.
Can. 3. caus. 30. quest. 3. referendus ad canonem 1. caus. 30. quest. 1.

Can. 1.
caus. 30.
q. 1.

Deusededit, Vir & doctrina, & pietate insignis, Sedem Apostolicam tenuit ab anno 614. usquè ad annum 617. Quæ verò hujus Pontificis nomine à Gratiano referuntur, opus dicenda sunt insignis cujuspiam, ac recentioris deceptoris, sub illustri titulo posteritati illudentis. Hùc pertinet in primis conon 1. caus. 30. quest. 1. laudatus ex epistola Deusededit ad Gordianum Hispalensem Episcopum. Epistolam ipsam primùm integram referam, non tam ut exindè suppleantur, quæ ommissa sunt apud Gratianum, quàm ut magis magisque liqueat, quod deinceps subijciam; videlicet monumentum hoc tanto Pontifice indignum penitus esse, nec propterea eidem, nisi per gravissimam injuriam tribuendum. His verbis epistola exhibetur: Deusededit, Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, Gordiano Hispalensis Ecclesiæ Coepiscopo, & Fratri dilectissimo. Pervenit ad Nos Diaconus vester, vestræ sanctitatis epistolam ferens, quod quidam viri, etiàm ac mulieres praterito sabbato, paschali die, præ (legunt alii pro) magno populorum incurso,

nescientes proprios suos suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergò scire, si pro tali accidente ratione debeant viri, & mulieres ad suum proprium redire usum, an non. Nos verò mæsti in hac re (legunt alii: Nos enim ex hoc mæsti) inquisivimus priorum Patrum nostrorum dicta. Invenimus autem in archivis hujus Apostolicæ Sedis, jam talia contigisse in Ecclesiis Isauriæ (alii legunt Ecclesiæ Isauriæ) & Ephesiorum, simulque Hierosolymæ, & etiàm aliarum Civitatum. Episcopis etiàm earum Civitatum ab hac Apostolica Sede volentibus scire, si (legunt alii utrùm) viri, & mulieres redirent ad proprium torum, beatæ memoriæ Sanctissimi Patres Julius, Innocentius, & Cælestinus cum Episcoporum plurimorum, & Sacerdotum conventu (legunt alii consensu) in Ecclesia B. Apostolorum Principis prohibentes talia perscripserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo jam in conjugio se reciperent mulieres, aut viri, qui quacumque ratione suos suscepissent natos, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium peccati inoleat (legunt alii: jam se in conjugium reciperent mulieres, aut viri, quicumque aliquà ratione suscepissent natos proprios, sed separarent se, ne suadente

diabolo tale vitium immotescat) per mundum, & universorum error accrescat. Scitis, quia, quomodo sunt septem dona Spiritus Sancti, ita sunt septem dona baptismi à primo pabulo sacrati salis, & ingressu sanctæ Ecclesiæ usque ad confirmationem Spiritus Sancti per chrisma. Ab hoc primo Spiritus Sancti dono usque ad septimum nullus Christianus suam commatrem in conjugium suscipere debet; & , qui præsumpserit anathematis vinculo religetur in perpetuum, nisi pœnitentiam egerit dignè. Mulieres verò, cum separata fuerint pro hac illicita re à propriis viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali recepit, & post expletum annum recipiant alium virum; similiter & vir uxorem. Integra hæc epistola est Deusdedit Pontifici tributa, quam nemo non statim ab illo abjudicandam putabit. Fictitius in primis est Gordianus ille Episcopus Hispalensis, ad quem directæ epistola fertur; etenim scimus ex inscriptionibus Synodi Toletanæ anni 610. tunc præfuisse Hispalensi Ecclesiæ Isidorum, quem adhuc rexisse eandem Ecclesiam anno 619. scimus ex Concilio Hispalensi ejusdem anni. Quâ itaque ratione contingere potuit, ut tempore Deusdedit Gordianus Hispalensis Episcopus diceretur, nisi dicere velimus & Gordianum, & Isidorum eodem tempore Hispalensem Ecclesiam tenuisse? Inverosimile etiâ videtur, quod ibidem refertur, Parentes magno populi concursu ita præpeditos fuisse, ut ignorantes suscepissent filios suos in administratione baptismatis. Quod verò exinde *mœstum* se Deusdedit adpellaverit, & sollicitè ad quæstionem dirimendam veterum Patrum investigaverit monumenta; imò & repererit ad eam rem sanctiones Julii, Innocentii, & Cœlestini Pontificum; non facile mihi persuadere possum, cum non ageretur de re tanti momenti, quæ adeò turbaret virum gravissimum, præsertim cum demonstrari non possint memoratorum Pontificum constituta, quæ causam dedisse feruntur rescripto Deusdedit, quod adeò difforme ab æquitate agnovit Alexander III., ut adversus illud

sententiam proferre non dubitaverit in cap. 2. de cognatione spirituali. Quis præterea percipiet verba illa: *Scitis, quia quomodo*, &c. usque ad illa *suscipere debet*, nisi à recta ratione abhorrentem sententiam Pontifici affingat? Dicitur ibidem, septem esse dona Sancti Spiritus, à primis baptismi ritibus in baptizandum infusa divinitus, per quæ veluti pergradus spiritualis propinquitas ducta designatur. O rectam graduum computationem! quâ fieret, ut duo in primo æquè, ac in septimo gradu jungerentur, nec major esset in uno, quàm in altero conjunctio; aut si major conjunctio apparet, ea esset in septimo potius, quàm in primo, contrà omnes regulas computationum. Tandem, quod perspicuè à sententiis Deusdedit hoc monumentum alienum evincit, pertinet ad postremam epistolæ partem, quam utpotè perpetuæ, eidemque divinæ traditioni repugnantem Gratianus omittendam censuit. Asserit auctor epistolæ, viros, qui, quicumque de causa filios suos à baptismo suscepissent, ita separandos esse ab uxoribus, ut ipsi alias uxores ducere, & uxores aliis nubere maritis jure possint; quâ sententiâ nemo non agnoscit, sanctum illud vinculum violari, quod Deus ipse arctissimè inter conjuges colligavit.

Ad eundem canonem 1. caus. 30. quæst. 1. referendus erit canon 3. caus. 30. quæst. 3. Siquidem iste in primis Zachariæ Pontifici adscriptus à Gratiano fuit, deinde Deusdedit. In hac igitur parte, quâ Deusdedit laudatur, non censuit Collector ipsi ita nomen Deusdedit adjicere, ut significaret eidem Pontifici tribuendum canonem fore, sed potius, ut indicaret de hac ipsa materie cognationis spiritualis aliqua jam edita fuisse sub nomine Deusdedit, quæ sanè cum alia non sint, nisi quæ in prælaudato canone 1. exhibentur, facile constat, quomodo recipienda hæc omnia sint, aut explicanda.

CAPUT LXIII.

De Honorio.

Ex Decreto Honorii Papæ laudatur apud Gratianum
subjectus hic canon.

{ Canon 20. caus. 11. q. 3. Concilio Ravennatensi Joannis VIII.
adscribendus.

FRustrà de Honorio, susceptoque ab eo Ecclesiæ Romanæ regimine anno 626. verba facerem, cum fragmentum illud, seu canon 20. caus. 11. quæst. 3., qui illius nomine laudatur, Honorii non sit, sed potius Concilii Ravennatensis, sub Joanne VIII. celebrati anno 877. Primus ex Collectoribus inscriptionem monumenti corripuit Burchardus, qui in lib. 11. Decreti cap. 48. & 49. recensuit canones 9. & 10. Concilii Ravennatensis, sed canonem 9. adscripsit Gelasio, & canonem 10. Honorio. Nemo autem ignorat, quàm familiare Burchardo fuerit auctorum nomina immutare. Ivo Carnotensis bis in suo Decreto eundem canonem retulit; nimirum in cap. 65. partis 14., & quidè sub nomine Joannis VIII. in Concilio Ravennatensi, & rursùm in cap. 113. ejusdem partis 14. sub nomine Honorii Papæ, Burchardi editionem sine dubio sequutus. En, quâ tandè ratione deceptus Gratianus fuerit, qui non ex autographis, sed ex Collectoribus fragmentorum canones in suum Codicem derivabat. Itaque in Concilio Ravennatensi, ad quod universi Italiæ Episcopi abs Joanne VIII. acciti fuerant,

itâ legitur in can. 10: *Cura sit omnibus Episcopis excommunicatorum nomina tam vicinis Episcopis, quàm suis Parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcare: quatenus in utraque diligentia & excommunicatis Ecclesiasticis aditus excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur. Siquis sane venerabilium Episcoporum, vel Sacerdotum in hac re districtissimè non vigilaverit, & in aliquo conniverit, quominus ecclesiastica severitatis invectione circa personas delinquentium conservetur, donec coram provinciali synodo satisfiat, à communione sciat se esse suspensum. Si verò post tertiam conventionem in sua negligentia manserit, canonico judicio subiacet. Itâ supplere, atque emendare juvabit Gratianeum canonem, quem interpretari potissimùm debebimus de excommunicatis illis, quorum mentio in eodem Concilio facta fuerat in canonibus præcedentibus, nimirum illis, qui domos Dei violavissent, ecclesiasticis personis injuriam fecissent, sanctimoniam, sive quancunque feminam in matrimonium, vel concubinatum rapuissent, homicidium, membrorum truncationem, domorum incendia, vel depredationes fecissent, aut his similia delicta admisissent.*

C A P U T LXIV.

De Martino.

Ad Martinum Pontificem pertinere videntur duo fragmenta apud Gratianum.

Ex epist. ad Aman-
dum Episcopum
Trajectensem.

Can. 12. dist. 50. ex integra epistola supplendus.

Ex Decreto.

Can. 22. de cons. dist. 4. pertinet ad Concilium Martini Braca-
rensis.

HUC revocari non debent, quotquot monumenta apud Gratianum legimus sub nomine Martini Papæ. Si quidem jam in priore hujus operis parte cap. 33. animadvertimus, plurima Concilio Martini Papæ fuisse tributa, quæ non Martino Pontifici I., aut ejus Concilio Lateranensi adscribenda erant, sed potius Martino Bracarenensi in collectione canonum, ab ipso elucubrata. Quæ Martini Romani Episcopi jure dicuntur, ad unum, aut alterum caput rediguntur. Maximum Pontificatum ipse tenuit ab anno 649. usque ad annum 654., quo idem fuit in Chersonesum relegatus, Eugenio in ejus vicem suffecto; obiit autem anno 655. Multa ipse perpressus fuit, quod Monothelitarum hæresim damnasset, nec Constantinopolitano Antistiti in eandem hæresim propendenti communicasset. Acta Lateranensis Concilii, tunc temporis celebrati, Sancti Pontificis in tuenda fide constantiam satis exhibent. Exhibet præterea ejus epistola ad Amandum Trajectensem in Belgio Episcopum, quem & de suborta Monothelitarum hæresi certiore fecit, & quomodo adversus recentes hæreticos ipse se gessit, coactoque Concilio illos damnavit. Imò etiã ad Amandum eundem Concilii exemplaria misit, quò facilius Christi fideles in Belgio constituti ediscerent, quare Monothelitarum opinio execrabilis esset; ediscerent etiã germanam Ecclesiæ doctrinam. Ista scri-

bendi Martino occasionem dederat Amandus, qui epistolam ad Romanum Pontificem direxerat postulans, quid sibi agendum esset in causa Sacerdotum, ac Ministrorum, qui lapsi in turpia crimina à sacris se ministeriis arceri ægrè ferebant. Martini Papæ rescriptum, quod ad hanc rem attinet, legitur in canone 12. dist. 50., cujus verba ita supplere juvabit ex integra epistola, ibi: *Suggestum est namque nobis, eo quod Presbyteri, seu Diaconi, aliique sacerdotalis officii, post suas ordinationes in lapsu coinquinantur, & propterea nimio more Fraternitatem tuam adstringi, velleque pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere, & vacationem ab Episcopatus laboribus eligere, & in silentio, atque otio vitam degere, quàm in his, quæ tibi commissa sunt, permanere, dicente Domino: Beatus, qui perseveraverit usque in finem. Unde namque beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quia secundum apostolicam predicationem omnes, qui voluerint in Christo pie vivere, persecutiones patientur. Ideoque, Frater charissime, non vos afflictionum amaritudo à pio mentis vestra proposito coarctet recedere, considerans quanta pro absolutione nostri, & liberatione Creator, Dominusque noster pertulerit, quibusque se contumeliosius afficiendum tradiderit, ut nos à vinculis potestatis diabolica liberaret. Propterea nullatenus in hujusmodi peccato delinquentibus ad destructionem canonum compassionem exhibeas. Nam, qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci,* sed

Can. 12.
dist. 50.

sed sufficiat ei lamentationibus, fletibusque assidue, quousque advixerit, in eadem poenitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia extinguere valeat. Si enim tales querimus ad sacros Ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium mentes, & corpora prepediat, quanto magis, si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, & pravaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnino prohibendus est cum manibus lutulentis, atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare? Sitque hujusmodi semper juxta sacrarum canonum statuta in hac vitâ depositus, ut ab illo, qui mentis interiora scrutatur, nullamque de ovibus errare congraudet, dum adspexerit sinceram poenitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum, &c. Integram hanc Martini sententiam describendam duxi, ut exinde perspicuè constaret, quod aliàs pluriès animadverti, nimirum in dist. 50. Gratianum propositam de lapsis Sacerdotibus quæstionem non diremissemus juxta germanam Sanctorum Patrum traditionem, veterumque Pontificum definitiones, sed potius variis distinctionibus, atque doctrinis, ut plurimum ex apocryphis, incertisve monumentis, hinc illinc depromptis, non diremissemus jam, sed in obscuro collocare.

Can. 22.
de cons.
dist. 4.

Ad Martinum I. Pontificem non sanè pertinet canon 22. de cons. dist. 4., cujus hæc est inscriptio apud Gratianum: *Item ex decreto Martini Papæ III. quemque nonnulli putant referendum ad Martinum Juniores, qui Martinus*

III. dicitur, vixitque anno circiter 943. Illud tamén monumentum frustra inter sanctiones Martini aut I. aut III. reperies. Ego arbitror, potius adscribendum idem esse Martino Braccarensi; neque enim novum est apud Gratianum, canones editos à Martino Braccarensi Antistite sub nomine Martini Papæ laudari, quemadmodum constat abundè ex iis, quæ animadverti ad caput 33. partis 1. Idèò autèò Gratianus scripsit ex decreto Martini Papæ III., quia in Concilio Braccarensi III. à Martino Braccarensi celebrato anno 572. idem prope modum cautum legitur in can. 7. ibi: *Placuit, ut unusquisque Episcopus per Ecclesias suas hoc precipiat, ut hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, siquid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis; si verò per necessitatem paupertatis aliquid non habent, quod offerant, nullum illis pignus violentè tollatur à Clericis. Nam multi pauperes, hoc timentes, filios suos à baptismo retrahunt. Quòd si fortè, dum differunt, sine gratia baptismi ab hac vitâ recesserint, necesse est, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum expolia pertimescentes à baptismi se gratiâ retraxerunt. Posteriora hæc verba, quæ etiàm apud Gratianum sub nomine Braccarensis Concilii leguntur in canone 103. caus. 1. quæst. 1., plurimum consonant cum memorato canone 22., quem Gratianus ipse, aut quisquis alius Collector, de more paucis perstrinxit, & mutatis paulisper verbis in Codicem transduxit.*

C A P U T LXV.

De Eugenio.

Sub nomine Eugenii Papæ plura memorantur apud Gratianum fragmenta, quæ referenda erant ad Romanum Concilium, sub Eugenio II. celebratum anno 826., quemadmodum animadvertendum fuit in cap. 52. prioris partis. Unum adhuc monumentum superest: nimirum.

(Can. 8. caus. 16. q. 1. consonat potius cum monumentis Eugenii III.

HOC sanè fragmentum falsò tributum videtur Eugenio I. Francis-

cus Florens in suo tractatu ad causam 16. Gratiani illud ipsum tribuit Eugenio

nio II. Sed meo iudicio neque Eugenio II. adscribendum erit; quod facile ex eo constat, non solum quod inter Constitutiones aut Eugenii I., aut Eugenii II. non reperiatur, sed potissimum quod neutrius Pape temporibus conveniat; cum Eugenius I. vixerit circa an. 655., & Eugenius II. circa an. 824.: at verò, quæ in eo canone legimus, pertineant ad celebres illas Monachorum disputationes contententium ad munera ecclesiastica exercenda; quæ sanè disputationes exarserunt duodecimo Ecclesiæ sæculo. Hinc ego potius hæc tribuenda censeo Eugenio III. qui similia quædam rescripsit in epistola apud recentiores Collectores 86. ad Monachos Archiepiscopatus Narbonensis ibi: *Praterèa, quoniam ad aures nostras perlatum est, quod quidam ex vobis parvulos solenniter baptizare, Laicis pœnitentias, & Eucharistiam contra sue professionis regulam dare præsumunt, præsentium auctoritate omnimodis prohibemus, ne de cetero id attentare præsumant. Alioquin nos eisdem fratri nostro Archiepiscopo vestro (is erat Archiepiscopus Narbonensis) potestatem concessimus, ut in huiusmodi præsumptores ecclesiasticæ severitatis censuram exercent. Et quidem circa eadem tempora plura huiusmodi decreta in medium prodierunt. Sic in Concilio Nemausensi anni 1096. can. 16. ita legitur: *Monachi nullo modo recipiant ad sepulturam, aut ad quodlibet divinum officium excommunicatos, aut raptos, aut interdictos.* Item in Concilio Pictaviensi anno circiter 1078. can. 5. *Ut nullus Abbas, Monachus, vel quilibet alius pœnitentias injungat, nisi quibus proprius Episcopus hanc curam dederit.* Idipsum ferè in Con-*

cilio Romano anni 1123. sub Callisto II. can. 17. ibi: *Interdicimus Abbatibus, & Monachis publicas pœnitentias dare, & infirmos visitare, & unctiones facere, & Missas publicas cantare, &c.* Ex his, atque aliis monumentis, quæ in hanc ipsam rem adferri commodè possent, facile liquet, sæculo Ecclesiæ undecimo ac duodecimo coercitum fuisse nonnullorum Monachorum ambitum, qui ecclesiasticis obeundis officiis vehementissimè studebant. Et quoniam nonnulli his adiciebant alias sententias veterum Patrum, quibus tradebatur, Monachos solitudini incumbere debere, quemadmodum tradebat Basilius, Hieronymus, Isidorus Hispalensis, alique Patres, ut omittam Concilium Chalcedonense, Synodum Romanam sub Leone IV., aliasque quamplurimas; hinc fieri facile potuit, ut, qui Collectores ederent canones sæculo undecimo, aut duodecimo, plura illis adjicerent, quibus ex veterum Patrum sententia, ex ipso etiàm Monachorum nomine, professione, atque institutionibus probaretur, Monachos non jure muneribus ecclesiasticis fungi. Id verò demonstrare ut facile fuit illis, qui adversus Monachos pugnant, imò etiàm variis collectis monumentis Patrum confirmare, ità proclive esse potuit Collectoribus non satis distinguentibus fragmenta Patrum à disputationibus recentiorum, eadem disputantium acta quæ Sanctis Patribus, quæ Pontificibus Maximis adscribere, quod non infrequenter contigisse, satis colligi posset ex una causa 16. apud Gratianum in similibus monumentis.

CAPUT LXVI.

De Agathone.

Agathonis Papæ tribuitur apud Gratianum.

(Canon 2. dist. 19. ex integris codicibus emendandus.

Can. 21. dist. 63., qui ad Agathonem pertinere videtur; commodius expenditur inferius in cap. 71. de Hadriano.

Imperante Constantino Pogonato circa annum 678. Pontificiam Sedem conscendit Agatho olim Monachus, si fides auctori Pontificalis, vir *benignus, mansuetus, ut etiam omnibus hilaris, & jucundus comprobaretur.* Ejus temporibus Britannicæ Ecclesiæ florebant adeò, ut, in dies aucto fidelium numero, ipsis præterea Ecclesiis Christianorum largitate locupletatis, novæ Cathedrales erigerentur, instituerenturque Episcopatus. Res tamèn adeò prosperè non cesserunt, ut omnis præcluderetur contentionibus locus. Nàm jurgia non levia suboriri cœperunt inter Episcopum ejus Provinciæ Metropolitanum nomine Theodorum, atque Episcopos ceteros suffraganeos, de confirmationibus, ac consecrationibus sacrorum Antistitum. Delata est controversia ad Agathonem, qui, ut eandem definiret, Concilium quorundam Episcoporum Romæ convocavit anno 680. Episcopos in Concilium convenientes ità allocutus est Sanctus Pontifex, ut suaderet, rem ità gerendam fore, quemadmodum jam ip-

sus Antecessores definierant in Synodis, & jam probata Romanæ Ecclesiæ consuetudo invexerat, nimirum ut Metropolitanis in confirmationibus, ac consecrationibus Antistitum incolumis jurisdictio, ac potestas consisteret. En verba Agathonis ad Synodum: *Constat itaque, quòd vestra consideravit Reverenda Fraternitas aequitati competere finienda, quia jam sunt, quæ dudum concordì consideratione præviderunt, & statuerunt Prædecessores nostri, verbi gratia, primus B. Gregorius hujus Apostolicæ Sedis Pontifex, & totius Saxonie Apostolicus apex, ejusque Successores Sancti Pontifices usque ad nostra tempora. Et nos prævidimus, & constituimus, ut statuta illa, quæ Synodalibus decretis jam dudum solidata per B. Petrum Principem Apostolorum fuerunt, ut in perpetuum ab omnibus Ecclesiarum Christi Præsulibus ibidem constitutis inconvulsè, atque illibatè serventur.* Hæc illa ipsa sunt, quæ paucis Gratianus expressit in canone 2. dist. 19. An verò cum ejusdem Gratiani proposito omninò conveniant, facile erit unicuique judicare.

CAPUT LXVII.

De Sergio.

Sergii Pontificis nomine inscribitur apud Gratianum

(Canon 22. de cons. dist. 2. est potius Amalarii.

DE Pontifice Sergio, ejusque gestis vix est, quod faciam mentio-

Tom. III.

nem, cum canon 22. de cons. dist. 2. falsò illi tributus sit apud Gratianum.

Y

Di-

Dixerim tantummodò, Sergium communi suffragio electum res Ecclesiæ moderari cœpisse sub finem anni 687.; quo tempore Hispaniæ, & Galliæ Episcopi convenire debuerunt in Concilium prolatas olim ab Juliano Primate fidei sententias explicaturi. Cum enim Julianus, de Verbi Divini generatione loquens, dixisset: *Voluntas genuit voluntatem, sicut & sapientia sapientiam*; item in Christo asseruisset, *tres esse substantias*, nimirum naturam divinam, animam, & corpus, Benedictus Romanus Antistes Sergii Prædecessor, hujusmodi formulas veluti minùs aptas probare non potuit, imò ut clariùs explicarentur ab Hispanis Episcopis postulavit. Hinc tam Galliarum, quàm Hispaniarum Episcopi in unum convenientes (hoc est, Concilium Toletanum XV. anni 688.) disertis verbis mentem suam aperuerunt; atque inter cetera tradiderunt, se jure dixisse tres in Christo substantias esse, Deum, Animam, & Corpus. Elegantem hanc fidei explicationem excepit Sergius Papa, imò & laudavit. Quod itaque legitur in laudato canone 22. de cons. dist. 2. fortè ex eo Sergii hujus Papæ nomine inscribi potuit, quod ejus auctor imitatus fuisse videtur formulam Toletani Concilii, à Sergio probatam. Ceterum nulla dubitatio esse potest, quin idem fragmentum tribuendum potius sit Amalario Matensi Scriptori nominis sæculi, qui in lib. 3. de ecclesiasticis officiis cap. 35. ita scribit: *Triforme est Corpus Christi, eorum scilicet, qui gustaverunt mortem, & morituri sunt. Primum videlicet sanctum, & immaculatum, quod assumptum est ex Maria Virgine: alterum, quod ambulat in terra: tertium, quod jacet in sepulchris. Per particulam oblata immissa in calicem ostenditur Christi Corpus, quod jam resurrexit à mortuis: per comestam à sacerdote, vel à populo, ambulans adhuc super terram: per relictam in Altari jacens in sepulchris. Idem corpus oblatam ducit secum ad sepulchrum, & vocat illam sancta Ecclesia viaticum morientis, ut ostendatur, non eos debere, qui in Christo*

*moriuntur, deputari mortuos, sed dormientes. Unde & locus sepulcrorum græcè vocatur cæmeterium, id est, dormitorium. Unde & Paulus ad Corinthios: mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quòd si dormierit vir ejus, liberata est. Remanetque in Altari ipsa particula usque ad finem Missæ; quia usque in finem sæculi corpora sanctorum quiescunt in sepulchris. Munditiam mentis docet corporale, quod remanet in Altari post Domini Resurrectionem, cui debet unusquisque semper studere accipiens Corpus Domini, sed præcipue in fine. Atque ex hoc Amalarii libro faciliè alia capi conjectura potest, undè profectum fuerit, quòd verba ista Sergio tributa legamus. Nimirum in capite 33. ejusdem libri legitur: *Sergius Papa constituit, ut agnus Dei cantaretur, sicut scriptum est in gestis Pontificalibus, &c.* Hinc, quæ apud Amalarium sequebantur in capite 34., & 35. tribui potuerunt ab incautis canonum Collectoribus Sergio Pontifici: nisi dicere malimus Sergium Juniorem ibi laudatum, quòd ejus temporibus Amalarius vixerit. Eadem propemodum verba leguntur in Micrologo de ecclesiasticis observationibus cap. 17. in fine ibi: *Triplex est Corpus Domini intelligimus, unum quod surrexit à mortuis, quod significat particula in sanguinem missa; aliud, quod adhuc vivit in terra significatum per particulam à Sacerdote consumptam; tertium, quod jam requiescit in Christo, quod à tertia particula in Altari servata aptè figuratur, quam viaticum morientium appellare solemus.* His similia tradiderat Alcuinus, Rhabanus, Algerus, alique, quorum monumenta referre singula parum prodesset, vel quòd sententia unius ab altero accepta videtur, & laudasse Amalarium idem sit, ac singulorum monumenta descripsisse; vel quòd nemo ignoret, pias hasce exercitationes, dixerim potius meditationes, hominum nominis haud satis clari, vim legis ecclesiasticæ non habere. Imò hæc improbari visa fuerunt, statim ac in medium prodierunt, quemadmodum faciliè constat ex epistolis*

CAPUT LXVIII.

De Gregorio II., & Gregorio III.

Quæ apud Gratianum nomine Gregorii II., vel Gregorii III.
leguntur, hæc sunt.

Ex Romano Con-
cilio.

Can. 23. dist. 23. } pertinent ad Gregorium II., &
Can. 1. caus. 26. q. 5. } ad integros Concilii codices
Can. 5. caus. 36. q. 2. } sunt exigendi.
Can. 2. dist. 68. ex epistola Gregorii III. supplendus.
Can. 5. caus. 2. q. 5. ex integra epistola Gregorii II. sup-
plendus.

Ex epistolis ad Bo-
nifacium.

Can. 21. caus. 13. q. 2. ad Gregorii III. epistolam exigendus.
Can. 53. caus. 16. q. 1. ad Gregorii III. epistolam exigendus.
Can. 18. caus. 32. q. 7. est Gregorii II., & ex temporis adjunc-
tis explicandus.
Can. 52. de cons. dist. 4. ad Gregorii III. epistolam, aliaque illius
etatis monumenta exigendus.
Can. 110. de cons. dist. 4. ex epistola Gregorii II. supplendus.
Can. 9. de cons. dist. 5. consonat cum epistola Gregorii II.

CUM monumenta Gregorii II. mo-
numentis Gregorii III. adeò per-
mixta, confusaque sint apud Collec-
tores, ut vix ab istis illa secerni queant.
operæ præmium duxi omnia hoc uno ca-
pite complecti. Monumentorum per-
mixtionem occasionem dare potuit imme-
diata successio horum Pontificum; si-
quidem Gregorius II. anno 714. Con-
stantino, & Gregorius III. anno 731.
Gregorio II. successit. Idem quoque
utriusque Pontificis nomen hanc ipsam
occasionem præbuit; præterea eadem
temporum adjuncta: nimirum miseran-
da erat orbis Christiani facies sub utrius-
que Pontificatu, quum Leo Isaurus sa-
crarum imaginum cultum detestatus il-
las à sacris templis eradendas acri impe-
rio jubebat; Italiam autem, ut de ipsa
singularia quædam non omittam, Lon-
gobardi infenso exercitu devastabant;
quasi tunc civilis æquæ, ac Christiana
Respublica, quæ Iconoclastarum, quæ

Barbarorum ausibus periclitaretur. Ita-
quæ Gregorius II. in primis nihil opta-
tius habuit, quàm ut Leonem Impera-
torem paternâ ferè benevolentia com-
moneret, ne honorem debitum Sacris
Imaginibus denegaret: præterea horta-
tus est, ut rebus Italicis penè labenti-
bus consuleret, hostiumque impetum co-
hiberet. Similis sollicitudo Gregorium
III. tenuit, quamquàm uterque Ponti-
fex parùm apud Leonem valuerit; et-
enim Imperator, quemadmodum res Ita-
liæ, quæcumque esset illarum condi-
tio, negligebat, ita res Ecclesiasticas spre-
vit adeò, ut ipsos sacrarum imaginum
cultores gravissimis indictis pœnis in-
sequeretur. Gregorius II. non multa ab
Imperatore se impetraturum arbitratum
ad molliendos Longobardorum animos
sese conxertit, cujus intercessio phi-
limum valuit eò usque, ut Longobardi
ab urbis Romanæ obsidione abstinerent.
Imò idem Pontifex augendæ, propa-
gan-

gandæque Christianæ fidei studiosissimus Bonifacium quemdam natione Anglum, Monachum primùm, deindè Presbyterum ordinatum, in Germaniam misit, ut ibidè ad veram Christi Religionem populos sedulà Evangelii prædicatione converteret. Gregorii II. sollicitudinem, atque anxiam curam æmulari visus est Gregorius III.; qui ubi agnovit Longobardorum armis Italiam obrui ab Imperatore indefensam, Francorum Principum subsidia, urgente Romano populo, impetravit: aliàs etiàm Bonifacio ad Germanos fidei causâ misso opportuna præbuit consilia ad curandam gentis illius conversionem. Hæc sanè omnia utrique Gregorio communia non tam ex gestis eorundem Pontificum, apud Historicos recensitis, apparent, quàm demonstrant, potuisse facilem præberi occasionem, quâ unius gesta alteri tribui aliquandò potuerint.

Antequàm verò ad expendenda Gratiani fragmenta deveniam, aliqua se se offerunt prænotanda penès historicos Scriptores, qui de Gregorio II. nonnulla memoraverunt parum consona veritati. Non defuerunt enim, qui asserere non dubitarunt, Gregorium II. nova quædam fuisse molitum adversus Leonem, dirique populorum Orientalium, atque Occidentalium schismatis auctorem extitisse. Id evulgaverunt Græci Scriptores Theophanes, Cedrenus, & Zonaras, non quidè Gregorio contemporanei, sed à sæculo, & ampliùs posteriores. Verùm Latini Scriptores, aut Gregorio eidem contemporanei, aut qui per tria sequentia sæcula successerunt, qualis inter plurimos memorari potest Anastasius Bibliothecarius, de ea re, licèt gravissima, altum silentium servarunt. Imò nec omnes Græci illud memorarunt: nimirum siluit Joannes Damascenus, Sacrarum Imaginum Patronus eximius: siluit præterea Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus. Quid ergo? Paucosne Græcos, Græcis aliis, item Latinis universis neglectis, audiemus, illorumque dicta sine con-

traditione recipiemus? Miror ego hac in re Baronium ad annum 730., Sigebertum in Chronico ad annum 731., & Platinam in Gregorio II., aliosque Græcorum potiùs, quàm Latinorum fidem sequi maluisse, cum tamèn Græci soli hac in re non satis firmum testimonium ferant, utpotè qui de negotio Romæ gesto testentur; aliàs autèm testes illi audiri debeant, qui præsentibus extiterint, non qui in aliis regionibus, alio etiàm, & posteriore tempore vixerint. His accedit gravis suspicio falsitatis in Græcis hujusmodi Scriptoribus; quis enim ignorat, quanta fuerit pòst quinque præsertim priora Ecclesiæ sæcula Græcorum adversus Romanos invidia, ac præcipuè adversus Pontifices Maximos, penès quos summam rei ecclesiasticæ curam esse ægrè ferebant. Hinc, quotquot calumnias apud Imperatorem poterant adversus Pontifices Maximos, inferre curabant, quò fieret aliquandò, ut Pontifices iidem auctoritate imperatoriâ premerentur quoquo modo, aut coercerentur. Nota sunt omnibus perspicua istarum rerum exempla. Itaque Græci, quorum adversus Romanos Antistites dirum erat odium, occasionem sumpserunt Gregorium II. carpendi, quum ipsius ætate Italus populus ad Francorum Principes subsidii petendi causâ confugerit, imperiali subsidio destitutus; eamque ob rem defectionem populi, ac conversionem ad Francos Romani Pontificis artibus tribuerunt. Opus est in hac re prudentis Viri studio, qui optimè noscat, quantum in hac re potuerit calumnia Græcorum, adversus Romanos Constantinopolitani Imperatoris animum concitantium. At verò quid opus est conjecturis, ceteroqui gravissimis, ubi apertissima hujus rei in ipsismet Gregorii II. epistolis sunt argumenta? Plurimæ sunt Gregorii epistolæ ad Leonem Isauricum missæ; quarum in prima ità legitur: *Ecclesiis prepositi sunt Pontifices à Reipublica negotiis abstinentes. Et Imperatores ergo similiter ab Ecclesiasticis abstineant At enim nos*

perterrefacis, aisque: *Roman mittam, & imaginem Sancti Petri confringam: sed & Gregorium illinc Pontificem victum adduci curabo, sicut Martinum Constantinus adduci jussit.... Quod si nobis insolenter insultas, & minas intentas, non est nobis necesse tecum in certamen descendere: ad quatuor & viginti stadia recedet in regionem Campaniæ Romanus Pontifex: tunc vade, ventos prosequere, &c.* In altera epistola ita scribit: *Quemadmodum Pontifex introspectendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates Regias deferendi; sic neque Imperator in Ecclesias introspectendi, & electiones in Clero peragendi, nec consecrandi. Sed unusquisque nostrum, in qua vocatione vocatus est à Deo, in ea maneat. Vides Imperator Pontificum, & Imperatorum discrimen: Si quispiam te offenderit, domum ejus publicas, & spoliis.... Pontifices non ita, sed ubi peccavit quis, & confessus fuerit, amputationis loco evangelium, & crucem ejus cervicibus circumponunt.... Persequeris nos, ac tyrannice vexas militari, carnalique manu. Nos inermes, ac nudi, qui terrenos, & carnales exercitus non habemus, invocamus Principem exercitus omnis creatura sedentem in cælis Christum, ut immittat tibi Dæmonem, sicut ait Apostolus, tradere hujusmodi satana in interitum carnis, & spiritus salvus fiat. Quicumque hæc Sancti Pontificis verba sedulo animo scrutatus fuerit, agnoscet facile, qualis in intimo ejus pectore sententia insideret, dum se se potius exilio voluntario subeundo paratum demonstrabat, ut desævientis Principis iracundiam declinaret. Nihil amplius adjicio in re perspicua, præsertim postquam agnoscere etiam possit subsequentes Pontifices Gregorium III., & Zachariam & Leoni, & filio ejus Constantino, velut Romanis Imperatoribus honorem detulisse, imò etiam eosdem paternam ferè charitate monuisse, ut exemplo suo ceteros Imperio subjectos ad Sacrarum Imaginum cultum allicerent, ac concitarent. Præterire autem non possum eximiam illam Romanorum Antistitum prudentiam, quâ ipsi nonnullos de populo non nihil adversus Imperatoris majestatem molientes cohibuerint*

ab incæpto, ac tumultuantes animos coercere sategerint, quandò Imperator ipse Sacrarum Imaginum, ita dixerim, hostis in se piorum quorundam odia commovit. Refert id Paulus Diaconus in lib. 6. de gestis Longobardorum, ibi: Omnes Ravennæ exercitus, vel Venetiarum talibus jussis (nimirum Imperatoris, Sacras Imagines coli prohibentis) uno animo restiterunt; & nisi eos prohibuisset Pontifex, Imperatorem super se constituere fuissent adgressi. Similia ferè enarrat Anastasius Bibliothecarius, ita scribens: Jussionibus missis decreverat Imperator, ut nulla imago cujuslibet Sancti haberetur. Respiciebat ergò pius Vir (Romanus nimirum Antistes) profanam Principis jussionem, jam contra Imperatorem, quasi contra hostem, se armavit, renuens hæresim ejus, scribens ubique se cavere Christianos, eo quòd orta fuisset impietas talis. Igitur perinde omnes Pentapolenses, atque Venetiarum exercitus contra Imperatoris jussiones restiterunt, dicentes, nunquam se in ejus Pontificis condescendere necesse, sed pro ejus magis defensione viriliter decertare, ita ut spernentes ordinationem ejus sibi omnes ubique in Italia Duces elagerunt, atque sic de Pontificis, deque sua immunitate cuncti stultebant. Cognitâ vero Imperatoris nequitia, omnis Italia consilium inivit, ut sibi eligerent Imperatorem, & Constantinopolim ducerent: sed compescuit tale consilium Pontifex. Et post pauca: Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, in quibus continebatur, ut Pontifex occideretur cum optimatibus, Roma agnitâ crudelissimâ insaniâ, protinus ipsum Patritium occidere voluerunt, nisi defensio Pontificis nimia præpedisset. Demùm inferius concludit: His itaque se habentibus, elegit majus præsidium Pater ille distribuere pauperibus largissimâ manu quæ reperiebat, incumbens orationibus, & jejniis, & laniis Deum quotidie deprecabatur, & spe ita monebat semper fultus plusquam hominum. Blando omnes sermone rogabat, ut in fide persisterent; sed ne desisterent ab amore, vel fide Romani Imperii admonebat. Sic cunctorum corda mollebat, & dolores continuos mitigabat. Hæc sanè apertissime demonstrant, quantum Gregorius

rius laboraverit, ut populum in officio ergà Leonem contineret: tantùm abest, quod Græci Scriptores asserere non dubitarunt, à rei veritate.

De Concilio Romano.

Jam verò apud Gratianum memoratur in primis Romanum Concilium, & quidè Provinciale, duobus suprà triginta convenientibus Episcopis celebratum, quod incidisse in annum 731. Nonis Aprilis adjecti Constantini anni, & indictio facilè demonstrant: quamobrè Baronius illud ipsum, olim Gregorio III. tributum, jure optimo Gregorio II. potius tribuendum existimavit, in annalibus ad annum 721. num. 1. Qui canones ibidè editi sunt, omnes ad stabilendam disciplinam ecclesiasticam pertinent. In canone 15. legimus Gratianum canonem 23. dist. 23. ibi: *Siquis in Clericis comam relaxaverit* (legunt alii: *laxaverit*) *anathema sit*. Vetus erat mos Clericorum, ut comâ attonsâ incederent; quod significabat apud Gregorium Magnum, Clericos rerum temporalium curam suscipere non debere: at, cum temporibus Gregorii II. nova introduceretur consuetudo, satius duxit Sanctus Pontifex comæ tonsuram stabilire latâ lege, imò & gravi pœnâ anathematis indictâ firmare. Cujus rei ratio ut magis magisque perspiciatur, animadvertendum est, Romanos veteres quoscumque, laicos etiâ, nudo penè capite, atque attonso incedere consuevisse, feminis relicto capillorum ornatu, donè Longobardi in Italiam venere: ac, quemadmodum isti barbaro loquendi more latini sermonis elegantiam corruerunt, itâ quoquè suo vestium, & totius exterioris corporis habitus ritu facilè Romanos ipsos ad sui imitationem traxerè. Hæc planè immutatio, exemplo barbararum gentium inducta, Clericos dedecere videbatur; neque enim primi esse debebant, qui peregrinum habitum, singulari suæ gentis habitu spreto, inducerent, & novas in ornando corpore formas studiosi

reciperent. Accedebat his prudentissima ratio, nimirum, cum tunc temporis Orientale Imperium rucere videbatur, ipsique Imperatores jam populi animum à se alienum quodammodò agnoscerent, & ad Longobardorum potiùs Principes deflectentem, quicumque in vestium, & exteriori corporis ornatu Longobardorum usum sequebatur, videri poterat Longobardos ipsos colere, eorumque dominatum exoptare. Hæc sanè omnia Clericos quàm maximè dedecabant; eamque ob rem cavendum Gregorio fuit, ne recens consuetudo à nonnullis Clericis inducta vires acciperet; imò exindè etiâ factum est, ut successores Pontifices Deceptorum constitutionibus inhærentes similia constituerint. Zachariâs Papa in Concilio Romano anni 743. can. 8. itâ sanxit: *Siquis Clericus, aut Monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit*. Et Stephanus I., dum apud Francos maneret anno 754. variis consultationibus Britanni Monasterii respondens cap. 18. itâ rescripsit: *Ut nullus Clericus, aut Monachus comam relaxare præsumat, aut anathema sit*.

Eadem ferè ratio fuit Gregorio II. definiendi in Romano Concilio, ne Ariolus, Aruspibus, & Incantatoribus quidpiam indulgeretur, quia nimirum Longobardi superstitionibus dediti Christi fide abutebantur: Hinc in canone 12. ejusdem Concilii, quem referre voluit Gratianus in can. 1. caus. 26. quæst. 5. itâ constitutum legimus: *Siquis Ariolos, Aruspices, Incantatores observaverit, aut phylacterius usus fuerit, anathema sit*. Et responderunt omnes tertid: *anathema sit*. Interrogaret fortè quispiam, quidnam nomine phylacteriorum intelligatur. Glossographi vulgò animadvertunt, fuisse chartulas quasdam, quibus auguria descripta continebantur. Clariùs S. Hieronymus id explicat in Matthæum cap. 23. his verbis: *Pictaciola illa Decalogi phylacteria vocabant, quod, quicumque habuisset ea, quasi ob custodiam, & monumentum sui haberet, &c.* Hoc apud nos supersticiosæ mulierculæ in parvulis Evangelii, & in Crucis ligno, & istiusmodi rebus, quæ habent quidè zelum Dei, sed

Can. 23.
dist. 23.

Can. 1.
caus. 26.
q. 5.

non

non juxta scientiam, usque hodie faciunt. Itaque ex sententia Hieronymi phylacteria erant pagellæ quædam brevissimæ, in quibus vel Crucis figura, vel evangelica, aut divinæ legis veteris aliquot verba exprimerentur, quas superstitionis homines suis undique membris intexta propemodum ferebant, rati eâ se ratione quodcumque discrimen incolumes evasuros. Quam inanem disciplinam apud mulierculas in usu olim fuisse temporibus Gregorii II. refert Bonifacius Episcopus, Gregorio eidem contemporaneus, ita scribens in epistola ad Zachariam: *Dicunt quidam, se vidisse ibi (id est, Romæ) mulieres pagano ritu phylacteria, & ligaturas in brachiis, & cruribus ligatas habere, & publicè venales aliis offerre.*

Can. 5.
caus. 36
q. 2.

Ad idem Romanum Concilium Gregorii II. pertinet canon 5. caus. 36. quæst. 2., qui exigendus erit ad canones 10. & 11. ibidem constitutos. Verba canonis 10. hæc sunt: *Siquis viduam rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem cum sibi consentientibus (legunt aliqui vel consentiens ei) anathema sit.* Verba canonis 11. hæc sunt: *Siquis virginem, quam sibi non desponsaverit, rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, vel consentiens ei, anathema sit. Et responderunt omnes tertio: anathema sit.* Paulò aliter hæc Romani Concilii sententia relata est in Capitularibus Francorum libro 7. cap. 179. editionis Baluzianæ, ibi: *In Decretalibus Papæ Gregorii legitur.... Siquis viduam rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, vel consentientes eis: anathema sit: & responderunt omnes tertio: anathema sit. Siquis virginem, nisi desponsaverit eam, rapuerit, vel furatus in uxorem vel consentientes ei, anathema sit: & responderunt omnes tertio: anathema sit.* Horum canonum definitionem paucis perstrinxit Gratianus in memorato canone 5.

De Epistolis ad Bonifacium.

Sine discrimine laudantur plura fragmenta apud Gratianum sub nomine Gregorii III. ad Bonifacium, quorum aliqua Gregorio II. erant potius tribuenda. Uterque enim sive Gregorius II., sive

Gregorius III. epistolis adjuvit Bonifacium, apud Germanos pro Fide Christiana consistentem. Erratum, animadvertit Sirmondus, profluxisse ex nonnullis vetustis codicibus, in quibus antiqui Scriptores Gregorium I. appellabant *Gregorium Magnum*; Gregorium vero II. nullo prænomine adjecto, *Gregorium* dixere, aut à *Primo secundum*; demùm Gregorium III. vocaverunt *junio-rem*, aut à *secundo junio-rem*. Itaque distinguendæ plures epistolæ sunt, atque unaquæque suo auctori tribuenda. Prima est epistola Gregorii II. scripta ad Bonifacium, quem Sanctus Pontifex, ut prænotatum est, in Germaniam Fidei Christianæ promovendæ gratiâ miserat. Incipit *Desiderabilem mihi, &c.*, eamdemque jure optimo Gregorio II. tribuendam esse demonstrat subjecta temporis nota, incidens in annum 726. quo Gregorius II. summum Pontificatum tenebat. Interrogaverat Bonifacius Gregorium de pluribus sacræ disciplinæ capitibus, postulans quid apud Germanas Gentes aut unâ cum Fide recens inducendum esset, aut fortè initio religionis propemodum nascentis ex benignitate indulgendum. Singulis capitibus interrogationum respondit Gregorius: atque in cap. 1. ita scripsit: *In primis legebatur (refertur id ad Bonifacii interrogationes) in quota progenie propinquorum matrimonium copulatur? Dicimus, quòd oportuerat quidem, quamdiù se cognoscunt adfinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedere societatem. Sed quia temperantia magis, & præsertim in tam barbara gente, plus placet, quàm districtio censura, concedendum est, ut post quartam generationem jungantur.* Hæc adnotasse juvat, non quòd hujus disciplinæ monumentum retulerit in suum Codicem Gratianus, sed quòd initio animadvertendum erat, quæ sequuntur Gregorii rescripta non ad arctissimas canonum leges esse composita, sed potiùs ad benignitatem, atque indulgentiam singularem. Præterea juvabit hæc animadvertisse ex eo, quòd auctor epistolæ sub nomine Gregorii Magni ad Augustinum Anglorum Episcopum similia quædam scrip-

scripserit; quasi quæ de conjugii pòst quartam generationem contrahendis permisit Gregorius II. Germanis recens conversis ad Fidem, postulante Bonifacio, eadem, postulante Augustino, permiserit Anglis Gregorius Magnus. Sed hæc jam suo loco memini me expendisse.

Can. 18. Progređior ad caput 2. Gregorianæ
caus. 32. ejusdem epistolæ ad Bonifacium, ex quo
q. 7. decerptus est canon 18. caus. 32. q. 7.

En verba Gregorii: *Nam, quod proposuisti, quòd si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? (legerunt alii conjugalis) Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis; non tamèn subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, & non detestabilis culpa excludit. Ardua sanè mihi videtur hujus capitis interpretatio, ex quo infirmo alterutro ex conjugibus alteri indulgetur, ut novas ipse nuptias contrahat, dummodò subsidii opem infirmo non subtrahat. Interpretes, ac Glossographi passim conati sunt variis conjecturis ad germanam Ecclesiæ doctrinam Gregorii monumentum exigere; quorum alii non de conjugio jam celebrato, sed de sponsalibus prioribus dissolvendis agi dixerunt; alii de matrimonio tantùm rato, necdùm consummato, quod fortè ex conjugis infirmitate consummarinequiverit. Attamen, ut verum fatear, hæc interpretationes, aut his similes, vim faciunt Gregorii verbis. Non possum ego hac in re parcere Gratiano, qui nonnulla pòst descriptum hunc canonem subjecit, undè Pontifici Maximo non levis illata injuria videatur, ità scribens: *Illud Gregorii saceris canonibus, imò evangelica, & apostolica doctrina, penitus invenitur adversum.* Audax sanè dicendi ratio, quam sequi non dubitarunt plurimi ex Glossographis, qui, ad memorata Gratiani verba animadvertentes, Gregorii II. dicta ex sententia Leonis IV. esse recipienda, mandatum Leonis IV. non ad hoc Gregorii monumentum pertinere scripserunt, sed ad*

alia, in quibus Gregorius *benè dixit*, quasi hac in re Gregorius lapsus fuisse proponatur. Non id est Interpretis, ac Glossographi obire munus, sed potiùs irreligiosâ manu in sanctorum Pontificum responsa efferri; quòd quidèm eo improbius mihi esse existimatur, quo clariùs Gregorius in epistolæ exordio professus fuerat, se non suo tantùm, sed & B. Petri Apostolorum Principis nomine respondisse, imò etiàm Christi doctrinæ adhæsisse, ibi: *Quædam subnexuisti capitula, sciscitando, qualiter teneat, vel doceat hæc sancta Apostolica Romana Ecclesia.... consulenti tibi de statu Ecclesiæ non ex nobis quasi ex nobis, sed ejus gratiâ, qui aperit os mutorum, & linguas infanrium facit disertas, qualiter tenere debeas Apostolici vigoris doctrinam dicimus.* Sane ego exoptarem, ut vigeret adhuc epistola Bonifacii, quâ Gregorium interrogaverat, ut ex eo clarior, atque commodior ex rerum propositarum adjunctis rescripti interpretatio erueretur. At quoniàm illa periit, conabor, quoad fieri poterit per me, ità Gregorii sententiam exponere, ut nihil adversus illam objici à quoquam possit, neque enim quidpiam ego magis in deliciis habeo, quàm sicut æquo adhibito criterio abjudicare à Summis Pontificibus, quotquot ipsis falsò tributa, ità & eximiâ diligentia, eoque, quo par est, obsequio, quæ nonnullis ardua visa sunt illorum monumenta ad rectam prudentiam exacta demonstrare; undè fiet, ut per me nihil nisi verum, nihil præterea nisi rectum Pontificibus Maximis adscribatur.

Itaque altiùs repetere juvabit hujusmodi rem, nimirùm investigandum arbitror, quonam ex jure in conjugii definitum sit, ut quis, ne in quibusdam quidèm causis, non possit relicta conjugæ ad aliam divertere. Agnosco conjugiorum jura partim naturali ratione, partim divinâ, ut vocant, positivâ, partim hominum lege constituta esse; leges autèm hujusmodi ab aliis alias distinguendas. Porro naturalis lex, etsi universis animantibus indita, in homine tamen magis perpolita magisterio rationis de-

decus quoddam habet singulare, atque ornamentum. Hinc fit, ut animalia quæque vix in procreationem, ac perfectionem sobolis incumbant; homini verò præter hæc honestiora quædam custodienda immineant. Hinc si conjugia, prout & hominibus, & brutis communia sunt, dici meritò possent *maris*, & *femina conjunctio ad sobolis procreationem ordinata*; prout solos homines decent, dicentur potius *maris*, & *femina conjunctio ad sobolis procreationem ordinata servatis regulis honestatis*. Hæc sanè est humani conjugii institutio, quam non singularia alicujus gentis æraria, aut tabulæ incisam, insculptamque præferunt, sed quam in omnium mente operatione secreta Creator indidit Deus. At verò sicut in ceteris generalibus naturæ præceptis, ita & in isto singularibus animadversionibus illustrando, atque, prout res incidit, accommodando, homines non eandem inivere sententiam. Quippè omnes quidè assuerunt, honestatem servandam in conjugiiis esse; verùm in quo sita esset honestas communi suffragio definire nusquam sciverunt, aliter atque aliter regulas honestatis explicantibus populis ex infirmitate humani ingenii, quod tenebris offundere solent vel ipsa vitia, in quæ proni sumus, vel suscepta ab ipsamet infantia præjudicia longo successionis ordine à parentibus derivata. Operosum nimis esset singularum gentium mores percurrere, & per diversa etiàm tempora expatiari, ut judicemus, quinam fuerit sensus communis hominum in naturali honestate conjugiorum definienda. Paucis tamèn attigero, legi apud Scriptores non contemnendæ notæ, morem fuisse apud nonnullas Indorum gentes, Arabes, Persas, Maurosque, ac Babylonios, ut, quod alii nefas putabant, cum matribus filii pudendo amore commiserentur; legi itidè, Ægyptiis fuisse ex Ptolomei lege sororum conjugia permissa; legi, apud Athenienses fratres sororesque eisdem parentibus genitos invicè incestis nuptiis detineri. De filiorum, ac parentum nup-

tiis testatur Ovidius in lib. I. Metamorphoseos, scribens gentes esse,

In quibus & nato genitrix, & nata
parenti
Jungitur; & pietas geminato crescit
amore.

Apud Romanos ipsos, licèt consanguinitatis jura custodirentur, non tamèn ratio habita est adfinitatis. Hinc Cæcilius Metellus non erubuit, uxore defunctâ, ejus sororem sibi conjungere: Lucius Crassus defuncti fratris uxorem, & Novercam Juliam Antoninus Caracalla; quæ sanè aut aliis gentibus, aut ipsis etiàm Romanis aliis fortè temporibus inhonesta videri conjugia potuerunt. Quid memorem polygamie usum apud plurimas gentes aliquandò probatum? Quid turpitudinem illam, quam apud Trogloditas admissam ferunt, qui feminas viris nupèr desponsas primis noctibus cognatis & adfinibus promiscuis adulteriis pollundas tradebant, licèt indictâ dein sub gravissimis pœnis continentie conjugalibus lege? Quid aliorum mores, qui ferarum ritu thori genialis expertes passim in venerem ruebant, filiumque editum ille sibi addicebat eum, in quo suimet vultus quamdam expressam imaginem deprehendisset? Sanè quisquis hæc omnia, atque his similia apprimè consideraverit, facile agnoscet, quàm varia fuerit gentium adfectio in definiendis regulis honestatis, quas natura ipsa in connubiis voluit custodiendas; quod enim aliis honestum, turpe aliis, atque abominabile visum est, quamquàm omnes naturali se juri adhærere professi fuerint.

Quid igitur in tam variis populorum moribus de naturali honestate judicandum superest? Aliquot in hac re præcavenda fore præjudicia reor: non enim defuerunt in primis, qui, suo plus æquo fidentes arbitrio, statim honestati naturali repugnare pronunciarunt, quod ipsimet velut inhonestum ducerent. Improba sanè judicandi methodus; si enim

unicuique de jure naturæ definire licet, prout ipse cogitat, quid naturâ adeò inhonestum erit, quod videri non possit honestum alicui cogitanti? Hinc præterea illud sequetur absurdum, quo naturæ jura sibi met ipsis contraria fiant; quod enim hic honestum, & naturæ conforme, fortassis inhonestum ille, & naturæ difforme pronuntiabit. Sunt alii, qui ad Jus divinum in sacris literis exhibitum suspiciunt; deinde, quod eodem divino Jure constitutum agnoscunt, statim ad Jus naturale referunt; quasi Deus in lege, Mosi, aut Apostolis traditâ, nihil aliud, quàm pura putaque naturalia jura, legesque honestatis primigenias explicaverit. Pia, fateor, ac religiosa est hæc judicandi norma, quam qui sequitur nunquàm recedet ab honestate: sed plurimum vereor, ne exindè divini positivi, ut vocant, ac naturalis Juris regulæ confundantur, contrâ quàm suadeat legum earundem ratio; scimus enim, Deum in hac ipsa connubiorum materie certas præstituisse Judæis regulas; easdem autem non præstituisse Christianis. Mihi illud probatur, sicut in ceteris, ita & in hac re, tum demùm præcepta quædam ad Jus naturæ, sive ad honestatis perpetuas regulas referenda esse, cum apud cultiores gentes recepta fuerint, ac probata, etenim cultiores ipsæ gentes servandis adamussim naturæ juribus studiosissimè incubuerunt, quas neque supina rerum causarumque ignorantia, neque affectuum pravitas, aut asperitas à recto tramite detorsit; & quamquàm apud ipsas aliquandò contigerit crimen aut scelus irrepere, vel illud peculiare fuisse nonnullorum, vel facillè regentium auctoritate ac vigilantia emendatum deprehenderetur.

His generalitèr præactis, ut ad rem propositam veniam, & Gregorii II. rescriptum interpreter, eò reducitur controversia, nùm, uxore ægotante, debitumque viro reddere non valente causâ perpetuæ infirmitatis, potuisset maritus apud Germanos sibi aliam sociare. En quæstionem dirimendam, non ex po-

sitivo divino Evangelii Jure, sed solâ naturali honestate inspectâ: siquidè de Germanis agebatur, qui recens convertebantur ad Christianam Fidem, quorum propterea conjugia jam pridem contracta ad puras putasque naturalis honestatis leges referenda erant, non ad positiva Dei præcepta, quæ eo usquè apud illos ignorabantur. Quid ergo? Gregorio II. deliberandum erat, an, sepositis divinis institutionibus, dissolvi in proposita specie matrimonium posset, novumque conjugium iniri, seu an dissolutio conjugii in proposita specie naturali adversaretur honestati? Quando verò demonstrari potest, id naturæ principiis non adversari seposito Christi mandato, non arbitror à veritate aberrasse Gregorium, cum respondit dissolvi conjugium posse. Perspectas ipse habebat cultiorum gentium regulas. Quis enim ignorat, Græcos potissimùm, aut Romanos naturalis Philosophiæ studio incubuisse; & quemadmodum apud Græcos Philosophi, ita apud Romanos Censores ita mores ad naturæ instituta formasse, ut nemo magis? Verùm sive Græci Philosophi, sive Romani Censores eam disciplinam facillè admiserunt, ut certis in causis conjugia dissolverentur. Ex Græcis Philosophis Socratem laudo, ex Romanis Censoribus Catonem, viros sanè gravissimos, & Juris naturalis peritiâ facillè præstantissimos, Socratem, ait Tertullianus in apologetico, *Apollo sapientissimum hominem cecinit*; & rursùm idem Tertullianus: *Quis gravior, & sapientior Catone?* Attamen & idem Tertullianus in apologetico, refert tam Socratem, quàm Catonem, dum ipsi conjugio causâ senectutis vacare non possent, amicorum juvenum operâ usos fuisse, ut liberos susciperent. Refero ipsamet verba Tertulliani: *Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores. In isto solo consortium solvimus, in quo solo ceteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodò matrimonia usurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant, ex illa cre-do majorum, & sapientissimorum disciplina*

Græci Socratis, & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverant, quas in matrimonium duxerant, liberorum causâ. Idipsum demonstrat S. Augustinus ad naturalis Juris, ut patet, dogmata respiciens in libro 1. de sermone Domini in monte cap. 16. ita scribens: Rursum queritur, utrum, si uxor permissu sive sterilis, sive quæ concubitum pati non vult, adhibuerit sibi alteram vir non alienam, neque à viro sejunctam; possit esse sine crimine fornicationis? Et in historia quidem veteris Testamenti invenitur exemplum. Sed nunc præcepta majora sunt. Pòst hæc refert, quamdam mulierem liberandi mariti causâ diviti cuidam, consentiente ipso marito, fuisse conjunctam, ita deindè concludens: Nihil hinc in aliquam partem disputo, liceat cuique estimare quod velit: non enim de divinis auctoritatibus deprompta historia est; sed tamèn narrato factò non ita respicit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro jubente commissum est; quemadmodum antea, cum sine ullo exemplo res ista poneretur, horruimus.

In conspectu hujus doctrinæ, quam & viri severissimi, & Augustinus ipse ad pura, putaque se referens Juris naturalis principia non improbaverunt, quis in contrarium adferre poterit regulas honestatis generales? Aliud sanè positivis, ut vocant, & quidè divinis Evangelii legibus adjectum est, quibus sicut matrimonium ad dignitatem Sacramenti evectum est, ita fuit adèd firmatum, ut individuum, ac prorsus inseparabilem Christi cum Ecclesia unionem significaret. At verò apud Germanos, de quorum conjugii Gregorius agebat, tum primùm Evangelii leges prædicari, & palàm fieri omnibus cœperant sub Bonifacio Episcopo. Hinc conjugia paulò antè contracta non adèd indissolubilia haberi potuerunt, quemadmodum quæ deinceps in conspectu Ecclesiæ contraherentur. Quid superest eam ob rem, quod apud Gregorium quisquam improbare possit? Neque verò id fuit in Ecclesia novum, ut, quotiès de conjugii ageretur, quæ Sacramenta non essent, præsertim de illis, quæ inter non Chris-

tianos inita pridè fuissent, certis in factorum speciebus mitiùs quoquomodo ageretur, & non nihil aut indulgeretur, aut relaxaretur. Exemplum illustre est apud Theodorum Cantuariensem, Virum in ecclesiastica disciplina planè eruditissimum. Scilicèt is cum Britannos recens ad fidem conversos instituisset, facultatem eisdem fecit fornicationis vitandæ causâ, ut si uxor diù abfuisset, aut in captivitate detineretur, aliam sibi uxorem sociarent, ut patet ex ejusdem Capitulis, apud Petitem editis cap. 11. ibi: *Si mulier discesserit à viro despiciens eum, & nolens reverti, & reconciliari viro, pòst quinque annos cum consensu Episcopi aliam accipere liceat uxorem: Si in captivitate per vim ducta redimi non potest, pòst annum alteram accipere. Item, si in captivitate ductus fuerit vir ejus, quinque annos expectet similiter autèm & mulier, si talia contigerint. Si igitur alteram duxerit uxorem, priorem de captivitate reversam accipiat, posteriorem dimittat: similiter autèm illa, sicut superius diximus, si talia contigerint, faciat. Si cujus uxorem hostis abstulerit, & ipse eam adipisci non potest, licet aliam tollere; melius est sic facere, quàm fornicari, &c. Non absimilis sententia recepta est in Capitulari Pippini Francorum Regis, edito anno 752. sub nomine Synodi Vermeriensis cap. 9. ibi: *Siquis, necessitate inevitabili cogente, in alium Ducatum, seu Provinciam fugerit.... & uxor ejus, cum valet, aut potest, amore parentum, aut rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quamdiù vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui, necessitate cogente, in alium locum fugit, si nunquam in suam patriam se reversurum sperat, si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere. Hùc referendus erit canon 4. caus. 34. quæst. 1. Itidè in eodem Vermeriensi conventu canone 5., quem laudaverunt Regino in lib. 2. de eccles. discipl. cap. 118., & Burchardus lib. 6. cap. 41. cavetur, ut, si mulier viro ad mortem insidiata fuerit, vir possit ipsam uxorem dimittere, & aliam accipere; ipsa autèm insidiatrix pœnitentia subacta absque spe**

conjugii maneat. Posset hùc etiàm referri, quod Paulus Apostolus scribit, nimirùm si infidelis uxori etiàm infideli conjunctus ad Fidem convertatur, posse illum aliam ducere, quotiès infidelis uxor sine Fidei periculo non cohabitaret. Nonne hæc omnia perspicuè indicant, justa de causa dissolvi aliquandò potuisse conjugia, quæ juxtà sola Juris naturalis præcepta contracta fuissent? Quæ si dissoluta fuerunt auctoritate Apostoli, Theodori Cantuariensis, & aliquot Conciliorum, quid novi, quæso, Gregorius molitus est, ubi & ipse dissolvit matrimonia Germanorum, quæ ipsi, adhuc Ethnicâ superstitione detenti, olim celebraverant? Quod si quisquam adhuc severiùs hac in re agendum voluerit, atque crediderit Gregorium II. hac in specie non nihil indulsisse Germanis, non probando, laudandove, sed potiùs permittendo, ne fortè aliàs gravissima mala emergerent; is sanè de Sancto Pontifice, ejusdemque sententia æquiùs, & convenientiùs disseret, quàm disseruerit Gratianus, quasi hac in parte Gregorius imitatus fuerit Mosem, dum veteribus Judæis libellum repudiî uxori porrigi permisit, quod & aliquandò factum à Viris ecclesiasticis refert Origenes, in Commentario in Matthæum ità scribens: *Jam verò contrà Scripturam legem mulieri, vivente viro, nubere quidam Ecclesiæ Rectores permiserant, agentes contrà id, quod scriptum est.... non omnino tamen sine ratione; hæc enim contrà legem initio latam, & scriptam ad vitanda pejora, alieno arbitrio morem gerentes eos permississe verosimile est.*

Redeo ad laudatam epistolam Gregorii II. cap. 3., in quo legimus verba canonis 5. caus. 2. quæst. 5. Ibi autem disciplina proponitur, quæ mediâ ætate Ecclesiæ ubiquè vigeat, nimirùm ut rei, qui delati fuissent in publicum, probationibus deficientibus se se jurejurando purgarent. Gregorii verba hæc sunt: *De Presbytero verò, si quilibet Sacerdos à populo fuerit accusatus, si certi non fuerint testes, qui crimini illato adprobent veritatem, jusju-*

randum erit in medio; & illum testem profert de innocentia sua puritate, cui nuda, & aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu.

In capite 4. ejusdem epistolæ legitur, quod sub nomine Gregorii III. legitur apud Gratianum in can. 9. de cons. dist. 5. ibi: *Nam de homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denuò illi talis reiteratio prohibenda est.* Nihil amplius heic adjicio de capite 7. hujus epistolæ, ad quod referendus est canon 2. caus. 20. quæst. 1. istud enim jam superiùs expendi, ubi agendum erat de capitibus Gregorii Magni, quod Gratianus tribuisset Gregorio Magno, ad Augustinum Anglorum Episcopum rescribenti.

Progredior potiùs ad caput 9. ejusdem epistolæ, ubi habentur verba canonis 110. de cons. dist. 4. ibi: *De parvulis verò, qui à parentibus subtrahuntur, & baptizati sint, an non, ignorant, quia interrogasti, hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit.* Optima sanè, atque animarum saluti apprimè utilis disciplina; juvat enim potiùs de vi Sacramenti periculum facere, quàm salutem parvulorum, de quorum baptismo dubitatur, in discrimen adducere, cum Sacramenta instituta divinitus sint hominum causâ; eamque ob rem parùm referre videtur, ubi de hominum salute agitur, Sacramenta ipsa in re dubia iterata fortè vacua fieri, ac frustrari.

Altera epistola est Gregorii Papæ ad eundem Bonifacium scripta, quæ jure optimo Gregorio III. erit tribuenda. In ea Maximus Pontifex profitetur, se Pallium archiepiscopale ad Bonifacium mittere, ex quo argumentum optimum est, quo ostendatur ad Gregorium III. illam pertinere, cum auctor vitæ Bonifacii lib. 1. cap. 31., quemadmodum jam observavit Sirmondus, scripserit, à Gregorio III. Pallium fuisse Bonifacio concessum. Ex hac ipsa epistola regulæ quædam editæ colliguntur de modo, & usu Pallii, itidem de juribus, quæ Pallio cohærere videntur, ac præsertim de potes-

Can. 9.
de cons.
dist. 5.

Can. 100.
de cons.
dist. 4.

Can. 5.
caus. 2.
§. 5.

testate novorum Episcopatum insti-
tuendorum. His adjecit Gregorius non-
nulla alia disciplinæ Ecclesiasticæ capita,
de quibus à Bonifacio fuerat interroga-
tus. Epistolæ inscriptio hæc est: *Reve-*
rentissimo, ac Sanctissimo Fratri Bonifacio Coe-
piscopo, ad illuminationem Gentis Germania,
vel circumquaque in umbra mortis morantibus
gentibus, in errore constitutis, ab hac Aposto-
lica Sede directo, Gregorius Servus Servorum
Dei. Gratulatur initio Sanctus Pontifex
cum Bonifacio, quod plurimos ab
Ethnicorum superstitionibus ad Christi
Fidem convertisset, & veluti quoddam
honestissimum optimè exactæ prædica-
tionis insigne proficitur se Pallium mit-
tere, quo Bonifacius ornetur, & Archie-
piscopi nomine, ac dignitate potiatur.

Can. 53.
caus. 16.
q. 1.

Post pauca ita prosequitur: *Quia verò tur-*
bas Domini gratiâ in iisdem partibus ad rec-
tam Fidem asseris esse conversas, idèque ne-
quire te occurrere omnibus, & qua salutis sunt,
impendere, vel intimare, cum jam longè latè-
que gratiâ Christi ejus Fides in illis propage-
tur, præcipimus, ut juxta sacrorum canonum
statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex
vigore Apostolica Sedis debeas ordinare Episco-
pos: piâ tamen contemplatione, ut non vilescat
dignitas Episcopatus. Hæc verba relata sunt
in canonem 53. caus. 16. quæst. 1. ex
quo sanè dignoscitur, quo jure facultas
concessa fuerat Bonifacio novos Episco-
patus erigendi: is nimirum Sedis Apos-
tolicæ delegatum agebat in Germania,
in qua nullæ adhuc distinctæ erant Ec-
clesiarum Provinciæ, nulli adhuc divisi
Episcopatus, imò nec instituti, eove-
minùs designati, qui Metropolitaram
munere fungerentur.

In capite primo ejusdem epistolæ
Bonifacii interrogationi respondens Gre-
gorius ait: *Eosdemque, quos à Paganis bap-*
tizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuò
baptizes in nomine Sanctæ Trinitatis, manda-
mus. Hæc sententia, quæ integra legitur
in can. 52. de cons. dist. 4. occasionem
quibusdam Interpretibus præbuit dubi-
tandi, nùm Gregorio probatum fuisset
baptisma, ab Ethnico quocumque, etiàm
servatâ Christi Institutoris formulâ, col-

latum. Utinàm de Bonifacii interrogatio-
ne constaret; tunc enim clarius rescri-
bentis Pontificis sententia fieret. Nihilo-
minùs tamèn, ubi Bonifacii interroga-
tionum exemplaria hodiè desiderantur,
ex conjecturis juvabit Gregorii senten-
tiam investigare. Ego sanè non dubito,
quin Gregorius idem non sit de eo bap-
tismate intelligendus, quod Paganos quis-
quam contulerit, non servatâ ecclesias-
ticâ Sacramenti formulâ: siquidèm eâ
ætate non deerant apud Ethnicos quidam
Sacerdotes, qui baptismatis Christiani
irridendi causâ simili quodam lavacro
uterentur, eoque ritu baptizandi suos
infantes Jovi dedicarent, conceptâ ad id
tali formulâ, quæ Christianam formulam
imitaretur, pro nomine ex causâ Dei
Patris nomen Jovis substituentes. Id vi-
detur facilè erui posse ex eadem Grego-
rii III. epistola cap. 4., ubi ita legitur:
Eos etiàm, qui se dubitant esse baptizatos, vel
qui à Presbytero, Jovi mactante, & carnes im-
molatitias vescente, baptizati sunt, ut rebap-
tizentur præcipimus. Noscimus præterea &
Zachariam Pontificem, qui Gregorio III.
successit, ad Bonifacium eundem etiàm
de hujusmodi re rescripsisse, ac præci-
puè sollicitum in eo fuisse, ut ostende-
ret, Sanctissimæ Trinitatis invocationem
necessariam esse in baptismate adminis-
trando, quemadmodum colligitur inter
cetera ex canone 83. de consecr. dist. 4.
Hinc verò deducitur, Bonifacium in pro-
posita specie dubitasse, non de minis-
tro, sed potiùs de necessaria formâ bap-
tismatis. Imò de ministro ipso dubitare
minimè poterat, cum sciret baptismi
virtutem totam ex divina institutione,
non ex qualitate ministri, pendere, edoc-
tus jam ex epistola Gregorii II. cap. 8.
in illis verbis: *Enim verò quosdam absquè*
interrogatione symboli ab adulteris, & indig-
nis Presbyteris fassus es baptizatos. In his tua
dilectio teneat antiquum morem Ecclesiæ, quia
quisquis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus
Sancti baptizatus est, rebaptizari eum minimè
licet. Non enim in nomine baptizantis, sed in
nomine Trinitatis hujus gratiæ donum percipi-
tur; & teneatur, quod Apostolus ait: Unus
Deus,

Can. 52.
de cons.
dist. 4.

Deus,

Deus, una Fides, unum Baptisma. Itaque Bonifacius, de qualitate baptizantis jam antea edoctus à Gregorio II., videtur postulavisse à Gregorio III. de formula in baptizante necessaria; proindeque concludi rectè potest, ideò à Gregorio III. respondente invalidum declaratum fuisse baptismum à Pagano collatum, non quòd Paganus minister esset, sed quòd Paganus minister baptismi formulam in Sacramenti collatione corrupisset. Conferantur cum his, quæ dicuntur inferius ad canonem 2. dist. 68.

Can. 21.
caus. 13.
q. 2.

Quod legimus in canone 21. caus. 13. quæst. 2. referendum est ad hanc ipsam epistolam, ubi ita habetur in capite 3. Pro obeuntibus quippè consulisti, si liceat offerre. Sancta sic tenet Ecclesia, ut quisque pro suis mortuis verè Christianis offerat oblationes, atque eorum memoriam faciat Presbyter; & quamvis omnes peccatis subjaceamus, congruit tamen, ut Sacerdos non nisi pro mortuis Catholicis memoriam faciat, & intercedat; non enim pro impiis, quamvis Christiani fuerint, tale quid agere licebit.

Can. 2.
dist. 68.

Est demùm alia Gregorii III. ad Bonifacium Moguntinum epistola, quæ incipit Doctoris Gentium, & data dicitur 4. Kalendas Novembris, imperante Domino piissimo Augusto Leone, Imperii ejus anno 23. sed & Constantino Magno Imperatore ejus filio anno 20. indictione 8. Ibidem gratulatur rursùm Gregorius, quòd Christiana Fides mira in Germaniæ partibus recepisset incrementa, Carolo præsertim Francorum Principe juvante. Inter cetera deinde hæc subdit: Quia indicasti, perrexisse te ad gentem Bajoariorum, & invenisse eos extra ordinem ecclesiasticum viventes, dum Episcopos non habebant in Provincia, nisi unum nomine Vivilo, quem nos antè tempus ordinavimus; & quia cum assensu Otilonis Ducis eorundem Bajoariorum, seu Optimatum Provincia illius, tres alios ordinasses Episcopos, & in quatuor partes Provinciam illam divisisses, id est, in quatuor Parochias, ut unusquisque Episcopus suam habeat Parochiam, bene, & satis prudenter peregisti, Frater, quoniam apostolicam præceptionem ex nostra vice implesti, & sicut tibi præcipimus, ita peregisti.

Itaque non desinas, Frater reverentissime, docendo eos sanctam, catholicam, & apostolicam Romanæ Sedis traditionem, ut illuminentur rudes, & viam salutis teneant, per quam possint ad aterna præmia pervenire. Presbyteros verò, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri, à quibus sunt ordinati, & dubium est eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinaverunt; si bona actionis, & catholici viri sunt illi Presbyteri, & in ministerio Christi, omnique lege sancta edocti, atque apti ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio suo fungantur. Posteriora hæc verba retulit Gratianus in canonem 2. dist. 68., quæ sanè erant cum præcedentibus conjungenda, ut perspicua adpareret exinde Gregorii sententia. Et quidè hæc apprimè conveniebant & tempori, & loco, in quo degebat Bonifacius. Etenim Episcopi illic, ac tunc in suis sedibus minimè consistebant, cum in populo recens ad Christi Fidem converso, nondùm distributæ dioceses essent, suisque finibus singulæ circumscriptæ, imò & Episcopi ipsi animo Fidei latius extendendæ per illas Provincias more ita dixerim apostolico vagabantur. Ne verò aliàs sub nomine Episcoporum falsi prodirent Antistites, qui Sacerdotes, ac Presbyteros consecrarent, cautè consulendum fuit, ubi ageretur de Presbyteris ordinatis ab iis, quorum episcopalis dignitas, aut auctoritas erat ignota, ut ipsi reordinarentur legitime, si nihil canonicum obstitisset. Hinc in Concilio ejusdem Bonifacii, anno 742. celebrato canone 4. ita statutum legimus: Statuimus etià, ut secundùm canonicam cautelam omnes undequaque venientes ignotos Episcopos, vel Presbyteros antè probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium nonmitteremus. Huc quoquè protrahi posset Constitutio Concilii Vermeriensis anno circiter 742., proindeque circa tempora Gregorii II. celebrati can. 14., ubi ita legitur: Ut ab Episcopis ambulantiis per patrias ordinatio Presbyterorum non fiat: si autem boni sunt illi Presbyteri, iterùm consecrentur. Sic explicatus est Gratiani canon 2. dist. 68. Non est tamèn omittendum quod

quod ipse Gregorius II. in eadem epistola persequitur, utpotè quod plurimum facere potest ad interpretationem illorum, quæ superius tradidi ad canonem 52. de cons. dist. 4. Ait Gregorius: *Illi verò, qui baptizati sunt per diversitatem, & declinationem linguarum gentilitatis, tamen quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem, & sacri Chrismatis unctionem confirmari.* Hinc sanè deducitur, eos, qui ab Ethnicis sunt baptizati, dummodò in Sanctæ Trinitatis nomine baptizati fuis-

se dicantur, non jam rebaptizandos esse, sed potiùs Sacramento Confirmationis in Ecclesia recipiendos. Quæ cum ita sint, ne Gregorium III. sibi ipse adversari dicamus, concludendum erit, Gregorium eundem in nupèr memorato canone 52. de cons. dist. 4. non de alia specie intelligi posse, quàm de ea, in qua Pagani quidè Sacramentum baptismatis administraverint, sed baptismatis ejusdem formulam administrando corruerint, quemadmodum superius tradebam.

CAPUT LXIX.

De Zacharia.

Auctor laudatur Zacharias subjectorum canonum apud Gratianum.

Ex Romano Concilio.	{	Can. 4. dist. 93. ex optimis codicibus emendandus.
		Can. 3. caus. 21. q. 4. ex optimis codicibus emendandus.
		Can. 14. caus. 26. q. 7. ex optimis codicibus emendandus.
		Can. 57. de cons. dist. 1. ex optimis codicibus emendandus.
Ex aliquot Decretis.	{	Can. 2. caus. 29. q. 2. est potiùs Theodori Cantuariensis, vñ Egberti Eboracensis.
		Can. 23. caus. 32. q. 7. est potiùs Burchardi Wormaciensis.
		Can. 4. caus. 35. q. 5. ad recentiora tempora referendus.
Ex epistola ad Theodorum Episcopum Ticinensem.	{	Can. 2. caus. 30. q. 3. { simul jungendi, atque ad diversa edita exemplaria exigendi.
		Can. 3. caus. 30. q. 3. {
Ex epistolis ad Bonifacium Episcopum Moguntinum.	{	Can. 5. dist. 78. ex integra epistola supplendus.
		Can. 17. caus. 7. q. 1. ex epistolis Zacharia supplendus.
		Can. 105. caus. 11. q. 3. ex integra epistola supplendus.
		Can. 83. de cons. dist. 4. ex integra epistola supplendus.
		Can. 86. de cons. dist. 4. ex integra epistola supplendus.

Gregorio III. in Romana Sede successit Zacharias sub finem anni 741., eamdemque Sedem usquè ad annum 752. summâ cum animi moderatione, rerumque agendarum prudentiâ tenuit. Plurima quidè sunt monumenta, ex quibus egregia ipsius ergà Ecclesiam merita indicari facilè possent. Hùc tantum refero, quæ apud Gratianum demonstrantur.

De Concilio Romano.

Ad Concilium, Romæ à Zacharia Pontifice celebratum, convenerunt omnes Italiæ Episcopi de variis Ecclesiasticæ disciplinæ capitibus regulas constituturi. Vulgò traditur celebrata hæc Synodus anno 743., etenim in ejus fine hæc leguntur: *Factum est hoc Concilium*

anno secundo (legunt nonnulli tertio) Artabasdi Imperatoris, nec non & Liuthprandi Regis anno trigesimo secundo, indictione duodecima. Sive ex subscriptione ita expressa, in qua & Imperatoris, & Longobardorum Regis anni una memorantur, sive ex variis canonum constitutorum formulis, quibus & Romani, & Longobardi canonibus editis obnoxii scribuntur, facile conjicitur, tunc temporis Romanos foedus inivisse in Italia cum Longobardis, quamquam tamen Orientali Imperatori adhuc adhererent, non quidem Constantino Copronymo Iconoclastae, quem ipsi etiam Constantinopolitani ejecerant, sed Artabaso sacrarum imaginum adversus impios homines vindici, ac defensori, qui aliquot annis in locum ejecti Imperium tenuit. Quindecim canonibus, quae discutienda fuerant, definivit Zacharias: In primo, & secundo cautum fuit, ne Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi cum mulieribus habitarent, renovato hac in re Synodi Nicenae decreto. Tertius canon legitur apud Gratianum in can. 3. caus. 21. quæst. 4. ita ex optimis codicibus emendando. *Ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus saculari indumento minime utantur, nisi, ut concedet, tunicâ sacerdotali: sed nec dum ambulaverint in civitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento præsumat ambulare, præter si in itinere longo ambulaverit. Quia, sicut mulier orans in Ecclesia non velato capite deturpat caput suum, juxta Apostoli vocem, ita Sacerdos sine operimento deturpat suum Sacerdotium. Nam, si temere præsumperit contra statuta agere, communione privetur, donec quæ statuta sunt adimplere maturet. Videtur hoc in loco obviâ itum fuisse aliquot Sacerdotum moribus, qui in exteriori corporis habitu, dejectâ Romanâ togâ, omnibus olim communi, imitari voluerunt breviores Longobardorum vestes, quemadmodum eadem ratione in canone 8. præceptum est, ne Clerici, aut Monachi comam laxarent, & in canone 13. ne Clerici Ecclesias cum baculis introirent.*

Can. 3.
caus. 21.
q. 4.

In canone 4. ejusdem Concilii ita legitur: *Ut juxta sanctorum Patrum, & canonum statuta omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacebunt, qui propinqui sunt, annuè idibus mensis Maji Sanctorum Principum Apostolorum Petri, & Pauli liminibus præsententur, omni occasione sepositâ. Qui verò de longinquo, juxta chirographum suum impleant. Nam, qui hujus constitutionis contemptor extiterit, præter si agitudine validâ fuerit detentus, sciat se canonibus subjacere.* Retulit hæc Gratianus in canone 4. dist. 93. non tam Zachariæ, quam Anacleti Pontificum nomine. Sed jam superius in cap. 2. de capitibus Anacleti animadvertere debui, falsò Anacleti nomen huic canoni adpositum fuisse. Porro, cum in eodem canone statutum sit, Episcopos Apostolicæ Sedis ordinationi subjectos, scilicet eos, qui Romano Antistiti tanquam Metropolitæ etiam suberant, propinquiores saltè quotannis Romam convenire, idque juxta sanctorum Patrum, & canonum statuta; unusquisque facile intelliget, hæc spectare ad Provincialis Concilii celebrationem, quæ quotannis fieri solebat ex veterum canonum disciplina, quam fortè collapsam ex injuria temporum, idèò restaurandam Zacharias censuit, quod in Italia jungi tum facile Episcopi cœperant, ob junctos tunc temporis Romanorum animos, ac Longobardorum.

Can. 14.
caus. 26.
q. 7.

In sequentibus Concilii canonibus, quinto nimirum, sexto, & septimo, de conjugiorum juribus nonnulla decreta sunt, in octavo de Clericis aut Monachis comam laxantibus. Nonus canon ita exprimitur: *Ut nullus Kalendas Januarias, & broma colere præsumperit, aut mensas cum dapibus in domibus preparare, ut per vicos, & plateas cantationes, & choros ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo, anathema sit.* Ex his emendandus erit canon 14. caus. 26. quæst. 7. Jam ad hunc canonem illustrandum nonnulla tradidit Antonius Augustinus in lib. 2. dial. 1. de emend. Gratiani scribens, in epistola Bonifacii Martyris ad Zachariam

riam

riam Pontificem legi, conqueri illum, quòd dicerent Barbari se vidisse Romæ juxtà Ecclesiam S. Petri Kalendis Januarii paganorum consuetudine choros duci per plateas, & acclamationes, & cantiones sacrilegas audivisse, & mensas illà die, vel nocte dapibus onerari, & alia fieri. Subjicit præterea nomine *bruma* intelligi *brumalia* quædam, seu brumales ludos, quos Concilium Trullanum cap. 62. vetuerat. Incidere autem bruma solebant Saturnalibus diebus non longè à Kalendis Januariis. Tertullianus in libro de Idololatria hoc confirmare videtur cum de Brumæ honorario, & Kalendis Januariis, & Saturnalium celebratione agit. Hùc usquè Antonius Augustinus. Qui in superstitionis veterum Romanorum ritibus investigandis studuerunt, bruma, seu brumalia invenerunt celebrata in Bacchi honorem bis in anno, seu mense Februarii, seu mense Augusti. Quæcumque verò esset illius superstitionis ratio, & causa, dubitandum nemini erit, quin jure optimo velut à Christianis hominibus aliena vetita fuerint.

Can. 57.
de cons.
dist. 1.

Ejusdem Concilii canones 13., & 14. recensuit Gratianus in canone 57. de cons. dist. 1., quem Macario, non Zachariæ vetusti Gratiani codices adscripserant. En Concilii verba in can. 13. *Ut nullus Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad celebranda Missarum solemnia presumat cum baculo introire, aut velato capite Altario Dei adsistere, quoniam & Apostolus prohibet viros velato capite orare in Ecclesia; & si temerè præsumperit, communionem privetur.* Et in canone 14. *Ut Episcopus, aut Presbyter, dum ingressus fuerit ad Missarum solemnia celebranda, nullo modo audeat datà oratione (legunt alii dictà oratione) recedere, ut ab alio Episcopo, aut Presbytero suppleantur Missarum solemnia: sed, qui initium ponit, suppleat usquè ad finem, quia scriptum est: qui perseveraverit usquè in finem, salvus erit. Siquis verò præsumperit, præter quòd posuimus, agere, à sacro Corpore, & Sanguine Domini Nostri Jesu Christi sit suspensus.* Ex his aliquot jure optimo emendari poterunt apud Gratianum.

Tom. III.

De Decretis aliquot, Zachariæ tributis.

Nonnulla sunt apud Gratianum, quæ sub Zachariæ Pontificis nomine vulgari potuerunt, quasi ex aliquot ejusdem editis decretis, quæ tamèn vix Zachariæ eidem conveniunt. Hujusmodi Can. 2.
caus. 29. est in primis canon 2. caus. 29. quæst. 2. Primus ejusdem auctor esse videtur Theodorus Cantuariensis, qui in Capitulis, apud Petitem editis, cap. 12. hæc definivit: *Siquis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittere, si antè cum consensu amborum conjuncti sunt.* Eadem in suis Excerptationibus tradidit Egbertus Eboracensis cap. 124. ibi: *Siquis liber ancillam aut suam, aut alterius, in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittere eam, si antè cum consensu amborum conjuncti sint: si verò dimiserit eam, & aliam ducit uxorem, sive ancillam, sive liberam, ut suprà scriptum est, pœniteat.* Ex his Collector Capitularium Francorum in lib. 6. cap. 95. editionis Baluzianæ hanc sententiam expressit, nullo adjecto auctoris nomine: *Siquis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam, si prius consensu amborum conjuncti sunt.* Ex Capitularium libris eadem in suam Collectionem transtulit Ivo in parte 8. cap. 53., & quidèm sub nomine Capitularium lib. 6. cap. 95. Gratianus, seu quicumque Gratiano auctor extitit, eò ampliùs progressus est, ut eam Constitutionem Zachariæ Pontifici adscriberet, deindè etiàm illa verba adderet: *exceptà causà fornicationis; sed una lex deinceps erit per omnia & viro, & fœminæ.* Udenàm Zachariæ nomen in inscriptionem canonis transductum fuerit, certò definire non audeo. Dixero tamèn, fortè ex eo evenire illud potuisse, vel quòd inter Zachariæ rescripta, decretavè plura contineantur, ad jura conjugiorum spectantia, ex quibus si non eadem Gratianci canonis verba, similis tamèn sententià facilè deducatur; vel quòd Gratianus,

Aa

aut

aut qui auctor Gratiano extitit, canonem fortè derivans ex excerptionibus Egberti maluerit laudare Pontificem Romanum, qui Egberti ætate vivebat, qualis est Zacharias, quàm Egbertum ipsum. Quæ verò apud Gratianum adjecta sunt, ad glossemata potiùs attinent in textum transducta, & ex Ecclesiasticis Scriptoribus ab ipsis Glossæ auctoribus accepta; nihil enim magis vulgare erat apud Ecclesiasticos Interpretes, ubi definiebatur conjugia non posse dissolvi, quàm causam fornicationis excipere juxtà ipsammet Evangelii doctrinam. Imò, quod subjecerunt, eandem esse legem & viris, & fæminis, pòtuerunt illud excerpere ex aliis Capitularium Francorum monumentis. Sic in Capitularibus Pippini Regis, editis in Conventu Compendiensi anno 757. cap. 5. hæc habentur: *Si fæmina ingenua accepit servum, & sciebat tunc, quodd servus erat, habeat interim quo vivit. Una lex est de viris, & fæminis.*

Can. 23.
caus. 38.
q. 7.

Verba canonis 23. caus. 32. quæst. 7., quæ sub nomine Pontificis Zachariæ laudantur, cum epistolarem stilum non exhibeant, frustrà Zachariæ epistolis tribuerentur. Potiùs videntur excerpta ex Pœnitentialibus libris, qui in singulis Diœcesibus velût exemplaria indicendarum pœnitentiarum Presbyteris Sacramentum administrantibus sequenda proponebantur. Reverà in Pœnitentiali, quem pro Ecclesia sua Wormaciensi Burchardus edidit lib. 19. eadem verba leguntur, ibi: *Concubuisti cum sorore uxoris tuæ? Si fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ uxor tua fuit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui velit. Tu autem, & adultera sine spe conjugii permaneatis, & quamdiù vivatis, juxtà præcepta Sacerdotis pœnitentiam agite.* Erant hæc instituta Diœcesis Wormaciensis, quæ etiamsi Burchardus ab initio visus fuerit laudasse nomine Romani Pœnitentialis initio libri 19., tamèn videtur ex collatione aliorum Pœnitentialium, qui Romanæ Ecclesiæ adscribuntur, normam potiùs

secutus fuisse Pœnitentialis Romani, quàm verba, ac formulas transduxisse. Qui verò eas Burchardi leges in alios Codices derivavit, adscripsit nomen Zachariæ Pontificis, non tamèn prorsus injurià; licèt enim ea verba apud Zachariam Pontificem non habeantur, non nihil tamèn simile legimus in ejusdem Pontificis monumentis. Laudo hoc in loco vel Romanum Zachariæ Concilium, in quo statutum generaliter est in can. 9., ne quis aut de propria, aut de uxoris cognatione sibi aliquam jungat; vel Zachariæ capitula ad Pippinum Majorem-domus, itèmque ad Episcopos, Abbates, & Proceres Francorum missa, in quibus hæc exhibentur cap. 22. *De his, quæ duobus fratribus nupserunt, vel qui duas sorores acceperint, in Concilio Neocasariensi cap. 11. continetur: Mulier si duobus fratribus nupserit, adjiciatur usque ad mortem. Verumtamèn in exitu propter misericordiam, si promiserit, quodd facta incolumis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentia consequatur. Quodd si defecerit mulier, aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.* Hæc, ut arbitror, causæ fuerunt, cur aut Gratianus, aut qui Gratiano auctor extitit, selegerit potiùs Zachariæ Pontificis, quàm Burchardi nomen in eo canone referendo, ut Wormaciensis Episcopi sententiam, quam sententiis Zachariæ plurimùm conformem agnoverat, Romani Antistitis nomine decoraret.

Quodd contigit in canone 3. caus. 25. quæst. 5., quemadmodum superiùs suo loco expendebam, idipsum evenit in canone 4. ejusdem causæ, ac quæstionis, cujus auctor Gratianeam ipsam ætatem ferè attigisse videtur, atque nonnulla de graduum computatione ad conferendos invicèm consanguineos, vel adfines scribens, nihil antiquius habuit, quàm ut suas sententias sanctissimis nominibus inscriberet illorum Pontificum Maximorum, qui nonnulla de prohibendis intrà certos consanguinitatis, vel adfinitatis gradus nuptiis constituerant, Gregorii nimirum sive II., sive III.,

Can. 4.
caus. 25.
q. 5.

ac Zachariæ. Id jam per se ipsa exhibere viderentur duo illa Gratiani fragmenta, scilicet canon 3. & 4., quorum licet prior Gregorio, posterior Zachariæ tribuatur, uterque tamen uno eodemque orationis spiritu ita nectuntur, ut uni eidemque auctori merito tribui, ac facillè debeant. Reverà celeberrima suborta fuit quæstio de modo computandorum graduum temporibus Alexandri II. quod vel unus canon 2. caus. 35. quæst. 5. apertè demonstrat, contententibus aliis eam in matrimoniis computationem recipi, quam recipiendam in hereditatum delatione Jus Romanum civile præstituerat; aliis è converso aliter judicantibus, quorum opinionem memoratus Alexander II. epistolâ editâ confirmavit. Et, quamquàm Pontifex hic Maximus in sua Decretali Prædecessorum suorum instituta investigaverit, quæ sequeretur, atque inter cetera Gregorii nomen laudaverit; non tamen de fragmentis Gregorii, & Zachariæ, quæ in memoratis canonibus 3. & 4. legimus, mentionem ullam fecit, quam sanè fecisset, quotiès in Romanæ Ecclesiæ Scriniis custodirentur, cum mirum in modum inservire proposito potuissent. Imò, si apertissima aut Gregorii, aut Zachariæ Pontificum decreta jam edita tum fuissent, quis crederet definitæ jam controversiæ locum potuisse relinqui, quæ temporibus Alexandri II. rursùm excitaretur? Id magis, magisque confirmatur ex canone 1. Concilii Meldensis nono Ecclesiæ sæculo, ac propterea pòst Gregorii II., & III. ac Zachariæ tempora celebrati, ibi: De adfinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare. Nam & hereditas rerum, per legales instrumentorum definitiones sancita, usque ad septimum gradum protendit heredum successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur. Hæc Meldensium Patrum sententia nullo consistere modo posset, quotiès eâ ætate jam recepta fuisset diversa computandi ratio, in matrimoniis celebran-

dis, ab ea, quæ in hereditatibus legitimis deferendis custodiretur; quæ enim fieri poterat, ut præstituerent, idèd ad septimam usque generationem matrimonia prohiberi, quod ad septimum usque gradum protenderetur successio heredum, nisi æqua tum in matrimoniis jure Ecclesiastico, tum in hereditatibus jure Romanarum civili fieret computatio?

De Epistola ad Theodorum Episcopum Ticinensem.

Epistolam Zachariæ ad Theodorum Episcopum Ticinensem integram edidit Baluzius ex veteri codice MSs. Bibliothecæ Regiæ, ut ipse profitetur in appendice actorum veterum, adjecta suis adnotationibus ad Reginonem Prumiensem. Integram epistolam hoc loco describam; ad eam enim exigendi sunt canones 2. & 3. caus. 30. quæst. 3. Zacharias Episcopus servus servorum Dei Reverentissimo, & Sanctissimo Fratri Theodoro Episcopo Ecclesiæ Ticinensis. Pictacium, quod nobis tua Reverenda Fraternitas obtulit, per quod nos sciscitari curasti, si liceat Filium, cujus pater alterius filiam, ex sacro Baptismate susceptam, id est, spiritualem ejusdem patris filiam, quod dici crudele est, in matrimonio accipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse. Sed bene tua Sancta Fraternitas compertum habet, quod Dominus Moysi præcepit dicens: Turpitudinem patris tui non revelabis: turpitudinem matris tue non revelabis: turpitudinem sororis tue, & turpitudinem filia patris tui non revelabis. Turpitudinem enim revelari dicitur, dum à propria consanguinitate precipimur abstinere. Multò magis à spirituali patris nostri filia omni occasione, aut argumento supposito sub nimia districtione nos cavere convenit, ne in iram divini examinis incidat, si quis tali facinori mixtus minimè restrinxerit frenâ luxuria. Unde & omnes cavendi omnino sunt talis sceleris commixtione, ne in æternum pereant. Sed hos, qui hujus perniciose temeritatis, animæ suæ salutem despicientes, impio se miscuere matrimonio, per

Can. 2. &
3. cau. 30.
q. 3.

omnia tua Fraternitas studeat separare, & pœnitentia digna submittere; quatenus ab æterna eruti damnatione animas eorum lucreris, præstante Domino. De filiis autem, qui ex eis nati esse probantur, retulisti, si liceat eos conjugio copulari. Sed hi cur prohibeantur à conjugio, aut pro huiusmodi pœnitentiam agere compellantur, dum ex hoc absque condemnatione esse perhibentur, quia non pater pro filio, neque filius pro patre sustinebit tormenta, dicente Domino per Prophetam: Anima patris est mea, & anima filii est mea. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. Sed & Frater charissime, de his dixisse sufficiat. Cave autem, ne aliter agere subjectis concedas, ne à recto tramite inveniaris deviare. Integram hanc epistolam eisdem prope modum verbis retulit Ivo Carnotensis in parte 1. Decreti cap. 307. Sed multò aliter refertur in recentiore editione Labbeana Veneta tom. 8. pag. 267. ibi: Pictatium, quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit, per quod nos sciscitari studuisti, si licet filium, cujus pater alterius filiam ex sacri Fonte Baptismatis habet susceptam, id est, spirituales ejusdem patris filiam, quod dici crudele est, in matrimonium suscipere liceat, quod apud te enormiter asseruisti contigisse. Sed bene tua sancta Fraternitas compertum habet, quod Dominus per Moysen præcipit, dicens: Turpitudinem patris tui non revelabis, turpitudinem sororis tue non revelabis.... Filia enim prius his est. Turpitudinem enim patris tui, & turpitudinem sororis tue turpitudinem tua est. Turpitudinem enim non revelare dicitur, dum à propria consanguinitate præcipit abstinere omni occasione, aut argumento seposito sub nimia districtione nos cavere convenit, ne in iram divini hominis incidamus. Si quis tali facinore mixtus minimè restrinxerit venam luxurie, durissimè restringi cogatur. Unde & omnes omnino cavenda sunt talis scelus commixtiones, ne in æternum pereant. Sed & eum, qui ejus perniciosæ temeritatis auctor, anima suæ salutem despiciens, impiissimo sese miscuit matrimonio, per omnia Fraternitas tua studeat separare, & pœnitentia digna submittere. Quatenus ab æterna erutas damnatione animas eorum lucreris, ipso præstante Domino Deo, & Salvatore nostro Jesu

Christo. Aliud exemplar ejusdem epistolæ edidit cum adnotationibus Mansius in supplemento Labbeano; illud inter cetera animadvertens, epistolam hanc celebrem fuisse apud veteres, utpotè ad quam Nicolaus I. provocaverit sive in responsione ad Bulgaros, sive in epistola ad Carolum Moguntinum. Ex his autem exemplaribus quod cui præferendum sit, non est facile judicare, ad quæ referendisane erunt memorati Gratiani canones secundus, & tertius; & quamquàm tertius nomine Zachariæ simul, & Deusdedit Pontificum describatur, non dubito tamèn, quin contineat eandem sententiam, quæ habetur in canone secundo, quam Gratianus ideò bis describendam voluit, quia paulò aliter expressam in diversis exemplaribus invenerat. Ceterum ejusdem epistolæ sententia, cum Zachariæ temporibus congruere videatur, non erit rejicienda, quasi Zachariæ monumentum esse non possit, contrà quàm nonnulli senserunt. Etenim jam recepta erant temporibus Zachariæ cognitionis spiritualis jura, de quibus sermo fit in his monumentis. Jam pridem Justinianus Imperator declaraverat in l. 26. cod. de nuptiis, neminem posse eam uxorem ducere, quam à sacrosancto Baptismate suscepisset, adjectâ ratione: cum nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum prohibitionem, quàm huiusmodi nexus, per quem Deo mediante anima eorum copulata sunt. Instar adoptionis esse videbatur susceptio Baptismatis causâ, quâ fieret, ut qui baptizatum suscipiebat, velut ejus Pater haberetur, undè etiàm *Patrini* nomen derivatum est. Quòd si adoptionis civile vinculum inter adoptantem, atque adoptatam matrimonium celebrari non patiebatur, æquissima extitit ratio, curceptor à conjugio susceptæ repelleretur. De filio suscipientis nihil specialitèr Justinianus, neque Ecclesiæ vetusti Patres constituerant, quamquàm ex adoptionis similitudine eadem inter filios, quæ in parente, disciplina servanda esse vide-

deretur. Primus, quoad noverim, Rex Rotharis sæculo Ecclesiæ septimo legem tulit, quæ est 5. tit. 8. lib. 2. Legum Longobardarum, decrevitque non solum, ut nemo aut commatrem suam uxorem duceret, aut filiam, quam de sacro Fonte susceperit; sed etiã ne filius suscipientis susceptam uxorem haberet, adjunctâ ratione, quia spirituales germani esse noscuntur. Quæ cum ita sint, jure optimo potuit Zacharias receptam sui temporis disciplinam ita promovere, ut ad eam custodiendam Theodorum Ticinensem Episcopum hortaretur. Et quidẽm Cœlestinus III. in 2. Collectione Decretalium cap. 3. de cognitione spirituali, usus est hac Zachariæ epistola, exceptâ, ut arbitror, ex memorato Gratiani canone 3., ita rescribens: *Quidam quamdam mulierem in uxorem accepit, cujus pater ipsum, dum esset puer, de sacro Fonte antè levaverat, qui ambo conjuges 30. annis pariter sine quæstione manserunt, & filios procrearunt, licet à 15. annis eorum conscientia lasa fuisset. Postmodum verò contrâ hujusmodi conjunctionem accusatione in jure propositâ, facta est fides Ecclesiæ per testes omni exceptione majores, ipsum virum mulieris à patre ejus, cum qua contraxerat, de Baptismatis unda fuisse sublatum. Ad hoc autem cum Zacharias, & Deusdedit Romani Pontifices talem copulam decreverunt separandam, utpotè ubi cognatio spiritualis minimè esse dubitatur, maximè inter eos, per quos compatermitas contrahitur, per quam in Lege Divina germani esse dicuntur, licet tantò tempore sibi invicem cohabitaverint; quia tamen diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget, & specialitèr lire mota super hoc Marte proprio decurrente Ecclesiæ contractum illum esse cognovit, illicitum dicimus matrimonium illud fore secundum instituta canonica dirimendum: monendus est tamen uterque, ut in necessariis provideat alteri juxta vires; prolem autem susceptam antè separationem hujusmodi, si aliud non obsistat, legitimam esse censemus.* Hinc etiã, quæ constituta fuerant in Concilio Moguntino anno 813., in quo ita legitur can. 55. *Nullus igitur proprium filium, vel filiam*

de Fonte Baptismatis suscipiat, nec filiolum, nec commatrem ducat uxorem, nec illam, cujus filium, aut filiam ad confirmationem duxerit. Ubi autem factum fuerit, separentur, Fulbertus Carnotensis, uti Harduinus ad eundem canonem testatus est, in epist. 33. laudavit ex Concilio Leptinensi, sub Zacharia, Papa, & sub Principe Carolo Magno celebrato.

De Epistolis ad Bonifacium Episcopum Moguntinum.

Eximiam Sanctitatis penè Apostolicæ famam Zachariæ Pontificis temporibus meritus est Bonifacius, Martyr nuncupatus: Fuit is, ut scribit Bellarminus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, natione Anglus, Archiepiscopus Moguntinus: vixit temporibus Gregorii II. & III. & Zachariæ, Pontificum Romanorum, & obiit anno 755., scripsit epistolas multas, quæ extant. Fuerat ipse Pontificibus Maximis valdè familiaris, atque addictissimus ab juventute; hinc anno 719. adhuc Presbyter missus est in Australes Germaniæ partes legatione functurus Apostolicæ Sedis ad eas gentes, superstitioso adhuc Idolorum cultui deditas, ad Christianam Fidem adducendas, unde vulgò Apostolus Germanorum audiuit. Eo Legati munere lubentissimè suscepto, propagandæ fidei studiosissimus fuit; ne verò supremas sibi in Evangelico munere obeundo partes vindicaret, identidem Romam commeabat, præstitaque jurisjurandi religiosâ fide, se perpetuò Apostolicæ Sedi subditum futurum pollicitus est. Anno 723. promisit Gregorio II. fidem, puritatem, atque concursum Petro, & utilitatibus Ecclesiæ Romanæ, cui à Domino Deo potestas ligandi, solvendiue data est, & ejus Vicario, atque Successoribus ejus per omnia exhibere. Integra hujus jurisjurandi formula habetur in Bibliotheca Sanctorum Patrum inter epistolas Bonifacii post epistolam 117. Ad hoc jusjurandum sese referens Bonifacius idem in epist. 135. ad Zachariam Pontificem ita scribit: *Postquam me*

an-

ante annos propè triginta sub familiaritate, atque servitio Apostolica Sedis annuente, & jubente veneranda memoria Antistite Gregorio Anteriore (intellige Gregorium II.) voto contrinxi, quidquid mihi letitiæ, vel tristitiæ accideret, Apostolico Pontifici solebam indicare, Deindè Episcopus effectus sub Gregorio III. circà annum 731. eidem Papæ pollicitus est, *se omnem debitam obedientiam redditurum*, atque anno 732. in singularis benevolentiae monumentum ab eodem Gregorio III. insigne Palii obtinuit. Anno 741. Zachariæ Pontifici sacramentum renovans promisit, *se, servum, subditum, & discipulum, quantoscumque obediētes, vel discipulos donaverit Deus ad obedientiam Apostolica Sedis invitare, atque inclinare, non cessaturum*. Imò & Zachariæ Pontifici adeò obnoxium se professus est, ut nihil, nec ipsam etiā levioris negotii disciplinam definiendam, non ab eodem Pontifice exquireret, atque expectaret. Id abundè probant ea Zachariæ verba, quæ habentur in ipsius epistola, quæ incipit *Benedictus Deus*, ad Bonifacium scripta, ibi: *Nam & hoc inquisisti, post quantum temporis debet lardum comedi. Nobis à Patribus constitutum pro hoc non est. Tibi autem petenti consilium præbemus, quod non oporteat illud mandî, priusquam fumo siccetur, aut igne coquatur; si verò libet ut incoctum manducetur, post Paschalem festivitatem erit manducandum*. Anno demùm 752. Stephano III. Papæ promisit, *se Sedi Romanæ serviendo servum fidelem, & devotum permansurum*. Hæc omnia idè paulò fusiùs exhibenda censui, ut exindè liqueret, quàm arcto vinculo addictus esset Apostolicæ Sedi Bonifacius, vlr ecclesiasticarum rerum studiosissimus, moribus simplicissimus, atque integerrimus vitæ, cujus desiderium optimum illud erat, ut Sacerdotes aureis planè moribus distinguerentur, quemadmodùm deducitur ex Concilio Triburiensi in canone 44. dist. 1. de consecrat. Quando verò Bonifacius primùm Episcopus ordinatus est, non statim singulari, ut mos ceterorum erat, & est etiā in præsentia, fuit addictus Ecclesiæ, sed in generalem ad apostolicam

formam Ecclesiæ utilitatem fuit Episcopus consecratus; verùm deindè Moguntinæ Ecclesiæ singulari jure præfectus est, sempèr tamèn Romani Pontificis legatione fungens in rebus ecclesiasticis administrandis apud Germanos. Hinc cum evangelicæ prædicationis munus obiret quàm libentissimè, ut nova in dies Catholica fidei incrementa curaret, annuentibus illis quorum intererat, Lulum sibi in Moguntina Ecclesia successorem constituit, ipseque Episcopatum Trajectensem ad Rhenum obtinuit, quæ in Provincia commodior ipsi offerri occasio poterat gentes alias ad fidem Catholicam convertendi. Quo in munere diutissimè elaborans, in novis fidelibus baptizandis frequentissimè occupatus, iisdemque sacro Chrismate confirmandis, clarus meritis martyrii palmâ illustris decessit ab, iis ipsis subdolè interfectus, qui recens ab ipso sacro baptismo ablui postulerant.

Ad hunc Bonifacium, in Germania Episcopum, & Legatum, plures habentur à Zacharia Pontifice scriptæ epistolæ. Ad epistolam 1. Zachariæ pertinet canon 17. caus. 7. quæst. 1. Obtinuerat Bonifacius à Prædecessore Pontifice Maximo, ut sibi vivens eligeret Apostolici ministerii, & Episcopatus successorem. Veritus tamèn ne Principi grata electio fieret, petiit à Zacharia, quid sibi agendum foret. En verba Bonifacii: *Veneranda memoria Prædecessor vester, sicut audistis, in præsentia vestra mihi præcepit, ut Presbyterum post obitum meum, Deo volente, in ecclesiastico ministerio heredem, & successorem constituere deberem. Et hoc mihi, si Dei voluntas est, placet; sed modo dubito, & nescio, si fieri possit, quia postea frater illius avunculum Ducis Francorum occidit, & adhuc ignoramus, qualiter ista discordia pacificari, & finire valeat. Obsecro itaque, ut auctoritatis vestrae licentia sit, ut cum consilio servorum Dei de ista electione faciam, quod nobis in commune pro Deo, & pro utilitate Ecclesiæ, vel fructu spirituali, & defensione Religionis optimum esse videatur, ut consensum vestrum habeam de hoc facere, quod*

Can. 17.
caus. 7.
q. 1.

optimum esse videatur, & mihi inspirare dignetur Deus; quia hoc non videtur posse fieri, si contrarius Princeps fuerit. Hæc leguntur in epistola Bonifacii ad Zachariam, quæ incipit: *Constituamur Domine Pater*, cap. 4. Porro Zacharias in suo rescripto, quod incipit *Suscepisti*, ita respondit cap. 4. De eo autem, quod tibi successorem constitui velle dixisti, ut te vivente in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nullâ ratione concedi patimur; quia contra omnem ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur. Sed volumus, ut tibi ministret, & sit in Evangelio Christi adiutor, dicente Apostolo: si quis bene ministraverit, bonum sibi gradum acquirat. Nimis enim reprehensibile esse manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus. Sed hoc commoneamus, ut, quamdiu te divina jusserit clementia superesse, sine intermissione ores, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis; & populum, quem ad suam gratiam per tua sanctitatis industriam vocare voluit, irreprehensibiliter regere valeat, atque ad viam vitæ elaboret perducere. Nam quomodo hac, quæ poposcisti, si & voluerimus (legunt aliqui: si etiam voluerimus) concedere possumus, dum nos fragiles homines existentes, & sub conditione mortis constituti ignorantes, quid superventura dies pariat, non valeamus investigare, quis de nobis prior de presenti sæculo migret? Sin autem & eundem divina voluerit clementia post tui diem transitus superesse, si eum aptum esse cognoveris, & in tua voluntate fuerit definitum, eâ horâ, quâ te de presenti sæculo migraturum cognoveris, presentibus cunctis tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus. Hoc nulli alii concedi patimur, quod tibi caritate cogente largiri censuimus. Rursum verò post annos quinque de eadem re in epistola, quæ incipit *Sacris liminibus*, propè finem ita rescripsit sanctissimus Pontifex: *Petisti autem, ut cum nostro consulti superveniente tibi senectute, & plenâ dierum ætate, atque imbecillitate corporis, si invenire potueris alium, in eandem sedem, in qua præes, pro tui persona debeas collocare. Tu verò charissime, legatus, & missus es, ut fuisti, Sedis Apostolicæ; nos verò adiutore Deo consilium præbamus tue reverendæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium factore*

Christo, sedem, quam obtines, sancta Moguntina Ecclesia nequaquam relinquas, ut impleatur Dominicum in te præceptum: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit: sin verò, si Dominus dederit juxta tuam petitionem hominem perfectum, qui possit sollicitudinem habere, & curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis Episcopum, eritque in Evangelio tibi credito, & ministerio Christi portando, in omni loco requirens, & confortans Ecclesiam Dei. Ex his emendandus erit, atque ex ordine describendus memoratus Gratiani canon 17. caus. 7. q. 1. in quo siquid singulare, & fortè etiam contra generales canonum regulas indultum adparet, adcommoari facillè potest & temporum, & locorum, & causarum adjunctis, in quibus Bonifacius versabatur. Præterquamquod enim agebatur potiùs de Vicariatu Apostolicæ Sedis, quàm de Episcopatu, ac propterea agebatur de eo jure, quod de Prælato adhuc vivente in alium transferri faciliùs poterat, illud est observatione dignum, quod Bonifacius successorem à se sibi eligi postulaverat singularibus planè de causis, vel quod ipse aliò ad evangelicam prædicationem acciebatur, quemadmodum eventus demonstravit, vel quod inter gentes recens ad fidem conversas successoris electio, post mortem Bonifacii dilata, schismati, & seditioni obnoxia esse potuisset, fortè etiam utilitati ecclesiasticæ adversari.

Alia est Zachariæ Pontificis epistola ad Bonifacium, numero sexta, & scripta anno 744., ex qua depromptus est canon 86. de cons. dist. 4. En integram Pontificis ejusdem epistolam: *Virgilius, & Sidonius religiosi viri, apud Bajoriorum Provinciam degentes, suis apud nos literis usi sunt, per quas intimaverunt, quod tua Reverenda Fraternitas eis injungeret Christianos deinde baptizare. Quod audientes nimis fuimus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, si habetur, ut dictum est. Retulerunt quippè, quod fuerit in eadem Provincia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, nesciens latini eloqui infringens linguam diceret: baptizo te in nomine Patria, Filia, &*

Can. 86.
de cons.
dist. 4.

Spi-

Spiritu Sancta; ac per hoc tua Reverenda Fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime Frater, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut haresim, sed pro sola ignorantia Romana locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuò baptizentur; quia, quod tua benè compertum habet sancta Fraternitas, quicumque baptizatus fuerit ab Hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nullo modo debet rebaptizari, sed per solam manus impositionem purgari. Nam, sanctissime Frater, si ita est, ut nobis relatum est, non amplius à te illis prædicentur hujusmodi, sed, ut Patres sancti docent, & prædicant, tua sanctitas studeat conservare. Deus te incolumem custodiat, reverentissime Frater. Integra hæc Zachariæ epistola perspicuam reddit ejusdem Pontificis sententiam, quæ ceteroqui, prout apud Gratianum jacet, nonnullis aliquandò videri asperior potuit in ea parte, quâ scribitur baptismum validum esse, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut haresim, formulam pronunciasset, quasi visus fuerit Zacharias dixisse baptismum ab Hæretico collatum irritari. Non erat hæc sancti Pontificis mens, qui aliud manifestè declaravit in eadem epistola propè finem in verbis, nupèr exhibitis; tantum voluit explicare, quandonam corrupta Sacramenti formula diceretur, undè invalidum baptismum declarari merito posset. Sed & hoc in loco præjudicatam quorundam opinionem notare juvabit, qui ex hac eadem epistola non nihil detractum putant nomini Bonifacii, quasi sanctus Episcopus indoctos, rudèscque admodum, Sacerdotes baptismi administrando impares, in suis Ecclesiis præfecisset. Quicumque verò observaverit diligentissimè, & ipsum Bonifacium Sacerdotum plurium illius ætatis luxisse imperitiam, eosque appellare consuevisse Sacerdotes ligneos aureis utentes calicibus, ut legitur in can. 44. de cons. dist. 1. quicumque præterea observaverit, agi de Germaniarum Provinciis, tum agrestibus & incultis, in Christiana autem Fide, sacrisque mysteriis recens initiatis; qui-

cumque demùm observaverit, illo tempore non tam latinæ linguæ cultores studiosissimos, quàm vernaculæ, & prædicando Christi Evangelio magis accommodæ seligi à Bonifacio debuisse Sacerdotes, quorum operâ res ecclesiasticæ meliora in dies acciperent incrementa, faciliè Bonifacium Antistitem religiosissimum excusabit.

Jam superiùs ad canonem 17. caus. 7. quæst. 1 mentio facienda fuit de epistola Zachariæ ad Bonifacium, quæ incipit *Sacris liminibus*, data anno 748. estque numero 10. Ex illa præterea depromptus est canon 83. de cons. dist. 4. Romam venerat Burchardus quidam Wirteburgensis Episcopus, & Pontifici Maximo egregia Bonifacii gesta enarra-
Can. 83.
de cons.
dist. 4.
verat, unâque nonnulla obtulerat capitula, de quibus Bonifacius Sedem Apostolicam interrogabat. Propositis quæstionibus Zacharias rescripsit per hanc epistolam, cujus initio hæc habentur: *Primum capitulum pro Synodo Provinciæ, in qua natus, & nutritus es, quam in gentem Anglorum, & Saxonum in Britannia insula primi prædicatores, ab Apostolica Sede missi, Augustinus, Laurentius, Justus, & Honorius, & novissimè tuis temporibus Theodorus ex Græco Latinus, antè Philosophus, & Athenis eruditus, Romæ ordinatus, pallio sublimatus, ad præfatam Britanniam transmissus judicabat, & gubernabat. In illa tale decretum, & judicium firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut, quicumque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, Sacramentum regenerationis non haberet. Quod omninò verum est, quia, si mersus in fonte baptismatis quis fuit sine invocatione Trinitatis, perfectus non est, nisi fuerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizatus. De illo autem, quod per quosdam adfirmari scripsisti, ut si Evangelicis quis verbis, invocata Trinitate, juxta regulam à Domino positam, quicumque mersus esset in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quod Sacramentum sine dubio haberet, ita fortiter verbis Evangelicis fuisset consecratum baptismum, ut, quamvis sceleratissimus quisque Hæreticus, vel Schismaticus, aut latro, aut fur, sive adulter, hoc homini peten-*
ti

ti ministraret, tamen Christi esset baptisma verbis Evangelicis consecratum; & e contra, licet minister justus fuerit, si Trinitatem juxta regulam à Domino positam in lavacro non dixisset, verum baptisma non esset, quod dedit. De illis itaque immundis, & incertis viris hæreticis, atque schismaticis, qui in nomine Trinitatis petentes baptizant, sed & de his, qui sine invocatione Trinitatis mergunt in fonte baptismatis, fraternitati tua notum est, quid de illis sacrorum canonum series continet, quod & tenere te firmiter hortamur; scriptum quippe est, dicente Domino: sancti estote, quoniam & ego sanctus sum. Quod suscepisti, frater, à Prædecessore nostro sanctæ recordationis Gregorio, hujus Apostolica Sedis Pontifice, in eo permane, & ab evangelica, & apostolica, seu sanctorum Patrum tradita doctrina nullo modo declines; sed indutus lorica fidei, & galeam salutis, viriliter contra nequitiam diaboli fraudis apostolicam presentando vicem resiste. Scriptum namque est: ecce dedi faciem tuam potentem adversus faciem eorum, & constantiam tuam confortabo adversus contentiones eorum, & erit fortior petra constantia tua. Pro sacrilegis itaque Presbyteris, ut scripsisti, qui tauros, & hircos Diis Paganorum immolabant, manducantes sacrificia mortuorum, habentes & pollutum ministerium, ipsique adulteri esse inventi sunt, & defuncti; modo verò incognitum esse, utrum baptizantes Trinitatem dixissent, an non; & timent illi, qui vivi sunt, quod in tali ministerio non sint baptizati, quibus respondens jussisti omnes baptizare. Hoc quoque observasse in dicta Synodo Sacerdotes, ut qui vel unam de Trinitate Personam in baptismo non nominaret, illud baptisma verum esse non posset, quod pro certo verum est; quia, qui unam ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem, & Filium, si confessus non fuerit Spiritum Sanctum, nec Patrem habet, nec Filium; & qui confessus fuerit Patrem, & Spiritum Sanctum, & Filium non fuerit confessus, nec Patrem habet, nec Spiritum Sanctum, sed vacuus est à gratia divina. Ex his planè supplendus, emendandusque erit Gratiani canon, in quo plurima desiderantur, ex quibus præterea liquet, quæ mens potissimum & Bonifacii fuerit, &

Zachariæ; nimirum uterque probandum voluit, confirmandumque, quod olim in Anglorum Ecclesia desacra conferendi baptismatis formula, ac ministro constitutum fuerat.

Ex epistola numero 12. apud Labbeum, quæ incipit *Benedictus Deus* duo deprompta sunt Gratiani fragmenta, videlicet canon 105. caus. 11. quæst. 3., & can. 5. dist. 78: Gratulatus initio Zacharias, quod Bonifacius res ecclesiasticas in prædicatione Fidei ex proposito gereret, majoraque in dies precatus incrementa, statim hæc subjicit: *Suggessit itaque sancta fraternitas tua in suis apicibus, quod Prædecessor noster beata memoria Gregorius hujus sanctæ Sedis Apostolicæ Præsul, dum ad prædicandum verbum Evangelii tuam misisset fraternitatem in Germaniæ partibus, & gentibus illis paganis, ab eo te esse commonitum, ita ut Orthodoxos Episcopos, Presbyteros, vel quoscunque reperire potuisses in verbo exhortationis perfectos, amplius confirmares, & eis communicares, quod & factum est; siquos vero seductores Episcopos, aut pseudopresbyteros, vel quoscunque à recto fidei tramite deviantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio, quod te, Deo solatiante, usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es; vel si omnino propter principalem, & humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non voluisti, cogente necessitate Ecclesiarum Dei, attamen in eorum concilio, & consensu communionis anima tua non est coinquinata. Itaque propter hoc, quod cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum coram Deo. Te enim predicante, si obedirent, salvi essent; sin autem in iniquitate sua permanerent, ipsi perirent: tu autem, juxta Prophetam dictum, salvasti animam tuam. Hic sanè est canon 105. caus. 11. quæst. 3., in quo animadvertendum erit, non improbari Bonifacii Episcopi œconomiam, qui aliquando cum improbis hominibus conversari debuit, ut, quæcumque occasio offerretur, convertendi gentes ad germanam Christi fidem, ea facilius arriperetur. Post nonnulla responsa Zachariæ variis interrogationibus accomoda-*

Can. 105.
caus. 11.
q. 3. &
Can. 5.
dist. 78.

ta, hæc in eadem epistola subsequuntur: Inquisisti etiã & hoc, si antè tricesimum annum liceat Sacerdotem ordinari. Bonum, & congruum est, charissime frater, si fieri, & inveniri potest, ut provectæ ætatis, & boni testimonii viri juxta sacrorum canonum instituta ordinentur Sacerdotes. Si autem minime reperiuntur, & necessitas exposcit, à viginti-

quinque annis, & supra Levitæ, & Sacerdotes ordinentur, quemadmodum in lege Domini continetur. Hunc referendus est memoratus canon 5. dist. 78., undè etiã colligitur, quibus ex causis non nihil ex ecclesiastica disciplina remissum fuerit apud eas gentes, quas recens Christiana fides Deo, Ecclesiæque subjecerat.

APPENDIX.

De aliquibus Bonifacii Episcopi, & Martyris monumentis.

Ex epist. ad Zachariam Papam.	}	Can. 104. caus. 11. quæst. 3. jungendus cum can. 105. caus. 11. quæst. 3.
Ex epist. ad Echeldobaldum Anglorum Regem.	}	Can. 10. dist. 56. paulò varius in diversis codicibus.
Adjicitur.	{	Can. 6. dist. 40. incertæ admodum fidei, atque auctoritatis.

Commodè hunc referenda censui pòst Zachariæ Pontificis epistolas nonnulla Bonifacii Episcopi, & Martyris monumenta; ut enim hoc in loco ejusdem Bonifacii mentio habenda fuit, quemadmodum etiã epistolarum Zachariæ ad Bonifacium, opportunum visum est pauca subjicere, quæ ad Bonifacium pertinent in codice Gratiano. Et quidè commodiùs ceteris agendum hic est de canone 104. caus. 11. quæst. 3., utpotè qui depromptus est ex epistola Bonifacii ad Zachariam, qui etiã conjungi debet cum canone 105. ejusdem causæ, & quæstionis. Habetur ille in epistola, per Lullum Presbyterum missa, quæ incipit: *Paterna pietatis*; ubi tamèn pro illis Gratiani verbis: *Adstipulator fierem, & adjutor, quod cum divina gratia adimplere studui.... & implere non potui; sed spiritualitèr implevi Sacramentum, &c.* ità legitur: *Adstipulator, & adjutor fierem; hoc autè cum divina gratia adimplere studui.... & implere non potui. Spiritualitèr implevi Sacramentum, &c.* Hæc si junxeris omnia, liquebit, quâ cautelâ voluerit Gregorius, Bonifacium inter gentes Evan-

gelium prædicaturum vivere, ac conversari; quâ etiã ratione Bonifacius jurandum Gregorio præstitum implendum crediderit.

Alia est ejusdem Bonifacii epistola ad Regem Anglorum Ethibaldum, legunt alii Hiltribaldum, alii Echeldobaldum, alii Accheldobaldu cum hac inscriptione: *Domino charissimo, & in Christi amore ceteris Regibus preferendo, inclita Anglorum Imperii sceptrâ gubernanti, Ethibaldo Regi Bonifacius Archiepiscopus Legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ, &c.* Hinc exceptus est Gratiani canon 10. dist. 56., quem ad manuscriptum codicem Romani Correctores exegerunt, & Antonius Augustinus in lib. 2. Dial. 3. de emend. Grat. cum Thomasiano codice contulit, ità subdens: *In verbis non magna varietas est: pro illis improprium nobis objicitur, illic est, improprium est, & pro nec bello, nec in bello, pro Hispaniæ, & Provinciæ, omissâ voce &, Hispaniæ Provinciæ. Sic autè fortassè non Gallia pars, quæ Provincia dicitur, accipietur. Pro illis vindex talium, illic est judex omnipotens talium. A. ego vindex omnipotens talium scriberem. B.*

De-

Denique pro illis per ignorantes legem Dei, id est, per Sarracenos, scriptum est, per ignorantiam legis Dei, per Sarracenos. A. Quid apud Ivonem sit, videamus. C. Ivo improprium est habet, & nec in bello. Retinet tamèn & Provinciæ, atque voce vindex sive vocibus iudex omnipotens caret. Ad extremum habet per ignorantiam legis Dei per Sarracenos. A. Capitularia conferamus. C. Contuli. Et Provinciæ solum habent, cetera ut in ipsa Bonifacii epistola. Hodie hæc epistola edita est inter cetera Bonifacii ejusdem monumenta; præcipuus autèm scribentis scopus is erat: gratulabatur in primis cum ipsomet Rege, quòd pluribus optimis gestis Regium animum exornaret: deindè mitiore stilo enarrabat se accepisse, quod tamèn falsum suspicabatur, illum sine justa legitimaque conjugè, vagâ quadam libidine in plurimas rapi consuevisse; quo enarrato exposnebat, quàm turpe illud esset, atque inhonestum, potissimum ubi ageretur de Principe, cujus mores faciliè ceteri imitarentur. Ex his planè intelligitur integra memorati Gratianei canonis sententia.

Superest adhuc canon 6. dist. 40. quem ex dictis Bonifacii Martyris depromptum adseruit Gratianus; paulò aliter Ivo Carnotensis in cap. 23. partis 5. *Ex gestis Bonifacii Martyris Legati Romanæ Ecclesiæ.* At verò sive gesta, sive dicta hujusmodi Bonifacii nullibi reperiuntur, quemadmodum se non reperisse suis temporibus testatus est Antonius Augustinus, ceteroqui solertissimus rerum ecclesiasticarum veterum investigator, in lib. 2. de emendat. Gratian. Dial. 3. Romani Correctores Naucleri testimonium produxerunt, ut illum canonem Bonifacio jure quodam adscriberent. Non video tamèn, quid in hac re valere possit testimonium Naucleri, qui sæculo demùm quintodecimo scripsit, à Bonifacii temporibus valdè remotus. Potiore jure iidem Correctores laudaverunt Deusdedit Cardinalem; nondùm tamèn talis, tantaque est ejusdem Collectoris auctoritas, ut rem extrà omnem controver-

siam collocet, cum Deusdedit post duo, & amplius à Bonifacio sæcula scripserit. Ego sanè laudandam intereà censeo Romanorum Correctorum solertiam, qui Collectorem illum indicaverunt, nimirum Deusdedit Cardinalem, quem non Gratianus tantùm sequutus fuerat, sed & Ivo Carnotensis; unàque definivisse visi sunt, non omninò certam esse hujus canonis auctoritatem, quotiescumquè ipsa canonis auctoritas ad fidem, auctoritatemque Collectionis Deusdedit exigatur. Ut enim omittam, Collectionem hanc non omni ex parte probatissimam apud omnes perpetuò extitisse, dicam tantummodò, plurima in eam Collectionem effluxisse ex mercibus Isidorianis, atque, quod ad rem præsentem pertinet, sufficiet conferre eundem canonem 6. dist. 40. cum canone 8. caus. 2. quæst. 7., ut exindè dignoscatur, quanta adfinitas sit inter hunc canonem Bonifacio tributum, & epistolam Pseudo-Clementis. Non ignoro, Martinum Lutherum inter articulos, ex Codice canonum excerptos, quibus adserebat illum detestabilibus fragmentis esse repletum, ac propterea perdendum, caput hoc publicè proposuisse octavo articulo, ut ceteros suæ opinionis sectatores, fervidam præsertim juventutem, adversus canonum doctrinam concitaret, quemadmodum demonstravit Wittembergensis exitus anno 1520. die 7. Decembris, quo Codex canonum igni traditus fuit. Sunt tamèn hæc animi, nimidò, & ultrà æquitatem æstuantis, deliramenta; non enim integra rerum gestarum volumina ideò perdi necesse est, quòd in iis aliqua identidem inveniantur à veritate aliena. Quamquàm verò germana nulla supersint hujus canonis vestigia apud veteres, aut fortè etiàm videatur ipse ex Mercatoris epistolis decerptus, quid, amabo, erat, undè homo hæreticus in Codicem canonum adeò acriter declamaret? Ego non video, cur inverosimile admodum sit, Bonifacium apud Germanos Episcopum hanc, aut similem pronunciassè

sententiam, cujus pronunciandæ si occasionem verosimilem quæras, ego facillè indicabo. Constat ex epistola Bonifacii ad Zachariam, relata apud Baronium ad annum 741. n. 27., Bonifacium eundem retulisse, se audire à carnalibus quibusdam hominibus, Bajoariis, Alemanis, vel Francis juxtà Romanam Urbem quædam fieri superstitiosa, præsertim Kalendis Januarii, aliisque statis ex gentium consuetudine diebus. Sanè, cum Bonifacius superstitiones omnes eradicare studeret apud Germanos, ne sibi objicerentur Romanorum mores, qui, cum publicè, ac nemine reluctante, superstitiosis ludis incumberent, videbantur non destituti sui Antistitis auctoritate, aut consensione, (melius dixerim, dissimulatione) fortè primùm edocuit, Romanos ipsos Antistites contradicere, aut saltèm depravatos populi mores ægrè

ferre; deindè etiàm adjecit, parùm obesse optimæ ecclesiasticæ disciplinæ, quòd Romæ tum quidpiam minùs aptum germanæ doctrinæ Christi ab aliquibus admitteretur, etiamsi fortè quisquam ex Pontificibus Maximis aliquandiù conniveret; cum de aliorum gestis, præsertim supremi Ecclesiæ Principis nemo judicium ferre debeat, sed curare tantummodò, ut suos mores sacris institutis informet, quidquid alii peragant, pœnas ultori Deo daturi. Atque hæc ipsa sententia eadem prorsùs est cum sententia canonis 6. dist. 40. quem proindè, licet non quisquam statim velut germanum & authenticum Juris Ecclesiastici documentum recipiet, non tamèn statim, velut pudendum alicujus deceptoris monstrum, instàr hæretici hominis expungendum à sacris Codicibus arbitratùr.

CAPUT LXX.

De Stephano II., aut III., vel etiàm IV.

An pòst obitum Zachariæ successerit in Romana Sede Stephanus II. ille, quem per quatuor tantùm dies Romanam Ecclesiam rexisse aliqui ferunt, & statim pòst istum Stephanus III., incertum est: hinc vulgò, qui à plurimis II. dicitur, ab aliquot III. adpellatur. Hæc in causa sunt, cur hoc in loco nominaverim Stephanum II., aut III.: imò etiàm addiderim IV., qui ab aliis III., ex eo quòd pòst Paulum successerit Stephano III. seu II., atque utriusque capita confundi facillè potuerint. En canones, qui horum Pontificum nomina præseferunt.

Ex canonibus, editis in Concilio, habito in Basilica Constantiniana.	Can. 3. dist. 79.	} non omnes omninò iudubie auctoritatis; potiùs autèm Stephani IV. nomine designandi.
	Can. 4. dist. 79.	
	Can. 5. dist. 79.	
	Can. 14. dist. 31. falso tributus Concilio Stephani.	
Ex epistola ad Moguntinum Episcopum.	Can. 13. dist. 16.	} potiùs referendi ad Stephanum V. seu VI.
	Can. 20. caus. 2. quest. 5.	

O Misso Stephano illo Pontifice, quem quatruiduanum dicunt, neque enim ipsi decreta ulla, vel canones adscribi facillè possunt, paucis dicam, ab anno 752. mense Martio Romanam rexisse

Ecclesiam Stephanum II. sive III. usquè ad annum 757. Et quidèm eà ætate res Italiæ premebantur duro Longobardorum Imperio, fractis Constantinopolitani Imperii viribus: præsertim verò Ro-

ma-

mani conquerebantur, res, & patrimonia Ecclesiarum subripi, ac per vim occupari, ipsam etiã Urbem minis terri, obsidione angi, eamque ob rem ad tutelam Pipini Galliarum Regis confugerunt, cujus operâ pacem, libertatemque recuperarunt, ipso Stephano Pontifice maxima cum sollicitudine procurante. Quas identidẽ in angustias redigeretur Stephanus, facilẽ unusquisque animo concipit suo, modò nimirum Longobardorum vi pressus, modò ipsis populi sibi singulari etiã jure commissi calamitatibus defatigatus, modò de Constantinopolitanorum viribus propè destitutorum auxilio desperans, modò de Francorum tutela dubitans, modò etiã belli acris pericula expavescens, modò pòst ipsam quoquẽ victoriam nondum de diuturna pace, ac felici tranquillitate securus.

Pòst obitum Stephani anno 757. mense Majo successit in Romana Cathedra Paulus Diaconus Romanæ Ecclesiæ, Stephani ejusdem frater, vir optimè de Romana Ecclesia, & Republica olim meritis, & ad leniendos Longobardorum animos aliquandò legatus. Decem autẽ per annos, quibus Pontificatum tenuit, nonnulla edidit Ecclesiasticis rebus utilia, quorum tamẽ nulum vestigium est apud Gratianum.

Paulum excepit Stephanus III., sive IV. anno 768. ordinatus, non levitèr turbatis initio Romanæ Ecclesiæ rebus, quòd quidam Constantinus, deindè quidam Philippus Sedem Pontificiam per vim invasissent, per annum enim ferè integrum schismate concussa Romana Ecclesia tandẽ Pastorem suum suscepit Stephanum, qui obiit anno 772. nonnullis gestis adversus recentem Græcorum hæresim de cultu Sacrarum Imaginum; nonnullis etiã ad curandam Romanæ Ditionis tranquillitatem adversis conatus Longobardorum.

De Canonibus, editis in Concilio, habito in Basilica Constantiniana.

Stephani III., seu IV. auctoritate celebratum hoc Concilium est anno 769. Romæ in Basilica Constantiniana, eò convenientibus Tusciæ, & Campaniæ Episcopis propemodum universis, aliisque nonnullis ex reliquis Italiæ, & Galliarum Provinciis. Causæ celebrandæ Synodi duæ potissimum fuerunt: Prior nimirum modus & forma Romani Pontificis eligendi; idè tunc stabilenda, quòd ex ambitu Constantini, & Philippi, superiùs memoratorum, ac Sedem Apostolicam invadentium, gravissima, ut in unoquoque hujus generis schismate contingere solet, in Romanam Ecclesiam incommoda emergerant. Hinc in eadem Synodo damnatus est Constantinus ille schismaticus, imò & illi, qui ab eodem Pseudo-pontifice fuerant ordinati. Altera causa fuit recens Orientalium hæresis, qui, Sacras Imagines aversati, earum cultum impiè damnaverant. Hodiè acta istius Synodi integra non existunt: tantummodò quædam superfuerunt fragmenta, & quidẽ informia, quæ non satis tutò Stephano Pontifici integra adtribueris. Cum verò quatuor sint ex ipsis apud Gratianum, in re aliquantispèr dubia curabo, ut singula, quoad fieri possit, ad mentem, reliquiasque illius Concilii exigantur. Edidit Lucas Holstenius nonnulla capita actionis tertiæ, & quartæ ejusdem Synodi, ad quæ jure referre poterimus canones 3. 4. & 5. dist. 79. Ex actione 3. ita depromptum legimus: *Hesterno die prolata est sententia, quemadmodum Constantinus Apostolica Sedis invasor sub penitentia correptione subsistere debeat. Itẽ infra: Oportebat, ut hac Sacrosancta Domina nostra Romana Ecclesia, juxta quod à Beato Petro, & ejus Successoribus institutum est, ritè ordinaretur, & in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconibus consecraretur. Nemo non*

Can. 3.
4. & 5.
dist. 79.

videt, heic exhiberi canonem 3. dist. 79., cujus interpretatio plurimum à facto Constantini Pseudo-pontificis pendet. Fuerat enim Constantinus ipso die seditionis electionis suæ adhuc Laicus, qui facto exercitu, armatæque rusticorum hominum catervà Lateranense Patriarchium occupavit, curans deinde, ut Clericatum adipisceretur, quo adepto Pontifex consecraretur. En perspicuam causam, cur definiretur, neminem in summum Pontificem eligendum, nisi inter Diaconos, aut inter Presbyteros Romanæ Ecclesiæ jam esset adscriptus, sive, ut olim agebant, *incardinatus*, seu *Cardinalis*. Auctor Libri Pontificalis de hac Constitutione mentionem fecit, ita scribens in vita Stephani de Concilio Romano: *Tunc, allatis sacratissimis canonibus, eisque liquido perscrutatis, prolata est sententia ab eodem Sacerdotali Concilio sub anathematis interdicto, nec ullus unquam præsumat laicorum, neque ex alio ordine, nisi per distinctos gradus ascendens Diaconus, aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad Sacri Pontificatus honorem possit promoveri.* Hinc ego non dubito, quin idem canon rectè Concilio Stephani tribuatur. Addi posset ad hanc rem canon 6. dist. 79., ubi exhibetur Leo IV. similia prope modum statuuisse, eademque auctoritate Papæ Stephani confirmasse, sed vereor, ne parvi pendatur ejusdem Gratiani canonis auctoritas, utpotè quem, jam suo loco dixi, ad Leonem IV. minime pertinere.

Prosequitur Lucas Holstenius in edendis fragmentis actionis tertiæ his verbis: *Item: Sed & hoc sub anathematis interdictionibus decernimus, ut nulli unquam laicorum, sive ex manu armata, vel ex aliis ordinibus, præsumant inveniri in electione Pontificis, sed à Sacerdotibus, atque Proceribus Ecclesiæ, & cuncto Clero ipsa Pontificalis electio proveniat.* Et, priusquam Pontifex electus fuerit, & in Patriarchium deductus, omnes Optimates militiæ, vel cunctus exercitus, & Cives honesti, atque universa generalitas populi hujus Romanæ Urbis ad salutandum eum sicut omnium dominum properare debeat. Et

ità more solito decretum facientes, & in ea cuncti pariter concordantes subscribere debent. Hoc itaque & in aliis Ecclesiis sub divini iudicii obtestatione, & anathematis interdictione decernimus observandum. Hæc rursùm pertinere ad factum Pseudo-pontificis Constantini nemo non videt, qui Pseudo-pontifex, fratris sui Totonis Ducis Nepesinæ Civitatis adjutorio, & armis usus Apostolicam Sedem invaserat. An verò eadem, quæ heic retuli ex Holstenio, sint ipsamet Romani Concilii verba, an potius simili quadam formulà digesta sententia, non ausim definire. Tantùm dixero, Holstenium hac in re sequutum esse fidem Anselmi Lucensis; Auctorem autem libri Pontificalis in verbis, nupèr superius descriptis, paulò aliter Romani ejusdem Concilii sententiam descripsisse, quo sanè referendus erit memoratus canon 4. apud Gratianum.

Hinc nonnulla subjicit Holstenius ex actione 4. ejusdem Concilii ad venerationem Sacrarum Imaginum pertinentia. Deinde verò ità progreditur: *Statuta contra vim, & ambitum.* Item: *Siquis ex Episcopis, vel Presbyteris, vel Monachis, aut ex laicis, contra canonum, & Sanctorum Patrum statuta prorumpens, in gradum Majorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, id est, Presbyterorum Cardinalium, & Diaconorum ire præsumperit; & hanc Apostolicam Sedem invadere quilibet ex supradictis tentaverit, & ad summum Pontificalem honorem ascendere voluerit, ipsi, & sibi faventibus fiat perpetuum anathema.* Item: *Siquis cum armis in electione Pontificis, vel aliorum Sacerdotum inventus fuerit, anathema sit.* Item: *Siquis juvare, aut introducere in hanc Civitatem Romæ præsumperit quemquam, de quacunque Civitate, aut castro, vel loco Pontificis prius discessum, quousque in Sede B. Petri Pontifex ordinatus fuerit, anathema sit.* Item: *Siquis resistere præsumperit Sacerdotibus, atque Primatibus Ecclesiæ, vel cuncto Clero ad eligendum sibi Pontificem, secundum hanc canonicam traditionem anathema sit.* En hisce verbis exhibitum ipsummet Gratiani canonem 5. dist. 79., cujus auctoritas ma-

jor

jor etiã esse videretur, quotiẽs Lucas Holstenius hæc omnia se deduxisse profiteretur ex melioribus monumentis, quã ex quibus se singula deprompsisse confessus est. Hæc Holstenii fragmenta edidit etiã Mansius in tomo I. Supplementi ad Concilia Venetò-Labbeana, quibus adjecit ex vetusto MSs. Codice Bibliothecæ Capituli Veronensis actionem 1. ejusdem Lateranensis Concilii, quod etiã elegantibus & suis, & Cajetani Cenni adnotationibus illustravit.

Can. 14.
dist. 31.

Tribuitur præterea à Gratiano canon 14. dist. 31. *Stephano Papæ in prima actione Synodi, ab ipso in Basilica Lateranensi congregata.* Una Gratiani auctoritas tanti apud unumquemque esse non debet, ut eidem sit illicò obtemperandum. Exstat, quemadmodum animadverti, apud Mansium in Supplemento actio 1. memorati Concilii Lateranensis deprompta ex Codice antiquissimo Veronensi, & tamèn verba illius canonis 14., imò etiã, quæ cum eodem canone quomodo consonet, sententia, desiderantur. De aliis actionibus non loquor, ad quas neque sese retulit Gratianus, neque referre quisquam Gratianum canonem posset. Addo, nihil simile reperiri apud Ratherium Episcopum Veronensem in epistola 2. Romanæ Ecclesiæ, edita en Spicilegio Dacheriano tom. 2. veteris editionis, quamquàm ibidem nonnulla Romani hujus Concilii capita summam attingantur. Sed neque auctor Libri Pontificalis, qui in vita Stephani III. seu IV. expressit, licet paucis, sententias Romani ejusdem Concilii, mentionem fecit de continentia majorum Clericorum, aut de variis Græcæ, Latinæque Ecclesiæ moribus in custodienda continentia lege, quemadmodum in canone 14. legimus. Quòd si integram actionem 1. recens editam quispiam consideret, imò etiã observet Concilii illius scopum, facile agnoscet, nihil aliud ibidem pertractatum esse, quàm negotium Constantini Pseudopapæ, sive formam Pontificiæ electionis,

discussamque disciplinam de cultu ac veneratione Sacrarum Imaginum. Porro quid commune habebat cum his causis argumentum continentia à Subdiaconis, Diaconis, Presbyterisque servanda, & diversitatis disciplina apud Orientalem, atque Occidentalem Ecclesiam? Meo sanè judicio minùs opportuna tunc fuisset hujus generis disputatio, utpotè quæ exasperandis potiùs, quàm leniendis, atque in meliorem frugem redigendis, Græcorum animis inserviisset; neque enim quisquam ignorat, elaborandum potiùs tunc fuisse, ut Græci à recta fide devii ad colendas Sacras Imagines reducerentur; non ut proponeretur sequenda omninò Occidentalis Ecclesiæ disciplina, sine qua adhuc unitas Ecclesiæ consistere potuisset. Planè non ego inficias iverim, veram esse sententiam memorati canonis 14., quo nihil aliud exhibetur, quàm diversitas consuetudinum, sive apud Græcos, sive apud Latinos inductarum; similem propterea traditionem apud alios Collectores habemus: Sic in Collectione quadam canonum MSs. Bibliothecæ Taurinensis Athenæi, cujus nonnulla fragmenta edidit Mansius in tom. 2. Supplementi Labbeani pag. 67. & sequentibus, legimus sub nomine Leonis IX. contra epistolam Nicetæ Abbatis: *Apud nos nec ad Subdiaconatus gradum quispiam admittitur, nisi perpetuam continentiam, etiã à propria conjuge profiteatur: nec pòst gradum cuiquam ducere uxorem conceditur.* Exindè tamèn facillè mihi persuadere non possum, memoratum Gratiani fragmentum jure optimo adscribendum esse Stephano III. aut IV., eidemque in Synodo Lateranensi actione 1., quemadmodum testatus est Gratianus.

De Epistola ad Episcopum Moguntinum.

Duo sunt Gratiani fragmenta, canon 13. dist. 16., & canon 20. caus. 2. quæst. 5. Stephano Papæ adscripta in epistola ad Episcopum Moguntinum,

Can. 13.
dist. 16.
& can.
20. caus.
2. q. 5.

qui

qui in diversis Codicibus diverso nomine appellatur, nimirum alicubi Luitthobius, alibi Luitbertus, seu Luitbertus, alibi Umbertus. Quis verò fuerit Stephanus auctor canonis minimè indicat Gratianus. Illud pro certo in primis habendum est, Stephano I. tribui non posse, cum temporibus Stephani I. nondum apud Moguntinos Episcopi essent constituti, quos idem Stephanus edoceret; imò & ipsamet canonum memoratorum materies sæculo Stephani I. non conveniat. Neque verò iidem canones tribui possunt aut Stephano II., aut Stephano III., qui etià IV. dicitur; etenim ab Episcopatus Moguntini

erectione usque ad obitum Stephani III. qui IV. apud alios est, duo tantummodo Episcopi Moguntini recensentur, primus omnium Bonifacius, de quo jam superius sermonem institui; secundus est Lullus, quem etià temporibus Hadriani Papæ vixisse, Historici ex monumentis firmissimis testantur. Non est igitur locus Luitthobio, aut Luitberto, aut Humberto, ad quem fingamus epistolas à Stephano II., aut III. qui etià IV. dicitur, directas. Verosimilius est, hosce canones potiùs referendos esse ad Stephanum V., qui & VI. dicitur, juxta eà, quæ suo in loco commodiùs, atque opportuniùs expendentur.

CAPUT LXXI.

De Hadriano.

Quæ ex Hadriani Papæ Capitulis, seu Decreto, seu Romano Concilio se deprompsisse testatus est pluriès Gratianus, jam expendi in priore hujus operis parte cap. 45. Nonnulla adhuc supersunt hoc in loco expendenda, quæ vel ad Hadriani res gestas pertinent, aut cum ipsis nectenda sunt, vel ad ipsius epistolas, aut sanctiones.

Ex rebus gestis Hadriani.	Can. 22. dist. 63. ex Sigeberto depromptus, & ab historica fide alienus.
Nectuntur	Can. 21. dist. 63. pertinet ad Librum Pontificalem in vita Vitaliani, & Agathonis.
	Can. 30. dist. 63. ex integris exemplaribus supplendus.
	Can. 32. dist. 63. } simul jungendi, atque ex integris exemplaribus supplendi.
	Can. 33. dist. 63. }
Ex epistola ad Carolum	Can. 6. dist. 37. ad integram epistolæ sententiam exigendus.
Ex epistola ad Tarasium Patriarcham.	Can. 5. dist. 16. }
	Can. 29. de cons. dist. 3. } simul jungendi, & potiùs exigendi ad epistolas Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani.

QUO tristior fuit Italiæ universæ, ac Romanæ Ecclesiæ facies, cum primùm Hadrianum Pontificem Maximum salutarunt anno 772. seu quòd Longobardorum arma Romanis infesta essent regnante Desiderio, seu quòd Iconoclastarum hæresis apud

Orientales latiùs, ac vividiùs serperet; eo latior, atque jucundior in dies apparuit, quum pòst paucos annos labentibus rebus opem tulit Carolus Magnus, pace Romanis partâ, captis, perditisve illorum hostibus, locupletatâ ipsamet Romanâ Ecclesiâ, & honoribus

bus largissimè aucta; aliàs verò ex Nicænæ II. Synodi opportuno tempore celebratæ sanctionibus suis restitui cœperat in Oriente Sacris Imaginibus cultus, damnatâ hæreticorum impietate. Obiit Hadrianus sub finem anni 795., vel, ut alii scripserunt, sub initium anni 796. Paucis argumenta exhibui, circâ quæ aut ejus Pontificis gesta versantur, aut ejus epistolæ, responsa, ac decreta; nimirum aut de cultu Sacrarum Imaginum, aut de Italiæ universæ, præsertim verò Romanæ Ecclesiæ, tutela à Carolo suscipienda, vel suscepta, in utilitatem, quoad fieri posset, maximam administranda, actum fuit.

*De Canone 22. dist. 63., Cui nec-
tendi sunt canones 21. 30. 32.*

¶ 33. eadem dist.

Aliùs repetere juvat, quæ tradenda sunt ad interpretationem canonis 22., sicut & aliorum numero plurium in distinct. 63. Certissimum apud omnes est, vetustissimam fuisse Ecclesiarum omnium consuetudinem, ut, defuncto Ecclesiæ Antistite, Clerus & populus eligeret Successorem; quod potiore jure custoditum olim fuit in Ecclesia Romana, in qua nimirum, velut omnium Principe, nullæ esse poterant superioris alicujus Antistitis partes. Hæc disciplina viguit integra, quousque Imperatores ethnici aut de rebus Ecclesiasticis solliciti non fuerunt, aut Ecclesiam ipsam vexarunt. Ubi verò ad Christianam fidem conversi sunt, imò etiâ Ecclesiam ipsam privilegiis, honoribus, opibus ditaverunt, & ipsi voluerunt electioni Pontificis Maximi suffragari; quò jure eo validiùs contendebant uti se, quo firmiora essent dignitatis imperatoriæ incrementa, antiquatâ prope modum Romanæ Reipublicæ formâ. Summa Imperii cœpit à populo in Imperatores migrare, quemadmodum liquet ex l. 1 ff. de constitut. Principum, eamque ob rem etiâ jura populi in electionibus Maximi Antistitis in Prin-

cipem translata proponebantur. Opportunum autem videbatur quàm maximè ad obtinendam Ecclesiæ pacem Imperatoris suffragium, quo lato plebis ac turbarum schismata sedabantur, imò ipse Clerus sæpè ac sæpiùs in eum consentiebat, quem ipsi Imperatores postulavissent; sciebat enim quantum Ecclesiasticæ utilitati studeret pietas, ac religio Cæsarum, quos optimos, atque integerrimos rerum Ecclesiasticarum vindices ac patronos agnoverat, argumenta hujusmodi inter ceteros præbentibus Theodosio, ac Constantino. Diutius viguit consuetudo hujusmodi, quousque nimirum Romani Imperii jurisdictio integra apud Imperatorem perseveravit. Primum recessum ab illa fuit temporibus Pelagii II. ad annum 577., ad quem ita scribit Anastasius: *Hic ordinatur absque jussione Principis, eo quòd Longobardi obsiderent Civitatem Romanam.* Ceterum statim ac Romana Urbs libertate donata est, rursùm Pontificis Maximi electio proposita fuit Imperatori, hinc Anastasius idem ad Vitalianum Papam ad annum 655. ita scribit: *Hic direxit responsales suos cum Synodica juxta consuetudinem in Regiam Urbem apud piissimos Principes, significans de ordinatione sua: Et dum suscepti essent, renovantes privilegia Ecclesiæ reversi sunt.* (Privilegia erant Primatus Romanæ Ecclesiæ, cujus tutelam adversus Græcorum ambitum Græci ipsi Imperatores persæpè susceperant). Clariùs Platina in vita Severini, sive ad annum 638. *Vana tunc habebatur Cleri, & populi electio, nisi eam Imperatores, aut eorum Exarchi confirmassent.* De Exarchis ideò ibi fit mentio, quòd Imperatorum nomine Ravennæ commorantes res Italiæ graviores administrabant. Id adeò verum est, ut cum Gothi, etiamsi rebus Ecclesiarum infensi, Romanam Urbem occupaverint, non solum sibi reserverint jura Imperatorum in electione confirmanda Pontificis Maximi, verum etiâ onus Romano Antistiti recens electo imposuerint, ut certum tributum solveret Regi Longobardorum, quo-

tiescunquē ad ipsum accederet causā postulandā confirmationis, quæcumque tandē esset hujusmodi confirmatio, quemadmodū deducitur ex Cassiodoro in libris variarum, & apud Gregorium Magnum in Commentariis 4. Psalmi Pœnit. Hostibus à Romana Provincia profligatis, Imperatores Constantinopolitani non solum jure consentiendi in Romanum electum Antistitem experiri voluerunt pro vetusto more, sed etiā quod à Gothis olim impositum erat tributum exegerunt, rati non dedecere Catholico Imperatori munera quædam à Romano Antistite persolvi, quæ antea soluta Ethnico Principi fuissent. Res ita sese habuit usque ad tempora Agathonis Papæ, sive ad annum circiter 679. Nimirum Agatho ab Imperatore Constantino Pogonato obtinuit, ut Pontifices Maximi confirmarentur quidē suffragio Imperatoris, nullum tamē tributum pendere tenerentur. Anastasius Bibliothecarius id aperte testatur, ita scribens: *Agatho, natione Siculus, ex Monachis, sedit annos duos.... Hic suscepit divalem jussionem piissimorum Principum Constantini, Heraclii, & Tiberii Augustorum, per Epiphaniū Gloriosum à secretis missam Prædecessori suo Dono Papæ, invitantem, atque adhortantem, ut debeat Sacerdotes, vel Missos suos dirigere in Regiam Urbem pro adunatione faciendā Sanctarum Dei Ecclesiarum, quod & ordinare non distulit. Et direxit Abundantium Paternensem, Joannem Rhegitanum, & Joannem Portuensem Episcopum &c.... Tanta autem gratia divina omnipotentis concessa est Missis Sedis Apostolicæ, ut ad letitiam populi, vel Sancti Concilii, qui in Regia Urbe erant, Joannes Episcopus Portuensis Dominicorum die octavarum Pasche in Ecclesia B. Sophie missas publicas latine celebraret coram Principe, & Patriarcha. Et post pauca: Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggessit, per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis faciendā; sic tamē, ut, si contingerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur*

in Regiam Urbem secundum antiquam consuetudinem, ut cum eorum conscientia, & jussione debeat ordinatio provenire. Non hic tamē constitit Constantini Pogonati in Romanam Ecclesiam pietas, & amor; etenim non multo postea, sive anno circiter 685., Benedicto II. Papæ concessit, ut, quicumque in posterum à Clero populoque in Pontificem Maximum electus fuisset, is, irrequisito Imperatoris suffragio, pro legitimo Antistite haberetur. Itā tradit in vita Benedicti II. Anastasius: Hic suscepit divales jussiones Clementissimi Constantini Magni Principis ad venerabilem Clerum, & populum, atque felicissimum exercitum Romanæ Civitatis, per quas concessit, ut persona, qui electus fuerit ad Sedem Apostolicam, è vestigio absque tarditate Pontifex ordinaretur. Nemo non videt, quā gratam rem fecerit Romanis Constantinus, prospiciens sanè majori Ecclesiæ bono, cui ob intervalum, quo Romana à Constantinopolitana Urbe dissita est, non nisi tardius consuli poterat expectato suffragio Imperatoris: deinde etiā argumenta benevolentiae exhibens non mediocria, cum nupèr Græcorum ac Romanorum animi sancto fœdere essent conciliati, quemadmodum superius ex Anastasio ostendi. En tandē Romanum Clerum, & populum in electione Pontificis Maximi summā, & omnimodā libertate suffragiorum potitum, quā eo etiā commodius usi sunt posteriore tempore, cum Constantinopolitanorum Principum auctoritas in Italia imminuta, ac tandē deperdita fuerit. Romani Imperii in Occidente labentis ruinam attulit potissimum Græcorum Iconoclastarum in Sacras Imagines odium, ac pugna, Romanis contradicentibus, atque etiā obsistentibus; quā seditione mota adversus Imperatores Constantinum Copronimum, Leonem IV., aliosque, facilè percipitur in electione Antistitis Maximi nullas fuisse, aut esse potuisse Orientalium partes. Jura Imperii accrescere interea cœperunt Pipino Francorum Regi, & Carolo Mag-

no; sed cum Romana Civitas liberè ab ipso Pontifice Maximo penderet, populo ipso se sui Antistitis potestati committente, quidquid inani conatu Græci obsisterent, Reges ipsi Francorum, quorum animus erat, latiùs Regni sui fines extendere, & labens Imperium sibi adjungere, ac vindicare, Romanorum libertati integræ servandæ morem gesserunt, ut sibi eorumdem benevolentiam conciliarent. Intereà Rex Longobardorum Desiderius Romanam Provinciam vi adgressus, propè erat, ut Ravennam, Romani Antistitis administrationi, & curæ commissam, occuparet. A Carolo Magno auxilium petiit Hadrianus Papa, ejusdemque Principis copiis in Italiam venientibus, Desiderius, qui monitis primùm flecti non potuit, ne Romanam Provinciam invaderet, cedere armis debuit. Id causam Romanis dedit, cur Carolum Regem in Romanam Urbem veluti triumphatorem adducerent inter medias populi adclamationes, quo tempore fœdus initum est sanctissimum inter Romanos, ac Francos, quo certæ Provinciæ, ac præsertim Romana, Romanæ ipsi Ecclesiæ libera concessa est, universa autem propemodum Occidentalis Imperii jura Francis relicta, quod non solum pactum fuit temporibus Caroli, sed etiã Ludovici Pii temporibus confirmatum. Hæc ita firmissimè constiterunt usquè ad annum circitèr 955., quum videlicet Romanæ Civitatis libertati, ab Imperatoribus consecutæ, ambitio invidebat quorundam, qui eam suæ potestati subijci flagitabant vehementissimè. Duo præsertim fuerunt, Albericus, & Berengarius, regnandi libidine concitati. Albericus jam plurium Romanorum animos, atque benevolentiam sibi devinxerat, ut properaret ad regnum, quod ut faciliùs adriperet, vacante Sede ex obitu Agapiti II. curavit, filium suum Octavianum eligi in Pontificem Maximum, licèt natum tantummodò annum decimum octavum; ejus enim favore sperabat futurum, ut sui Romanorum

Imperii quædam propemodùm jaceret fundamenta. Votis respondere eventus cœperat; etenim Octavianus electus Pontifex nomine Joannis XII. ob minorem ætatem Parenti suo regendi Urbem facultatem amplissimam fecerat. Cetera optimè etiã ex voto Alberico cessissent, nisi Berengarius, quem dominandi libidine etiã præreptum fuisse nupèr ajebam, ipse quoquè coactò exercitu ad Romanam Urbem adventasset, pro obtinendo Imperio dimicaturus. Accessit ergò pugnandi animo Berengarius ad Romanam Urbem instructâ ingenti armorum copiâ, ac militum acie, eamque ob rem & Joanni Papæ, & Alberico Pontificis Parenti terrificus. Hinc & Joannes & Albericus gravi metu concussi, ut sibi, rebusque suis consularent, optimum duxerunt ad externos Principes confugere, illorum etiã implorare opem: Scilicet precati sunt Germaniæ Regem Othonem Enrici filium, qui tunc temporis rerum bellicarum optimè gestarum famam sibi illustrem pepererat, rogantes in primis, ut subsidium Romanis rebus propè labentibus ferret, deindè etiã egregia victoriæ præmia pollicentes. Noverat Otho, per hæc, faustis ominibus suscepta, felicique exitu completa, facili sibi viam sterni ad Imperium Romanorum; quamobrem, abdicato favore filii sui Othonis in Wormatiæ comitiis solemnibus Germaniæ Regno, in Italiam iter fecit ingenti instructo exercitu, ac ubi spem concepit optimam, futurum, ut Imperator ipse salutaretur, statim uno conflictu fregit Berengarii conatus, atque irritavit, in cujus victoriæ præmium Imperatoris nomen, ac dignitatem obtinuit toto consentiente Romano populo, atque adclamante.

Fuerant hæc, paucis licèt, præjacienda, ut via sterneretur ad interpretationem laudatorum canonum 21. 22. 30. 32. & 33. dist. 63. In primis canon 21., quem Gratianus professus est se descripsisse *ex gestis Romanorum Pontificum*, excerptus est ex Anastasio Biblio-

Can. 21.
dist. 63.

thecario, cujus verba nupèr referebam in historica narratione, sive quæ ad gesta Agathonis, sive quæ ad gesta Vitaliani Pontificum pertinent. Sanè quod ad Vitalianum pertinet, nulla apud eruditos dubitatio instituitur, quemadmodum neque quod pertinet ad Agathonem; neque enim est, in quo auctorem libri Pontificalis quisquam reprehendat in ea parte, quam in hoc ipso canone 21. edidit Gratianus.

Can. 22. *dist. 63.* Canonem 22. *dist. 63.* *delesiastica* se deprompsisse testatus est Gratianus. Sanè in ea parte, quæ continetur, quidquid superius de Caroli Regis in Romanam Ecclesiam meritis, deque Romanorum ergà Carolum Regem obsequio, generalitèr dictum est, nihil aberrat ab historica fide, juxtà ea, quæ tradidit inter ceteros Anastasius Bibliothecarius. In iis, quæ apud Gratianum præter Anastasii enarrationem adjecta fuerunt, talis ac tanta non extat auctoritas, ut apud nos fidem prorsus indubiam mereantur. Hujusmodi est, quod subditur, in Concilio Romano concessum ab Hadriano Regi Carolo jus Patriciatus, nec non jus ordinandi Apostolicam Sedem, ac ceteris Episcopis per Provincias constitutis Episcopatum investituras tradendi. Præterquamquod enim de hac re altum est silentium apud Anastasium, qui ceteroqui de ea utpote de negotio gravissimo fecisset mentionem, ipsamet Romana Synodus, Hadriani tempore celebrata, qualis in editis codicibus exhibetur, nihil hujusmodi continet. Deceptus est Gratianus aut ex incongrua aliquot Codicum interpretatione, aut quod sequi maluerit Scriptores suspectæ admodum fidei. Scilicet dignitatem Patriciatus ideò Carolo Magno datam eo tempore scripsit, quod legerit apud Anastasium Bibliothecarium, ceterosque Scriptores, Carolum Regem fuisse ab Hadriano receptum in Romanam Urbem, adelamante Populo, velut triumphatorem, latissimis jucunditatis signis, atque inter cetera *cum bandora*, ut scribit memoratus historicus, sive cum vexillo, quod Patriciis Urbem ingre-

dientibus explicari solebat. Ceterum Carolus Magnus jam diù pollebat dignitate Patriciatus, ut plurima demonstrant monumenta. Hæc sanè omnia, quemadmodum quod subjicitur de concessione Carolo Magno facta eligendi Pontificem Maximum, nec non tradendi Episcopatum investituras, excepit etià Gratianus à Sigeberto, sibi contemporaneo ferè scriptore; is enim circà annum 1112. enarravit, temporibus Hadriani Papæ I. celebratam fuisse Romæ Synodum 53. Episcoporum, in qua, inquit, *Hadrianus Papa cum universali Synodo dedit ei jus eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatem quoque Patriciatus. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas Provincias ab eo investituram accipere definivit; & ut, nisi à Rege laudetur, & investiatur Episcopus, à nemine consecratur: omnesque huic decreto rebelles anathematizavit, & nisi resipiscerent, bona eorum publicavit.* Hæc eadem, ut patet, verba Sigeberti exaravit Gratianus, reticito tamen auctoris nomine, fortè quod nollet historiæ tradendæ causâ laudare recentiorem, & sui temporis Scriptorem, vel quod Sigebertus in ea enarratione suspectus pluribus videri reverà posset. Ceterum non est, cur in hac parte morem Sigeberto gerere debeamus, qui nullius vetustioris escriptoris testimonio innititur; neque enim aut apud historicos Carolinæ ætatis, aut in ipsis Romanæ Synodi actis tale quidpiam legitur. Imò ne ipse quidè Eginhardus, qui Caroli Magni lateri semper adhærebat, dum ejusdem Principis vitam, & gesta descripsisset, de his licet memorabilibus rerum ac causarum adjunctis nullam mentionem fecit; quamquàm ceteros Caroli actus ad unguem usquè ità dixerim recensuerit. Ac si ipsamet Caroli Regis Capitularia inspiciamus, ipso Rege post reditum à Romana Urbe auctoritatem præbente, constituta, contrarium prorsus evincemus, quippè in lib. 1. cap. 84. sancitur, Episcopos omnes per electionem Cleri, & Populi secundum statuta canonum ordinari debere. Scio quidè, non-

nonnullos recentiores, inter quos est Baluzius, distinguere electionem ab investitura, ut electionem Clero, & Populo, investituram Carolo tum tributam adserant. Verùm, quotiès Capitularia Caroli electionem Clero, & Populo reservant, idque secundùm statuta canonum, nullamque investituræ mentionem faciunt, isthæc distinctio minimè congruit, quousquè non jam recepta demonstratur in vetustioribus Sacrorum Canonum regulis. Ut liberè fatear, quod verum est, Sigebertus ejus historici narrationis auctor scribebat, ut prænotatum est, anno 1112., quo tempore investiturarum Episcopalium controversia erat acerrima apud Germanos, quemadmodum unusquisque apprimè noverit, atque ut rem gratam faceret Henrico Principi, cujus gratiam captabat, effingere non dubitavit, Carolum Magnum, cui Henricus in Imperio, & juri-
bus successisse proponebatur, jam diù obtinuisse ab ipsis Romanis Pontificibus, unà cum Romani Patricii dignitate, jus eligendi Pontificem Maximum, necnon Episcopatum investituram conferendi. Ex his sanè facili negotio deducitur, Gratianum fragmentum gravis esse non posse auctoritatis, ad hujusmodi controversias dirimendas. Fortè quempiam morabitur adhuc Leonis Papæ auctoritas, à Gratiano laudati in canone 23. dist. 63. ubi eadem referuntur, quæ de Hadriano Papa, & Carolo Rege Sigebertus enarravit. Verùm, qualis sit hujus fragmenti auctoritas, suo loco expendemus inferiùs. Ipsemet Gratianus omnia hæc falsitatis redarguere videtur in canone 29. ejusdem distinctionis 63., referens ex Gregorio Papa, tempore Hadriani II. qui non diù post Caroli Magni obitum electus fuit Romanus Antistes, anno circiter 867. conquestos fuisse legatos Imperatoris Ludovici, quòd, cum præsentibus Romæ essent, ad electionem tamèn Pontificis invitati non fuissent, statimque adquevisse, ubi acceperunt, hoc non ex contemptu ipsorum factum esse, sed potiùs ne in exemplum traheretur,

ut in futuris electionibus Pontificum Maximorum Legati Principis expectarentur. Quod sanè indicat, etiàm post Carolum Magnum liberam Romanis fuisse sui Pontificis electionem.

Sufficere hæc viderentur ad expendendum canonem 22. dist. 63., ubi de Hadriano Pontifice sermo instituitur. Sed materiæ affinitas, quam cum eodem canone habere videntur canones 30. 32. & 33. ejusdem distinctionis, postulat, ut de ipsis adhuc in præsentia loquar, ne eadem pluribus in locis edisseram, præsertim quòd ista fragmenta superioribus non mediocrem adferre lucem possint. Verba ipsa canonis 30. dist. 63. hodiè edita sunt in Labbeana Collectione post acta Concilii Aquisgranensis anni 817., & quidè eruta ex integro Vaticanæ Bibliothecæ monumento; edita quoquè sunt apud Baluzium in tom. 1. Capitularium Francorum pag. 591. & sequentibus. Monumentum integrum hoc in loco describam ex Labbeano exemplari; atque, ubi apud Baluzium diversum quidpiam occurrer, indicabo. *In nomine Domini Dei Omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Ludovicus Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro Principi Apostolorum, & pro te (legit Baluzius per te) Vicario tuo Domino Paschali Summo Pontifici, & universali Papæ, & successoribus ejus in perpetuum, sicut à Prædecessoribus vestris usquè nunc in vestra potestate, & ditione (legit Baluzius ditione) tenuistis, & disposuistis, Civitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus montanis, & maritimis (legit Baluzius maritimis) litoribus, & portibus, seu cunctis Civitatibus, Castellis, oppidis, ac viculis in Tusciæ partibus (legit Baluzius partibus) id est, Portum, Centumcellas, Care, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum Galleii, Hortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium cum aliis tribus insulis suis, id est, majorem, & minorem, Pulvensam (Baluzius Pulvensam), & Lacum, Narniam, Otriculum, cum omnibus finibus, ac territoriis ad supradictas Civitates pertinentibus. Simili modo,*

Can. 30.
dist. 63.

do, & in partibus Campaniæ Signiam, Anagninam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinoem cum aliis partibus Campaniæ, nec non & Tibur, cum omnibus finibus, & territoriis, ad easdem Civitates pertinentibus. Nec non & Exarchatum Ravennatensem sub integritate cum Urbibus, Civitatibus, Oppidis, & Castellis, quæ pia recordationis Dominus (Baluzius Dominus) Pippinus Rex, ac bonæ memoriæ genitor noster Carolus Imperator Beato Petro Apostolo, & Predecessoribus vestris jam dudum per donationis paginam restituerunt, hoc est Civitatem Ravennam, & Æmiliam, Bobium, Casenam, Forum Pompilii, Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrarium, (Baluzius Ferrarium), Comaclum, & Adriam, & Gabelum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra, marique, ad prædictas Civitates pertinentibus. Simulque & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Humanam, Æsium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum, & territorium Valvense, Calles, Luceolos, Eugubium, cum omnibus finibus, ac terris, ad easdem Civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à Genitore nostro Carolo Imperatore Beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate, quemadmodum ab Itherio, & Macenatio Abbatibus, Missis illius, inter idem territorium Sabinense, & Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum, Castellum Felicitatis, Urbeverum, Balneum Regis, Ferenti Castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rasselas. Et insulas Corsicam, & Sardiniam, & Siciliam sub integritate cum omnibus adjacentibus, & territoriis maritimis, litoribus, portibus, ad supradictas Civitates, & insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, & patrimonia, ad potestatem, & ditionem nostram pertinentia, sicut est Patrimonium Beneventanum, & Salernitanum, & Patrimonium Calabriae inferioris, & superioris, & Patrimonium Neapolitanum, & ubicumque in partibus Regni, atque Imperii à Deo nobis commissi patrimonia nostra (in editione Labbeana ad marginem legitur: legendum hæc dubie vestra:) esse noscuntur. Has omnes supradictas Provincias, Urbes, Civitates, Oppi-

da & Castella, Vicos & Territoria, simulque & patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, Beate Petre Apostole, & pro te (legit Baluzius & per te) Vicario tuo Spirituali Patri nostro Paschali Summo Pontifici, & Universali Papa, ejusque Successoribus usque ad finem sæculi, eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu, ac ditione. Simili modo per hoc nostrum confirmationis decretum firmamus donationes, quas pia recordationis Dominus Pippinus Rex Avus noster, & postea Dominus, & Genitor noster Carolus Imperator B. Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt. Nec non & census, & pensiones, seu ceteras donationes, quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam, & Dominum, & Genitorem nostrum Carolum Imperatorem convenit, quando eidem Pontifici idem de supradictis Ducatibus, id est, Tuscano, & Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit. Eo scilicet modo, ut annis singulis supradictus census Ecclesiæ B. Petri Apostoli persolvatur, salvâ super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subjectione. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad nostram partem per hoc nostræ confirmationis decretum roboramus, ut in vestro, vestrorumque successorum permaneant jure, Principatu, atque ditione, ut neque à nobis, neque à Filiis, & Successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machinationem in quacumque parte minuatür vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus, vel Successoribus vestris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet Urbibus, Provinciis, Civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, nec non & pensionibus, atque censibus, ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentimus; sed potius omnia, quæ superius leguntur, id est, Provincias, Civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, census, ac pensiones Ecclesiæ Beati Petri Apostoli, & Pontificibus, in sacratissima illius Sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus defendere nos promittimus; ad hoc ut omnia (legit Baluzius omnia ea) in illius

Illius ditione ad utendum, & fruendum, atque disponendum firmiter valeat obtinere; nullamque in eis nobis partem, aut potestatem disponendi, aut iudicandi, subtrahendive, aut minorandi vendicamus, nisi quando ab eo, qui illo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis Civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit, subtrahere se volens de vestra jurisdictione, vel potestate, vel quamlibet aliam iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipimus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem, ita dimittat, si culpa, quam commisit, venialis fuerit inventa; sin aliter, comprehensum vestre potestati eum trademus, exceptis his, qui violentiam, vel oppressionem potentium passi idcirco ad nos veniant, ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur, quorum altera conditio est, & à superioribus valde disjuncta. Et quando divinâ vocatione hujus Sacratissimæ Sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex Regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romanos, aut publicè, aut privatim veniendi, aut electionem faciendi; nullusque in Civitatibus, vel Territoriis, ad Ecclesiam Beati Petri pertinentibus, aliquod malum propter hoc facere presumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione, & sine aliqua perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam; & eum, quem divinâ inspiratione, & Beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine aliqua promissione, ad Pontificatus Ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate, & contradictione more canonico consecrari: & cum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad Successores nostros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illum amicitiam, & caritatem, ac pacem societ, sicut temporibus pie recordationis Domini Caroli Atavi nostri, sive Domini Pippini Avi nostri, vel & Caroli Imperatoris Genitoris consuetudo erat faciendi. Hoc autem ut omnibus (legit Baluzius, ut ab omnibus Fidelibus) sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris firmum esse credatur, firmitusque per futuras generationes, & secula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo, & Venerabilium Episcoporum, atque

Abbatum, vel Optimatum nostrorum sub iurejurando, & subscriptionibus pactum istud nostra confirmationis roboravimus, & per Legatum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem Domino Paschali Papæ direximus. Ego Ludovicus, misericordiâ Dei Imperator, subscripsi. Et subscripserunt tres Filii ejus, & Episcopi decem, & Abbates octo, & Comites quindecim, & Bibliothecarius unus, & Mansionarius unus, & Ostiarius unus. Itâ describendum erat integrum monumentum, de cujus vi atque auctoritate licet dubitaverint aliqui, non defuerunt tamèn viri gravissimi, atque eruditionis laude singulari præstantes, qui demonstrarunt, non esse istud rejiciendum cum donatione Constantini, quemadmodum Carolus Molinæus audaciter scripsit, quem sequi maluit Baluzius, sive in adnotationibus in Capitularia Francorum, sive in adnotationibus in Gratianum post Dialogos Antonii Augustini de emendatione Gratiani. Quicumque de hac re curiosius investigandum voluerit, solertissimos Historicos æquè, ac criticos Scriptores facile consulat.

Canones 32., & 33. dist. 63. videntur deprompti ex illo diplomate, quod editum hodiè habemus in Veneta Labbeana Collectione tom. 11. pag. 875. cujusque authographum, aureis literis exaratum, ibidem dicitur adservari Romæ in Castello S. Angeli. Integrum etiâ heic exemplar subijciam: In nomine Domini Dei Omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Otto, Dei gratiâ Imperator Augustus, unâ cum Ottone glorioso Rege filio nostro, divinâ ordinante providentiâ, spondemus, atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro Principi Apostolorum, & Clavigero Regni Cælorum, & per te Vicario tuo Domino Joannî Summo Pontifici, & universali XII. Papæ, sicut à Prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, atque ditione tenuistis, & disposuistis Civitatem Romanam, cum Ducatu suo, & suburbanis suis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus, montanis, & maritimis, litoribus, atque portibus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tusciæ partibus, id est, Portum, Centum-

Can. 32.
& 33.
dist. 63.

tumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Surtium, Nepem, Castellum, Gallisem, Ortum, Polimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, id est, majore, minore, Pulvensim, Narniam, & Utriculum, cum omnibus finibus, ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus. Necnon Exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, quæ pia recordationis Dominus Pippinus, & Dominus Carolus Excellentissimus Imperator, Prædecessores videlicet nostri, B. Petro Apostolo, & Prædecessoribus vestris jam dudum per donationis paginam contulerunt, hoc est, Civitatem Ravennam, & Æmiliam, Bobium, Casenam, Forum populi, Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiaculum, & Hadrianis, atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis, terrâ marique ad suprascriptas civitates pertinentibus: similis & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausimum, Humanam, Hesim, Forum Sempronii, montem Feltri, Urbium, & Territorium Balnense, Calles, Luciolis, & Eugubium, cum omnibus finibus, & territoriis ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense; sicut à Domino Carolo Imperatore Antecessore nostro B. Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate. Item in partibus Tusciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Urbem veterem, Balneum Regis, Ferenum, Viterbium, Ortum, Navam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas, cum suburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis, ac maritimis oppidis, ac viculis, seu finibus omnibus. Itemque Almus cum insula Corsica, deinde in Soriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regio, exinde in Mantua, atque in monte Silicis, atque Provincia Venetiarum, & Istria, necnon & cunctum Ducatum Spoletanum, seu Beneventanum, unâ cum Ecclesia S. Christiana, posita propè Papiam juxta Padum quarto milliaro. Item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, & Capuam, necnon patrimonium ad potestatem, & ditionem vestram pertinentia, sicuti est patrimonium Beneventanum, & patrimonium Neapolitanum, & patrimonium Calabria superioris, & inferioris. De Civitate autem Neapolitana cum cas-

tellis, & territoriis, & finibus, & insulis suis sibi pertinentibus, sicut ad easdem respicere videntur, nec non patrimonium Siciliae, si Deus nostris illud tradiderit manibus. Simili modo Civitatem Cajetam, & Fundum cum omnibus earum pertinentiis. Insuper offerimus tibi, B. Petre Apostole, vicarioque tuo Domino Joanni Papæ, & successoribus ejus, pro nostræ animæ remedio, nostrique Filii & nostrorum Parentum, de proprio nostro Regno Civitates, & oppida cum piscariis suis, id est, Reatem, Aniternum, Furconem, Nursiam, Baluam, & Marsim, & alibi Civitatem Interamnem cum pertinentiis suis. Has omnes supradictas Provincias, urbes, civitates, oppida, & castella, viculos, & territoria, simulque & patrimonium pro remedio animæ nostræ, & filii nostri, sive parentum nostrorum, ac successorum nostrorum, & pro cuncto à Deo conservato, & conservando Francorum populo, jam dicta Ecclesia tua, B. Petre Apostole, & per te Vicario tuo spiritali Patri nostro Domino Joanni Summo Pontifici, & universali Papæ, ejusque successoribus, usque ad finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineat jure, principatu, atque ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes, quas pia recordationis Dominus Pippinus Rex, & postea Dominus Carolus Excellentissimus Imperator B. Petro Apostolo spontaneâ voluntate contulerunt: necnon & censum, vel pensionem, seu ceteras dationes, quæ annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de Ducatu Spoletano, sicut & in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam, & Dominum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de suprascriptis Ducatibus, id est, Tuscano, & Spoletano sua auctoritatis præceptum confirmavit: eo scilicet modo, ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ B. Petri Apostoli persolvatur: salvâ super eisdem Ducatus nostrâ in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem, & filii nostri subjectione. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum roboramus, ut in vestro permaneant jure, principatu, atque ditione: & neque à nobis, neque à successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machi-

nationem, in quacunque parte vestra potestas imminuatur; aut à vobis inde aliquid subtrahatur de suprascriptis videlicet Provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, nec non & pensionibus, atque censibus, ita ut neque nos ea facturi simus, neque quibuscumque ea facere volentibus consentiamus. Sed potius omnium, quæ superius leguntur, id est, provincia, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, & patrimonia, atque insule, censusque, & pensiones ad partem Ecclesie B. Petri Apostoli, atque Pontificum, in sacratissima illius Sede residentium, nos, in quantum possumus, Defensores esse testamur, ad hoc ut ea in illius ditione ad utendum, & fruendum, atque disponendum similiter valeant obtineri, salva in omnibus potestate nostrâ, & filii nostri, posterorumque nostrorum, secundum quod in pacto, & constitutione, ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis, successorumque illius continetur, id est, ut omnis Clerus, & universa Populi Romani Nobilitas, propter diversas necessitates, Pontificis irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas, sacramento se obligent, quatenus futura Pontificum electio (quantum uniuscujusque intellectus fuerit) canonicè, & justè fiat; & ut ille, qui ad hoc sanctum, atque Apostolicum regimen eligitur, nemine consentiente, consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in præsentia Missorum nostrorum, vel filii nostri, seu universæ generalitatis faciat promissionem pro omnium satisfactione, atque futura conservatione, qualem Dominus, & venerandus spiritalis pater noster Leo spontè fecisse dignoscitur. Præterea alia minora huic operi inserenda prævidimus, videlicet ut in electione Pontificum neque liber, neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram institutionem ire præsumperit, exilio tradatur. Insuper, ut nullus Missorum nostrorum cujuscumque impeditionis argumentum componere in præfatam electionem audeat, prohibemus. Nam & hoc omnimodis instituere placuit, ut qui semel sub speciali defensione Domni Apostolici, sive nostræ fuerint suscepti, impetratâ justè utantur defensione. Quod si quis quemquam illorum, qui

hoc promeruerunt, violare præsumperit, sciat se periculum vitæ suæ esse incursurum. Illud etiam confirmamus, ut Domno Apostolico justam in omnibus servant obedientiam, sive ducibus, ac judicibus suis ad justitiam faciendam; Huic enim institutioni hoc necessariò adnectendum esse perspeximus, ut missi Domni Apostolici, seu nostri semper sint constituti, qui annuatim nobis, vel filio nostro renunciare valeant, qualiter singuli duces, ac judices populo justitiam faciant. Hanc Imperialem Constitutionem quomodo observent qui missi, decernimus, ut primum cunctos clamores, qui per negligentiam ducum, seu judicum fuerint inventi, ad notitiam Domni Apostolici deferant. Et ipse unum è duobus eligat, aut statim per eosdem missos fiant ipsæ necessitates emendatæ, aut misso nostro nobis renunciantem per nostros missos à nobis directos emendentur. Hoc ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris firmum esse credatur, propriæ manus signaculo, & nobilium optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostræ roboravimus, & bullæ nostræ impressione obsignari jussimus. Sequuntur post hæc signa Ottonis Imperatoris, nec non Episcoporum decem, Abbatum duorum, aliorum Comitum, ac Procerum nonnullorum, atque ita concluditur: Anno Dominicæ Incarnationis 962. indictione 5. mense Februarii 13. die ejusdem mensis, anno verò Domini Ottonis imperii invictissimi Imperatoris 27., facta est hæc pactio feliciter. Auctoritatem hujus monumenti non defuerunt, qui in dubium revocarent, eâ potissimum ratione, quod Otto primus Henrici filius suus potius in Romano Imperio jura prorogare studuerit, quàm imminuere, quem admodum ex Flodoardo, Reginone, Luitprando, nec non ex Romano Concilio anni 963. ipsomet præsentem Ottonem, deducitur. Fuerunt è converso viri gravissimi, qui pro tuenda hujus monumenti fide ac sinceritate non mediocriter elaborarunt. Ego tantum dixerò, apud Gratianum nonnulla occurrere menda; & primum in inscriptione canonis 32. dist. 63. ibi: Constitutio primi Henrici, & primi Ottonis cum Romanis Pontificibus. Frustatâ adjectum fuit nomen Henrici primi,

cum nullum hujusmodi negotium gestum adpareat inter eundem Henricum, Romanosque Pontifices; neque aliter Ottonis Constitutioni pactione potuit Henrici nomen adjici, nisi quod Otto Henricum parentem habuerit, eidemque in Imperio successerit. Sanè in ea parte, in qua de Eugenio Pontifice fit mentio, agnoscenda est Constitutio Lotharii Imperatoris, qui anno circiter 830. temporibus Eugenii II. ita decrevit, quemadmodum legimus in lib. 3. Legum Longobardarum tit. 11. n. 3. ibi: *Volumus, ut in electione Pontificis nullus presumat venire, neque liber, neque servus, qui aliquod impedimentum faciat, illis exceptis solummodo Romanis, quibus antiquitus fuit consuetudo concessa per Constitutionem sanctorum Patrum eligendi Pontificem: & si quis contra hanc jurisdictionem facere presumpserit, in exilio tradatur.* In ceteris exigenda erunt Gratiani verba ad nupèr descriptam Constitutionem, multaque à Gratiani codicibus expungenda, quæ in eadem Constitutione desiderantur, quemadmodum nonnulla adjicienda, ut ad fidem meliorum, integrorumque codicum singula consonent. An verò jure optimo adjecta à Romanis Correctoribus fuerit postrema illa clausula canonis 33. dist. 63. *Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia*, ex eo uno, quod apud Centium Camerarium illa haberetur inter varias juramentorum formulas, facile unusquisque judicabit. Hæc itaque omnia cum suis animadversionibus non inaniter videntur in hunc locum relata; siquidem, ubi quis singula singulis contulerit, non solum animo concipiet, quæ sit ferenda sententia de canone 22. dist. 63., sed & quid sentien dum sit de iis, quæ Hadriani gesta interpretaturus edisseruit Gratianus ad calcem canonis 34. eadem distinctione.

De epistola ad Carolum.

Can. 6.
dist. 37.

Huc referri omninò debent, quæ in pri ore hujus operis parte fusiùs tradidi in cap. 43. de Concilio VII., seu Nicæno II. generali; tunc enim pluribus per-

sequutus sum & causas, & modum, quibus Franci ab Orientalibus dissidebant, undè videbantur etiàm Concilii Nicæni II. canonibus adversari. Et quidè in Galliis duplicis generis erant, qui adversus constituta Nicænæ Synodi scripserant in causa colendarum sacrarum Imaginum. Alii, quibus ceteroquin animus erat à vera fide non recedendi, propterea quæ sacras colendi Imagines, cum ingratum haberent jam Græcos veterem hæresim in Nicæno Concilio abdicasse, cujus hæreseos causa Imperium Occidentale ab ipsis ad Francos translatum fuerat, veriti, ne fortè ab illis deposito errore Imperium recuperaretur, adhuc Græcorum mentem insectati sunt, agentes, in Orientali Ecclesia non eum cultum sacris Imaginibus decretum, qui deberetur eisdem, sed majorem illum cultum, qui soli Deo congrueret. Hujusmodi fortè esse potuerunt nonnulli ex Concilii Francofurdensis Episcopis, si illius Concilii est canon ille secundus, qui in vulgaribus ejusdem exemplaribus legitur. Alii, qui scilicet contra definitionem Ecclesiæ sacras Imagines detestabantur, Nicæni Concilii gesta, & sanctiones irridebant; iique non solum Concilii phrases, & argumenta quæcumque rimabantur, atque ad strictissimam amussim exigebant, sed & profitebantur, se nullum unquam cultum sacris Imaginibus præstituros. Hujus posterioris generis homines, sine dubio hæretici, plurima scripserant adversus Nicænam definitionem, atque in vulgus sparserant. Quamobrè optimum duxit Hadrianus apologiam Synodi facere, adversantium objectionibus respondere, scriptisque omnia commendata mittere ad Carolum Magnum, cujus pietate, ac religione futurum sperabat, ut hæretici compescerentur. Hæc est epistola Hadriani ad Carolum Regem, quæ incipit *Dominus ac Redemptor noster, &c.* subjecta actis Concilii Nicæni II. in Labbeana Conciliorum Collectione, cujus hic ordo est: Post præfationem sibi objecit Hadrianus sigillatim quæcumque ab hæreticis ad-

ver-

versus Nicænam Synodum prædicabantur, atque objectis sigillatim etiã respondit. In capite 49. leguntur hæc hæreticorum verba, sive lusus causâ factæ interrogationes, ibi: *Quæ sit differentia imaginis, & similitudinis, sive æqualitatis; quasi concludere vellent etiã colendas esse similitudines, sive æqualitates, quotiescumquẽ colendæ proponerentur Imagines.* His respondit Hadrianus: *Quis de fidelibus ignorare se putat aliquandõ, quæ sit imago, aut similitudo, vel æqualitas? In sancta verò Catholica, & Apostolica Ecclesia humilibus datur gratia. Nam differentia Mathematicorum exterioris arte disciplina fideles conservare despiciunt, B. Ambrosio dicente in libro 1. de fide, ubi inter cetera inquit: Dicendum est nobis, quod scriptum est: Cave te, nequis vos deprædetur per philosophiam, & inanem seductionem secundum traditionem hominum, & secundum elementa hujus mundi, & non secundum Deum. Omnem enim vim venenorum suorum in dialectica disputatione constituunt, quæ philosophorum sententia definitur, non adstruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit Deo saluum facere populum suum. Regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nemo non videt, quantum lucis accipiat ex Hadriani sententiã, itã integrè descriptã, Gratianus canon 6. dist. 37., qui itã à Collectore exhibetur, quasi ex eo demonstrari possit, dialecticæ regulas à Catholicis viris evitandas esse, neque ullo modo illis fore inhærendum. Dialecticam illam insequitur prudentissimus Pontifex, quam Iconoclastæ hæretici collocabant in versutiis, fallaciisque nonnullis, quibus incautos decipiebant, præsertim ubi Imagines unã cum similitudinibus, atque æqualitatibus promiscuè sumebant, ubi de cultu illarum agendum esset. Ait propterea jure optimo, à nemine ignorari, quid inter imagines intercedat, atque inter similitudines, seu æqualitates. Interea verò improbat hujusmodi hæreticorum argumenta, quasi cavillationes, ac tortuosas ingenii vias, eò stratas, quò facilius incauti ad impietatem deducan-*

tur. Eadem, quæ apud Gratianum legimus, habentur etiã apud Ivonem in cap. 229. part. 4. ubi tamèn priora verba hæc sunt: *Omnem vim inventorum suorum in dialectica disputantes ponunt hæretici, &c.*

De Epistola ad Tarasium Patriarcham.

Licet in Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani ordinatione improbatum quidpiam à Sanctis Patribus, ac præsertim ab Hadriano Pontifice, fuerit, quòd laicus statim ad Episcopatum ascendisset, tamèn ipse excusatione dignissimus fuit, cum non spontè, aut libentè, sed invitatus ad Pontificatum adtractus est potius, quàm adductus; illi verò, qui invitum hominem ordinandum curaverant, pietatis, ac religionis studio id moliti fuerunt. Ut enim Iconoclastarum hæresim universos propemodum Constantinopolitanorum animos occupaverat, cumque pauci autèm in vera fide, ac religione consisterent, viri boni agnoscetes Tarasium in Sacras Imagines pium, illustri etiã genere natum, in aula Imperatoria optimè meritum, illum in Episcopum sibi elegerunt, licet laicum, futurum sperantes, ut ejus fide, pietate, doctrinã, præstantiã, atque auctoritate Constantinopolitana tandèm Ecclesia mutaret faciem, atque ad germanam Fidem, quæ propemodum ubiquè in Oriente corruebat, revocaretur; imò ceteris Orientalium Ecclesiis, ut revocarentur, esset exemplo. Itaque Tarasius hisce auspiciis Episcopatum suscipiens anno circitè 785., statim de more Episcoporum recens ordinatorum misit ad Patriarchas omnes, ad ipsum Hadrianum Papam, suam fidei professionem, quæ habetur in Collectionibus Conciliorum inter acta Concilii Nicæni II., actione 3. Ibidem inter cetera fidei dogmata, quæ Tarasius profitetur, hæc leguntur: *Per sextam (intellige Synodum generalem) sicut ex duabus naturis Christum, ex quibus & est, olim esse di-*

Can. 5.
dist. 16.
& can. 29.
de conc.
dist. 3.

diceram; ita & duas naturales voluntates, & operationes ejus in utraque natura credidi, humanâ, scilicet, & divinâ: submittoque anathemati Cyrum, Sergium, Honorium, Pyrrhum, Paulum, & omnes Consecratores eorum: Dogma quoque ipsorum, ut Sodomiticam vitem, & Gomorrhiticam propaginem, amaritudinis botryonem habentes, odivi. Ipsius autem sancta sexta Synodi cum omnibus dogmatibus, quæ legaliter, ac divinitus ab ea promulgata sunt, etiam depromptos canones recipio, in quibus refertur, in quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito Precursoris exaratur ostensus, qui in figura præcessit gratia, verum nobis per legem demonstrans agnum, Christum videlicet Dominum nostrum. Veteres ergo figuras, & umbras, utpotè veritatis indicia, & præcedentes characteres Ecclesie traditos salutantes, gratiam honore præferimus, & veritatem hanc ut legis plenitudinem admittentes. Ut ergo perfectio etiam per colorum operationes in omnium vultibus depingatur, characterem agni Dei Nostri Christi, qui tollit peccata mundi, secundum humanitatem etiam in Iconis ex hoc pro veteri agno definimus depingi; per eum videlicet celsitudinem humilitatis Dei Verbi considerantes, & ad memoriam conversationis, quam in carne gessit, passionis quoque, ac salutaris mortis ejus adducti, atque redemptionis, quæ hinc est mundo effecta &c. Sic se se habet latîna interpretatio Græcæ Synodi, quæ edita adparet in Tom. 8. Labbeanæ Veneretæ editionis. Paulò aliter antiqua, & vulgata ejusdem Epistolæ editio latîna his verbis: Sextam autem (intellige Synodum generalem) laudo, quod ex duabus naturis Christum prædicavit, ob id etiam illi duas naturales voluntates, & operationes in alterutra natura, humanâ scilicet, & divinâ, adsignavit; anathemate autem execror Cyrum, Sergium, Honorium, Pyrrhum, Paulum, & omnes, qui eorum decretis insistent, veluti Sodomiticam vitem, & Gomorrhicum palmitem amaros botros producentem, exosos habeo. Ejusdem quoque sextæ Synodi omnia, tum recte, & divinè decreta edita, traditosque canones recipio, præcipuè tamen in quo assignatur quibusdam in picturis agnum digito Precursoris indicatum feliciter effigiari, velut in typum

gratia, verum illum agnum Christum Deum nostrum, per legis præcessionem præfiguratum. Propterea antiquas illas picturas, & umbras figurarum, tamquam symbola, & notas Ecclesie traditas, amplectimur; ipsam tamen gratiam, & veritatem prius suo honore convenientes; legis enim satisfactio hæc sunt: picturas autem non in alium usum admittimus, nisi ut perfectius omnium conspectui, oculisque exhibeantur; quemadmodum agnus, qui peccata mundi sustulit, juxta humanam effigiem configuratus à nobis erigitur, ut ex hac ejus humiliatione altitudinem Verbi Dei considerantes, ad memoriam dispensationis in carne ejus omnia trahantur, & ad illius passionem, saluiferamque mortem, undè mundo liberatio orta est, veluti manu ducamur. &c. Sanè ex his apprimè liquet, undè Gratianus exceperit duos illos canones, nimirum can. 5. dist. 16., & can. 29. de cons. dist. 3., quos rectius ex Tarasio Patriarcha Constantinopolitano, quam ex monumentis Hadriani Papæ laudavisset. Quid enim aliud iidem canones continent, quam quod in argumentum fidei suæ Tarasius recens Episcopus ordinatus exhibuerat? Fateor, extat responsum Hadriani Papæ ad Tarasium, in quo eadem fermè leguntur: verum ibidem non quid ipse profiteretur Hadrianus exprimendum voluit, sed potius laudavit Tarasium, quod ita, quemadmodum scripserat, profiteretur. Verba Hadriani hæc sunt, quæ leguntur in ipsius responso ad Tarasium, quod incipit Pastoralibus curis, ubi inter cetera sic habetur: Invenimus autem in prædicta synodica Epistola sanctitatis vestræ post plenitudinem fidei, & confessionem sacri Symboli, & omnium sanctarum sex Synodorum, & de sacris, & venerabilibus characteribus miraculum laude, ac veneratione dignissimum contineri: quia & easdem Sanctas sex Synodos suscipio, cum omnibus regulis, quæ jure, ac divinitus ab ipsis promulgata sunt. Inter quas continetur: in quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito Precursoris exaratus ostenditur, qui in figura præterit gratia, verum nobis per legem præostendens agnum Christum Dominum nostrum. Ergo veteres figuras, & umbras, ut vo-

veritatis indicia, & præsagia Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam præferimus, & veritatem, hanc ut plenitudinem legis suscipientes. Ut ergo perfectio etiã per colorum operationes in cunctorum vultibus depingatur Agni Christi Dei nostri, qui tollit peccatum mundi, secundum humanitatem, characterem, & imaginem hominis, pro veteri agno depingi desinimus, per ipsum Dei Verbi humilitatis celsitudinem considerantes, & ad memoriam in carne conversationis, tam scilicet passionem ejus, quàm salutarem mortem, atque redemptionem, quæ hinc est mundo effecta, manu quodammodo reducentes. Constat itaque, memoratos Gratianeos canones Tarasii potius esse, quàm Hadriani. At si quæramus, quinam ille canon sit ex generalibus Synodis depromptus, in quo mentio fit sacræ vetustæ imaginis Christi Domini, vel eo usquẽ depicti sub figura agni à Præcursore demonstrati, vel in posterum pingendi ad formam hominis, nullum sanè alium canonem agnoscere quispiam poterit, quàm canonem 82. Concilii Trullani, his verbis expressum: *Inter nonnullas venerabilium Imaginum picturas Agnus, qui digito Præcursoris demonstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram adsumptus est, verum nobis Agnum per legem Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras, & umbras, ut veritatis signa, & characteres, Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam & veritatem præponamus, eam ut legis impletionem suscipientes. Ut ergo, quod perfectum est, saltèm coloribus effigiatum, omnium oculis subjiciatur, Agni ejus, qui tollit peccatum mundi, Christi Dei nostri instar hominis characterem, etiã in imaginibus deinceps pro veteri Agno statui jubemus, ut per ipsum Verbi Dei humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoquẽ ejus in carne conversationis, ejusque passionis, & salutaris mortis manu ducamur, ejusque, quæ ex eo facta est, mundo redemptionis.* Hunc Trullani Concilii canonem specialitèr laudandum in sua fidei professione voluit Tarasius, quia in illis temporum, & causarum adjunctis ejus canonis professio erat peropportuna. Fortè enim adversus Tarasii ordinationem proponi poterat, illum

vulgatâ Græcorum hæresi abductum Sacrarum Imaginum cultum detestari, & recepissee recentiores illas Græcorum pseudo-Synodos, in quibus denegatus est honos Sacris eisdem Imaginibus debitus. Quamobrèm nihil opportunius erat Tarasio, recens in Patriarcham electo, quàm ea specialitèr profiteri, quæ longè à Græcorum hæresi abessent, atque hac professione animum Romanorum Pontificum sibi conciliare, à quo jam plurimi Græcorum Antistites schismate concitato defecerant. Hinc causam facilè agnoscimus, cur Tarasius idem dixerit, se sanctas sex Synodos recipere generales, & apud Græcos celebratas, silentio verò præterierit posteriores illas pseudo-Synodos in causa Sacrarum Imaginum factas, utpotè quas minimè sequebatur, licèt non expressè damnaverit œconomix cujuspiam causâ, ne scilicèt à se Græcorum Schismaticorum animos magis averteret, quos tandèm in rectam viam reducendos sperabat. Dices: cur verò Tarasius Trullanæ Synodi parùm probatæ canonem laudavit, in argumentum fidei suæ, imò etiã velut canonem sextæ generalis Synodi agnovit? Cur præterea Hadrianus Papa eam ipsam ob rem integram Tarasii fidem commendavit, ac libentissimè suscepit? Nùm exindè demonstrabitur, Concilii Trullani canones æque apud Romanam Ecclesiam, atque apud Orientales propemodum universos fuisse receptos, ac confirmatos? Non hanc fuisse, arbitror, Tarasii mentem, eove minùs Hadriani Pontificis. Tarasius in primis fortè errore facti decipi potuit ex vulgari Græcorum persuasionem, apud quos Synodi Trullanæ canones prædicabantur veluti canones Synodi VI. generalis, licèt sexta generalis Synodus nullos canones edidisset; atque eo faciliùs decipi Tarasius potuit, quo minùs erat rerum sanctionumque Ecclesiasticarum peritus, homo laicus, & è laico statim in Patriarcham electus. Quòd si mihi Tarasium des in sacra prudentia Græcorum eruditissimum, atque ex animo laudantem

tem nomine sextæ Synodi Trullanos canones, quos sciret reverà non esse sextæ Synodi; non ideò improbendam censeo ejusdem voluntatem. Etenim, ut animo præconceperat in Orientali Ecclesia cultum Sacris Imaginibus decernendum, cœpit in sua fidei professione, quid ipse in ea causa sentiret, aperire perspicuè; neve videretur à Græcis in Sacras Imagines infensis omninò dissidere, laudandum voluit Trullanum Græcorum canonem, quem ex traditione etià Græcorum appellare canonem voluit Synodi sextæ, parùm sollicitus intereà de investigandis, discernendisque Synodorum Orientalium canonibus, dummodò, quod tùm præcipuè agendum erat, cautiùs, atque efficacius ageretur. Quid, amabo, vehementius Græcos excutere poterat, atque ab hæresi revocare ad fidem, quàm canon ille Trullanus, & quidè Concilio generali VI. tributus, quandò certum est Græcos ipsos & Trullanos canones recepisse, & illos recepisse velût canones sextæ Synodi? Hunc itaque proposuit Tarasius, quo Græcorum hæresim conficere tutiùs meditabatur, velût ex ipsismet Græcorum Schismaticorum monumentis. Sed & animadvertere juvat verba ipsa Tarasii, ex quibus apertè non constat, Tarasium in ea fuisse sententia, ut Trullanos canones susciperet, eosdemque sextæ generali Synodo adscriberet. In eo exemplari, quod primo loco superiùs edidi, ità legitur: *ipsius autèm sanctæ sextæ Synodi... etià depromptos canones recipio, in quibus refertur: in quibusdam venerabilium Imaginum &c.* Referri, asserit, in canonibus

sextæ Synodi Trullanum canonem de Sacra Servatoris Imagine, eundemque canonem se recipere professus est Tarasius; non tamèn exindè professus est, canonem illum reverà esse Synodi sextæ, aut se æquè recipere ceteros canones Concilii Trullani. Eadem est significatio verborum, quæ habentur in secundo exemplari epistolæ Tarasii, superiùs edito, nec non quæ habentur apud Hadrianum, referentem ipsamet Tarasii verba. Quod verò ad ipsum Hadrianum Pontificem Maximum pertinet, licèt ipse probaverit, imò etià laudaverit Tarasii professionem, in ea potissimùm parte, quâ Trullanorum canonum decreta proponebantur, recepit quidè doctrinam in eo canone expressam, doctrinam sanè divinæ traditioni conformem, optavit etià Græcos omnes in eandem sententiam convenire; at de Trullanis canonibus, quorum nomen reticebatur, sollicitus minimè fuit, nec investigandum tunc prudenter erat, an illi recipiendi, confirmandique forent, an præterè habendi uti sextæ Synodi canones, nec ne. Quod si sollicitius inquirendum voluisset Hadrianus, turbare quodammodò visus fuisset inopportunè optima illa Græcorum Catholicorum vota, qui ceteros in hæresim Iconoclastarum lapsos ad rectam fidem reducere meditabantur. Pòst hæc apprimè, uti decet, perspecta, nihil amplius desiderandum videtur ad rectam Gratianorum canonum interpretationem, præsertim canonis 5. dist. 16. quem Gratianus ipse parùm aptè disputationi, quam susceperat, adcommoavit.

A P P E N D I X.

De canone 21. caus. 1. quæst. 1. adscripto Tarasio Episcopo Constantinopolitano.

QUÆ multa nupèr dicenda fuerunt de Tarasio Constantinopolitano Patriarcha, occasionem mihi op-

portunam exhibere videntur, nonnulla hoc in loco subjiciendi de canone 21. caus. 1. quæst. 1., utpotè qui Tarasio ei-

eidem adscribitur, ne fortè aliàs eadem, quæ hic tradita sunt, regerere cogar. Itaque, quod pertinet ad verba ipsa canonis 21. frustrà ego elaborarem in illis exigendis ad optima exemplaria, cum abundè jam id factum fuerit à Romanis Correctoribus, qui & in ipso Gratiano Codice priorem Epistolæ partem integram ediderunt seu græcè, seu latine. Ego adjiciam, hanc Epistolam suspectæ fidei visam fuisse viris eruditissimis, qui eandem à Theodoro Balsamone, in Romanos Pontifices infenso, effectam esse dixerunt. Sanè legitur quidè illa pòst acta Synodi Nicænæ II. in exemplaribus Græcis, ab eodem Balsamone depravatis; sed in antiqua collectione Latina desideratur: imò & Græcorum aliquæ Collectiones, quemadmodum etiàm Romani Correctores animadverterunt, egregiam injuriam inferunt in Hadrianum Pontificem; quæ sanè Collectiones si germanæ sunt, clariùs indicant, epistolam non ab alio factam, quàm ab eo, qui Romanam Ecclesiam insequabatur, qualis erat Balsamon, nunquàm verò ab eo, qui Hadriani Papæ, & Romanæ Ecclesiæ studiosus erat, qualis fuit Tarasius. Ejus epistolæ scopus eò tendit, ut Tarasius redarguat Hadrianum Pontificem de vitio Simoniae, improbans, damnavisque,

adductis in eam rem veterum Patrum testimoniis, ordinationes, datà, pactave pecunià celebratas. Hujusmodi autem vitio deditum Hadrianum Pontificem nemo unquàm ex Scriptoribus Ecclesiasticis, seu Historicis, memoriæ commendavit. Intererat Balsamonis hanc insinuare calumniam, ut, vitia Romanis Pontificibus affligendo, Græcorum animos à Romana Ecclesia averteret. Sunt, fateor, nonnulli, qui asseruerunt aliò pertinere epistolæ argumentum, tradentes, Tarasium fuisse de Simonia suspectum; atque ut hanc suspicionem submoveret, epistolam scripsisse ad Hadrianum, quâ palàm testaretur, quantum à Simoniae vitio abesset. Verùm, qui totam Epistolam legerit, attentiusque consideraverit, facile dignoscet, Epistolam non se purgantis, sed potiùs alios reprehendentis, esse. Hinc jure ac merito conjicere quispiam poterit,tribuendam hanc epistolam esse Balsamoni, jam de falsitate monumentorum adversus Romanam Ecclesiam confingendorum, corrumpendorumque convicto. Ceterum non ivero inficias, ejusdem Tarasii Constantinopolitani, & Hadriani Papæ temporibus aliqua adversus Simoniacos constituta fuisse, quemadmodum argumento esse potest canon 4., & canon 5. Concilii Nicæni II.

CAPUT LXXII.

De Leone III.

Omisso canone 16. caus. 3. quæst. 9. de quo superiùs actum est in cap. 42., Leoni III. videntur hæc à Gratiano fuisse tributa.

Ex formula purgationis	{ Can. 18. caus. 2. q. 5. in variis codicibus variâ formulâ expressus. Can. 19. caus. 2. q. 5. pertinet ad Capitularia Caroli Magni. Can. 6. caus. 16. q. 6. Can. 29. caus. 16. q. 7.	{ incerti auctoris existunt.
Ex epist. ad Carolum Regem,		

Leonis III. Papæ vices variæ fuerunt ab anno 795., quo Hadrianus in Pontificatu successit, usquè ad annum 816., quo mortuus est. Initio scilicet

licet eximiâ cum sui laude exceptus à populo Romano consentientibus omnibus, nemine discrepante, non mediocriter sui nominis gloriam auxerat; deinde verò à Romanæ Ecclesiæ Clericis, in sublimiori etiâ dignitate constitutis, vexatus, fugæ se dedere debuit: Hinc ad Carolum Magnum se contulit, ejus patrocinium de suorum Prædecessorum more imploraturus. Princeps autem religiosissimus pro suo in Romanam Ecclesiam, ac Romanos ipsos Episcopos studio nihil optabilius executus est, quàm Leonis causam, ac dignitatem in tuto collocare; quod perfecit, Romam unâ cum Pontifice veniens, ubi & Leoni eadem, sedato hostium schismate, tranquilla suæ Sedis possessio restituta, & Carolus Princeps Imperatoris nomine salutari cœpit. Interea verò non defuerunt, qui Leonem de atrocibus quibusdam criminibus accusarent, cujus rei causâ in Urbe convocari Concilium postularent. Et quidem plures Episcopi eò conveniunt, ipso Leone consentiente, qui vehementer optabat, ut de adversantium calumnia palàm constaret, quâ ratione fieret, ne honori suo quidpiam detraxeretur, aut detractum quoquo modo jam diù fuisse videretur. Itaque in Concilio, ipsis Episcopis Supremi Pontificis causam dirimere, aut judicio definire renuentibus, ipse Leo sese à delatis criminibus purgavit, eâque ratione, ut seditiosi exilio publicæ tranquillitatis causâ mulctarentur, obtinuit. Hinc, quousque Carolus Imperator vixit, fretus amicitia Principis, cui charissimus erat, pacificè Ecclesiæ præfuit; sed, mortuo Carolo, aliquot interfuerunt simulates inter ipsum, & Ludovicum in Imperio successorem, causam præbentibus viris seditiosis Romæ consistentibus, qui novam Imperii formam in Occidente constitutam turbabant. Non tamèn diù ita sese res habuit; siquidem brevî & Pontificis, & Imperatoris animi compositi fuerunt.

De formula purgationis.

Tradidit Gratianus in canone 18. Can. 18.
caus. 2.
q. 5. caus. 2. quæst. 5. fragmentum formulæ illius, quâ Leo III. de nonnullis, uti nupèr præfatus sum, criminibus accusatus, palàm in Romano Concilio sese purgavit. An verò, quæ apud Gratianum, aliosve Collectores formula recensetur, eadem ipsa sit, quâ Leo usus fuerit, plurimùm dubito; etenim, quicumque Leonis purgationem retulerunt Scriptores, aut Historici, diversam formulam descripserunt. Sic Anastasius in ejus vita inquit: *Aliâ verò die in eadem Ecclesia B. Petri Apostoli cum omnes adessent generaliter Archiepiscopi, seu Episcopi, & Abbates, & omnes Franci, qui in servitio ejusdem Magni Regis fuerunt, & cuncti Romani in eadem Ecclesia B. Petri Apostoli, in eorum presentia amplectens præfatus venerabilis Pontifex sancta Christi quatuor Evangelia coram omnibus ascendit in ambonem, & sub jurejurando clarâ voce dixit: Quia de istis falsis criminibus, quæ super me imposuerunt Romani, qui iniquè me persecuti sunt, scientiam non habeo, nec talia egisse me cognosco. Et hoc peracto, omnes Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & cuncti Clerici litaniâ factâ laudes dederunt Deo &c.* In libro Romani Ordinis hæc describitur, velût formula purgationis à Leone recitata: *Nota res est, Fratres charissimi, malos adversum me homines insurrexisse, neque ad vitam meam gravissimis criminibus infamasse. Cujus rei cognoscenda gratiâ Clementissimus hic, ac Serenissimus Rex Carolus unâ cum Sacerdotibus, ac Principibus suis in hanc Urbem se contulit. Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. à nemine judicatus, neque coactus, sed meâ voluntate impulsus, purgo me presentibus vobis coram Deo, & Angelis ejus, qui conscientiam novit, & B. Petro Principe Apostolorum, in cujus conspectu consistimus, neque sceleratas res, quas mihi obijciunt, perpetrasse, neque perpetrari jussisse, Deum testans, in cujus judicium venturi sumus, & in cujus conspectu consistimus. Et hoc facio, non legibus ullis obstrictus, neque hanc consuetudinem, aut decre-*

tum

tum in Sancta Ecclesia Successoribus meis, & fratribus Coepiscopis imponere cupiens, sed ut certius vos iniquis suspicionibus liberem. Paulò aliter eadem formula refertur apud Burchardum, & Ivonem, quorum verba in parte descriperunt Romani Correctores pòst Gratianum canonem 18. caus. 2. quæst. 5. Monachus quidam Sangallensis in vita Caroli Magni ità scribit: *Illic intemeratus Pater Leo assumens Evangelium Domini nostri Jesu Christi, posuit super caput suum, & in conspectu Caroli, ejusque militum, assistentibus etià persecutoribus suis, in hæc verba juravit: Sic in die magni judicii sim particeps Evangelii, sicut immunis sum criminis, falsò mihi ab istis objecti.* Hinc sanè adparet, purgationem quidè à Leone III. publicè factam, attamèn non certà, statutàque publicè formulà usum fuisse, quam scilicèt formulam, qui rem gestam scriptis commendarunt ex arbitrio verosimili quadam verborum texturà juxtà ea, quæ vulgò acceperant, descripserunt. Hujusmodi est canon Gratianus, cujus propterea nemo non videt, qualis fides sit, & auctoritas. Unum adhuc est, quod animadvertamus ad Gratianum, qui antè memoratum canonem 18. explicans capita, in eam quæstionem relata, quibus præstituitur accusatos purgare se debere, ait id verum esse, si reus se purgare voluerit, ut sacri canones modum, non necessitatem purgandi accusato imponant, quod deindè adparere dicit ex auctoritate Leonis, qui datà purgatione ait de seipso &c. Ut traditioni suæ atque doctrinæ confirmandæ studeret Gratianus, alia in medium proferre debebat exempla reorum, qui, non lege adacti, sed potiùs spontè purgare se voluerint. Nàm Leonis exemplum meo judicio parùm accommodum esse videtur, cum supremæ in Ecclesia dignitatis ratio singularis non patiat in discrimen necessariò venire coràm Episcopis, neque Pontificem Maximum debere se necessariò coràm Episcopis purgare, ubi accusetur. Hæc planè ad alios inferioris Ordinis Clericos, aut etià Episcopos extendi nullo modo possunt, quod

ipsemet Gratianus agnovisse videtur antè canonem 19. caus. 2. quæst. 5.

De Epistolis ad Carolum Regem.

Quicumque legat verba canonis 19. caus. 2. quæst. 5. in quo Leonis Papæ III. mentio fit, & ejusdem purgationis, de qua jam superiùs sermonem habui, statim intelligit, illum canonem Leoni III. tribui nullo modo posse. Non est tamèn diutiùs morandum, ut auctorem quæramus; Nàm verba illa genitoris nostri Pippini satis indicant Carolum Magnum aut loquentem, aut scribentem. Reverà in Capitulari Aquisgranensi anni 803. Paulino Patriarchà Aquilejensi vices gerente Sedis Apostolicæ, & Carolo Magno Imperatoriam auctoritatem explicante cap. 7. eadem propemodùm verba leguntur, ibi: *Omnibus vobis visu, aut auditu notum esse non dubitamus, quod sæpissimè, suadente antiquo hoste, Sacerdotibus diversa crimina objiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio, & satisfactio fiat, licèt tempore bonæ memoriæ Domini genitoris nostri Pippini, sive priscis temporibus à Sanctis Patribus, & à reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissimè ventilatum fuerit, non tamèn plenitè, & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Nostris quippè temporibus idipsam à Sanctis Episcopis, & reliquis Sacerdotibus, & ceteris Ecclesiastica dignitatis Ministris nostris in regnis, seu in aliis Deo degentibus, nobisque unà cum eis agentibus, sæpissimè propter multas, & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualitèr consultu Domini, & Patris nostri Leonis Apostolici, ceterorumque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, sive Orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum, & Sacerdotum, nec non & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorumque Sacerdotum ac Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium, & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vobis omnibus utriusque ordinis ministris scire volumus. Statutum est namquè ratione, & necessitate, ac*

Can. 19.
caus. 2.
q. 5.

auctoritate prædictâ consultu omnium, ut quotiescumque cuiquam Sacerdoti crimen imponitur, si ipsius accusator talis fuerit, ut accipi debeat, quia quales ad accusationem Sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est. Si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonicè est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum testium adprobare in conspectu Episcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur. Et si culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum suprascripto prætextu adprobare ipse accusator minimè poterit, & hoc canonicè definatur. Ipse ergo Sacerdos, si suspiciosus, atque incredulus suo Episcopo, aut reliquis suis Consacerdotibus, sive bonis & justis de suo populo, vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine, aut in prædictâ suspitione remaneat, cum tribus, aut quinque, vel septem bonis ac vicinis Sacerdotibus, exemplo prædicti Leonis Papa, qui duodecim Presbyteros in sua purgatione habuit, vel eo amplius, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse perspexerit, & cum aliis bonis, & justis hominibus, se, Sacramento coram populo super quatuor Evangelia dato, purgatum Ecclesia reddat. Siquis autem scire considerat, quales testes ad accusationem Sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit. Eadem leguntur in libro 5. Capitularium cap. 36. in editione Baluziana. Eam ipsam Constitutionem, similia etiam quædam in aliis Capitulis Caroli Magni, quæ de purgatione Sacerdotum edita fuerunt, reperies in tomo 1. Capitularium ejusdem Baluzianæ editionis pag. 385. Hanc stabiliendi in Clericis, ac præsertim Sacerdotibus, vel Episcopis disciplinam occasio fuit peropportuna. Siquidem circà finem octavi sæculi singularia quædam recepta erant in judiciis publicis, ut, quotiescumquè de crimine fieret accusatio, reus ipse & accusator, imò etiam ipsi aliquandò testes, sive in accusatoris, sive in rei subsidium accedentes, in singulare certamen venirent, & susceptis armis in campum prodirent, ut non rei discussa veritas, sed pugnæ ejusdem exitus con-

troversiam definiret. Præterea, ubi graves conjecturæ reum angebant, duplex prodita erat purgationis forma, vel per ferrum candens, vel per aquam seu calidam, seu frigidam; quo fieret, ut facto quodam omnia dirimerentur, seu, ut melius dicam, divinæ voluntati per dubia indicia exploratæ omnia commissa viderentur. Id, etsi in laicis hominibus permitteretur, non tamèn decorum videbatur in clericis, quorum purgatio necessaria quidè, prout res incideret, erat, at non eâ ratione facienda. Eam ob rem & Pippinus, & Carolus Magnus, in rebus Ecclesiasticis Pontifices Maximos consulere potissimùm exoptantes, imò eorum vota perpetuò sequentes, Romanorum Antistitem & suffragiis & exemplis inhærentes, purgationis singularem formam Sacerdotibus indixerunt, qualem in nupèr descripto capite exhibebam.

Incertum est ipsis etià invicem collatis Gratiani codicibus, an canon 6. caus. 16. quæst. 6., nec non canon 29. caus. 16. quæst. 7. tribui debeant Leoni III. vel Leoni IV.; alicubi enim Leo III., alicubi IV. commemoratur. Si Leoni III. adscribendi forent, producenda in medium esset aliqua ejus epistola ad Carolum Magnum Imperatorem: Si verò potiùs Leoni IV. tribuerentur, exhibenda esset quædam ipsius epistola ad Carolum Calvum, ut omnia rectè invicem consonent. Verùm hujusmodi fragmenta aut inter epistolas Leonis III., aut inter monumenta Leonis IV. minimè reperies, ut proindè tota auctoritas, ac fides hujus rei sit penès Gratianum, aut penès Ivonem, qui auctor extitit Gratiano. Non interest multum, in investiganda canonum istorum origine elaborare; etenim, quæ sententia in illis exprimitur, plana admodum est, ac vulgaris, quam si ex aliis monumentis certissimis, ac perspicuis colligere velis, sexcenta facillè ejusdem generis reperies. Quod spectat in primis canonem 6. caus. 16. quæst. 6., nihil aliud ibidè adseritur, quam

Can. 6.
caus. 16.
q. 6. &
can. 29.
caus. 16.
q. 7.

quàm suprema Romanæ Ecclesiæ auctoritas, atque ergà ceteras regiminis utilitas; & si fortè aliquandò eveniat Præsulem ipsum inutilem apud aliquos judicari, hinc verò semper eandem Romanam Apostolicam Sedem apud omnes venerabilem esse debere. Verùm quis ignorat, plurima hujusce generis monumenta passim in Ecclesiasticis gestis adparere? Unum adfero depromptum ex Leone IX., qui in epistola ad Michaelē Patriarcham Constantinopolitanum ità scribit cap. 35. *Qua de re, Fratres, utinam non ad iudicium nostrum dicamus, profectò sumus, qualis Petrus, & non sumus, qualis Petrus, quia idem sumus officio, & non idem merito. Et quotiescumquē lac, & lanam, scilicet stipendium, & honorificentiam ab oculis Dei exigimus, nulla meriti nostri ibi sit commemoratio, sed officio nostro quaritur debita recompensatio. Ac sic, meritum Petri non habentes, officium autem Petri exequentes, officio nostro debitos reposcimus honores, Apostolo dicente: quamdiū minister ero, ministerium meum honorificabo. Et pramonens oves Christi ad solvendum singulis debita, ait: Reddite omnibus debita: Cui honorem, honorem &c. Quod spectat canonem 29. caus. 16. q. 7. adnotandum in primis est, quæ in pluribus Gratiani exemplaribus leguntur quasi Leonis Papæ sint, in aliis legi partim quasi Leonis, partim quasi Gratiani Collectoris. Leonis enim esse possunt verba illa: *Contrà Sanctorum Patrum censuras videtur existere, si secularis, vel laicus Presbyteros ab Ecclesiis, in quibus tempore administrationis eorum nominati, vel introducti fuerint, nitetur (ità habet Ivo cum nonnullis Gratiani exemplaribus, licet in pluribus editis legatur videtur) expellere. Cetera, quæ sequuntur in vers. Si verò videntur esse potius Gratiani, quem-**

admodum jam animadvertit Franciscus Florens ad canones causæ 16. de antiquo jure Patronatus, ibi: *Sicut & quæ in fine præcedentis canonis (nimirum can. 29. caus. 16. quæst. 7.) verba subjiciuntur, si verò fundatores &c. non sunt confundenda cum præcedentibus: sunt enim Gratiani, quamvis in quibusdam codicibus confundantur. Apud Ivonem in cap. 102. partis 3. verba illa si verò fundatores usquē in finem desiderantur. Atque huic argumento aliud accedere videtur, quod deducitur ex disciplina temporum sive Leonis III., sive Leonis IV., neque enim certò demonstrari potest, jam tū viguisse jura fundatorum in ea parte, qua jure necessaria subsidia ab Ecclesiis petere possent, & quidē eo jure singulari, quod recentioribus sæculis obtinuit. Ceterum, quæ legimus initio Gratiani canonis, plurimum consonant cum aliis Ecclesiasticis, & quidē germanis monumentis. Referam hoc in loco capitulum 9. Synodi Augustanæ, temporibus Agapiti II. Papæ celebratæ anno 952. ibi: *Ut laici Presbyteros sine conscientia, & consensu proprii Episcopi ab Ecclesiis, eis canonicè commendatis, non ejicere præsumant, nec alios locum eorum subire faciant; quia, ut ab Episcopis ordinantur, ità necesse est ab ipsis Ecclesias procurandas accipiant, sicut in Concilio habetur Arelatensi cap. 4. Huc etiā referri possent Capitula Caroli Calvi tit. 37. cap. 11., & tit. 40. cap. 9., unà cum capite 84. libri 1. Capitularium Baluzianæ editionis, ibi: *Statutum est, ut sine auctoritate, vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituentur, nec expellantur. Et si Laici Clericos probabilis vite, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nullā qualibet occasione eos rejiciant.***

CAPUT LXXIII.

De Stephano IV. seu V.

Stephano IV. seu V. videtur tributus apud Gratianum hic exhibitus canon.

(*Can. 28. dist. 63. apocryphus, & Stephani temporibus minimè accommodatus.*)

Stephanus Papa, qui Leoni III. in Romana Sede successit anno 816. apud aliquos IV. hujus nominis, apud alios V. adpellatur; cujus discriminis causam faciliè quisquam repetet ex iis, quæ superiùs paucis tradidi in cap. 70. Vir fuit sacrorum canonum studiis ab adolescentia addictus, insignis Evangelii præco, cunctis propterea acceptissimus; sed vix per menses septem Pontificatum Maximum tenuit, intereaquè nihil detraxit Pastoralis sollicitudini, quâ Ludovici Imperatoris animum cum Romanis prudentissimè conciliaret; nam in Gallias ad Ludovicum pergens vetustum illud Romanorum Pontificum, & Imperatorum, ità dixerim, fœdus quodam modo renovavit. Scriptores Ecclesiastici egregia ad eam rem Pontificis gesta perspicuè demonstrant. Vulgò huic Pontifici tribui solet, quod à Gratiano traditum est in canone 28. dist. 63. Verùm viris eruditissimis jam diù visum est, hoc monumentum inter apocrypha recensendum esse. Scribit inter ceteros Severinus Binius in suis adnotationibus: *Decretum, quod sub nomine Stephani IV. de Romani Pontificis electione extat dist. 63. can. 28. Quia Sancta, Stephani Papæ esse non videtur; tum quòd hac in re impostores schismatici, ut supra visum est, frequenter Ecclesia imponere studuerint; tum etià quòd Ludovicus Imperator in constitutione, sub initium Paschalis Papæ à se edita, de donatione facta Romana Ecclesie, electionem & coronationem Romani Pontificis liberam esse, neque ad aliud teneri, & obligari voluerit, quàm ut post sui electionem, & consecrationem Imperatoriam Majestatem, prout Successor Stephani Paschalis fecisse conspicitur, hac de re certiore reddat.*

&c. Idipsum tradidit Baronius ad annum 816. Papebrochius, Natalis Alexander, aliique Catholici Viri, quibus Pagium adjungere possem ad annum 897., qui tamèn fragmentum illud ad Stephanum VI. referendum censet. Sanè, quod ad Stephanum IV. seu V. attinet, nulla ipsi fuit occasio similia decernendi, neque Anastasius Bibliothecarius, qui Pontificum ejus ætatis monumenta adamussim refert, hujusmodi decreti ullam fecit mentionem. Clarissimus Muratorius in tomo 2. parte 2. pag. 128. Rerum Italicarum, postquàm Romani Concilii anno 863. temporibus Nicolai I. Pontificis celebrati, canones plurimos ediderit, numero autèm 11. hunc canonem descripserit: *Siquis Sacerdotibus, seu Primatibus, Nobilibus, seu cuncto Clero hujus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ electionem Romani Pontificis contradicere præsumpserit, sicut in Concilio Beatissimi Stephani Papæ statutum est, anathema sit;* hic putavit referri monumentum Stephani Papæ, quale apud Gratianum legimus in dicto canone 28. dist. 63., & memorans eruditorum virorum de hac re disputationem, ità subjecit: *Acta Concilii Romani, nunc mihi evulganda, famosam hujusmodi controversiam dirimere posse videntur.* En, ut Nicolaus I. de electione Romani Pontificis agens, ac turbas in ea exoriri solitas eliminare cupiens, confirmat, & observandum decernit, quidquid in Concilio Beatissimi Stephani Papæ statutum est. Ergò decretum Stephani procul dubio IV. eam in rem præcesserat. Hoc autèm vix aliud esse potuerit, quàm quòd Gratiano laudatur, cui tamèn si velis aliquod superadditum à subsequentis Pontificibus, non repugnabo. In Concilio quoquè Romano, habito sub Lamberto Imperatore, atque aded non an-

no 904. ut putavit Baronius, & post eum Lab-
beus tom. 9. pag. 502. Collection. Concilior.
sed quidem anno 898. roboratur antiqua con-
suetudo, observata in electione Pontificis. Si an-
tiqua tunc erat consuetudo, ergo ad tempora
usque Stephani IV. Papæ illius initia non imme-
rito deducantur. Hunc usque Muratorius.
Verum, dixerim veniâ Viri clarissimi,
& de literaria Republica optimè meriti,
non animadvertit ipse, dum ista scribe-
ret, ad Concilium Romanum anni 769.
sub Stephano III. celebratum, ex quo
depromptus est canon 3., & 4. dist. 79.
ubi sanè multa sunt salubriter decreta ad
schismata auferenda occasione electionis

Pontificis Maximi. Cum verò ad hoc
Romanum Concilium commodè referri
possit canon Concilii Romani sub Ni-
colao, jam superius ex Muratorio me-
moratus, quod exinde argumentum de-
duci potest ad demonstrandum, cano-
nem 28. dist. 63. jure optimo adscrip-
tum fuisse Stephano IV., aut V.? Quam-
obrè cum inane propemodum sit ca-
noni Gratiano præsidium ex canonibus
Concilii Romani, quale Muratorius edi-
dit, non video cur à sententia virorum
eruditissimorum sit recedendum, qui
jam dudum monumentum illud velut
prorsus apocryphum rejecerunt.

CAPUT LXXIV.

De Paschali.

Paschali I. tributis apud Gratianum videntur sequentes canones.

{	Can. 7. caus. 1. quæst. 3. ad varios codices, & fragmenta cano-
num exigendus.
	Can. 27. caus. 1. quæst. 7. exigendus ad germanam Paschalis epis-
tolam.
	Can. 60. caus. 2. quæst. 7. consonat cum can. 1. Synodi Regiati-
cinæ.
	Can. 14. caus. 3. quæst. 5. falsò adscriptus Paschali Papæ.

E Monasterio ad Pontificiam Sedem
invitus propemodum, ac reluc-
tans adductus est Paschalis post obitum
Stephani anno 817., & quidem eo tem-
pore, quo nondum omnino confecta
Iconoclastarum hæresis Catholicos præ-
sertim in Oriente vexabat. Plurimum
ipse adversus eandem hæresim elabora-
vit, obiitque anno 824. vir apud om-
nes Ecclesiasticos, præsertim apud pau-
peres, optimè meritis. Huic Pontifici
an jure adscribendus sit canon 7. caus.
1. quæst. 3., an potius Paschali II. plu-
rimi dubitant. Verum, cum jam similia
quædam Paschali Papæ tribuerit Urba-
nus II. in epist. ad Lucium Præpositum
S. Juventii, definiri faciliè controversia
potest, tutòque adseri, ibi non Pascha-

lem II., sed I. memorari, cum Pascha-
lis II. Urbano II. successerit. Verba Ur-
bani hæc sunt: *Sed & Beatus Prædecessor
noster Paschalis de consecratione, & de rebus,
quæ proveniunt ex consecratione, adfirmat,
quod quisquis alterum eorum vendit, sine quo
alterum habere non potest, neutrum non ven-
ditum delinquit.* Fateor quidem, tempo-
ribus Paschalis II. similia quædam edita
fuisse decreta; sic in Concilio Pictavien-
si illius temporis ita legitur can. 7. *Ut
præbenda non vendatur, vel ematur, neque
pastus inde exigatur, sub excommunicatione in-
terdicimus.* Et in statuto Paschalis II. quod
ex Codice MS. Ecclesiæ Carnotensis edi-
dit Jacobus Petit in tomo 2. Pœnitentia-
lis Theodori Cantuariensis pag. 420. Nos
verò, sanctorum Patrum statuta sequentes, &
ab

ab omnibus ea intemerata servari volentes, easdem consuetudines penitus abdicamus, & Sancti Spiritus auctoritate prohibemus, ut pro præbendis, vel ecclesiasticis beneficiis munus aliquod exigatur. Sed licet hæc consonent cum laudato Gratiani monumento, non tamen ad hæc ipsa referre se voluit Gratianus, cum Paschalem Pontificem canonis auctorem memoravit. Antonius Augustinus in lib. 1. Dialogo 4. de emendat. Gratiani testatur, se cognovisse ex veteribus libris, hunc canonem laudari ex epistola Paschalis I. ad Mediolanenses; cui observationi consonat codex MS. Lucensis, cujus edidit monumentum Mansius in supplemento ad Concilia Veneto-Labbeana, etenim refertur ibidem epistola hæc eadem, ex qua depromptus est Gratiani canon cum hac epigrapha: *Epistola Paschalis Papæ ad Archiepiscopum Mediolanensem*. Ex hoc autem Paschalis nomine demonstrat in sua admonitione idem Mansius, epistolam ad Paschalem I. pertinere, cum in codicibus vetustis Paschalis, quem hodiè Primum adpellamus, Paschasius diceretur, quemadmodum inter cetera fidem facere potest canon 8. caus. 1. quæst. 3. vers. *sed & Beatus*, ubi referuntur verba Urbani II. superius exarata, sed in vetustis Gratiani codicibus pro nomine Paschalis Paschasius legitur, licet hodiè à Romanis Correctoribus id fuerit emendatum. Itaque hodiè non solum, pro canone Gratiani verè tribuendo Paschali I.; atque ad suos integros Codices, & exemplaria optima exigendo, habemus testimonia Romanorum Correctorum, qui Codicem MS. Decretorum Pontificiorum retulerunt, sed etià integram epistolam legimus apud Ivonem parte 2. cap. 84., apud Mansium ex vetusto Lucensi Codice, & apud Pezium editam in commentario in Psalmum 25. Geroi Præpositi Reichersbergensis. In omnibus istiusmodi exemplaribus deest versiculus nullus igitur, quem ego referendum puto ad Concilium Pictavense sub Paschali II. celebratum, & quidè ad ejus canonem 7. suprâ descriptum,

Priora ejusdem Gratiani canonis verba consonant cum exemplari Ivonis, dummodò pro illis verbis Gratiani, nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit, adnotes ita legi apud Ivonem: nec alterum haberi provenit, neutrum vendere non derelinquit. Apud Mansium ita potius legitur: *Siquis autem objecerit, non consecrationes, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, vendi, videtur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere*. Nam, cum corporalis (notat Collector ad marginem, alicubi desiderari vocem corporalis) Ecclesia aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus, & exterioribus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore temporaliter vivit; quisquis eorum alterum vendit, sine quo alterum habere non (alicubi legitur nos) provenit, neutrum non venditum non (deest alicubi hæc particula non) derelinquit. Quam tamen objectionem sacer penitus canon exterminat, &c.

Ad hoc ipsum Paschalis monumentum pertinere videtur canon 27. caus. 1. quæst. 7., non quòd reverà eadem illic verba legantur, sed quòd ad similitudinem quamdam sententiæ Paschalis auctor canonis scripserit. Verba Paschalis hæc sunt: *Si anathematizati, & excommunicati, & ut verè hæretici Simoniaci, & Neophyti à numero sunt fidelium Ecclesia separati, quis non videat, quòd hujusmodi Sacerdotum aut Clericorum Missæ, & orationes Dominum ad iracundiam super populum provocent, quem placari talibus credebamus? Scriptum est enim: omne, quod non est ex fide, peccatum est, & ut veri sacrificii locus extrà Catholicam Ecclesiam non est; undè & dicitur: hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem devita. Quomodo ergò tales Episcopos, Abbates, vel religiosos Clericos devitamus, si eorum Missas audimus, cum quibus si vel simul oramus, excommunicationem subimus? Quos quidè Sacerdotes esse saltè credere omnino errare est, cum Petrus Simoni dicat: pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecuniis possidere. Ubi, cum existimasti dicitur, patet, quia non pro eo, quod fecerit, sed quia facere se posse crediderit, condemnatur; cum tamen minùs sit existimare, quàm credere. Cum itaque hæreticum qualemcumque esse*

Can. 27.
caus. 1.
q. 7.

esse

esse sit certa, & indubitata damnatio, quid valet Arianos, Sabellianos, Fotinianos, impiosque Manicheos penè orbe pepulisse, si Simoniaci, & Neophitorum hæresis, quæ, ut B. Gregorius dicit, antè omnes in sancta Ecclesia diabolica fraude surrexit, quasi prima, & maxima Ecclesia castitatem fœdâ nimium pollutione contaminetur? Igûr in Dominum, & propter Dominum vestram excellentiam, & omnes fideles Christi rogamus, & obtestamur, si habere partem in Christo cupitis, summo perè instate, ut tam sava pestis, quæ in universos jam populos usquequaque saviendo æterna morte multavit, vestrâ auctoritate, & exemplo penitus destruat, ne ulterius, quod absit, in spiritum peccare, neque hic, neque in futuro sæculo remittatur. Ex hac itaque sententia, quæ detestabilem efformat Simoniacæ hæreseos imaginem, eò usquè, ut prima ac præ ceteris omnibus Ecclesiam contaminaverit, quicumque auctor extitit Gratiani canonis 27. adèd progressus ulterius est, ut non solum hæreseon omnium primam dixerit, sed & præcipuam, cujus comparatione cetera crimina *pro nihilo reputentur*. Non est sanè hæc sententia aut Paschalis I., aut Paschalis II.; neque enim quidpiam hujusmodi legitur inter eorundem Pontificum monumenta, neque, ut arbitror, alterius esse potest, quàm scriptoris cujuspiam nimio adversus Simoniacos zelo correpti, & quidè non procùl ab ipsis temporibus Gratiani, qui dum vitium Simoniacæ insequutus est, illud crimen præ ceteris atrocissimum judicavit. Ego conjicio, eum canonem adjectum fuisse à studioso quodam ad marginem; ut enim perfecta ibidè erat causa prima, quâ multa de Simoniacis damandis ex sacris canonibus collecta sunt, ità voluit paucis complecti, quod ex superioribus ipse deduxisset. Conjecturam præbet verbum illud *patet*, quod legitur initio hujus capituli, quod significat nil aliud ibidè contineri, quàm illationem ex præcedentibus. Conjecturam augeat observatio Romanorum Correctorum, qui testantur caput illud in tribus vetustis Gratiani exemplaribus desiderari. Nemo au-

tèm ignorat, quot in veteribus manuscriptis marginales adnotationes in textum irrepserint. De nomine Paschalis Papæ cum & in illis exemplaribus, quæ Romani Correctores præ manibus habuerunt, etiàm desideraretur, nihil dixero: fortè & ab alio studioso quoque adjici potuit, quòd notum esset Paschalem sive I., sive II. nonnulla adversus Simoniacos edidisse. Unum adhuc in hac materie animadvertendum arbitror; nimirum in descripto nupèr Paschalis I. monumento perspicuè distingui Simoniacos à Simoniacis hæreticis. Simoniaci hæretici illi jure dici possunt, qui non solum res sacras quoquo modo mercantur, sed & se jure mercari posse adseverant, quemadmodum temporibus Paschalis I. nonnullos hujusmodi homines extitisse liquet ex canone 7. caus. 1. quæst. 3. Simoniaci autè, qui hæretici non sunt, tantum deteriora sequuntur, cum viderint, ac probaverint bona. Atque hæc animadversio plurimum utilis erit ad habendam germanam sanctorum canonum interpretationem, ne fortè confundatur Simonia cum hæresi Simoniacæ, itèm Simoniaci cum Simoniacis hæreticis; præsertim verò ubi vel ex ipsis sacrarum legum verbis id deduci commodè possit, vel ubi expendendi sint illorum temporum canones, quibus Simoniacæ hæresis plurimum mentes in detrimentum Ecclesiæ gravissimum occupavit, cujusmodi sanè sunt tempora aut Paschalis I., aut Paschalis II. Interpretis animo inhærere semper debet generalis illa regula, quæ exigit strictæ verborum significationi inhærendum esse, ubi de criminibus, & pœnis adversus crimina infligendis, agatur.

Non satis constare potest, an causa 60. non 60. caus. 2. quæst. 7. tribuendus sit Paschali I., an potius Paschali II. Imò nec constare satis potest, an alterutri jure optimo adscribatur; quamquam enim, quod ibidè definitum est, utriusque temporibus convenire faciliè queat, in neutrius tamèn monumentis, huc usquè editis, reperitur. Ego potius eundem

Can. 60. caus. 2. quæst. 7.

dem canonem referrem ad constitutiones Synodi Regiaticinæ, temporibus Leonis IV. Pontificis celebratæ, anno 850., ac propterea non diù post tempora Paschalis I., siquidem in canone I. illius Concilii ita legimus: *Decrevit sancta Synodus domesticam, & interiorem Episcopi conversationem totius reprehensionis, atque suspicionis impenetrabilem fieri debere, ut juxta Apostolum provideamus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet igitur, ut cubiculo Episcopi, & secretioribus quibuscumque obsequiis sincera opinionis Sacerdotes, & Clerici assistant, qui vigilantem, orantem, sacra eloquia scrutantem, Episcopum suum jugiter attendant, ejusque sancta conversationis testes, imitatores, & ad Dei gloriam predicatorum existant. Eadem propemodum Constitutio habetur in Concilio Parisiensi VI. anni 829. lib. I. cap. 20., eruta ex vetustis Patribus, ac Pontificibus, ibi: *Beatus quoque Gregorius in decretis suis ita ait: verecundus mos torpore indiscretionis inolevit, ut hujus Sedis Pontificibus ad secreta cubuli servitia laici pueri, ac saculares obsequantur, & cum Pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplum, plerumque Clerici qualis in secreto sit vita sui Pontificis nesciunt, & ut dictum est, saculares pueri sciunt. De qua re presenti decreto constituo, ut quidam, ex Clericis, vel etiam ex Monachis electi, ministerio cubuli Pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco est regiminis, habeat testes tales, qui vita ejus in secreto conversationem videant, & ex visione sedula exemplum profectus sumant. Hac igitur B. Gregorius scripserit. Ceterum, siqui de hac re copiosiora exempla querere voluerint, vitas B. Augustini, & Ambrosii, & ceterorum aliorum sanctorum virorum legant, & perspicue invenient, quod vita, & conversatio Pontificis semper testes vita probabilis habere debeat. Adjungi posset his canon I. Concilii Aquisgranensis II. anno 836. celebrati, ex quibus omnibus abunde liquet, sæculo 9., ac propterea temporibus Paschalis I. sæpe ac sæpius cautum fuisse, ne suspecta vulgò haberetur vita Episcoporum, sed ut Episcopi iidem Clericis una habitantibus non tam verbo, quam exemplo, in**

Evangelii doctrina, ac morum disciplina præirent. Saluberrimæ profecto constitutiones, illis autem præsertim temporibus accommodatæ, quibus Clerici propemodum universi, ipsimet ecclesiarum Prælati, testantibus historicis omnibus, ecclesiasticis parum vacabant utilitatibus, vitamque vix in laico homine ferendam tradebant.

Canon 14. caus. 3. quæst. 5., qui nomine Paschalis Papæ laudatur, eodem etiam nomine relatus fuit in caput 5. Decretalium Gregorii IX. de accusationibus his verbis: *Nulli Episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos, antequam se ab eis impetendum cognosceret, à sua communi familiaritate neglexerit separare. Romani Correctores animadverterunt, in uno pervetusto exemplari Gratiano idem caput desiderari eo in loco, quamquam superius alibi recenseretur, unaque Codicum varietatem observaverunt. Reperitur præterea in cap. 3. de accusationibus in antiqua I. Collectione Decretalium, edita ab Antonio Augustino. Quid ergo? Nùm hujusmodi canonem tanquam germanum Paschalis I., vel II. agnoscemus? Non eo facile adduci ego possum; siquidem Nicolaus I. in epistola 8. ad Michaellem Imperatorem contendit, ne Clerici, qui sanè illis temporibus Episcoporum familiares dicebantur, imò, ne quicumque Episcopis subditi essent, Antistites suos accusarent. At si Paschalis I. definivisset jam diù, eos, qui Episcopi familiares extiterant, ad illorum accusationem esse admittendos, quomodo in contrarium Nicolaus I. fuisse oratione disputasset, cui Paschalis I. cujus temporibus vixerat, monumenta perspectissima esse poterant, ac debebant. Quod si Paschalem II. hujus canonis credas auctorem, non video quomodo idem Pontifex, non habitâ præ oculis famigeratâ Nicolai I. ad Michaellem epistolâ, aut fortè etiam despectâ, respondere voluerit. Potius arbitror, aut auctorem Palearum, aut auctorem I. Collectionis Decretalium voluisse sub Paschalis Pontificis nomine receptam*

Can. 14.
caus. 3.
q. 5.

Ni-

Nicolai I. doctrinam (melius dixerim doctrinam hac in parte à Mereatoris epistolis derivatam) antiquare. Passim tradiderat Isidorus Mercator in suis pseudoeπιστολις multa favore Episcoporum, quos & ab inferiorum Clericorum querimoniis, & à superiorum Archiepiscoporum molestiis eximere, ac vindicare studebat. Hinc nihil repetendum sæpiùs voluit, quàm Episcopos à nemine accusandos esse, aut judicandos. Abiit propterea hæc traditio in vulgarem disciplinam, à qua Nicolaus Pontifex non recessit; sed sequentibus sæculis nonnullorum

Antistitum licentia causam dedit, cur generalitèr pristina illa traditio non servaretur, hinc Clericis conquerentibus, hinc Archiepiscopis veterem auctoritatem explicare conatis; ac tandem factum est, ut certæ accusationum regulæ præstituerentur etiàm in criminibus episcopalibus, nomine Summorum Pontificum insignitæ, à generalibus Juris, æquitatisque principiis non abhorrentes, qualis inter ceteras adparet in memorato canone 14. apud Gregorium IX. confirmato, statim ac in ipsius Collectionem traductus est.

CAPUT LXXV.

De Gregorio IV.

Successit quidè m Paschali I. in Romana Sede Eugenius II., cujus nonnulla extant apud Gratianum monumenta; sed cum hæc jam in priore hujus operis parte exposita fuerint cap. 52. pag. 482., & sequentibus, non erunt hoc in loco repetenda. De Valentino Eugenii successore altum fit apud Gratianum silentium: neque diù ipse Romanam Ecclesiam tenuit, undè legum Ecclesiasticarum Codices augetet. Potius subsisto in Gregorio IV.

successore Valentini, cui apud Gratianum hæc capita adscribuntur.

Ex epist. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ.	{	Can. 2. dist. 12.	{	dubia omnes fidei, atque auctoritatis.
		Can. 5. dist. 19.		
		Can. 4. dist. 45.		
		Can. 11. caus. 2. quæst. 6.		
Adjicitur.	{	Can. 42. caus. 2. quæst. 7.	{	
		Can. 8. caus. 35. quæst. 9. referendus ad canonem 13. dist. 50.		

AB anno Domini 828. usquè ad annum 847. Maximum Pontificatum gessit Gregorius IV. genere Romanus, & quidè m eâ ætate, quâ res occidentalis Imperii intestinis dissidiis filiorum Ludovici Imperatoris quatiebantur. Nimirum Ludovicus Caroli Magni filius ex primo matrimonio tres liberos suscepèrat, Lotharium, Ludovicum, & Pippinum, ex secundis autè m nuptiis Carolum Calvum, quem germani fratres consortem in imperio minimè pa-

tientes odio prosequèbantur, simul & novercam: imò priores illi Imperatoris filii odio novercæ, & Caroli eo adducti sunt, ut arma adversus Parentem ipsum arriperent, & eundem ab administratione Imperii removerent. Eò res devenit, ut, quantumvis Pontifex Maximus causâ conciliandæ pacis arbitrium recepisset, nihil omninò obtinere valuerit. Hæc de Gregorio IV. præfari juvat, quia expendenda hoc loco potissimum est epistola ejusdem Pontificis, quæ

scripta fertur ad Gallicanos, Germanos, & per universam Europam constitutos Episcopos, cui lucem brevis hæc de dissidiis Principum enarratio adferre quoquo modo potest.

De epistola ad Episcopos Germaniæ, Galliæ, &c.

Dilectissimis fratribus universis Coepiscopis, per Galliam, Germaniam, Europam, & per universas Provincias constitutis, Gregorius servus servorum Dei. Ità se se habet Gregorianæ istius epistolæ inscriptio, sub cuius finem nullus designatur aut dies, aut mensis, aut annus, quo scripta fuerit. Occasionem epistolæ dedisse fertur gravissima contentio Præsulum Francorum adversus Aldricum Cenomanensem Episcopum sub Archiepiscopatu Tironensi; quæ contentio ex eo, ut arbitrator, profecta est, quòd Aldricus Carolo Ludovici filio adhæreret, à quo tamèn ceteri Episcopi deflectebant favore ceterorum fratrum, ex priore matrimonio genitorum. Itaque vulgaris est fama, adversus Aldricum ceteros Galliarum Episcopos ità fuisse commotos, ut illum ab Episcopatu deturbare convocatâ Synodo molirentur, ad quos propterea Gregorius dicitur direxisse epistolam pari exemplari, ad ceteros Europæ Episcopos misso, præstituens, neminem ex Episcopis damnari, deponive à quopiam posse sine Sedis Apostolicæ auctoritate; &, quamquàm causa valeat in Synodo Provinciæ agitari coràm Primate, nihil tamèn, non expectatâ Pontificis Maximi sententiâ, definiendum esse. Nolo ego huiusmodi epistolam tanquàm certum, indubiæque prorsus fidei monumentum adserere, quandoquidèm non desunt viri gravissimi, qui eam veluti supposititiam rejiciendam fore arbitrantur, uti liquet apud Pagium in annales Baronii ad annum 839., & apud Petrum de Marca lib. 5. de concordia Sacerdotii, & Imperii cap. 26. §. 9. Si illorum argumenta, qui hanc epistolam rejecerunt, ipse considerem, aut nulla

sunt, aut leviora, quàm quæ ad hanc rem conficiendam sufficiant. At, quotiès res sedulo animo perpendatur, atque ad singularia illius temporis adjuncta exigatur, puto saltèm concludi rectè posse, epistolam illam non satis esse firmum ecclesiasticæ disciplinæ præsidium ob valdè suspectam illius auctoritatem. Primam falsitatis conjecturam eruo ex eo, quòd, post obitum Aldrici Cenomanensis, discipuli ipsius singula ejusdem acta descripserunt, quæ ex Cenomanensis Ecclesiæ Codicibus vetustis Baluzius edidit initio tomi 3. Miscellaneorum: &, quamquàm in actis his quæcumque ad Aldrici causam pertinentia accuratissimè recenseantur, imò & monumenta, quæ ad rei gestæ enarratæque fidem faciendam conducunt, inserta sint; atque etiàm memoretur quædam Gregorii IV. epistola ad Aldricum scripta, in qua Gregorius idem singularis in Aldricum benevolentia exhibuit argumenta, de altera tamèn Gregorii epistola, quam in memoratis capitibus retulit Gratianus, nulla fit mentio, quandoquidèm cum gravissimi illa negotii sit, non fuisset verosimiliter omittendâ. Altera conjectura ex eo colligitur, quod in eisdem actis à Baluzio editis dicitur: videlicet non ibidèm legitur, Aldricum ab Episcopis Gallicanæ Ecclesiæ fuisse depositum, sed tantummodò Cenomanensem Ecclesiam à militibus adversus Carolum Calvum pugnantibus occupatam fuisse odio Aldrici, qui propterea ab Urbe Cenomanensi recedere debuit. Sanè, si quæ contrà Aldricum facta dicuntur, non Episcoporum judicio, sententiæque dependent, sed potius armis militantium, quænam Gregorio IV. esse occasio potuit scribendi ad Episcopos, suadendique, ne priùs sententiam in Concilio pronunciarent, quàm illa Romani Antistitis consensione confirmaretur? Præterea certum est, Gregorium IV. sese veluti pacis arbitrum exhibuisse inter fratres Principes de Imperio contendentes, quamquàm irritò conatu; lugebat hinc sanctus Antistes intestinas huiusmo-

modi disceptationes, quas Imperio maxime perniciosas, & propè fatales agnoverat. Videat ergò, quicumque Gregorium sese prudentissimum virum gessisse crediderit, nùm decuerit turbatis hisce temporibus Episcoporum universæ Galliæ, Germaniæque animos concutere, & quidè in ea causa, quæ juncta videbatur cum causa Principum fratrum acerrimè contententium. Epistola quoquè inscriptio superiùs exarata dubitationem auget: ut enim illa non ad solos Galliarum Episcopos directæ fertur, sed etiàm ad Antistites totius Europæ, imò & universarum Provinciarum, quis facilè sibi persuadeat, ob unam, & singularem Cenomanensis Episcopi causam fuisse opus Encyclicæ epistolæ, contrà quam consuetudo Maximorum Pontificum ferat? Nisi fortè quisquam dixerit, eam Gregorii mentem fuisse, ut universos Episcopos in dissidium etiàm vocaret in causa Aldrici, quod sanè in contumeliam tanti viri, & pacis studiosissimi, diceretur. Ut verò in clariori adhuc lumine hæc collocentur, separanda sunt certa ab incertis. Certum in primis est, Aldricum Cenomanensem Episcopum Imperatori Ludovico Patri charissimum fuisse, ac propterea etiàm ejusdem filio Carolo Calvo, ob quorum benevolentiam plura à ceteris Ludovici filiis, invidiâ correptis, perpeti debuit incommoda; charissimum præterea fuisse Gregorio IV. Pontifici, qui, ut in actis, superiùs laudatis, legitur, Aldrico exhibuerat singularis benevolentiae monumenta, eundemque donis datis non contemnendis arctius sibi devinxerat. Certum etiàm est, Gregorium Pontificem plurimùm curasse, ut res Imperii, præsertim in Gallia, fratrum dissensionibus turbata, concussæque componerentur. Hæc sunt, quæ ex historica veritate certa deduci possunt, & extrà omnem dubitationis aleam posita, quibus innixus obscurus quidam auctor epistolam composuit, eandemque Gregorio Pontifici adscripsit. Ex eo enim, quòd Aldricus plura perpressus fuerit in Gallia ex mili-

tum ausu, coactus à Civitate, ac Dicecesi recedere, finxit Episcopos Gallicanos adversus Aldricum adeò fuisse commotos, ut eum ab Episcopali officio deposuerint. Ex eo verò, quòd Gregorius IV. sollicitudinem maximam habuit, ut res Galliarum pacarentur, finxit præterea, eundem Gregorium ad Gallicanos Episcopos de Aldrici causa scripsisse, ut nihil, nisi requisito Pontifice Maximo, in Provinciali Concilio definiretur. Verosimiles visæ fuerunt, & aptæ ad fingendum, auctori epistolæ temporum, ac causarum circumstantiæ, eâ præsertim ætate, quâ sine discrimine apocrypha æquè, ac germana monumenta passim recipiebantur. Ceterùm hodiè detectæ sunt deceptoris artes, cum facilè unusquisque agnoscat ex iis, quæ superiùs tradidi, non potuisse commodè inter gravissimas Principum contentiones Provincialia Episcoporum Concilia celebrari, eove minùs procedi ad depositiones illorum Antistitum, qui alterutri contententium parti faverent; cum præterea probatissimum sit apud universos canonum Conciliorum Collectores, nullum reperiri eo tempore Concilium, quo de deponendo, vel de deposito restituendo Aldrico Cenomanensi tractatum fuerit in Gallia; imò potius in quibuscumque Conciliis Gallicanis tunc celebratis Aldricum Cenomanensem Episcopum sine aliorum Episcoporum controversia interfuisse, scilicet in Wormaciensi anni 833., in Aquisgranensi anni 836., in Parisiensi anni 847., & in Turonensi anni 849.: aliàs verò Aldrici nomen non legeremus in actis Conciliorum Gallicanorum, si Aldricus idem suffragio Gallicanorum Episcoporum dignus habitus fuisset, qui ab Episcopatu deponeretur.

His videretur satis, abundèque demonstratum, epistolam, de qua in præsentia loquimur, Gregorio IV. falsò tributam fuisse. Quoniàm verò non desunt, qui eandem velut germanam recipiendam velint, atque probandam, curandum mihi est, ut quoad fieri potest

Gregorianæ hujus epistolæ ratio, atque argumentum declaretur. Itaque Gregorius (si is epistolæ auctor est, & si vera sunt, quæ in epistola ipsa leguntur) omnibus Episcopis, ac præsertim Gallicanis indixit, causam Aldrici Cenomanensis Episcopi esse quidem primum coram Primate in Provinciali Concilio discutiendam, verum non prius definitivam sententiam ab Episcopis pronuntiandam, quam Romanus Pontifex consulatur, ejusdemque censura expectetur. Hæc sanè disciplina plurimum congruit cum epistolis Isidori Mercatoris, in quibus passim illa traditur, ac confirmatur, quidquid apud veteres vigeret in conspectu capitis 19. in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ, canonis 5., & 6. Concilii Nicæni I., canonis 6. Concilii Constantinopolitani I., canonis 1. Concilii Ephesini, canonis 9. 17., & 19. Concilii Chalcedonensis, & aliorum numero plurimorum. Ubi enim illa Collectio Episcopis ferè omnibus placuit, & cum vulgò de manu in manum quasi optima traduceretur, statim cœperunt, quæ ibidem legebantur, sententiæ in omnibus penè ecclesiasticis monumentis inseriri. Ceterum Gregorius, si fortè Aldrici causam sibi voluit reservari, neque dirimendam Provinciali Episcoporum Concilio tum reliquit, moveri etiã potuit singulari quadam ratione; nimirum non erat illa ecclesiastica simplex controversia, cujus propterea comprovinciales Episcopi judices haberentur, sed publica, ad rationes dividendi inter fratres Occidentalis Imperii pertinens. Gregorius autem IV. fortè ad se tantummodò causam hujusmodi deferendam voluit quibuscumque inferioribus exclusis Episcopis, vel quòd ipse jam inter contententes fratres sese arbitrum conciliandæ pacis exhibuerat; vel quòd in scissione Occidentalis Imperii Romani populi Patricius, qualis Romanus Antistes, suas interponere partes opportunum arbitrabatur; vel demum quòd si soli Galliarum Antistites in ea controversia aliquatenus dirimenda sese immis-

cuissent, facilè extimescendum erat de gravissimo pernicioso schismate in Ecclesia Occidentali: Fingamus enim verò, damnatum fuisse in solo Gallicanorum Antistitum Concilio Aldricum Cenomanensem; nonne exindè reprobata quoquè censebantur, aut censi aliquà ratione poterant jura Caroli Calvi, cum non alia esset Aldrici dampnandi causa, quam quòd Aldricus Caroli Calvi jura fovisset? Quis verò hinc non videt, quot suboriri potuissent schismatum semina, quæ per universam Europam diffusa renovato Occidentali Imperio ruina quodammodò minitarentur? Quæ si vera esse possunt, in conspectum adferenda erunt illorum, qui eam, de qua agimus, epistolam, Gregorio tribuendam censent, ac sunt Gratianeorum capitum illinc decerptorum sententias rectà interpretatione illustraturi.

Initio hujus epistolæ legimus verba canonis 11. caus. 2. quæst. 6. ita ex integris exemplaribus supplenda: *Divinis præceptis, & Apostolicis saluberrimis incitamus monitis, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu. Et quia cunctarum divinâ dispensatione Ecclesiarum curam gerimus, omnibus nostra poscentibus suffragia apostolicâ auctoritate subvenire optamus. Quoniam divinâ virtutis, ac infirmitatis humana sanctio est, ut omnium Ecclesiarum negotia ad nostræ reparationis tendant affectum. Quapropter has ad vos literas destinamus, quibus decreto nostro vestram rogantes caritatem mandamus, ut, si aliquis, quod non optamus, suorum emulorum, Aldricum Cenomanicæ Ecclesiæ Episcopum accusare damnabiliter attenderit, ut honoretur B. Petri Apostolorum Principis memoria, Ecclesiæ Romanæ, cui præsedet, privilegium, & nostri nominis auctoritas; liceat illi post auditionem Primatum Diæcesos, si necesse fuerit, nos appellare, & nostrâ auctoritate, aut antè Nos, aut antè Legatos, nostro ex latere missos, juxta Patrum decreta suas exercere, atque finire actiones, nullusque illum antè hæc judicet, aut judicare præsumat; Sed, siquid, quod absit, grave, intollerandumque ei objectum fuerit, nostra erit expectanda censura, ut nihil prius de eo, qui*

Can. 11.
caus. 2.
q. 6.

ad

ad sinum Sanctæ Ecclesiæ Romanæ confugit, ejusque implorat auxilium, decernatur, quàm ab ejusdem Ecclesiæ auctoritate fuerit præceptum, quæ sic vices suas aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocata sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Proinde dilectio vestra, quorum devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris, & det operam, ut non cujuspiam præsumptione circa memoratum fratrem, vestrâ provisione, vel successorum vestrorum, si ipse superstes fuerit, aliter quàm hic insertum est, ullo modo decernatur, sed hæc, quæ ad ejus tuitionem, atque defensionem prædicta hic auctoritate suggesta sunt, ac salubriter ordinata, absquæ ulla apologia plenitèr impleantur. Si autem quod non arbitramur, à quoquam sæcùs præsumptum fuerit, & ab officio Cleri submotus, & injuriarum reus ab omnibus judicetur; ne lupi, qui sub specie ovium subintrarunt, bestiali sævitia quosque audeant dilacerare, & quod sibi fieri nolunt, aliis inferre præsumant. Romani Correctores animadverterunt ad hunc canonem, Aldricum Cenomanensem interfuisse Concilio celebrato apud Sanctum Medardum, exindè inferentes illi profuisse Gregorii epistolam. Veniâ dixerim gravissimorum virorum, non evidens est hujusmodi illatio, etenim epistola hæc Gregoriana non pertinebat ad absolutionem Aldrici, sed potiùs ad causam Aldrici Sedi Apostolicæ reservandam. Porro hujusmodi reservatio parùm prodesse potuit ad absolutionem, nisi supponere velimus, Gregorium quidè benevolo animo ergà Aldricum fuisse, at viceversa Gallicanos Antistites fuisse pronos ad damnandum, & quidè iniquo judicio, Aldricum. Ego sanè nec de Gregorio ità sentire possum, ut nimio studio Aldricum prosequeretur, & adversùs jura sententiam diceret: nec aliàs de Gallicanis Episcopis universis, ut Aldrico infensi illum innoxium adversùs jura damnarent. Potiùs inhærendum puto illorum opinioni, qui apocrypham esse Epistolam exindè etiàm colligunt; Si enim, non contradicentibus Gallicanis Episcopis, Aldricus in posterioribus Conciliis sedit, nullum

indicium est, undè deducatur, Aldricum Sedis honorisque sui jacturam, aut periculum fecisse apud eosdem Episcopos Gallicanos.

Prosequitur auctor Epistola, plura ad eandem rem coacervans; præ ceteris docens, ad Romanum Pontificem spectare impigrè subvenire omnibus, quibus necesse fuerit, ac subjicit: Nos verò ad hunc finem omnem nostrum adfectum, curamque dirigimus, ut, quod ad exaltationem Sanctæ Dei Ecclesiæ, & quod ad custodiam, & profectum pertinet Sacerdotum, nullâ dissensione violetur, nullâ desidia negligatur. Super quibus si quis arguere voluerit, aut extrâ auctoritatem facere contenderit, veniat ad Sedem Apostolicam, quò omnia Ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluerè jussa sunt, ut ibi antè confessionem Sancti Petri mecum justè decerter, quatenùs inibi unus ex vobis sententiam suscipiat suam. Hæc sunt verba canonis 42. caus. 2. quæst. 7., post quæ paucis interjectis sequuntur verba priora canonis 2. dist. 12. ibi: *Præceptis ergò Apostolicis non durâ superbiâ resistatur, sed per obedientiam, quæ à Sancta Romana, & Apostolicâ auctoritate jussa sunt, salutiferè impleantur, si ejusdem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis. Qui autem se sciunt quibusdam (hæc omittuntur apud Gratianum, videnturque ab auctore Epistolæ excerpta ex illa Vigilii Papæ Epistola, quæ refertur in can. 12. caus. 2. quæst. 6.) esse præpositos, non ferant molestè, aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam, quam exigunt, etiàm ipsi defendant. Undè liquet, quod omni studio devotionis unanimè divinis, & apostolicis præceptionibus parere debeatis, & in nullo inobedientes, quod absit, effici. Nam, licet plerumquæ accidunt in Sacerdotibus &c. Hoc in loco sequuntur verba canonis 4. dist. 45., ubi tamèn pro verbis illis quam statim judicandi, legendum est: quam statim, & absquæ nostro consulto judicandi. Quæ verò apud Gratianum legimus in §. Judei, profectò è margine in textum irrepsisse videntur, ac sunt potiùs summa quædam subsequenti canonis, quemadmodum uni-*

Can. 42.
caus. 2.
q. 7.

Can. 2.
dist. 12.

Can. 4.
dist. 45.

cui-

Can.
dist. 19.

cuique legenti facillè liquet. Pòst pauca sequitur in eadem Epistola canon 5. dist. 19., ubi pro illis verbis *quia maioris excommunicationis dejectione est abjiciendus, cui &c.* legendum est: *quia maioris excommunicationis dejectione est exigendus, cui &c.* Tandem pòst multa in eadem Epistola leguntur, quæ Gratianus retulit in §. non novum superiùs memorati canonis 2. dist. 12. Nihil ampliùs immoror in explicandis singulis hujusmodi fragmentis; etenim jam superiùs exposita est integra Epistolæ sententia, si fortè apud aliquos vim obtineat, ità ut nihil ampliùs superesse, quod possit difficultatem facessere, videatur.

De canone 8. causa 35. quæst. 9.

Cum de Gregorio IV. non nihil tradatur in canone 8. cau. 35. quæst. 9., videbatur hoc loco potissimùm explicandus, non quidèm in iis omnibus, ac singulis exemplis, quæ ibidèm propo-

nuntur, sed in eo tantummodò, quod ad ipsum Gregorium pertinet. In reliquis dicere sufficit, hoc monumentum referri commodiùs posse ad canonem 13. dist. 50., in quo eadem ferè verba recitantur. Ait Gratianus ex libro Pontificali, hæc narrari de Gregorio IV. *Gregorius IV. Theodosium, quem Eugenius Antecessor ejus presbyterii honore privaverat, Ecclesiæ Signina consecravit Episcopum.* Verùm & hanc enarrationem falsò tributam auctori Pontificali dignoscimus, cum in Pontificali libro ne verbum quidèm occurrat de Theodosio Ecclesiæ Signinæ Episcopo per Gregorium IV. designato, & ab Eugenio II. Gregorii decessore à Presbyteratu dejecto. Nihil hujusmodi legitur aut in vita Eugenii II., aut in vita Gregorii IV.: quemadmodum igitur auctor integri hujus capituli in pluribus lapsus esse dignoscitur, quod suo loco demonstrabitur ad canonem 13. dist. 50., ità & in hac parte lapsum esse non temerè judicabimus.

CAPUT LXXVI.

De Leone IV.

Nonnulla jam relata sunt in priore parte hujus operis cap. 52. pag. 482 & sequentibus, quæ Leoni IV. Pontifici Maximo tribui jure possunt.

Pertinent illa ad Concilium Leonis ejusdem temporibus celebratum. Plura adhuc supersunt eruta ex aliis ejusdem Pontificis monumentis.

Ex Epist. ad Episcopos Britannia.

Ex Epist. ad Veronem Ducem Britannia.

Ex Epist. ad Ebrunium, & Adelfrium Episcopos.

Can. 8. dist. 18. in aliquot Gratiani Codicibus emendandus.

Can. 1. dist. 20. varius in diversis exemplaribus.

Can. 5. caus. 1. q. 7. paulò varius in aliis Codicibus.

Can. 3. caus. 2. q. 4. ex temporis illius adjunctis explicandus.

Can. 4. caus. 10. q. 1. fere consonat cum ceteris Epistola exemplaribus.

Can. 7. caus. 26. q. 5. ex integra Epistola supplendus.

Can. 10. caus. 7. q. 1. ex aliis monumentis explicandus.

Can. 5. caus. 1. q. 4. falsò tributus ab aliquibus Leoni III.

Ex Epistola ad
Exercitum Fran-
corum.

Can. 9. caus. 23. q. 8. alii fortè auctori tribuendus.

Ex Epist. ad Lo-
tharium, & Lu-
dovicum Augus-
tum.

Can. 9. dist. 10. ex Jvonis Codicibus emendandus.

Can. 13. dist. 10. non indubie prorsus auctoritatis.

Can. 16. dist. 63. non indubie prorsus auctoritatis.

Can. 31. dist. 63. Leoni IV. jure tribuendus.

Can. 41. caus. 2. q. 7. potius Leoni III. adscribendus, jungendusque
cum can. 18. cau. 2. q. 5.

Can. 7. caus. 23. q. 8.

Can. 8. caus. 23. q. 8.

} non dissonant à temporibus Leo-
nis IV.

Ex Epist. ad Ritam
Comitissam.

Can. 17. dist. 63. jungendus cum can. 16. dist. 63.

Can. 45. caus. 16. q. 1. tribuendus Leoni ad Episcopos Britannia
scribenti.

Adjiciuntur.

Can. 3. caus. 21. q. 1. incertæ auctoritatis.

Can. 16. caus. 25. q. 1. referendus fortè ad vulgatam Leonis ho-
miliam.

Can. 11. de cons. dist. 3. falsò tributus Leoni IV.

Leonem IV., qui Romanam Sedem tenuit ab anno 847. usque ad annum 855. velut Pontificem optimum, Parentem amantissimum Romanæ Civitatis, Urbis præterea restauratorem providentissimum historici universi meritis laudibus ornaverunt. Fuit enim ille in restituenda, quæ propemodum lapsa videbatur, Ecclesiasticâ Cleri disciplinâ admodum sollicitus, quemadmodum & in præmuniendis Civibus ab impetu Saracenorum identidem fidelibus infestorum, & templa locupletissima devastantium, vallata manibus, ac propugnaculis, imò etiâ basilicis auctâ, publicisque ædificiis Urbe.

De Epistola ad Episcopos Britannicæ.

Sollicitudinem maximam Leonis in ecclesiastica disciplina sedulò custodienda exhibet præ ceteris monumentis ipsius Epistola ad Episcopos Britannicæ minoris in Gallia, quæ incipit *Quanto studio*. Ibidem initio candidè profitetur Sanctus Pontifex, se olim in suspicionem adductum fuisse de Britannis Episcopis, ne fortè in sacris ministeriis desides essent, & Ecclesiam fallerent; dein-

dè verò animo se erectum fuisse, quòd illorum agnovisset diligentiam ex eo præsertim, quia Simoniacos damnassent, & quid de illis agendum esset, Romanum Antistitem, quemadmodum & de aliis disciplinæ sacræ capitibus consulissent. Huc, sive ad Epistolæ initium, pertinet canon 5. caus. 1. quæst. 7. ibi: *Legationem demique communem omnium Episcoporum reverendissimorum nobis propositam delinquentes, requiritis de his, qui turpissimo lucro columbas in Templo Domini vendere non pertimescunt, & sua acta improbâ temeritate Simonis heresi conjugunt, utrum possint in Ordine pœnitentiam agere, aut tantummodò extrâ Ordinem, & Sacerdotalem fieri gradum. Quibus nos quidem convictis, qui tam detestabile nefas, quod jam multis est damnatum Conciliis, peregrisse noscuntur, nullâ pœnitentiâ possumus subvenire, & tot spiritalibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententiâ convenire omnibus certum sit.* Integra retuli Leonis verba, qualia in vulgatis Conciliorum, Pontificiarumque Epistolarum exemplaribus edita sunt, ut indè animadvertere unusquisque illicò posset, quænam sint inter Gratianum, aliosque Codices utcumquè vix adnotanda varietas. Statim prosequitur Leo: *ita tamen ut omnia in conciliis sint Epis-*

Can. 5.
caus. 1.
q. 7.

Can.
caus.
q. 4.

coporum. Nam nullam damnationem Episcoporum esse unquam censemus, nisi aut ante legitimum numerum Episcoporum, qui sit per duodecim Episcopos, aut certe probatâ sententiâ per septuaginta duos idoneos testes, qui tales sint, qui & accusare possint, & prius ad Sacra Christi quatuor Evangelia Sacramenta præstent, quod nil falsum depromant, sicut nobis Beatus Sylvester tradidit, & Romana Sancta tenere videtur Ecclesia. Et si inter eos, quos damnandos esse dixerunt homines, fuerit Episcopus, qui suam causam in præsentia Romanæ Sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum finitivam præsumat dare sententiam, sed omnino eum audiri decernimus. Verba hæc sunt canonis 3. caus. 2. quæst. 4., ad quem tamèn jam Romani Correctores animadverterunt, verba illa sicut nobis B. Sylvester tradidit, & Romana Sancta tenere videtur Ecclesia in epistola Leonis manuscripta desiderari, quemadmodum etiâ animadvertit Lucas Holstenius. Verùm in epistola Nicolai I. ad Salomonem Regem Brittonum, in qua eadem Leonis epistola memoratur, eadem habentur, quæ legimus apud Gratianum: en verba Nicolai de Leone IV. scribentis. Nam qualiter, & à quot, & à quibus sanxit Episcopos condemnari, scribens eodem tempore Brittannicæ Regionis Episcopis, evidenter inter cetera, ut eadem ipsa verba ponamus, decrevit, æquè præcipiens, ut omnia sint in Conciliis Episcoporum. Nam nullam damnationem Episcoporum nisi aut ante (legit Hadrianus ex Codice MSs. Archivi Turonensis nisi inante) legitimum numerum Episcoporum, qui sit per duodecim Episcopos, aut certe probatâ sententiâ per septuaginta duos idoneos testes, qui tales sint, qui & accusare possint, & prius ad Sacra Christi quatuor Evangelia Sacramenta præstent, quod nil falsum depromant, sicut nobis B. Sylvester, & Sancta Romana tenere videtur Ecclesia. Quam securus decessor meus sanctæ memoriæ Benedictus, quia contrâ decessoris sui decretum non ab Episcopis, sed à Laicis Episcopos in regione tua cognoverat esse defectos, multâ maestitiâ, & indignatione repletus scripsit, quod nulla ratio sineret Episcopos à Sedibus suis pelli, quos duodenarius numerus non ejecisset. Quorum vestigia & ego

quoque sequutus, eadem censui, imò & censeo, nec ullam posse Episcopos sui honoris sustinere jacturam, quos non constat fuisse à duodecim Episcopis, præsentem, primamque sententiam Metropolitanæ Episcopi obtinente, cum examinarentur, auditos. Qui etsi crimen aliquod confessi esse dicuntur, potest credi, quod vi vel formidine fassi tantum, & non confessi fuerint quod non fecerant, quia videbant Laicos, & Sæculares quosque unâ cum Rege contrâ se conspirantes, quod nec saltèm audierant. Siquidem, qui ore tantum, & non corde profert, quod dicit, non confitetur, sed loquitur, quamvis non videatur iusta confessio, quæ non legitimo provocatur examine. Integram Nicolai I. sententiam, quoad rem hanc attinet, describendam idèò censui, quia plurimum prodesse potest commodæ interpretationi epistolæ Leonis, eo vel magis, quia Nicolaus I. eodem vixit sæculo, ac Leoni IV. post Benedictum III. successit. Itaque sive apud Leonem, sive apud Nicolaum de controversiis agitur Episcoporum, in Brittannia minore constitutorum. Nemo verò ignorat, tunc temporis nulli Metropolitanæ eosdem Brittanniæ Episcopos aut fuisse obnoxios, aut se se obnoxios credidisse, aut etiâ novi Principis occasione se se ab aliena jurisdictione subtraxisse, quemadmodum tradidi ad canonem 10. caus. 3. quæst. 6., quidquid in contrarium studeret Turonensis Archiepiscopus, aliive, qui Britannos Antistites sibi subijci curabant, quemadmodum ex ejusdem Nicolai Papæ Epistola nuper memorata perspicuè colligitur, ibi: quia verò magna, quis sit Metropolitanus apud Britannos, contentio est, licet nulla memoria sit vos in vestra regione ullam habuisse Metropolitanam Ecclesiam &c. Eam ob rem negotia illa, quæ ex generali sanctorum canonum disciplina in Conciliis Provincialibus, Metropolitanæ auctoritate congregatis, gerenda erant, qualis tunc habebatur causa accusandorum Episcoporum, vix geri ritè poterant, cum promiscuè Antistites singuli conventus facerent, qui nomine quidè tenus Provincialia Concilia dicebantur, sed quia

Su-

Superioris auctoritate destituebantur, satis exiguas vires habere poterant, imò ut plurimum semina effundebant discordiarum. Ubi id agnoverunt Leo, & Nicolaus, Pontifices Maximi, nihil utilius Ecclesiasticæ rei esse posse arbitrati sunt, quàm suadere eosdem Episcopos Britanniae, imò & ipsos Britanniae Principes, ut Britanniae Episcopatus subderentur, velut suffraganeorum jure, Archiepiscopo Turonensi. Ingrata quidem res Britannis iisdem Episcopis, quos difficile erat ad illud consilium capessendum adducere. Quam ut necessario obeundam proponentes Pontifices Maximi asseruerunt in primis, duodecim Episcoporum suffragia requiri in damnandis Episcopis; quod si facile Britannis opportunum demonstrabatur, futurum erat, ut Turonensi Archiepiscopo, vel alteri se subjicerent; etenim in Britannia non tot Episcopatus erant, quot ad duodecim Episcoporum celebrandum conventum sufficerent, quemadmodum eveniebat, si Turonensem Archiepiscopum velut Metropolitam agnoscerent, quemadmodum reverà deindè factum est, ut duodecim Episcopi essent in Provincia Turonensi, nimirum Turonensis, Andegavensis, Cenomanensis, Redonensis, Nannetensis, Venetensis, Macloviensis, Briocensis, Dolensis, Trecorensis, Crisopitensis, & Leonensis. En singularem rationem, quare apud Britannos opportunum fuerit definire duodecim Episcoporum numerum in dirimendis accusatorum Antistitum causis, quamquam aliàs definitum generalitèr fuerit, in Provincialibus Conciliis, nullà habità ratione majoris, vel minoris numeri Episcoporum, easdem controversias dirimi debere; uti liquet ex Concilio Carthaginensi vulgò IV. can. 25., ex Capitularibus Francorum lib. 6. cap. 281., & lib. 7. cap. 314. & 320., quibus addi merito potest Innocentius I. in can. 26. caus. 11. quæst. 1. & in can. 14. caus. 3. quæst. 6. Deindè etiàm Pontifices Maximi adseruerunt, inveniri olim constitutum, Episcopos damnan-

dos non esse, nisi probata sententia per LXXII. idoneos testes. Vulgata tunc erant decreta illa, quæ adtributa fuerant Sylvestro Papæ, quæque memorat Gratianus in can. 2. caus. 2. quæst. 4., ubi illa constituitur disciplina. Quæcumque autem habenda esset hujusmodi canonum auctoritas, non nihil remove Britannos poterat à dirimendis causis Episcopalibus pro lubito, & sine Concilii Provincialis sincerà sententiâ. Hinc illis canonibus utendum fore visum fuit opportunum Leoni, cui persuasum fortè erat canones illos apud Britannos jam diù fuisse receptissimos. Duplici quodammodò viâ Britannos insequabatur Episcopos Leo, quasi diceret: vel arbitramini, Episcopales causas in Provinciali Concilio dirimi posse; tum verò ad Turonensem Archiepiscopum confugere debetis, velut Archiepiscopum, cujus auctoritate Synodus celebretur, quâ demùm ità convocata fiat, ut numerus sufficiens sit Episcoporum, qui non extat apud Britannos: vel arbitramini etiàm sine Concilio posse ab Episcopis Episcopos dejici; tum verò locum habebit vulgata traditio, quâ præstituitur, ne Episcopi damnentur sine interventu 72. testium, quæ cum liquidò constent tum ex verbis Leonis, tum ex temporis illius, locorum, ceterisque hujusmodi adjunctis, perspicuè etiàm liquet, Leonem non ità excepsisse merces Isidorianas, ut crederet, quemadmodum apud Mercatorem legitur, septuaginta duorum testium numerum necessarium fore in causis Sacrorum Antistitum dirimendis in Synodo Provinciali.

Prosequitur Leo, enarrans, se de pluribus Ecclesiasticæ disciplinæ capitibus interrogatum fuisse, quibus satisfacere se asserit juxtà Sanctorum Patrum vetustas traditiones. In capite 2. hæc leguntur. *Regenda verò est unaquaque Parochia sub provisione, ac tuitione Episcopi per Sacerdotes, vel ceteros Clericos, quos ipse cum Dei timore præviderit; cui jure pertinere videbitur & circumire, ut sibi necessarium visum fuerit ecclesiasticâ utilitate cogente.* Verba

Can. 4.
caus. 10.
q. 1.

hæc relata sunt à Gratiano in can. 4. caus. 10. quæst. 1. ubi nonnulla in scriptura discrepant, fortè etià accuratiùs, ut videtur, apud Gratianum exposita.

Can. 8.
dist. 18.

In capite 3. hæc habentur: De eulogiis ad Sacra Concilia deferendis, nihil invenimus à majoribus terminatum, sed sicut unicuique presbytero placuerit. Nam, si constitutum fuerit, illo in tempore benedictiones adferri, forsàn minus libenter ad Synodos occurrent, & magis venire detrectabunt; quæ, ut arbitror, non sunt rationabiliter requirenda, nec ultrò delata respicienda. Sunt hæc verba canonis 8. dist. 18., quæ idèò integra descripsi, quòd in aliquot Gratiani exemplaribus & quidèò recentioribus, corrupta agnoverim. Quæ hic Eulogiæ appellantur, apud recentiores vocantur Synodatica, nimirum quædam munera, à Clericis oblata Episcopo occasione Synodi. Hæc quemadmodum exigi prohibuit Leo IV., ità etià prohibuit Hincmarus Rhemensis in capitulis datis Archidiaconibus & Presbyteris anno 874. num. 5. ibi: Nolite quasi pro aliquo adjutorio ad quamcumque rem denarios apud presbyteros postuletis: neque quandò ad Synodum, vel pro inquisitione ministerii sui, seu pro chrismo accipiendo venerint, eulogias exigatis. In formulis antiquis Promotionum Episcopaliū, editis apud Baluzium in tomo 2. Capitularium Francorum extat numero 18. querela quædam ejusdem Hincmari de illis, qui Synodos temerè frequentabant, ut factione ministrorum suorum diverso modo denarios quasi pro eulogiis acciperent.

Can. 7.
caus. 26.
q. 5.

Ex capite 4. ejusdem epistolæ de promptus est can. 7. caus. 26. quæst. 5. his verbis legendus: De experientia autè divinationum, vel maleficiorum, scriptum quidèò in sacris habemus canonibus (ibi laudatus videtur canon Concilii Ancyran, seu canon 2. caus. 26. quæst. 5.) ut ipsa verba ponamus, ità: Qui divinationes expetunt, & morem gentiliū subsequuntur, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant. Un-

dè ad illorum similitudinem sortes, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, nihil aliud, quàm quod illi Patres damnarunt, divinationes, & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus, illas omninò damari, & ultrà inter Christianos nolumus nominari, & ut abscondantur, sub anathematis interdicto præcipimus.

Can. 1.
dist. 20.

In capite 6. seu postremo epistolæ leguntur verba canonis 1. dist. 20., quæ cum non ubiquè eadem omninò sint, hic exhibebo, quemadmodum in vulgatis integræ epistolæ exemplaribus describuntur, adjecit etià, ubi opus est, aliorum codicum varietate. De libellis, & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & Sanctorum Conciliorum canones relinquare, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum illis in canone & quibus in omnibus (apud Ivonem legitur: simul cum canone in illis, quibus in omnibus) Ecclesiasticis utimur judiciis, id est, Apostolorum, Nicanorum, Ancyranorum, Neocesariensium, Gangrensiū, Antiochensium, Laodicensium, Chalcedonensium, Sardicensium, Carthaginensium, Africanensium (hæc Conciliorum nomina alio ordine apud Ivonem recensentur) & cum illis regulæ Præsulū Romanorum, (Ivo: Regula Romanorum Pontificum) Silvestri, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Simplicii. (Adjicit Ivo: Hormisdæ, & Gregorii Junioris: è converso in Collectionibus Anselmi, & Polycarpi, uti alii jam ad Gratianum adnotaverunt, desunt omnia Pontificum nomina) Isti omninò sunt, per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul & Clerici judicantur. Nam si tale emergerit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minimè posset per istos finire, tunc, si illorum, quorum meministis dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctrinam similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda, vel ad Apostolicam Sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius, & magna voce pronunciare non timeo, quia, qui illa, quæ diximus, Sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canones prætulantur, sive sit Episcopus, sive Clericus, sive lai-

laicus non indifferenter receperit, ipse se convincit, (legit Ivo: ipse convincitur) nec Catholicam, & Apostolicam fidem, nec sancta vera Christi Evangelia quatuor utiliter, & efficaciter, & ad effectum (nota marginalis Ivonis habet: ad profectum) suum retinere, vel credere. Nemo hinc non videt, Leonem Britannis Episcopis proposuisse monumenta illa, quæ tamquam regulas Ecclesiasticas sequi unusquisque deberet, quæque tunc in Romanæ Ecclesiæ Codice custodiebantur. At verò, cum varia sint in monumentorum descriptione exemplaria, vix certò constitui potest, quibus capitibus Romanus ille codex constaret. Reverà Gratianus mentionem fecit Conciliorum Constantinopolitanorum, & Ephesini, quæ non memorantur aut in vulgatis epistolæ codicibus, aut apud ceteros Collectores. Apud Gratianum & alios nomina Pontificum Romanorum recensentur, quæ tamèn, uti prænotatum est, apud aliquos Collectores desiderantur. In iis verò codicibus, in quibus nomina Pontificum exhibentur, non est constans lectio, tantùm enim in quibusdam de Hormisdæ, & Gregorio juniore fit sermo. De nomine Sylvestri, non desunt, qui asseruerunt adjectum fuisse ex imprudentia, vel oscitantia Collectorum, argumento sumpto ex epistola 7. & 21. Hincmari Rhemensis, qui testatur suis temporibus nondùm receptos Sylvestri canones fuisse, nec in Codicem redactos Romanæ Ecclesiæ; quemadmodùm nec in Codicem redactæ fuerant ceteræ decretales epistolæ, recens tributæ vetustissimis Pontificibus operâ Mercatoris. Alii etiàm suspicati sunt, mendum in epistolam irrepsisse, ut, cum antea legeretur *scilicet Siricii*, deindè ex imprudentia legi, scribive cœperit *Sylvestri, Siricii*. Ego sanè hac in re illud quidèm observatione dignum arbitror, Leonem non protulisse sequendas decretales illas, quæ Isidori nomine jam tùm proferebantur, quod indicat in Ecclesiæ Romanæ Codice non fuisse servatas, nec receptas, sed tantummodò decretales illas, quæ in Codic-

ce Dionysii Exigui continentur. Fortè movebit quempiam Sylvestri Pontificis nomen, cujus decretales etiàm Leo sequendas proposuit. Sed jam animadvertunt plurimi in hac parte corruptam epistolam, sive nomen Sylvestri penitus eradentes, sive pro Sylvestro scribentes particulam *scilicet*. Ast ego, licèt verosimilem hujus rei conjecturam deducam tum ex eo, quòd non potior esse potuerit apud Leonem ratio Sylvestri, atque antiquiorum Pontificum, quorum omnium decretales æquè prodierunt ex officina Mercatoris, tum ex eo, quòd eas decretales proposuerit sequendas Leo, quas in Romano canonum codice dixerat contineri, Sylvestri autèm capita in Romano Codice necdùm continebantur; tamèn me plurimùm turbat constantissima universorum codicum, & æqua in omnibus exemplaribus lectio, eo vel magis, quia idem Leo in hac ipsa epistola videtur sententias Sylvestri sequendas Brittanis Episcopis proposuisse, quemadmodùm adparet ex iis, quæ superius animadverti ad canonem 3. caus. 2. quæst. 4., ubi Leo, quem sequutus est Nicolaus Papa, ibidèm etiàm laudatus, idè statuit septuaginta duorum testium numerum convenire debere in damnationibus Episcoporum, quia inter capitula Sylvestri ita constitutum legeretur. Cur itaque velut incongruum alicui videri poterit, Sylvestri capita à Leone recipienda proponi, quando Leo ipse in præcedentibus ejusdem epistolæ verbis Sylvestri canonibus usus est? Eam ego potiùs interpretationem caperem, (ne dixerim Leonis auctoritate probatum fuisse Mercatoris codicem, ne in ea quidèm parte, in qua Sylvestri canones continentur), quàm exhibeatur Leo proponens sequenda decreta Sylvestri in tantummodò parte, quam superius proposuerat de testibus septuaginta duobus, & quidèm juxtà ea, quæ superius animadverti ad dictum canonem 3. caus. 2. quæst. 4., hæc enim interpretatio cum præcedenti Leonis sententia sequentemnectere videtur, atque unà componere.

De Epistola ad Vernonem Britannicæ Ducem.

Testatus est Stephanus Baluzius in
 Can. 10. 7. notis ad canonem 10. caus. 7. quæst.
 q. 1. 1., inscriptionem capitis in variis Gratiani editionibus variam fuisse; ubi enim vulgares editiones habent *Vernoni*, aliæ olim habebant *Nenni*, aliæ *Novoni*, aliæ *Nennino*, aliæ *Nomoni*, aliæ demùm *Nemo*. Unà etiã animadvertit, ubiquè depravatam esse scripturam, & legendum potiùs *Nomenojo*. Reverà Nomenojum temporibus Leonis fuisse Britannicæ minoris Ducem plura monumenta demonstrant. Imò, quomodò sub eo Principe res Ecclesiasticæ, præsertim Episcoporum Sedes, se haberent, jam exhibui ad canonem 10. caus. 3. quæst. 6., sive in cap. 50. hujus 2. partis ubi quæ dicta sunt, huc etiã referre oportebit, utpotè plurimùm convenientia ad rectam interpretationem canonis 10. caus. 7. q. 1. Animadvertēbam illic, Brittonum Episcopos fuisse à suis Sedibus deturbatos, & in locum dejectorum alios fuisse substitutos Nomenojo auctoritate. Hoc factum non improbare non potuit Leo IV., proindeque non dubito ab eodem Pontifice epistolam ad Nomenojum directam fuisse ea de causa, (quamquàm integra hujus epistolæ exemplaria deperierint), Episcoposque, in deturbatorum locum subrogatos, atque inter ceteros Gillardum, sive ut alii scribunt, Gislardum, fures ac latrones fuisse adpellatos. Ad hanc rem plurimum facere videtur epistola 84. Lupi Ferrariensis, in qua Gallicani Episcopi scripserunt ita: *Episcopi legitimi Sedibus propriis pulsi, & ut mitius loquamur, quia dicere nolumus fures & latrones, mercenarii introducti*. Jungi etiã his posset epist. in recentioribus collectionibus 124. inter epistolas Joannis VIII. Papæ ad eosdem Brittones Episcopos directa. Præ ceteris verò monumentis magis ad hanc ipsam rem pertinet Nicolai I. Pontificis ad Salomonem Brittonum

Regem, quæ est in Labbeana Veneta editione 22. in appendice; in ea enim hæc leguntur: *De Gislardo autem, & Actardo* (legunt alii *Aitardo*. Porro erant ipsi Nannetenses Episcopi, Gislardus scilicet in locum Actardi successus) *Episcopis, de quibus scripsisti, multò aliter, quam tua referebat epistola, in scrinio nostro reperimus*. Licet non bene faciat Actardus, quia denud consecrat, quos Gislardus in eo gradu dignoscitur ordinasse, tamèn Actardus invenitur antè Gislardum Episcopatus officium suscepisse. Deniquè Sanctissimus Leo Papa, Nomenojo scribens, inter cetera præcipuum virum Actardum appellat, & hunc sanum sapere, & sanum docere, vivere, ac permanere, denunciat; Gislardum verò tamquàm prædicti Actardi sedulum invasorem denotat. Pòst hæc nihil ampliùs addendum videtur; non solum enim hinc fides fit memoratæ Leonis ad Nomenojum epistolæ, sed etiã qualis Gislardi fuerit causa apertissimè demonstratur.

De Epistola ad Ebrunium, & Adelfridum Episcopos.

Epistola ad Ebrunium, & Adelfridum Episcopos, quæ memoratur in Can. 5. caus. 1. quæst. 4. in aliquibus codicibus Leoni IV., in aliis Leoni III. adscribitur. Periit illa, nec aliud, præterquàm apud Gratianum, ejusdem monumentum existit. Privata quædam causa, quam diremit ibidem Sanctus Pontifex, non adeò visa est movere Collectores Decretalium, ut de epistola illa solliciti essent. Ex conjecturis, quæ in hanc rem adferri possunt, ego arbitror emendandam in primis inscriptionem, ut legatur non *Ebrunio, & Adelfrido Episcopis*, sed potiùs *Erpuino, & Hermenfrido Episcopis*. Interfueruat hi duo Erpuinus Silvanectensis, Hermenfridus Bellovacensis in Gallia Episcopi Concilio Carisiaco anni 849., subscripseruntque Synodicæ Concilii Parisiensis ejusdem anni ad Nomenojum Ducem. Exindè autèm cum illorum Episcopatus incidat in tempora Leonis IV., jam faciliè conjicitur custodien-

diendam potiùs vulgarem Gratiani editionem, quæ exhibet Leonem IV. epistolæ auctorem, quàm alias, quibus Leo III. laudatur. Et quidè, cum ex iis, quæ superiùs ex ceteris Leonis IV. epistolis deducuntur, facilè inferatur, in Gallia frequenter fuisse Episcoporum dejectiones, & substitutiones aliorum Antistitum in locum ac vicem dejectorum, mirum non est, si eisdem in Provinciis quædam similia contigerint in Presbyteris, quos hodiè Parochos appellaremus, ut unus in locum alterius per vim dejecti sufficeretur, quemadmodum legitur in dicto canone 5. caus. 1. quæst. 4. Sacerdos ille, de quo in eodem canone sermo fit, fortè videri poterit Godelgarius, de cùjus causa actum est in Concilio Lugdunensi anno 848., de qua apud Labbeum in tomo 9. Vennetæ editionis pag. 1051. & sequentibus.

De Epistola ad Exercitum Francorum.

Temporibus Leonis IV. nemo ignorat Romanam ditionem, ipsam præsertim Urbem, Sarracenorum armis fuisse concussam, & quidè eâ vi, quæ diutius, ac repetito sæpè ac sæpiùs impetu perduravit. Vidit quidè Leo initio sui Pontificatus liberam ab incursionibus hostium Romam, turpitèrque labefactatam restituit, sed pòst aliquot annos pati rursùs debuit minas acres validissimæ classis eorundem Sarracenorum, adversùs quos proptereà impetrato novis ad id editis orationibus divino auxilio, uti refert auctor libri Pontificalis, deindè adjutus Neapolitanorum instructis copiis, sibi & suis optatam peperit tranquillitatem; licèt hanc rursùs turbaverint novo misso hostes exercitu pòst Leonis obitum, undè Pontificibus Maximis illius successoribus novis curis, anxiiisque sollicitudinibus opus fuisse, monumenta fermè omnia noni sæculi abundè testantur. Hinc fortè dixeris, canonem 9. caus. 23. quæst. 8., qui Leo-

ni IV. alloquenti Francorum exercitum adscribitur, eidem Pontifici convenire, licèt de integra Leonis ejusdem epistola non constet: nimirum dixeris, Leonem IV. concitasse Francos milites, in sui, suorumque auxilium accedentes, ut adversùs Sarracenos alacri contentione pugnarent, cœlestium præmiorum spe propositâ morituris, quòd belligerassent *pro veritate fidei, & salvatione Patriæ, ac defensione Christianorum.* Verùm ego plurimum dubito, ne satis recto judicio hæc Leoni IV. tribuantur. In primis enim, cum non aliundè de monumento hoc constet, quàm ex Gratiano; aliisque ferè contemporaneis Collectoribus, Ivone nimirum, & Panormiæ auctore; horum autè Collectorum codices non perpetuò, ac constantissimè hoc ipsum caput Leoni tribuerint; ignoro, quomodò firma consistere possit ipsorum auctoritas. Unum ego habeo Gratiani vetustum Codicem, in quo idem canon 9. unà cum canone præcedenti sive 8. adscribitur Gregorio Papæ, reticito prorsùs nomine Leonis. Idemmet Gratianus in can. 46. caus. 23. quæst. 5. similia recitat ad exercitum Francorum directâ nomine Nicolai, licèt hæc ipsa verba Nicolao tributa apud Gratianum Ivo æquè tribuerit Leoni IV. Francorum exercitum alloquenti in parte 10. cap. 87. Decreti. In Panormia, quam præ manibus habebat Antonius Augustinus, videbatur idem canon adscriptus Alexandro II., ut ipse testatur in Dialogo 19. lib. 2. de emendat. Gratiani. In Panormia, quam præ manibus habebat Wanespen idem canon 9. laudabatur sub nomine Nicolai Papæ, uti scribit idem auctor in brevi Commentario ad 2. partem Gratiani, ad quæstionem 8. causæ 23. Prætereà animadverto, nullam potuisse suboriri occasionem Leoni IV. ità alloquendi Francorum exercitum; etenim, ut auctor Pontificalis, aliique Scriptores enarrant, in Sarracenis conficiendis, non aliis subsidium advenientibus usi fuere Romani, quàm Neapolitanis, finitimisque populis. Itaque melius

lius alii ex Pontificibus, & quidē ejusdem sæculi tribuetur: neque enim repugnat; cum iis aut similibus formulis usi tunc fuerint Pontifices Maximi in excitandis militibus, ut adversus Patriæ æquē, ac Fidei hostes pugnarent. Referam ad hanc rem verba Joannis VIII. ita scribentis in epistola 21. ad Carolum Imperatorem, quem precabatur, ut auxilium adversus Sarracenos suppeditaret: *Occurrite strenuē, subvenite celeritē, & manu consolationis vestræ ab oculis nostris tandem abstergite lacrymas, quatenus super illis & præsentialitē Deo propitio gaudeatis, & in futuro frequenti, ac laudabili relicta samā superstitute cum Christo perpetes in cælestibus imperetis.* Quoniā verò verba illius canonis videtur Gratianus deprompsisse ex decreto Ivonis parte 10. cap. 87. atque apud Ivonem pleniora sunt, juvabit integra hic referre. Itā legitur ibidē: *Idem (nimirum Leo IV. superius laudatus) exercitui Francorum. Omni timore, ac terrore deposito, contra inimicos sanctæ fidei, & adversarios omnium regionum (Gratianus scripsit religionum) viriliter agere studete. Item: Ubi usquē nunc Parentes vestri publicum moverunt procinctum, semper victores extiterunt, nullaque eos multitudo populi superare potuit: non enim audivimus, ut aliquandò sine fama victoriæ reversi fuissent. Item: Omnium vestrum nosse volumus charitatem, quoniā quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fidelitē mortuus fuerit, regna illi cælestia minimē negabuntur. Novit enim omnipotens, si quislibet vestrum morietur, quod pro veritate fidei, & salvatione Patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: ideo ab eo prætitulatum præmium consequetur.*

De epistolis ad Lotharium, seu ad Ludovicum Augustum. Item ad Ritam Comitissam.

Jungendas arbitratus sum epistolas, quæ à Leone ad Lotharium Augustum scriptæ feruntur, cum iis, quæ scriptæ esse feruntur ad Ludovicum Augustum, sive quod apud Gratianum frequentissimē duorum hæc Imperatorum nomina in inscriptionibus capitum promiscuē

usurpantur, sive quod apud eundem Gratianum laudetur Leonis epistola ad utrumque scripta, ad Lotharium scilicet, & Ludovicum Augustos. Non defuerunt, qui aliquot hujusmodi fragmenta retulerint potius ad Leonem III. etenim Herimannus Conringius canonem 41. caus. 2. quæst. 7. Leoni III. adscribendum voluit, quia sub Leone IV. summa imperii erat penēs Lotharium, non autē penēs Ludovicum; quia insuper ex eo canone deducitur, quasdam inter Augustum, & Pontificem simultates intercessisse, quæ tamē inter Leonem IV., & Lotharium nullæ fuerunt, sed fuisse potius inter Leonem III., & Ludovicum Pium anno 815. Eginhardus in annalibus testatur. Alii verò, de auctore parum solliciti, ad sententias potius accedentes fragmentorum illorum, quæ apud Gratianum eo nomine leguntur, variis interpretationibus se divinasse saltē aliquid crediderunt. Ego laudo singulorum curam, ac sollicitudinem, qui, dum carent non authographo tantum, verum etiā exemplari integræ epistolæ, ex variis personarum, causarum, locorum, ac rerum adjunctis aliquid conjicere conati sunt. Intereā tamē illud puto adseri posse, Leonem IV., & ad Lotharium, & ad Ludovicum Lotharii filium Imperatores epistolas scripsisse, cum uterque Leonis IV. temporibus Imperium gessisse faciliē comprobetur; quod si inverosimile videri laudato Conringio potuit, deceptus fortē ipse fuit, quod, dum legeret Ludovici Augusti nomen, istud retulerit non ad Ludovicum Lotharii filium, sed ad Ludovicum Pium Lotharii patrem, & filium Caroli Magni.

Ex epistola Leonis IV. ad Lotharium Augustum depromptus dicitur Can. 9.
dist. 10. non 9. dist. 10., ubi mendum subesse notaverunt Romani Correctores, ex antiquiore sanē Ivonis collectione corrigendum. Itā scripsit Ivo in parte 4. cap. 176. *De capitulis, vel præceptis imperialibus vestris, nostrorumque etiā Pontificum Prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, &*

conservandis, quanto valuimus, & valemus, propitio Christo, & nunc, & in ævum conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem. Non memoro hic, quid Glossographi traderint ad vocem illam vestrorumque, quæ habetur in editione Gratiani, utpotè supervacaneam post factam ex codice Ivonis emendationem. Tantum proferam, quid ad eam rem scripsit Antonius Augustinus in lib. 1. de emendat. Gratiani Dial. 19. ibi: A. vox Pontificum, aut vox Prædecessorum supervacanea est. Agitur enim de capitulis, sive capitularibus Imperatorum, quæ Lotharius postulabat à Pontifice Romano servari. Quamobrem, omissâ voce Pontificum, rectè dicitur vestrorumque Prædecessorum. Si verò vox Pontificum retineatur, de Pontificibus, hoc est, Episcopis, intelligi oportet, qui capitularia in Synodis cum Imperatoribus fecerunt; vox Prædecessorum omitti debet, &c. Nemini sanè hæc displicere poterunt, nisi quispiam fortè notandum arbitretur, fingi sine teste, aut sine scriptis codicibus Lotharium à Romano Pontifice postulas, ut Imperatorum Capitularia custodirentur. Quid enim? Num quia etià Leo IV. scripsisse dicitur, capitula, & præcepta Prædecessorum Pontificum custodiri debere, suspicari etià licebit de ea re dubium apud Lotharium fuisse? At verò vel ipsa Imperatorum capitula, ac præcepta ipsimet Pontifices Maximi comprobaverant, per Legatos saltè suos, quemadmodum legitur in capite ultimo libri 7. Capitularium, ibi: Maxime trium ultimorum capitula istorum librorum apostolica sunt cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maxime apostolica interfuit legatio. Ego sanè arbitror, nihil aliud Leonem IV. illis loquendi formulis voluisse, quàm significare, quo animo, & Prædecessorum Pontificum, & Imperatorum statuta reciperet ac custodiret, eo nimirum, quo leges sanctissimè sapientissimèque editas custodiri decebat. Neque verò admittendum ullo modo videtur, quod aliqui asseruerunt,

Leonem ità scripsisse, aut quòd nimio timore angeretur, cum Imperatorem alloqueretur, aut quòd assentiendo Capitularibus Imperatoriis facilius obtineret Legum Romanarum receptionem, quod demonstrari posse putant ex can. 13. dist. 10., aut quòd eà ratione facilius impetraturum se crederet Romanis liberam Maximorum Pontificum electionem, aut demum quòd Leo à præconcepta suspitione de neglectu Capitularium se purgandum voluerit, quemadmodum scripsit Baluzius in præfatione Capitularium Francorum num. 23. ad ipsam etià Glossographorum auctoritatem confugiens, quam aliis in speciebus facile neglexisset. Non aliam video ità scribendi causam esse potuisse Leoni, quàm quæ fuit ceteris Ecclesiasticis Patribus, qui eodem sæculo custodiendas Capitularium leges sæpè ac sæpius indixerunt. Sic in Concilio Meldensi anni 895. cap. 78. statutum legimus: *Ut capitula ecclesiastica, à Domno Carolo Magno Imperatore, nec non à Domno Ludovico Pio Augusto promulgata, obnixè observari præcipiantur, sicut & legalia observanda esse noscuntur.* Junge his Joannis IX. in Synodo Ravennatensi anni 904. suggestionem, qualem exhibet memoratus Baluzius in laudata præfatione Capitularium num. 26.: adde etià leges Longobardorum lib. 3. tit. 37.

Ad eandem epistolam Leonis, Lothario Augusto scribentis, vulgò traditur pertinere canonem 13. dist. 10. imò etià quamdam velut conventionem continere initam inter Pontificem Maximum, & Imperatorem, cujus vi sicut Pontifex profitebatur, se recepisse Capitularia Imperatorum, ità ab Imperatoribus recipi Romanas leges postuleret. Sunt istæ meo judicio divinationes, ne levibus quidè conjecturis innixæ. Qui animadversiones in hunc canonem Gratianæ editioni adjecerunt, asseruerunt, Lotharium visum esse populo Romano, quod Leo hic petierat, concessisse; eoque argumento comprobant, quod in legibus Longobardicis habetur,

Can. 13.
dist. 10.

tur, statuisset Lotharium, ut interrogaretur populus Romanus, quâ vivere lege vellet. Constitutio Lotharii habetur in legibus Longobardorum lib. 2. tit. 57. Sed hujusmodi observationem manifesto argumento Baluzius improbat in præfatione ad Capitularia Francorum num. 24. ita scribens: Porro decretum Lotharii, quod Correctores Romani, ac post eos Baronius, existimarunt datum esse ad postulationem Leonis IV., quodque illi descripserunt ex codice legis Longobardorum, diu antè promulgatum fuerat, quàm idem Leo locaretur in sede B. Petri. Conditum enim à Lothario fuit anno 824. tempore Eugenii II., ut legitur in veteri Codice MS. Bibliotheca Thuana, & in Collectione canonum Cardinalis Deusedit, ex qua Holstenius Capitulare edidit, in quo caput istud continetur. Itaque etiam ex hoc capite corrui opinio Baronii de pactis initis inter Leonem Papam, & Imperatores, Lotharium, & Ludovicum. Edita habemus Capitula quædam sub nomine Lotharii Imperatoris in tom. 2. Capitularium Baluzianæ editionis pag. 317. Romæ constituta sub Eugenio II. Pontifice, ubi tit. 1. cap. 5. hæc leguntur: *Volumus etiam, ut omnis Senatus, & populus Romanus interrogetur, quali vult lege vivere, ut sub ea vivat, eisque denuntietur, quod procul dubio, si offenderint contra eandem, eidem legi, qua profitebuntur ex dispositione Domini Pontificis, & nostra omnimodis subiacebunt.* In titulo autem 2. eadem ferè verba leguntur cap. 4., ad quæ Baluzius in notis ita animadvertit: *Vetus nota marginalis in uno codice Regio: non est putandum, populum Romanum ulterius esse interrogandum, quandoquidem Romanâ lege confessi sunt se vivere eo tempore.* Hæc si vera sunt, fortè suberit dubitatio, num canon ille 13. dist. 10. Leoni IV. tribui meritò possit; si enim jam antè tempora Leonis supponitur Romanum populum ex Lotharii Constitutione potuisse Romanis legibus vivere, frustrà Leo idem inducitur Lotharium exorans, ut Romanis concederetur vivere lege Romana. Ivo Carnotensis plura retulit sub nomine Leonis IV. ad Lotharium Augustum scribebat, quàm habeantur apud

Gratianum, nimirum in parte 4. cap. 181. ibi: *Habetis de hoc apud Deum retributionem non modicam, si antiquæ legis dogmata minime observantes vestrâ imperiali censurâ pro viribus castigatis, atque corrigitis. Item: Vestram flagitamus clementiam, ut, sicut hactenus Romana lex viguit absquæ universis procellis, & pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur, propriumque vigorem obtineat.* Imò & sub nomine ejusdem Leonis, scribentis ad Widonem Comitem, simile fragmentum legitur in capite sequenti 182. his verbis: *Valde indignum est, futuris gentibus etiam contrarium, tam gloriosam legem, quam multi retrò custodierunt Imperatores, nunc suam vim perdere, ac injustè daminari.* Sed illud unum pro certo haberi debet in hac re, Romanas leges semper vim obtinuisse suam, etiam ubi Romanum Imperium variis vicissitudinibus fuit obnoxium, aliamque regiminis formam accepit; & licet novæ leges in medium prodierint in Europa, inter ipsas tamen veterem Romanorum sapientiam perpetuò præluxisse, quod in ipsa primigenia Juris optimi semina inesse dignoscerentur. Hinc Longobardi, qui septimo labente sæculo Italiam invaserant, facilè inducti sunt, ut ex ceteris, quæ perdere voluerunt, unam Juris Romani prudentiam Italici omnibus incolumem, perpetuamque relinquerent. In legibus ipsis Longobardorum lib. 2. tit. 7., & tit. 57. cautum, ut si mulier Longobarda nupserit Romano, juxta Romanas leges ipsa etiam viveret; item, ut Romani juxta leges suas successiones haberent, & conventiones inter vivos celebrarent. Carolus Calvus in Capitulari Pistensi anni 864. cap. 20. ita sanxit: *In illis autem regionibus, in quibus secundum legem Romanam judicantur judicia, juxta ipsam legem committentes talia judicentur, quia super illam legem, vel contra ipsam legem nec antecessores nostri quodcumque capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus; & in cap. 28. De illis autem, qui secundum legem Romanam vivunt, nihil aliud, nisi quod in eisdem continetur legibus, definimus.* Hieronymus Bignonius in notis ad Mar-

Marculfum lib. 1. cap. 40. memorat Constitutionem Chlotarii Regis nondum editam, sibi que communicatam ab Jacobo Sirmondo, in qua inter cetera hæc legebantur: *Inter Romanos negotia causarum Romanis legibus precipimus terminari.* Pasim verò subsequens sæculorum monumenta plurima supersunt, ex quibus liquet, veteres Romanorum leges coli perpetuò consuevisse, usque donèc illarum studium vigere deinde cœpit alacrius, erectis Academicis celeberrimis, quemadmodum unicuique compertum est.

Jungendam ideo volui epistolis Leonis ad Lotharium, & Ludovicum Augustos epistolam, quam Gratianus tribuit eidem Leoni scribenti ad Ritam Comitissam, quia in hac epistola ad Ritam agitur de electione cujusdam Coloni Episcopi Reatinæ Ecclesiæ, de qua etiam agitur in epistola ad Imperatores. Id liquet perspicue ex canonibus 17., & 18. dist. 63., quos jungere juvabit accuratum interpretem. In his autem canonibus expendendis videtur emendanda scriptura; etenim pro vocibus illis *Colono*, & *Colonum*, uti in utroque canone legitur, potius scribendum erat, *Coloni*, & *Colonem*, quam emendationem facile quisquis eruet ex actis Conciliorum, sub Leone IV., & Nicolao I. celebratorum, in quibus, id est, in Concilio Romano anni 853., & in Concilio Romano anni 861. inter Episcopos, qui subscripserunt, subscripsit etiam *Colo Reatinus*. Pithæus in suis adnotationibus ad Gratiani Codicem animadvertit, pro illis verbis canonis 17. *dixerunt, ut Colonum Reatina*, legendum esse: *direxerunt, ut Colonem in Reatina*. Imò etiam in inscriptione ejusdem canonis ad nomen *Rita Comitissa*, ad quam scribens Leo exhibetur, legendum voluit *Itta Comitissa*. Cum verò ibi commemoret Metropolitum Crantzii pag. 141., longè à veritate recedit; etenim apud Crantziū mentio quidè m fit Idæ cujusdam Domine Sæviæ neptis ex fratre Henrici III., & neptis ex sorore Leonis IX. Papæ, quæ sanè, cum viveret sub finem undecimi

sæculi, nihil commune habere videtur cum Itta, vel Rita, ad quam scribebat medio nono sæculo Leo IV.: deinde non video, quid interesse potuerit Comitissæ Sæviæ regentis, Colonem potius Episcopum Reatinæ Ecclesiæ, quàm alium quempiam constitutum fuisse. Quidquid tamèn sit de hac re, ego non facile moverer, ut eosdem canones tantum solidam Leonis IV. monumenta reciperem, sive quòd unius Gratiani testimonium non satis firmum mihi esse videtur, sive quòd invicem non benè consonant; cum in can. 16. petere exhibetur Leo ab Augustis, ut Colo Episcopus Reatinæ Ecclesiæ designetur; in can. 17. profiteatur, se eundem ordinavisse Episcopum, Imperatore, & Imperatrice postulantibus; cum præterea in can. 16. ab Augustis Ludovico, & Lothario designatio Episcopi expectata videatur; & in can. 17. non Ludovicus, & Lotharius, sed Imperator, & Imperatrix consecrationem Colonis faciendam proposuerint.

Superius in cap. 73. ubi agerem de Stephano IV., seu V., & ad canonem 28. dist. 63. memoravi canonem 11. Romani Concilii anni 863. qualis editus est apud Muratorium, & tributus Nicolao I. Pontifici. Is idem canon tribuitur apud Mansium in tom. 1. supplementi Labbeani pag. 929. Romano Concilio anni 853. cum hac inscriptione, deprompta ex Anselmo Lucensi in tractatu contra Wibertum lib. 2. *Ex Concilio Leonis IV. Episcoporum L. cap. V. Verba canonis hæc subsequuntur: Siquis Sacerdotibus, seu primatibus nobilibus, seu cetero Clero hujus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ electionem Romani Pontificis contradicere præsumperit, sicut in Concilio B. Stephani legitur statutum, anathema sit. Item, quòd electio Pontificis non pertineat Laicis tantum.* In Synodo Romana Eugenii II. anni 826. similia quædam de canonicis Episcoporum electionibus sunt constituta in can. 5. ibi: *Episcopum enim consecrare non convenit, nisi à Clericis, & populo fuerit postulat.* Quam Synodum cum Leo IV. confirmaverit anno 853.

Can. 31.
dist. 63.

incertus scriptor de vitis Romanorum Pontificum in suo Breviario ita quantum canonem ejusdem Concilii Leonis exhibuit: *Confirmavit, quæ Cælestinus, & Magnus Leo de Episcopis constituerunt, videlicet, ut non conveniat Episcopum consecrari, nisi à Clericis, & populo fuerit consecratus; quia nulla ratio sinit, ut aliter consecrati inter Episcopos habeantur.* Hæc, quæ de Episcoporum electionibus in Conciliis ejus ætatis pertractabantur, renovando, confirmandoque generalem illarum disciplinam, verosimilem fidem faciunt canonis 31. dist. 63., qui non solum apud Gratianum, sed etiam apud Ivonem tribuitur Leoni IV. alloquenti Imperatores Lotharium, & Ludovicum. Maximè autem decuit tunc temporis, nonnulla definiri de electione Romani Antistitis datâ occasione celebranda, cum identidem illam difficultia temporis adjuncta quoquomodo turbare potuissent. Cum enim Romanorum Imperatorum singularia quædam & propria jura viderentur in electione explicanda, velut illorum, qui vel in fideli populo præcipuam haberent dignitatem, vel populi ejusdem jura ad se pertraxerant, facile proficiscebatur, vix electionem Papæ in generali omnium concordia posse celebrari, seu quòd Imperatores à Romana urbe ut plurimum dissiti essent, seu quòd Romana urbs, hostili impetu identidem concussa, non tutò Imperatoris sententiâs, & suffragia expectaret. Demonstrat id manifestissima ejusdem Leonis IV. electio, qualem describit auctor libri Pontificalis. Postquam enim enarravit, Romanos omnes Cives concordî suffragio in Leonem IV. consensisse, subdidit: *Romani quoque non vi electione Pontificis congaudentes, ceperunt iterum non mediocriter contristari, eo quòd sine imperiali non audebant auctoritate futurum consecrare Pontificem; periculumque Romana Urbis maxime metuebant, ne iterum, ut olim, aliis ab hostibus fuisset obsessa. Hoc timore, & futuro casu perterriti, eum sine permissu Principis Præsulem consecraverunt, fidem quoque illius, sive honorem præst Deum per omnia, & in omnibus conservantes.* Singula hæc tem-

porum, rerum, & causarum adjuncta me dubitare non sinunt, quominus de memorato canone 31. ita concludam, ut ad germana Leonis IV. monumenta jure optimo referatur; nihil enim tunc aptius inter Leonem ipsum, & Ludovicum, ac Lotharium Augustos definiri poterat, quam modus, quo electio Pontificis Maximi sine alicujus controversia celebraretur.

Quod Leoni IV. scribenti ad Ludovicum Augustum tribuitur in can. 41. ^{Can. 41. caus. 2.} caus. 2. quæst. 7., Nicolao Papæ tributum videtur apud Ivonem in parte 5. cap. 22. quemadmodum jam adnotaverunt Romani Correctores: nimirum apud Ivonem hæc præponitur canonis inscriptio: *Quòd in præsentia Legatorum Imperatoris Leo Papa causam suam examinari voluerit. Idem Nicolaus Imperatori. Nos si incompetenter &c.* Deindè, ubi Gratianus legit, *& subditis.... corrigere peccata, pejora.... quod ab eis indissussum, vel deffinitum remaneat*, Ivo hæc exhibet: *Ex in subditis.... corrigere, pejora.... quod ex his indissussum, vel indefinitum remaneat.* Ceterum vel in monumentis Leonis IV., vel in monumentis Nicolai II. hæc desiderantur. Imò, ne Leoni IV. hæc tribuantur, prohibere videtur Ivonis auctoritas, qui refert quidè, Leonem Papam voluisse causam ab Imperatoris Legatis examinari, sed non indicat nominatim Leonem IV., undè suboritur suspicio, Gratianum ex eo erravisse, quia in capite præcedente Ivonis, nimirum in cap. 21. partis 5., nomen erat adscriptum Leonis IV. scribentis ad Carolum Regem. Cum ergò Ivo nomen Leonis Papæ causam suam examinari postulantis pronuntiavit, potius eo nomine designatum arbitror Leonem III., cujus purgatio cum Ivonis etiam sæculo esset famigeratissima, ejusdem Leonis indicandi gratiâ sufficebat Leonem Papam nominare, quin adderetur agnomen tertii. Hinc mihi displicere non potest, quod ex Hermannò Conringio adnotavit Baluzius sive in notis ad Gratianum ad hunc canonem, sive in præfatione ad Capitula

ria Francorum num. 21. 28., & 29. Ait ille ex Conringio, Leone IV. Pontificatum gerente, summam imperii fuisse non penès Ludovicum, sed penès Lotharium, quamobrem ad Lotharium potius, quam ad Ludovicum dirigendam fuisse epistolam Leonis, si Leoni IV. tribuenda esset. Addit, apud neminem veterum Scriptorum reperiri, intercessisse similitates aliquas inter Leonem IV., & Lotharium; verùm lique- re, commotum adversùs Leonem III. fuisse Ludovicum Pium anno 815., de qua re ego nonnulla superiùs tradidi in cap. 72. ad canonem 18. caus. 2. quæst. 5. Cum igitur memoratus Gratiani canon aptius Leoni III. conveniat, cum aliàs minimè constet pertinere ad Leonem IV., cui tantum Gratianus voluittribuendum, non erit, cur non Leoni III. potius adscribatur. Quod ubi fiat, facilem quoque obtinebit interpretationem idem Gratiani fragmentum, dummodò ad ipsum referatur memoratus canon 18. caus. 2. quæst. 5. cum iis omnibus, quæ fuerant ad eundem canonem observanda.

Quod dixi ad canonem 9. caus. 23. quæst. 8., idipsum ferè dici posse videtur ad canones 7., & 8. eadem causa, & quæstione, ex eo præsertim quòd memoratus canon 8. in uno, quem habeo, vetusto edito Gratiani codice non Leoni Papæ, sed potius Gregorio, tribuatur. Verùm à canonibus 7., & 8. non adedò absona sunt adjuncta temporis Leonis IV., quem scimus plurimum adversùs barbaras gentes elaborasse, ut præcipuam Italiæ partem, Romam ipsam præsertim, ab illarum impetu vindicaret. Cum autem eò collineare videantur duo ista fragmenta, nihil est, quod me morari possit, ne Leoni IV. eadem adscribam, licèt huc usque in integris Leonis monumentis edita non adpareant. Vim addit non levem Ivonis auctoritas, qui hæc ipsa descripsit in cap. 83., & 84. partis 10. ibidem memorans Registrum Leonis IV., quod sanè indicat, tunc temporis epistolas

Leonis IV. in volumèn digestas fuisse sub *Registri* nomine, quemadmodum factum est de epistolis Gregorii Magni, & Gregorii VII. Pontificum, licèt volumen illud epistolarum Leonis non ad nostram usque ætatem pervenerit. Tantum adjiciam, apud Ivonem non omnes Codices æquè indicare, ad quemnam Leonis epistola directa fuerit; aliqui enim Codices ad Lotharium, aliqui ad Ludovicum Augustum scriptam epistolam exhibent.

De ceteris canonibus, Leoni IV. adscriptis.

Aliquot supersunt monumenta Leoni IV. apud Gratianum adscripta. Primus est canon 45. caus. 16. quæst. 1., cuius verba iteram sub nomine Leonis IV. integra referuntur post canonem 1. vers. *Item Leo IV.* caus. 13. quæst. 1. Ego jam animadverti ad canonem 25. caus. 12. quæst. 2., eadem verba ab Ivone in parte 3. cap. 151. tribui Gelasio Papæ, sribenti ad Justinum Archidiaconum, & Faustum defensorem: ceterum observavi, perperam Gelasio tributa fuisse, ac potiore jure Leoni IV. Pontifici adscribenda, utpotè quæ Leonis ejusdem temporibus valde sunt accommodatiora. Reverà Paschalis II. sub finem sæculi 11. ad Baldricum Episcopum de Leone IV. ita scribit: *Idem etiam Leo, Episcopis Britannia scribens, illis tantum Ecclesiis, quæ plebes vocantur, debere decimas indicat, ubi sacrosancta dantur baptismata.* Ex his facile est colligere, memoratum Gratiani monumentum referendum esse ad illam epistolam Leonis, quam scriptam fuisse ad Episcopos Britannia superiùs animadverti; quod clariùs etiàm hodiè demonstraretur, si integra eadem epistola ad nostram usque pervenisset ætatem. Ceterum & sententia, & stilus Leoni IV. maximè congruit. Scimus enim illis temporibus baptismales Ecclesias plebium nomine appellatas fuisse; quemadmodum inter cetera colligitur ex canone 8. Synodi

Can. 45.
caus. 16.
q. 1.

Can. 7. &
8. cau. 23.
q. 8.

Romanæ, sub Eugenio celebratæ, & à Leone IV. confirmatæ. Scimus præterea, eisdem temporibus caveri debuisse pluribus in Conciliis, ut decimæ baptismalibus Ecclesiis persolverentur, quemadmodum liquet ex canone 10., & 11. Concilii Moguntini anni 847., ex Capitulari ad Saltz anni 804. cap. 2., apud Reginonem lib. 1. cap. 52., ex Capitulari Ludovici II. anni circiter 855. cap. 12., & cap. 13. Capitularis Caroli Calvi apud Pistas anni 869. Quid plura? Rem hanc conficere videtur famigerata, quæ vulgò sub Leonis IV. nomine præfertur, homilia; in ea enim inter cetera ligimus, decimas non esse facilè recipiendas ab eis, ad quos pertinere non dignoscitur.

Can. 3.
caus. 21.
q. 2.

Pithæus ad canonem 3. caus. 21. quæst. 1. asserit, eundem tribuendum esse Leoni IV. ad Episcopos Britanniaë scribenti. Quonam verò monumento fretus vir eruditus id asserat, mihi non liquet. Baluzius in notis ad Gratianum ita de hoc ipso canone scribit: *Verum est, istam constitutionem Leoni IV. tribui in vetustis Gratiani libris, sed tamen ego puto dubitari posse, an sit Leonis IV.* Ego etià facile in eamdem dubitationem adducor; nam scio, in Concilio Romano, sub Eugenio II. celebrato, & confirmato à Leone IV. curam istorum Pontificum Maximorum fuisse præcipuam, ut vita communis à Clericis restauraretur, rursùmque in communionem quamdam revocarentur bona Ecclesiarum Clericis concessa titulo beneficii singularis, uti deducitur ex can. 3. caus. 12. quæst. 1., quod quidè propositum scimus executioni fuisse demandatum in Ecclesiis Cathedralibus; in Ecclesiis autè minoribus iidem Pontifices solertissimi fuerunt, ut Clerici constituerentur, nec illæ vacarent diù, interea Clericis aliis concessæ sub titulo commendæ, quemadmodum perspicuè colligitur ex cap. 24. ejusdem Concilii. Quamobrè non video, quæ esse occasio potuerit Leoni IV., ut uni Clerico duo beneficia, vel duas Ecclesias concederet, generali

quadam constitutâ regulâ, dummodò una Ecclesia daretur in titulum, altera in commendam. Idipsum confirmari potest eo, quod legitur apud Krantzium lib. 3. cap. 37. in Metropoli, sive Historia Ecclesiastica Saxonum; nimirum tempore Othonis III. Imperatoris, ac propterea multò post tempora Leonis IV. Pontificis, dicitur Giselerus Mersburgensis Episcopus translatus ad Episcopatum Magdeburgensem, retento priore Episcopatu in commendam. Subdit autè Krantzius: *Id verò atas nostra jam desiit pro frequentia mirari; quòd passim cernimus, alteram alteri Ecclesie in una persona accedere, ut habeat alteram in titulum, alteram in commendam. Sed non potuerit tum pro rei novitate placari homines.* Quomodò verò contingere potuisset, eam novitatem plurimos conturbavisse, si jam edita fuisset memorata Leonis IV. Pontificis definitio? Fortè hoc fragmentum proferri in medium, imò edi etià à quibusdam recentioribus potuit, qui, dum pluribus beneficiis locupletari vellent, distinctionem illam invenerunt inter titulos, & commendas, quæ reprobari tandè debuit in Concilio Tridentino, quo decretum est, ne quis duo beneficia sive in titulum, sive in commendam possideat ses. 24. de ref. cap. 17. Quicumque autè hunc edidit canonem, fortè etià potuit ideò Leonis IV. meminisse, quòd in ea homilia, quæ Leoni eidem tribuitur, aliqua legantur, ad hanc ipsam materiam pertinentia, ibi in editione Labbeana: *Nullus plures Ecclesias teneat sine adjutorio aliorum presbyterorum.* Quòd si quisquam adhuc detineatur auctoritate quadam Gratiani fragmenti, in primis velim animadvertat, quantum sit inter recentiores, & vetustas Ecclesiarum commendationes discrimen, ne fortè illius fragmenti sententia recentioribus commendis accommodari posse videatur. Siquidè recentiores commendæ adinstar ferè beneficiorum redactæ sunt, quandò veteres non aliud erant, quàm simplicia rerum Ecclesiasticarum deposita, certo

tempore circumscripta, ex quibus commendatarius nihil omnino commodi, atque utilitatis hauriret argumento legis 24. ff. depositi. Deinde ad rem erit observare, hunc canonem fortè, si tantum germanus habendus sit, explicandum esse juxta eos, qui in memorata Romana Synodo Eugenii, & Leonis editi deprehenduntur. In canone 10. decretum est, Sacerdotes non nisi in Ecclesiis, aut Monasteriis esse constituendos, ne in sæcularibus domibus habitarent; deinde in canone 21., qui est canon 33. caus. 16. quæst. 7., decretum fuit constructoribus monasteriorum licere cum consensu Episcopi commendare presbytero, cui voluerint, ipsamet monasteria, ita tamen ut presbyter, in monasterio constitutus, ad placita, & ad justam reverentiam ipsius Episcopi obedienter recurrat. Quæ verba clariùs explicans auctor Breviarii ejusdem Concilii, cui nomen Luitprandi, ait, presbyterum, cui monasterium commendetur, fretum esse bonæ auctoritatis dimissoria cum consensu Episcopi. Colligitur ex his, tempore Leonis IV. clericos omnes in Ecclesiis consistere debuisse, quasi erecto in Ecclesiis collegio clericorum: interea verò, ubi monasteria sacerdotis officio indigerent, mitti consuevisse à clericali collegio Sacerdotem, cui commendari monasterium dicebatur; ac proinde ordinationem quidè suscepit clericus ille titulo Ecclesiæ, cujus collegio adscriptus fuerat, & cujus collegii adhuc jura retinebat, utpotè ad quod revocari ab Episcopo poterat; & præterea commendatum sibi monasterium Ecclesiasticis officiis juvabat. Hæc planè mihi videtur aptior interpretatio, quæ affingi memorato canoni possit, quoties à Leone IV. non sit adjudicandus: nisi intelligendum fortè velis de commendationibus, quibus non Ecclesia Clerico, sed potius Clericus Ecclesiæ commendaretur, juxta ea, quæ traduntur, in can. 5. & 6. eadem causâ, & quæstione.

Quod sub nomine Leonis IV. ha-

betur in can. 16. caus. 25. quæst. 1. Can. 16.
caus. 25.
q. 1. decerptum fuit ex Ivone in parte 4. Decreti cap. 186., ubi hæc habetur monumenti ejusdem inscriptio: *Leo IV. Colorodo Archiepiscopo, & Bertuso.* Quisnam fuerit sive Colorodus ille Archiepiscopus, sive Bertusus, facillè conjici non potest, cum neminem hujus nominis Episcopum Concilii illius ætatis vel interfuisse, vel subscripsisse liqueat. Ceterum non est, cur fragmentum illud à Leonis IV. sententiis abjudicemus, cum similia quædam in illis legantur; hinc in fine epistolæ Leonis ad Episcopos Britannia hæc habentur: *quam ob causam luculentius, & magna voce pronunciare non timeo, quia, qui illa, quæ diximus, Sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canones prætitulantur, sive sit Episcopus, sive Clericus, sive Laicus, non indifferenter receperit, ipse se convincit, nec catholicam, & apostolicam fidem, nec sancta vera Christi Evangelia quatuor utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere.* Ego suspicor, ea Gratiani verba deprompta fuisse ex quadam homilia, nomine Leonis IV. vulgata, in qua omnibus Episcopis proponitur servanda generalis Ecclesiastica disciplina; quæ sanè homilia tanti aliquando habita fuit, ut passim initio cujusque Synodi prælegeretur Episcopis, eamque ob rem homilia synodica appellaretur. Initio autem ipsius generaliter traditur, Episcopos Apostolorum vice fungi, & esse summo Pastori rationem de animabus reddituros, ac propterea singularem esse ab illis adhibendam sollicitudinem, ut semel constituti salubritè canones constantissimè servantur. Quoniam verò eadem homilia non eisdem omnino verbis in omnibus exemplaribus edebatur, sed, retentâ generali Leonis sententiâ, in aliquibus immutabatur, modò brevior, modò fusior stilo, quemadmodum liquet ex collatione exemplaris Labbeani cum exemplari Martenii, aut cum exemplari Lucensi apud Mansium, facillè evenire potuit, ut Ivo, vel Gratianus cum præ manibus habuerint codicem, in qui-

Can. 11.
de cons.
dist. 3.

quibus ea ipsa legerentur verba, quæ illi in suis collectionibus descripserunt.

Pithæus ad canonem 11. de cons. dist. 3. fidenter adserit, illum esse tributum Leoni IV. ad Episcopos Britanniae scribenti. Quibus ex codicibus, aut monumentis id tradiderit, prorsus ignoro. Ego sanè, cum nullum habeam argumentum, ex quo canon idem Leoni IV. tribui possit, aliàs autem non destituar conjecturis gravissimis, quibus ille ab eodem Pontifice abjudicetur, non dubitabo concludere, falsò Leoni IV. Pontifici tributum fuisse. Sententia canonis paucis perstringitur: nimirum inducitur Leo statuens, ut sive quartâ, sive sextâ feriâ à carnibus abstinence juxta veterem Ecclesiæ consuetudinem. Cujus Ecclesiæ consuetudo memoretur ibidem, anceps est disquisitio propter varietatem codicum, quorum alii exhibent *apud vos*, alii *apud nos*; proindeque dubietas est, nùm ea referenda sint ad consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, an potius ad consuetudinem illius Ecclesiæ, cui erant adscripti illi, ad quos Leo scripsisse fertur. Verùm, quæcumque Ecclesia memoretur ibidem, sive Romana, sive Britannica juxta opinionem Pithæi, facile est demonstrare, temporibus Leonis IV. dici non potuisse, aut apud Brittones, aut apud Romanos veterem fuisse jejunii quartæ, & sextæ feriæ disciplinam. Fortè prioribus Ecclesiæ sæculis eam fuisse Græcorum consuetudinem demonstrari posset ex Constitutionibus Clementis lib. 7. cap. 24., ubi laudatur jejunium quartæ feriæ, & Parasceves, improbaturque jejunium Sabbati, ac Dominici diei, excepto tamèn annuo die Sabbati Dominicæ sepulturæ, quem hodiè sanctum Sabbatum appellamus: demonstrari etiàm posset ex canone 67. ex iis, qui Apostolici nuncupantur, ubi jejunium generalitèr observandum præcipitur tempore Quadragesimæ, quartæ, & sextæ feriæ, nisi tamèn hæc monumenta parùm auctoritate sua consisterent, & tamquàm apocrypha habe-

rentur. Nihilominus tamèn, cum aliquandò hæc decreta apud Græcos non nihil valerent, recipi in aliquibus provinciis potuerunt, uti tradit Balsamon, & Zonaras ad eundem Apostolicum canonem, Eutychiùs Alexandrinus Annalium tom. 1. pag. 522. & Joannes Antiochenus in collectione canonum tit. 31., at in Latina Ecclesia nunquam ea invaluit consuetudo; sed potius quædam jejunii species observata fuit feriâ sextâ, & sabbato per hebdomadas singulas, quemadmodum colligitur ex Innocentio I. in epist. ad Decentium Eugubinum cap. 4. Non diffiteor tamèn, aliquibus indictum esse non solum feriæ sextæ, sed etiàm secundæ, & quartæ jejunium, sed hoc tantummodò onus impositum pœnitentibus, qui gravissimorum criminum rei essent agniti, uti habetur in cap. 7. epist. Gregorii III. ad Bonifacium, quæ incipit *Magna nos*. Ceterùm regularitèr sæculo 9., atque ipsis temporibus Leonis IV. jejunium, sive abstinere à carnibus præceptum erat diebus sabbati, & feriæ sextæ. Sic in Francorum Capitularibus lib. 6. cap. 187. Baluzianæ editionis pòst commemoratum jejunium Adventus, Quadragesimæ Paschalis, & Quadragesimæ pòst Pentecosten, ità legitur: *Præter hæc autem legitima tempora jejuniis, omni sextâ feriâ propter passionem Domini jejunetur. Sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus jacuit in sepulchro, jejunio consecratus habetur*. Præterea Nicolaus I. in responsis ad consulta Bulgarorum cap. 4. & 5. memorat quidèr jejunium sextæ feriæ, quod observandum ab omnibus esse definit: feriâ autem quartâ liberum statuit unicuique esse à carnibus abstinere, vel non abstinere; quod sanè non statuisset, si à prædecessore suo Leone IV. scivisset eandem habitam fuisse & quartæ, & sextæ feriæ rationem. Quæ cum ità sint, jure concludere poterimus, falsò tributum esse Leoni IV. memoratum canonem 11., & fortè confictum ab eo fuisse.

fuisse, qui Græcorum disciplinam, ab apocryphis, ut prænotatum est, fontibus derivatam, voluerit ad Latinos recentiore ætate traducere.

CAPUT LXXVII.

De Nicolao.

Nicolai I. Pontificis nomine quamplurima sunt apud Gratianum, quæ sanè in ordinem certum dirigi commodè minime possunt, cum turbata admodum sint ejusdem Pontificis monumenta, quemadmodum testantur, quotquot in illis edendis singulari studio adlaborarunt. Sunt autem, quæ sequuntur.

Ex monumentis Concilii Romani.	{	Can. 21. caus. 2. q. 1. ad integra Concilii monumenta exigendus.
		Can. 10. cau. 11. q. 3. ex integro Concilii canone emendandus.
		Can. 18. caus. 25. q. 2. paulò varius in diversis exemplaribus.
Ex epistolis ad Adonem, vel Albinum Viennensem Archiepiscopum, vel Alvinum Januensem.	{	Can. 4. dist. 32. ex integra epistola supplendus.
		Can. 22. caus. 12. q. 2. ex integra epistola supplendus.
		Can. 6. dist. 27. } simul jungendi, & ex codice Reginonis emendandi.
		Can. 7. dist. 27. }
		Can. 1. dist. 34. } simul jungendi, & ad Ivonis codicem, aliæ Nicolai Papæ monumenta exigendi.
		Can. 4. caus. 7. q. 1. }
Ex Epist. ad Carolum Moguntinensem Archiepiscopum, & ejus suffraganeos.	{	Can. 6. caus. 33. q. 2. referendus ad epistolam ad Carolum Episcopum Moguntinum.
		Can. 33. dist. 50. } falsò tributi Nicolao Papæ, & potius tribuendi Vormaciensi Concilio.
		Can. 34. caus. 27. q. 1. }
		Can. 25. caus. 32. q. 7. referendus ad Pauli Jureconsulti sententias.
Ex Epist. ad Lotharium Regem.	{	Can. 6. caus. 33. q. 2. falsò tributus Nicolao.
		Can. 4. dist. 63. ex aliis Nicolai monumentis illustrandus.
		Can. 3. caus. 11. q. 3. ex integra epistola supplendus.
		Can. 96. caus. 11. q. 3. } simul jungendi, atque ad alia Nicolai monumenta exigendi.
		Can. 19. caus. 24. q. 3. }
Ex Epist. ad Carolum Regem.	{	Can. 22. caus. 2. q. 5. ex integra epistola emendandus.
		Can. 6. caus. 6. q. 4. consonat cum integris epistola exemplaribus.
		Can. 19. caus. 23. q. 8. consonat cum integris epistola exemplaribus.
		Can. 26. caus. 27. q. 2. ex integris Nicolai epistolis supplendus.
		Can. 3. caus. 33. q. 2. spectat potius ad Isidorum Mercatorem.
	{	Can. 4. caus. 33. q. 2. ex integra epistola emendandus.

Ex Epist. ad Ludovicum Regem.

Can. 16. caus. 2. q. 1. consonat cum integris epistola exemplaribus.

Can. 8. dist. 96. referendus ad epistolam Nicolai ad Michaelena Imperatorem.

Ex Epist. ad omnes Episcopos in Regno Ludovici.

Can. 4. caus. 20. q. 3. incerta admodum auctoritatis.

Ex Epist. ad Episcopos, apud Convicinium congregatos.

Can. 1. dist. 10. ex integra epistola supplendus.

Can. 3. dist. 8. ex integra epistola supplendus.

Can. 5. dist. 12. jungendus cum can. 30. caus. 17. q. 4.

Can. 13. caus. 2. q. 6. paulò varius in diversis codicibus.

Can. 21. caus. 3. q. 9. convenit cum pluribus Nicolai monumentis.

Can. 102. caus. 11. q. 3. ex optimis exemplaribus emendandus.

Can. 30. caus. 17. q. 4. ex integra epistola supplendus, & emendandus.

Can. 1. dist. 19. ex integra epistola supplendus, atque explicandus.

Can. 2. caus. 15. q. 6. incerta admodum auctoritatis.

Can. 12. caus. 3. q. 9. spectat potius ad epistolam, scriptam ad Episcopos Sylvanectenses.

Can. 14. caus. 3. q. 9. ex integris monumentis explicandus.

Ex epist. ad Episcopos Galliae.

Can. 10. caus. 2. q. 2. ex aliis Nicolai monumentis explicandus.

Ex epist. ad Gallionem Episcopum Senensem.

Can. 12. dist. 23. consonat cum integris epistola exemplaribus.

Ex epist. ad Girardum Episcopum Turonensem.

Can. 8. caus. 9. q. 3. aliter editus in aliis exemplaribus.

Can. 6. caus. 30. q. 1. consonat etiam Concilii illius aetatis.

Can. 5. caus. 33. q. 2. paulò varius in diversis codicibus.

Can. 56. de cons. dist. 1. consonat cum integris epistola exemplaribus.

Ex epist. ad Rodulfum Archiepiscopum Bituricensem.

Ex epist. ad Rhaodaldum Portuensem, & Joannem Ficolensem Episcopos.

Can. 4. caus. 31. q. 2. ex integris codicibus emendandus.

Ex epist. ad Francorum exercitum.

Can. 46. caus. 23. q. 5. incerta auctoritatis.

Ex epist. ad Photionem.

Can. 14. dist. 16. } simul jungendi, atque ex integra epistola explicandi.
Can. 2. dist. 20. }

Ex epist. ad Cleorum Constantino-politanum.

Can. 36. caus. 24. q. 1. } simul jungendi, referendique potius
Can. 37. caus. 24. q. 1. } ad epistolam Nicolai ad Michaelena Imperatorem.

Can. 5. dist. 10. ex integra epistola explicandus.

Can. 8. dist. 10. omnino consonat cum integris exemplaribus.

Can.

Ex epist. ad Michaellem Imperatorem.

- Can. 2. dist. 11. } simul jungendi, & referendi ad epistolam Nicolai ad Photium Constantinopolitanum.
- Can. 3. dist. 12. }
- Can. 4. dist. 21. }
- Can. 5. dist. 21. }
- Can. 6. dist. 21. } simul jungendi, & ad integram epistolam exigendi.
- Can. 7. dist. 21. }
- Can. 8. dist. 21. }
- Can. 9. dist. 21. }
- Can. 5. dist. 43. consonat etiam cum epistola Gelasii Papae ad Anastasium Imperatorem.

Can. 4. dist. 96. jungendus cum can. 5. dis. 10.

Can. 5. dist. 96. } simul jungendi, atque ex integra epistola supplendi.

Can. 6. dist. 96. }

Can. 7. dist. 96. }

Can. 8. dist. 96. ex integris epistola exemplaribus emendandus.

Can. 86. caus. 1. q. 1. cum integris epistola exemplaribus consonat.

Can. 123. caus. 1. q. 1. ex integra epistola supplendus.

Can. 15. caus. 3. q. 5. } simul jungendi, atque ex integra epistola supplendi.

Can. 2. caus. 4. q. 1. }

Can. 3. caus. 4. q. 4. consonat cum integris epistola exemplaribus.

Ex eadem epistola ad Michaellem.

Can. 10. caus. 9. q. 3. ex integra epistola emendandus.

Can. 21. caus. 9. q. 3. idem est cum can. 123. caus. 1. q. 1.

Can. 35. caus. 24. q. 1. jungendus cum can. 36. caus. 24. q. 1.

Can. 6. caus. 35. q. 9. jungendus cum can. 10. caus. 9. q. 3.

Can. 17. dist. 28. paulo varius in editis epistola exemplaribus.

Can. 5. caus. 15. q. 8. paulo varius in editis epistola exemplaribus.

Can. 15. caus. 23. q. 8. ex integris epistola exemplaribus supplendus.

Ex responsis ad consulta Bulgarorum.

Can. 2. caus. 27. q. 2. jungendus cum can. 3. caus. 30. q. 5.

Can. 1. caus. 30. q. 3. ex integra epistola supplendus.

Can. 3. caus. 30. q. 5. jungendus cum can. 2. caus. 27. q. 2.

Can. 22. caus. 32. q. 5. ex integra epistola supplendus.

Can. 11. caus. 33. q. 4. ex integra epistola supplendus.

Can. 24. de cons. dist. 4. ex integra epistola supplendus, atque explicandus.

Ex epist. ad Episcopos omnes.

Can. 6. caus. 17. q. 4. } pertinent potius ad Nicolaum II.

Can. 25. caus. 24. q. 3. }

Ex epist. ad Episcopum Salonitanum.

Can. 3. caus. 30. q. 1. consonat cum aliis Nicolai monumentis.

Ex epist. ad Frontarium Archiepiscopum Burdegalensem.

Can. 17. caus. 12. q. 2. incerta auctoritatis.

Ex epist. ad Humfridum Episcopum Morinensem.

Can. 5. dist. 50. ex Ivonis decreto supplendus.

Can. 47. caus. 7. q. 1. ex adjunctis noni sæculi explicandus.

Ex epist. ad Joannem Ravennatem.

Can. 13. dist. 63. referendus ad Concilium Romanum anni 861.

Ex epist. ad Mediolanenses.

Can. 1. dist. 22. potius tribuendus Petro Damiani Sedis Apostolica Legato temporibus Nicolai II.

Ex epist. ad Nonensem electum & Clerum.

Can. 8. de cons. dist. 1. incerta auctoritatis.

Ex epist. ad Osbaldum Corepiscopum Quadranthinum.

Can. 6. dist. 50.

Can. 39. dist. 50. } Nicolai I. temporibus, ac sententiis consentanei.

Ex epist. ad Ratholdum Episcopum Argentoratensem.

Can. 15. caus. 33. q. 2. melius Wormaciensi Concilio tribuendus.

Ex epist. ad Salomonem Episcopum Constantiensem.

Can. 2. caus. 15. q. 5. non dissonat à Nicolai I. temporibus.

Ex epist. ad Thadonem Archiepiscopum Mediolanensem.

Can. 23. caus. 17. q. 4. ex Ivonis decreto emendandus.

Can. 4. dist. 33. consonat cum aliis ecclesiasticis monumentis.

Can. 49. dist. 50. potius ad Wormaciense Concilium referendus.

Can. 3. dist. 97. non dissonat à ceteris Nicolai monumentis.

Can. 2. caus. 2. q. 2. pertinet ad Isidori Mercatoris monumenta.

Can. 3. caus. 6. q. 3. inter dubia Nicolai monumenta recensendus.

Adjiciuntur.

Can. 4. caus. 12. q. 1. referendus ad Concilium Saliguntadiense.

Can. 1. caus. 16. q. 5. pertinet potius ad Concilium Arausicanum I.

Can. 3. caus. 26. q. 7. referendus ad epistolam Nicolai ad Rodulfum Bituricensem.

Can. 1. caus. 30. q. 2. facile referendus ad rescripta Nicolai ad Bulgaros.

Can. 57. de cons. dist. 4. non dissonat à Nicolai I. temporibus.

DE Benedicto III., qui ab anno 855. Sedem tenuit usque ad annum 858. sub
sub finem Septembris Romanam initium Aprilis, nihil singulare obser-
van-

vandum apud Gratianum occurrit. Quamobrè gradum feci ad Nicolaum Benedicti successorem, qui eodem anno 858., dum Romæ præsens esset Ludovicus II. Imperator, ad Maximum Pontificatum evectus est, quem gessit usque ad annum 867. Assiduus causarum ecclesiasticarum curis fatigari debuit Nicolaus, ac præsertim respectu habito ad Ecclesiam Constantinopolitanam, à qua dejectus tùm fuerat Ignatius, Photio subrogato. Verùm hæc, sicut & cetera gravissima negotia, quæ Sanctum Pontificem detinuerunt, magis ac magis in expendendis Gratiani monumentis declarabuntur. Tantùm dixero, varias esse Nicolai epistolarum collectiones; nam apud ipsum Labbeum in recentissimis codicibus in primis apparent epistolæ numero septuaginta; deindè subicitur Appendix I. continens alias epistolas quatuordecim; subsequuntur sex fragmenta, & post ea libellus responsorum ad consulta Bulgarorum in centum, & sex capita distributus. Hinc describuntur decreta alia, sive breviora rescripta, in unum collecta per Joannem Cochlaeum, & in viginti titulos dispartita. Rursùm referuntur duæ Appendices, varias continentes epistolas, & monumenta, præter epistolas alias, quæ adsutæ sunt actis Conciliorum, eodem tempore celebratorum. Mansius in suo Labbeano supplemento non solum alia Labbeanis adjecit monumenta Nicolai, sed etiã utile æquè ac laboriosum edidit *Laterculum Chronologicum epistolarum*, in quo singulas Nicolai epistolas per ordinem temporis digessit. Ego in præsentia primum locum concedo capitibus illis, quæ nomen Romani Concilii sub Nicolao celebrati præferunt, cetera deindè ità persecuturus, ut, quoad fieri possit, invicem illa jungantur, in quibus eadem materies pertractari quodammodò videatur.

De monumentis Concilii Romani.

Lotharius, Lotharii Imperatoris filius, & Ludovici Pii nepos, regnum sortitus in ea Galliæ parte, quæ deindè ex ejusdem nomine Lotharingia appellata fuit, circà annum 860. captus amore Waldradæ cujusdam pellicis, repudium Theutbergæ conjugis meditabatur. Ut Principi morem gererent, non desuerunt, qui Reginam de incestu cum Hucberto fratre accusarent; quæ causa ut solemniter discuteretur, celebratum est duplex Concilium Aquisgranense, convenientibus in primo Episcopis duobus, totidem Archiepiscopis, & totidem rursùm Abbatibus; in secundo septem Episcopis, utrobiquè autem Theutberga quasi criminis rea pœnitentiæ addicta, & digna Principis repudio declarata. Imò iidem Episcopi & epistolas, & legatos ad Nicolaum Pontificem miserunt, quem de re gesta redderent certiores. Post hæc anno 862. aliud convocatum est Aquisgranense Concilium ab octo Episcopis, quorum primi erant Guntharius Agrippinensis, & Theutgaudus Trevirensis Archiepiscopi, ibidemque concessum Lothario, postulanti liberè novum cum alia contrahere matrimonium, quamobrè non dubitavit Lotharius Waldradam sibi conjugio sociare. Id ubi intellexit Nicolaus Papa, Metense Concilium, petente etiã Rege ipso Lothario, celebrari jussit anno 863. missis Apostolicis legatis Rodualdo Episcopo Portuensi, & Joanne Episcopo Ficocleniensi, sed ibidem confirmata fuit Aquisgranensis Concilii sententia. Hæc fuit causa alterius celebrandi Concilii in urbe Roma, ipsomet præsentè Nicolao Pontifice, quod Concilium Romanum III. dicitur, & anno 863. celebratum. Auditis ibidem duobus Gallicanis Archiepiscopis, Gunthario, & Theutgaudo, superius memoratis, ad tuendam & Concilii Metensis sententiam, & Lotharii factum, Romam missis, Nicolaus Concilii sen-

Can. 21.
caus. 2
q. 1.

tentiam revocavit, imò etià Archiepiscopos illos deposuit, ac communione privavit, consociosque deindè reddidit Synodalis definitionis Episcopos omnes, per Galliam, Italiam, ac Germaniam constitutos. Acta illius Romani Concilii à Sirmondo edita hæc omnia perspicuè demonstrant. Constant hæc ex epistola Nicolai Pontificis, quæ est instar præfationis; subsequuntur deindè quinque capita quæ ad causas in Concilio pertractatas pertinent. Supplementum addidit Muratorius, quod septem aliis capitibus constat in tom. 2. parte 2. rerum Italicarum pag. 127. Ad epistolam Nicolai referendus est canon 21. caus. 2. quæst. 1. his verbis describendus: *Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei, reverentissimis, ac sanctissimis Fratribus nostris Archiepiscopis, & Episcopis, per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis. Scelus, quod Lotharius Rex, si tamen Rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refranavit, sed lubrica enervatione magis ipsius illicitis moribus cedit, in duabus feminis, Theutberga scilicet, & Waldrada, commisit, omnibus manifestum est. Sed & dudum Episcopos Theutgandum, & Guntharium in tali facto eum habuisse tutores, & fautores penè totus orbis undiquè ad limina, seu Sedem Apostolicam confluens, referebat, absentibus quoque idipsum scribentibus nostro apostolatu. Quod nos tanto credere renuimus, quanto de Episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus; donec ipsi Romam tempore Concilii venientes coram nobis, & sancta Synodo tales inventi sunt, quales fuerant à multis sæpissime prædicati, ita ut scripturà, quam suis stipulaverant manibus, quamque volebant, ut nostro roboraremur chirographo, caperentur: & dum muscipulam innocentibus apponere satagerent, insidiis suis illaqueati sunt ipsi. Sicque completum est, Deo auctore, quod in proverbis legitur: frustra jactantur rete ante oculos pennatorum. Siquidem ipsi obligati sunt, & ceciderunt; nos verò, qui in hoc flagitium falso cecidisse dicebamus, favente Domino, cum justitia propugnatoribus surreximus, & erecti sumus. Igitur, decernente nobiscum Sancta Synodo, in præsentia depositi, &*

ab officio sacerdotali excommunicati, atque à regimine Episcopatus alieni indubitanter existunt. Unde vestra fraternitas, canonum normam custodiens, & decretorum sanctiones observans, caveat, ne hos, quos nos abjecimus, recipere in Sacerdotum catalogo præsumat. Depositionis autem sententiæ, quam in prædictos Theutgandum, & Guntharium protulimus, cum ceteris capitulis, quæ, sancto Concilio nobiscum sanciente, promulgavimus, inferius adnexa monstratur.

Pòst integram hanc Nicolai epistolam, ex qua suppleri potest Gratiani canon, sequuntur decreta ipsa Synodi Romanæ, quorum in primo cassata legitur Metensis Concilii constitutio, imò & ipsa Metensis Synodus damnata, ac potius prostibulum appellata. In capite 2. eadem propemodum verba legimus, quæ habentur in can. 10. caus. 11. quæst. 3. ibi: *Theutgandum Trevirensen Primatem Belgicæ Provinciæ, & Guntharium Agrippinæ Colonia Archiepiscopos, nunc coram nobis, & Sancta Synodo, sub gestorum insinuatione, qualiter causam Lotharii Regis, & duarum mulierum ejus Theutbergæ scilicet, & Vvaldradæ recognoverint, & judicaverint, scriptum super hoc propriis roboratum manibus offerentes; nihilque se plus, vel minus, aut aliter egisse ore proprio multis coram positis affirmantes; & sententiæ, quam à Sede Apostolica in Ingeltrudem uxorem Bosonis Sanctissimus Frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Tado, & ceteri Coepiscopi nostri perierant emittendam, & nos divino succensi zelo sub anathematis obtestatione canonicè protuleramus, publice vivâ voce se violasse consistentes; in quibus omnibus invenimus, eos Apostolicas, atque canonicas sanctiones in pluribus excessisse, & equitatis normam nequiter temerasse; ab omni judicamus Sacerdotii officio permanere penitus alienos. Et ideo Spiritus Sancti judicio, & B. Petri per nos auctoritate, omni Episcopali exutos regimine consistere desinimus. Quod si juxta præcedentem consuetudinem tamquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis, sed communicantes eis omnes abjici ab Ecclesia, & maxime si, posteaquam didicerint adversus memo-*

Can. 10.
caus. 11.
q. 3.

ratos prolatam fuisse sententiam, eis communicare tentaverint. Hinc nemo non videt, emendandum esse Gratiani canonem, præsertim in posterioribus verbis. Quanta verò fuerit duorum eorumdem Episcoporum contumacia, nemo non colligit; siquidem, non contenti favisse Lotharii libidini, similem cujusdam Ingeltrudis causam defendere conati sunt, parùm solliciti de Synodalibus decretis jam editis custodiendis. Erat Ingeltrudis, ut ex quarto hujus Concilii capite deducitur, filia Matthefredi, quondam Comititis, nupta Bosoni, & jam diù à septennio à marito diverterat huc atque illuc vagabunda discurrens; quemadmodum etiam deducitur ex epistola Hincmari Rhemensis, ad Guntharium eundem Coloniensem Episcopum directa. Sive igitur quòd illi Episcopi faverent Lotharii admissio in uxorem, sive quòd faverent Ingeltrudis admissio in maritum, in Romana Synodo damnati fuerunt, atque depositi.

Can. 18.
caus. 25.
q. 2.

Quintum Romani Concilii caput ita exprimitur: *Siquis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro Catholica fide, pro Ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminuentium, vel futurorum malorum, à Sedis Apostolica Praside salubriter promulgata, contempserit, anathema sit.* Verba hæc, quæ veluti generalis quædam sanctio præcedentibus Concilii definitionibus adjecta sunt, habentur integra in can. 18. caus. 25. quæst. 2. Admonet Antonius Augustinus lib. 2. de emend. Grat. Dial. 13. eorumdem verborum aliam haberi formulam apud Reginonem in Chronicis ad annum 865., nimirum pro illis verbis: *pro Catholica fide &c.* Reginonem scripsisse: *Pro Catholica fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminuentium, seu futurorum malorum &c.* In Appendice 2. epistolarum Nicolai, quæ habetur apud Labbeum, eadem Gratiani verba leguntur sub epistola 3., ubi nonnulla colliguntur sub hoc themate: *De sententiis, atque interdictis Sedis Apostolicæ*

ad supradictum Archiepiscopum. Directa igitur ea proponuntur ad Adonem Viennensem in Gallia Archiepiscopum, quem Nicolaus Papa certiore etiam fecit de ausu memoratorum Episcoporum, quos Synodus Romana damnaverat.

De epistolis ad Adonem, vel Albinum, Viennensem Archiepiscopum.

Cum nupèr memoraverim Adonem Archiepiscopum Viennensem in Gallia, non abs re esse videtur huc referre Nicolai epistolas ad eundem. Inter ceteras recensentur quatuor in 2. appendice Labbeana, quarum prior incipit *Consultationis vestre* sub hoc titulo: *Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei, Reverentissimo, & Sanctissimo Confratri nostro Adoni, Sanctæ Viennensis Ecclesiæ Archiepiscopo.* Hujus epistolæ initio egit Nicolaus de conjugio Lotharii Regis, cujus causâ, quemadmodum dictum modò fuit, universi Galliarum Antistites turbabantur. Deinde ita prosecutus est: *Interea de illo Clerico, Alvico nomine, quem per ordines ecclesiasticos usque ad Diaconatum castè vixisse dicitis, cur nostrâ auctoritate uxorem duxerit, miramur, & eo quòd nulli unquam, exceptis illis, quos ecclesiastica regula habere permittit, uxorem ducendi licentiam dedimus. Nam exemplar epistolæ, quod misistis, neque recognovimus, sed nec illius stylum à nobis directum fuisse meminimus. Quocirca vestra fraternitas sollicitâ investigatione perquirat, ut, quis auctor illius epistolæ fuerit, valeat inveniri, quatenus cum apostolica auctoritas mittitur, non susceatur, & si vestros legatos destinaveritis, per eos ut ipsam epistolam nobis dirigatis, optamus; quo, cum illam contemplati fuerimus, vos de hac causa certissimos reddere possimus.* Ex his perspicue liquet, Alvicum quemdam Diaconum voluisse Episcopo suo Adoni illudere, falso quodam sub Pontificis Maximi nomine edito privilegio, seu dispensatione, quam ubi perspectam habuit Ado, nihil æquius duxit, quàm eundem Pontificem Maximum de ejusdem privilegii causis, & de re ipsa ges-

Can. 4.
dist. 32.

ta interrogare. Hinc porro & supplebis, & interpretaberis commodissimè canonem 4. dist. 32., quem Ivo Carnotensis perperam in parte 6. Decreti cap. 119. tribuit Stephano, quoniam Adonem Viennensem temporibus Nicolai I. vixisse scimus ex monumentis Conciliorum, non autem vixisse liquet temporibus Stephani, sive intelligamus Stephanum Leonis III., sive Stephanum Hadriani III. successorem.

Alia est Nicolai ad Adonem epistola, quæ incipit: *Quia sanctitatis vestrae* num. 69. ubi proponitur de quibusdam ecclesiasticæ disciplinæ capitibus Nicolaus ab Adone interrogatus; & in cap. 3. hæc leguntur: *Si hi, qui sacras res Ecclesiis datas, & à fidelibus oblatas, quasi à Principibus sibi indultas invadunt, vastant, diripiunt, retinere præsumunt, auctoritate Episcopali excommunicandi, & anathematizandi sunt.* De his quidem rebus, quæ semel Deo contributæ, atque dicatæ sunt, & postea sub occasione concessionis Principum à quibusdam invaduntur, sancimus, ut, prius consulto Principe, ad rescandam tam præsumptivam factionem, cognoscendum utrum illius sit concessio, an invasoris præsumptio. Quod si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus; si autem invasoris declaratur præsumptio, usque ad emendationem excommunicationis sit vindictâ coercendus. Hæc eadem verba relata sunt apud Gratianum in can. 22. caus. 12. quæst. 2., & sub eodem Nicolai ad Adonem scribentis nomine apud Ivonem parte 3. cap. 152. In ea autem epistola observatur nonnulla deesse, à Collectore identidem omissa; eamque ob rem non repugnabit, quædam apud Collectores alios descripta fragmenta huc referri commodè posse, etiamsi in vulgatis epistolæ codicibus desiderentur.

Can. 6.
& dist. 27.

In canone 6., & 7. dist. 27. tribuuntur duo fragmenta Nicolao Papæ scribenti ad Albinum Viennensis Ecclesiæ Archiepiscopum. Fallax sanè inscriptio, in qua facilè arbitraris pro nomine Albini scribendum esse Adonem, utpotè quem Viennensi tunc Ecclesiæ

præfectum fuisse scimus, nec reperimus alteri Albino concedendum in Viennensi Ecclesia locum. Siquidem & antè Pontificatum Nicolai regebat Viennensem Ecclesiam Agilmarus, qui deindè interfuit Concilio Lingonensi apud Saponarias anno 859. temporibus Nicolai Pontificis celebrato; anno verò sequente, scilicet 860., jam successerat Ado, utpotè quem interfuisse scimus in Concilio Tullensi ejusdem anni: cum autem Ado ipse subscripserit anno 873., ac propterea post obitum Nicolai, Concilio Cabilonensi, nulla possunt tempora demonstrari, quibus locus fiat Albino Viennensi Episcopo. Emendationem hanc non improbavit Mansius in supplemento Labbeano tom. 1. pag. 977. ubi refert Fragmentum epistolæ Nicolai I. ad Albinum, (fortè Adonem Archiepiscopum) Viennensem, ut est apud Gratianum dist. 27. ex rescripto Laodicensium ad Trajectensem in Codice Udalrici tom. 2. col. 318. Verba fragmenti ibidem descripta sunt hæc: *Quod interrogasti de femina, quæ post obitum viri sui velamen super caput imposuit, & finxit se sub eodem velamine sanctumonialem esse, postea verò ad nuptias rediit; bonum, & canonicum nobis videtur, quod per hypocrisis ecclesiasticam regulam conturbare voluit, & non legitime in voto suo permansit, ut penitentiam de illusionem nefanda agat, & revertatur ad id, quod spondit, & in sacro ministerio inchoavit.* Nam, si consenserimus, quod omnia ecclesiastica sacramenta quisquis, prout vult, fingat, & non verè faciat, omnis ordo ecclesiasticus conturbatur, nec Catholica fidei jura consistunt, nec sacri ordines ritè observantur. Tales ergò, nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemus; non enim fas est Spiritui Sancto mentiri. Animadvertit deindè Mansius, in codicibus editis addi nonnulla, quæ facilè quisquam intelliget, quotiès cum his conferet, quæ apud Gratianum leguntur. Verùm ego à Gratiane inscriptione magis recedendum putarem, nec investigandum crederem Albinum inter Viennenses Archiepiscopos, cum non ad Albinum, vel ad Adonem scriptam Epistolam esse arbitraris: quam-

ob-

Eadem sanè ratione emendandus erit canon 1. dist. 34., quemadmodùm etiàm Baluzius animadvertit in notis ad Gratianum, ubi enim Gratianus habet *ad Albinum*, legendum erit *ad Adalvvinum*. Præterea similiter in can. 4. caus. 7.

CO-

Can. 1. canon 1. dist. 34., quemadmodum etiã
 dist. 34. Baluzius animadvertit in notis ad Gra-
 & can. 7. tianum, ubi enim Gratianus habet *ad*
 q. 1.

copi missi à Rege Ludovico Germanico cap. 5. in Appendice 3. Epistolarum ejusdem Pontificis. Atque hæc pertinent ad dictum canonem 4. caus. 7. quæst. 1. Verba canonis 1. dist. 34. ita leguntur apud Ivonem in cap. 353. Quorundam relatione fidelium auribus nostris intimatum est, quod Lanfredus Episcopus, qui & juvenis esse dicitur, venationi sit deditus. Quod vitium plurimos etiam de clericali catalogo genere dumtaxat Germanos & Gallos irreverentes implicat. Verum iste, si ita est, ut audivimus, merito juvenis dicitur, qui juvenilibus desideriis occupatus nullâ senum gravitate constringitur. Item: O miseram vitam hominum, & maxime Sacerdotum, qui, dum lucrandis fidelibus debent insistere, venandis feris incumbunt; & quos capere oportet homines, capiunt aves, & bestias, qui, dum mortibus student animantium, vitam suarum amittunt animarum: O infelicem vitam super omnem vitam! Nam in quo magis quisque carnalis apparet, quam in tali vita? Venatorum enim vita nil præter carnes capit, in qua dum quisque permansit, nunquam probatus est. Nam, ut B. dixit Hieronymus, venatorem nunquam legimus sanctum. Væ hujusmodi Præsulibus, qui dum debent Petrum, Andream, Jacobum, & Joannem, quibus à Domino dictum est: Venite post me, faciam vos Piscatores hominum, ad imitationem suam eligere, quorum & discipuli sunt, magis Nemrod & Ismahelem, atque Esau reprobos imitantur, qui hujusmodi adinventionibus incubuisse referuntur. Nihilominus autem de hoc Episcopo relatum est Apostolatui nostro, quod, cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, & ob id mala fama ei orta sit, pro qua re à Sanctitate tua, ceterisque Coepiscopis suis commonitus, ac correptus est, sed nullatenus emendatus. Quæ res in hoc maxime displicet, & magis ac magis de se deteriorem reddit opinionem. In quo Beatitudini tue, & Coepiscoporum suorum rationibus non obedit, & per inobedientiam in culpam Protoplasti relabitur. Oportet ergo fraternitatem tuam Synodale cum Episcopis, & suffraganeis tuis convocare Concilium, & hunc salutaribus eloquiis Episcopum convenire, atque illi pastoralis auctoritate præcipere, quatenus & ab omnium bestiarum, & volucrum venatione penitus alienus existat,

atque immoderata filia sua familiaritate semetipsum omnino coerceat. Quod si parere contempserit, & tam pro venationis declinatione, quam pro immoderata filia sua vitanda conversatione, vobis admonentibus obedire distulerit, à vestro Collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc contumax adhuc apparuerit, à ministerio cessare debet. Hæc quoque sententia minimè dissonat ab aliis Nicolai monumentis; etenim eisdem ferè rationibus, quibus hoc in loco Nicolaus ait, Episcopum à venationibus abstinere debere, asserit etiam à venationibus esse abstinendum tempore Quadragesimæ, ita scribens ad Consulta Bulgarorum cap. 44. Nulla ratio sit (fortè legendum sinit) in Quadragesimali tempore venationibus uri, venantes enim nihil præter carnes captant: ut ergo nihil carnale sectari videamini, decenter à carnibus captandis in Quadragesimali præcipue tempore vobis est abstinendum; quando enim jejunii tempore arctius est divinis cultibus insistendum, tantò est in cunctis mundi nocivis oblectamentis longius recedendum, præsertim cum neminem nisi reproborum venationes exercuisse sacra designet historia. Consonant quoque cum hoc Nicolai monumento plures canones, editi nono sæculo, qui præsertim habentur inter Francorum Principum Capitularia, quorum unum demonstrare sufficiet, canonem nimirum 8. Concilii Turonensis III., qui refertur in additione 3. eorundem Capitularium cap. 73.

Baluzius in notis ad Gratianum non dubitat asserere, pertinere etiam canonem 6. caus. 33. quæst. 2. ad Epistolam Nicolai I. ad Adalvinum Juvavensem, sive Saltzburgensem scribentis. Istud idem fragmentum ab Ivone describitur in parte 8. Decreti, sive capite 124., sive cap. 333. eisdem omnino verbis, quibus legitur apud Gratianum, sed sub diversa inscriptione: nam in cap. 124. habetur: Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis, & in cap. 333. legitur: Nicolaus Aluino Archiepiscopo. Quænam potius sit recipienda inscriptio, tutò definiri olim non potuit, præsertim cum inter editas Nicolai Epistolas fragmentum illud

can. 6.
caus. 33.
q. 2.

illud

Illud non haberetur. In hac re admodum dubia tantum huc referri potuissent, quæ in proposita specie à Nicolao I. statuta, vel etiam à Conciliis noni sæculi definita fuerunt, ut cum his sanctionibus Gratiani canon conferretur. Observanda sanè in primis, quæ Nicolao eidem tribuuntur in can. 5. caus. 33. quæst. 2., ubi Summus Pontifex tum demum voluit interfectores suarum conjugum tamquam homicidas haberi, cum conjuges non proponantur adulteræ. Deinde observandum etiam, quod Nicolaus idem Bulgaris consulentibus rescripserit in cap. 96. ibi: *Quid quid mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, vel si te accusaverit, non est, excepta causa fornicationis, rejicienda, vel odio prorsus habenda; quæ est, Apostolo præcipiente, sicut à Christo Ecclesia diligenda; quantum autem hæreticorum ore Christus & accusatur, & in gentibus blasphematur, sed hos interim perversa prædicantes tolerat, & resipiscences à misericordie gremio non repellit.* In Concilio autem Triburiensi celebrato anno 895. can. 46. ita definitum legimus: *Si cujus uxor constuprata fuerit, & propterea maritus capitali sententiâ delere illam machinaverit; ipsa verò, urgente mortis periculo, ad Episcopum confugerit, & auxilium quasierit, operosiori, si potest, Episcopus labore desudet, ne occidatur. Si verò non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam reddere viro ad occidendum, quæ se ei obtulit ad defendendum, sed solerti curâ transmittet eam ad locum, quem ipsa delegerit, ut secunda vivere possit. Si verò interdum maritus eam invenerit, & repetierit, secundum sæculum potestatem habeat, quid agere ei velit &c.* Nomine legum sæculi, quæ in Ecclesiasticis noni sæculi monumentis indicantur, ego intelligo legem Rotharis, quæ habetur in cap. 2. lib. 1. tit. 33. legum Longobardarum his verbis expressa: *Si quis cum uxore sua liberum, aut servum fornicantem invenerit, potestatem habeat eos ambos occidendi; & si eos occiderit, non requiratur.* Hæc autem omnia invicem collata demonstrant, Nicolaum, sacrosque Antistites humanius agendum esse suasisse maritis erga delinquentes

uxores, licet legibus Principum in illas ulcisci aliquando permetteretur, id est, nullâ indictâ poenâ in ulciscences, quod maritis justa de causa iratis indulgendum videretur; ac propterea aut abjudicandum à Nicolao I. quod in dicto canone 6. legitur, si ceteris hujusmodi monumentis adversetur, aut si abjudicandum penitus nolles, ita debere interpretari, ut cum ceteris, & Nicolai ejusdem, & Conciliorum noni saltè sæculi monumentis convenire quoquo modo possit. Verum, cum memoratum Gratiani fragmentum referendum hodiè sit ad epistolam directam ad Carolum Moguntinum, idè inferius de eodem nonnulla subjicienda putavi.

De Epistolis ad Carolum Archiepiscopum Moguntinensem, & ejus suffraganeos.

Cum nupè observaverim, canonem 6. caus. 33. quæst. 2. apud Ivonem in cap. 123. partis 8. ita laudari, ut tribuatur Nicolao Papæ, scribenti ad Carolum Archiepiscopum, & ejus Suffraganeos, statim hoc in loco subjicienda putavi tria alia Gratiani fragmenta, quæ Nicolao eidem Papæ tributa sunt, ad Carolum Archiepiscopum Moguntinum scribenti, præter canonem 6. caus. 33. quæst. 2. quem Ivo, ut superius jam dixi, ad hanc epistolam retulit. Temporibus Nicolai fuit Carolus Ecclesiæ Moguntinæ Episcopus, successor Rabani, qui in eadem Ecclesia sedit usque ad annum 856. Pòst Carolum ex actis Concilii Suessionensis III. anni 866., & ex epistola ejusdem Concilii ad Nicolaum Pontificem dignoscitur sedit Liutbertum Episcopum. De Carolo habetur mentio in monumentis illius ætatis, nimirum in actis Concilii Moguntini anni 857. sub Ludovico Imperatore, & Benedicto Pontifice. In postrema Labbeana editione ad calcem ejusdem Concilii habetur epistola Nicolai Papæ ad Episcopos Germaniæ, qui ad illud idem Concilium conveniant, videlicet ad

Can. 33.
dist. 50.
Can. 34.
caus. 27.
q. 1.
Can. 25.
caus. 32.
q. 7. &
Can. 6.
caus. 33.
q. 2.

Carolus Archiepiscopus Moguntinum, ejusque suffraganeos, Altfri- dum, Salomonem, Hiltissimum, Theodoricum, Guntonem, Cebehardum, Arn. Wingarium, Egibertum Episcopos, atque Grimaltum, Egilbertum Thiotoniamalem, & Adalgarium Abbates. Plura in hac epistola coacervantur disciplinæ Ecclesiasticæ capita, præter facta nonnulla, quæ Nicolai auctoritate discussa, ac dirempta videntur. Agitur in primis de causa cujusdam Abbonis, qui incestum iniverat conjugium; deinde de Episcopo quodam Salomone de crimine accusato; hinc de epistola, quam Nicolaus negat à se fuisse missam per Abbatem Grimoldum, licet Concilio nomine Pontificis oblata fuisset. Rursum autem auctor epistolæ ad Abbonis incestuosi causam regreditur, asseritque, nemini licere in quarta generatione constitutas sibi jungere conjuges, statimque addit: *Sacerdotes verò si in fornicationis inciderint laqueum, & criminis, & manifestus sive ostensus fuerit actus, Sacerdotii non possunt habere honorem, secundum Canonicæ Institutionis auctoritatem.* En canonem 33. dist. 50. apud Gratianum. Post hæc idem de Diaconis ferendum judicium esse concludit, quod de Sacerdotibus dixerat: feminas autem, semel sacro velamine consecratas, nec si fornicatæ fuerint, numquam velamen illud posse deponere, sed pœnitentiæ potius subjacere. Deinceps definit, quænam esse debeat Parricidarum pœnitentia, quæque servanda sit disciplina in illis, qui vel cum duabus fornicati proponuntur, vel cum matre, aut filia spiritali, sive quæ in Baptismate, sive quæ in Confirmatione suscepta fuerit, maculati: Et statim: *Inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito ipsius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem, ac divinum: non occidit, sed vivificat.* Isthæc sunt, quæ Gratianus descripsit in can. 6. caus. 33. quæst. 2.; & demum post pauca, quæ ad homicidia non spontè

commissa pertinent, ita concluditur: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter ceteras velatas feminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, si professæ est in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis deponere velamen, religionis observantiâ discedere non præsumat. Optamus, sanctitatem vestram in Christo benè valere.* Postrema hæc sententia legitur in can. 34. caus. 27. quæst. 1. Ego verò de hac epistola plurimum dubito, ne fortè cujusquam deceptoris figmentum habenda sit, vel quòd stilus minimè consonet cum ceteris Nicolai monumentis, vel quòd sententiæ sint ibidem inordinatè digestæ, quodque jam ab initio dictum est, post intermedia quædam, ab illa materie aliena, repetatur in fine, quemadmodum observatur, ubi nonnulla traduntur de continentia feminarum, quæ sacro jam velamine se Deo consecraverant. Huc advocari commodè potest, quod ad eandem Synodum Moguntinam adnotavit Mansius in suo supplemento, scribens, ea nullo modo posse congruere Concilio Moguntino anni 857., istud enim celebratum est, adhuc in vivis agente Benedicto Papa, ac propterea non Nicolaus, sed Benedictus ab eadem Synodo de propositis disciplinæ capitibus fuisset interrogatus. Nec fingi ullo modo posset epistolam à Concilio Moguntino directam ad Benedictum, & Benedicto vitâ functo, respondisse Nicolaum; nam auctor hujus epistolæ perspicuè indicat, se jam diù mittere epistolas potuisse ad Concilium, antequam dissolveretur, dum negat à se scriptas epistolas fuisse, quas Concilio Grimoldus Abbas obtulerat. Quæ igitur in hanc epistolam relata sunt, videntur potius hinc illinc collecta ab auctore ex variis ecclesiasticis monumentis, sub Nicolai nomine; nam, ut in fragmentis Gratiani consistam, canon 33. dist. 50. pertinet potius ad canonem 11. Concilii Vvormaciensis anni 868. ibi: *Sacerdotes igitur, si in fornicationis laqueum ceciderint, & criminis manifestus, sive ostensus fuerit actus,*

Sacerdotii non possunt habere honorem, secundum canonice institutionis auctoritatem. Item canon 34. caus. 27. quæst. 1. legitur in can. 21. ejusdem Concilii, ibi: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter ceteras velatas feminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, si professæ est in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis deponere velamen, à Religionis observantia discedere non præsumat. Quod si præsumperit, & ad id, quod spoponderat, revocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.* Idem iste canon legitur apud Reginonem in cap. 50. Appendicis 1. sub nomine Concilii Africani cap. 89. Non igitur Nicolaus potuit hæc ex Wormaciensi Concilio describere, cum Concilium illud sit Nicolaus recentius; neque præsumendum est, Concilium Wormaciense voluisse sibi vindicare Nicolai epistolam, atque ejus sententias in canones distribuere, quin Nicolai ejusdem faceret mentionem, præsertim quod illud proximè Nicolai ipsius ætatem attingeret, nec potuisset quisquam anno 868. Nicolai epistolam, si extitisset, ignorare. Dicendum adhuc superest de canone 25. caus. 32. quæst. 7., sed hunc frustra aut in Concilio Moguntino, aut in memorata Nicolao Pontifici tributa epistola quæreres. Falsa ea primùm inscriptio legitur apud Burchardum, qui primus in lib. 9. cap. 28. fragmentum illud laudavit ex epistola Nicolai, ad Carolum Moguntinum Episcopum scribentis; ceterum alia est capitis inscriptio in vetustioribus collectionibus. Reginonem memoro, qui tempora Nicolai Pontificis attigit; nam ipse in lib. 2. de Eccles. discipl. postquam in cap. 129. verba descripsit quædam Romanæ Legis nomine (illa ipsa, quæ sub nomine Fabii Papæ Gratianus retulit in can. 26. caus. 32. quæst. 7.) ita prosequitur in cap. 130. *Ex eodem; nimirum ex Lege Romana: Siqui matrimonium sani contraxerunt, & uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia ta-*

lium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his, qui ab adversariis cæcantur, aut membris detruncantur. Verba illa, aut à barbaris excessu fuerint, quæ legimus apud Gratianum, desiderantur in Codice Reginonis, quemadmodum etiam apud Ivonem in parte 8. cap. 166. Baluzius in notis ad Reginonem jam visus est indicare, undenam Gratiani fragmentum sit repetendum; ait enim apud Paulum Jureconsultum lib. 2. sentent. tit. 19. caput istud sic expressum haberi: Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed contractum matrimonium furore non tollitur; cui sententiæ hanc interpretationem subjunxit Anianus: Siqui matrimonium sani contraxerint, & uni ex duobus amentia, aut furor accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt.

De epistolis ad Lotharium Regem.

Quæ superiùs de Lothario, ejusque conjugio disserui, facilem sternere videntur viam ad interpretationem nonnullorum canonum, qui apud Gratianum tribuuntur Nicolao I. ad Lotharium eundem Regem scribenti. Primus est canon 4. dist. 63., ubi Pithæus pro illis verbis *fayentem tibi* legendum scripsit *fayente te*, contra quàm tamèn legatur apud Ivonem in parte 5. cap. 357. ex quo potiùs emendanda videntur priora illa Gratiani verba: *Porro scias, quia relatum &c.*; nam legit Ivo: *Porro, quia relatum &c.* Hæc sanè epistola, ex qua decerp-
tus est canon, integra non habetur in Collectionibus Pontificiarum epistolarum, licèt ibidèm exhibeantur aliquot aliæ ad Lotharium scriptæ epistolæ; neque habetur inter alia ecclesiastica à nonnullis edita monumenta. Verùm ego minimè dubito, quominùs, quod legitur in dicto canone 4. jure sit Nicolao tributum, cum ex aliis integris Nicolai epistolis non nihil simile, & eidem rei accommodatum legatur, ex quo propterea etiam liceat Gratianeum canonem interpretari. Est inter epistolas Nicolai numero 55. scripta ad Ludovicum Ger-

Can. 4.
dist. 63.

maniae Regem, penes quem Sanctus Pontifex de Lothario conqueritur, tamquam de eo, qui Waldradae pellici nimum indulgeret, etiam ubi ageretur de eligendis Episcopis; ubi enim vacaverat Trevirensis, & Coloniensis Ecclesia, curavit Lotharius, ut illi consecrarentur Antistites, quibus Waldrada favisset, atque consecrarentur, non à Metropoli, sed ab aliis Episcopis Theutgualdo, & Gunthario, Waldradae adherentibus. En verba Nicolai in laudata epistola: *Hinc etiam, ut novi Treverensi, & Coloniensi Ecclesiis Antistites darentur, injungimus; videlicet, qui nec per Theutgualdi, & Guntharii dudum Episcoporum, sed nec per jam fata Waldradae favorem proveherentur, sed canonicè à filiis, & de filiis jam nominatarum Ecclesiarum electi, ab his, qui eandem Ecclesiarum Antistites soliti sunt consecrare, regulariter ordinarentur.* Et infra pollicetur Nicolaus, non aliter se recepturum Lotharium poenitentem, nisi Reginam Theutbergam velut conjugem suam habeat, & nisi de proprio Clero in Agrippinensi Colonia, atque Treverensi Ecclesiis Episcopos ordinari permiserit, eos scilicet, qui nec Waldradae, nec Guntharii, nec Theutgualdi favore vel eligantur, vel etiam consecrentur. Rursùm idem Nicolaus in epist. 63. scribens ad Episcopos, in Regno Lotharii constitutos, ait: *Præcipimus vobis, ut suggeratis filio nostro Lothario glorioso Regi, & ei, ut nullum Ecclesie Cameracensi præjudicium inferat, summopere suadere curetis, quatenus, Hilduino submoto, ex se eligendi juxta sacros canones Episcopum Clero, & plebi ipsius Ecclesie licentiam tribuat.* His jungi possent sequentes epistolæ, nimirum 64. ad Lotharium Regem, & 65. ad Hilduinum Clericum, qui à Lothario electus fuerat Cameracensis Episcopus. Quæ cum ita sint, facile percipitur sententia canonis 4. dist. 63. Cum enim agnosceret Lotharius, ab Episcopis definitionem causæ suæ pendere, quam amore pellicis, & odio conjugis susceperat, curabat eos eligere Episcopos, qui sibi, suæque voluntati indulgerent, quod sanè Nicolaus probare non potuit.

Epistola Nicolai ad Lotharium, ex qua depromptus est canon 3. caus. 11. q. 3. quæst. 3., quamque Romani Correctores asserunt extitisse Romæ in monasterio Dominicanorum, hodiè edita est inter epistolas num. 51. Incipit, *Audito reverente misso nostro.* Ejusdem epistolæ argumentum in eo consistit, quòd Nicolaus Lotharium Regem moneat, ut repudiatam conjugem recipiat, demonstretque, non aliter dissociari illud conjugium posse, quam si uterque monasticam vitam profiteatur; & propè finem hæc leguntur, ex quibus Gratianus canon emendandus erit, atque supplendus. *Igitur consilium nostrum accipe, & monita nostra tamquam affectuosi Patris amplectere, atque ab omni pravitate mentem, linguam, corpusque refræna, præcipue Waldradae (Antonius Augustinus in dialogo 14. de emendatione Gratiani lib. 2. improbat Contii editionem, in qua legitur Præcipue Waldradae, quasi eidem mulieri nomen esset Præcipue; quin tamèn ullum hujus nominis extet vestigium) pellicis tuæ, & dudum à te repudiatae, communionem declinans, & ejus consortium perpetuæ oblivioni contradens.* Excommunicata est enim, & usque ad præsentiam nostram ab omni Christianorum contubernio sequestrata; sicut totus jam novit Occidens, & jam jamque per missos nostros minime cum plagis ceteris Oriens ignorabit. *Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellaris sententiæ, ac pro unius mulieris passione, & brevissimi temporis desiderio, vinctus, & obligatus ad sulphureos fiores, & ad perenne traharis exitum. Deterius quippè in populis Prælati delinquant, ac per hoc ipsi crudelius, quam ceteri puniuntur. Sed ut manifestius vera nos dicere scias, B. Papam Gregorium audi, qui ait: Scire etenim Prælati debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Undè necesse est, ut tanto se cautiùs à culpa custodiant, quanto per prava, quæ faciunt, non soli moriuntur.*

Ivo Carnotensis in parte 8. cap. 227. simul jungit ea, quæ à Gratiano relata sunt

Can. 96. sunt in canone 19. caus. 24. quæst. 3. cum iis, quæ relata sunt in canone 96. caus. 11. q. 3. & can. 19. caus. 11. quæst. 3. sub nomine epistolæ Nicolai ad Lotharium Regem. Verba Ivonis hæc sunt, ex quibus sanè codex Gratiani erit emendandus: Ità corporis tui motibus cedere consensisti, & relaxatis habenis voluptatum te ipsum in lutum miseria, & lutum facis pro libitu deiecisti, ut, qui positus fueras ad gubernationem populorum, effectus sis ruina multorum. Probat hoc Teuzaldi, & Guntharii Episcoporum dudum legitimus casus, qui pro eo, quod te minime competenter erudierunt, quinimodò quia prævaricationem tuam tegere argumentis suis sub quadam justitiæ specie fuscatis, quibusdam & exquisitis adinventionibus aequitatem obruere studuerunt, nostrâ sunt auctoritate depositi, & ab omni Episcopatus regimine regulariter sequestrati. Item infra: an non districtâ ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus dignosceris esse? Quod Dominus non nisi post 77. generationes suo saluifero adventu deleuit, cum Cain fratricidium septimâ generatione aquis abolitum sit cataclismi. Antonius Augustinus de emendatione Gratiani lib. 2. dial. 14. scribit, de his duobus capitibus nihil se certi accepisse. Ego non dubito, quin jure optimo tribuantur Nicolao, cum in aliis germanis ejusdem monumentis plura his similia perspicuè exhibeantur. Nam de Theutgaudo, & Gunthario depositis in Romano Concilio satis constat ex epistola Nicolai, præposita Concilio Romano, ex qua depromptum diximus canonem 21. caus. 2. quæst. 1., cui addi potest canon 10. caus. 11. quæst. 3. Præterea acres epistolas missas à Nicolao in causa Lotharii fuisse deprehendimus ex epistolis ad eundem Regem missis, & editis, quæ ferè consonant cum iis, quæ nupèr ex Ivone, & Gratiano relata sunt; demùm, quæ legimus in dicto canone 19. caus. 24. quæst. 3., eadem ferè scripsit Nicolaus ad Bulgaros, nupèr ad fidem conversos cap. 51. ibi: Si liceat uno tempore habere duas uxores, exquisitis; quod si non licet, scire cupitis, apud

quem inventum fuerit, quid exinde facere debeatis. Duas tempore uno habere uxores nec ipsa origo humane conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit.... Deniquè hoc tam immane scelus est, ut homicidii quiddam peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septimâ generatione cataclismo vindicatum fuerit; adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, non nisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septimâ & septuagesimâ generatione secundum Evangelium luxerit in mundum.

De Epistolis ad Carolum Regem.

Antonius Augustinus in lib. 2. de emendat. Gratiani dial. 13. principio inquit, quinam sit Carolus ille Rex, ad quem Nicolaus scripsisse fertur; concluditque, non alium esse, quàm Carolum Calvum, qui Rex Francorum post mortem Ludovici Imperatoris salutatus erat, eratque memorati Regis Lotharii Patruus. Ad hunc itaque Nicolaus epistolam misit de causa Lotharii, Carolum precatus, ut nepotem Regem ad meliora capessenda consilia adduceret, & rejectam uxorem revocaret. Est hæc numero 50. in editionibus recentioribus Conciliorum, atque incipit: *Nunquam dolorem generat.* Initio laudat Sanctus Pontifex Caroli Regis pietatem, ac religionem, quod eo usquè dimissæ Theutbergæ causam tueretur; deindè verò lugere se profitetur, quod accepisset, Carolum Regem non nihil indulsisse nepoti adversus Theutbergam ipsam, eamque ob rem Reginae causam videri penè desperatam, quod tamèn Nicolaus ne eveniat, Principem obtestatur: & subdit: *Excellentiam vestram nolumus ignorare, adeò Lotharium Regem Theutbergam conjugem suam diversis afflictionibus subdidisse, & innumeris pressuris contrà præstita juramenta subegisse, ut nobis coacta nunc scriberet, Regiâ se velle exui dignitate, seu copulâ, & solâ privatâ vitâ fore contentam desiderare. Cui nos scripsimus, non aliter hoc fieri posse, nisi eandem vitam conjux ejus*

Lotharius elegerit. Hinc supplere juvabit priora verba canonis 26. caus. 27. quæst.

2. Quæ verò sequuntur in eodem can. 26. none, pertinent ad epistolam Nicolai ad memoratum Lotharium, quæ est in recentioribus collectionibus num. 51., in qua Nicolaus Lotharium monet, ne sibi facile persuadeat, liberè alteram uxorem ducere, quotiès conjux dimissa monasticam vitam profiteretur; non aliter enim permittitur conjugium justum dissociari, quàm si uterque conjux pari vitæ monasticæ professione obligetur; & ait ad eam rem: *Nam, licet scriptum sit: quod Deus conjunxit, homo non separet; Deus tamèn, non homo separat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Si ergo hoc modo vis, nos grato permittimus animo, celeremque præbemus assensum; aliter autèm fieri mutuam vestram separationem prohibemus.*

Prosequitur Nicolaus in epistola ad Carolum, & refert, Lotharium meditatam fuisse nova judicia, novasque contentiones, accusantem in his adulterium conjugis, cujus causâ eandem jure dimitteret. Discussam jam, diremptamque fuisse causam, & Theutbergam fuisse innoxiam declaratam, ait Sanctus Pontifex, nec ampliùs re definitâ novis judiciis fieri locum posse. Hùc pertinet canon 6. caus. 6. quæst. 4., cujus verba integræ epistolæ omnino respondent. Hec verò, subdit, non constitisse Lotharium, qui ut conjugem magis, ac magis torqueret, ad singularem monomachiam causam voluit provocandam, juxtà mores illius ætatis, quâ receptum erat aliquandò, ut in mallo, seu in campo, ut ajebant, congregarentur accusatores, & accusati, testes utriusque litigatoris, aut qui delegati ab illis essent, & objecti criminis probatio ab exitu pugnæ penderet. Improbendam asseruit Nicolaus hujusmodi judiciariam formulam in causa jam definita Theutbergæ, inquis: *Monomachiam verò in legem assumi nusquam præceptum fuisse reperimus; quam licet quòs-*

dum iniisse legerimus, sicut Sanctum David, & Goliath sacra prodit historia, nusquam tamèn ut pro lege teneatur, alicubi divina sancit auctoritas; cum hoc & hujusmodi sectantes Deum solummodò tentare videantur.

His emendabis Gratianeum canonem 22. caus. 2. quæst. 5. Hunc eundem canonem refert Regino in lib. 2. de ecclesiast. discipl. cap. 77. cum hoc superscripto breviario: *De pugna duorum, quod nostri campum adpellant, quod pro imputato adulterio solet exerceri. Ex epistola Nicolai Papæ ad Carolum Regem.* Hùc etiàm pertinet canon 4. caus. 33. quæst. 2.; etenim eandem materiem prosequens Nicolaus post pauca ità scribit, undè emendandus erit Gratianus: *Præterea, si ve de conjugii fœdere, si ve de adulterii crimine judicium sit agendum, nulla ratio patitur, Theutbergam cum Lothario posse legalem inire conflictum, vel legitimum controversiæ subire certamen, nisi priùs ad tempus fuerit sue potestati reddita, & consanguineis propriis liberè sociata. Inter quos etiàm locus providendus est, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda, & non sit difficile testes producere, vel ceteras personas, quæ tam à sanctis canonibus, quàm à venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.*

Alia est Nicolai epistola per paria exemplaria missa ad Ludovicum Germaniæ, & Carolum Calvum Reges, quæ incipit: *Credimus ex Dei dono, atque est 27. in recentioribus Collectionibus.* Erat autèm Ludovicus Caroli frater, & memorati Lotharii patruus. Utrumque Nicolaus exoravit, ut Lotharium in meliorem frugem revocarent. Eodem tempore conquestus est apud ipsos, quòd, cum Sanctus Pontifex Concilium Romæ celebraturus esset, nemo ex Episcopis, in regno tum Caroli, tum Ludovici, tum Lotharii consistentibus, Romam convenisset, licet vocati, licet etiàm non breve tempus fuisset illis constitutum, neque omnes ità detineri possent, ut saltèm ex singulis Provinciis binì non accederent. Et post hæc ità inquit: *Reprehensibile denique valdè esse constat, quod subintulisti, dicendo majorem partem Episco-*

porum omnium die nocturne cum fidelibus suis contra piratas maritimos invigilare, ob idque Episcopi impediuntur venire, cum militum Christi sit Christo servire, militum vero seculi seculo; sicut scriptum est: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Quod si seculi milites seculari militia student, quid ad episcopos, & milites Christi, nisi ut vacent orationi? Hæc sunt, quæ habentur in can. 19. caus. 23. quæst. 8.

Can. 33. 3. 9. 2. Quod legimus in can. 3. caus. 33. quæst. 2. perperam tributum est apud Gratianum Nicolao Papæ ad Carolum Regem scribenti, quemadmodum jam animadverterunt Correctores Romani, suspicati ex canone sequente inscriptionem irrepsisse. Facilius huius conjecturæ parendum videretur, si nonnulla similia non retulisset Gratianus sub nomine Nicolai Papæ in can. 2. caus. 2. quæst. 2. Porro hæc verba sunt Isidori Mercatoris, qui in præfatione suæ collectionis multa tradens de iis, qui per calumniam accusantur juxta ea, quæ commentus est in epistolis vetustissimis, Pontificibus adscriptis, hæc habet inter cetera. Unde & ecclesiastica historia, ab Eusebio Casariensi Episcopo confecta, de muliere quadam, quæ pro castitate à marito accusabatur, ait: Præceptum, vel interdictum est ab Imperatore lege latâ, ut primò permitteretur ei rem familiarem libere diutius ordinare, tum deinde respondere objectis. Hæc omnes leges tam ecclesiastica, quam & vulgares, publiceque præcipiunt. Et post nonnulla ex Sanctis Patribus, & canonibus Conciliorum deprompta, concludit: Si enim de mulieribus, & secularibus hominibus hæc constituta sunt, multò magis ecclesiasticis viris, & sacerdotibus sunt concessa. Quis fuerit in his Isidori scopus, nemo non videt; cum enim sibi agendum præcipue proposuisset de Episcopis accusatis, quemadmodum in omnibus ferè à se confectis epistolis recinit, nihil antiquius habuit, quam eò etiã referre aliquot vetusta monumenta, quale erat, quod ex Eusebio descripsit. Ceterum huiusmodi exemplum parum, aut nihil valere poterat, ut Gratiano proposito accomo-

daretur. Narrat Eusebius lib. 4. histor. Eccles. cap. 17., duos fuisse conjuges lasciviæ pari, & intemperantiæ deditos, uxorem deinde sacro baptismate Deo sacramentum curavisse, ut maritum à vitio revocaret. Maritus è contrario perverax Alexandriam perrexit, ibidemque eo etiã gravioribus vitiis animum inqunavit. Religiosa uxor verita, ne pessimo viri exemplo maculam & ipsa contraheret, à marito divertit; quamobrem iratus maritus eandem apud publicos Ethnicos Magistratus accusavit, quòd Christo nomen dedisset. Ipsa uxor interea supplici libello Imperatorem obtestata est, ut prius rei familiari procurandæ, atque administrandæ sibi facultas daretur, ac deinde rebus domesticis constitutis accusationi se responsuram esse pollicita, cui annuit Imperator. Quid verò commune habet cum hoc exemplo, quod apud Gratianum agitur de uxore dimissa à viro absquè causæ cognitione? Qui conferet sententiam memorati canonis 3. cum ceteris sententiis canonum, in eadem causa, & quæstione descriptorum, facile intelliget, quàm procùl in hac parte Gratianus à proposito consilio aberraverit.

De epistola ad Ludovicum Regem.

Ludovicus Germaniæ Rex, & Lotharii Regis Patruus, de quo superius actum est ad can. 19. caus. 23. quæst. 8. is idem est, ad quem Nicolaus epistolam scripsit num. 55. quæ incipit: *Syllabarum vestrarum*, undè depromptus est canon 16. caus. 2. quæst. 1. Ibidem sanè nihil aliud exhibetur, quàm causa Lotharii Regis, à Nicolao Pontifice Ludovico Patruo etiã commendata. Verba dicti canonis 16. cum epistola ipsa optimè consonant. Tribuitur quoque Nicolao ad Ludovicum Regem scribenti canon 8. dist. 96. Sed cum iste canon potius referendus sit ad epistolam Nicolai ad Michaellem in Oriente Imperatorem, commodius de eodem sermo inferius erit instituendus.

De epistola ad omnes Episcopos in Regno Ludovici.

Can.
caus. 20.
q. 3.

Refert Gratianus in can. 4. caus. 20. quæst. 3. epistolam Nicolai ad omnes Episcopos, in Regno jam memorati Ludovici constitutos: & quidè Gratianus Ivonem secutus videtur, qui in parte 6. Decreti cap. 356. eandem epistolam exhibet sub hac inscriptione: *Nicolaus Papa I. omnibus Episcopis in Regno Ludovici. Cum verò apud Ivonem nonnulla sint aliter edita, juvabit eadem hic adnotare: Præsens Clericus.... nomine Atho.... ut post suum discessum præsens filius ejus Lambertus in locum ei succederet.... inter octavum, & undecimum annum.... voluntatem illius cucullam induit.... Episcopus eum cum quibusdam aliis eidem Lamberto absque.... benedictione monasticum illum induere fecit habitum, ut fertur, invitum.... permanere voluit. Super.... sed idem Clericus Atho.... ut suus filius verus Monachus fuisset, & in locum ei successisset. Sed sub testificatione jurejurando firmabat, quòd.... Monachico habitu violenter indutus fuerit, asserens, quia nunquam regulam aliquandò promisit.... pallà altaris involutum illum obtuli.... regulam nunquam subactum fuisse Monachum. Super his.... Clericus Atho.... Quod enim quis non elegit.... Quapropter consultius agitur.... materna illud (quod absit) hereditate privare.... regulis se subdat &c. Apud alios Collectores, ne in ipsis quidè amplissimis recentiorum Collectionibus, hoc ipsum monumentum minimè legitur. Ego verò plurimùm de eo dubito, ne fortè falsò tributum illud fuerit Nicolao. Nam, quotiès conferatur cum aliis Nicolai epistolis, ac præsertim cum epistola scripta ad Episcopos, in Regno Ludovici constitutos, numero 58. apud Labbeum, quæ incipit *Gaudemus quidè*, perspicuè liquebit, omnium styli à stylo illius plurimùm dissonare, ut nulla sit epistola, quæ cum ista quoquo modo conveniat. Præterea non video, quæ ratio esse potuerit Nicolao, cur in causa privati cujusdam Monachi,*

in qua quæreretur, nùm quis in Monasterio consistere necessariò deberet, an posset relinquere monasterium, universos in Regno Ludovici, sive in Germania constitutos Episcopos excitaret; neque enim consueverunt leviores istæ controversiæ in majoribus Synodis, & plurium Episcoporum discuti; quod magis magisque confirmatur ex eo, quòd in Conciliis illius ætatis, quæ sanè plura celebrata feruntur, nihil hujusmodi gestum adparet, quamquàm in illorum actis nonnullas alias causas diremptas perlegamus: verosimile autè non est, in eisdem Conciliis nihil omninò exhiberi de hac controversia, quotiès eadem fuisset Germanicis Episcopis auctoritate Nicolai Pontificis commendata. Demùm, si canonis Gratiani integram sententiam consideres, ne illam quidè invenies dignam Pontifice Maximo: Siquidè proponitur ibidè quidam adolescens invitus, & paternà auctoritate impellente, addictus Monasterio: declaratur is solutus ab omni vinculo, quòd ejusdem voluntas defecerit, interea tamèn teneri videtur ad vitam communem ducendam inter Canonicos regulares. At jure quæres ab auctore canonis, cur ille profiteri debeat Canonicorum regularium vitam, de qua nunquam cogitavit, quandò Monasterio non obligatur, cui paternà voluntate fuit addictus? Imò nec satis quidè constat, utrùm paternà voluntate fuerit adolescens idem Monasterio addictus, cum in principio epistolæ, auctor asserat ità Monasteria ædificata fuisse, ut Patre decedente, ut legit Gratianus, aut discedente, ut legit Ivo, filius in Patris locum succederet. Qui ergò dicet obstrictum Monasterio filium, oportet etiàm supponat obstrictum Patrem, contrà quàm ex ipso contextu epistolæ deducatur.

De Epistola ad Episcopos, in Concilio apud Convicinum congregatos.

Can. 1.
dist. 10.

Cum Rothadus Suessionensis Episcopus in Concilio, habito in Convicino villa propè Silvanectum, circà annum 863. accusatus fuisset de variis criminibus, ac præsertim quòd ipse Presbyterum injustè deposuisset, bona dissipasset Ecclesiæ, & Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, suique Metropolitanì præceptis obstitisset, dum agnosceret brevi se in eadem Synodo, cui Hincmarus præerat, esse damnandum, fortè etià deponendum ab Episcopatu, Romam ad Maximum Pontificem antè sententiam Concilii appellavit. Hæc interposita appellatio Hincmarum, & suffraganeos ejusdem Episcopos à proposito non dimovit, qui Rothadum damnaverunt, deposuerunt, eidemque dejecto successorem dederunt. Id ægrè admodum tulit Nicolaus, qui, objurgatis Episcopis Silvanectensibus, tandè post plura gesta in Romano Concilio Rothadum in pristina jura restituit. Quid scripserit Nicolaus ad memorati Concilii Antistites, exhibetur in epist. 32., quæ incipit *Scriptis dilectæ fraternitatis*, ad quam pertinet can. 1. dist. 10. Inter cetera Silvanectenses Antistites, ut justam sententiam depositionis assererent, ajebant ex Juris Imperialis principiis non posse interponi appellationem, antequàm sententia abs judice inferiore dicatur; quod fecerat Rothadus ad Apostolicam Sedem provocans, antequàm sententia in Provinciali Concilio pronunciaretur: deindè ajebant etià ex principiis Imperialis Juris, non esse recipiendam appellationem à sententia illorum, qui electi velut arbitri fuerint; Episcopos autè in causa Rothadi judicatuos electos specialitèr fuisse. Nicolaus, è contrario ab his principiis recedendum esse contendens, ità scripsit: *Insupèr autè, & ad immiutionem Apostolicæ, & summa Sedis privilegiorum, quibus*

Tom. III.

vestrarum quoquè Ecclesiarum privilegia firmare depositis, Imperatorum leges proponitis, quibus quasi prohibentibus, adstruere non habuisse appellationis vocem Rothadum nitimini, cum constet constitutionibus mundanarum legum, & Imperatorum non omnibus ecclesiasticis controversiis utendum esse, præsertim cum inveniuntur ecclesiastica, ac canonica sanctioni obviare. Ad quod ostendendum duorum heroum, Innocentii scilicèt, & Gregorii, satis sufficiunt testimonia. Sanctus Innocentius quidè in decretali epistola sua ad Alexandrum Antiochenum Episcopum ait: Nàm, quod sciscitaris, inquires, utrùm divisio imperiali judicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sis duo metropolitanì Episcopi debeant nominari. Non ergò visum est, ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque, ac divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Beatus autè Gregorius, scribens ad Theodisiam Patriciam, inter cetera, si enim, inquit, religionis causà conjugia debere dissolvi dicunt, sciendum est, quia etsi hoc humana concessit lex, tamèn divina prohibeat. Ecce, quemadmodum Imperiali judicio non possint ecclesiastica jura dissolvi; ecce qualitèr, quod lex humana concessit, lex divina prohibeat. Non quod Imperatorum leges, quibus sæpè Ecclesia circà hæreticos utitur, sæpè circà tyrannos, atque circà pravos quosque defenditur, dicamus penitus remuendas; sed quòd eas evangelicis epistolis, atque canonicis decretis, quibus postponenda sunt, nullum posse inferre præjudicium adseramus. Pòst hæc ad suam rem laudat Nicolaus statuta Concilii Sardicensis, quæ habentur in can. 7. caus. 6. quæst. 4. Intereà ex his omnibus supplere poteris memoratum canonem 1. dist. 10., quem ut commodè interpreteris, te juvare admodum poterunt alia monumenta, seu nonnullæ Nicolai epistolæ in eadem causa, modò ad Episcopos, modò ad Principes, modò ad Rothadum ipsum directæ, seu nonnullæ epistolæ Episcoporum, ac præsertim Hincmari Rhemensis ad Nicolaum, seu acta Conciliorum illius ætatis, in quibus discussa videtur ejusdem Rothadi controversia, junctis iis, quæ Interpretes nume-

LI

ro

ro multi in eandem rem abundè scripserunt.

De epistolis ad Hincmarum Rhemensem Archiepiscopum.

Can. 3. dist. 8. Ex iis, quæ superius de Rothadi Svesionensis causa disserui, satis liquet subortas aliquas fuisse simultates inter Nicolaum Pontificem, & Hincmarum Rhemensem Archiepiscopum, qui contrà Rothadum Suffraganeum suum acerrimè pugnavit, quemadmodum & adversus alios Clericos, qui deindè ad Nicolaum Pontificem appellaverunt. Cum verò Sanctus idem Pontifex agnosceret, Hincmarum potestate sua vividius, quàm par esse, uti, ac Metropolitanì privilegio, ità eundem redarguit in epistola, cujus initium est: *Epistolam Beatitudinis tuæ*, edita inter acta Concilii Svesionensis III. anni 866.: *Quamvis hæc ne nos arbitreris ad discrimen quodlibet tuæ sanctitatis, vel dignitatis exaggerasse, cum, meliora esse vulnera diligentis, quàm fraudulenta odii oscula, non nescias: sed ne aded in privilegiorum tuorum defensionem, vel elationem immoderatiùs erigaris, ut Apostolica Sedis jura quoquomodò temerè tetigisse videaris. Nam mala consuetudo, quæ non minùs, quàm perniciofa corruptela, vitanda est, nisi citiùs radicibus evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur, & incipiunt prævaricationes, & variæ præsumptiones celerrimè non compressa pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuo celebrari.* Ex his supplebis verba canonis 3. dist. 8.

Can. 5. dist. 12. & can. 30. caus. 17. q. 4. Alia est Nicolai epistola ad Hincmarum Rhemensem, & ceteros Archiepiscopos, & Episcopos, in Regno Caroli Regis Ecclesias constitutas regentes, quæ incipit: *Omnium nos portare onera*, atque est numero 70. in Labbeana collectione. Ibidem Nicolaus conscios eos Episcopos reddit de ambitu, ac perfidia Græcorum, qui, cum nupèr Photium, expulso Ignatio, in Sedem Constantinopolitanam intrusissent, moliebantur à Romana Ecclesia divertere, imò & doctrinam Romanæ Ecclesiæ, disci-

plinamque damnare. Adversus eosdem Græcos Nicolaus Hincmari, aliorumque Antistitum animos inflammavit, quorum alacri studio futurum sperabat, ut Orientalium ausus cohiberentur: ex hac epistola depromptus est canon 5. dist. 12., quo exhibetur Nicolaus urgere, ne quisquam, quæ à Sanctis Patribus tradita sunt, patiatur infringi. Inter cetera verò, cum Græci libellum fidei à Legatis Sedis Apostolicæ Constantinopolim accedentibus postulavissent, ut Romana exhibita dogmata liberè, perspicuèque damnarent, non potuit id non ægrè ferre Nicolaus, ità iniquis in eadem epistola: *Libellos autem nos ab illis & exigere, & suscipere, non autem illos à nostris requirere solere, consuetudo huc usquè custodita demonstrat. Cum enim Christi munere, propter Primatum Ecclesiæ Romana in Beato Petro concessum nemini sit de Sedis Apostolicæ judicio judicare, aut illius sententiam retrahere permissum; constat mirum, eos ab his nullum jus possidere libellos exigendi, quos habere fas judicandi nullo juben- tur canone, nullo probantur exemplo.* Hæc eadem ferè sunt, quæ Gratianus retulit in can. 30. caus. 17. quæst. 4., quem propterea ex integra epistola non tam supplere, quam emendare juvabit.

Ad memoratam Rothadi causam, quam Hincmarus discusserat, non obstante introductâ appellatione ad Sedem Apostolicam, pertinet alia Nicolai epistola ad Hincmarum, quæ incipit: *Si coram tue prudentiæ oculis*; ibidem enim Nicolaus totus est, ut redarguat Hincmarum quasi veterum canonum violatorem, atque eo spectat ex illa epistola depromptus canon 13. caus. 2. quæst. 6., cui jungendæ sunt Romanorum Correctorum notæ, quas non universi probant; etenim in editis epistolæ exemplaribus postrema canonis verba ità exhibentur: *& canonicâ Patrum deliberatione pristino tandem, & proprio decorarentur honore.*

Antonius Augustinus in lib. 2. de emendat. Gratiani dial. 12. inter incerta Nicolai monumenta recenset cano-

nem

Can. 13. caus. 2. q. 6.

Can. 21. caus. 3. q. 9.

nem 21. caus. 3. quæst. 9.; verum, licet eadem ipsa Gratiani verba in editis Nicolai epistolis desiderentur, nonnulla tamen similia passim apud Nicolaum leguntur. In epistola ad Hincmarum Rhemensem 29., quæ incipit *Sancritatem vestram*, loquens de causa Rothadi Episcopi Svectionensis, ad Summum Pontificem appellationis causâ devolutâ, ita scribit Nicolaus: *Siqui videntur illius esse calumniatores cum presbytero illo, qui defectionis ipsius causa exitit, Romam pariter cum sæpe memorato Rothado omni remotâ occasione, indesinenter occurrant. Hoc autem expressè decernimus, ut post xxx. dies, postquam hæc nostra epistola ad vos delata fuerit, aut præfatum virum Rothadum omnino restituatis pristinae dignitati, aut si justè vos in eum egisse putatis, Romam cum eodem vos, vel vester legatus, vestram vicem in omnibus ferens, ut utriusque partis causam ad liquidum sciamus, adveniat.* De eadem Rothadi damnatione scribens in epistola 32. ad Episcopos Synodi Silvanectensis, asserit se nihil definire ullo modo posse, incognitis rebus, priusquam universa, quæ gesta essent, veraciter audivisset; imò se scripturis ex partibus missis non satis credere, proindeque se judicare non posse, quousque nemo partis illius, qui objectis annueret, vel renueret, Pontificem adivisset, addens: *Nam accusatores, quodcumque voluerint, dicunt, & scimus justum mediatorem non esse, qui sic unam partem audit, ut alteri parti nihil reservet.* Addere his possumus similem Nicolai sententiam, quæ legitur in canone 12. caus. 3. quæst. 9., ex quibus omnibus cum perspicue liqueat, tradi sæpissimè apud Nicolaum, nullam posse proferri sententiam, nisi coram Iudice præsentibus adsint & accusatores, & is, qui de crimine accusatur, quid aliud elaborandum superest, ut investigetur curiosius, num memoratus canon 21. sit Nicolai nomine recipiendus?

Rursùm Antonius Augustinus expendens canonem 102. caus. 11. quæst. 3. in dial. 15. lib. 2. de emendatione Gratiani nihil aliud concludit, quam

illum inter incerta capitula esse recensendum. Hodie verò edita est epistola Nicolai ad Hincmarum Rhemensem in recentioribus collectionibus in appendice 1. num. 18., cujus verba cum paulò aliter describantur, quam sint apud Gratianum, juvabit hic integra referre. Scribit Nicolaus: *Excellentissimus Rex Carolus apostolatum nostrum consuluit, quid agendum sit de his, qui cum Ingeltrude sæpe damnatâ communicant feminâ, quoniam eos cum excommunicatis, & fautoribus simul prius vinculo anathematis retineri constat adstrictos. Quapropter nunc Beatitudini tuæ injungimus, ut super hoc nostrâ auctoritate freta curam de his sumere audeat. Et quia docta divinitus Sanctitas tua valde novit, aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud, quod ex studio delinquitur; istudque posterius duobus prioribus strictius esse puniendum, idcirco solertèr invigilet, & cautâ discretionè singulorum mores dijudicet, quatenus hi, qui ex necessitate, vel ignorantia delinquant, auctoritate nostrâ per te absolvantur, si tamen ipsa eorum ignorantia, & necessitas vera, & non simulata, vel non ex voluntate processerit, qualiter bene nosti. Plerique sunt, qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista in hujusmodi: Noluerunt, inquit, intelligere, ut bene agerent. Illos autem, qui studio suo obligantur, & contemptu interdicta nostra postponunt, non nisi dignâ satisfactione præveniente, volumus à te prorsus absolvi. Erat Ingeltrudis Matfredi quondam Comitum filia, nupta Bosoni etiam Comitum, relictoque viro in regno Lotharii cum pessima sui nominis fama vagabatur. Iniquum hoc exemplum minime ferens Nicolaus, propterea ad Carolum Regem epistolas scripsit, ut Lotharium nepotem suum Regem moneret, ne diutius sineret in Regno suo liberè adulteria perpetrari, quemadmodum liquet ex Synodo Tullensi anni 860., & ex Hincmaro de divortio Lotharii; imò & idem Nicolaus in Romano Concilio III. anni 863. can. 4. eandem Ingeltrudem se anathematizavisse cum fautoribus suis professus est. Videantur ad hanc ipsam rem epistolæ Nicolai 53. ad Ludovicum*

Regem Germaniæ, 54. ad Episcopos in Regno Caroli constitutos, unâ cum epistola Arsenii Episcopi Hortensis, & Legati Apostolicæ Sedis ad omnes Episcopos, & Fideles Galliæ, Germaniæ, ac Neustriæ, itèm epistola 1. appendicis 1. ad Carolum Regem in Veneta Labbei editione.

De epistolis ad Episcopos Galliæ.

San. 1. dist. 29. Vix est, qui non noverit, quàm acres sub Nicolao I. fuerint Gallicanorum Episcoporum contentiones invicem subortæ, quibus occasionem primùm dedit Rothadi Suessionensis, jam superius memorati, causa, quasque fervidiores etiàm reddiderunt nova dissidia concitata inter duos Hincmaros, Rhemensem, & Laudunensem Episcopos, patrui, ac nepotem. Agebatur de accusatis Episcopis, & eorum causa in provinciali Concilio discutienda, non solum usquè ad definitivam sententiam, sed etiàm usquè ad sententiæ executionem, non obstante introductâ ad Sedem Apostolicam provocatione. Rothadus in primis temporibus Nicolai in Concilio provinciali damnatus appellaverat, postulabatque, ne quidpiam, appellatione pendente, innovaretur; neque deerant ipsius causæ patroni: deinde Hincmarus Laudunensis, in Concilio apud Attiniacum damnatus temporibus Hadriani II. eadem ferè Rothadi vestigia presserat, ac non nisi seriùs pacati Gallicanorum animi quieverunt. Emerserant tunc epistolæ decretales, auctore Isidoro Mercatore, vetustissimis, ac sanctissimis Romanis Pontificibus adscriptæ, quibus causæ Episcoporum, præsertim criminales, quasi causæ majores, ità reservatæ Sedi Apostolicæ demonstrabantur, ut locus Provincialium Episcoporum judicio fieri vix posset: hinc tam Rothado, quàm Hincmaro Laudunensi nihil antiquius fuit, ut suæ causæ firmum aliquod patrocinium quærent, quàm eas epistolas producere, quibus suorum Metropolitanorum, & Provincia-

lium Synodorum jurisdictionem aut in totum, aut in parte saltèm eluderent. Constant hæc perspicuè ex actis memorati Concilii apud Attiniacum, & ex capitulis Hincmari Rhemensis adversum Hincmarum Laudunensem scriptis. Inter cetera verò argumenta, quibus Hincmarus Rhemensis, & cum eo plures Gallicani Antistites utebantur, ad vindicandam plenissimam suorum Conciliorum auctoritatem, duo hæc potissima producebantur. Primum, quòd illæ epistolæ ità singulares erant, & causis, pro quibus scriptæ fuerant, speciali jure accommodatæ, ut generalem disciplinam perpetuò, & in unaquaque provincia servandam minimè constituerent. Alterum, quod eadem epistolæ in codicibus canonum, ad usum Ecclesiarum editis, non continerentur. Nicolaus, qui Rothadi causam jam susceperat, è converso adversus Gallicanorum Episcoporum sententias scribens, probare non potuit rationes illas: hinc, postquàm demonstravit causas Episcoporum velut majores referendas esse ad Apostolicam Sedem, ostendit præterea, quàm infirma essent objecta Gallicanorum adversus epistolas Isidorianas, quas non quidem Nicolaus idem produxerat, sed ab Episcopis provocantibus ad Sedem Apostolicam, præsertim ab Hincmaro Lugdunensi, productas acceperat. Huc spectat epistola, quæ incipit *Quamvis singularum Ecclesiarum*, Nicolai ad universos Episcopos Galliæ, & refertur inter acta Concilii Romani VII. anni 865. in recentioribus Conciliorum editionibus. Ex eadem depromptus est canon 1. dist. 19., cujus priora verba ità legenda erunt: *Si enim ipsorum* (subaudiendum est Romanorum Pontificum, de quibus antea institutus erat sermo, quod Gratianus expressit) *decreto ceterorum opuscula tractatorum approbantur, vel reprobandur, ità ut quod Sedes Apostolica probat, hodie teneatur acceptum, & quod illa reputat, hætenus inefficax habeatur, & quando potius, quæ ipsa pro catholica fide, pro profanis dogmatibus repellendis &c.* Post illa

verba esse prohibeant ita sequitur in epistola Nicolai: Nam nonnulla eorum scripta penes Nos habentur, quae non solum quorumcumque Romanorum Pontificum, verum etiam priorum decreta in suis causis praeferre noscuntur. At nunc, ubi suis animis resultare, & privilegia tanto eos, ut in sui status incolumitate persistent, elaborare non cessamus, quando universa Ecclesia profuisse, prodesse, ac profutura semper esse probantur. Dignum ergo est, ut, ubi universa fabrica moles innititur, ibi firmum, validumque habeatur in omnibus fundamentum. Porro, si ideo non esse decretales epistolas priscorum Pontificum Romanorum admittendas dicunt &c. In vers. Ergo doctrinam nonnulla Gratianus adjecit, pro quibus ita erit legendum: Ergo doctrinam eorum, & sanctiones de codicibus suis eradant, ut quid &c. Ex hac integra epistola liquet, Nicolaum quidem Sedi Apostolicae reservatas dixisse causas illas ecclesiasticas, in quibus ageretur de deponendis Episcopis, at ad id demonstrandum non quidem argumentis usum fuisse, quae ex Isidorianis epistolis depromerentur, sed potius aliunde hausisse, & quidem gravissima argumenta. Quod si de veterum Pontificum epistolis non nihil attigit, non eo mentem convertit, ut illas velut indubias prorsus, & firmissimas habendas censeret, sed quod nosset Gallicanos Episcopos generaliter omnes decretales Maximorum Pontificum genuinas etiam, & germanas contemnerent, quoties in Codice canonum non legerentur. Licet autem parum interesset, aut nihil Christianae Reipublicae ad epistolas Isidorianas veluti ecclesiasticae disciplinae praesidium confugere, cum incertis, aut falsis monumentis nunquam Ecclesia ad stabilitatem sui opus habuerit, intererat tamen quam maxime praedictum illud ab animis fidelium, ac potissimum Episcoporum averruncare, qui putabant, nihil recipiendum esse, nisi quod in canonum Codice expressum contineretur. Quis enim non noverit, exinde etiam non nihil videri potuisse detractum non, solum sanctissimis ecclesiasticorum virorum monumentis,

verum etiam ipsis sacris literis, quemadmodum egregie Nicolaus argumentabatur. Videantur ad hanc rem, quae inferius traduntur ad canonem 14. caus. 3. quaest. 9.

Antonius Augustinus in Dialogo 13, lib. 2. de emendatione Gratiani expendens canonem 2. caus. 15. quaest. 6. ita scribit: Ex epistola ad Episcopos Galliae esse dicitur; apud Petrum Ciaconium in incertis collocatur. B. Nusquam extare adscripserunt Romani Correctores, qui notant ex ea probari auctoritatem epistolae primae Alexandri primi. A. Debuissent prius, cujus esset hoc caput, probare, nam ex incertis incerta probatio elicitur. Nicolaum relatas epistolas ab Isidoro Mercatore non improbare dubium non est. Tria hoc in loco pronunciat vir eruditus. Primum, inter incerta Nicolai monumenta illum canonem recenseri: deinde Correctores Romanos ex eo perperam probare auctoritatem epistolae 1. Alexandri I. demum Nicolaum I. Pontificem non improbavisse epistolas, ab Isidoro Mercatore editas. Quod spectat ad primam Antonii Augustini observationem, non repugno; imò & dubitationi tum ejusdem Antonii Augustini, cum Ciaconii vires adduntur, sive ex eo, quod inter monumenta, huc usque edita sub Nicolai nomine, idem canon locum non habeat; sive ex eo, quod quae de Episcopo Treverensi ibidem traduntur, non satis congruere possunt Theutgaudo tunc temporis Episcopo Treverensi, utpotè qui suis negotiis ita implicabatur, cum passim in Synodis, & epistolis Pontificiis una cum Gunthario Episcopo damnaretur, ut non posset aliò se, suosque Clericos divertere una cum illis, qui proponuntur eodem obligationis genere colligati; sive demum ex eo potissimum quod verosimile non est, Nicolaum ad Episcopos Galliae scribentem inniti voluisse auctoritate Alexandri I. juxta illas epistolas, quae ex Isidori Mercatoris officina prodierant: noverat enim perquam abundè, Gallicanos Antistites parum, nihilque deferre hujusmodi monumentis; si enim in gravissimis causis,

ac controversiis, quæ apud Gallicanos Antistites concitata fuerant, ipse Nicolaus abstinuisset dignoscitur à referendis singularibus Isidorianarum Decretalium capitulis, quòd de illorum auctoritate dubitare nosset Gallicanos Antistites, quid comminiscitur Gratianus, aut quisquis Gratiano auctor extitit, epistolam ad Gallicanos Antistites scriptam, in qua Nicolaus demonstrat se Alexandri Papæ decretis adhærere, illis inquam decretis, quæ edita fuerant à Mercatore, & quorum vi Gallicani Antistites se minimè premi candidè profitebantur? Non aliud in hac sua epistola Nicolaus obtinisset à Gallicanis, quàm ad veterem quæstionem acrius Gallicanorum animos concitare, suasque, quas proponebat sententias, novis ambagibus involvere. Quod spectat ad alteram Antonii Augustini notam, quâ tradit Romanos Correctores ex hoc Nicolai monumento velle probare auctoritatem epistolæ 1. Alexandri I. Pontificis, atque in hac parte in eo peccare, quòd ex incerto fragmento velint probationem certam elicere, non possum viro erudito adsentiri, cum nihil tale ex Romanorum eorundem Correctorum observationibus colligi possit. Ajunt illi tantum, *Nicolaum citare epistolam Alexandri I., de qua notaverant supra dist. 19. can. Si Romanorum.* An verò in his verbis voluerint iidem Correctores asserere, Nicolaum reverà probavisse Alexandri I. epistolam, ego satis non video; cum aliud sit à Nicolao epistolam Alexandri citari, aliud Alexandrinæ epistolæ firmari auctoritatem: deindè Romani Correctores non definiverunt ibidem à Nicolao I. reverà laudari epistolam Alexandri I., tantum indicaverunt, quænam esset epistola Alexandri I., quæ hoc in loco sub Nicolai nomine laudabatur. Demùm, quòd attinet ad postremam Antonii Augustini notam, asserentis Nicolaum non improbavisse epistolas Isidori Mercatoris, quousquè consistamus in eo, quòd Nicolaus nihil adversus earum auctoritatem definiverit, non obisto: at si eo usquè redigenda res sit,

ut tradatur, Nicolaum probavisse ac confirmavisse auctoritate sua epistolas Isidorianas, nullo modo adsentiri possum; etsi enim improbaverit, confeceritque gravissimis argumentis Gallicanorum Antistitum sententias, qui Isidorianas epistolas idèd rejiciébant, quia in Codice canonum non habebantur, non tamèn exindè ea omnia confirmasse intelligitur monumenta, quæ posita erant extrà Codicem canonum, sive germana essent, sive commentitia. Cujus rei gravissimo argumento est, quòd Nicolaus nunquàm dignoscitur inter contentiones, quas gravissimas habuit adversus Gallicanos Antistites, earum epistolarum proposuisse auctoritatem, & ex illis deprompsisse sententias, quæ ceteroqui sæpissimè ejusdem proposito fuissent accommodatæ.

De epistola ad Gallionem Episcopum Senensem.

Quæ apud Gratianum memoratur epistola Nicolai ad Gallionem, aliis in collectionibus meliùs dicitur scripta ad Vvenilonem, seu Vvanilonem Archiepiscopum Senonensem, quemadmodum habetur in integra epistola, edita à Cordesio in Appendice opusculorum Hincmari Rhemensis, & in recentioribus Labbei editionibus in 1. Appendicè epist. 23., & in actis Concilii Senonensis anni 862. Epistolæ argumentum hoc est. Herimannus quidam Nivernensis Episcopus Vvenilonis Senonensis Metropolitæ suffraganeus tali identidè & corporis, & animi infirmitate corripiebatur, ut rebus ecclesiasticis non tam parùm consulere, quàm gravissimum detrimentum adferre palàm diceretur. Deducta causa fuit ad Concilium Suesionense 2. anni 853., in quo cautum est, ut Metropolitanus, quasi Visitoris officio fungens, ad Nivernensem Civitatem accederet, ibidem negotia omnia ecclesiastica peracturus, atque intereà Herimannus in urbe Senonensi maneret, donè infirmitas perseveraret. Pòst ali-

Can. 14.
caus. 3.
q. 9.

quot

quot menses, celebrato eodem anno Concilio Vermeriensi II. decretum est, ut Herimannus, æstivo lapso tempore, quo nimirum magis ægritudine premebatur, ad suam Civitatem reverteretur, ibidem pastorale officium iterum suscepturus. Sed Vvenilo anno 862. unà cum suffraganeis suis Concilium celebrans hanc ipsam Herimanni causam retractavit, reque discussa suo, & Concilii nomine, ità ad Nicolaum Pontificem scripsit, quemadmodum edidit Petrus Delalande ex Codice Floriacensi. *Suggerimus mansuetissimæ Paternitati vestræ, in nostra Diocesi in oppido, quod Nevernum dicitur, esse quemdam Episcopali officio praditum nomine Herimannum, qui frequenter admonitus, & diu expectatus, ut revalesceret, implere non sufficit ipsum officium mente non integra. Dicitur autem Melchides Papa decrevisse, nequis unquam Pontifex sine consensu Papæ Romani deponeretur. Unde supplicamus, ut statuta illius integra, sicut penes vos habentur, nobis dirigere dignemini, ut hinc dictis ipsius confirmati, aut sicut B. Gregorius doctor fecit de Ariminensi Episcopo, simili incommodo laborante, sequamur, aut sicut S. Gelasius docet, removendus sit mente percussus. Quod verum absque dubietate sciamus, expetimus, & expectamus vestrum iudicium, ne in temeritatis calumniam aliquatenus incidamus, sed vestro instituti moderamine veritatis, & rectitudinis tramitem nullatenus deseramus. Optamus sanctitatem vestram in Christo bene valere. His respondit Nicolaus, in primis laudans Vvenilonem, ejusque suffraganeos, quod non, sicut quamplurimi ex Gallicanis Antistitibus fecerant, Apostolicæ Sedis auctoritatem contemnerent, sed ad illam potius confugerent, ubi causa deponendi cujusdam Episcopi versaretur. Deinde, ad Herimanni causam veniens, monuit Episcopos, ne illum deicerent, sed potius infirmum adjuvarent, sublevarentque, ne pondus ponderi superadderent; ac tandem ità conclusit: *Indicatis autem, illum super quibusdam excessibus fuisse frequenter accusatum: pro quibus quia ex parte ipsius persona deest, nos uni parti ad alterius discrimen credere procul dubio non possumus, quamvis**

nec usque adhuc, qui fuerint illi excessus, dixeritis, nec utrum sana erat mente idem Antistes, nec ne, cum ipse excessus perpetrabat, evidenter ostenderitis; saliusque arbitramur, quamlibet interim infirmitatem ad penam peccati, quam ad ipsum pertinere peccatum, cui magis consulendum sit, & compatiendum, quam puniendum, vel aliquo modo feriendum &c. Ità exhibet Labbeana editio, contra quam in aliquibus verbis ediderit Cordesius in Appendice Hincmari Rhemensis; nam pro illis verbis: *Credere procul dubio non possumus, quamvis nec usque adhuc, qui fuerint illi excessus.... nec ne cum ipse excessus... arbitramur... vel aliquo modo ferendum &c.*, scripsit Cordesius: *Cedere procul, dubio non possumus, quamvis nec quique adhuc illi fuerint excessus... nec cum ipsos excessus... arbitremur... vel etiam aliquo modo ferendum &c.* Hinc supplendus erit, emendandus que Gratiani canon 14. caus. 3. q. 9. Atque ex his ità descriptis firmissimum argumentum deducitur ad ostendendum, quod superius jam adstruxi ad canonem 1. dist. 19., nimirum Episcopos quidem Gallicanos, contententes de auctoritate Synodorum Provincialium, proposuisse in Conciliis Mercatoris epistolas, de quarum vi inter ipsos disputabatur; nunquam tamen harum auctoritate se fretum credidisse Nicolaum. Videmus enim, Senonensis Provinciæ Antistites, sub Vvenilone congregatos, non ausos fuisse sententiam ferre in causa Herimanni Episcopi, veritos ne adversus decretalem epistolam Papæ Melchiadis aliquid facerent, imò & epistolam ipsam Melchiadis à Nicolao postulavisse. At Nicolaus, quamquam illos laudaverit, quamquam eisdem quidagendum esset in causa Herimanni rescripserit, de epistola tamen Melchiadis ne verbum quidem fecit, facturus sanè, si in ea firmum agnovisset exercendæ disciplinæ præsidium; neque enim commodior alia ei offerri occasio potuisset, quâ Melchiadis sententiam in medium proferret, & executioni demandandam pronunciarer, quam ubi de ea proferenda fuerat requisitus, & ab iis, qui ad exequenda Melchiadis man-

mandata paratissimi videbantur.

Can. 12.
caus. 3.
q. 9.

Quod Gratianus retulit in canone 12. caus. 3. quæst. 9. minimè legitur in memorata ad Vvenilonem epistola, sed potiùs non nihil simile legitur in epistola ad Episcopos Synodi Silvanectensis apud Convicinum congregatos, ex qua superiùs dixi depromptum esse canonem 1. dist. 10. Agitur ibi de causa Rothadi, quem, postquam ad Sedem Apostolicam provocaverat, inauditum damnandum esse volebant. Eam ob causam scribit Nicolaus de Odone Episcopo, qui nihil adversùs Rothadum objecerat: *Quamquam, si objecisset, nihil ad damnationem jam dicti Rothadi proficeret, cum neminem partis illius, qui objectis vel annuere, vel renueret, nostram constaret adiisse presentiam (nam accusatores quacumque voluerint dicunt), & sciamus justum mediatorem non esse, qui sic unam partem audit, ut alteri parti nihil reservet.* Ceterùm hæc etiàm consonant cum sententia epistolæ Nicolai ad Vvenilonem, quemadmodùm perspicuè liquet, si canones 12. & 14. caus. 3. quæst. 9. invicem conferantur; ac proindè hinc occasio esse potuit Collectoribus, ut dicto canoni 12. etiàm Nicolai epistolam ad Vvenilonem inscriberent. Quod verò in eodem canone legitur in vers. *His ita præmissis* usquè in finem, cum pertinere nequeat ad causam Herimanni, qui nunquam Apostolicam Sedem adire proposuerat (nec enim id moliri gravis ejus sinebat infirmitas), proindè referri non potest ad epistolam Nicolai ad Vvenilonem, & suffraganeos ejus. Potiùs à Collectore hæc adjecta fuerunt ex aliis Nicolai sententiis, qui passim in suis epistolis ad Gallicanos Episcopos scribit, non esse impediendos Sacerdotes, ne appellationem ad Sedem Apostolicam interponant, suasque causas demùm apud eandem Sedem definiendas proclament.

De epistola ad Girardum Episcopum Turonensem.

Canonem 10. caus. 2. quæst. 1. quem Gratianus descripsit ex epistola Nicolai ad Girardum Turonensem Archiepiscopum, Ivo Carnotensis in parte 6. Decreti cap. 429. laudavit ex epistola Nicolai ad Airardum Archiepiscopum Turonensem. Baluzius in notis ad Gratianum adjectis Antonio Augustino ait, in Codice Victorino legi nomen *Airardi*, in alio Codice Victorino recentiore legi nomen *Archaldi*, in Sangermanensi *Arardi*, & in Colbertino *Ayrardi*. Nullam ex his editionibus probandam esse jure optimo subdit vir eruditus, arbitratus legendum potiùs esse nomen Herardi, utpotè quem certissimum est fuisse Turonensem Archiepiscopum temporibus Nicolai, & perspicuè demonstrant ejusdem temporis monumenta: Subdit autèm, Flodoardum in lib. 3. historiæ Rhemensis cap. 21. memorasse varias Hincmari epistolas Episcopis scriptas, atque inter ceteras *Herardo Turonensium Amistiti de quibusdam Apostatis ad Ecclesiam redeuntibus, & aliis pœnitentibus suscipiendis*. Sed hæc parùm prodesse videntur ad investigandam auctoritatem epistolæ Nicolai ad Herardum, undè depromptus dici potest memoratus canon 10. Sanè inter epistolas, quæ huc usquè sub Nicolai nomine editæ sunt, desideratur ista; ac tantummodò inter acta Concilii Successionensis III. anni 866. alia legitur epistola Nicolai ad Herardum Archiepiscopos, seu ad omnes Episcopos Provinciæ Turonensis, quæ incipit *Multorum à partibus Galliarum*. Ex hac verò epistola nonnulla faciliè deduces ad interpretationem memorati canonis 10. caus. 2. quæst. 1., quàm integrum ejus archetypum non habeamus. Refert Nicolaus, se à Gallicanis pluribus, Romam confluentibus, accepisse, Hincmarum Rhemensem dejecisse quosdam Clericos ab Ebbone ordinatos. Itèm se ab Hincmaro consciùm factum fuisse, qui-

Can. 10.
caus. 2.
q. 1.

quibus de causis iidem Clerici jure dejecti haberi deberent, imò & acta Concilii, in quo dejecti fuerant, perlegisse. Deindè subdit prudentissimus Pontifex, se quidè paratum esse ad subveniendum oppressis, attamen non posse facillè adduci, ut statim dejectos Clericos restitueret in gradum suum, nisi primum Hincmarum audivisset, à quo dejecti proponebantur. Ait Nicolaus inter cetera: *Verum nos nec hos interim justificamus, nec pro hoc quemlibet condemnamus; nec facile vocem istorum spernimus, nec reverentiam jam dicti fratris improvidè reprehendimus. Illud quidem, ne obturare aures ad clamores pauperum, id est, humilium, dignoscatur; hoc verò, ne de incognitis immaturè judicare quidpiam videamur.* Hinc & Herardum, & Hincmarum hortatus est, ut rursùm causas dejectorum Clericorum discuterent, & clementèr de illis sententiam reformarent. Quotiès igitur sententia canonis 10. caus. 2. quæst. 1. eam interpretationem accipiat, quæ maximè congruat cum sententia memoratæ epistolæ Nicolai ad Herardum, ego non dubitaverim, quominus idem canon Nicolao rectè sit tribuendus; quotiès verò ità canon intelligitur, ut à sententia memoratæ epistolæ procùl recedat, ego non facillè eo devenero, ut in diversis ad Herardum scriptis epistolis contrarias Nicolai sententias agnoscam. Hinc autem intelliges, quid significant ea Gratiani verba *Presbyter pauper*, nec non illa *sua paupertatis causa*; etenim, sicut in memorata epistola Nicolaus eos appellavisse *pauperes* profitetur, qui *humiles* essent, ità *paupertatem* dixit *humilitatem*, sive animi demissionem. Pro illis Gratiani verbis: *Cleri emendatione*, legit Ivo: *celeri emendatione*.

De epistola ad Rodulfum Archiepiscopum Bituricensem.

Primum abs Joanne Cordesio in Appendice opusculorum Hincmari Rhemensis, deindè à Binio, Sirmondo, ac recentioribus Collectoribus edita est

Tomo III.

epistola Nicolai, quæ incipit: *Susceptis sanctitudinis tue literis*, directà ad Rodulfum Bituricensis Ecclesiæ Archiepiscopum. Eum in primis laudat Nicolaus, quòd ergà Sedem Apostolicam maximam devotionem exhibeat, brevibusque deindè verbis ejusdem interrogationi satisfacit septem subjectis capitibus. Caput primum pertinet ad officia Corepiscoporum, de quibus tunc præsertim in Gallia crebras scimus subortas fuisse disputationes. Caput secundum aliter habetur in Labbeana Collectione, aliter apud Cordesium; nam in editione Veneta Labbeana in prima Appendice epist. 19. eadem omninò habentur, quæ legimus apud Gratianum in can. 8. caus. 9. quæst. 3., dummodò pro illis Gratiani verbis *provocaverint*, vel si &c. legamus *provocaverint per appellationes*, vel si &c. At apud Cordesium hæc tantummodò verba leguntur: *Primates autem nihil privilegii habere præ ceteris, nisi quantum sacri canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit, disimimus, ità ut secundum Nicenæ regulas suis privilegia serventur Ecclesiis; præter si Apostolica Sedes aliquam Ecclesiam, vel Rectorem ipsius quolibet speciali privilegio decreverit honorare.* Apud Ivonem, in parte 5. cap. 56. eadem omninò leguntur verba, quæ sunt apud Gratianum: neque omninò illa repugnant cum adjunctis temporis illius, & provinciarum Gallicanarum, cum non ignotum sit, Bituricensem Ecclesiam jura Primatus super plures Gallicanas Ecclesias explicavisse. Videatur ad hanc rem, epistola Philippi Principis ad Innocentium III., quam edidit Baluzius in lib. 4. de concord. Sacerd. & Imper. cap. 13.

In capite 3. eadem leguntur verba, quæ habentur apud Gratianum in can. 12. dist. 23., ubi sanè notanda est disciplina Romanæ Ecclesiæ, quæ nono sæculo vigeat, juxtà quam, sicut non Diaconorum, ità nec Presbyterorum manus sacro Chrismate inungebantur, Ceterum in Ordinatione Episcoporum erat in usu, ut manus novorum Antistitum Chrismate consecrarentur, quem-

Mm

ad-

Can. 8.
caus. 9.
q. 3.

Can. 12.
dist. 23.

admodum deducitur ex Concilio Carisiaco anni 858. can. 15. Hinc autem forte illud evenit, quod Græci temporibus Nicolai occasionem arriperent, dicendi se auctores esse quodammodò saceri Chrismatis, & ab ipsis per totum mundum tribui, quemadmodum idem Nicolaus conquestus est in Responsis ad consulta Bulgarorum cap. 94.

Can. 6
caus. 30
q. 1.

Quæ habentur in capite 5. apud Nicolaum, leguntur eisdem verbis apud Gratianum in can. 6. caus. 30. quæst. 1. dummodò animadvertatur, postrema verba sive apud Labbeum, sive apud Cordesium ita haberi: *delicta ignorantia mea ne memineris*. Temporibus Nicolai plures matrimonio juncti, ut occasionem nanciscerentur à conjugibus recedendi, uxores suas cogebant, ut primæ uxoris filias in Sacramento Confirmationis exciperent, quemadmodum viceversa uxores maritos ad idem peragendum inducebant, ut prætextu spiritualis initæ cognationis ab illis diverterent, & nova conjugia contraherent, uti colligi potest ex Flodoardo, qui in lib. 3. cap. 21. refert, Hincmarum Remensem scripsisse ad Lupum Episcopum Catalaunensem *pro quodam, qui dolo deceptus fuerat, ut infantem proprium ad cathechizandum teneret; item, quid de hac re Synodus decreverit*. Jam olim in Concilio Compendiensi anni 757. cautum fuerat, ut, siquis privignum, vel privignam in Sacramento Confirmationis suscepisset, à congressu conjugis abstineret, non tamèn novas nuptias contraheret; itèm in Concilio Cabilonensi II. anni 813. statutum fuit, ut, siqua mulier filium desidiâ, aut fraude susceperit in Sacramento Confirmationis, ageret pœnitentiam, quamdiù viveret, non tamèn à marito diverteret. Hanc ob rem Nicolaus Gallicano Antistiti scribens illud potissimum voluit, ut, quæ in Conciliis Provincialibus statuta fuerant prudentissimè, sine discrimine sanctissimè custodirentur.

Can. 5.
caus. 33.
q. 2.

In cap. 6. ejusdem epistolæ leguntur verba canonis 5. caus. 33. quæst. 2.

dummodò tamèn deleas verba illa *sine judicio*, quæ tum in editione Labbei, tum in editione Cordesii desiderantur, quamquam habeantur apud Ivonem. Fortè pertinent illa ad cujusdam ignoti Glossographi additamentum. Quod autem in eodem canone laudatur ex regula decretalium Leonis Papæ, referendum est ad canonem 14. caus. 33. quæst. 2. quemadmodum alii jam rectè animadverterunt. Demùm in capite 7. epistolæ ita legimus in editione Labbeana: *Porro Gloria in excelsis Deo ab Episcopis in Cæna Domini inter Missarum solemnias more nostro dicenda est. Pallio verò Apostolico eadem die uti illis solis est licitum, quibus solis ab Apostolica Sede permissum*. His consonat editio Cordesii, dummodò pro postremis verbis ista substituas: *Quibus est ab Apostolica Sede permissum*. Gratianus hæc eadem retulit in canone 56. de consecr. dist. 1.

Can. 56.
de cons.
dist. 1.

De epistola ad Rhadoaldum Portuensem, & Joannem Ficolensem Episcopos.

Cum Lotharii & Theutbergæ dimissæ conjugis controversia Francorum Ecclesiam maximè turbaret, illius causâ misit Nicolaus legatos Apostolicæ Sedis duos, Rhadoaldum Episcopum Portuensem, & Joannem Episcopum Ficolensem. Non sunt hæc nomina in Ecclesiasticis monumentis obscura; nam sciimus, Rhadoaldum, (nominant alii Rodoldum) Episcopum Portuensem subscripsisse Concilio Romano anno 853. nec non Joannem Episcopum Ficolensem (alii legunt Ficoclensem) subscripsisse alteri concilio Romano anno 861. Antonius Augustinus in Dial. 18. lib. 2. de emendat. Gratiani mendosum esse Joannis Episcopi nomen asseruit, & pro Joanne legendum scripsit Haganonem, emendationem necessariam deducens ex Chronicis Reginonis his verbis: *Anno Dominicæ Incarnationis 865. missi sunt Haganus, & Rodoldus Apostolicæ Sedis Legati in Galliam &c.* Cum verò aliàs de Haganone isto non constet, ego dubito, emendandum

Can. 4.
caus. 31.
q. 2.

dum fortè esse potiùs Codicem Reginonis, quàm alium quemcumque, ubi in aliis Codicibus perspicuè de Joanne Ficolensi liquet. Sed hæc levissima esse videntur. Itaque memoratos Antistites missurus Nicolaus ad Francos, Lotharii dissidia composituros, commonitorium eisdem dedit, tamquam formulam, juxta quam actus suos omnes formarent. Editum nunc istud habemus in Appendice 1. Epistolarum Nicolai apud Labbeum, ad quod referre plurimum juvabit Gratiani canonem 4. caus. 3 1. quæst. 2. Ea hic describam verba, quæ minimè consonant cum verbis Gratianis. postquam Nicolaus datâ ad laudatos Episcopos epistolâ eos monuit, ut quàm primum Metensem Synodum convocarient, ibidemque, si fieri posset, controversias componerent, eosdem ita de re gerenda conscios in commonitorio reddidit: *Lotharius profitetur Vvaldradam se à patre accepisse, & sororem postmodum admisisse Hucberti.... admisisse se dicit, vos illud Evangelicum recolite, quo Dominus, nolite: inquit, timere eos, qui corpus occidunt; & iterum ait: Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, anima verò suæ detrimentum patiatur. In quibus dominicis sententiis considerandum est, quod, si occisores corporum timendi non sunt contra justitiam hominem impellentes, & lucrum totius mundi non prosit homini animâ perditâ, quando minus metu unius hominis tantus Rex debuit contra divinum præceptum in immane præcipitium mergi? In hoc certè se magis reprehensibilem ostendit, in quo amor mundi amorem Dei postposuit. Ubi nihil vobis aliud præcipimus, manifestatione sua eodem Rege convicto.... reconciliari uxorem: nec in hoc carnis voci obtemperet, sed potiùs divinis præceptis obediens, pudeat eum, imò pertimescat in luxuria stercore putrescere, & voluntatem propriam sequendo antè tribunal Christi strictum ponere rationem. Præterea vos scire volo, &c. Sic emendatus erit Gratiani canon, quem ob Glossam se non emendavisse Romani Correctores profitentur.*

De epistola ad Francorum Exercitum.

Quod sub nomine Nicolai ad Francorum exercitum scribentis legitur in Can. 46.
caus. 23.
q. 5. can. 46. caus. 23. quæst. 5. eidem Pontifici nullo modo congruit, cum ne leve quidè vestibium extet, ex quo deduci possit occasionem Nicolao subortam fuisse, Francorum exercitum concitandi ad arma capessenda adversus hostes Christianæ fidei, undè morituris in certamine æterna præmia polliceretur. Imò ex iis, quæ superius dicta sunt, facile colligitur, diù elaborandum fuisse Pontifici, ut plurium Francorum Principum animos inter se dissidentes conciliaret, tantum abest, ut Principes iidem junctis armis fidei causâ exercitum instruxissent. His accedit, hujusmodi monumentum in collectionibus epistolarum Nicolai penitus desiderari; proindèque qui illud Nicolao adscribendum censeret, nemine alium sibi fidejussorem adduceret, quàm Gratianum. At verò Gratiani ipsius in hac re fides, & auctoritas parum probatur, si licet ex vetustioribus Collectoribus, illis etiàm, quibus idem Gratianus usus fuisse dignoscitur, contradicere. Nam Ivo Carnotensis, ex quo Gratianus canones derivare consuevit, in parte 10. Decreti cap. 87. eundem canonem referens, tribuit Leoni IV. Exercitum Francorum adloquenti, & quidè unâ cum verbis canonis 9. caus. 23. quæst. 7. Leoni etiàm Papæ per Gratianum adscripti, uno ferè, eodemque contextu verborum. Testatur præterea Antonius Augustinus in Dialogo 19. lib. 2. de emendat. Gratiani, eundem canonem in Panormia videri adscriptum Alexandro II., qui deindè concludit: *illud quidè certè constat, melius, & plenius apud Ivonem in utraque esse collectione, quàm apud Gratianum, nisi tibi aliud videatur. B. Hoc ipsum probo, nihilque habeo, quod his addam.* Quamobrè ego in hac parte nihil certò definiri posse crediderim, cum aded varii collectorum codices sint in

indicando canonis auctore, cum præterea neque inter monumenta Nicolai, neque demum inter monumenta Alexandri II. canon ille reperiatur. Hinc etiã frustra ejusdem quæreretur interpretatio, donẽc emergat monumentum, ad quod commodẽ exigatur.

De Epistola ad Photium Constantinopolitanum.

Can. 14.
dist. 16.
& can.
2. dist.
20.

Celebratissima est in Ecclesiastica historia Photii causa, undẽ gravissimum Ecclesiæ Orientalis emersit schisma ab Ecclesiã Romana, quod Romani Antistites improbavissent dejectionem Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, quem non crimina ulla, sed improborum quorumdam odia è Patriarchali Sede dejecterant, unã etiã improbavissent acta omnia, quibus Photius dudum laicus homo repẽtẽ in dejecti locum suffectus fuerat. Videantur ad hanc rem, quæ tradidi de Synodo octava & nona in cap. 56. prioris partis, & appendice, ubi de Pseudo-Synodo Photiana. Eam ob rem ad suam curam pertinere arbitratus est Nicolaus Pontifex Maximus, ut Photium tamquã alienæ Sedis invasorem corripere, quod pluribus ad eum missis epistolis perfecit. Inter ceteras epistola laudanda est, quæ habetur numero 6. atque incipit: *Postquã Beato Petro*; ex ea enim excerpti sunt duo Gratiani canones, nimirum canon 14. dist. 16., & can. 2. dist. 20., licet in vetustis Gratiani codicibus potiùs tribuantur Nicolao, scribenti ad Clerum Constantinopolitanum. In memorata epistola ad Photium Nicolaus tradit in primis, venerabilem omnibus esse debere Romanæ Sedis auctoritatem, atque censuram, tamquã illius, quæ super ceteras Episcopales Sedes obtineat principatum ex ipsa Christi Domini institutione. Atque ita præfari maximẽ opportunum erat, ubi res agebatur cum viro, ad schismata, & contentiones prono, & qui parvi pendebat Romani Antistitis monita, ac præcepta, quotiẽs in Episcopatus, quem

iniquẽ usurpaverat, periculo versaretur. Deindẽ idem Nicolaus, propiùs ad causam accedens, Photium obfurgat, quod properẽ de laico factus Episcopus fuerit, asserens id quidẽ aliquandõ contigisse in Nectario, & Tarasio Constantinopolitanis, nec non in Ambrosio Mediolanensi, verum factum id fuisse singularibus temporum, causarum, vel personarum adjunctis, at in Photii causa nihil occurrere singulare, undẽ dispensatione opus fuisset adversus generalem canonum disciplinam; præsertim quod in Constantinopolitana Sede constitutus esset Ignatius Vir religiosissimus, & verẽ dignus Episcopatu. Tribus autẽ potissimum argumentis adversus Photium ibidẽ disserit Nicolaus; opponit enim in primis naturale illud præceptum, *quod tibi non vis, alii ne feceris*; itẽm opponit auctoritates Conciliorum, nec non Sanctissimorum Pontificum decreta. Deindẽ itã subjicit: *Quod verò dicitis, neque Sardicense Concilium, neque decretalia vos habere Sanctorum Pontificum, vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maximẽ cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, & omnis Ecclesia recipit, quã ratione convenerat, ut hoc Sancta Constantinopolitana Ecclesia abjiceret, & ut dignum est, non retineret? Decretalia autẽ, quæ à Sanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cujus auctoritate, atque sanctione omnes Synodi, & Sancta Concilia roborantur, & stabilitatem sumunt, cur vos non habere, vel observare dicitis? Nisi quia vestra ordinationi contradicunt, & ex laico subito ad culmen Patriarchatus transvolare resistunt contrã illud Apostolicum: nemini cito manum imposueris. Quod si ea non habetis, de neglectu, atque incuria estis arguendi; si habetis, & non observatis, de temeritate estis corripiendi, & increpandi.* Itã jungendi erunt memorati Gratiani canones 14., & 2. quibus junctis commoda affingeretur interpretatio. Etenim nihil magis studendum erat Nicolao, quã ut Photium, & cum eo Orientales omnes ad obedientiam, ac reverentiam ergã Sedem Apostolicam exhibendam traheret, quorum

ani-

animos ab Apostolica Sede multum alienos esse sciebat. Quid aliud porro aptius ad eam rem esse poterat, quam ut, ubi improbitas Photii, quæ apertè prosiliebat, esset redarguenda, adversus illam opponerentur ii canones, eaque decreta, quibus suprema Romanæ Ecclesiæ dignitas confirmabatur? Hujusmodi erant statuta potissimum Concilii Sardicensis, nec non veterum Romanorum Pontificum decretalia, ad quorum lectionem Photii animum prudentissimè Nicolaus duxit concitandum; atque ut eosdem canones, & decretalia veneratione dignissima prædicaret, & velut talia intimo Photii animo insinuaret, proposuit eadem & naturali juri, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*, & præcepto Pauli Apostoli, *nemini citò manum imposueris*, esse consentanea; his enim positis, non poterat Photius decretalibus contradicere, quin etià aut naturali, aut Apostolico Juri contradicere deprehenderetur. Quod verò Photius opponebat, in Ecclesia Græca aut Sardicensis Concilii canones, aut decreta veterum Romanorum Antistitum desiderari, verosimile non esse replicavit Nicolaus, vel quòd Sardicense Concilium in partibus Orientalium celebratum fuisset, vel etià quòd veteres Romanorum Antistitum decretales fuissent satis pervagatæ. Deindè eundem Photium de neglectu, & incuria redarguit, si fortè se non habere eosdem canones fateretur: noverat enim prudentissimus Pontifex, ad Antistitem pertinere curam canonum in Archivis Ecclesiæ custodiendorum, ac propterea Constantinopolitanæ Ecclesiæ non utilitè præesse, qui rectè custodiri, servarique, qui olim erant, canones non satagisset.

De Epistola ad Clerum Constantinopolitanum.

Quæ sub nomine Epistolæ Nicolai ad Clerum Constantinopolitanum referuntur in can. 36. & 37. caus. 24. quæst. 1. habentur in Epistola 8. Nicolai ad

Michaelem in Oriente Imperatorem, quæ incipit *Proposueramus quidem*; atque idè in inscriptionem mendum istud irrepsit, quod in Epistola ad Michaelem memoratur Epistola Cœlestini Papæ ad Clerum Constantinopolitanum scripta; quamobrèm inscriptio Epistolæ Cœlestini ex Collectoris oscitantia prosilivit in inscriptionem Epistolæ apud Gratianum. Verba ibidè faciebat Nicolaus de injusta Photii ordinatione, & dejectione Ignatii, quam depositi, & extrà communionem sacrorum constituti Antistites fecerant contrà Leges Ecclesiasticas, atque auctoritate Cœlestini Papæ demonstrabat, neminem dejectum ab Episcopatu, & positum extrà communionem sacrorum alium Antistitem posse deicere, ità scribens: *Itè idem* (nimirum Cœlestinus) *ad Clerum Constantinopolitanum apertè inquit: Sedis nostra sanxit auctoritas, nullum sive Episcopum, sive Clericum, sive professione aliquà Christianum, qui à Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia prædicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri, sed hi omnes in nostra communione, & fuerunt, & huc usque perdurant, quia neminem vel deicere, vel remove potest, qui prædicans talia titubabat. Intellexistisne Imperator ex superius memoratis, non potuisse, ut non dicamus Prælatum suum, saltè quemlibet remove, qui fuerant olim ipsi remoti, nec deicere quemquam jam antè prostrati? Ad infirmam quoque sententiam damnatorum, etià illud valere credimus, quod Sancta Synodus ad præfatum Papam, quæ apud se gesta sunt, referens, pro Joannis Antiocheni amputanda Antistitis exaggerata præsumptione, quosdam eorum, qui contrà Sanctum Cyrillum, & Memnonem latrabant, sive Civitatibus vacantes autè, & Ecclesias non habentes: alios verò antè multos annos pro acerbis causis depositos à suis Metropolitibus, inter alios plurimos fuisse suggessit. Quibus per omnia vestrares, ut ità dicamus, depositores Ignatii comparari plurima ex parte non immeritò possunt; ibi namquè & sine sedibus, & vagi atque pro suis acerbis facinoribus à propriis Metropolitibus inventi sunt Episcopatu privati. Ibi etià com-*

munione extorres, & anathematis damnationis consortes fuisse probantur. Unde miramur, quomodo excommunicati ad judicandum recepti sint, cum secundum Apostolicos canones sine commendatitiis literis in communione sola recipi prohibeantur. Absurdum etenim est, ut, cui non licet etiam cum minimis juxta sacras regulas communicare, liceat penes vos etiam de majoribus judicare. Ex his supplendi erunt laudati Gratiani canones, in quibus potissimum agi videtur de Gregorio Syracusano Episcopo schismatico viro, & jam diu damnato, qui, quemadmodum Ignatium acerrimè oderat, omnique contentione curaverat, ut ille deiceretur, ita eo progressus est, ut Photio in Episcopum consecrando manus imponeret.

De Epistolis ad Michaellem Imperatorem.

Multæ sunt Nicolai Papæ ad Michaellem Imperatorem Constantinopolitanum Epistolæ, quæ tamèn ejusdem ferè sunt argumenti. Nimirum, cum Michael Photio adversus Ignatium è Sede Patriarchali dejectum faveret, nihil antiquius hærebat Summi Pontificis animo, quàm ut Imperatoris flecteret voluntatem, ita ut tandèm restitueretur Ignatius in gradum suum, atque usurpator Photius damnaretur. Sed Gratianus vix unam ex illis epistolis memoravit, quæ est numero octava in Labbeana editione recentissima, & incipit *Proposueramus quidè.* Non ampliùs memoro canones 36. & 37. caus. 24. quæst. 1., qui, licet reverà habeantur in Epistola Nicolai ad Michaellem, superiùs jam explicandi fuerunt; quia Gratianus mutavit inscriptionem epistolæ, atque ita descripsit, quasi deprompti essent ex epistola Nicolai ad Clerum Constantinopolitanum. Exordior potiùs à canone 5. dist. 10., cui sanè jungendus erit canon 4. dist. 96., uterque enim canon eodem velut spiritu legendus erit decerptus ex memorata epistola 8. Nicolai ad Michaellem Imperatorem. Con-

queritur ibidè Nicolaus, quòd Imperator ita faverit Photio, virisque schismaticis, adversus Ignatium Patriarcham contententibus, ut ipse & Ignatium deponendum, & Photium promovendum curaverit convocatà Synodo schismaticorum, quorum, ut diximus, acerrima erant adversus Ignatium odia, his verbis: *Congregastis concilium adversus eum, & ad Imperii vestri nutum cuncti sunt famulati minores, & ad votum secularium (ut cum pace vestra dicamus) de solo Imperiali descendentes, cathedram præsularem, ut ita fateamur, ascendistis, & pro desiderio hostium ejus augustalium oblii sceptrorum, quemdam Regem Israel imitantes, adversus illum sacerdotalis ministerii arripuistis officium: præsertim cum imperium vestrum (verba hæc sunt dicti canonis 5. dist. 10.) suis publicæ rei quotidianis administrationibus debeat esse contentum, nec usurpare, quæ Sacerdotibus Domini solum conveniunt. Dicite, quæsumus, ubinùm legistis, Imperatores (verba hæc sunt dicti canonis 4. dist. 96.) antecessores vestros in Synodalibus conventibus interfuisse? Nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est, quæ non solum ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Vos autem non solum Synodo in causa Sacerdotis collectæ interfuistis, verùm etiam numerosa secularium millia ad videndum ejus opprobrium aggregastis; cum magis debueratis in hoc &c. Ex his, ita descriptis, facilis admodum redditur eorundem Gratianeorum canonum interpretatio. His præterea jungendus erit canon 8. dist. 96., ita enim subsequitur Nicolaus in eadem Epistola: *Cum magis debueratis in hoc imitari Constantinum Pium Augustum, de quo scriptum est, quod dixerit: Quia si vidissem aliquem eorum, qui Religioso circumacti sunt habitu, turpitudinem aliquam operantem, chlamydem meam explicassem, & cooperuissem eum, ne videretur à quoquam. Sed in viro hoc omnia hæc oblivioni traduntur: sit plausus de Domini Sacerdote scurris, & histrionibus.* Superiùs verò de eadem Ignatii causa, quem improbi accusaverant, illius ceteroquin jurisdictioni sub-*

Can. 5.
dist. 10.
& can. 4.
dist. 96.

Can. 8.
dist. 96.

jec-

jecti, ita scripserat: Si Cham videns Patris verenda risit potius, quam, ut ceteri, cooperuit, maledictionem in filio percepisse legitur, quanto potius hi, qui verecundiam Patris non solum, si qualibet fuit, minime cooperuerunt, sed & riserunt, & falso ad subsannationem sui moris homines provocaverunt: atque, quod est deterius, patenter contra ipsum de pharetra iniquitatis suae sagittam iudicii produxerunt? Non sic è contra filii sobrii, non sic, sed aversi operuerunt. Quod moraliter egregius Doctor Papa Gregorius interpretatus ait: Aversari dicimus, quod reprobamus. Quid est ergo, quod filii verenda Patris superjecto dorsis pallio aversi venientes operiunt, nisi quod bonis subditis sic praepositorum suorum mala displicent, ut tamen hæc ab aliis occultent? Operimentum aversi deferunt, quia dijudicantes factum, & venerantes magisterium nolunt videri, quod tegunt. Hæc si conferantur cum memorato canone 8., nemo dubitabit, quin plurimum cum illo conveniant, & ex hujus Epistolæ sententiis congesta videantur, aliàs autem perperam adscripta Epistolæ Nicolai, ad Ludovicum Imperatorem scribentis.

Propè finem ejusdem Epistolæ leguntur verba canonis 8. dist. 10., ubi Nicolaus in eo semper perstitit, docens irregularem fuisse depositionem Ignatii, & Photii substitutionem, utpotè quæ non legitimi superioris auctoritate facta proponeretur.

Canon 2. dist. 11. non tantum à Gratiano, sed & ab Ivone in parte 4. Decreti cap. 211. depromptus dicitur ex Epistola Nicolai ad Michaellem Imperatorem. Verum, licet passim sententiæ eidem canoni consonæ legantur in Epistolis Nicolai ad Michaellem, tamen eadem ipsa canonis verba sunt in epistola Nicolai ad Photium Constantinopolitanum, quæ habetur inter acta Concilii Constantinopolitani IV. anni 869. sub Hadriano II. actione 4.: incipit autem *Postquam B. Petro*. Ibidem Nicolaus reprehendit Photium, quòd, dejecto Ignatio à schismaticis hominibus, Sedem Constantinopolitanam invadere non detrectasset, eundemque propterea mo-

net, ut Apostolicæ Sedis præceptis institutionibusque custodiendis operam det, & eidem Sedi Apostolicæ optemperet, inter cetera ita sub initium scribens: *Constat enim Sanctam Romanam Ecclesiam.... omnium Ecclesiarum caput esse, & ab ea rectitudinem, atque ordinem.... requirere ac sectari*. Et ideo consequens est, ut, quod ab hujus Sedis Rectoribus plenâ auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates, removeatur, sed firmitus, atque inconcusse teneatur. Quod hoc in loco de consuetudine aliarum Ecclesiarum non servanda visus est tradidisse Nicolaus, spectat ad conficienda Photii objecta; is enim cum reprehendi se dignosceret, quòd de laicorum ordine statim in Episcopatum ascendisset, opposuerat Constantinopolitanæ Ecclesiæ consuetudinem, allegans eadem ferè ratione electos fuisse Nectarium, & Tarasium Episcopos; quibus sanè exemplis, quemadmodum nec exemplo Ambrosii Mediolanensis, à proposito dimoveri non potuit Summus Pontifex, agnoscens in illis singularia quædam, quibus generalibus legibus nihil derogaretur; hinc post nonnulla ita prosecutus est Nicolaus: *De consuetudinibus quidem, quas nobis opponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua eis obviare debeamus, nil judicamus, vel eis resistimus, tamen cavere volumus, ne hæc vestra consuetudo, quæ omnium Sanctorum Patrum promulgatione vincitur, ut ex Laico non subito ordinetur Episcopus, vires accipiat; aut in vestra Ecclesia magis pullulet, operam dare minime cessamus*. Conferri hæc poterunt cum canone 3. dist. 12.; non enim aliud monumentum laudare voluit Gratianus, quum canonem illum sub nomine Nicolai descripsit.

Revertor nunc ad memoratam Nicolai ad Michaellem Epistolam, quæ incipit *Proposueramus*; ad eam enim spectant canones 4. 5. 6. 7. 8. 9. dist. 21. hoc ordine. Prior est canon 5.; cum enim Nicolaus improbasset illorum gesta,

Can. 3.
dist. 12.

Can. 4.
5. 6. 7.
8. & 9.
dist. 21.

ta, qui adversus Antistites velut parentes suos crimina objecissent causâ illorum deijciendorum è gradu suo, quòd adversus Ignatium Orientales fecerant, statim ait: *Sed hæc dicentes nolite nos æstimare, cujuscumque proximorum nostrorum, quæ sunt digna reprehensione, velle defendere &c.* Quæ in eodem canone apud Gratianum sequuntur, consonant cum Epistola Nicolai, cujus tamèn in editis exemplaribus legitur dicamus, ubi legerat Gratianus dicam. Pòst nonnulla, sequuntur verba canonis 7. *Nùm autèm divinâ inspiratione.... non judicabitur à quoquam: Hinc etiàm superiùs memoratus Confessor Christi Silvester fecit gradus in medio Synodi, ut non presbyter adversus Episcopum, non diaconus adversus presbyterum, non subdiaconus adversus diaconem, non acolytus adversus subdiaconem, non exorcista adversus acolytum, non lector adversus exorcistam, non ostiarius adversus lectorem det accusationem aliquam, neque Præsul summus à quoquam judicabitur, quoniàm scripsum est: non est discipulus supra magistrum. Sed & cum quidam tempore quodam contrà Sixtum Papam tentassent &c.,* quemadmodùm apud Gratianum, cujus fragmentum ex iis, quæ modò adjecta sunt, supplere commodè poteris. Pòst pauca ad eandem omninò rem sequuntur verba canonis 6., proût jacent apud Gratianum, pòst cujus canonis postrema verba *jus ullum penitus obtineant*, hæc statim sequuntur in Epistola Nicolai: *Et reverà, ut superiùs ex Evangelio, Beato Silvestro commemorante, jam diximus, non est discipulus supra magistrum, si ad benedicendum non, quanto minùs ad maledicendum? In tantùm hanc præsumptionem &c.,* quemadmodùm leguntur in canone 9. usquè in finem; ubi tamèn pro verbis illis, *utrùm justè, an injustè ipsam Dioscorus excommunicationem dictasset*, in editis Epistolæ exemplaribus legitur: *utrùm justè, an injustè ipsam jam fatum Dioscorum excommunicationem dictasse?* Hanc ipsam rem, seu disciplinam prosequens Nicolaus, ostendit primùm ex Africanis canonibus, deindè ex decretalibus Gelasii Papæ, neminem ex inferioribus

posse superiorem Episcopum damnare; utiturque auctoritate Gelasii, etiàm in Epistola ad Orientales ità scribens: *Ecce item idem in tomo ad Orientales Episcopos, præcipuè, inquit, cum de secundæ Sedis ageretur Antistite; Nec ab inferiore qualibet, sed à prima Sede jure possit absolvi; inferior quippè potiorè absolvere non potest, sola ergò potior inferiorem convenienter absolvit. Hinc liquidò pervidetur, quia quem non potest absolvere, non potest judicio inferior potiorè ligare.* Hæc retulit Gratianus initio canonis 4., sed quæ ibidèm subjiçuntur in vers. Undè Propheta, habentur in sequentibus Nicolai sententiis, in quibus propositæ quæstioni, nùm ab inferiore judicari & damnari superior posset, finem imposuisse videtur. Rursùm pòst aliqua legimus illa, quæ descripsit Gratianus in canone 8. quò consonat cum editis Epistolæ exemplaribus, dummodò pro illis Gratiani verbis *judicia actio dirigatur*, item postulandum sit hæc legantur: *judicia dirigatur, & præsto sit.*

Ad eandem Nicolai ad Michaelèm epistolam pertinet canon 5. dist. 43. prope finem, ubi Nicolaus pressius apud Imperatorem urget, traditque, quanta fuerit decessorum Imperatorum ergà Sedem Apostolicam reverentia, ut ad similem exhibendam Michaelèm ipsum concitaret, ac scribit: *Verùm, si vos non esse spernendos ducitis, nos tamèn non possumus ea, quæ Dei sunt, spernere, & negligere, quominùs & salutari vestræ consulamus, & de acceptione talenti crediti nostrum periculum declinemus, dispensatione nobis cælestis seminis injunctâ. Væ, si non sparserimus, væ si tacuerimus: quod cum electionis vas &c.* Similia quædam etiàm scripserat Gelasius Papa in epistola ab Anastasium Imperatorem, quem hortabatur, ut Apostolicæ Sedi in damnatione Acacii Episcopi morem gereret, inter cetera his verbis locutus: *Dispensatione etenim mihi divini sermonis injunctâ, væ mihi est, si non evangelizavero. Quod cum vas electionis Beatus Paulus Apostolus formidet, & clamet, multò magis mihi exiguò metuendum est, si divinitus inspiratum, & paternâ devotione trans-*

Can. 5.
dist. 43.

missum subtraxero ministerium predicandi. Et post pauca: Proinde, sicut non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu, quod congruit; ita his (quod absit) non mediocriter periculum est, qui, cum parere debeant, despiciunt.

Post pauca in eadem Nicolai epistola leguntur verba canonis 5. dist. 96., post cuius postrema verba illa *penitus ignoramus*, ita prosequitur Nicolaus: *Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typicè Reges simul & Sacerdotes existerent, quod Sanctum Melchisedech fuisse sancta prodit historia; quodque in membris suis Diabolus imitatus, utpote qui semper, quæ divino cultui conveniunt, sibi tyrannico spiritu vendicare contendit, ut Pagani Imperatores iidem, & Maximi Pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est, eundem Regem, atque Pontificem, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex, &c. quemadmodum leguntur in canone 6. dist. 96. usque ad verba illa, qui esset negotiis secularibus implicatus; post quæ statim hæc in epistola ipsa subsequuntur: ut & modestia utriusque ordinis curaretur, ne extolleretur utroque suffultus, & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur. Quibus omnibus ritè collectis, satis evidenter ostenditur, &c. sicuti leguntur in canone 7. dist. 96. usque ad verba illa intermisceri tractatibus, quibus statim adjectum legimus: Quid præterea hinc Romani Præsules sentiant, quid Latini, Græcique doctores hinc exponant; quid denique Maximus venerabilis Monachus, & in illo tempore apud vos panè solus catholicus in disceptatione sua perhibeat; quoniam longum est scribere, interrogare seniores, qui tamèn moribus seniores sunt, & dicent vobis. His itaque manifestè repertis, &c. usque in finem memorati canonis 7. Non est omittendum, similia quædam legi in tractatu Gelasii Papæ, qui dicitur de anathematis vinculo eisdem ferè verbis.*

Quæ habentur in canone 86. caus. 1. quæst. 1. eisdem omninò verbis leguntur in memorata epistola sub initium, ubi Nicolaus Michaelē Imperatorem hortatur, ut Romani Antistitis monitis obsecundet.

Tom. III.

Ad eandem etiā epistolam pertinet canon 123. caus. 1. quæst. 1., cuius hæc est sententia. Conquestus fuerat Michael Imperator apud Nicolaum Pontificem, quod Romam sese contulisset Theognostus quidam, olim Monachus, deinde super quasdam Provincias constitutus Exarchus ab Ignatio Constantinopolitano, nec non alii etiā Monachi, quos omnes fama erat causæ Ignatii adversus Photium patrocinari. Hi ut Constantinopolim redirent Michael exoptabat, quod & à Pontifice Maximo postulavit. Respondit autem Nicolaus, Monachos illos & Theognostum in fidem suam, & B. Petri se recepisse, proindeque non debere illos Romā abjici, & Constantinopolim mitti, fortè mac-tandos unā cum Ignatii fautoribus; idque probat Nicolaus exemplo proposito Imperatoris, qui olim recusaverat Agarenorum Principi postulanti consentire, dum ab eo quidam venerabilis vir in Imperatoris fidem receptus exposceretur, his verbis: Denique, cum quidam Antecessorum vestrorum quemdam venerabilem virum ab Agarenorum Principe multis oblati muneribus sibi mitti poposcerit, non solum minime impetravit, verum etiā, ut fertur, ab eo, quem querebat, pudorem conferentia scripta recepit. Quamvis Deo gratias, & per principalem Beatorum Apostolorum Petri, ac Pauli (de qua supra partim exposuimus) potestatem, & jus habeamus, non solum Monachos, verum etiā quoslibet Clericos de quacunque Diœcesi, cum necesse fuerit, ad nos convocare, atque Ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare. Hoc quidem nostrum: vestrum autem & piorum Imperatorum non est ullum penitus querendi Monachos ministerium, nisi ad miserendum, & orationes eorum submissè poscendum. Quod si forsitan opinamini, Theognostum apud nos Photio detrudere, Ignatiumque jugiter commendare, scitote veraciter, quia nihil ipse de utroque loquitur, nisi quod in propatulo est &c. His supplere juvabit memoratum canonem 123., ad quem referendus etiā est canon 21. caus. 9. quæst. 3.

Jungendi simul sunt canones 15. Nn caus.

Can. 123.
caus. 1.
q. 1.
& can. 21.
caus. 9.
q. 3.

Can. 86.
caus. 1.
q. 1.

Can. 15.
caus. 3.
q. 5.
& can. 2.
caus. 4.
q. 1.

caus. 3. quæst. 5., & 2. caus. 4. quæst. 1. ex eadem epistola deprompti in ea parte, in qua Nicolaus conqueritur, quod Synodus adversus Ignatium celebrata fuisset ab iis ipsis, qui Ignatio erant infensi, imò & ejusdem accusatores; de quibus ita Nicolaus ait: *Igitur quia suspecti (ex his supplebis memoratum canonem 15.) & inimici iudices esse non debeant & ipsa ratio dicat.... prohibere capitulo, quod tamen non apud nos inventum, sed apud vos haberi perhibetur. Verum novimus nos, Apostolicis imbuti documentis, etiam sententiis uti Paganorum, quanto magis Christianorum, atque Catholicorum? Et contra ipsos, quorum nec vitam sequimur, nec mentem erroneam imitatur. Denique Apostolus Paulus de libris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, ut est illud ad Titum: Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri, cupidini. Et iterum in Actibus Apostolorum de Deo ait: in quo vivimus, movemur, & sumus: numquid ideo etiam cuncta recipienda sunt, quæ cum his pariter sunt prolata? Ait autem predictus canon: Quoniam multi Ecclesiasticum ordinem confundere, ac subvertere volentes amore inimicitia, & calumniosè causas quasdam contra dispensatores Ecclesiarum Orthodoxos Episcopos confingunt, nihil aliud, quam fœdare Sacerdotum existimationes, &urbationes peccatorum populorum conficere conantes: propter quod placuit sancta Synodo Episcoporum, qui Constantinopolim concurrerunt, ne sine discussione admittantur accusatores, nec omnibus præcipiatur accusationes facere contra dispensatores Ecclesiarum. Veniamus ergo & ad sanctam Chalcedonensem Synodum.... & nisi manifesta sibi officiant crimina.... renuit intrare collegium. Quinimmo hinc Psalmista David, & Elias eximius Prophetarum Saulis, vel Achab refugiunt prorsus insaniam. Quod autem hi, qui &c., quemadmodum legitur in memorato canone 2. caus. 4. quæst. 1. De canone Concilii Constantinopolitani, qui hoc in loco à Nicolao laudatur, nihil ego adjicio, cum jam satis de eo animadverterint Romani Rectores.*

Can. 3.
caus. 4.
q. 4.

In eadem epistola legitur eisdem verbis canon 3. caus. 4. quæst. 4. in ea

parte, in qua Nicolaus improbat acta Concilii, adversus Ignatium celebrati.

Canon 10. caus. 9. quæst. 3., qui in eadem epistola legitur, aliis omnino verbis describendus erit juxta fidem exemplarium optimorum. Optabat Nicolaus, ut Ignatii causa apud Sedem Apostolicam retractaretur, & Romæ singulorum jura dirimerentur. Eam ob rem ita scribebat: *Quoniam, cum secundum canones, ubi est major auctoritas judicium inferiorum sit deferendum, ad dissolvendum scilicet, vel ad roborandum, patet profecto, Sedis Apostolica, cujus auctoritate major non est, judicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt; ab illa autem nemo sit appellare permissus. Juxta quod & Bonifacius, atque Gelasius sanctissimi Prasules non suis adinventionibus, sed Ecclesia Romana consuetudinem non ignorantes dicunt: Bonifacius quidem, Ruso, & ceteris Episcopis per Thessaliam, & alias provincias constitutis, scribens: Nemo, ait, unquam Apostolico culmini, de cujus judicio non licet retractare, manus obvias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari. Gelasius autem in commonitorio, Fausto magistro fungenti legatione Constantinopolim dato: nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur; contra quos hoc ipso venire se produnt, quod prima Sedi, sana, rectaque suadenti, parere fugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesie ad hujus Sedis examen volvere deferri. Ab ipsa verò nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium. Nec de ejus unquam præceperunt judicio judicare, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandarunt. His sanè verbis non emendari tantum debuit Gratiani editio, sed etiam Gratianus canon rectè interpretatione donandus exhiberi.*

Can. 10.
caus. 9.
q. 3.

Quæ traduntur in can. 35. caus. 24. quæst. 1. jungenda fuissent cum iis, quæ superius observabam ad canonem 36. eadem causa, & quæstione, nisi Gratianus sub diversa inscriptione eosdem

Can. 35.
caus. 24.
q. 1.

canones exhibuisset, qui tamèn ad hanc eandem epistolam pertinent omnes in ea parte, in qua Nicolaus ait, neminem fuisse ex iis, qui Ignatium damnaverant, in Christiana communione liberè consistentem, sed ut plurimùm omnes aut hæresi, aut schismate ab Ecclesia recessisse; quamobrèm tradit, ab hujusmodi hominibus Ignatium ritè non potuisse dejici à Sede Constantinopolitana, inter cetera ità scribens: *Sed iterùm videte Romanæ Sedis Pontificem à vobis quidèm derogatum, sed à totius Christianitatis unanimitate veneratum, & magna Synodi Ephesinæ Prasulem Cælestinum, quid censeat de his, qui depositi, & excommunicati à Nestorio fuerant, postquàm depositus coràm oculis summi arbitri jam esse credebatur. Et multò magis hoc de fratre, & consacerdote nostro Ignatio esse censendum arbitramini, qui non à Prælato quolibet, sicut isti, sed à se dejectis talia pertulit. Ait enim Episcopis Orientalibus scribens: Siquis verò aut ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis, qui eum sequuntur, ex quo talia prædicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est seu Antistitis, seu Clerici dignitate, hunc in nostra communione & durasse, & durare manifestum est. Nec judicamus eum remotum, quia non poterat quemquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum. Itèm idem ad Clerum Constantinopolitanum apertè inquit: Sedis nostræ, &c., quemadmodùm superiùs exhibui ad memoratum canonem 36., qui est superiori jungendus, undè integra Nicolai sententia colligatur.*

Demùm ex eadem epistola deprompta sunt verba canonis 6. caus. 35. quæst. 9., qui sane jungendus erit cum canone 10. caus. 9. quæst. 3. jam superiùs exhibito; etenim pòst illa canonis ejusdem 10. verba, *cujus potiùs sequenda decreta mandarunt*, ità legitur illicò in epistola Nicolai: *Ergò de judicio Romani Prasulis non retractando, quia nec mos exigit, quod diximus comprobato: non negamus ejusdem Sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, vel temporum, seu gravium necessitatum, dispensatorie quid-*

dam ordinare decreverit. Quoniàm & egregiùm Apostolum Paulum quadam fecisse dispensatorie legimus, quæ postea reprobasse dignoscitur. Quando tamèn illa Romana videlicet Ecclesia discretissimà consideratione fieri delegerit, non quando ipsa, quæ penè (legunt alii bene) sunt definita, retractare voluerit. Quotiès ista jungantur cum verbis memorati canonis 10., & quasi uno spiritu omnia legantur, statim integra Nicolai sententia deprehendetur.

De responsis ad Consulta Bulgarorum.

Jam diù antè sæculum Ecclesiæ nolum Idololatriæ tenebris detinebatur, quod dixerunt Bulgariæ Regnum, licèt olim dum Græcorum Imperio pareret, Christianæ fidei nomen dedisset; etenim Bulgari populi Idololatræ eas Provincias bello partas in suas traxerunt superstitiones, donèc Michaelèm Rex Bulgarorum sub Nicolao Pontifice non solum Christi fidem amplexus est, sed & populis sibi subiectis dedit exemplum, atque incitamentum, ut veram Religionem amplecterentur. Baptizatus Rex Legatos ad Nicolaum Pontificem misit, postulans, ut in eas partes Episcopi, ac Presbyteri mitterentur, quorum operâ Evangelica doctrina, atque Apostolica recentium fidelium animis insereretur. Annuit libentissimè Nicolaus, ibidèmque plures Episcopos constituit, quamquàm deindè concitaverit magis invdiam Græcorum, ac præsertim Patriarchæ Constantinopolitani, qui facilè sibi persuadebat, Bulgarorum Provincias ad suum spectasse, aut spectare debuissent Patriarchatum, allegans olim Græcos Episcopos ibidèm fuisse designatos, refragantibus tamèn Romanis Antistitibus, qui triplici jure visi sunt sibi adservuisse in illo Regno jus etiàm Patriarchicum; primò, quòd Bulgari ipsi se spontè Romanæ Ecclesiæ subdidissent, & ejus jurisdictioni; secundò, quòd non constaret veteres Bulgariæ Provincias, dum Christianæ essent, à Græcorum

dependisse Patriarchatu; tertio demum, quod Romanus Patriarchatus jam ab aliquot annis in possessione ibidem esset jurium Patriarchalium. Qui plura ad hanc rem desiderat, adeat auctorem libri Pontificalis in vita Hadriani II. & Nicolai I., item epistolam Hadriani II. ad Basilium Imperatorem, quæ incipit: *Lectis excellentis imperii vestri literis*, quæ habetur in fine actorum Concilii VIII. generalis, interprete Anastasio Bibliothecario.

His quasi per brevem historiam præfactis, statim intelligimus, quod pertineant vulgata Nicolai Papæ responsa ad consulta Bulgarorum. Nimirum Bulgari, recens ad fidem conversi, nonnulla à Romano Pontifice, de quibus ipsi dubitabant, dirimenda postulaverunt, ut liquet ex ipsomet Nicolai rescribentis exordio, ibi: *Ad consulta vestra non multa respondenda sunt, nec duximus per singula diutius immorari, qui Deo Auctore non solum libros divinæ Legis, verum etiam & missos nostros idoneos, qui vos, prout tempus & ratio dictaverit, de singulis instruant, ad patriam vestram, & ad gloriosum Regem vestrum dilectum filium nostrum destinavimus, quibus & libros, quos prævidimus necessarios illis nunc esse, commisimus.* Quibus ex verbis constat in primis, Nicolaum rescribentem non in animo habuisse, generalem Bulgaris exhibere doctrinam fidei, eisdemque omnia tradere, quæ essent recens susceptæ religionis necessaria adjumenta, sed tantum voluisse nonnullis propositis quæstionibus satisfacere; etenim generalem fidei doctrinam asseruit aut in sacris libris, qui missi fuerant, apertissime contineri, aut si dubia quædam de sacrarum literarum interpretatione emersissent, doctrinam eandem fidei commodè posse ab illis addisci, quoties legatos Sedis Apostolicæ, illuc ab eam rem missos, consulerent. Deinde etiam constat, responsa Nicolai non ad Regem Bulgarorum directæ fuisse, neque ad Episcopos, eò missos ab Urbe Roma; frustrà enim Nicolaus rescribens mentionem fecisset de *missis idoneis desti-*

natis, ac de glorioso Rege illorum, sed potius directæ fuisse ad singulares quosdam recentes Catholicos, & quidem non de trivio homines, qui optaverint sibi per ipsumet Pontificem Maximum in quibusdam quæstionibus satisfieri. Centum & sex capitibus responsa continentur, post quæ ita Nicolaus epistolæ finem imposuit: *Hæc quidem suggestionibus, sive quæstionibus vestris, prout Dominus dedit, respondimus, non quantum potuimus, sed quantum sufficere posse prævidimus. Cum autem Episcopum, Deo concedente, per Præsulatus nostri ministerium habueritis, ille vos docebit omnia, quæ ad officium suum pertinent; & si quæ sunt, quæ non capiet, ab Apostolica Sedis auctoritate suscipiet. Deus autem, qui in vobis salutem maximam operatus est, hanc perficiat, consolidet, & usque in finem stabiliat, & corroboret. Amen.*

Ex postremis his epistolæ verbis Romani Correctores ad canonem 17. Can. 71.
dist. 28. dist. 28. animadverterunt, nondum fuisse apud Bulgaros interrogantes, qui Episcoporum, aut Presbyterorum munere fungerentur; præsertim, cum in cap. 106., quod postremum est, dicatur varios fuisse ex Græcis, aut Armenis Christianis, qui diversa populum docerent. Hinc sanè liquet, apud Bulgaros Presbyteros extitisse Apostolico ita dixerim more vagantes, nondum institutis Parochis, & Parochiarum limitibus: imò etiam evenire potuit, ut non tam Latini illuc petiissent ex mandato Pontificis, quam Græci ex mandato Photii, seu Patriarchæ Constantinopolitani, qui Provincias illas recens conversas suæ jurisdictioni vindicare studebat, quemadmodum Nicolaus insinuarè videtur in epistola 70. ad Hincmarum Rhemensem, aliosque Episcopos, in Regno Caroli constitutos, quæ incipit: *Omnium nos portare onera.* Porro, ubi Græci, ac Latini Sacerdotes eò confluerent, & quidem singuli eo animo, ut, dum disciplinam Ecclesiasticam stabilirent, Græci ad Græcos, Latini ad Latinos mores Bulgarorum animos converterent, nihil facilius evenire potuit, quam

quàm ut Latini Sacerdotes Græcis Sacerdotibus conjugiorum usum objicerent, proindèque Bulgarorum animos à Græcis Sacerdotibus averterent. Prudentissimè Nicolaus nec penitus intèrè abigendos voluit Sacerdotes matrimonio copulatos, ne omninò Græcos læderet adjutores; aliàs verò reprehensibiles dixit, ut ab illorum disciplina, ad quorum Patriarchatum non pertinebant, Bulgarorum animos alienos redderet; simul autèm voluit, ne Laici viri in hac Sacerdotum improbandorum, vel absolvendorum specie sententiam ullam ferrent, sed sententiam designandorum Episcoporum potiùs expectarent; sperabat enim Nicolaus brevi eò accessuros fore Episcopos Latinos, qui Latinæ Ecclesiæ disciplinam, rejectis Græcorum moribus, instaurarent. Verba Gratiani canonis eadem sunt cum iis, quæ in editis epistolæ exemplaribus habentur, exceptis sequentibus, quæ in editis epistolæ exemplaribus leguntur: *Consulendum.... quo respondemus.... vos tamèn dominum imitari convenit, qui solem suum, ut Evangelium testatur, oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos. Dejacere.... de Presbyteris, qualescumque sint, vobis &c.*

Amplius pergit Nicolaus in capite sequenti, seu 71., & ait, ne ab adulteris quidèm Sacerdotibus Sacramenta divina pollui posse; quod Gratianus retulit in can. 5. caus. 15. quæst. 8., ubi pro illis verbis: *Quæ purgatoria cunctarum contagionum existunt*: itèm, dicente B. Hieronymo: *ad credendum in anima omni baptismus est perfectus, & in omni Sacerdote Corpus Christi est perfectum*; ità potiùs legitur in editis integræ epistolæ exemplaribus: *Quæ purgatoria cunctarum remedia contagionum existunt*; itèm: *Docente Sancto Hieronymo, ad credendum in omni anima baptismum esse perfectum, & in omni Sacerdote Corpus Christi esse perfectum*. Ex hoc canone nonnulla derivata esse videntur in Capitulum 7. de cohabit. Cleric. & mulier. sub nomine Lucii III., ubi sanè nemo non animadvertet, emendandam esse vocem illam *cogitationum*, & pro ea legendum esse *contagionum*.

Quæ traduntur in canone 15. caus. 23. quæst. 8. fusiùs describuntur in capite 46. epistolæ Nicolai his verbis: *Jam verò, si Quadragesimali tempore liceat, si necessitas exigit, vel si non exigit ulla necessitas, ad bella procedere, non vobis est necessarium exponendum, cum ex priorum propositionum solutionibus, quid vos conveniat agere, etiàm nobis tacentibus jam ipsi colligitis. Bellorum quippe, ac præliorum certamina, nec non omnium jurgiorum initia diabolicæ fraude sunt artis profectò reperta; & dilatandi regni cupidus, vel ira, vel invidia, vel alius cujuscumque vitii dilector tantum his intendere, seu delectari convincitur; & idèd, si nulla urgeat necessitas, non solum Quadragesimali tempore, sed omni est præliis abstinendum. Si autèm inevitabilis urgeat opportunitas, nec Quadragesimali est tempore, pro defensione tam suæ, quam patriæ, seu legum paternarum, bellorum procul dubio præparationi parcendum; ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habeat quod faciat, & suæ, ac aliorum salutis consulere non procurat, & sanctæ Religionis detrimenta non præcavet. Porro muri Jericho filiis Israel, qui sabbatum jam observandum susceperant, etiàm sabbato urbem circummeantibus, & tubis clangentibus, ad terram protracti sunt.*

Ex capite 3. rescriptorum Nicolai deprompti sunt canon 2. caus. 27. quæst. 2. & canon 3. caus. 30. quæst. 5., quos proptereà simul jungi debere arbitror, imò & ad integram epistolam exigi, atque ex illa suppleri: Ità rescripsit Nicolaus: *Consuetudinem, quam Græcos in nuptialibus contuberniis habere dicitis, commemorare, prolixitatem styli vitantes, carptim morem, quem sancta Romana suscepit antiquitùs, & hæcenus in hujusmodi conjunctionibus tenet Ecclesia, vobis monstrare studebimus. Nostrates siquidèm, tam mares, quàm feminae, non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt: sed post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa fœdera, quæque consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur, & postquàm arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei à se annulo insignitum desponderit, dotemque utrique placitam*

sponsus ei cum scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit, aut mox, aut apto tempore, ne videlicet ante tempus, lege definitum, tale quid fieri præsumentur, ambo ad nuptialia fœdera perducuntur. Et primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum statuuntur, sicque demum benedictionem, & velamen caeleste suscipiunt, ad exemplum videlicet, quos Dominus primos homines in Paradiso collocans benedixit, eis dicens: crescite, & multiplicamini &c. Siquidem & Tobias, antequam conjugem convenisset, oratione cum ea Dominum orasse describitur. Veruntamen velamen illud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat. Post hæc autem de Ecclesia egressi coronas in capitibus gestant, quæ semper in Ecclesia ipsa sunt solitæ reservari. Et in festis nuptialibus celebratis, ad ducendam individuum vitam Domino disponente de cetero diriguntur. Hæc sunt iura nuptiarum: hæc sunt præter alia, quæ nunc ad memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum solemniora: peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interve-niant, non dicimus, quemadmodum Græcos vos astruere dicitis, præsertim cum tanta soleat arctare quoddam rerum inopia, ut ad hæc præparanda nullum his suffragetur auxilium; ac per hoc sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si solus in nuptiis fortè defuerit, cetera omnia cum ipso coitu celebrata frustrantur, Joanne Chrisostomo Magno Doctore testante, qui ait: matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Jam verò sciscitamine, si, muliere propriâ defunctâ, possit vir alteram ducere; scitote per omnia posse, Paulo egregio prædicatore consilium dante, qui dicit: Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis, si sic maneant, sicut & ego; quod si se non continent, nubant; & iterum: Mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino. Quod enim de muliere sanxit, & de viro intelligendum est, quia è contrâ sæpè sancta Scriptura de viro loquitur, sed & de muliere nihilominus dicere subintelligitur. Ecce enim dicimus: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum &c., & iterum: Beatus vir, qui timet Dominum: ubi non solum vi-

rum, sed & feminam, quæ non abiit in consilio impiorum, & quæ timet Dominum, beatam esse non immerito credimus. Integrum hoc epistolæ caput non solum aptum est ad supplendum, quidquid deest Gratiani fragmentis, sed etiã plurimum valet, ut dignoscatur, quænam fuerit Nicolai temporibus solemnitas Romanæ Ecclesiæ in celebrandis connubiis: itẽm quænam fuerit solemnitas, quæ adhiberi consueverat apud Græcos, semper tamẽ præ oculis habito Nicolai proposito, cujus mens erat Bulgaros à Græcorum disciplina distrahere, & ad disciplinam Romanorum amplectendam concitare.

Supplendus etiã erit ex integra Ni-Colai epistola cap. 2. canon 1. caus. 30. quæst. 3. his verbis: Ità diligere debet homo eum, qui se suscipit ex sacro fonte, sicut patrem: quinimò quantò præstantior est spiritus carne, quod illud spiritale est patrociniũ, & secundum Deum adoptio, tantò magis spiritalis pater in omnibus est à spiritali filio diligendus. Marcus enim Evangelista, Petri discipulus, & ex sacro fuit ejus baptismate filius, quem nisi dilexisset ut Patrem, ei non in omnibus obedisset ut filius: nulla verò inter eos, & filios eorum consanguinitas est, quoniam spiritus ea, quæ sanguinis sunt, nescit; caro enim secundum Apostolum concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, hæc enim invicem adversantur. Est tamẽ alia inter eos gratuita, & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritalis proximitas. Unde inter eos, non arbitramur, esse quodlibet posse conjugale connubium; quandoquidẽ nec inter eos, qui naturâ, & eos, qui adoptione filii sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonium contrahi permittunt. Siquidem primus institutionum liber, cum de nuptiis loqueretur, inter cetera, inter eas, inquit, personas, quæ parentum, liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possunt, veluti inter patrem, & filiam, vel avum, & neptem, vel matrem, & filium, vel aviam, & nepotem, & usquẽ ad infinitum: & si tales personæ inter se coierint, nefarias, atque incestas nuptias contraxisse dicantur: & hæc aded sunt, ut, quamvis per adoptionem parentum, liberorumve loco sibi esse cœperint, non possint in-

1.
caus. 30.
q. 3.

in-

inter se matrimonio jungi. Itaque eam, quam mihi per adoptionem filia, aut neptis esse cœperit, non potero uxorem ducere: & infra: si quis per adoptionem soror esse cœperit, quamdiu quidem constat adoptio, sanè inter me, & eam nuptia consistere non possunt. Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potius à carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per cœlestis Sacramentum regeneratio Sancti Spiritus vincit? Longè igitur congruentius filius Patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia divina, quam quem humana voluntas, ut filius ejus, vel frater meus esset, elegit; prudentiusque ab alterna corporis commixtione secernimur, quoniam Spiritus Sanctus suâ nos charitate coadunavit, quam si vel carnalis necessitudo, vel invicem nos mutabile cujusdam corruptibilis hominis arbitrium copulasset.

Can. 22.
caus. 32.
q. 5.
Romani Correctores jam suppleverunt aliqua, quæ deerant canonibus 22. caus. 32. quæst. 5. ex capite 96. ejusdem epistolæ Nicolai: integrum autem caput retulissent, si postrema hæc verba addidissent: *Sicut à Christo Ecclesia diligenda; quantum autem hereticorum ore Christus & accusatur, & in gentibus blasphematur, sed hos interim perversa predicationes tolerat, & resipiscentes à misericordia gremio non repellit.*

Postulaverant Bulgari à Nicolao, quidnam fieri tempore quadragesimali liceret; quid verò prohiberetur. Atque eo pertinent capita 44., 45., 46., 47. & 48. hujus epistolæ. In capite 44. scripsit Nicolaus, abstinendum esse à venationibus. In capite 45. de modo judiciorum publicorum exercendorum rescripsit. Quid scripsit in capite 46. jam indicavi ad canonem 15. caus. 23. quæst. 8. In capite 47. respondit, nunquam Christiano homini joci esse vacandum, potiore autem ratione non esse vacandum tempore quadragesimali, quemadmodum nec vaniloquio, aut scurrilitati, vanisque rebus quibuscumque; quia eo potissimum tempore Deo per pœnitentiam satisfacere pro viribus homines debent. Subdit autem in cap. 48. *Unde nec uxorem ducere, nec convivium facere in quadragesi-*

mali tempore convenire posse nullatenus arbitramur. Quæ verba retulit Gratianus in can. 11. caus. 33. quæst. 4., ubi notanda sanè sunt, quæ prudentissimè in ea materie prosecutus est Sanctus Pontifex: Iterum, quid hic sacri canones dicant, Episcopo vestro docente scietis. Quod ipsum ferè tradidit in capite 50. his verbis: Quid de eo, qui de quadragesimali tempore cum uxore sua coierit, sit judicandum, Episcopi vestri, & sacerdotis, qui ab eo constitueretur, arbitrio considerandum, ac definiendum committimus, qui singulorum mores agnoscere poterant, & uniuscujusque vestrum causas, libris personis, ac temporibus, discernere, seu moderari debent &c. Prudens sanè Nicolai consilium, qui per epistolam non æquè, ac per ministrorum suasionem, temporibus ac personis industri sollicitudine accommodatas, rem illam definiri rectè posse censuit.

Juvat etiâ redigere ad integra epistolæ exemplaria, nimirum ad caput 104. canonem 24. de cons. dist. 4. ibi: *A quodam Judeo, nescitis utrùm Christiano, an Pagano, multos in Patria vestra baptizatos asseritis, & quid de his sit agendum, consultis. Hi profectò, si in nomine Sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe, idemque est, ut Sanctus exponit Ambrosius) constat eos non esse denudò baptizandos: sed primum, utrùm Christianus, an Paganus ipse Judæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est, quamvis non prætereundum esse credamus, quid beatus de baptismo dicat Augustinus: jam satis, inquit, ostendimus, ad baptismum, qui verbis Evangelicis consecratur, non pertinere cujusquam vel dantis, vel accipientis errorem, sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu Sancto aliter sentiat, quam doctrina cœlestis insinuat: & iterum: sunt etiâ quidam ex eo numero, qui adhuc nequiter vivant, aut etiâ in heresibus, vel gentiliis superstitionibus jaceant, & tamen etiâ illic novit Dominus, qui sunt ejus. Namque in illa ineffabili præscientia multi, qui foris videntur, intus sunt; & alio loco: & jam corde tardiores, quantum existimo, intelligunt baptismum Christi nullâ perversitate hominis, sive dantis, sive accipientis, pos-*

Can. 24.
de cons.
dist. 4.

se violari; & rursus: potest tamen, ait, tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed quam perniciosè tradere; ille autem, cui tradit, potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat. Romani Correctores animadverterunt, apud Algerum legi pro illis verbis à quodam Judeo ita: à quodam; ut audio. Antonius Augustinus in Dialogo 18. lib. 2. de emend. Gratiani refert, se in libro Cæsaraugustano legisse à quodam viro, quam lectionem sibi vehementer placuisse profitetur, eâ ratione, quod non poterat dici Judæus, de quo dubitabatur, an Christianus esset, an Paganus. Verum & Romani Correctores, & Baluzius in notis ad Gratianum probare non potuerunt, emendandum esse Codicem Gratiani, præsertim quod in integro Nicolai capite, quale superius nupèr exhibui, ita omnia facta traduntur, quasi ille qui baptizaverit Judæus esset, de quo tamen dubitaretur, an Christianus esset, an Paganus; Judæus fortè origine, sive parentibus Judæis progenitus, de quo tamen minimè constaret, an esset Idololatriæ deditus, an esset potius jam fide Christianâ imbutus. Quæcumque verò editio sit recipienda, præterire non debeo, torqueri quamplurimos in interpretatione hujus capitis in ea parte, in qua traditur, baptisma collatum valere in nomine Christi, æquè ac valeret, si conferretur in nomine Sanctissimæ Trinitatis juxta vulgarem Ecclesiasticorum Ritualium formulam; imò eò graviolem difficultatem emergere, quò validioribus Nicolai usus fuerit ad suam probandam sententiam monumentis, nimirum & sacrarum Scripturarum, sive Actuum Apostolicorum, auctoritate, & Sancti Ambrosii testimonio. Sunt eam ob rem ex Theologis, ac canonum Cultoribus non pauci, quos ad eò movit Nicolai I. superius exposita sententia, ut censuerint valere baptisma tantum in nomine Christi collatum, etiamsi expressa non fieret mentio Sanctissimæ Trinitatis. Verum viri gravissimi adhuc in contrariam abire opinionem minimè dubitaverunt,

animadvertentes, in rescripto Nicolai exhiberi, quæ sejungi necessariò debeant: in primis actuum Apostolicorum monumenta, deinde Sancti Ambrosii testimonium, demum Nicolai ejusdem Pontificis sententiam.

Fatentur in primis, in Actibus Apostolorum sæpè fieri mentionem baptizatorum in nomine Christi, sed ad horum interpretationem verborum in duplicem dividuntur classem. Ajunt aliqui, fortè id factum ab Apostolis fuisse primà illà Fidei propemodum nascentis ætate, quædam velut dispensatione recedentibus, Deo ipso inspirante, à generali Christi mandato, quo baptizandas gentes esse in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti acceperant; idque ex eo factum, ut Christi nomen gentibus inclaresceret magis, ac facilius illæ Christi Fidem profiterentur. Alii è converso id ab Apostolis factum denegant, & non aliter in nomine Christi baptizatum fuisse volunt, quàm juxta formulam à Christo præstitutam, quod idem est, ac in expresso nomine Trinitatis. Reverà frequentissimè verba illa in nomine non ita sonant, quasi nomen aliquod sit pronunciandum, sed quasi quod fit, illius fiat auctoritate, ac mandato, in cujus nomine fieri dicitur, quemadmodum cum de Apostolis dictum est: In nomine meo demonia ejicient, linguis loquentur novis, &c. Neque est, cur quisquam fortè sacrum Scriptorem ita loquentem redarguere posset, quasi verba ambigua posuisset; nam mens sacri Scriptoris non erat, indicare verba formulæ, quibus Apostoli baptizando uterentur, utpotè de qua satis constabat in Evangelio juxta generale mandatum Domini; sed potius indicare, quo baptismo quidam baptizarentur, nùm baptismo Christi, nùm baptismo Joannis, cum tunc duo hæc baptismata ministrata adparerent. Posterior hæc opinio mihi magis placet, quæ congruit in primis verborum formulis, à Scriptore sacro adhibitis: congruit deinde, quod potissimum spectandum est, cum expresso Christi Domini mandato de baptis-

tismate ministrando expresse nomine Sanctissimæ Trinitatis; prior autem opinio, quæ ad dispensationes contra jus divinum confugit, quamdam aut injuriam Apostolis infert, quasi Christi mandata non servaverint, aut supponit dispensationem, de qua non constat, adversus jus divinum, nupèr Christi ipsius ore firmatum, dum esset Cælos adscensus. Ego sanè reor, non facilitè hujusmodi dispensationes præsumendas esse, nisi fortè talis emergeret casus, quo aliter interpretari sanctissimorum Virorum acta non possemus. Nec fortè dicas, causam fuisse gravissimam dispensandi, quòd Christi nomen magis inclarescere videretur; nam si Christum à Filio Dei non distinguit fides nostra, non video, cur æquè non inclaresceret Christi nomen, ubi baptizaretur etià in nomine Filii, unà cum Patre, & Spiritu Sancto, imò, cum potissima Christi claritas sit ipsa Divinitas, quid aptius ad eam demonstrandam, quàm ita baptizare, ut Christus, sive Filius Dei, à Patre, & Spiritu Sancto minimè sejungeretur?

Veniunt deindè ad expendendum Sancti Ambrosii testimonium, & ajunt ad hanc quæstionem Ambrosii sententias vix pertinere. Sanè prænotare juvat, ibidè nullum aliud Ambrosii monumentum referri, quàm quod habetur in lib. 1. ejusdem Sancti Doctoris de Spiritu Sancto cap. 3., ubi totus est Vir eximius, ut demonstret ex sacris literis, Spiritum Sanctum esse Deum, quemadmodum eisdem ferè rationibus demonstrabat S. Basilius in libro etià de Spiritu Sancto in cap. 10. 11. & 12., ita ut dixeris, Ambrosium de divinitate Sancti Spiritus scribentem habuisse præ oculis librum Basili, ex quo plura in librum suum derivaret. Inter cetera Sanctus Antistes ea profert Scripturæ, seu novi Testamenti fragmenta, ex quibus constat tacitè etià intelligi Spiritum Sanctum, ubi Pater, vel Filius nominarentur, quemadmodum intelligebatur Pater, aut Filius, ubi nomen pronunciaretur Spiritus Sancti; exindè enim

facilitè consequeretur, sive Patris, sive Filii, sive Spiritus Sancti eandem esse naturam. Ad hanc rem pertinebat, quod in Actibus Apostolorum dicitur cap. 8. Eunuchum Reginæ Candacis Æthiopum baptizatum fuisse à Philippo, postquàm professus est, se credidisse, *Filium Dei esse Jesum Christum*, ad quod ait Ambrosius, tacitè Eunuchum credidisse etià in Spiritum Sanctum ex eo, quod expresse in Christum crediderat; eodem modo, quo ubi in Evangelio dicitur, Christum baptizaturum esse *in Spiritu Sancto*, eadem Spiritus Sancti virtus indicabatur, quæ Patris erat, & Filii. Itaque hùc spectat, quod ait Ambrosius, idem esse in sacris literis nominare Christum, aut Filium Dei, itè Patrem Deum, ac nominare Spiritum Sanctum; nemo verò non videt, quàm parùm conveniat hoc propositum cum ea disputatione, utrùm sufficiat baptizare in nomine Christi, non expresse aliarum Personarum Divinarum nomine. Non loquebatur Ambrosius de formula Sacramenti pronuncianda, sed potiùs de vi verborum sacræ Scripturæ, quæ identidè de Filio prædicavit, quod etià voluit de Sancto Spiritu prædicatum, quemadmodum, ubi dicitur per Filium omnia esse creata, virtutem Sancti Spiritus minimè exclusit. Sanè, ubi de formulis sensibilibus Sacramentorum agitur, non est investigandum, quid tacitè intelligatur, sed potiùs quid expressum voce sit, cum Sacramenta signa sint sensibilia, quæ verbis, & rebus constant; secùs enim ex Ambrosii sententia concludere etià oporteret, valere Sacramentum baptismi, tantum in nomine Spiritus Sancti collatum, non expresse nomine Patris, vel Filii; quod non arbitror dicturos eos, qui asserunt valere ex Ambrosii sententia baptismum, in nomine Christi collatum. Propositum autè exemplum Eunuchi à Philippo baptizati plurimum ad rem hanc explicandam facere videtur; etenim, cum sacræ literæ doceant, non quidè Philip-pum baptizasse in nomine Christi, sed

potiùs baptizasse, postquam Eunuchus credidit Christum esse Filium Dei, perspicuè liquet non agi apud Ambrosium de formula à baptizante pronuncianda, sed potiùs de formulâ fidei, quæ proferenda sit à baptizato; & quamvis verum sit, satis fuisse Philippo, quòd Eunuchus crediderit Christum esse Deum, quia hac fidei formulâ etiâ tacitè credidit Deum Spiritum Sanctum, non tamèn satis esse Philippo potuit Eunuchum baptizare in nomine Christi, qui ex Christi ipsius mandato baptizare debebat etiâ in nomine Patris, & Spiritus Sancti. Adde his omnibus animadversiones Maurinorum Monachorum, qui Ambrosii libros ediderunt; siquidèm ipsi demonstratum scripserunt, Ambrosium aliis in locis docuisse, non alitèr valere posse Baptismatis Sacramentum, nisi cum expresso Sanctissimæ Trinitatis nomine collatum fuerit: quamobrèm concludere exindè licebit, Ambrosii loca ad propositam quæstionem pertinere vix posse.

Ità expositis & sacrarum Literarum, & Sancti Ambrosii monumentis, una superest expendenda Nicolai Papæ doctrina, perspicuè concludentis, idem esse & in nomine Trinitatis, & in nomine Christi tantummodò Sacramentum Baptismi conferre. Verùm, qui necessariam asserunt expressam Sanctæ Trinitatis invocationem, rectè animadvertunt in Nicolai rescripto duas esse partes, quarum prior explicat, quomodò etiâ ab ignoto, nec Christiano viro Sacramentum Baptismatis collatum valere dicatur juxtà vetustam Ecclesiæ traditionem; posterior explicat, parùm referre, utrùm Sacramentum Baptismatis collatum sit sub ea formula, quâ solùm invocetur Christi nomen, an sub ea, quâ nomen Sanctissimæ Trinitatis exprimitur. In prima rescripti parte jus esse dicunt, at in secunda privatam Nicolai opinionem, cui non sit juris auctoritas. Reverà, uti ex toto superiùs descripto contextu patet abundè, non fuit à Bulgaris Nicolaus interrogatus de formulâ,

aut formulæ qualitate, sed potiùs de ministro, seu ministri conditione. Regula autèm est rescriptorum, quæ postulat, ut rescripta in ea tantùm parte vim juris obtineant, in qua verè rescripta dici possunt, sive in qua interrogationi respondent.

De epistolis ad Episcopos omnes.

Sub nomine Nicolai Papæ, ad omnes Episcopos scribentis, duo habemus fragmenta apud Gratianum. Primum legimus in can. 6. caus. 17. quæst. 4. quem in primis exigere juvabit ad decretum Ivonis, ex quo videtur excerptus, deindè quid de eo senserint Viri eruditi indicare. Itaque Ivo in parte 3. Decreti cap. 104. ità habet: *Nicolaus Papa omnibus Episcopis: De confiniis cameteriorum, sicut antiquitus à Sanctis Patribus statutum est, statuimus: ità ut major Ecclesia per circuitum sexaginta passus habeat, Capella verò, vel minores Ecclesia xxx. Qui autem confinium eorum infringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus indè abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousquè emendet, & quod rapuerat, reddat, excommunicetur.* Hinc sanè adparet, non sermonem institui de Ecclesiarum confinibus, quod videtur apud Gratianum, sed potiùs de confinibus cameteriorum non violandis; si enim cameteria suaptè natura, sive ex ipsa Romanorum etiâ veterum lege, tanquàm loca religiosa habita semper fuerunt, omnique humano commercio exempta, deindè ubi ecclesiastica illis benedictio accessit, sacra quodammodò loca evaserunt, nulla ratio eadem violari permittit; religionis enim species semper fuit apud homines defunctorum cineribus nullam injuriam, quocumque tandèm modo injuria fieri dicatur, inferri. Antonius Augustinus in dialogo 17. lib. 2. de emendat. Gratiani adnotat inscriptionem illam, *Nicolaus omnibus Episcopis*, memorato canonì adjectam, haberi quidèm apud Gratianum, Ivonem, & in libro Tarraconensi, sed in Panormia duplicem esse inscriptionem,

ni-

Can. 6.
caus. 17.
q. 4.

nimirum & Agathensis Concilii cap. 29. & Nicolai, quamquam nihil tale in Agathensi Concilio reperiatur. Item adnotat, quod etiam Romani Correctores observaverunt, legi in veteribus codicibus LX. passus pro XL., & consinia earum, pro consinio eorum. Ego hunc canonem agnosco pertinere potius ad Nicolaum II. cum legatur eisdem omnino verbis, quibus apud Ivonem exhibitus est, in epistola ejusdem Pontificis ad Episcopos Galliae, Aquitaniae, & Vasconiae, in qua referuntur decreta Concilii Romani anni 1059. edita in recentioribus Conciliorum collectionibus ex apographo Sirmondi; ubi tamen pro illis verbis *vel minores Ecclesia*, legitur, *sive minores Ecclesia*. Cum verò in eodem canone legatur, *sicut antiquitus à Sanctis Patribus statutum est*, arbitror id referendum esse ad illa, quae constituta fuerunt in Capitulari 2. anni 803., in Capitulis legi Salicæ adjectis, editisque sub Carolo Magno, de illis, qui ad Ecclesias confugientes se se in atria illarum recipiunt; nam in cap. 3. hæc leguntur: *Siquis ad Ecclesiam confugium fecerit, intra ipsius atria Ecclesia pacem habeat; nec sit ei necesse Ecclesiam ingredi, & nullus eum inde per vim abstrahere præsumat, sed liceat ei confiteri, quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad discussionem in publicum perducatur*. Relata hæc sunt in librum I. Capitularium Francorum cap. 134., & in librum 2. legum Longobardorum tit. 40. cap. 5.: atque ad hoc ipsum caput respicientes, ut arbitror, Episcopi Hispani in Concilio Coyacensi anno 1050., unà cum Ferdinando Rege, accedente etiam Sancia Regina, ita constituerunt communi suffragio in can. 12. Duodecimo quoque titulo præcipimus, ut, si quilibet homo pro qualicunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violentè abstrahere, nec persequi infra dextros Ecclesia, qui sunt triginta passus, (dextrorum mentionem fecit, qui edidit appendicem formularum Marculfi formula 17., quasi mensuræ cujusdam agri, seu soli) sed sublato mortis articulo, & corporis deturbatione, faciat quod lex Gothica ju-

bet. Qui aliter fecerit, anathema sit, & solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti.

Alterum fragmentum habemus in can. 25. caus. 24. q. 3., quod tamen nec tribuere possumus Nicolao I., sed potius adscribendum videtur Nicolao II., quemadmodum jam animadvertit Baluzius in notis ad Gratianum, eam potissimum adferens rationem, quòd in eo canone agatur de *treuga*, & *pax*, quæ istius tantum Nicolai saculo reperta est, Nicolai I. ævo audita nondum fuerat. Reverà inter decreta Nicolai II., quæ Baluzius idem edidit in tomo 7. Miscellaneorum distributa in capita 15. hæc habentur num. 1. Primum quidem, ut *pax*, & *treuga Domini à fidelibus christianis reperta*, & *laudata*, sicut scriptura habentur, ita firmiter teneantur; infractores verò anathemate feriantur. Hæc sanè verba eadem sunt cum iis, quæ Gratianus retulit in memorato canone 25. in fine. Qui plura desiderat de modo treugæ servandæ, animadvertat canones numero plurimos Concilii Narbonensis à Baluzio editos anni 1054. Priora autem ejusdem canonis verba leguntur in nupèr memorata epistola Nicolai II. ad Episcopos Galliae, Aquitaniae, & Vasconiae, ubi Sanctus Pontifex tradit nonnulla edita in Concilio Romano anni 1059., inter cetera hunc canonem describens: *Illi etiam, qui peregrinos, vel oratores cujuscunque Sancti, sive clericos, sive monachos, vel feminas, seu inermes pauperes depradati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi dignè emendaverint*.

De epistola ad Salonitanum Episcopum.

Ex iis, quæ superius tradidi ad epistolam Nicolai ad Rodulfum Episcopum Bituricensem, atque ad canonem 6. caus. 30. quæst. 1., facile liquet non injuriâ tribui eidem Nicolao Pontifici canonem 3. caus. 30. quæst. 1., cujus eadem ferè sententia est, licet ea, quæ ibidem memoratur epistola, inter eas, quæ

Can. 25.
caus. 24.
q. 3.

Can. 3.
caus. 30.
q. 1.

usquē nūc editæ sunt, non reperiatur; neque verò inanis esse potuit hujusmodi constitutio, cum dixerimus temporibus Nicolai gravem fuisse, & inferendum abusum illorum conjugum, qui religionis prætextu conjugiorum dissolutionem meditabantur. Tantū heic dixerō, non in omnibus codicibus eamdem esse hujus canonis inscriptionem; quemadmodū enim jam adnotavit Antonius Augustinus in lib. 2. de emend. Gratiani dial. 19., apud Ivonem in decreto legitur: *Idem*, nimirū Nicolaus, *Salemonio Episcopo*, & in Panormia edita *Salomonitano*, in libro Cæsaraugustano *Saleminio*, & in Tarraconensi: *Nicolaus ad Salemoniam*.

De epistola ad Frontarium Archiepiscopum Burdegalensem.

can. 17.
caus. 12.
q. 2.

Frontarium, sive Frotarium, aut etiā, ut alii scribunt, Froterium, fuisse Burdegalensem Archiepiscopum temporibus Nicolai I. facilē deducitur tum ex subscriptione privilegii, monasterio Atrebatensi concessi anno 866. apud Baluzium de concord. Sacerd. & Imper. lib. 3. in fine, tum ex subscriptionibus Concilii Tullensis II. anni 860. apud Labbeum, tum ex subscriptionibus Concilii Pontigonensis anni 876. apud eundem Labbeum, in quo Concilio idem Frontarius, quidquid plurimi in contrarium molirentur Galliae Antistites, morem illicō gessit tum Imperatori Carolo Calvo, tum Joanni Pontifici Maximo in causa Ansegisi Senonensis Primatis constituendi. Verū, quis fuerit vir ille *nefandus Burgandus nomine, & rabie insanā commotus*, de quo mentio fit in can. 17. caus. 12. quæst. 2. adscripto Nicolao Pontifici, adloquenti memoratum Frontarium, admodū est in obscuro, ac propterea quoquo modo dubitare viderer de auctoritate canonis, nisi generalitèr liqueret, temporibus Nicolai plurimos fuisse rerum ecclesiasticarum invasores, ac deprædatores. Dubitationem fortè augere pos-

set, quod nimis subtilitèr obeundæ injungantur variæ pœnitentium stationes, & gradus; quæ disciplina paulò asperior videri posset illis, qui norunt, quā irrequieti fuerint tūc temporis Francorum animi variis disputationibus concussi, quemadmodū liquet ex pluribus epistolis Nicolai Papæ: cum illis propterea mitiùs agi decebat, ut suaviùs ad disciplinam sacram custodiendam traherentur. In hac dubitatione, ipse suspicor, eum canonem fortè tribuendum esse alicui auctori, & quidē incerto, libri Pœnitentialis, cujus generis volumina plurima olim fieri poterant, atque itā composita, ut, quod codicis auctor tradebat, sub nomine cujusdam Pontificis Maximi, vel ecclesiasticorum Patrum ederet. Proindè evenire potuit, ut auctor libri Pœnitentialis, quem Gratianus, aut quisquis Gratianum manuduxit, sequeretur, eundem canonem composuerit, & Nicolai Papæ ad Frontarium scribentis nomine insiniverit. Reverà in Pœnitentiali Romano, edito ab Antonio Augustino, eadem omninò verba leguntur in titulo 8. cap. 19. sub nomine Nicolai.

De epistola ad Humifridum Episcopum Morinensem.

Ex Ivonis Carnotensis decreto suppleta est inscriptio canonis 5. dist. 50. etenim in parte. 6. ad caput 120., ubi eadem ferè Gratiani verba leguntur, itā legitur: *Nicolaus Vvilsfredo Morimensis Ecclesie Episcopo*; proindèque nil dubito, quin ad eandem epistolam sit canon iste referendus, ad quam referendus etiā sit canon 47. caus. 7. quæst. 1., utpotè qui apud Gratianum tribuitur Nicolao, ad Humifridum Episcopum Morinensem scribenti. Fateor, nomen Hujus Morinensis Episcopi paulò alitèr in variis, quā Conciliorum nono sæculo celebratorum actis, quā Collectorum codicibus legi, modò enim Humifridus, modò Huntfredus, modò Hunifridus, modò Hunilfredus, modò Guifredus, modò

Can. 5.
dist. 50.
&
Can. 47.
caus. 7.
q. 1.

dò Wilfredus, modò Vinfridus, vel Vinfredus appellatur. Quæcumque tamèn sit nominis variatio, quæ sanè levissima esse videtur, constat Episcopum illum Morinensem unum ex illis fuisse, quos aliàs diximus ejectos à Nomenojo Brittonum Rege, qui Nortmannorum auxilio fretus, sicut regno potitus est, ita sui regni Episcopatus, atque Episcopos defatigavit, plurimos etiàm ex istis deturbavit. Videantur, quæ dicta sunt ad canonem 10. caus. 7. quæst. 1., ubi de Leone IV., ex quibus sanè commodè interpretari unusquisque poterit canonem 47. caus. 7. quæst. 1. Verùm de canone 5. dist. 50., quoniàm integra Nicolai epistola, ad quam exigendus esset, deperiit, nihil aliud dicam; tantummodò hùc referam, quod apud Ivonem legitur, apud quem plura sunt, quàm penès Gratianum. Habet Ivo in parte 6. cap. 120. *Clericum autèm, qui paganum occiderit, non oportet ad gradum majorem promoveri, qui carere debet etiàm acquisito, homicida enim est. Nam, cum discreti sint milites sæculi à militibus Ecclesiæ, non convenit militem Ecclesiæ sæculo militare, per quod ad offensionem sanguinis necesse sit pervenire. Denique, sicut turpe, ac perniciosum sit, laicum Missas facere, Sacramenta Corporis, & Sanguinis Christi conficere, ità ridiculum est, & inconveniens, clericum arma sustollere, & ad bella procedere, cum Paulus Apostolus dicat: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ac si liquidò versâ vice dicat: Nemo militans mundo implicat se negotiis spiritualibus.* Hæc ad adjuncta illius ætatis, uti decet, exacta, nemo non interpretabitur de illis Clericis, qui Nortmannis, & Nortmannorum adjutoribus Paganis arreptis armis restitissent, atque ut suas tuerentur Ecclesias, milites adversarios occidissent.

De epistola ad Joannem Episcopum Ravennatem.

Dubitare visus est Antonius Augustinus in lib. 2. de emend. Gratiani dial. 15., nùm canon 13. dist. 63. adscri-

bendus sit Nicolao I. Pontifici, an Nicolao minori, sive II. Ait ille: *Ad Nicolaum minorem pertinere in quodam Michaelis Thomasi libro inveni. B. In Pontificali de vitis Pontificum libro certius est, Nicolaum I. in Concilio, Romæ habito in domo Leoniana, de causa hujus Joannis cognovisse, eique restituto dixisse, ut Episcopos per Æmiliam, nisi post electionem de eis Cleri, & populi, atque per epistolas Apostolicæ Sedis Præsulis, non habeas consecrandi licentiam. A. Hæc meliora sunt, quàm quæ Gratianus refert.* Hodie verò res est in clariore lumine posita, postquàm in editione Labbeana edita sunt acta Concilii Romani, sub Nicolao I. celebrati anno 871. in causa Joannis Episcopi Ravennatensis, qui potestate sacrâ abutens quàm in consecrandis, quàm in dijeciendis suæ Provinciæ Episcopis, postquàm citatus est, ut ad Synodum veniret, obedire detrectans, synodali sententiâ damnatus est, deindè verò post exhibita obedientiæ argumenta, peractamque pœnitentiam, in sedem suam restitutus, datis tamèn ipsi aliquot capitulis custodiendis, ne fortè rursùs auctoritate suâ abuteretur. Eorum capitulorum exemplar primus edidit ex Cathedralis Mutinensis tabulario Bacchini in appendice ad Agnellum Ravennatem; numero autèm 1. hæc leguntur: *Episcopos per Æmiliam non consecres, nisi post electionem cleri, & populi;* quæ sanè verba eadem omninò sunt cum memorato Gratiani monumento.

De epistola ad Mediolanenses.

Veteres Gratiani editiones in inscriptione canonis 1. dist. 22. ità exhibebant: *Nicolaus Papa scribit Mediolanensibus.* Verba hæc, quæ potiùs de Nicolao II. erant intelligenda, nescio quis recentior Gratiani operis editor nomen Nicolai I. expressit. Illum canonem derivaverat Gratianus ex codice Anselmi, qui eundem referens in lib. 1. cap. 63., uti animadvertit Antonius Augustinus dial. 13. de emend. Gratiani lib. 2., sub hac epigraphæ adposuit: *Ex epistola Nicolai Papa*

Can. 1.
dist. 22.

junioris, Mediolanensibus missa. Verum ne Nicolao quidem II. adscribendus erit canon, sed potius Petro Damiani, Nicolai II. apud Mediolanenses Legato. Turbatur Mediolanensis Ecclesia ob turpem avaritiam, & incontinentiam plurimum clericorum, apud quos veteres & Simonis, & Nicolaitarum hæreses renovabantur, atque ita, ut, quod pessimum erat, forent in erroribus pervicacissimi, atque ipsis etiã Pontificibus Maximis pertinaciter obsisterent, illorumque jurisdictionem excutere conarentur, in perniciosam morum, disciplinæque libertatem proclamantes. Inter cetera agebant Mediolanenses Clerici, Ecclesiam suam esse à Romana distinctam, suo se Antistite regi, nec Romano Episcopo subjeci. In his causarum, & locorum adjunctis Pontificiã legatione susceptã Mediolanum accessit Petrus Damiani, qui, initio in ipsum vitæ discrimen adductus, tandem plurimos removit à schismate, & ad unitatem Romanæ Ecclesiæ revocavit. Inter Sancti Viri opera, ubi recensentur Acta Mediolanensia, opusculo 5. habetur sermo habitus ad Mediolanenses, cujus priora verba hæc sunt: Noverit charitas vestra, Dilectissimi, non me pro Romanæ Ecclesiæ hunc honorem venisse, sed vestram gloriam querere, vobis salutem, & gratiam, quæ in Christo est, cum ejus auxilio, si permittitis, providere. Quo enim pacto honore indiget parvuli hominis, quæ laudes, atque præconia ex ipsius ore sortita est Salvatoris? Quæ autem provincia per omnia Regna terrarum ab ejus ditione extranea reperitur, cujus arbitrio ipsum quoque Cælum & ligatur, & solvitur? Omnes autem sive Patriarchi cujuslibet apicem, sive Metropoleon Primatus, aut Episcopatum cathedras, vel Ecclesiarum cujuscumque ordinis dignitatem, sive Rex, sive Imperator, sive cujuslibet conditionis homo purus instituit; & prout voluntas, aut facultas erat, specialium sibi prerogativarum jura præfixit; Romanam autem Ecclesiam solus ipse fundavit, & super petram fidei mœnascentis erexit, qui Beato vitæ æternæ Clavigero terreni simul, & cœlestis imperii jura commisit. Non ergo qualibet terrena sententia, sed

illud verbum, quo constructum est cælum, & terra, per quod deniquè omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit Ecclesiam. Illius certè privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur; unde non dubium, quia, quisquis cuilibet Ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit; qui autem Romanæ Ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum Capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur, & cum ille notetur injustus, hic est dicendus hereticus. Fidem quippè violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei, & illi contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis prætulisse cognoscitur. Post pauca subdit Petrus, Ambrosium Sanctissimum, ac vetustissimum ejusdem Ecclesiæ Mediolanensis Antistitem de Nicolaitarum hæresi consuluisse Siricium Papam, atque ejus institutis adhæsisse, ita concludens: Unde & ipse Sanctus Ambrosius in omnibus sequi se magistram Sanctam Romanam profitetur Ecclesiam. Quicumque sanè verba isthæc omnia conferet cum memorato canone 1. dist. 22. non solum agnoscat, qualis illius habendus auctor sit, sed etiã quænam sit integra auctoris sententia, & quâ ratione verba ejusdem canonis juxta optimos codices sint emendanda.

De Epistola ad Nonensem Electum, & Clerum.

Canonem 8. de cons. dist. 1. aliter Gratianus, aliter Anselmus designarunt; etenim apud Anselmum hæc inscriptio legitur: *Nicolaus Episcopus Clero, & Plebi Nonensis Ecclesiæ*; sed apud Gratianum in vetustis codicibus ita legebatur: *Nicolaus Papa Clero, & Plebi Viennensis Ecclesiæ*. Antonijus Augustinus in lib. 2. de emend. Gratiani dial. 13. testatur, in quodam Veronensi libro ita exhiberi: *Electo, & Clero Ecclesiæ Nonensis*, unã subdens hoc caput inter incerta Nicolai I. monumenta esse recensendum. Hinc planè ego non video, cur recentiores veterem Gratiani editionem corrigendam crediderint in duplici parte, primum addendo nomen *Electi*, & excludendo no-

Can. 8.
de cons.
dist. 1.

men

men *Plebis*, deinde pro *Viennensi* Ecclesia *Nonensem* designando. Vel enim sequendus erat Anselmus; tum verò non erat adjiciendum nomen *Electi*, neque nomen *Plebis* detrahendum; vel recedendum fuerat ab Anselmo; tum verò designandum non erat pro *Viennensi* nomen Ecclesiæ *Nonensis* eo prætextu, quòd Anselmus non Viennensis fecisset, sed Nonensis Ecclesiæ mentionem. Fuit isthæc nimis ampla emendandi licentia, ubi præsertim certa esse nequeunt emendationum argumenta. Ego potius dubitarem de auctoritate ejus epistolæ, utpotè cujus non constat fuisse Nicolaum auctorem, cum inter ceteras Nicolai epistolas apud quoscumque etiã recentissimos Collectores desideretur; cum præterea nulla fuisse videatur occasio Nicolao porrecta ita scribendi, sive ad Viennensem Ecclesiam in Gallia, sive ad Nonensem Ecclesiam in Dalmatia; cum demùm primus eam epistolam in medium produxerit Anselmus, cujus fides in educendis reconditis monumentis non est sine discrimine probata, præsertim in iis, quæ quoquo modo possent proposito ejusdem Anselmi servire. Non omittam tamèn advertere, nonnulla similia haberi in epistola tributa Nicolao eidem I. rescribenti ad consulta Arduici Archiepiscopi Vesontionensis apud Dacherium in tom. 1., in ea enim in cap. 5. hæc leguntur adversùs Chorepiscoporum ambitum constituta: *De Chorepiscopis, de quibus consulis, utrùm Presbyteros, & Diaconos valeant consecrare, sacri te canones satis poterunt edocere. Quomodo autem Chorepiscopos posse dicimus Ecclesias consecrare, quas nulli Episcoporum licet sine nostro præcepto secundùm sanctas regulas dedicare? Non ergo Chorepiscopis dabimus.*

De epistola ad Osbaldu Chorepiscopum Quadrantinum.

Osbaldu, qui Chorepiscopus, aut Coepiscopus in can. 6. & 39. dist. 50. juxtà quædam exemplaria dicitur Quadrantinus, apud Antonium Augustinum

in lib. 2. dial. 16. de emend. Gratiani creditur idem esse, ac Osualdu quidam Episcopus, primùm Vintonensis, postea Eboracensis in Britannia, auctor libelli cujusdam Martyrologii. Incerta admodum hæc sunt, cum opportunis destituamur monumentis, quæ in hac potissimùm parte, quæ privata negotia, & omninò singularia facta continet, vix ob vetustatem superesse recentioribus potuerunt. Interea verò jure dicere possum ea, quæ traduntur in memoratis canonibus 6. & 39., neque à Nicolai temporibus, neque ab aliis Nicolai sententiis dissonare. In primis, si de temporibus loquamur, nemo ignorat qualis esset tunc, præsertim in Gallia, Chorepiscoporum disciplina, quorum nimirum officio passim Episcopi in administrandis rebus ecclesiasticis utebantur: proinde esse occasio potuit Osbaldo, si Chorepiscopus, ut fertur, Quadrantinus extitit, Sedem Apostolicam in causa Clericorum delinquentium consulendi. Itèm non ignoramus, temporibus Nicolai Paganos fuisse Christianis maximè infensos, eamque ob rem facile contingere potuisse Paganorum occisiones, sive à Clericis, sive à Laicis propriæ defensionis causâ perpetratas. Fuerant autem hæ Paganorum cædes jam dudum præsertim viris Ecclesiasticis vitæ, quemadmodum colligitur ex Capitulari Caroli Magni anni circiter 769. cap. 2. & lib. 7. Capitularium cap. 124. ibi: *ut Sacerdotes neque Christianorum, neque Paganorum sanguinem fundant.* Hinc Nicolaus potuit sacerdotali officio jure spoliare Clericos in ejusmodi homicidia pronos, quemadmodum ex laudatis canonibus edocemur; imò & ita eosdem exuere, ut nulla superesset spes in pristinum gradum revertendi; firmum enim erat apud Nicolaum veteris Ecclesiasticæ disciplinæ principium, juxtà quòd semel jure remoti à sacerdotali gradu nusquam in illum omninò restituerentur. Similis planè sententia legitur in capite 6. epistolæ Nicolai ad consulta Arduici Archiepiscopi Vesontionensis apud Da-

Dacherium in Tomo 1. Spicilegii, ibi: Porro de presbytero, quod non possit restaurationem post lapsum recipere, ut multa præterea-
mus, Beatus Papa declarat Gregorius, ad Sab-
binianum inter cetera scribens Jadertinum Epis-
copum, Presbyterum verò, inquit, de quo
nos fraternitas tua latoris præsentium relatio-
ne consulit, nullâ ratione in sacro ordine post
lapsum aut permanere, aut revocari posse cog-
noscas.

*De Epistola ad Rhatoldum Episco-
pum Argentoratensem.*

Non sunt contemnendæ Baluzii ad-
notationes ad canonem 15. caus. 33.
quæst. 2., qui hodiè inscribitur in vul-
gatis Gratiani Codicibus Nicolao Papæ,
Rhatoldo Episcopo Sanctæ Ecclesiæ Ar-
gentoratensis scribenti; ait enim ille, in
libro Sangermanensi inscriptionem can-
onis hanc fuisse: Item Nicolaus Papa Ro-
dulpho Episcopo Sanctæ Argenteæ retensis, in
Regio libro: Item Nicolaus Papa Radulpho
Episcopo sanctæ argenteæ retensis Ecclesiæ; olim
verò scriptum fuisse tretensis, postea pri-
ma litera t jugulata, in antiquo Codice
Victorino: Item Nicolaus Papa Rodulpho
Episcopo sanctæ Argenteæ utensis, in recen-
tiore sanctæ Argenteæ erecensis Episcopo; in
Codice Colbertino sanctæ Argenteæ recen-
sis; in antiquis editionibus Moguntina,
& Veneta sanctæ Ecclesiæ argenteæ retensis,
sive, ut ego lego in edito Codice vetus-
tissimo, Rhetensis. Burchardus, ex quo
primùm ceteri Collectores fragmentum
derivasse videntur, ita inscripsit in lib.
6. cap. 46. Nicolaus Episcopus, servus ser-
vorum Dei, Reverendissimo & Sanctissimo Ra-
doldo Episcopo sanctæ Argenteæ Retensis Eccle-
siæ. Addit præterea Baluzius, testari B.
Rhenanum in admonitione de Tertullia-
ni dogmatis eandem lectionem reperiri
in omnibus, quos ipse vidit, Gratiani
Codicibus, non excusis modò, verùm
etiã manu scriptis; reperisse se porro
epistolam illam in veteri Codice adjunctam
constitutionibus Provincialis Synodi,
quam Magunciaci habuit Rhabanus
Archiepiscopus; in editione autem Rhe-

nani ita legi: Nicolaus &c. Ratholdo Epis-
copo sanctæ Argentoratensis Ecclesiæ, quo pos-
tea modo apud Gratianum Democha-
res, & Contius emendaverunt; hinc
rectè Democharem, Contium, Roma-
nosque Correctores Ratholdi nomen pro
Radulphi nomine reposuisse, præsertim
quòd Radoldum nominet Burchardus
memoratus, & eâ tempestate vixerit Ra-
doldus Argentoratensis, seu Argenti-
nensis Episcopus, si fides est Jacobo
Wymphelingio in Catalogo Episcopo-
rum Argentinensium. Huc usquè Balu-
zius. Ego cum viderim, Burchardi Co-
dicem in pluribus à Gratiano dissonare,
imò ibidem integram epistolam exhiberi,
hic describendam censui, ut emen-
detur Gratianus, aut suppleatur his ver-
bis: Dum universis mundi partibus credentium
agmina Principis Apostolorum liminibus prope-
rant, quidam vir nomine Thiohart venit ves-
træ beatitudinis epistolam gerens, quam nostro
contulit Præsulatui, cujus paginam prælegen-
tes, matricidam illum esse cognovimus, quo
facto multis fletibus, lacrymisque profusis val-
dè doluimus. Idcirco præcipimus, & patrum
alorum censuris statuimus, ut sub peniten-
tiæ iugo permaneat, ita ut unum per annum
Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores Ba-
silicæ orans, ac deprecans Deum perseveret,
qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo ve-
rò anni circulo introeundi in Ecclesiam licentiam
habeat, tamèn inter audientes stet, & non-
dum communicet. Completis autem trium an-
norum circulis, sacre communionis illi gratia
concedatur. Oblationes verò non offerat, nisi
postquam aliorum septem annorum curricula ex-
pleantur. In his autem omnibus annis, atque
temporibus carnem non manducet, nec vinum
bibere præsumat, exceptis festis diebus, atque
Dominicis, & à Pascha usquè Pentecostes; &
quocumquè ire voluerit, nullo vehiculo deduca-
tur, sed pedibus proficiscatur: arma non su-
mat, nisi contrà Paganos. Jejunet autem tres
dies per hebdomadam usquè ad vespèrum. A
propria quidèm, ac legitima sua conjuge non
separetur, ne fornicationis voragine corrumpatur,
quod ne fiat optamus. Si autem ante trium an-
norum cursum finis vitæ illius adpropinquave-
rit, Corporis, & Sanguinis Domini Nostri Je-

su Christi particeps fiat; sin autem, ut supra statuimus, efficiatur, tamen si illius conversationem, & lacrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, & optimis operibus pullulare, humanius circa eum vestra sollicitudo pervigil adpareat, mitisque omnibus demonstretur. Optamus vos in Christo bene valere. Similis propemodum poenitentia à Nicolao Pontifice præstituta fuit cuidam Wimaro, qui tres suos liberos peremerat, quemadmodum liquet ex epistola ejusdem Pontificis ad Rivoladrum (legunt alii Ronolardum) Episcopum 17. in priore Appendice. Addere his potes similem ferè impositam poenitentiam rerum Ecclesiasticarum invasoribus, quemadmodum colligitur ex canone 17. caus. 12. quæst. 2. Eadem ferè verba Nicolai, qualia sunt apud Burchardum, & Gratianum, edidit Baluzius in tom. 5. Miscellaneorum, sub nomine Decreto- rum Nicolai Papæ. Ceterum non est inverosimile, quod jam adnotaverunt Romani Correctores, canonem eundem tribuendum potius esse Concilio Wormaciensi anni 868. sive post annum ab obitu Nicolai Pontificis, à Burchardo primùm adscriptum Nicolao, quod inscriptiones canonum transformare sole- ret, & Pontificibus Maximis ut pluri- mùm coævis tribuere, quæ edita in parti- cularibus Conciliis fuissent. Itaque in can. 30. Wormaciensis Synodi hæc le- guntur. *Statuimus, ut parricida, & fra- tricide per unius anni curriculum ante fores Basilice orantes Domini clementiam perseverent. Completo autem anni curriculo, introducantur in Ecclesiam: tamen inter audientes, usque dum unius anni spatium finiatur, stent, cum Missarum solemnias, vel alia sacra audire of- ficia venerint. His ita peractis, si poenitentia fructus in eis conspicitur, Corporis, & San- guinis Domini Nostri Jesu Christi participes fiant, ut desperantia non indurentur caligine. Carnem non manducant omnibus diebus vite illorum, & jejunent usque ad nonam horam diei quotidie, exceptis festis diebus, atque Dominicis. Abstineant à vino, medone, atque cervisia mellita tres dies per hebdomadam. Ar- ma gerere non audeant, vel sumere, nisi con-*

Tom. III.

trà Paganos. Et ubicumque ire maluerint, nul- lo vehiculo deducantur, sed pedestri more pro- ficisci studeant. Tempus autem hujus poeniten- tia in Episcoporum ponimus arbitrio, ut secun- dum conversationem illorum aut extendere, vel minuire valeant. Ab uxoribus, si habuerint, non separentur. Si autem non habuerint, & se continere non valuerint, legitimis accipiant in conjugio feminas, ne in fornicationis vora- ginem incidere videantur. Et si finis vite illo- rum venerit, antequàm duorum prædictorum annorum finiantur curricula, viaticum illis non negetur. Addi his potest epistola Nico- lai ad Episcopos Germaniæ, quæ habe- tur inter acta Concilii Moguntini anni 857. ubi eadem ferè verba leguntur.

De Epistola ad Salomonem Episco- pum Constantiensem.

Veteres Gratiani editiones canonem 2. caus. 15. quæst. 5. tribuerunt Nico- lao Papæ, scribenti ad Solonem Episco-
pum Constantiensem. Sed rectè recen-
tiores emendaverunt pro Solone Salomo-
nem scribentes, potissimum Ivonis auc-
toritate, qui non solum in Decreto par-
te 6. cap. 122., sed etiàm in epistola
206. ad Hildebertum Cenomanensem
Episcopum idem monumentum retulit
sub nomine Nicolai ad Salomonem Con-
stantiensem. Sed præterea Baluzius in
tom. 5. Miscellaneorum ejusdem Salo-
monis Episcopi mentionem fecit refe-
rens quædam capitula responsionum Ni-
colai Papæ ad legationem Salomonis
Episcopi, missi à Rege Ludovico Ger-
manico. His addi possunt acta Concilii
Triburiensis anni 895., quibus Salomon
Constantiensis Episcopus subscripsisse
adgnoscutur. Fateor tamèn, hanc ipsam
Nicolai epistolam, demptis Ivonis in me-
moratis locis, nec non Gratiani frag-
mentis, inter cetera ejusdem Pontificis
monumenta desiderari. Non indè verò
ea erit rejicienda, sive quod à ceteris
Nicolai sententiis minimè dissonet, si-
ve quod disciplinæ illius ætatis congrue-
re videatur. Conferantur cum his cano-
nes 6. & 39. dist. 50. junctis iis, quæ

Can. 2.
caus. 15.
q. 5.

superiùs tradidi ad illorum interpretationem. Fortè hùc quisquam referendam arbitrabitur (neque ego repugno) epistolam Nicolai ad Episcopos Germaniæ, quæ habetur inter acta Synodi Moguntinæ anni 857. Ibidem Nicolaus ita scribit inter cetera: *Sacerdotes illi, qui in crimine fornicationis fuerint accusati, & crimen illis non fuerit comprobatum, aut ipsi non manifestaverint, quid aliud agendum est, nisi quod in Neocasariensis Sancti Concilii capitulo legitur, ac demonstratur? Tamen si ipsi juramento se voverint purificare, licentiam habeant. Similiter autem & Diaconi, si fuerint accusati, peragant.* Notatu dignum est, inter eos Germaniæ Episcopos, ad quos hæc directæ fuit epistola, recenseri Salomonem Constantiensem; quamobrèm non inverosimiliter aget, qui Gratiani canonem cum descripto hujus epistolæ fragmento conciliabit.

De Epistola ad Thadonem Archiepiscopum Mediolanensem.

Thadonem, sive, ut alii scribunt, Taddonem, fuisse temporibus Nicolai Ecclesiæ Mediolanensis Episcopum facile demonstratur, tum ex epistola scripta ab Episcopis constitutis in Regno Lotharii ad Episcopos constitutos in Regno Ludovici, quæ habetur apud Labbeum in recente Veneta editione tom. 10. pag. 230., tum ex Concilio Romano III. anni 863. can. 2., ubi fit mentio Thadonis Archiepiscopi Mediolanensis. Sed & fuisse præbitam illis temporibus occasionem cædum, in odium præsertim virorum Ecclesiasticorum apud Mediolanenses, non obscure indicatur ex iis, quæ superiùs præjecta sunt ad interpretationem canonis 1. dist. 22., ubi non nihil dicendum fuit de Petro Damiani, ad Mediolanenses Pontificia auctoritate legato. Hæc sanè me plurimum movent, ut Nicolao ad Thadonem scribenti jure tributum agnoscam canonem 23. caus. 17. quæst. 4.; ex quo sanè liquet, humanè admodum cum Mediolanensibus rem fuisse à Nicolao

gestam; erant enim apud illos Schismatici numero plurimi, ad unitatem Ecclesiasticam lenitèr adducendi. Cum verò apud Ivonem in cap. 20. partis 10. Decreti idem Gratiani canon describatur, aliquibus immutatis verbis, juvabit lectionem Ivonis hoc in loco exhibere, ut Codex Gratianus emendetur apud eos, quibus major est Ivonis vetustioris, quàm Gratiani recentioris existimatio. Scripsit Ivo: *De Presbyterorum flagellatoribus, & occisoribus, prædonibus scilicet, qui seculari brachio minime coercentur, juxta præceptum Domini, placet fraterno amore conveniantur secundo, ac tertio. Quique si te non audierint, conveniente Ecclesia, eos Eucharistia privare, atque si in sua obstinatione parvipendentes Sacerdotalia monita fortè permanserint, ab Ecclesia compage sub anathematis interdictione rescare licentiam tribuimus. Quos etiã respicientes tandem, digna satisfactione præmissa, in gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ revocari noveris posse.*

De ceteris canonibus, Nicolao I. Pontifici adscriptis.

Quæ supersunt expendenda Gratiani monumenta adscripta Nicolao I. Pontifici, incerta admodum sunt. Ex illis est in primis can. 4. dist. 33., de quo Antonius Augustinus in lib. 2. de emend. Grat. Dial. 19. jam adseruit: *Id in incertis numerant selecti viri.* Si danda fides est Ivoni, ipse in cap. 104. partis 11. ita eundem canonem exhibet. Nicolaus Alwino Jovavensi Archiepiscopo: *Clerici, qui in adolescentia à Dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum accedere non possunt.* Planè jam superiùs adnotaveram, quædam superesse fragmenta epistolarum Nicolai Papæ ad Adalwinum Episcopum Juvavensem; atque ad has epistolas facilè referri posset memoratus can. 4., quotiès integræ hodiè extarent. Verùm cum interierint, solæque superfuerint breves quædam lacinie, non erit inutile curare, ut istæ, qualescumque sint, Nicolao tributæ sententiæ, si fieri potest, ad generales sacro-

Can. 4.
dist. 33.

crorum canonum regulas exigantur. Jam Romani Correctores adnotaverunt, similia quædam constituta fuisse in Concilio Arausico 1. cap. 16. ibi: *Qui palam à Dæmone arrepti sunt, aliquando non solum non adsumendi ad ullum ordinem clericatus, sed, etsi aliqui jam ordinati sunt, ab imposito officio repellendi.* Addi poterat canon 13. Concilii Toletani XI. ibi: *Benè majorum regulis definitum est, ut dæmoniacis, aliisque passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat.* Præ ceteris clariùs id prosequitur Gelasius Papa I. ità scribens in epistola ad universos Episcopos, per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos, cap. 19. *Usque adeò sanè comperimus illicita quæque prorumpere, &c., quæ habentur in can. 5. dist. 33. quem integrum jam edidi suo in loco.*

Can. 49.
dist. 50.

Incertæ etià auctoritatis est canon 49. dist. 50., & nusquam illum reperi- tum esse testatur Antonius Augustinus in lib. 2. dial. 17. de emend. Grat. Ego puto tributam Nicolao eam ipsam Concilii Wormaciensis sententiam, quæ legitur in can. 50. eadem dist. 50., licet alià verborum specie inducta; neque enim id novum est Collectoris, cum ejusdem sæculi monumenta alià aliis interserere solerent, vel subicere, non designato nomine auctorum: aliàs autem scimus, Concilium Wormaciense celebratum fuisse anno circitèr pòst obitum Nicolai. Quòd si evidens in hanc rem mavis exemplum, illud exhibeo statim in can. 15. caus. 33. quæst. 2. qui, licet Nicolao Pontifici tribuatur, idem tamen, uti suo loco diximus, videtur esse cum canone Concilii Wormaciensis. Quòd si adhuc non nihil ex monumentis Nicolai velis huc referre, in medio ego exhibere potero Nicolai ejusdem epistolam, quæ adjicitur actis Concilii Moguntini scripta ad Episcopos Germaniæ, ubi inter cetera hæc leguntur: *De his, qui non spontè homicidium commiserunt, in vigesimo secundo capitulo Ancyran Concilii, qualiter agere debeant, definitum habetis.* Capitulum hoc Ancyran Concilii habes in can. 42. dist. 50.

Joannes Cochläus in sua collectione decretorum Nicolai Papæ, quod habetur in canone 3. dist. 97. scripsit pertinere ad epistolam missam ad Ludovicum Imperatorem: deindè paulò alitèr canonis sententiam delineavit, his verbis: *Licet nunquam Apostolica Sedis modus fuerit, absque signatis apicibus undecumque legationem suscipere, nos tamen sublimitatem vestram in nobilissimo viro, ac strenuo legato vestro honorantes, ejusque gravitatem, & eloquiorum illius veridicas cognoscentes assertiones, nihilominus eum absque epistola vestra suscepimus.* Nonnulla his in Gratiani Codice addidit Pithæus, testatus hæc eisdem canoni 3. esse subjienda: *Illud verò, quod idem Augustus dicebat, fuisse consuetudinis decessorum nostrorum tempore, ut ex quocumque regno aliqua legatio ad Sedem Apostolicam veniret, Optimates Romani interessent, modo verò nullus intersit præter Arsenium, ità non est. Verumtamen quid interest, utrum in suscipienda legatione omnes in unum Optimates Romani, an tres ex iis, vel duo, vel certè unus conveniat, dum tamen nihil reprehensibile, nihil propter, Deo custode, nos penitus ignoramus. Nam si reprehensione aliquid dignum geritur, non tantum de non convocata turba à vobis, quantum à Domino de hoc, quod malè geritur, potius redarguemur.* Undè verò hæc Pithæus deprompserit, non satis indicat, imò mihi non videtur cum ipso Gratiani monumento satis consonare, cum Gratianus canon verba contineat epistolaria ad Principem directà, at verba Pithæi ità concepta sint, ut ad tertium quemdam de Principe scripta videantur. Ceterum, quæ ibidè traduntur à Nicolao, generali disciplinæ conveniunt, etià recentioribus temporibus confirmatæ in Extrav. 1. de electione vers. *asserenti namque.* Ipse etià Nicolaus in epistola 2., quæ habetur in 1. Appendice epistolarum, Rhadoaldum, & Joannem Episcopos mittens in Franciam legatos, potissimum illud suasit, ut non alitèr suam perficerent legationem, quam solemnibus instructi Epistolis; & in epistola, quam scripsit ad Salomonem Brit-

Can. 3.
dist. 79.

tanorum Regem, ejusque conjugem, apud Mansium tom. 1. Supplementi pag. 973. professus, est se plurimum dubitare de suggestionibus nomine Principis ad se delatis, quod ex litteris quædam suspiciones falsitatis emergerent. Quod si Nicolaus cum Ludovici Principis legato minus scrupulosè agendum voluit, ex eo potissimum, quod legati fides per se ipsam extabat, nihil videtur, quod proponi possit adversus monumentum istud, utpotè quod exceptiones certis in casibus admittæ generalibus regulis non officiant, ac disciplinis.

De canone 2. caus. 2. quæst. 2. nihil est, quod ego singulari animadversione adicere possum, postquam Romani Correctores, & cum illis universi eruditi viri observaverint, non debuisse eundem Nicolao Pontifici adscribi, sed potius Isidoro Mercatori in Præfatione Conciliorum, eodem modo, quo perperam apud Gratianum laudatus est nomine Nicolai etiam canon 3. caus. 33. quæst. 2., qui habetur in eadem Mercatoris præfatione. Abstineo à referendis Pseudo-Isidori verbis, sive quod parum habeant apud prudentissimos viros auctoritatis, sive quod infinitus prope modum essem, si hujusmodi, seu similes sententias facile ex omnibus ferè Isidorianis Epistolis apocryphis eruendas in medium proferrem.

Antonius Augustinus in dial. 15. lib. 2. de emendat. Grat. ad canonem 3. caus. 6. quæst. 3. asserit, in ejus investigatione divinum superesse implorandum auxilium, cum destituti simus humano. Clarissimus Pithæus ad eundem canonem adjecit, illum referendum esse ad epistolam Nicolai ad Ludovicum Imperatorem, quod etiam adnotavit recentior Labbeanæ Collectionis editor Venetus in tom. 9. pag. 1533. ad marginem, ubi plura referuntur monumentorum Nicolai Papæ fragmenta. Gratianus paucis eandem sententiam perstrinxerat in can. 13. dist. 50. ibi: *Sophronium Placentinum Episcopum merito reproba-*

tum Nicolaus Papa ambos reconciliavit. Mendum sanè in alterutro Gratiani loco notatur, cum qui in can. 13. appellatur Sophronius, deinde in can. 3. appelletur Suffredus. Quidquid tamèn sit, ego facile adduci non possum eo, ut canonem istum habeam tanquam certum & genuinum Nicolai Pontificis monumentum. Me enim plurimum movet altum, quod in omnibus Nicolai I. actis servatur, silentium; quamquam enim ut plurimum hoc argumentum à silentio deductum non satis firmum per se sit quousque aliis non juvatur conjecturis, in hac tamèn re apud me gravissimum est. Nimirum novi, temporibus Nicolai plures, non ex Episcopis tantum, sed etiam ex Presbyteris fuisse Episcopali, seu Synodali auctoritate depositos, dejectosque, eosque fermè omnes ad Sedem Apostolicam appellatione interpositâ confugisse, plurimos etiam in pristinam Sedem, & Dignitatem restitutos. At novi præterea, quot fuerint in hac materie concertationes Episcoporum, & quot illarum adhuc in præsentia monumenta supersint. Sufficit in hanc rem evolvere acta Codicum, quæ à Collectoribus sub Nicolai temporibus congesta sunt, & passim occurrent præ oculis Episcopi, Presbyterique dejecti, pluribus dejectione confirmata judiciis, ac tandem non sine maxima animorum hinc illinc contententium exagitatione restituti. Cum verò frequentissima ibidem sit ceterorum, quâ dejectorum, quâ restitutorum, & quidè pluries iterata mentio; nullibi autèm ne verbum quidè de Suffredo, sive Sofronio fiat, qui à Gratiano Placentinus Episcopus dicitur; non video, qua de causa Gratiano sit adhærendum. Unum fortè quemquam morari posset Anastasii Bibliothecarii monumentum, videlicet Anastasius Nicolao Papæ coævus in ejusdem Pontificis vita ita scribit: *Nihilominus Seufredum Placentina Sedis Antistitem, à Sede propria cujusdam Pauli diaconi perfidiâ pulsum, per Legatos suos idem Papa Sedi sue restituit, & eundem Diaconum, qui Sedem illam*

Can. 2.
caus. 2.
q. 2.

Can. 3.
caus. 6.
q. 3.

illam proprio rectore superstite præsumpsit invadere, competenti cum suis sequacibus increpatione corripuit. Pro cuius etiã infausta, nefariaque præsumptione penitus amputanda sanctitatis studio jussit, & pro pace Dei Ecclesia ipsi jam sato præcepit Diacono, ut nec tale quid unquam tentaret peragere, nec eandem Sedem Placentinam, sive viveret Seufredus, sive moreretur Episcopus, repetere præsumeret, vel recipere. Sed hæc cum in ipsis Nicolai monumentis desiderentur, facilè quidẽ occasionem præbere potuerunt recentiori alicui Collectori, nonnulla ad hanc ipsam rem pertinentia comminiscendi: non tamèn satis exindẽ deduci potest, memorata Gratiani verba haberi posse tanquã firmum & solidum Ecclesiasticæ disciplinæ stabiliendæ præsidium. Ceterum, si nihilominus fortè quisquam monumentum istud velut germanum velit agnoscere, sequi commodè poterit Mansium, qui in Supplemento Labbeano tom. 1. pag. 995. illud refert ad Concilium Romanum VII. Nicolai.

Can. 4. 12. 9. 1. Non immemor diù in investigando auctore canonis 4. caus. 12. quæst. 1., jam enim ex decreto Ivonis & Burchardi codice collegerunt viri eruditi, canonem illum non ad Nicolaum Papam, sed ad Saligunstadinense Concilium pertinere. Reverà in canone 12. ejusdem, anno circitèr 1022. celebrati, ità legimus: *Statutum est etiã, ut adificia Laicorum, quæ Ecclesiis adjuncta sunt, auferantur, & nulla in atrio Ecclesiæ ponantur, nisi tantum Presbyterorum.*

Can. 1. 16. 5. Neque præterea diù immorandum est in investigando auctore canonis 1. caus. 16. quæst. 5. falsò tributi Nicolao Pontifici, qui tribuendus potiùs erat Concilio Arausicano I., etenim in canone 10. ejusdem, qui etiã relatus est inter canones Concilii Arelatensis II. num. 36., hæc leguntur. *Siquis Episcopus in aliena Civitatis territorio Ecclesiam adificare disponit, vel pro agri sui, aut Ecclesiastici utilitate, vel quacumque sua opportunitate, permissâ licentiã, quia prohiberi hoc votum nefas est, non præsumat dedicationem,*

quæ illi omnimodis reservanda est, in cujus territorio Ecclesia assurgit: reservata adificatori Episcopo hac gratiã, ut quos desiderat Clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, cujus territorium est, vel si jam ordinati sunt, ipsos habere acquiescat; & omnis Ecclesia ipsius gubernatio ad eum, in cujus Civitatis territorio surrexit, pertinebit. Et siquid ipsi Ecclesia fuerit ab Episcopo conditore conlatum, is, in cujus territorio est, auferendi exindẽ aliquid non habeat potestatem. Hoc solum adificatori Episcopo credimus reservandum. Addo his sequentem canonem, qui etiã est numero 37. in Concilio Arelatensi II., cum & iste non mediocrem possit Gratiano canonum lucem adferre. *Quod si etiã quicumque Ecclesiam adificaverit, & alium magis, quàm eum, in cujus territorio adificat, invitandum putaverit; tam ipse, qui contra constitutionem, vel restrictionem gratificari vult, quàm omnes Episcopi, qui ad hujusmodi dedicationem invitantur, conventu abstinebuntur: si ordinem excesserit, in reatu revocabitur.* Erant sanè hæc prima jurisprætronus, seu juris præsentationum initia, quæ si conveniunt aut Arausicano I., aut Arelatensi II. Conciliis, quorum tempore nondum jus præsentandi receptum fuerat, sed libera erat, sicut ordinatio Clericorum, ità beneficiorum collatio; non potuerunt tamèn ampliùs congruere temporibus Nicolai I., à quo propterea jure optimo memoratus canon est adjudicandus.

Canon 3. caus. 26. quæst. 7. integer legitur in epistola Nicolai, jam superius memorata, ad Rodulfum Archiepiscopum Bituricensem, edita primùm abs Joanne Cordesio, & ex eo à ceteris recentioribus Collectoribus cap. 4. ibi: *De his verò, qui pro criminibus penitentiam gerunt, & ad cingulum militiæ revertuntur, constat eos contra sacras regulas agere. Verùm, quia crimina non aequalia sunt, perhibesque alios horum propter nimiam hebetudinem in desperationem adiisse, alios ob hoc ad Paganos fugisse, tibi hoc committimus decernendum, nimirum qui loca, & tempus regionis illius, modumque culpe, nec non & penitentiam, & gemitus hominum ad confessionem venientium, præsens positus inspicere vales.* In

Can. 3. caus. 26. 9. 7.

Can.
caus. 30.
q. 2.

In lib. 2. de emendat. Grat. Dial. 18. ait Antonius Augustinus de canone 1. caus. 30. quæst. 2. *Inscriptionem non aliam inveni, quam hanc: Nicolaus Papa, apud Ivonem, & Gratianum, & Bernardum Papiensem, & Raymundum. Fontem tu nobis ostendes. B. Nili fontibus obscurior est.* Sanè apud Gregorium IX. nonnulla adjiciuntur Gratiani verbis, aliqua etià immutantur in cap. 2. de desponsat. impub. Ego in his tantum agnosco sententiam quamdam Nicolai Pontificis, quæ habetur in rescripto ejusdem ad Bulgaros, deinde apud auctorem Panormiæ, & eum secutum Gratianum paulò aliter digestam, quemadmodum in more habuerunt Collectores. Porro Nicolaus in memorato rescripto cap. 3. Bulgaros docens, quâ ratione sint contrahenda sponsalia, ait: *consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur.* Quæ verò apud Gregorium IX., quemadmodum & in prima Decretalium Collectione, adjecta fuerunt, ex recentiorum placitis profluxerunt; etenim sæculo Ecclesiæ duodecimo cœpit non improbari conjugium etià inter impuberes, dixerim meliùs, tolerari, dum gravissimæ emergerent causæ. Similem constitutionem ad hanc rem proferre possum ex Mansii Supplemento Labbeano tom. 2. pag. 670.; ibidè enim referuntur canones quidam Concilii, sub Ricardo Archiepiscopo Cantuariensi habiti anno 1173., atque inter eos num. 35. legitur ità conceptus: *Non contrahatur matrimonium inter aliquos infra annos, nisi ex dispensatione inter Principes, vel magnos viros, reconciliationis, vel pacis causâ.* Fortè ex canone isto profluere

potuit exceptio, tradita in dicto cap. 2. de desponsat. impub.: & quoniàm Nicolao tributa erant priora canonis verba juxtà ea, quæ ediderat Gratianus, faciliè etià sub Nicolai ejusdem nomine potuit eadem exceptio tradi.

Quod sub Nicolai nomine describitur in can. 57. de cons. dist. 4. legimus apud Ivonem in parte 1. Decreti cap. 87. sub hac inscriptione: *Nicolaus Papa Joanni Archiepiscopo Ravenna.* Deinde sequitur fragmentum his verbis: *Catechismi baptizandorum à Sacerdotibus uniuscujusque Ecclesiæ possunt fieri, sicut in sancta hac Romana, cui Deo auctore ministerium famulatus nostri exhibemus, Ecclesiæ, solemniter fieri comprobatur.* Hæc ad Joannem Ravennatem epistola hodiè non superest; attamèn Ravennatensi Ecclesiæ temporibus Nicolai præfuisse Joannem Episcopum minimè dubito, cum ejus fiat mentio in epistola ejusdem Pontificis ad Adonem Viennensem Archiepiscopum, quæ est 59. in editione Labbeana. Ejus autèm canonis occasio, quâ nimirum quæreretur, an liceret in unaquaque Ecclesiæ singularem catechismum baptizandis proponere, non aliena est à Nicolai ipsius temporibus; tunc enim non ignoramus rerum divinarum studia instaurata in Ecclesiis, quemadmodum deducitur ex canone 10. inter Lingonenses propositos Concilio Tullensi 1. apud Saponarias anni 859., ac proindè facile fuit varias propositas in variis Ecclesiis methodos, quibus Catechistæ ad baptizandorum institutiones uterentur. Atque id sufficere potest, ut verosimilis saltèm in re obscura laudati canonis fides, atque auctoritas habeatur.

Can. 57.
de cons.
dist. 4.

CAPUT LXXVIII.

De Joanne VIII.

Hadriani II., qui Nicolao in Romano Pontificatu successit, nullum apud Gratianum monumentum extat, dummodò excipias canonem i. dist. 63., quem jam expendi in prima operis parte, ubi actum est de octavo generali Concilio: quamobrem ad monumenta progredior, quæ Joanni VIII. apud Gratianum adscribuntur. Sunt autem sequentia.

Ex epistola ad omnes Episcopos.	Can. 21. caus. 17. q. 4. ex variis variorum monumentis congestus.
Ex epistola ad Rostannum Episcopum.	Can. 47. caus. 27. q. 2. incerta admodum auctoritatis.
Ex epistola ad Cenomanticum Episcopum Uticensem.	Can. 4. dist. 50. non dissonat à germana Joannis doctrina.
Ex epist. ad Anselmum Episcopum Ecclesiæ Lemovicinæ.	Can. 7. caus. 30. q. 1. paulò varius in diversis exemplaribus.
Ex epist. ad Vulbertum Episcopum Agrippinensem.	Can. 4. dist. 100. illius temporis adjunctis maxime consonat.
Ex epist. ad Clerum, & ordinem Salonitanum.	Can. 109. caus. 11. q. 3. paulò varius in diversis exemplaribus.
Ex epist. ad Paulum Episcopum Legatum in Pannonia, & Germania.	Can. 14. caus. 16. q. 3. jungendus cum can. 17. caus. 16. q. 3. & ex adjunctis illius ætatis explicandus.
Ex epist. ad Ludovicum Regem.	Can. 17. caus. 16. q. 3. jungendus cum can. 14. caus. 16. q. 3. & ex adjunctis illius temporis explicandus.
Ex epist. ad Demagum Ducem.	Can. 12. caus. 23. q. 8. consonat cum aliis ejusdem Papæ sententiis.
Ex epist. ad Angelbergam Imperatricem.	Can. 1. caus. 23. q. 8. incerta fidei, atque auctoritatis.
Adjiciuntur.	Can. 10. dist. 10. } simul jungendi, & ad Joannis VIII. epistolas parum tutò referendi.
	Can. 3. dist. 86. }
	Can. 11. dist. 96. non congruit Joannis VIII. temporibus.
	Can. 12. cau. 3. q. 4. consonat æquè & Nicolai I., & Joannis VIII. monumentis.

Can.

Difficilima fuerunt tempora, quibus Joannes VIII. Sedem Apostolicam tenuit post obitum Hadriani II. nimirum ab anno 872. usque ad finem anni 882. Occidentales Christianæ Provinciæ quatiebantur diuturnis contentionibus, quas, mortuo Ludovico II. Imperatore, trium in imperio, regnove successorum Caroli Calvi, Ludovici Balbi, & Caroli Crassi discidia pepere- rant: Orientalis Ecclesia adhuc turba- batur Photiano scismate; Photius enim nullum non lapidem movebat, ut Constantinopolitanam Sedem iterum occupa- ret, quemadmodum tandem occupavit, mortuo Ignatio Patriarcha, ipsomet Joanne Pontifice lato suffragio consen- tiente. Demum gravissimas molestias pati idem Pontifex debuit ob inferendas Sarracenorum incursiones, qui univer- sam Italiam miserando squallore con- fecerant, adeo ut necessarium fuerit li- bertatem annui census promissione quo- quo modo redimere. Hæc juvat initio generaliter attigisse, in quorum cons- pectu ad interpretationem Gratianeorum canonum accederemus.

De epistola ad omnes Episcopos

Fuit quidem Gratiano præbita oc- casio, tribuendi Joanni VIII. canonem
 Can. 11. 21. caus. 17. q. 4. caus. 17. q. 4.
 casio, tribuendi Joanni VIII. canonem
 21. caus. 17. q. 4., sive quod præ-
 cipua, quæ in illo exhibetur, sententia
 reverà habeat Joannem VIII. auctorem,
 sive quod ejusdem Pontificis nomine
 apud vetustiores Collectores laudatus
 idem canon fuerit; at verò non omnia
 verba ita captanda sunt, ut habeantur
 velut germana illius Papæ decreta. Multa
 quippè apud Gratianum sunt immutata
 multa abs Joanne traduntur non quasi
 propria, sed quasi tum à vetustis, tum à
 recentioribus Imperatorum legibus de-
 rivata. In editione Conciliorum inter
 acta Concilii Tricassini II. 878. sub
 Joanne celebrati, hæc epistola legitur:

Joannes Episcopus, servus servorum Dei, om-
 nibus Episcopis, Comitibus, Vice-Comitibus,
 Centenariis, Judicibus Catholicis in Hispania,
 & Gothia Provinciis degentibus, omnique po-
 pulo occidentali Catholico, salutem, & Apos-
 tolicam benedictionem. Noveritis, dilectissimi
 Filii, quia nos pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ
 jussimus congregari Synodale Concilium apud
 urbem Trekas. Ubi sedentibus nobis in corona,
 venit ante præsentiam nostram Siegodus (le-
 gunt alii: Sineboldus) primæ Sedis Narbo-
 nensis Episcopus, cum suis Suffraganeis Episco-
 pis, & detulit nobis librum Gothica legis, ubi
 nihil habebatur de sacrilegiis, & in eisdem le-
 gibus scriptum erat, ut causa, quas illæ leges
 non habent, non audirentur à judicibus illius
 patriæ, atque ita jus sanctæ Ecclesiæ suffocaba-
 tur ab incolis Gallia, & Hispania Provinciis.
 Unde nostra serenitas cum præscriptis Episcopis,
 inspectis legibus Romanis, ubi habebatur de sa-
 crilegiis, invenimus ibi à Justiniano Imperato-
 re legem compositionis sacrilegii constitutam in
 quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem le-
 gem præcipimus esse tenendam, quæ à Carolo
 est constituta pio Principe de compositione sa-
 crilegii, videlicet in triginta libras examinari
 argenti, id est, sexcentorum solidorum sum-
 mam argenti purissimi. Idedque, quisquis inven-
 tus fuerit reus sacrilegii, istam levio-rem com-
 positionem emendet Episcopis ipsis, vel Abbati-
 bus, sive personis, ad quas querimonia sacri-
 legii justè pertinuerit; & si ipse reus sacrilegii
 facere noluerit, tamdiu excommunicationi sub-
 jaceat, usquequod prædictam compositionem sex-
 centorum solidorum persolvat. Et si in hac obs-
 tinatione mortuus fuerit, corpus ejus cum psal-
 mis, & hymnis non deferatur ad sepulturam.
 Et præcipimus, ut in fine codicis legis munda-
 næ scribatur hæc lex. Hæc ipsa verba refe-
 runtur etiam apud Ivonem in parte 3.
 Decreti cap. 98. Inscriptionem aliam
 ejusdem monumenti nobis exhibet ex
 vetere quodam libro Antonius Augus-
 tinus in dial. 9. lib. 2. de emend.
 Grat. his verbis: Lex sacrilegum, edita à
 Joanne Papa coram serenissimo Ludovico Im-
 peratore, & Episcopis LIII. in Concilio Treca-
 cen-

censi, & eorum auctoritate juncta Gothica legi: Per defectum sacrilegii. Initium autem epistolæ his continetur: Joannes Episcopus servus servorum Dei omnibus Episcopis, per Narbonensem, atque Hispanicas Provincias consistentibus, Abbatibus, Presbyteris, cunctisque simul Ordinibus ministerio mancipatis, necnon Comitibus, Vice-Comitibus, Vicariis, Centenariis, Judicibus, & omnibus in potestatibus constitutis, & omni populo, & cuncta simul generali Ecclesia, salutem carissimam cum benedictione Apostolica. Auctore omnipotenti Deo mediantem, Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi an. DCCCLXXXVIII. XV. Kalend. Septembris Indict. 1. Domino videlicet Ludovico Sereniss. Rege anno 1. actum est hoc à nobis apud urbem Trechas pro statu Sanctæ Dei Ecclesiæ Synodale Concilium &c. Ibidem tamèn monet Antonius Augustinus, erratum esse, & pro notis illis an. DCCCLXXXVIII. Indict. 1. ita legendum putat an. DCCCLXXXVIII. Indict. 11., ut possit Joannis VIII. temporibus convenire. Ut interpreteris hanc Joannis epistolam, actis Tricassini Concilii insertam, observare debebis in primis nomine Gothiæ Provinciæ intelligi Galliam Narbonensem, utpotè quæ fuit unâ cum Hispania Gothis obnoxia; illi autem Narbonensi Provinciæ præfuisse Sigebodum, seu Sineboldum, superius memoratum, qui vehementer optaverat, ut Imperiales leges, adversus sacrilegos latæ, Gothicarum legum codicibus insererentur. Videatur Baluzius in notis ad Capitularia Francorum tom. 2. Capit. pag. 1118., & 1287. Non poterat præberi occasio magis opportuna renovandis Imperatorum legibus antiquis adversus sacrilegos, quam in eo ipso Concilio, in quo & Ludovicus Princeps, & Joannes Pontifex Maximus publico Ecclesiæ bono interfuisse feruntur, quemadmodum facillè demonstrari potest ex actis Concilii, prout habentur in tom. 2. Capitularium Francorum Baluzianæ editionis pag. 274. & sequentibus, ubi inter cetera habetur allocutio Papæ ad Ludovicum Regem. Aliàs autem operæ prærium erat, ut leges, adversus sacri-

legos latæ, utriusque potestatis auctoritate, vel intercessionem restaurarentur; etenim cum Sarracenorum vi sacra omnia turbata fuissent in scandalum bonorum omnium, per legum sanctarum restaurationem sacra omnia in pristinum decus, decebat, honoremque restitui. Observandum præterea erit, duplicis generis leges in medium productas fuisse ab Joanne VIII., quarum aliæ ex vetusto Romanorum Codice, aliæ ex Carolinis libris derivarentur. Ex vetusto Justiniano laudatam voluit Joannes legem Arcadii, & Honorii, quæ habetur in l. 13. Cod. de Episc., & Cler. ibi: Si venerabilis Ecclesiæ privilegia cujusquam fuerint vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum hoc quinque librarum auri condemnatione plectetur. Ex Carolinis legibus voluit laudatam Joannes eam Caroli Magni Imperatoris Constitutionem, quæ legitur in lib. 2. legum Longobardarum tit. 39. num. 4. ibi: Siquis in immunitate damnum aliquod fecerit, DC. solidos componat. Si autem homo furtum, aut homicidium, vel quodlibet crimen foris committens, & infra immunitatem fugerit, mandet Comes Episcopo, vel Abbati, vel Vice-Comiti, aut qui locum Episcopi, vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei eum. Quod si ille Episcopus, sive Abbas, sive Custos contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione solidos xv. culpabilis judicetur. Si autem ad secundam requisitionem eum reddere noluerit, solid. xxx. culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire noluerit, quidquid reus damnum fecerit, totum ille, qui infra immunitatem eum retinet, nec reddere vult,olvere cogatur. Et ipse Comes unicus habeat licentiam ipsum hominem infra immunitatem querendi, ubicumque eum invenire potuerit. Si autem statim in prima inquisitione Comiti responsum fuerit, quod reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fugâ lapsus est, sic statim juret, sive Episcopus, sive Abbas, sive Custos, quod ipse eum ad justitiam cujuslibet faciendam fugere non fecisset, & sit ei in hoc satisfactum. Si autem intraverit in ipsam immunitatem Comes collectâ manu, & quislibet

resistere tentaverit, Comes hoc factum ad Regem, vel ad Principem deferat, ubi iudicetur, ut sicut ille, qui in immunitate damnum fecerit, DC. solidos componere debet, ita qui Comitum collecta manu resistere tentaverit, vel præsumpserit, DC. solid. culpabilis iudicetur. Hanc Caroli Magni legem voluit insuper habitis veterum constitutionibus executioni demandari Joannes Papa, subiciens in Codicibus *mundanae legis* hanc ipsam Constitutionem esse adsuendam. Addidit Joannes, excommunicationis poenae subiectum esse eum, qui poenas indictas minimè lueret, quod sanè jam aliis Conciliorum decretis nupèr fuerat stabilitum, uti liquet ex Capitulari II. quod Baluzius retulit ad annum 814. in tom. I. Capitul. Francorum pag. 519. cap. 12. præsertim in illis verbis: *Talium verò scelerum patratioribus, nisi post predictam satisfactionem, nec vivis, nec mortuis communicare debemus.*

Exposui integram, ac germanam Joannis VIII. sententiam; nondum tamèn ista sufficere videntur ad interpretationem memorati canonis 21. caus. 17. quæst. 4., nam hujus canonis verba quidè priora usque ad versiculum *Sacrilegium committitur* faciliè ad ea, quæ dicta sunt, exiguntur; sed verba, quæ subsequuntur à laudato versiculo usque in finem canonis, aliò referri necessario debent. Itaque, quæ exhibentur in vers. *Sacrilegium committitur*, sunt, non Joannis VIII. Papæ, sed Ivonis, qui voluit clariùs exprimere in cap. 98. partis 3. Decreti, quod ex Joanne Papa describerat; nam ipse postquam exaravit verba Joannis VIII. quæ superius edidi, statim prosequitur Ivo: *Huc usque lex Papæ*, ac deinde hæc subjicit: *Sacrilegium enim committitur, si quis infregerit Ecclesiam, vel xxx. ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesie fuerint, vel in domibus, quæ infra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo, vel auferendo; seu qui injuriam, vel ablationem rerum intulerit Clericis, arma non ferentibus, vel Monachis, sive Deo devotis hominibus, ecclesiasticis personis. Non enim cappella, quæ infra ambitum murorum castellorum sunt,*

mittuntur, vel ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. Non sacrum verò de non sacro, quia non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem patriæ. Quæ sequuntur in vers. Siquis domum Dei apud Gratianum, pertinent ad Concilium, Ravennæ habitum ab Joanne VIII., convenientibus 130. Episcopis, anno 877., in quo hæc leguntur can. 5. Siquis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentia illius, cui commissæ esse dignoscitur, inde abstulerit, vel ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec conventus, & admonitus legitime satisfaciatur, sciat se communionem fore privatum. Si verò post secundam, & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur, ita ut secundum Apostolum nemini fidelium misceatur. De mûm, quæ legimus à vers. Siqui monasteria usque in finem apud Gratianum, referenda erunt ad Concilium Meldense anni 845., in quo can. 60. ita decretum agnoscimus. Ut hi, qui monasteria, atque sacrata loca, vel Ecclesias infringunt, & deposita, vel alia qualibet exinde abstrahunt, & Sacerdotes, ac viros ecclesiasticos non solum dehonorent, verum & diverso, atque adverso modo affligunt, velut sacrilegi canonice sententiæ, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur.

De epistola ad Rostannum Episcopum.

In veteribus Gratiani codicibus hæc erat adjecta inscriptio canonis 47. caus. 27. quæst. 2. *Joannes Chrisostomus Rostanno Archiepiscopo.* Romani Correctores Gratiani erratum emendaverunt ex Codice Ivonis, qui in parte 14. Decreti cap. 64. eadem verba referens, hanc exhibet inscriptionem: *Joannes VIII. Rostanno Archiepiscopo.* Alius esse nequit Archiepiscopus iste, quam Rostagnus Arelatensis, qui pluribus Conciliis, Joannis VIII. temporibus celebratis, interfuit, atque sub-

Can. 47.
caus. 27.

subscripsit. Ad eundem plures extant Papæ Joannis epistolæ, quales exhiberi possunt 93. 94., & 103., quibus patet Rostagnum Arelatensem vetera Sedis suæ privilegia iterum obtinuisse ab Apostolica Sede, nimirum ut Apostolicæ Sedis Vicarius constitueretur; quod se confirmavisse Joannes idem Papa testatur in epist. 95. ad universos Episcopos Galliæ. An verò epistola illa, quam memorato in canone Gratianus, & antè Gratianum Ivo recensuit, reverà Joanni adscribenda sit, plurimum dubito, non tam ex eo, quòd eadem inter ceteras epistolas à collectoribus editas non reperiatur, quàm ex eo, quòd verosimiles in contrarium urgeant conjecturæ, & quæ in eo canone traduntur editis aliis monumentis non bene conveniant. Enarratur ibidem, Athonem conquestum fuisse, uxorem, vel sponsam suam fuisse ab alio raptam. Causæ cognitionem Rostagno mandavit Joannes, ut illa discuteretur in Concilio Episcoporum, quod in vim Apostolici Vicariatus à Rostagno celebraretur, & ibidem raptor, & rapta communione privarentur, quoties primum conjugium quoquomodo turbarent. Scio quidem Arelatensi Episcopo inter cetera Vicariatus privilegia illud potissimum fuisse concessum, ut Gallicanorum Antistitem conventus idemtidem celebraret in gravibus causis, quemadmodum ex literis abs Joanne VIII. ad illum datis 93. & 94. facillè colligitur; at non video, cur mandari debuisset Rostagno, ut in levissima, ac facili quadam causa singulorum, in qua de raptu feminæ ageretur, Suffraganeorum suorum Concilium convocaret. *Siqua inquisitio de fide* (scribit Joannes ad eundem Arelatensem Antistitem in dicta epistola 94.) *vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos causa emergerit, quæ discerni difficilior possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur, atque decidatur &c.* In epistola etiam 95. ubi Joannes certiores reddit Gallicanos Episcopos de facultate Episcopo Arelatensi concessa, ita scribit: *Cui etiam injunxi-*

mus, ut, si quarundam causarum tale fuerit certamen exortum, in quo aliorum presentia opus sit, congregatis sibi numero competentibus fratribus, & Coepiscopis nostris, salubriter servata hoc aequitate discutiat, & canonica auctoritate definiat. Me præterea admodum movet, quod legitur inter acta Concilii Tricassini; anno 878. celebrati, ubi num. 5. legitur monumentum sub hac inscriptione. *Statutum Joannis Papæ adversus laicos, qui viventibus uxoribus alias ducunt, & contra Episcopos, qui de minore ad majorem Ecclesiam ambitus causa demigrant.* Verba Joannis VIII. ista subsequuntur: *Inter nonnulla necessitatum à sancta Synodo reclamatum est, quòd laicorum quidam, sortitis primò legaliter conjugii, postposito Dei timore, secundi, vel tertii, adhuc uxore vivente, conjugii copulam contrabant.* De quibus Otilo quidam, intrà Parochiam Rostagni Arelatensis Episcopi, & Eoldus intrà Ottramni Viennensis Archiepiscopi, talia fecisse multorum famâ refertur.... Nos quoque eorum, quos venerantèr imitamus, atque complectimur, quorumque statutis consentimus, Ecclesiarumque gubernationem tenemus, fulti virtute interdiciamus, & inherendo prohibemus, ne quisquam catholicorum taliter audeat amodò, & deinceps agere, & si, ut non optamus, battènis quidquam taliter actum est, dignâ poenitudine ecclesiastica corrigatur. Deniquè hac auctoritate apostolicâ virtute Dei nostri intercedimus, ut... laici redeant ad primum conjugium, sin autem vinculo anathematis innodentur. Quicumque conferet monumentum istud cum laudato Gratiani canone, facillè animadvertet, quantum discrepent invicem duo illa fragmenta in ea ipsa, quæ utrobique meo judicio proponitur, causa; ego enim Athonem apud Gratianum non alium esse puto, quàm Otilonem illum, de quo sermo institutus est in Concilio Tricassino, sive in statuto Joannis Tricassini Concilii actis adjecto: nisi dicere malis, duplicem similem controversiam tunc in eadem Rostagni Diocèsi emersisse, de qua separatim Joannes aut scribere, aut statuere voluisset. Cum verò id inverosimile prorsus videatur, aliàs Athonis, & Otilonis nomina maxi-

mè affinem habeant sonum, undè diversitas ex una Amanuensium oscitantia profecta videatur, mihi facilè persuadeo, canonem 47. Gratianum confectum fuisse ab auctore incerti nominis, qui vellet sententiam Joannis Papæ paucis perstringere adversùs raptos, illamque à ceteris sententiis, in eodem statuto contentis adversùs nonnullorum Episcoporum inertiam, separare; quam dum sejungeret stylum immutando, sententiam quoque ipsam præcipuam Joannis inflexit, atque à facti veritate detorsit. Quam ob rem, quicumque optabit germanam Joannis doctrinam accipere, poterit potiùs in nupèr exarato Joannis statuto consistere, illud sequi, & ex illo deducere, qualis esset Joannis tempore constituta adversùs raptos alienarum conjugum ecclesiastica disciplina.

De epistola ad Cenomanticum Uticensem Episcopum.

Quod Joanni VIII. ad Cenomanticum Uticensem Episcopum scribens
 Can. 4. Gratianus adtribuit in can. 4. dist. 50.
 50. apud Ivonem tum in cap. 114. partis 6. Decreti, tum in cap. 51. partis 10. adscribitur Joanni VIII. in epistola ad *Cennemocum*, seu *Cennomocum Episcopum Venetiensem*. Si antiquiores codices in dubio semper sunt præferendi, editio Ivonis vel ob unam vetustatis causam erit Gratiænæ editioni antehabenda. Ceterum ipsamet integra epistola hodiè non superest, sed tanquam monumentum quamdam privati hominis causam spectans facilè periit. Quod tamèn in eo ipso canone legitur, consonat cum germana canonum sanctorum prudentia, juxta quam & Gratianus idem in can. 29. dist. 50. concludere non dubitavit, Sacerdotes è gradu semèl dejectos ne post pœnitentiam quidè regularitèr esse restituendos, ita scribens adversùs eos, qui lapsos Clericos pœnitescentes facilè restituebant. *Sed forte major est in illis pietas, quàm in superscriptis CCCXVIII. Episcopis? Major in illis misericordia, quàm in Sancto*

Joanne Apostolico Papa? major charitas, quàm in reliquis sanctis Sacerdotibus &c. Eadem propemodum sententia expressa legitur in canone 5. Concilii Duziacensis II. anno 854. sub Joanne VIII. celebrati: quamquàm tamèn non inficias iverim, certis in casibus à generali ac severiore regula abs Joanne fuisse recessum, ac nonnullos ex Sacerdotibus lapsis post probatam pœnitentiam fuisse in dignitatem suam, atque officium restitutos: qua in re non regula constituta fuisse videtur, sed datus singularibus exceptionibus locus, ubi graves quædam causæ, aut singularis pœnitentiæ adjuncta id postulabant. Hinc in epist. 34. directà abs Joanne ad Anspertum Mediolanensem Episcopum, professus idem Pontifex, *se in eo periculoso tempore compelli ad penè cuncta dispensatoriè moderanda*, nihilominus subdit, homicidam, & homicidæ socium ab omni esse Præpositura pellendum sine spe restitutionis; & in epist. 146. ad Odonem Episcopum Bellovacensem scribit, non alitèr impuberes ipsos inter se rixantes deindè ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quàm si peracta ab ipsis pœnitentia *inculpabiles reperti fuerint.... servatis in omnibus Patrum regulis, & canonum institutis*. Id magis confirmatur ex epistola 149. ad Joannem Episcopum Ticinensem, ubi Joannes Papa rogavit, ut restitueretur Clericus post exactum pœnitentiæ quinquennium, quandò tamèn Clericus ille non homicidio causam dederat, sed intererat præsens, dum femina quædam furem interemisset; subjiciens tamèn, si id fortè impossibile visum fuisset, Apostolicæ Sedis judicio esse causam eandem reservandam. Itèm in epistola 283. ad Wilibertum Archiepiscopum Agrippinensem, ubi agebatur de restituendo Clerico, qui per annos undecim illatam sibi excommunicationis sententiam humiliter sustinuerat; & quod ex pollute consortio femina venenum adtraxerat, longè pœnitentiæ satisfactione purgaverat, non alitèr eum in priorem dignitatem revocandum voluit, quàm misericordia intuitu, atque ut precibus in-

inclinaretur petentis Episcopi. Videatur etiã ad hanc rem epistola 294. ad Athanasium Episcopum Neapolitanum, ex qua deducitur, quantã moderatione etiã cum lapso & pœnitente Episcopo Joannes Papa agendum esse decreverit.

De epistola ad Anselmum Lemovicinæ Ecclesiæ Episcopum.

Can.
caus.
q. 1.

Quod inscriptionem canonis 7. caus. 7. 30. quæst. 1. nihil aptius huc adferri potest, quàm quod ad eundem canonem tradit Baluzius, scribens, in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, & editionibus (addere potuisset Codicem Ivonis parte 1. cap. 306.) legi *Limozina*, vel *Lemozina*, exceptã primã editione Moguntina, in qua legitur *Lemovisina*; in codice vetere Monasterii Rivipullensis, & apud Anselmum lib. 10. cap. 30. legi *Lemosina*. Addit vir eruditus, Anselmum Lemovicensem Episcopum, ad quem scripta est Joannis epistola, Synodum suam plenam habuisse Lemovicæ Civitate anno 897. ordinationis suæ anno 28., ut patet ex charta, edita à Clarissimo Viro Christophoro Justello in probationibus historiæ Vicecomitum Turenensium pag. 14.; undè colligitur, factum illum fuisse Episcopum anno 869., itè in Chartulario Ecclesiæ Lemovicensis extare quamdam chartulam Frotarii militis, datam anno 871. indictione 4. regnante Ludovico Rege filio Caroli Regis in Aquitanorum Regno anno 5.; in qua Anselmus Episcopus nominatur. In editione Conciliorum Veneta Labbeana ad annum 867. legitur Privilegium, Monasterio Atrebatensi concessum, cui inter plures Episcopos Anselmus Lemovicensis subscripsit, quemadmodum etiã subscripsisse legitur actis Concilii Pontigonensis anni 876. Quid plura? Inter epistolas Joannis VIII. in ea, quæ habetur numero 121. scripta ad Episcopos plurimos, pari exemplari ad singulos misso, adnotatur, simile exemplar etiã ad Ansel-

mum Lemovicensem fuisse directum. Integra autem epistola hodiè edita est inter epistolas ejusdem Joannis Papæ num. 188., quam hic describere juvabit, cum nonnulla sint apud Gratianum paulò alitè descripta; unà etiã juvabit adnotare ea, in quibus in Codice Ivonis quoddam discrimen agnoscitur. Ad limina Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo, nomine Stephanus, orationis causâ veniens, nostro Præsulatu suggerendo innotuit, quod filium suum in extremo vitæ positum, nec baptismatis undâ lotum, absentia scilicet Sacerdotum necessitate cogente baptizasset, eumque ipse propriis manibus retinendo suscepisset; atque pro hujus rei negotio, notitia tua patefacto, reverentia tua quasi zelo rectitudinis flagrans præsatum hominem à sua judicaverit conjuge separandum; quod fieri nullatenus debet, dicente scripturâ: à Deo junctam viro esse uxorem; & quod Deus conjunxit, homo non separet: Undè & Dominus in Evangelio neminem posse dimittere uxorem suam, nisi causâ fornicationis, apertissime jubet (paulò alitè Ivo: Undè & Dominus in Evangelio ait: nemo dimittere potest uxorem suam, nisi causâ fornicationis). Quapropter & Nos tanta auctoritatis jussione præcipue freti, dicimus omittendum esse, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam baptizandi hoc opus etiã Laicis fidelibus juxta canonicam sanctionem, si necesse fuerit facere, libere conceditur. Undè si prædictus genitor filium suum corpore morientem adspiciens, ne animam morte perpetuâ pereuntem dimitteret, sacri baptismatis undâ lavit, ut eum de potestate auctoris mortis, & tenebrarum eriperet, & in regnum Christi jam regeneratum indubitanter mitteret, bene fecisse laudatur (legit Ivo: & eum de potestate.... eripuit, & in regnum.... misit, bene fecisse laudatur.) Et idcirco cum sua uxore sibi jam olim legitime sociata impune, quamdiu vixerint, judicamus manere conjunctum, nec ob hoc contra præfatas auctoritates divinas aliquatenus separari debere. (legit Ivo: Et idcirco suam uxorem sibi jam olim optime sociatam impune.... manere conjunctam, neque ob hoc.... separari debuisset.) Data VII. die mensis Junii indictione XII.

De epistola ad Vulibertum Episcopum Agrippinensem.

Periit quidè epist. Joannis ad Vulibertum, seu, ut alii scribunt, Wilibertum Agrippinensem, sive Coloniensem, qualis exhibetur apud Gratianum in can. 4. dist. 100.: verum ex aliis monumentis epistolæ illius, sive canonis argumentum deducitur, & demonstratur auctoritas. Jam à temporibus Hadriani II., qui Joannem præcessit, depositus fuerat ab Archiepiscopali Sede Coloniensi Guntharius, & quidè auctoritate Apostolicâ, ita tamèn, ut nondum ejus causa absoluta fuisset, quoniàm Hadrianus sponderat se iterum controversiam excussurum, iterumque judicaturum. Intereà verò in locum dejecti ordinatus fuit Vulibertus, nescio cujus auctoritate, consentiente quidè Ludovico Germaniæ Rege, de ordinatione autèm conquerente Pontifice Maximo, qui in epist. 27. ad eundem Ludovicum ita scribit. *Miramur præterea, gloriam vestram in proficiendo Episcopo Agrippina Colonia tam indiscretè præbuisse consensum; cum evidentissimè scires, quòd Apostolica Sedis judicio, atque consultu ibidem debuerit ordinari Antistes, cujus censurâ nupèr fuerat eadem Ecclesia suo privata Rectore. Et quidè, quod pòst judicium Sedis Apostolicæ factum est, durè suscepimus: sed quod tua super hoc devotio, quam circà nos habere probaris, omnimodis tacuit, durius æstimamus. Præcipuè, quia Guntharii dudum Archiepiscopi causam, antequàm in locum illius substitueretur Episcopus, nos iterum audituros, & vocem ejus admissuros fore spondimus. Præfatam quippè ordinationem nec confirmamus, nec ratam habere decernimus, quousquè ille, qui ordinatus est, nostra exhibeatur præsentia, & utraque pars coràm nobis discussa, conventus Synodalis perpendatur audientia. Nondum, ut conjicio, absoluta fuit hæc eadem causa temporibus Joannis VIII. qui prudenter concessionem pallii novo Episcopo in opportunius tempus differre voluit, allegans aliquot causas, quæ in laudato can. 4. describuntur. Erat*

enim jam tùm receptum, ut Archiepiscopi pallium à Sede Apostolica peterent, quemadmodum deducitur ex epistolis Joannis VIII. 93. 94. & 95.: quamobrèm Vulibertus nihil magis anxie quærebat, quàm pallii usum, quo obtento, quasi probata ab ipsamet Apostolica Sede sui consecratione, facillè Episcopatum suum pacificè possideret. Verosimile tamèn est, Joannem Papam tandèm illius ordinationi morem gessisse, quemadmodum liquet ex epistola ejusdem Pontificis 283. ad Wilibertum Agrippinensem Episcopum scripta, ubi Joannes illius Episcopi sollicitudinem Episcopalem, & prudentiam Sacerdotali vigilantia junctam plurimùm laudat; quemadmodum etiàm liquet ex eo, quòd postea Vulibertus ipse Episcoporum Concilia celebravit, & præsentia sua, ac subscriptione firmavit, quale demonstrari potest Concilium Coloniense anni 873., & aliud Coloniense anni 888. Ex hoc verò ipso, quòd anno 873. celebraverit Concilium, quo sanè tempore jam pallium obtinuerat, deducitur perspicuè canonem memoratum 4. editum fuisse, aut anno ipso 873., aut 872., cum primùm Joannes VIII. Pontificiam Sedem ascendit; ac propterea miramur indè magis Joannis Papæ moderationem, qui in sui Pontificatus exordio in re gravis momenti, non præcipientem tulit sententiam, sed, antequàm pallium petenti concederet, de pluribus facti adjunctis se certiolem fieri postulavit.

De epistola ad Clerum, & Ordinem Salonitanum.

Emendanda est inscriptio canonis 109. caus. II. quæst. 3. atque legendum: *Joannes VIII. Clero, & Ordini Salernitano*; ita enim legitur apud Ivonem in parte 14. cap. 55., nec non in Collectione epistolarum ejusdem Joannis Papæ, ubi eadem epistola habetur numero 311. his verbis: *De illis Presbyteris, qui tempore sanctissimi decessoris nostri Domini Papæ Nicolai excommunicati sacrum ministrant*

Can. 109.
caus. II.
q. 3.

risque

ritum contingere præsumpserint, ipsi in se damnationis, sicuti sancti canones statuunt, sententiam incurrerunt. Tamen, quia miseratione Apostolica veniam solet præstare correctis, ob multitudinem misericordie illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sanctâ communionem agnati studeant tribus continuis annis per hebdomadam omni secundâ, & sextâ feriâ, aut à vino, aut à cibo (animadvertendum est in aliquibus Codicibus legi aut à costo cibo; apud Ivonem autem habetur, aut aceto; solus propterea Gratianus habet, & à carne) penitus jejungere, & ultra lugenda nequaquam committere. Similem, imò benigniorem, dispensationem concessisse video Joannem VIII. in epistola 16. ad Anspertum Archiepiscopum Mediolanensem, qui, non obstante excommunicatione, Sedis Apostolicæ auctoritate inflicta, in despectum, & injuriam patrum canonum, ut ibidem legitur, sacrum ministerium egerat, & Missam celebrare præsumpserat; quod sine pœna dimissum voluit prudentissimus Pontifex, dummodò in proxima Synodo, apud Sedem Apostolicam celebranda, se Mediolanensis Episcopus purgaret.

De epistola ad Paulum Episcopum, in Pannonia, & Germania Legatum, & de epistola ad Ludovicum Regem.

Can. 14. Jungere juvat duas epistolas, apud
& caus. 16. Gratianum relatas in can. 14., & 17.
3. caus. 16. quæst. 3., quarum prior abs
Joanne VIII. scripta dicitur ad Paulum
Episcopum, & Sedis Apostolicæ in Ger-
mania, & Pannonia legatum: posterior
ad Ludovicum Regem; etenim in utra-
que eadem sententia eisdem etiâ ferè
verbis exprimitur: aliâs autem istæ ad
Paulum Legatum, & Ludovicum Re-
gem epistolæ adhuc in latebris delites-
cunt. Vix unam ex illis indicavit Balu-
zsius, qui in lib. 1. cap. 5. de concord.
Sacerd., & Imperii Petri de Marca ita
adnotavit, ad num. 4. *Eam præterea con-
firmat epistola nondum edita Joannis VIII. ad
Paulum Episcopum Anconitanum, surgentem*

legatione in Germania, & Pannonia. Non solum,
inquit, intrâ Italiam, & ceteras Hesperie Pro-
vincias, verum etiâ intrâ totius Illyrici fines,
consecrationes, ordinationes, & dispositiones
Apostolica Sedes patrare antiquitus consuevit.
Istius epistolæ fragmentum habetur apud Gra-
tianum 16. quæst. 3. cap. 14. Sunt sanè in-
ter editas Joannis epistolas aliquæ ad Lu-
dovicum Regem, aliquæ ad Paulum An-
conitanum Episcopum, & in Germa-
nia, ac Pannonia Legatum, sed ad illas
non pertinet Gratiani fragmentum. Is
idem Paulus interfuit tamquàm Sedis
Apostolicæ Legatus Synodo Photianæ
anni 880., quemadmodum ex actis illius
Concilii constat. Extat etiâ commo-
nitorium Joannis Papæ, eidem Paulo
Legato datum, quod insertum est in ac-
tis Concilii Romani III. anni 879., sed,
istud fuisse à Photio corruptum, Collec-
tores ipsi testantur. Quid ergò agen-
dum erit, ut laudati canones ad germa-
nas Joannis sententias exigantur? Cum
desint epistolarum propositarum exem-
plaria edita, mihi curandum videtur,
ut ex verosimilibus illorum temporum,
locorum, ceterisque id genus adjunctis,
quoad fieri possit, Papæ sententiam, si
non omnino adsequar, saltè attin-
gam.

Quod in primis attinet ad canonem
17., cujus verba ad Ludovicum Re-
gem diriguntur, puto eò referendum illum
esse, quò studium Joannis VIII. apud
Ludovicum Principem ferebatur. Vi-
delicet, cum plures essent, præsertim
ex Paganorum numero, qui res Italiæ
variis incursionibus, atque deprædationi-
bus vexabant, eamque ob rem plura
in Romanam Ecclesiam incommoda
emergerent, ac fierent detrimenta, nihil
sollicitius persequabatur Joannes, quàm
Ludovici Regis animum, & probatam
ergà Romanam Ecclesiam benevolenti-
am excitare, ut pius Rex Ecclesiam
tueretur, resque Ecclesiasticas ab im-
piorum invadentium manu diriperet,
quod studium maximè liquet ex epis-
tola 197., que habetur inter Labbeas
in recentiore editione. Hinc, cum
ad-

adversus Ecclesiam potuisset à possessorebus opponi numerus annorum, sive diuturna præscriptio, commodè potuit Joannes replicare, asserendo, *Ecclesia privilegia nullis temporibus angustari, nullis regnorum portionibus præjudicari*; atque in eam rem confirmandam plurimum facere poterat allegare veterum ipsorum Imperatorum constitutiones, quibus centenaria tantum præscriptio Ecclesiæ Romanæ nocere posse probatur. Res ita explicata satis indicat, quænam sit germana ejusdem canonis interpretatio; neque enim satis firma videtur mihi esse nonnullorum opinio, qui scripserunt, centenariam tantum præscriptionem adversus Romanam Ecclesiam nocere posse, non solum post tempora Bonifacii VIII. vi capituli 2. de præscript. in 6. sed etiam à temporibus Joannis VIII. quasi ejus disciplinæ Joannes, non Bonifacius, auctor fuerit. Etenim verba Joannis in dicto can. 17. non eò tendebant, ut indicaretur, qualis præscriptio demum Romanæ Ecclesiæ noceret, sed ut indicaretur ab inuasoribus Ethnicis, & Ecclesiam vi armorum vexantibus, nullam posse præscriptionem, ac possessionem opponi, eo velut adminiculo accedente, quod Imperatores Romani veteres ne ipsi quidem ordinariam adversus Ecclesiam possessionem, seu præscriptionem admisissent. Quod si ad Romani Juris capita quæcumque controversia exigatur, liquet ex l. 23. Cod. de sacros. Eccles. Justinianum habuisse eam mentem, quâ definiret res ecclesiasticas nullâ unquam temporis metâ circumcludi; sed deinde sanxisse, omnibus generalitèr Ecclesiis, piisve causis solam obesse posse præscriptionem centenariam; quod confirmatum præterea fuit in Novella 9. Justiniani, ad Pontificem Romanum directâ. Tandem verò Justinianus idem voluit etiam quadragenariam admittendam præscriptionem in Ecclesiis omnibus in Nov. III., & 131. cap. 6.; neque videtur renovata vetus disciplina unius centenariæ præscriptionis, nisi temporibus

Bonifacii VIII. favore Romanæ Ecclesiæ; quin ad verba dicti canonis 17. respectus habeatur, quibus non illum præscriptionis legitimum esse terminum volebat Joannes, sed tantum, exemplo veterum Imperatorum, qui singularibus privilegiis res ecclesiasticas tuebantur, ne ab aliis vindicarentur, voluit stimulos addere Ludovico religioso Regi, ut & ipse utilitatibus Ecclesiæ studeret, nec diutius sineret Ecclesiastica bona à Paganis occupari, & detineri.

Quod verò adinet ad canonem 14. cujus verba ad Paulum Anconitanum Episcopum, & Sedis Apostolicæ legatum in Germania & Pannonia, diriguntur, puto referendum esse ad gravissimam illam concertationem, quæ tunc temporis suborta fuit inter Romanum Antistitem, & Ecclesiam Constantinopolitanam, occasione Bulgariæ recens ad Christi fidem conversæ; hanc enim provinciam Patriarchatui suo obnoxiam Græci iidem asseruerunt, quod jam attigi in præcedente capite. Præcipuum Constantinopolitanæ Sedis fundamentum in eo positum erat, quòd olim Bulgari ipsi Constantinopolitanis parerent, ac propterea jure quodam vetustissimo usus Bulgariam sibi Patriarcha Constantinopolitanus assereret. Paulus Anconitanus Episcopus, qui legatione Pontificiâ fungebatur in vicinia Bulgariæ, aliquandò etiam in ipsam Urbem Constantinopolitanam missus causâ componendorum dissidiorum, quibus causam dederat Photius Constantinopolitanus, mandato Joannis Pontificis illud recipere debuit, ut assereret annorum veterum numerum parum prodesse, eo magis ubi intermedia tempora profluxissent, quibus Bulgari à Paganis detinebantur. Hoc mandatum Paulo Episcopo, & Legato datum faciliè agnosces in citato canone 14., quem propterea ex his præactis faciliè commodèque poteris interpretari.

De Epistola ad Demagum Ducem.

Can. 12.
caus. 23.
q. 8.

In omnibus Gratiani Codicibus, sive recentioribus, sive vetustis hæc habetur inscriptio canonis 12. caus. 23. quæst. 2. *Joannes VIII. Demago Duci glorioso.* Non defuerunt, qui testati sunt, in aliquibus Codicibus pro *Demago* legi: *Hermanno*. Apud Ivonem, cujus codex velut antiquior Gratiano majori videtur præditus auctoritate, in parte 10. cap. 70. ubi eadem ipsa canonis verba leguntur, dummodò pro verbis illis Gratiani, nisi eos compescueris, verba ista substituas nisi eos compresseris, hæc inscriptio exhibetur: *Joannes VIII. Domagol Duci glorioso.* Utinam verò superesset in præsentia Joannis epistola, non solum, ut integra exindè redderetur scripturæ editio, verum etiam ut facilior & commodior, velut ex integro textueducta, redderetur interpretatio. Sed unà cum aliis monumentis epistola hæc periit, neque aliud illius extat fragmentum, quam quod in dicto canone 12. apud Gratianum habemus. Ceterum nemo exindè colliget, de auctoritate ejusdem canonis dubitari quoquo modo posse; etenim, quidquid ibidem legitur, sæpissimè in aliis Joannis VIII. Epistolis repetitur, nimirum ex epistolis ejusdem Pontificis, quarum numerus tercentas multum excedit, inter editas, paucas admodum invenies, in quibus non conqueratur religiosus Papa de rebus Ecclesiæ Paganorum, & Paganis faventium incursionibus, & deprædationibus miserandum in modum obnoxiiis, in quibus non omnes passim, præsertim potentes Principes, & Gloriosos Exercituum Duces extimulet, ut prædonum, & impiorum impetus cohibeant, frangant, conficiant. Videatur inter ceteras epist. 43. ad Gregorium Imperialem Pædagogum, epist. 54. ad Carolum Calvum Imperatorem, & epist. 172. Quibus addas epistolam 22. ad Lambertum Comitem, statim sententiam ipsam, quæ in dicto can. 12. legitur tibi exhibitam agnoscas. Ità legitur ibi: *Rogamus, ut.... quæ*

nostrum de tuis hominibus Pontificium pulsant, emendare nullatenus pratermittas; non enim speramus, ut talia scias, qualia ab eisdem tuis hominibus in nostris finibus perpetrantur. Quæ oportet gloriam tuam studiosè inquirere, & (sicut condecet) pro Dei, & nostro amore omni conamine emendare, quia tam hominibus S. Petri Apostoli, quam hominibus Guidonis, tui homines, sicut fertur, innumera mala faciunt, & rapinas multas exercent. Quæ rogamus statim emendare facias, & tibi subjectis ultra tale quid facere non consentias. Verum, si id fortè emendare te non posse fateris, ut cum pace tua dicamus, in pravos, atque iniquos homines illos ob tui amoris dilectionem tuo consensu adhibito, nostri Apostolatus sententiam dabimus, & quousquè respiciant, à liminibus sanctæ Ecclesiæ sequestrabimus. In conspectu epistolæ hujus quis dubitare poterit sententiam canonis 12. caus. 23. quæst. 8. à sententiis Joannis esse alienam, licet injuriâ temporum epistola illius Pontificis integra deperierit? Non nihil etiam in eundem canonem traductum fuisse videtur ex can. 3. dist. 86., sed de hoc agendum erit inferiùs.

De Epistola ad Angelbergam Imperatricem.

Angelberga Imperatrix, mortuo Ludovico II. Augusto conjuge, à filiis suis, de imperio, regnove capessendo ac retinendo valdè sollicitis, plura pati incommoda debuit; verebantur enim illi, ne mater in Bosonem Comitem & generum Imperii jura transferre curaret. Hinc Vidua Augusta, ex ea suspitione in exilium missa, frequenter obtestata est officia Joannis VIII., qui filios Principes per epistolas sapiùs hortatus est, ne eamdem defatigarent amplius, illos de concepto anxio timore data fide liberans, imò etiam plurimum Episcoporum officia requisivit, ut apud Principes eamdem ob causam intercederent Plures extant editæ Joannis VIII. ad Imperatricem epistolæ, nimirum 43. 83. 86. 91. 92. & 204., sed in nulla ex illis reperire possumus, quæ tradi-

Can. 1.
caus. 23.
q. 8.

dit Gratianus in can. 1. caus. 23. quæst. 8., neque ibidem vestigium reperiri potest, unde dignoscatur, quam ad rem Gratiani canonis sententia pertineat: imò adeò anceps in eo fragmento reddita est Pontificis propositio, ut in utramque partem flecti facile possit; etenim videtur hinc Joannes Papa non satis probare, Episcopum Joannem *de armis tractare*, quòd munus illud *terrenæ potestatis est*; illinc videtur eundem Episcopum quodammodò redarguere, quòd arma tractare, & militiam sæcularem exercere formidet, & nimium vereatur. Quid ergo? Non possum non concludere, dubiam esse monumenti illius fidem, atque incertam auctoritatem. Ceterum, si conjecturis in re ancipiti indulgendum est, referendus erit canon eo, ut intelligatur de Joanne Episcopo Ravennate, cujus præsidio multum fidebat Joannes Papa, atque futurum sperabat, ut res Ecclesiasticæ, Paganorum vi & incursionibus concussæ, redderentur incolumes, ablata etiam restituerentur. Cum Joanne Ravennate necessitudine jungebatur Angelberga, quamobrèm non dubitavit Joannes VIII. ità ad Angelbergam scribere in epist. 92. inter editas: *Ceterum rogamus, ut Joanni Episcopo Ravennati mitatis epistolas ex nostra parte consolatorias, incitantes, ut pro nobis orationes faciat, & contra Dei inimicos se preparare nequaquam formidet, & nostris fidelibus Romæ legatos consolando transmittat &c.* Neque verò novum fuit Joanni Episcopos eà ratione excitare; quemadmodum facile deducitur etiam ex epist. 45. ad Ajonem Episcopum; quidquid enim à Nicolao statutum legamus in can. 19. caus. 23. quæst. 8., singularem tamèn disciplinam temporibus Joannis postulare videbantur singularia illius ætatis adjuncta, quibus nihil adeò sacrum, & religiosum erat, quod non Paganorum militum vexationibus subja ceret.

De ceteris capitibus, Joanni VIII. tributis.

Inter ceteros canones, qui apud Gratianum Joanni VIII. Pontifici tribuuntur, duo potissimum sunt, quos jungere oportuit, videlicet canon 10. dist. 10., & can. 3. dist. 86., etenim uterque apud Ivonem uno ferè contextu descripti leguntur in parte 6. Decreti cap. 115. his verbis: *Idem* (id est, Joannes VIII.) *ad Ludovicum Imperatorem. Vides, fili carissime, quia, quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur. Item. Facientis procul dubio culpam habet, qui, quod potest corrigere, &c., quemadmodum exhibentur apud Gratianum. Ex quibus adparet, Ivonem quidèm voluisse priora illa verba, vides, fili charissime.... dissolvi meretur, nomine Joannis ad Ludovicum Imperatorem scribentis recitare, quemadmodum ea ipsa alio in loco recitavit, nimirum in cap. 230. partis 4.; at verò non ità voluisse intelligenda posteriora verba illa: Item. Facientis &c.; nam particula item demonstrat, Collectorem ad alia disjuncta gradum fecisse, quemadmodum juxtà similem scribendi formulam ex aliis capitibus numero plurimis perspicuè colligitur. Itaque Gratianus in referendo can. 10. dist. 10. vestigia Ivonis pressit, & quod duobus in locis Ivò tribuerat Joanni scribenti ad Ludovicum Augustum, ipse in dicto canone 10. eodem modo descripsit; verum in can. 3. dist. 86. errore facti lapsus est Gratianus, qui putavit ab Ivone descriptum esse nomine epistolæ Joannis ad Ludovicum Imperatorem, quod pòst verba Joannis ad Ludovicum Imperatorem scribentis subiciebatur. Sanè, quod spectat verba canonis 10. dist. 10., dicere quidèm possumus, ibidem directam epistolam ad Ludovicum II. Augustum, quem superius diximus fuisse Angelbergæ maritum: imò ulterius progredi licebit, ajendo eam sententiam pertinere ad speciem, quam continuator Pontificalis retulit in vita Joannis VIII., scribens, Ludovicum*

Can. 10.
dist. 10.
& can. 3.
dist. 86.

Imperatorem ab Adalgho Beneventano Duce adactum fuisse timore vitæ, ut rejurando firmaret, nunquam se Beneventi fines ultrâ intraturum, neque ex periculo injuriæ tunc sibi illatæ vindictam aliquandò exacturum; deindè verò ab eodem Pontifice Joanne absolutum jurisjurandi vinculo fuisse Ludovicum, cum gesta contrâ publicas leges rescindi per leges publicas mereantur; verùm certa non est hæc interpretatio, cum integra Joannis ad Ludovicum epistola perierit, & vix supersit memoratum Gratiani fragmentum, quod itâ in dubio fortè juvabit interpretari, ubi commodior nulla alia esse interpretatio potest. Quod verò spectat ad canonem 3. dist. 86. jam adnotaverunt Romani Correctores, illum esse variis laciniis contextum, illis præsertim, quæ ad Mercatoris epistolas facile exigenterentur. Non immoror diutius in illis investigandis, cum contineantur ibidem nonnullæ breves sententiæ, quarum singulæ idem omninò significant inter se collatæ; erant autem quædam dicendi formulæ, quæ passim sæculo Ecclesiæ nono recinebantur velût adagia probatissima: Hinc ad instar earum itâ scriptum legimus in cap. 386. lib. 7. Capitularium editionis Baluzianæ: *Omnibus fidelibus notum fore desideramus, quod quorumdum peccatorum alienorum consensu, nisi ea emendationis, & salutis causâ prodiderint, delinquant: Undè scriptum est: nihil prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti. Et alibi: non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, rei sunt.* Adde his canonem 3. 4. & 5. dist. 83. junctis meis in eosdem canones adnotationibus.

Can. 11.
dist. 96.

Nullibi inter monumenta Joannis VIII. reperire possum verba canonis 11. dist. 96., undè vacuus omninò non abeo à dubitatione, ne fortè canon idem falsò illi Pontifici adscriptus fuerit, præsertim quòd antiquiorem ex Collectoriis, qui eum sacris codicibus insertuerunt, non agnosco, quàm Anselmum Lucensem, cujus in monumentis veterum referendis integritas, ac fides pa-

rùm probatur, & quidè potissimum in iis, quæ ipsius proposito inservirent. Sed si fortè hæc parvi à nonnullis existimentur, plurimum auget dubitationem meam singularis observatio, dum animadverto, non solum nullam occasionem oblatam fuisse Joanni VIII. itâ disserendi, quemadmodum in illo canone legimus, sed eam fuisse oblatam potius occasionem, quâ diversis admodum verborum formulis Imperatorem alloqueretur. Siquidè ibidem exhibetur Joannes quasi de Imperatore conquestus, quòd Ecclesiasticis sese negotiis immiscerét. Non conveniunt hæc temporibus Joannis. Vel enim intelligenda illa sunt de Imperatore, qui erat in Occidente, Carolo Calvo, aut etiâ ejus filii. Quis autem ignorat, quot precibus usus fuerit Joannes, ut Principes illos ad occurrendum labentibus Ecclesiæ rebus vehementissimè concitaret, quin tamèn, prout postulaverat, cum effectu obtinisset, Carolo Calvo morte prævento. Id dignoscitur passim ex editis ejusdem Pontificis epistolis. Aliàs autem tantum abest, ut Joannes de Imperatore conquereretur, quin potius illum in epist. 47. prædica-verit *Ecclesiæ patronum invictum, defensorem potentem, & strènuum adiutorem, & in omnibus ecclesiasticis utilitatibus quasi vindicem Dei ministrum.* Quid, quòd in epist. 70. ad Archiepiscopum Ebreðunensem improbavit electionem cujusdam Episcopi, quòd facta esset adversùs aliam Imperatoris electionem? Quid, quòd Joannes idem Episcopum Vercellensem à Carolomanno Rege eligendum postulavit in epist. 171. & 187.? Addi his potest epistola 221. 222. & 223., in quibus agitur de simili Episcoporum Mediolanensis, ac Vercellensis electione. Vel quisquam dixerit, referendum esse canonem ad Orientis Imperatores, quales erant Basilius, aut Constantinus, aut Alexander? sed istorum ergà Ecclesiam, & res ecclesiasticas propensionem semper laudavit Joannes, quemadmodum constat ex ejus epistola 169. ad Gregorium Primicerium, ex epist. 80. & 81.

ad Basilium Imperatorem, ex epistola 199. ad Basilium, Constantinum, & Alexandurum Imperatores, & ex epist. 251. ad Imperatores Augustos. Qui ergo voluerit cum his epistolis omnibus, & germanis Joannis Papæ monumentis memoratum Gratiani canonem conferre, facile concludet, canonem illum aut temporibus, aut sententiis Joannis VIII. minimè congruere; proptereaque recensendum esse inter ea monumenta, quæ Anselmus Lucensis aut ipse effinxit, ut suo serviret proposito, aut ab aliis efficta, ut suo semper serviret proposito, in suum codicem derivavit. Potius ad eam rem si quis non nihil accommodatum desideraret, arripere posset canones 2. & 3. Concilii Moguncianensis, paulò post Joannis VIII. obitum celebrati, nimirum anno 888., & temporibus Stephani Papæ.

Can. 12.
caus. 3.
q. 4.

Romani Correctores ad canonem 12. caus. 3. quæst. 4. observaverunt, non esse quidem inverosimile, illum adscribi Joanni VIII., quia Engeldrudis, si ve, ut alii vocant, Ingeltrudis, vivere potuit sub eodem Pontifice: attamen unà animadvertunt, eundem canonem facilius adscribi Nicolao Papæ I., cujus temporibus Ingeltrudem anathemate damnatam fuisse non ignoratur, utpotè impudicam feminam, quæ à marito adulterii causâ diverterat, atque huc illuc in eodem scelere pertinax vagabatur. Huc sanè referri potest Concilium Romanum III. sub Nicolao celebratum anno 863. cujus in canone 4. ità definitum adparet: *Ingeltrudam filiam quondam Matthesfredi Comitis, quæ à Bosone proprio viro, relicto, ecce jam per septem circiter annos hæc, atque illæ vagabunda discurrir, nuper cum fautoribus suis regulariter anathematizavimus, sed propter contumaces eam iterum anathematis vinculo duximus innodandam &c.* Addi præterea potest epistola 53. inter editas ejusdem Nicolai Papæ, qui scribens ad Ludovicum Regem, eundem conscium reddit de anathemate in Ingeltrudem, *non resipiscentem, sed nequitia suâ perimaciter consistentem*, illato; deinde

etiàm rogat, ut invitam & reluctantem feminam auctoritate sua conpescat, & ad pristini mariti conjugium reducat. Addatur epistola 54. Nicolai ad Episcopos in Regno Caroli constitutos, unà cum epistola Arsenii Episcopi Hortensis Sedis Apostolicæ Legati ad omnes Episcopos & fideles, in Gallia, Germania, & Neustria commorantes, quæ subiecta est in collectione Labbeana memoratæ epistolæ 54. Nicolai; ex his enim omnibus monumentis satis liquebit Ingeltrudis factum, & anathematis causa. Planè ex his perspicuum redditur, dictum canonem 12. non temerè adscribi Nicolao Pontifici potuisse. Sed mihi verosimilis admodum videtur Gratiani inscriptio, præsertim quòd idem monumentum referens Ivo in parte 14. Decreti cap. 51., ejus auctorem ità designat. *Joannes VIII. Luitberto Archiepiscopo Moguntino.* Vixisse Luitbertum temporibus Joannis, compertum est; etenim sunt ad illum directæ Joannis epistolæ, quales sunt 106. & 108. Imò de eadem Ingeltrudis causa sæpè mentionem factam fuisse ab Joanne VIII. ex ipsius Papæ epistolis abundè colligimus. Sic in epistola 109. & 129. Joannes plurimum curavit, ut bona Ingeltrudis, huc illuc vagantis, & jam anathemate percussæ, filiis ejus justis concederentur, exclusis aliis, quibus illa, ut marito, & mariti filiis fraudem faceret, bona sua iniquâ voluntate concesserat. Quòd si consistamus in epist. 108. scripta ad Luitbertum Archiepiscopum Moguntinum, agnoscemus illicò abs Joanne illum Episcopum admonitum, ut curaret, bona Ingeltrudis ad justos ejusdem filios devolvi, quin aut jure repugnare possent ii, quorum favore donata fuerant, aut donans ipsa Ingeltrudis, utpotè quæ sine mariti consensu non poterat illa donare. Imò, cum ibidem Joannes memoraret, aliam epistolam se jam scripsisse, quæ sanè hodiè non extat, illa facile esse potuit, quam Ivo, & sequens Ivo nem Gratianus in dicto canone 12. indicare voluerunt; quamobrem conjectu-

tura capi facilis potest, ex qua idem Gratianus canon non tam Nicolao Papæ, quam Joanni VIII. rectè adscriptus existimetur.

Can. 26.
caus. 23.
q. 5. Quod sub Joannis VIII. nomine legimus in can. 26. caus. 23. quæst. 5., habetur eisdem omninò verbis in canone 13. Concilii Ravennatensis anno 877. celebrati, ex quo etià dixi decerptum fuisse canonem 20. caus. 11. quæst. 3. apud Gratianum adscriptum Honorio Papæ. Cum autem Concilium illud Ravennatense non solum Joannis temporibus, sed etià Joanne eodem VIII. con-

vocante, præsente, ac subscribente, celebratum adpareat, quemadmodum præter acta Concilii plures ipsius Papæ epistolæ demonstrant, ac præ ceteris 53. 55. 56. 57. 59. & 60., non injurià Gratianus potuit eundem canonem Joanni tribuere. Acta Concilii Ravennatensis & canones rursus probati dignoscuntur, ac confirmati in alio Concilio Joannis Papæ anni 878., nimirum Tricassino, cuius in canone 3. ita legimus: *Ut illa Capitula, quæ anno precedente apud Ravennam statuimus synodali collegio, inconculsa ab omnibus observentur.*

CAPUT LXXIX.

De Stephano V. seu VI.

Stephani V., qui apud alios VI. appellatur, hæc referuntur apud Gratianum monumenta.

Ex epist. ad Humbertum, aliàs Luythobium, Moguntinum Episcopum.	Can. 13. dist. 16. incerta omninò auctoritatis.
	Can. 20. caus. 2. q. 5. non satis tuto Stephano tribuendus.
Ex epist. ad Sichertum Episcopum Corsicæ.	Can. 38. dist. 50. non omninò certa auctoritatis.
Ex epist. ad Robertum Metensem.	Can. 11. dist. 55. ex optimis codicibus supplendus.
Ex epist. ad Romanum Ravennatem.	Can. 12. dist. 63. non inverosimiliter Stephano V. tribuendus.
Ex epist. ad Guidonem Comitem.	Can. 18. dist. 63. temporibus Stephani V. facile accommodatus.
Ex epist. ad Leonem Episcopum Theanensem.	Can. 17. caus. 2. q. 1. } simul jungendi, & facile, quidquid alijs
	Can. 1. caus. 15. q. 5. } senserint, Stephano V. tribuendi.
Ex epist. ad Girardum Leodicensem.	Can. 3. caus. 3. q. 2. incerta auctoritatis.
Ex epist. ad Gualbertum Patriarcham.	Can. 20. caus. 9. q. 3. ad Ivonis monumentum exigendus.

Ex epist. ad Hastul-
phum.

Ex epist. ad Pau-
lum Episcopum
Placentinum.

Ex epist. ad Stylianum,
aliosque
Episcopos.

Can. 8. caus. 33. q. 2. potius Paulino Forojuliensi adscribendus.

Can. 2. cau. 35. q. 9. ad Gregorii Magni sententias commodè referendus.

Can. 10. de cons. dist. 5. ex integra Stephani epistola emendandus.

QUarè Stephanum, qui Romanam Sedem tenuit ab anno 885. usque ad annum 891., quintum, vel sextum ejus nominis Pontificem appellaverim, facile unusquisque deducet ex iis, quæ superius tradita sunt in cap. 70. & 73. Successit ille Hadriano III., quem post Joannem VIII. præcesserat Marinus, ab aliis dictus Martinus II.: at de his duobus Pontificibus frustrà sermo instituendus esset, utpotè quorum nulla extant apud Gratianum monumenta. Quali autem fuerit Stephanus morum integritate ornatus, quanto cum gaudio apud Romanos fuerit ad supremam Pontificatus dignitatem evectus, quàm sollicitus in Ecclesiarum curandis utilitatibus, exhibendis pauperibus, captivis redimendis; quàm pius in miseros fideles tum innumeris propemodùm calamitatibus, quâ caussante bellorum injuriâ, quâ agrorum sterilitate, vexatos; quàm demùm religiosus in Deum, historici Scriptores abundè testati sunt. Inter cetera verò illius animum exagitavit vetus Photii causa; ut enim Photius vir erat in schismata admodùm pronus, & Romanæ Ecclesiæ prælationem ægrè ferebat, idemtidem, prout sese offerebat occasio, Romanam eandem Sedem perfido animo adoriebatur; cui ut obsisteret Stephanus, optimum duxit invictam Prædecessorum suorum constantiam æmulari, nunquàm ab egregia animi moderatione disjunctam. Insignem Pontificis ejusdem virtutem non modicum ostenderent, si superessent, integra illius monumenta. Verùm vix pauca apud Gratianum habemus: utinàm saltèm ea integra essent, & certâ consisterent auctoritate.

*De Epistola ad Humbertum, aliàs
Luythobium, Moguntinum
Episcopum.*

Si reverà Stephano V. adscribendus esset canon 13. dist. 16., non dubitarem, quin inscriptio emendanda esset non solùm apud Gratianum, verùm etiàm apud Ivonem, qui in parte 4. Decreti cap. 232. eadem verba retulit; atque pro illis verbis: *Stephanus Luythobio Moguntino Episcopo*, ità scribendum adsererem: *Stephanus Luitberto Moguntino Episcopo*; non enim dubitare possumus, quin Luitbertus Moguntinæ Ecclesiæ Antistes esset temporibus Stephani, quandò scimus ab eo celebratum fuisse Moguntinum Concilium anno 888. Verùm canon ille passim apud eruditos falsitatis suspicione laborat, quemadmodùm testatur Wanespen in tractatu historico canonico parte 2. cap. 1. §. 6., ubi de numero Nicænorum canonum verba faciens inter cetera hæc habet: *Fragmentum epistolæ Stephani Papæ, ex Ivone Gratiani decreto insertum can. 13. ead. dist., in quo dicitur, 20. tantum capitula Nicænæ Synodi in S. Ecclesia Romana haberi; sed quo neglectu alia defecerunt, ambiguum esse, ejusdem cum prædicta epistola Athanasii fidei fore, omnibus hodiè persuasum est. Apud Ivonem verba canonis Stephani tributi hæc sunt. Capitula Nicæni Concilii, testimonio Athanasii, septuaginta in figuram septuaginta discipulorum scripta non dubitamus. E quibus viginti tantum in Ecclesia sancta Romana habentur, sed quo neglectu reliqua defecerint, ambiguum est. Arbitrantur enim plerumque ea Antiocheno inserta Concilio. Antonius Augustinus hæc verba postrema expendens in dial. 20. lib. 1.*

de emend. Gratiani, ità interrogat: *Quod dicit hic, Antiocheno Concilio insertos esse plurimos arbitrari Nicanos illos septuaginta canones, velim scire à te, an verosimile putes?* Quibus ità respondet: *quod ait, plurimos arbitrari, ità ipsum Stephanum invenisse existimo, licet ego non meminerim alibi legisse.* Itaque Sardicensi pro Antiocheno sufficerem. Namque Antiocheni canones xxv. tantum fuerunt, quorum auctores si illi sunt, ad quod Julius scripsit, hostes erant Athanasii, & aliorum Patrum CCCXVIII. Qua de causa nihil de fide Nicani Concilii, sed de Paschate tantum statuunt capite primo id Concilium esse observandum. At Sardicenses Patres Catholici aliquot canones scripserunt, qui pro Nicenis habiti sunt, ut constat ex Concilio Carthaginensi VI. Ego pluribus non immoror in hac re, quam ex certis monumentis, imò ne verosimilibus quidem, deduci haud posse dignosco. Habebo canonem illum inter incerta Papæ Stephani monumenta, sive ille Quintus sit, sive alius post Quintum, quin tamèn alicui antiquiori tribuendum credam, quemadmodum tradidi superius in cap. 70. Major verò fit dubitatio ex eo, quòd non liquet, quænam porrecta fuerit occasio quærendi de numero canonum Nicænorum, de quibus nulla esse potuit eo tempore disputatio; atque ejus disputationis, si fortè emersisset, vestigia quædam adparerent in actis Concilii Moguntini memorati, in quo tamèn nihil omninòprehenditur.

Non absimile iudicium ferendum erit de canone 20. caus. 2. quæst. 5., cujus inscriptio videretur in primis emendanda, ut pro Humberto Moguntino Episcopo scribatur Luitberto. Varios in hac parte fuisse codices, Baluzius testatur in notis ad Gratianum; in aliis enim legit Huberto, in aliis Luitberto, alibi Guilberto, alibi Liberto, alibi Lamperto, alibi demùm Lulberto. Deindè addit, ejusdem Moguntini Episcopi epistolam ad Ludovicum Regem extare in calce opusculorum Hincmari apud Cordesium pag. 628., cui adjici potest epistola Otfridi Monachi ad eundem Luitbertum pag.

631. iterùm apud Cordesium. Demùm Baluzius observat, ad illa Gratiani verba occulta verò & incognita illi sunt relinquenda, &c., ità potiùs legi in quodam Puteano codice: *Occulta verò, & incognita illius sunt. iudicio relinquenda, &c.* Apud Ivonem in parte 10. Decreti cap. 27. non nihil diversum agnoscitur in verborum formulis, ac conceptionibus, undè propterea juvabit eundem canonem velut ex codice antiquiore describere, ibi: *Consulisti etià de infantibus, qui in in uno lecto cum parentibus dormientes mortui reperiuntur, utrùm ferro candente, an aqua fervente, seu alio quolibet examine parentes se purificare debeant, eos non oppressisse. Monendi namquè sunt, & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno collocent lecto, ne negligentia quolibet proveniente suffocentur, vel opprimantur, undè ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis, vel aqua ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones; & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosà adinventionem non est præsumentum. Spontaneà enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissæ sunt regimini judicare: occulta verò, & incognita illius sunt iudicio relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. Hi autem, qui probantur, vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos castiget moderatio, quia si conceptum in utero, qui per abortum deleverit, homicida est, quanto magis, qui unius saltèm diei puerulum peremerit, homicidam se se excusare nequibit?* Ceterùm, quæcumque recipiatur editio, ego valdè suspicor, illud ipsum fragmentum falsò Stephano Papæ fuisse tributum; etenim ex verbis Ivonis nupèr descriptis constat, ibidè exhiberi Stephanum de pluribus capitibus à Moguntino Episcopo interrogatum, quemadmodum demonstrant priora illa verba *Consulustis etià*; at verò demonstrari non potest de pluribus ad purgationem scelestorum hominum pertinentibus interrogatum fuisse Stephanum à Moguntino Episcopo: imò, non fuisse de ea re interrogatum, facilè conjicitur ex canonibus Con-

cilii Moguntini, ab eodem Luitberto anno 888. celebrati, in quo nihil huiusmodi discussum constat, aut definitum, quod tamèn definiendum, dicendumque fuisset, si eà tunc emerissent causæ, undè Moguntinus Archiepiscopus ad Stephanum Pontificem confugere debuisset. Non tamèn ego inficias iverim, tunc temporis jam subortam fuisse disciplinam, juxtà quam alicubi, ubi dubietas esset admissi alicujus criminis, ad purgationem per aquam frigidam, aut ferrum candens deveniretur. Erant medio ix. sæculo, qui eam purgandi formulam receperant, quasi ad imitationem Summi Dei, qui in veteri lege dignoscitur peccantes homines aut aquis, aut igne purgasse, quemadmodum describit Hincmarus Rhemensis in opusculo de divortio Lotharii pag. 348. & sequ. in editione Cordesii. Alii è converso superstitiosam admodum eam purgandi formulam judicaverunt, ac propterea abolendam; hinc ait Hincmarus ibidem pag. 341. *Quidam dicunt, nullius esse auctoritatis, sive credulitatis iudicium, quod fieri solet per aquam calidam, sive frigidam, neque per ferrum calidum, sed ad inventiones sunt humani arbitrii, in quibus sæpius per maleficia falsitas locum obtinet veritatis, & idè credenda esse non debent.* Non itaque repugnat, eodem sæculo de ea purgatione recipienda dubitavisse plures, fortè etiàm Stephanum Pontificem interrogasse, atque intellexisse eam purgandi rationem minimè probandam videri. Consueverunt tunc commissa homicidia, etiàm casu, poenitentia purgari, at Synodali auctoritate non omninò recipiebatur purgatio aquæ, vel ignis. Memoro hic canonem 53. Triburiensis Concilii anni 895. ità expressum. *Siquis filium suum, quod absit, non spontè, sed casu contingente occiderit, secundum homicidia spontè commissa poeniteat, ut sequenti subinfertur capitulo.* Clariùs in can. 37. ejusdem Concilii: *Siquè mulier, ut sæpe contingit, infantem proprium prope ignem collocaverit, & alias, qui caldarium super ipsum ignem pependerit, & aquam insuderit, atque*

aqua ipsa per ignem fervens egreditur, & infanti superinsunditur, & propterea mortuus agitur, mater infantis propter negligentiam iudicio sacerdotum poeniteat, & homo, qui caldarium pependit, securus permaneat. Simili modo de ceteris similibus, quæ sæpè diverse solent evenire, & judicamus, & esse volumus. Quòd si proximius ad speciem apud Gratianum propositam accedere velimus, eo referre commodè poterimus, quod legitur inter canones Isaac Episcopi Lingonensis, ex Capitularibus Francorum Regum depromptos tit. 2. cap. 11. ibi: *Siquis infantem necaverit, ut homicida teneatur, & can. 14. ibi: Mulier quæ dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis poeniteat. Vir ejus, si in domo illius fuerit, quatuor. Si verò in uno lecto, simili modo poeniteat, duos in pane & aqua; reliquos quatuor, secundum quod sacerdos viderit illos posse, abstinentiam imponat ciborum.*

De epistola ad Sichibertum Episcopum Corsicæ.

Quis fuerit Sichibertus ille in Corsica Episcopus, de quo sententiam tulisse visus est Stephanus V. in can. 38. dist. 50., maximè incertum est; tantummodò adnotare potuit Mansius in suo Codice, Sigebertum appellari. Hinc incerta erit monumenti ejusdem auctoritas, quamquam videam non repugnare Stephani temporibus, quod ibidem legitur; etenim non possumus ignorare, tum maximas fuisse Sarracenorum vires, quibus fideles omnes, ac præsertim Ecclesiarum Antistites obruebantur: non ignoramus præterea, in ea temporum improbitate nullum non lapidem motum fuisse, etiàm à viris ecclesiasticis, ut, quoad fieri posset, res Italiæ ab exterorum Sarracenorum tyrannide liberarentur. Quid propterea mirum esse potest, si Sichibertus Episcopus vim repellens Sarracenos quosdam occidisse proponatur, eaque propter à Summo Pontifice postulavisse, nùm canonum censura subjaceret? Aequum sanè timo-

Can. 38.
dist. 50.

rem

rem illum fuisse respondit Stephanus, interea tamen adjunctis temporum clementer aliquid indulgendum voluit; nam alias etiam homicidia, non sponte commissa, poenitentiae subijciebantur, quod sane idem erat, ac Clericos, eadem homicidia admittentes, potiore ratione Episcopos, à proprio officio, vel dignitate decidere. Ad rem Isaac Lingonensis Episcopus in suis canonibus tit. 2. cap. 13. deprompto ex Francorum Capitularibus, scribit: *Siquis quiete gradiens per viam, aut si etiam in domo sua fuerit, aut in platea Civitatis, aut in villa, subito ab alio sit superventus, aut litis commotione, volens se defendere, non habens contra illum ante odium, interfecerit hominem, septem annis secundum canonicam institutionem poeniteat, tres vero à communione privetur, quatuor autem in communione orationum & oblationum susceptus, in Sacerdotis pendeat arbitrio, utrum dignus sit Corpus Christi accipere, aut usque ad plenitudinem poenitentiae ab eo separari. Abstinencia ciborum in providentia Sacerdotis erit, secundum possibilitatem poenitentis, & devotionem, & affectum.*

De epistola ad Robertum Metensem.

Epistola Stephani ad Episcopum Metensem, ex qua depromptus est canon 11. dist. 55., integra describitur in Labbeana Collectione num. 3., necnon apud Ivonem parte 6. Decreti cap. 118. Non piget illam hic exarare, ex qua, quæ apud Gratianum desunt, suppleantur. *Lator presentium, Flavinus scilicet Clericus, ad Sanctam Sedem Apostolicam veniens detulit à te nobis directam epistolam, quâ indagare studuisti, eum à Normannis nuperrimè captum sinistrae manus digitum habere abscissum (ita legit Labbeus: paulò aliter Ivo his verbis: Studuisti, cum à Nortmannis... haberet abscissum) sciscitans, si ob hoc ad Ecclesiasticum Ordinem valeret promoveri, an non. Quod & nos reperientes, quia solertia tua magis super hoc sollicita à Sede Apostolica edoceri flagitat, normam iustitiæ semper sequi exoptans, studium tuæ sanctitatis meritò collaudamus, reverentiam tuam scire volentes,*

Tom. III.

quoniam si ita est, quod à Normannis digitum ipsum habeat abscissum, ad promovendum, si alias dignus fuerit, nihil ei nocebit, eo quod quid de his, qui à Dominis, vel medicis, sive à paganis non sponte tale quid patiuntur, sacri censeant canones, dilectionem tuam latere non credimus, quam ei (scribit Ivo: quos eis) obviare debere, si ita est, minime reperimus, monentes religionem tuam, ut circa illum ita peragat, quatenus ut (legit Ivo &) mercedem pro eo magnam incurrat, & desiderium illius, canonicâ auctoritate ei in aliis non obviante, Deo adjuvante perficiat. Hinc sanè liquet, Stephanum V. in proposita specie, cum laudavit ecclesiasticos canones, quos sequendos rescripsit, sese retulisse ad canonem Nicænum I., qui apud Gratianum refertur in can. 7. dist. 55. Iis, quæ in memorata Stephani epistola continentur, fidem quamdam facere videntur acta Metensis Concilii sub eodem Roberto, sive Rotberto, ut alii scripserunt, celebrati anno 888. temporibus Stephani V., siquidem in canone 1. ejusdem Concilii conquestus est pius Antistes, à Northmannis plurimum exagitatos, atque injuriis lacessitos fuisse Christi fideles, atque idèd res Christianorum turbatas, ut Synodales Conventus diù interromperentur.

De epistola ad Romanum Episcopum Ravennatem.

Baluzius in notis ad Gratianum ad canonem 12. dist. 63. animadvertit, in omnibus Gratiani libris antiquis, & editionibus caput istud referri ex epistola Stephani Papæ ad Romanum Archiepiscopum Ravennatem, quo etiam modo legitur apud Anselmum Lucensem lib. 6. cap. 30. in Codice Sangermanensi, quod referendum ad Stephanum V. scribit Hieronymus Rubeus. Ego sanè minime dubitarem, quin canon idem rectè Stephano V. Pontifici tribuatur, nisi paulispèr in ancipiti collocarer ex eo, quod noverim apud Collectores omnes Gratiano vetustiores eam epistolam desiderari, & exhiberi primùm, imò tantum,

Ss

tum,

Can. 11.
dist. 55.

Can. 12.
dist. 63.

tum, apud Anselmum, cujus fides & auctoritas mihi parum probatur, præsertim in ea re, qua de agitur in eodem canone, utpotè quam tractabat Anselmus admodum alacritèr, atque ut plurimum sine delectu monumentorum, dummodò proposito suo serviret. Ceterum nihilominus facilè in eam trahor opinionem, ut credam eundem canonem Stephano V. convenire, quòd plurima concurrant adjuncta, & temporibus, & locis, & personis, de quibus ibidem agitur, accommodata; atque illud unum esse potest, quod non me satis ab omni liberat suspicione; nimirum in referendo germano monumento non nihil paulò vividius exprimi potuisse apud Anselmum, quod non in epistola Stephani contineretur, præsertim quòd temporibus Stephani nulla adhuc suborta fuisset gravis occasio, quâ pressius in ea materie quidpiam urgere-
tur. Dixi, multa concurrere adjuncta temporum, locorum, ac personarum, quibus facilè monumentum illud accommodatur. Reverà Romanus fuit ad Ravennatensem Ecclesiam electus temporibus Joannis VIII., uti liquet ex epistola ejusdem Papæ 184. Ad eundem Episcopum aliæ sunt plures Joannis VIII. epistolæ, præsertim 218. 220. 270. 272. 273. 275., & 276., & quamquam idem Romanus in Concilio Romano VII. anni 881. fuerit ecclesiasticâ communionem privatus, quod etiã deducitur ex epistola Joannis Papæ 278., tamèn temporibus Stephani V. restitutus fuisse ad pristinum honorem videtur ex eo, quòd Mansius inter acta Stephani V. duas referat epistolas, quibus indicat idem Stephanus, Romanum Ravennatem, quem honorificè ibidem nominat, obiisse, ac propterea ad alterius Episcopi electionem esse deveniendum; quibus sanè loquendi formulis non usus fuisset Stephanus, si Romanus in excommunicatione pertinax mortuus fuisset. Præterea constat Immolensem Ecclesiam, de qua fit mentio in dicto can. 12. dist. 63., fuisse

subjectam veluti Metropolitanæ Ecclesiæ Ravennatensi, ac propterea, juxta disciplinam illius ætatis, vacantis Ecclesiæ Immolensi fuisse per Ravennatensem Archiepiscopum consulendum. Similis ferè species deducitur ex epistola Joannis VIII. 271. superius memoratâ, nam cum Faventina Ravennatensi Ecclesiæ subjecta vacavisset, mandavit Joannes Romano Ravennatensi, ut electum Episcopum *secundum morem* ordinaret. Simile præterea exemplum perspicuè colligimus ex epistola Stephani V. ad Dominicum Romani in Ravennatensi Ecclesia successorem; cum, enim vacavisset Ecclesia Placentina Ravennatensi Metropolitanæ subjecta, professus est Stephanus Papa se extra ordinem Placentinum Episcopum elegisse, ac consecrasset, quia uno eodemque tempore & Placentina, & Ravennatensis Ecclesia vacaverat; ceterum regularitèr ad Ravennatensem Archiepiscopum Placentini Episcopi consecrationem pertinere. Habetur hæc epistola apud Mansium tom. 1. Labbeani Supplementi pag. 1046. deprompta ex historia Ravennensi Rubei.

De epistola ad Guidonem Comitem.

Canon 18. dist. 63. rectè laudatur ex epistola Stephani V. ad Guidonem Comitem, quem alli Widonem appellarunt; licet enim epistola illa perierit, solumque ejusdem fragmentum apud Gratianum remanserit, tamèn ego non dubito, quin eadem germana sit, utpotè Stephani Papæ temporibus consentanea. Erat Guido, seu Wido, uti conjicio, Comes ille Spoletanus, qui anno circiter 890. post obitum Caroli Crassi Imperatoris in Concilio Ticinensi Rex Italiæ salutatus est, qui tandem curavit, ut filius suus Lambertus jura Imperii nancisceretur. Ad eundem Guidonem scripta exitit epistola 291. Joannis VIII. atque ad eum arbitror etiã pertinere epistolam ejusdem Joannis 316. ad Comites in Regno Ludovici constitutos,

Can. 18.
dist. 63.

ex qua patet, Comites numero plurimos non nihil turbasse jura Imperatoris, unde etiā pax Sanctæ Dei Ecclesiæ, ut ibidē dicit Joannes Pontifex Maximus, turbaretur. Quānam inter cetera essent jura, quæ temporibus Stephani V. sibi vindicaret Imperator, demonstrat Caroli Crassi præceptum, quod edidit Sirmundus ad annum 885. his verbis: *In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis Carolus divinâ favente clementiâ Imperator Augustus. Si ea, quæ divinis conveniunt auctoritatibus præcepto nostræ altitudinis confirmamus, supernam ob id gratiam promereri nullo modo dubitamus. Quocirca omnibus sanctæ Ecclesiæ fidelibus & nostris, præsentibus, & futuris, notum esse volumus, quod venerabilis Agilmarus Arvernorum Præsul, adiens genua serenitatis nostræ, innotuit, quoniam Girboldus Cabilonensis Ecclesiæ venerabilis Antistes & reverendus, infirmitate jam simulque senio confectus, non modicum metu sui obitus civibus, & filiis Ecclesiæ suæ inferret dolorem. Itaque nostram humiliter deprecatus est dominationem, ut præfatæ Ecclesiæ canonicam electionem concedere deberemus. Placuit ergo nobis saluberrima acquiescere postulationi. Decernimus igitur, & pro Dei amore hoc eidem concedimus, ut, obeunte pastore proprio, omni deinceps tempore canonicam habeant electionem. Hoc denique, quod Divino amore concessimus, nostro imperiali præcepto confirmavimus, & annulo nostro insigniri jussimus. Itaque in electionibus Episcoporum maximas tunc fuisse Imperatoris partes constat; proindeque cum vacasset Reatina Ecclesia, quemadmodum proponitur in specie dicti canonis 18., operæ pretium erat, non aliter recipi electionem Episcopi Reatini à Guidone Comite propositam, nisi Imperatoris consensus accederet; jure enim verebatur prudentissimus Pontifex Stephanus, ne, si aliter ageretur adversus veterem consuetudinem, turbaretur Imperatoris animus, in iis præsertim & temporum, & locorum adjunctis, quibus Guido idem Comes, qui jam in Spoletano Comitatu, in ipsa etiā Reatina Civitate auctoritatem, potestatemque explicabat, ad regnum univer-*

*sæ Italiæ inhiabat. Quid verò pōst epistolam Stephani evenerit, incertum videtur: conjicio tamē Guidonem acquievisse, neque aliter urgere voluisse novi Antistitis electionem, quā si Imperatoris consensus accessisset; etenim in Concilio Ticinensi, laudato can. 11. & 12. postquā enarratum fuerit Carolo Imperatore obeunte plurimis periculis fuisse obnoxium Regnum Italiæ, exhibetur Guido ad Regnum Italiæ evectus, quod Ecclesiarum pacem strenuē tuiturum, Ecclesiarum omnium jura servaturum, imō & singulares leges editurum promississet. Observandum tamē est, Guidonem eundem deindē pōst Regni adsecutionem tale pactum, sive legem edidisse, quā min⁹ utilem rebus Ecclesiasticis posteriores nonnulli Antistites crediderunt, ac propterea reformatam Lamberto Imperatori ejusdem Guidonis filio proposuerunt in Concilio Ravennatensi anni 904. can. 6. & 7. his verbis: *Ut pactum, quod à beatæ memoriæ vestro genitore (itā Lambertum Imperatorem Concilii Patres alloquebantur) Domino Vvidone, & à vobis piissimis Imperatoribus, juxta præcedentem consuetudinem factum est, nūc reintegretur, & inviolatum servetur. De locis autē, atque rebus, quæ in eodem pacto continentur, præcepta nonnulla illicita facta sunt, quæ perimus, ut in eadem Synodo terminentur, & quæ non rectē facta præcepta sunt, corrumpantur.**

De epistola ad Leonem Episcopum Theanensem.

Nescio qua de causa Vvanespē in Brevi Commentario ad secundam partem Gratiani ad canonem 1. caus. 15. quæst. 5. hanc censuram adjecerit in epistolam, quam tum in memorato can. 1., tum etiā in can. 17. caus. 2. q. 1. Stephano V. Gratianus adscripsit. Indigna verisimiliter, quā huic Pontifici adscribat, ut propterea nec ejus epistolis tom. 9. Conciliorum Generalium descriptis enumeretur. Contemnenda sanē animadversio, ubi nullum aliud argumentum adfertur, quā quod ex

Can. 17.
caus. 2.
q. 1. &
can. 1.
caus. 15.
q. 5.

silentio Collectorum Conciliorum deducitur; nemo enim ignorat, parcos admodum fuisse Conciliorum, & Epistolarum Pontificiarum Collectores in singulis referendis monumentis, aliquandò etià sine ullo criterio, ut omiserunt germana, ità apocrypha, aut dubia descripsisse. Quid verò diceret Vvanespen hodiernis temporibus, si eandem epistolam in Supplemento Mansii descriptam adspiceret, & quidèm primo loco inter fragmenta monumentorum Stephani tom. 1. pag. 1043., ubi etià adnotavit se fragmentum illud excepsisse ex Gerhoo de ædif. Dei in Anecdotis Pezii tom. 2. p. 2. pag. 374. ? Puto autèm & Mansio ipsi tantum honorem jure deferri & posse, & debere, ut meliorum Collectorum studia Criticæ arti conjuncta fuerit æmulatus. Ego sanè non video, quâ ratione consistat Vvanespennii censura; si enim duos illos canones, qui apud Gratianum existunt, jungamus, quemadmodum jungi debent, cum sint ex eadem epistola deprompti, nihil emerget, quod aut disciplinæ sacrorum, aut Stephani V. temporibus adversetur. Leonem Tharnensem Episcopum labente ferè sæculo 9. vixisse, liquet ex epistola 289. Joannis VIII. ad eundem Episcopum scripta; idem propterea Leo potuit adhuc inter vivos esse temporibus Stephani V., cum vix anni quatuor ab uno ad alterum Pontificem interfluxerint. In ejus autèm Diœcesi facilè emergere potuit controversia de purgatione Alderici Diaconi, de certis criminibus accusati; non enim infrequentes erant tunc temporis de Clericorum accusatorum purgationibus quæstiones, quemadmodum nemo ignorat. Quid verò congruentius adferri in medium poterat, quàm definire, in crimine manifesto ac publico nullis opus esse testibus, viceversa in occultis, in iudicium tantùm deductis, necessariam esse probationem, quæ si firma non sit, tota res abs jurejurando accusati dependeat? Non aliud arbitror in similibus illius temporis Pontifices Maximos respondisse; ne-

que aliud ex memoratis Gratiani canonicis Stephano adscriptis colligitur. Ivo Carnotensis, cum ageretur de quodam electo in Episcopum, deindè à nonnullis accusato, in eandem propemodum ivit sententiam in Epist. 68. ità scribens ad Hugonem Lugdunensem: *Manifesta autèm accusatione non egere testatur B. Ambrosius super epistolam ad Corinthios, ità dicens de eo, qui noverca sua manifestè abutebatur: Judicis, inquam, non est sine accusatore damnare; cognito autèm opere istius, pellendum eum de fraternitatis cœtu censuit; omnes enim crimen ejus sciebant, in qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. Simile quid scribit Papa Nicolaus Carolo Regi: Quæ Lotharius Rex vester nepos operatur, accusatione non indigent; manifesta quippè in eo sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, & immunditia.* Quoniàm verò integra Stephani epistola non ad nos usquè pervenit, licèt illius exemplar Romani Correctores se in quadam anonyma Collectione Vaticanæ Bibliothecæ reperisse asseruerint, aliàs autèm fragmenta etià Gratiani sive apud Ivonem, sive apud Mansium legantur, juvabit adnotare quamdam verborum varietatem. Iis itaquè omissis, in quibus Gratiane lectio consonat, legit Ivo in parte 6. Decreti cap. 43 1. *De manifesta & nota plurimis causa.... ut Beatus Ambrosius in epistola ad Corinthios scribit, de fornicatore.... quia Dominus Judam, cum fuisset fur, quia non est accusatus, minime abiecit. Ac mōx. Cognito autèm opere pellendum illum de cœtu fuisse fraternitatis censuit &c.* Apud Mansium ex Gerhoo: *De manifesta.... ad Corinthios dicit, de fornicatione sententiam exponens Apostoli: Judicis, inquam, non est.... cum fuisset fur, quia non accusatus, minime abiecit. Cognito autèm opere isto, pellendum illum de cœtu fraternitatis censuit &c.* His addi potest canon 3 1. caus. 23. quæst. 4. Quod verò pertinet ad verba canonis 1. caus. 15. quæst. 5. eadem paulò aliter habentur apud Mansium, ibi: *De crimine sibi illato Diaconus tuus verissimè fatabatur, se esse immunem. Veruntamen si suspicio super viaculum* (adnotat vir eruditus

tus fortè legendum esse *piaculum*) habetur, & accusatores idonei reperiuntur, & testes, quales sacri canones sanciunt, cum fuerit legitimis testibus approbatus canonica sententia feriat. Quòd si nec spontè confiteretur, neque legitimis accusatores, vel testes reperti fuerint, & mala fama crebescit, non publico examine, sed coràm te, & coràm Reverendissimis Presbyteris, & Diaconis secreto juramento se purget, & tu deinceps boni testimonii eum annuncia, & compesce, & commune Ecclesiæ tuæ filios, ne Sacerdotem Dei ulterius infamare præsumant; timentes, quod Cham maledictus est, quod Patris verenda derisit. Paulò aliter habentur apud Ivonem in parte 6. cap. 430. cujus verba describam, ea omitendo, quæ consonant cum editione Gratiani, ibi: De crimine sibi illato Diaconus tuus verissimè se fatebatur immunem.... quòd si nec sponte.... & mala fama crebescit.... compesce, ac admonè.... Sacerdotem Dei infamare ulterius præsumant, timentes maledictionem Cham, qui Patris verenda derisit.

De epistola ad Girardum Leodiensem.

Can.
caus.
q. 2.

3.
3.
Valdè in obscuro delitescit epistola, quæ fertur à Stephano scripta ad Girardum Leodiensem, ex qua depromptus dicitur canon 3. caus. 3. quæst. 2. Referam hic, quid nonnulli jam tradiderunt, licèt nihil adhuc definierint, deinde ex quibusdam conjecturis, quid addi alienis traditionibus possit, indicabo, interea nitidiora lumina ab aliis expectaturus. Romani Correctores ubi observaverunt ad eundem canonem codicum varietatem, in aliquibus enim noverunt epistolam scriptam ad Girardum Laodicensem, in aliquibus scriptam ad Girardum Leodiensem, posteriorem hanc editionem priori antehabuerunt, ex eo, quòd mansorum mentio, quæ in canone fit, satis indicat non ad Græcum Episcopum, qualis fuisset Laodicensis, sed potiùs ad Germanum, vel Gallum, qualis fuisset Leodiensis in Belgii finibus, canonem pertinere. Non placuit hæc emendatio Baluzio, qui in notis ad

illum canonem, postquàm animadvertit in Codice Sangermanensi hanc haberi inscriptionem, Item Stephanus Papa Girardo Laodicensi, in Regio Leodicensi, in antiquiore Victorino Lodicensi, in recentiore Gerardo Leodicensi, in Colbertino demùm Grando Leodicensi, subdit, manifestissimè constare epistolam inscriptam esse cuidam Clerico Leodiensi, seu is Episcopus erat, sive in inferiore gradu constitutus, cum veteres Codices nihil de dignitate hominis habeant. His præjactis, inquit, si de Leodiensi Episcopo heic agitur, necesse esse, ut Franconis nomen pro Girardo substituat, cum nullus sub Stephani V. Pontificatu Leodiensis Episcopus fuerit Girardus, sed Franco, uti constat ex historia Episcoporum Leodiensium. Paulò aliter Pithæus, qui putavit pro Girardo legendum esse Ratherio; quod deduxit ex Sigeberto, Trithemio, & Placentino. Mansius in Supplemento Labbeano, postquàm eundem canonem juxtà Gratiani editionem descripsit, hæc ad marginem adnotavit: In MS. Codice meo per compendium scribitur: Gigo Leodicensi. Sed quocumque modo hæc accipiantur, vix coherent Episcopo alicui, qui tunc Leodiensem Cathedram tenebat. In tanta dubitatione si licet conjecturis indulgere, atque si opus est emendare scripturam, ego potiùs ita emendarem, ut, quanto minùs fieri posset, corrupta olim videretur; Hinc legerem Girardo Laudensi; scio enim Girardum Laudensem Episcopum Archiepiscopi Mediolanensis suffraganeum vixisse temporibus Stephani V., qui subscripsit Concilio Ticinensi anni 876. & Concilio Ravennensi anni 877., atque ad eum scripta Stephani epistola nihil continet, quod locis, vel temporibus dissonum dignoscatur; Scimus enim in Italia tunc res Ecclesiasticas variis direptionibus obnoxias fuisse; neque inverosimile est, cum de illarum restitutione ageretur, ita omnia fuisse composita Pontificum auctoritate, ut non aliter in communionem Synodali judicio reciprentur rerum Ecclesiasticarum invasores, quàm si direpta

ta primùm restituissent. Non tamèn in-
dè illud perspicuè deducendum velim,
ut in memorato canone 3. certum ag-
noscendum sit disciplinæ Ecclesiasticæ
monumentum.

*De epistola ad Gualbertum Patriar-
cham.*

can. 20. caus. 9. quæst. 3. non ad
9. 3. alios codices commodiùs exigi potest,
quàm ad codicem Ivonis, & quo Gra-
tianus ipse fragmentum descripsit. Illic
in parte 5. cap. 23. ità legitur: *Stephanus
Vvalberto Patriarcha. Miramur prudentiam
tuam Cumensi Ecclesia denegare consecrare
pastorem, cum te jam ab hoc provocatum no-
veris Apostolicâ exhortatione. Sic enim in ejus
electione, quod tibi displicuit sacris canonibus
interdictum, apologeticis literis tuis respondere
nobis debueras. Nunc verdè iteratò tibi scribimus,
nolentes alicujus Ecclesiæ privilegium infringere,
licèt Apostolicâ prerogativâ possimus de qua-
libet Ecclesia Clericum ordinare. Desine jam
cujuspiam zelo electum à Clero, & expetitum
à populo Lintvvardum Cumensi Ecclesiæ An-
zistitem protelare; quia, si protelaveris, &
& eum consecrare totiùs monitus non matura-
veris, quum ad nos venerit, procùl dubio
consecratus abibit, quia, licèt apostolicâ auc-
toritate id facere valeamus, tuo tamèn incita-
mur exemplo, qui transgressis terminis tibi com-
missis in Ecclesia Salonensi Episcopum ordinare
ad indecentiam Apostolica Sedis præsumpsisti,
quod quanta pravaricationis sit, ipse perpende.*
Nonnulla ex his retulit idem Ivo in epis-
tola 61. ad Hugonem, ex quibus sanè
multa suppleri possunt, quæ desunt
apud Gratianum. Ego verdè paulispèr
codicum lectionem corruptam puto, ubi
scilicèt Cumensis Ecclesia memoratur;
nàm pro voce *Cumensis* legerem potiùs
Comensis, quandò scimus Comensem Ec-
clesiam subjectam fuisse Aquilejensi Pa-
triarchatui, quem tenebat Vvalbertus,
seu Gualbertus; Cumensem autèm Ec-
clesiam subjectam fuisse asserere mini-
mè possumus: aliàs autèm Stephanus no-
lebat à Vvalberto fieri Episcopi ordina-
tionem extrà Provinciam Patriarchalis

Aquilejensis jurisdictionis. Intereà verò
nollem certò concludere, eam episto-
lam sine ulla dubitatione tribui posse
Stephano V. Generaliter tamèn dixero
fuisse, mediâ præsertim Ecclesiæ æta-
te, Romanorum Antistitum morem, ut
ipsi ad consecrationes electorum Epis-
coporum progredierentur, quotiès Metro-
politani, vel Primates, ad quos ordina-
rio jure suffraganeorum consecratio per-
tinebat, electos suffraganeos consecrare
in longiora, quàm par esset, tempora
differebant. Sic Gregorius VII., cum
vacasset Carnotensis Ecclesia, non tam
populum & Clerum admonuit de suc-
cessoris Antistitis facienda juxtà cano-
nes electione, quàm Richerium Archie-
piscopum Senonensem, de electi conse-
cratione non differenda, ità subdens:
*quem electum canonicè cognoveritis, & manus
imponere, & in Episcopum consecrare nullâ oc-
casione recusetis; scientes, quoniàm si illud ti-
more aut gratia cujusquam prætermiseritis, nos
tamèn inordinatum eum nullatenùs relinque-
mus, & vos eo honore, & dignitate, quam
ignobilter deserere non erubescitis, deinceps in-
dignos fore judicabimus.* Habentur hæc in
epist. 15. lib. 4. Addi his potest epis-
tola Urbani II., quæ est secunda inter
epistolas Ivonis Carnotensis juncta epis-
tolæ 8. ejusdem Ivonis, ex quibus de-
ducitur, idèò Ivonem in Carnotensi
Ecclesia fuisse auctoritate Pontificis
Maximi consecratum, quia Senonensis
Metropolita illum ordinare neglexerat,
imò illius electioni certis de causis diù
restiterat. Hinc, si fortè quisquam de
auctoritate dubitaverit memorati cano-
nis 20. caus. 9. quæst. 3., alia hæc mo-
numenta in illius vicem substituendo,
eamdem servatam fuisse colliget disci-
plinam apud alios Pontifices mediæ æta-
tis; exindè etiàm capiet conjecturam,
ut auctoritatem ejusdem canonis 20. mi-
nùs ancipitem, & si non omninò cer-
tam, saltèm verosimilem arbitretur.

De epistola ad Hastulphum.

Can. 8.
caus. 33.
q. 2.

Jam persuasum est viris eruditissimis, epistolam ad Hastulphum quemdam, quam Stephano V. Papæ tribuit Gratianus in can. 8. caus. 33. quæst. 2. nullo modo Stephano V. tribui potuisse; siquidem illa potius pertinet ad Paulinum Foro Juliensem Episcopum, qui illam edidisse fertur in Synodo Francofordiensi anni 794. Reverà Burchardus eundem canonem referens in lib. 6. Decreti cap. 40. sub hac inscriptione voluit exarandum: *Epistola Paulini Foro Juliensis Episcopi ad Heistulphum*. Sub hoc ipso titulo edita fuit apud Labbeum ad calcem memorati Francofordiensi Concilii, nimirum in tom. 9. pag. 108. Venetæ editionis, quam Collector eruit ex Ms. codice Rhemensi, collato cum codice Burchardi. Adnotat autem Baluzius, dubium esse non posse, quia ea sit vera, ac genuina epistolæ hujus inscriptio, cum diserta illius mentio extet apud Flodoardum lib. 3. historiæ Rhemensis cap. 21. in commemoratione epistolarum, ab Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo scriptarum. Verba Flodoardi hæc sunt: *Vulfado Bituricensi Archiepiscopo, de his, qui consultè uxores suas interficiunt, sententiam Paulini, quam sibi mitti petierat, scribens*. Fateor quidem, apud Ivonem in parte 8. Decreti cap. 126. eandem epistolam legi sub hoc nomine: *Stephanus V. Hastulpho*. At ex eo quidem deducitur, errare facile potuisse Gratianum, qui Ivonem ut plurimum sequebatur, non tamèn colligitur ceteris Ivonis codicem antehabendum esse, quemadmodum nec antehabendus esset Pœnitentialis Romanus, editus ab Antonio Augustino, in quo tit. 1. cap. 11. hæc ipsa epistola refertur sub nomine *Decreti Pii Papæ*. Quoniàm verò & in Gratiani decreto, & in Pœnitentiali Antonii Augustini, & in decreto Ivonis, & in editione Conciliorum, & apud Burchardum varia est paulisper epistolæ editio, aliàs autem nimis operosum esset,

huc singulas atque integras referre scripturas, tantum exarabo verba, quæ habentur apud Burchardum, sive quod antiquissima omnium videatur editio, sive quod mihi singula conferenti visa fuit ceteris accuratior, sive demum quod hodiè Burchardi codices penè interierint, nec facile sit ad illos manum admove: qui autem curiosius ceteras etiàm editiones animadvertere voluerit, & comparare, commodè id, quo proprio studio satisfaciatur, inveniet. Itaque his verbis apud Burchardum integra Paulini Foro Juliensis Episcopi ad Heistulphum epistola exprimitur: *Admonere te cum lacrymis, & multo gemitu curo, fili Heistulfe, si tamèn filius dici debeas, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam partem corporis tui, legimus tibi matrimonio sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo modo vitæ tuæ. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed incitatus à diabolo, impio inflammatus furore, latrocinii more, atrocior, & crudelior omni bestia, eam gladio tuo interemisti. Et nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem filiorum tuorum, improbe prado, qui matri non pepercisti, & filios tuos idè orphanos fecisti, ut superinduceres mortis causam post mortem: & per unum homicidam, & reprobum testem incusare vis mortuam; hoc nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex concedit, ut unius testimonio etiàm idoneo aliquis condemnetur, vel iustificetur: quanto magis per istum tam flagitiosum, & scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec tu poteris post ejus mortem excusari? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda, & nunc, si rea fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit excipere ultionis vindictam. Nam & si verum, quod absit, fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos pœnitentiâ peractâ dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses; occidere eam nullatenus debuisti. Duo consilia proponimus tibi. Acceptâ tecum deliberatione duorum, elige magis, quod placeat, & miserere animæ tuæ. Et tu hic in isto angusto tempore positus, ne sis tu ipse tuimet homicida, & in æternum pereas, relinque hoc malignum sæculum, quod*

te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingressum monasterium, humiliare sub manu Abbatis, & multorum fratrum precibus adjutus observa cuncta simplici animo, quæ tibi ab Abbate fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis. Istud consilium, ut certissime scias, levius, & salubrius est, ut sub alterius custodia lugeas deflexenda peccata. Secundum autem consilium tale est: Arma depone, & cuncta secularia negotia dimitte. Carnem, & sagimen omnibus diebus vitæ tuæ non comedas, excepto uno die Resurrectionis Domini, & uno die Pentecostes, & uno die Natalis Domini: ceteris temporibus in pane, & aqua, & interdum leguminibus, & oleribus pœniteas: in jejuniis, in vigiliis, & in orationibus, & in eleemosynis persevera omni tempore. Vinum, medonem, & mellitam cervisam nunquam bibas, nisi in illis prædictis tribus diebus. Uxorem ne ducas, concubinam non habeas, adulterium non facias, absque spe conjugii perpetuo permisceas. Nunquam te laves in balneo, equum non ascendas, causam tuam & alterius in conventu fidelium non agas, in convivio latantium nunquam sedeas: in Ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium humiliter stes, ingredientium, & egredientium orationibus suppliciter te commendes: communionem Sacri Corporis, & Sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes: In ultimo termino vitæ tuæ pro viatico, si observaveris consilium, ut accipias tibi concedimus. Sunt & alia multa duriora, quæ tibi juxta pondus tanti facinoris essent adjicienda, sed si hæc omnia, quæ supra misericorditer dicta sunt, perfecto corde Deo auxiliante perfeceris, & custodieris, confidimus de immensa Dei clementia, remissionem tuorum peccatorum habiturum; & secundum boni justique Pastoris imperium, resolvat te Sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo sanguine redemerat, sis solutus in caelis. Sin autem aliter feceris, & Sanctæ Mariæ Ecclesiæ salubre consilium despexeris, ipse tibi sis judex, & in laqueo diaboli, quo irritus teneris, maneat, sanguisque tuus sit super caput tuum: nos alieni à consortio tuo, & sub indissolubili anathemate permaneas, donec Deo, & Sanctæ Ecclesiæ satisfacias.

De Epistola ad Paulum Episcopum Placentinum

Paulum Placentinæ Ecclesiæ Episcopum vixisse temporibus Stephani V. Can. 2.
caus. 35.
q. 9. verosimile admodum est; scimus enim ad ipsum scriptam fuisse epistolam ab Joanne VIII., quæ inter editas est numero 142.: item scimus, illum subscripsisse Concilio Pontigonensi anni 876. Nunc verò ad illum reverà scripta epistola fuerit, cujus fragmentum refertur in can. 2. caus. 35. quæst. 9. non satis compertum est; cum inter editas Stephani epistolas nullibi integra habeatur. At, quoniam nihil in eo canone ferè continetur, quod non excerptum sit ex epistolis Gregorii Magni, quemadmodum jam Romani Correctores animadvertunt, ita satis erit huc illa referre, quæ apud eundem Gregorium exhibentur, nimirum in lib. 7. Regesti epist. 13. & 28. indict. 1. Ait Gregorius initio epist. 13. ad Candidum Abbatem S. Andreae. Sicut loci nostri consideratio providere nos admonet, ut monasteriorum negotia pacis intentio salubri sine distinguat, sic iterum ratione constringimur, consensus nostri auctoritate, quæ utiliter decisa fuerint, roborare: ne forte cujusquam excusationis obtentu, quod à religioso proposito, & aequitate valde dissentit, aliquid in dubium contentio recidiva perducatur, & gignat ex pace litigium &c. Et in epistola 28. ad Joannem Episcopum Syracusanum: Ecclesiastici vigoris ordo confunditur, si aut temerè illicita præsumantur, aut impunè non concessa tenentur &c.

De epistola ad Stylianum, aliosque Episcopos.

Ivo Carnotensis, quæ Gratianustradit in canone 10. dist. 5. de consecr. refert etiam in suo Decreto parte 1. cap. 114. sub hac inscriptione: Stephanus V. Styliano Archiepiscopo. Item in parte 2. cap. 91. Stephanus Papa Styliano, Anastasio, Eusebio, Joanni, Paulo, Episcopis, &c., item utrobique his verbis monu-

Can. 10.
de consecr.
dist. 5.

men-

mentum exaravit: Numquid non omnia charismata sacerdotalis ministerii crucis figura perficiuntur? Numquidne baptismatis unda, nisi cruce sanctificatâ, peccata relaxat? Et ut cetera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotii gradus ascendit? Si quis Ivonis codicem Gratiano velût recentiori præferendum velit, poterit intereâ Gratiani canonem ex Ivonis canone emendare. Ceterum uterque canon sive Ivonis, sive Gratiani paulispèr ab ipsa Stephani epistola dissonat. Fuit Stylianus temporibus Stephani V. Neocæsareæ Euphratesiæ Provinciæ Metropolitæ, qui interfuit Concilio Constantinopolitano IV. anno circitèr 870. Ejus extant epistolæ ad Stephanum Pontificem missæ, quibus precatur, ut quidèr adversùs Photium Orientalis Ecclesiæ turbatorem ex canonum censura agatur, clementiùs tamèn recipiantur ii, qui olim à Photio decepti fuerant, deindè verò à schismate recedentes, unitatis Ecclesiasticæ servandæ studio excitabantur. Ad ipsum, & plures alios Episcopos Orientales, quales fuerunt Anastasius, Eusebius, Joannes, & Paulus, ab Ivone laudati, rescripsit Stephanus, cujus epistola duplici refertur editione, primò inter monumenta Stephani Papæ numero 2. in recentiore Labbeana collectione, secundò ad calcem actorum Concilii Constantinopolitani IV. ex græco in latinum traducta. Ad hanc epistolam, quæ causam Photii respicit, memoratus Gratiani canon pertinet, atque ex eadem erit emendandus. Vulgaris epistolæ editio ità

habet. Nec igitur mirum, si Photium satis exosum ab Ecclesia damnatum ejecistis; qui salutiferam Domini Crucem ità delusit, per quam videlicet venerandam Crucem omnia dona sacerdotalis ministerii perficiuntur, & sancti baptismatis lavacrum sanctificatur. Prædictus itaque Photius laicus homo, si regiam viam ambulasset, & decretis Sanctorum Patrum inhaesisset, ad tantam insaniam nunquam devenisset. Quapropter, qui Christi humilitatem, venerandam scilicet crucem contemnunt, percussi sunt tanquam primogenita Ægypti, tunc enim Israelitarum primogeniti, cum essent signati, servati sunt, ac custoditi. Quid verò erat ille sanguis agni in limine Israelitarum, nisi crux Passionis Christi, quæ in frontibus fidelium imprimitur? Quicumque igitur salutarem crucem parvipendit, Evangelico ense interimitur. Consonat his altera editio, nimirum Græca, quæ ità latinè redditur: Quare mirandum non est, si satis invisum ab Ecclesia Photium ejecistis; qui ipsam quoque vivificantem crucem, per quam omnia sacra sacerdotii ministeria peragantur, à qua ipse fons sacri baptismatis sanctitatem accipit, ludificatus est. Si ergo is, quem modò dixi, laicus Photius viam regiam institisset, & à Patrum decretis & sanctionibus non recessisset, nunquam in tantam insaniam incidisset. Hinc illi, qui humilitatem Christi, hoc est, venerandam ejus crucem irriserunt, non secus ac primogenita Ægypti percussi sunt. Tunc, quidquid Israelis signatum erat, salvum fuit. Quid enim sanguis agni in Israelitarum postibus erat aliud, quam crux patientis Christi, quæ credentium frontes insigniuntur? Qui ergo salutarem crucem contemnit, Evangelico gladio mactatur.

CAPUT LXXX.

De Leone VIII.

Miror, Gratianum laudavisse Leonem VIII., qui passim è numero Pontificum Maximorum expungitur, atque inter invasores Apostolicæ Sedis recensetur. Tolerabilius tamèn est, unicum tantùm sub ejusdem nomine monumentum fuisse descriptum: nimirum.

(*Can. 23. dist. 63. incertæ prorsus fidei, nec probatæ auctoritatis.*)

Nemo ignorat, quantùm turbata fuerit Romana Ecclesia electo in Pontificem circa annum 956. Joanne XII., cujus mores improbi, quemadmodùm historici universi fatentur, & non servata ergà Imperatorem Ottonem fides diro schismati occasionem dederunt, eo usquè, ut celebratâ Episcoporum plurium Synodo in Urbe Roma, quò ipse Imperator accesserat, Joannes, qui metu fugam arripuerat, dignus declararetur, qui esset Pontificatu privandus, imò repentè dejiceretur, substituto in ejus locum Leone, qui dictus fuit octavus. Ejus Synodi gesta passim improbantur, quamobrem consulere quisque poterit Natalem Alexandrum in dissertat. 16. sæculi 9. & 10. quæst. unica. Sed diù non constitit Leonis Pontificatus; nam evectus ad illum anno 963. quo celebratum Concilium fuit, initio ferè sequentis anni 964. in alia Romana Synodo, auctoritate Joannis convocata, depositus fuit, gestis omnibus præcedentis Synodi omninò cassatis. Pòst breve temporis spatium vitâ functo Joanne, novum schisma emersit; nam in locum defuncti electus illicò fuit à Romano Clero, ac Populo Benedictus V. rursùm verò in medium prodiit Leo VIII. Benedicti electioni refragatus, qui, consentiente Ottone Imperatore, anno 964. aliam Romæ Synodum congregavit, sibi que, ejecto Benedicto, & in exilium pulso, Pontificiam Sedem asseruit. Ad postremam hanc Synodum vulgò referunt Constitutionem illam, quæ

habetur in can. 23. dist. 63. Sed in primis statim adparet, quænam esse debeat ejusdem Constitutionis auctoritas, si tamèn illa germanum illius Synodi appellanda sit monumentum. Quæ enim esse poterat ejus legis auctoritas, quæ, ab invasore Sedis Apostolicæ per vim, & metum adductis in Pseudo-Synodum Episcopis, edita proponitur? His accedit non certò constare, eandem Constitutionem in Synodo editam fuisse: imò plurimi ex eruditis Scriptoribus asseruerunt, & gravissimis argumentis demonstrarunt, illam à recentiore quodam confictam fuisse, & Leoni tributam. Ego sanè video datam Leoni occasionem, ut illa constituenda curaret, quæ in memorato canone leguntur. Cum enim ipse jactatus crebrò fuerit, modò in Summum evectus Pontificatum, modò vexatus, & pressus; atque in sui tutelam Imperatoriam Ottonis auctoritatem vocavisset, quam facillè obtinuit ob exasperatum Imperatoris animum adversus Joannem XII., nihil sibi utilius fore censuit, quàm mulcere Ottonis voluntatem, eidem concedendo jus eligendi, ordinandique Pontificem Maximum; eà enim ratione suam electionem in primis certiore redderat, utpotè quæ jam dudum facta fuerat consentiente Imperatore; deindè magis ac magis sibi videbatur conciliare Principis gratiam, quâ adjuvante tutò Sedem Pontificiam occuparet. Licet verò facilis esse potuerit ita constituendi occasio, non indè tamèn concluditur, captam occasionem fuisse-

fuisse, & reverà editam illam Constitutionem. Sunt enim gravia argumenta, quibus ista apocrypha censeatur, & recentiore manu conficta. Non est cur eadem à me in præsentia adferantur, cum tritissima sint apud omnes ferè scriptores historicos, inter quos unum laudo Cardinalem Baronium, quem facilè consulere quisque poterit. Tantùm dixero, eos, qui pro ea Constitutione pugnant, potissimùm uti auctoritate Luitprandi, testis sanè aliàs idonei, utpotè qui Romanæ Synodo eidem interfuit. Verùm in primis Luitprandi fides plurimis est

suspecta, utpotè qui curabat Ottonis Imperatoris gratiam sibi captare, proindèque assentationibus, confictisque singularibus juribus potuit Principi velificari: deindè jam persuasum viris eruditissimis est, Luitprandi opera hodiè ità esse consarcinata, ut aut libelli, alienà manu & recentiore conscripti, sub Luitprandi nomine eum ceteris Luitprandi libris emergerint; aut ipsimet Luitprandi libri additamentis recentiorum depravati fuerint: undè propterea nullum rerum gestarum firmum argumentum deduci ab aliquo possit.

CAPUT LXXXI.

De Leone IX.

Omnis quamplurimis Pontificibus decimi, & undecimi sæculi, quorum nulla sunt apud Gratianum, vix etiàm apud ceteros Collectores quædam existunt, monumenta, gradum facio ad Leonem IX., cujus nomine canones inferius subjecti recensentur.

Ex epist. ad Michaelem Episcopum Constantino-
politanum.

Can. 3. dist. 12. partim Leoni IX., partim Nicolao I. adscribendus.

Ex dictis contrà
epistolam Nicetæ
Abbatis.

Can. 3. dist. 16.

Can. 11. dist. 31.

Can. 14. dist. 32.

tribuendi potiùs Humberto Sylvæ Candidæ Episcopo, & ad integros Codices exigendi.

Adjicitur.

Can. 55. de cons. dist. 1. incertæ auctoritatis; consonat autem cum Concilio Toletano VI. anni 633.

ANno 1049. ad Sedem Apostolicam vocatus est vir verè Apostolicus Leo IX., cujus insignis pietas, ac religio in Deum potissimùm eo sæculo emicuit, quòd corrupti admodùm essent (lugens dico, quod & lugentes etiàm Scriptores Ecclesiastici referunt) Clericorum ferè omnium mores, quibus propterea reformandis opportuna erat providi piissimique Pontificis vigilantia. Si bella, & clades Romanum Imperium universum, præsertim Italiam, turbabant, ipse vir pacificus Leo ani-

mos componere studuit, Simoniacorum vitia compescuit, recentiores Nicolaitas damnavit, aut in meliorem frugem reduxit, sublevandis pauperibus misericors, optimum præbens in omnibus humilitatis, & Christianæ charitatis exemplum, dignissimus, ut paucis omnia complectar, Universæ Ecclesiæ Pastor, cujus sollicitudinis fructus uberior extitisset, si diutiùs Pontificatum Maximum administrasset: verùm brevi tempore, & vix quinquennio elapso post adeptam dignitatem, obiit, anno scilicet

cet 1054. Quæ nunc ex Gratiano expendam, ejusdem Sancti Pontificis virtutes aliqua in parte exhibebunt.

De Epistola ad Michaellem Episcopum Constantinopolitanum.

Can. 3.
dist. 12. Veteres contentiones Constantinopolitanæ Ecclesiæ adversus Romanam, quas plurimorum Patriarcharum Constantinopolitanorum ambitus vehementissimè concitabat, eo etià acriores emergerant temporibus Leonis, quum Michael Cerularius Constantinopolitanus Antistes Romanæ Ecclesiæ mores, disciplinam, imò & ipsam Romanam Ecclesiam improbis conviciis lacessivit, aliosque etià in perfidiam suam attraxit, quos inter fuit Leo quidam Acri dianus Archiepiscopus, & Bulgarorum Ecclesiæ Primas. Opponebant adversus Romanam Ecclesiam, quòd Sacra Eucharistia in azymo conficeretur apud Latinos, quasi id esset adversus Christi Domini institutionem, & exemplum, unde ludibrio quodam Romanos *azymistas* vocabant. His accesserat præcipuus Orientalium scopus; etenim Michael se universalem Ecclesiæ totius Patriarcham dicere non verebatur: omitto, quæ de Spiritus Sancti processione à Patre, & Filio adhuc disputabant, aut quâ ratione Latinos Sacerdotes quasi Hæreticos à suis Provinciis exclusissent, & templa, monasteriave Latinorum, quasi superstitiosa delubra, & hæreticorum conventus clausissent. Leo Pontifex Maximus, studiosissimus pacis, atque unionis inter utramque Ecclesiam nihil curavit sollicitiùs, quàm ut tandèm aliquandò Patriarcham Constantinopolitanum ad fidei, & animorum unitatem adduceret, unà cum iis, qui Patriarchæ eidem adversus Romanos adhæserant. Fuit quidèm sine fructu quæcumque sollicitudo; intercè tamèn non omisit Sanctus Pontifex schismaticos per epistolam admonere blandis æquè, ac vividis rationibus, quemadmodum inter cetera liquet ex epistola 1., quæ incipit *In terra*

*pax distributa in capita 41. quasi libellus. Scripta eadem fuit ad Michaellem Constantinopolitanum Patriarcham, nec non ad Leonem Acri danum, apud Bulgaros Metropolitam, Michaeli adhærentem: ibidèm plurima tradita sunt de custodienda Ecclesiarum pace, atque unitate; plurima etià de obedientia ergà Romanam Ecclesiam, veluti ceterarum omnium matrem; plurima de azymorum consecratione; atque, ubi eo ventum est, ut de disciplinæ capitibus dissereretur, quæ, salvà unitate fidei, varia esse in variis provinciis possunt, ut quemadmodum etià in latinis provinciis non rejiciebatur usus Græcorum in fermentato consecrantium, ità rejiciendus non esset apud Græcos Latinorum usus in azymo consecrantium, subjicit Leo IX. in cap. 29. Omnes Latinorum basilicas penès vos clausistis, monachis Monasteria & Abbatibus tulistis, donè vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quàm discretior, moderatior, & clementior vobis est? Siquidem cum intrà, & extrà Romanam plurima Græcorum reperiantur monasteria, sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur à paterna traditione, sive sua consuetudine, quin potiùs suadetur, & admonetur eam observare. Nec enim animositatem impie hæreseos habet, quæ semper divisione gaudet, dicens per patricidam meretricem: nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur: sed pietate vera matris sic Salomonem deprecatur: obsecro, Domine, date huic infantem vivum, & nolite interficere eum. Scit namquè, quia nil obsunt salutì credentium diversa pro loco & tempore consuetudines, quandò una fides per dilectionem operans bona, quæ potest, uni Deo commendat omnes. Idipsum ferè antè scripserat, in dissimili tamèn causa, Nicolaus I. ad Photium Constantinopolitanum in epist. in recentioribus collectionibus 6., quæ incipit *Postquàm B. Petro*: cum enim Nicolaus Photium objurasset, quod repentè ex Laico factus esset Episcopus, Photius verò quamdam consuetudinis speciem in contrarium opposuisset, ait Nicolaus: *De consuetudinibus quidèm, quas nobis opponere visi estis, scriben-**

bentes per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua eis obviare debeamus, nil iudicamus, vel eis resistimus: tamen cavere volumus, ne hæc vestra consuetudo, quæ omnium Sanctorum Patrum promulgatione convincitur, ut ex Laico non subito ordinetur Episcopus, vires accipiat, aut in vestra Ecclesia magis pullulet, operam dare minimè cessamus. Ex his duabus epistolis sive Leonis, sive Nicolai depromptus est Gratianus canon 3. dist. 12., quemadmodum jam animadverterunt Romani Correctores, qui olim in vetustis editionibus tribuebatur Nicolao Pontifici, ad Michaellem Imperatorem scribenti. Ex iis autem, quæ huc usque perspicuè tradita sunt, facile unusquisque poterit eundem canonem interpretari.

De dictis contra epistolam Nicetæ Abbatis.

Quæ sub nomine Leonis IX. scribentis adversus epistolam Nicetæ Abbatis apud Gratianum exhibentur, hodiè jam manifesto constat falsò fuisse adscripta Leoni, sed fuisse potiùs Humberto Sylvæ Candidæ Archiepiscopo, ejusdemque Leonis apud Græcos Constantinopolitanos Legato adscribenda. Fervebat tunc, uti superiùs prænotatum est, æstuans Græcorum ambitio adversus Romanam Ecclesiam, duce Michaelle Cæulario, quo tempore Nicetas quidam Pectoratus Monachus, Presbyter Constantinopolitanæ Ecclesiæ, scripto proposuit, quidquid contrà Romanos Græci omnes opponerent, potissimùm verò asseruit, perperam Romanos in azymo consecrare, perperam etià jejunare Sabbato, perperam demùm Sacerdotum conjugia improbare; laudans viceversa Græcos, quòd fermentato uterentur in Eucharistia conficienda, à Sabbati jejuniò averterent, ac venerabiles in ipsis etià Sacerdotibus nuptias agnoscerent: curavit autem in his omnibus demonstrare consentaneam Græcorum disciplinam vetustis Patrum Sanc-

tissimorum sanctionibus, quemadmodum ab his dissonam consuetudinem Latinorum. Operæ pretium fuit adversus Nicetæ libros Pontificios Legatos Constantinopolim missos insurgere, ac emendicatis Græcorum argumentis respondere. Hanc provinciam amplexus est Legatus Humbertus Sylvæ Candidæ Episcopus, & brevi quidem, sed acri libello Nicetam compescuit, eo usquè, ut Nicetas idem (si fides est habenda actis illis, quæ describuntur apud Labbeum in tom. 11. Venetæ editionis pag. 1360.) quod scripserat ejurasset, suique erroris consortes anathemate conficere non dubitasset. Ad eum itaquè Humberti librum pertinet in primis canon 3. dist. 16., cujus integram sententiam juvabit excutere; ne fortè cuiquam videatur Humbertus (qualiscumque tandem disputantis habenda sit auctoritas) ex canonibus illis, qui vulgò Apostolici appellantur, saltè quinquaginta recepisse, suoque suffragio comprobasse. Integra Humberti verba hæc sunt: *Hinc videamus, si non estis Sabbatiani, quos commemorant Patres sancta quinta Synodi. Reprehendens enim nos, cur jejunemus Sabbatis, dicit: quartâ & sextâ feriâ jugitur jejunandum, unâ propter traditionem, alterâ propter passionem Domini; Sabbato autem nunquam nisi uno. Et hoc asserere conaris ex apocryphis libris, & canonibus, pari sententiâ sanctorum Patrum repudiatis. Nam Clementis liber, id est, itinerarium Petri Apostoli, & Canones Apostolorum numerantur inter apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt regulis Orthodoxis adjungenda; unde nos quoque, omne apocryphon abjicientes, dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini.* Hinc sanè liquet Nicetam Pectoratum Romanos accusavisse, quòd Sabbato jejunarent, atque ut demonstraret id adversus sacros vetustissimos canones fieri, in medium protulisse canonem 65. ex vulgò Apostolicis, ità conceptum: *Siquis dominicum diem, aut sabbatum, uno solo dempto, jejunare deprehendatur, deponitor: sin Laicus, communionem ejicitor.* Quid aliud in contrarium re-

Can. 3.
dist. 16.

reponendum erat ab Humberto, quàm monumentum illud, quod tanquàm Græcorum Achillem objiciebat Nicetas, apocryphum esse, uti ceteri apocryphi dicebantur canones, qui quinquaginta Apostolicis adjecti fuerant? Neque dicas, Humbertum priores canones quinquaginta probasse, dum eos voluit excipiendos, quandò posteriores improbat; etenim non ideò priores quinquaginta excepit Humbertus, quòd dissimilem esse crederet causam, & originem illorum, sed quòd in proposito parum intererat veritatem quinquaginta priorum canonum investigare. Non ignorabat vir prudens, apud Græcos passim quinquaginta priores Apostolicos canones passim receptos fuisse, præsertim in Synodo Trullana; posteriorum autem auctoritatem firmam non fuisse apud illos. Non erat ergò opportunum de omnibus canonibus rejiciendis disputare, quandò satis erat Humberto aliquos rejici apud Græcos, atque illos rejici, qui negotium adversùs Romanos facessere videbantur. Quinquaginta canones excipiendos dixit, quasi de illis nulla proponenda quæstio foret; eos, qui excedebant numerum quinquaginta, inter quos erat canon de interdicto jejunio Sabbati, voluit rejiciendos; id ipsum sanè & de præcedentibus quinquaginta dicturus, si ex istorum auctoritate quæstio dirimenda emersisset. Reverà in fine ejusdem libelli, ubi Humbertus idem contrà Nicetam, opponentem canones 5. & 39. ex Apostolicis, probat vetitum esse Sacerdotibus conjugii usum, generalitèr adstruit non esse apocryphis monumentis pugnandum, sed germanis veterum Patrum doctrinis, quod idem erat ac dicere, canonem 5. & 39. ex vulgò Apostolicis falsò Apostolis fuisse tributos.

Ad eundem Humberti sermonem pertinent canon 11. dist. 31., & canon 32. dist. 14. dist. 32., quorum verba consonant cum integris libelli exemplaribus. Ibidem, uti liquet, totus est Humbertus,

ut probandam suadeat disciplinam Romanorum, qui conjugiorum usu Sacerdotibus interdiciunt, quin tamèn id adversetur Sancti Pauli doctrinæ, aut quidquam honori conjugii detrahatur.

De can. 55. de cons. dist. 1.

Sub nomine Leonis IX. refertur apud Gratianum canon 55. de cons. dist. 1., qui tamèn in monumentis illius nomine editis non reperitur. Quid ergò? Inter incerta ejusdem Pontificis acta recensendus erit, donèc res ipsa in nitidiore lumine collocetur. Non omittam tamèn indicare, similia nonnulla legi in Concilio Toletano VI. anni 633. cap. 11. his verbis: *Item cognovimus quosdam Hispania Sacerdotes, qui in Quadragesima diebus alleluja decantant, præter in ultima hebdomada Paschæ; quod deinceps interdiciamus fieri, statuentes, ut in omnibus prædictis Quadragesima diebus, quia tempus est non gaudii, sed mæroris, alleluja non decantetur: tunc enim opus est fleibus, ac jejunii insistere, corpus cilicio, & cinere induere, animum mæroribus dejicere, gaudium in tristitiam vertere, quousquè veniat tempus Resurrectionis Christi, quandò oportet alleluja in lætitia canere, & mærorem in gaudium commutare; hoc enim Ecclesia universalis consensio in cunctis terrarum partibus roboravit; quod & à nobis omnibus, ut conservetur per Hispanias, Galliasque Provincias oportebit. In temporibus quoquè reliquis, id est, Kalendis Januariis, quæ propter errorem gentilitatis aguntur, omnino alleluja non decantetur. In quibus etià præter piscem, & olus, sicuti in aliis quadragesima diebus à ceteris carnibus abstinetur, & à quibusdam nec vinum bibitur. Siquis igitur Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet ex ordine Clericorum fuerit repertus, qui arbitrium suum huic constitutioni æstimet præferendum, ordinis sui officio carere cogatur, & à communione ejusdem Paschæ privetur. His addi potest recentior Constitutio anni 817. edita in Capitulari Aquisgranensi sub Ludovico Pio Imperatore cap. 30. ibi: *Ut alleluja in Septuagesima dimittatur.**

De Nicolao II.

Omisso Victore II., nec non Stephano IX., utpotè quorum nulla apud Gratianum extant Decreta, progredior ad illorum Successorem Nicolaum II., quem in sequentium canonum inscriptionibus laudavit Gratianus.

Omnes ex actis Concilii Romani.	{	Can. 1. dist. 23.	{	<i>Simul jungendi, & ad varios Codices, ac monumenta exi- gendi.</i>
		Can. 5. dist. 32.		
		Can. 1. dist. 79.		
		Can. 9. dist. 79.		
		Can. 107. caus. 1. q. 1.		
		Can. 109. caus. 1. q. 1.		
		Can. 110. caus. 1. q. 1.		
		Can. 3. caus. 16. q. 2.		
		Can. 17. caus. 35. q. 2.		

NON diù vixit in Romano Pontificatu Nicolaus II., qui electus propè finem anni 1058., obiit anno 1061., brevi tamèn eo tempore plurima Ecclesiæ utilia edidit, præsertim in Lateranensi Concilio anni 1059., licèt Italarum Ecclesiæ ferè omnes, Romana ipsa præ ceteris, turbarentur. Initio Pontificatus sui æmulum quemdam dignitatis intueri debuit Sedis Apostolicæ invasorem Benedictum; quem tamèn deindè dejecit. In finitimis Ecclesiis, seu Diœcesibus, ac Provinciis renovatas agnovit veteres Simoniacorum, & Nicolaitarum hæreses, præcipuè in Ecclesia Mediolanensi, quemadmodum jam superius observandum fuit ad canonem 1. dist. 22., quem falsò dixi fuisse Nicolao I. adscriptum; illinc enim constat maximè fuisse laborandum Nicolao II., ut Mediolanenses germanam canonum disciplinam, quam jam diù abjecerant, reciperent, & Romanæ Ecclesiæ doctrinam sequerentur, curante inter ceteros Petro Damiani ejusdem Nicolai II. Legato. Sed iterum fructum ingentem de suis laboribus retulit in hac etiàm parte Nicolaus; nam & Simoniacorum, & Nicolaitarum veteres damnavit traditiones, obicemque perpetuum posuit, canonibus latis editisque, ne iterum si-

milia dogmata reviviscerent. Hujus Pontificis solertem industriam exhibent monumenta nonnulla, quæ pertinent ad Concilium Lateranense, sive Romanum memoratum anni 1059., cujus acta integra interierunt quidèm, nonnulla tamen ad illud spectantia remanserunt. Numerus Episcoporum & convenientium quantus fuerit, incertum admodum est proptèr Codicum varietatem, cum in aliquibus legamus centum, & tresdecim convenisse Episcopos, alicubi tantummodò tres suprà sexaginta. Videatur in hanc rem Mansius in tom. 1. Supplementi Labbeani, ubi duplicem subscribentium Episcoporum catalogum texuit, unà cum ejusdem animadversionibus. Ceterum liquet, eam Synodum celeberrimam fuisse, sive quòd in illa de rebus gravissimis agendum erat, potissimum de stabilienda electionis Romani Pontificis disciplina, in qua sanè electione plurimà identidèm schismata improborum quorundam hominum factionibus suboriebantur; sive quòd agendum erat de damnandis hæresibus Nicolaitarum, & Simoniacorum, quæ tunc universam Italiàm miserandum in modum occupaverant. Eam ob rem nullo opportuniore remedio indigebant res Ecclesiasticæ, quàm eo, quod

universorum, aut plurimorum saltē Italiae Episcoporum auctoritate, ac sollicitudine pararetur. In Labbeana postrema Collectione, in quam sanē vetustiorum laciniae relatæ sunt, hæc habentur, velut Synodum ipsam spectantia. In primis epistola Nicolai II. sub hac inscriptione: *Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei, omnibus Episcopis Catholicis, cunctoque Clero, & Populo salutem carissimam, & Apostolicam benedictionem.* Distribuitur ista in capita 13., quibus adjungitur decretum quoddam, quod adversus Simoniacos in eadem Synodo editum dicitur. Subsequitur deindē iurandum Berengarii Andegavensis Diaconi, quo primum hæresim suam dicitur ejurasse. Adjectæ fuerunt tres epistolæ, apud Martenium olim editæ, quarum prima dicitur Hugonis Episcopi Trecensis ad Bartholomeum Episcopum Turonensem; secunda Hugonis Nivernensis Episcopi ad eundem; tertia Walterii Episcopi Meldensis ad eundem. Demum ex Severino Binio tenor Constitutionis, adversus Simoniacos in Concilio editæ, quæ etiā consuleretur electioni ritè celebrandæ Pontificis Maximi, describitur; atque ad hæc omnia acta referenda quæ videtur epistola Nicolai II. apud Labbeum VIII. ex Sirmondi Apographo edita, scriptaque ad Episcopos Galliae, Aquitaniæ, & Vasconiae, in qua Episcopos illos certiores reddit Nicolaus de iis, quæ ad firmitatem disciplinæ Ecclesiasticæ fuerant recens in Romana Synodo constituta. Canones Romani Concilii ejusdem edidit præterea Mansius in tom. 1. Supplementi Labbeani pag. 1333., quasi eos, quos Nicolaus II. misit custodiendos ad Clericos Amalphitanæ Dioceseos, plurimum sanē consonantes cum iis, qui describuntur in memorata epistola Labbeana; & vix eo intercedente discrimine, quod Labbeana epistola scripta videtur ad omnes Episcopos, quemadmodum ex nuper edita inscriptione demonstratur, at Epistola Mansii, eruta, ut ipse ait, ex vetere Codice Pistoriensi, hanc habet

inscriptionem: *Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei, omnibus Episcopis Amalphitanæ Ecclesiæ suffraganeis, cunctoque Clero, & Populo salutem carissimam, & Apostolicam benedictionem.* Hæc omnia monumenta in variis quidē reperta codicibus invicem consonant, nisi fortē verborum, ac formularum, quibus exprimuntur, discrimina velis investigare; quamobrem facile concludere poterimus, eorundem singulorum sententias pro germanis habendas esse, quamquā in varia illarum descriptione non nihil dandum sit, atque indulgendum scriptoribus illius ætatis, qui dummodò gesta compilarerent sine fraude, parum solliciti fuerunt in descriptione verborum. Neque verò inutile est omnia isthæc monumenta recensuisse, cum ad eadem facile Gratiani canones, Nicolao II. tributis, redigantur. Nam Gratianus canones Nicolai II. modò ita laudavit, quasi erutos ex epistola unica, modò quasi editos ex epistola ad Amalphitanæ Ecclesiæ suffraganeos, modò quasi ex Concilio Lateranensi, modò demum sine ulla adjec-tione epistolæ, vel Concilii. Ceterum, quæcumque inscriptio fuerit, non aliud designatur apud Gratianum, quā acta Concilii Romani; cum epistola illa unica sit eadem cum illa, quam Labbeus edidit, ad omnes Episcopos scripta, ut conscii redderentur canonum in Romano Concilio editorum, quæ sanē eadem esse videtur cum epistola ad Amalphitanos, quam ex Pistoriensi Codice edidit Mansius.

Ejus Concilii, ut patet, integrum decretum exarare voluit Gratianus in can. 1. dist. 23., quod etiā retulit Binius, animadvertens ex Baronio ad annum 1059. fuisse à Schismaticis depravatum. Hinc operæ prægium erit, canonem illum conjungere cum canone 1. & 9. dist. 79., qui videntur esse deprompti ex memorata epistola ad Episcopos omnes apud Labbeum, cujus exordium hoc est: *Vigilantia universalis regiminis assiduam sollicitudinem omnibus debentes, saluti quoque vestra providentes, qua*

Can. 1.
dist. 23.
can. 1. &
9. dist. 79.

in Romana Synodo, nupèr celebrata coràm centum tredecim Episcopis, nobis licet immeritis presidentibus, sunt canonicè constituta, vobis notificare curamus; quia ad salutem vestram executores eorum nos esse optamus, & Apostolicà auctoritate jubendo mandamus. Primum namque, inspectore Deo, est statutum, ut electio Romani Pontificis in potestate Cardinalium Episcoporum sit, ità, ut si quis Apostolica Sedi sine premissa concordia & canonicà electione eorum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum, Clericorum, & Laicorum consensu inthronizatur, is non Papa, vel Apostolicus, sed Apostaticus habeatur. Paulò aliter in editione Mansii in epistola, superiùs memorata, his verbis: *Vigilantia universalis regiminis assiduam sollicitudinem omnibus debentes, salutis quoque vestrae causà prerogativa dilectionis carissimi confratris nostri Archiepiscopi vestri specialiter providentes, quæ in Romana Synodo, nupèr celebrata coràm 113. Episcopis, nobis licet immeritis presidentibus, sunt canonicè instituta, vobis notificare curamus, quia ad salutem vestram executores eorum vos esse optamus, & Apostolicà auctoritate jubendo mandamus.* Primum namque, inspectore Deo, est statutum, ut si quis Apostolicæ Sedi sine concordia, & canonica electione, ac benedictione Cardinalium Episcoporum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum Clericorum intronizatur, non Papa, vel Apostolicus habeatur. Ex his emendandi erunt Gratiani canones, nimirum nihil aliud pro germano Nicolai monumento in memoratis canonibus habendum est, quoniam de depravatione Codicum constat, quàm quod cum hujusmodi Nicolai epistolis consonare penitus videatur.

Ad idem Concilium Nicolai pertinet can. 5. dist. 32., nam in capite 3. memoratæ epistolæ apud Labbeum ita legitur: *Ut nullus Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem.* Unde etiàm ipsa sancta Synodus (Mansius in Pistoriensi ejusdem epistolæ exemplari legit: *Unde ipsa prima Synodus*) hoc Capitulum sub excommunicatione statuit dicens: *Quicumque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum post constitutum B. memoria prædecessoris nos-*

*tri Sanctissimi Papæ Leonis de castitate Clericorum concubinam palàm duxerit (Mansius ex Pistoriensi Codice, ommissa voce palàm, legit concubinam duxerit) vel ductam non reliquerit, ex parte Omnipotentis Dei, auctoritate Beatorum apostolorum Petri, & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, ut Missam non cantet, nec Evangelium, vel Epistolam ac (Mansius legit ad) Missam legat, neque in Presbyterio ad divina Officia cum iis, qui præfata constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem & Ecclesia suscipiat, quousque à nobis sententia super hujusmodi Domino concedente procedat. Et præcipientes statuimus, ut ii prædictorum ordinum, qui eidem prædecessori nostro obedientes castitatem servaverunt, juxta Ecclesias, quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos Clericos, simul manducant, & dormiant, & quidquid eis ab Ecclesiis venit (Mansius ab Ecclesiis competit), communiter habeant; & rogantes monemus, ut ad Apostolicam, communem scilicet, vitam summo perè pervenire studeant (addit hic Mansius hæc verba, quæ in Labbeano exemplari omittuntur: *Quatenus perfectionem consecuti cum his, qui centesimo ditantur, in cælesti patria mereantur adscribi.*) Deinde, ut decimæ, & primitiæ, seu oblationes vivorum, & mortuorum Ecclesiis Dei fideliter reddantur à Laicis, & ut in dispositione Episcoporum sint, (addit Mansius secundum canones distribuendæ), quas qui retinuerint, à Sancta Ecclesia gremio separentur. His videtur integrè expositus non tam canon 5. dist. 32., in quo nonnulla Gratianus omittenda censuit, eadem propemodum sub nomine Alexandri II. in sequenti canone descripturus, quàm canon 3. caus. 16. quæst. 2., ad quem postrema nupèr descripta verba pertinent. Similia etiàm leguntur in epistola Nicolai apud Labbeum 8. ad Episcopos Galliæ, Aquitanix, & Vasconix, ibi: *Anno Domini Incarnationis 1059. anno Pontificatus nostri primo, indictione 12. Romanâ Urbe in Basilica Sancti Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, Sanctam celebrantes Synodum, à Sanctis Parribus, videlicet 113. Episcopis, exceptis Abbatibus, & Clericis religiosis, ac Laicis, celebratam, de statu Ecclesiæ Sanct-**

ta ad communem utilitatem, Deo propitio, canonicè disposuimus. Inter cetera de Nicolaitarum hæresi, id est, de conjugatis Presbyteris, Diaconibus; & omnibus in clero constitutis, ab omni Concilio statutum est, & corroboratum ità: Quicumque sacerdotum, diaconorum, & subdiaconorum, pòst constitutum beata memoria prædecessoris nostri Sanctissimi Leonis Papæ de castitate Clericorum, concubinam palam duxit, vel ductam non reliquit, ex parte Omnipotentis Dei, auctoritate Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, precipimus, & omnino contradicimus, ut missam non cantept, neque Evangelium pronuncient, neque epistolam ad missam legant; neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfata institutioni obediens fuerunt, maneant; neque partem ab Ecclesia recipiant, quousque à nobis sententia super hujusmodi, Deo concedente, procedat. Et precipientes statuimus, ut hi prædictorum ordinum, qui ejusdem prædecessoris nostri decreto obediens hæc servaverint, juxta Ecclesias, quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos Clericos, simul manducent, & dormiant. Et rogantes monemus, ut ad Apostolicam, communem scilicet, vitam summo opere pervenire studeant, quatenus perfectionem consecuti cum his, qui centesimo fructu ditantes, in celesti patria mereantur adscribi. Similia præterea edidit Baluzius nomine decretorum Nicolai II. Papæ in canonibus sacris repertorum, quæ Romana Ecclesia præcipue asserit tenere, in Miscellaneis tom. 7. pag. 67. ibi num. 3. Ut presbyteri conjugati aut uxores dimittant, neque cum eis sine testimonio legitimo habitent, aut Ecclesiam cum ordinibus suis amittant; & num. 4. Ut presbyteri, & diaconi, & subdiaconi, & omnes, qui Canonici sunt, uxores non habeant; & si duxerint, deponantur, & à Canonicorum consortio separentur. Ex his adparet, quænam sit sancta illa Synodus, quæ in codice Mansii appellata fuit prima, nimirum fuit illa ipsa, quam nupèr Nicolaus Romæ celebraverat, & cujus canones ipse palam edebat, & Episcopis indicabat; adparet præterea, quisnam sit Leo ille, quem suum Prædecessorem Nicolaus vocat, & cujus etià refert constitutiones; neque enim ignoramus fuisse Leo-

nem IX., utpotè qui jam cœperat corruptos Clericorum mores, quoad fieri per temporum improbitatem poterat, emendare.

Huc usque ii canones relati sunt, qui spectant ad improbandos Nicolaitarum mores; qui verò adversus alteram Simoniacorum hæresim editi sunt, habentur apud Gratianum in can. 107. 109. & 110. caus. 1. quæst. 1. Verum non dubito, quin aliis verbis per Collectores, Scriptoresque varios exhibiti fuerint, ideòque erunt ad meliores codices exigendi. Itaque Nicolaus in epistola ad Episcopos omnes apud Labbeum cap. 9. ità refert in Concilio constitutum: Ut per Simoniacam hæresim nemo ordinetur & in cap. 6. Ut per Laicos nullo modo quilibet Clericus, aut Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. Paulò aliter Mansius, qui ità verba epistolæ descripsit ex Pistoriensi codice: Ut per Simoniacam hæresim nemo ordinetur, vel promoveatur ad quodlibet officium ecclesiasticum. Et: Ut per Laicos nullo modo quilibet Clericus, aut Presbyter obtineat Ecclesiam nec gratis, nec pretio. In decretis Nicolai, à Baluzio editis in tomo 7. Miscellaneorum pag. 67. ista leguntur, num. 5. Ut Ecclesie, vel altaria nec vendantur, nec emantur. Qui autem amodò vendiderint, aut emerint, anathemati subjacebunt; num. 7. Ut Episcopi canonicas, vel officia Ecclesiastica non vendant, & de consecrationibus Ecclesiarum, aut ordinationibus Clericorum ipsi, & Clerici eorum nihil exigant; num. 8. Ut Ecclesie per pretium à Simoniacis consecratae denuò consecrentur; num. 9. Ut Presbyteri, & omnes à tempore Nicolai Papæ usque nunc, & deinceps scienter ordinati à Simoniacis, sciant se non esse ordinatos, & deinceps non fiant; num. 12. De cœmeteriis autem, & sepultura, & baptisteriis exactiorem fieri omnino prohibemus; & num. 14. Ut nullus Abbas obedientias suas vendat, neque nullus Monachus emat obedientias (erant obedientiæ regularia quædam beneficia, sive Cappellæ à monasteriis dependentes) quod si præsumperint, utrique ordine, officioque caveant, quia simoniace agunt. Huc quoque referendum est decretum illud in-

Can. 107.
109. 110.
caus. 1.
q. 1.

integrum adversus simoniacos, quod in editione Labbeana adjectum est epistolæ Nicolai ad Episcopos universos his verbis: *Dominus Papa Nicolaus, Synodo in Basilica Constantiniana prasidens, dixit: erga simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed juxta canonum sanctiones, & decreta sanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac deponendos esse apostolicâ auctoritate sancimus. De iis autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt à simoniaco ordinati, quia questio à longo tempore est diutius ventilata, omnem modum (aliàs nodum) dubietatis absolvimus, ità ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur usque adeo hæc venenata perniciēs hactenus inolevit, ut vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc morbo non sit aliqua ex parte corrupta, eos, qui usque modò gratis sunt à simoniaco consecrati, non tam censura justitiæ, quam intuitu misericordiæ in acceptis ordinibus manere permittimus, nisi forte alia culpa ex vita eorum contra canones eis existat. Tanta quippe talium multitudo est, ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare non possumus, necesse sit, ut dispensatorie ad pia condescensionis studium nostros animos ad prasens inclinemus. Ità tamen auctoritate Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli omnimodis interdiciamus, ne aliquando aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi, vel alicui assumat, vel præfigat, quia hoc non auctoritas antiquorum Patrum jubendo, aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendum à Nobis extorsit. De cetero autem si quis hinc in posterum ab eo, quem simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non disparem damnationis sententiam subeat; sed uterque depositus pœnitentiam agat, & privatus à propria dignitate persistat &c. Essent & alia numero plurima, quæ decerpta ex variis ejusdem temporis monumentis, ad eam ipsam rem facere possent; etenim nullum ferè Concilium tunc celebratum extat, nulla ferè Pontificum proximè succedentium constitutio, in quibus non eadem penitus repetantur: hinc Gratianus canones illos non tam sub nomine Nicolai II., quam*

sub nomine Alexandri II., qui Nicolaus successit, recensendos voluit, cum eadem ferè verba in Alexandri constitutionibus exhibeantur. Verum sufficiat, quæ superiùs demonstrantur, edidisse, ut exindè valeat unusquisque ad similes sententias Collectorum aliorum fidei commendatas Gratianum exigere, apud quem nonnulla videntur variâ verborum texturâ composita. Intereà tamèn necessarium erit animadvertere, quod idem Nicolaus professus est, canones istos adversus Simoniacos editos non continere strictam ecclesiasticæ disciplinæ censuram; siquidèm non nihil à stricto jure recedendum ex humanitate, ac dispensatione illis temporibus fuit, dum ingens erat simoniacorum multitudo: intererat autem Ecclesiæ simoniacos ipsos mitiore remedio ad pœnitentiam adducere.

In eadem epistola Nicolai ad omnes Episcopos apud Labbeum, dum palàm fiunt Romani Concilii canones, ista leguntur num. 11. & 12. *Ut de consanguinitate sua nullus uxorem ducat usque ad generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit. Ut laicus uxorem simul, & concubinam habens non communicet Ecclesiæ.* Mansius ex Ms. Codice Pistoriensi, ubi refertur Nicolai epistola ad Ecclesiæ Amalphitanæ suffraganeos, cui Gratianus consonare videtur in inscriptione canonis 17. caus. 35. quæst. 2. ità canonem exhibet: *Ut de consanguinitate sua nullus uxorem ducat usque post generationem septimam, vel eousque parentela cognosci poterit. Ut laicus uxorem simul, & concubinam habens non communicet Ecclesiæ.* Paulò aliter etià Baluzius in Miscellaneistom. 7. pag. 67. inter decreta Nicolai Papæ II. hæc recensuit num. 13. *Siquis infra septimum consanguinitatis gradum uxorem habet, aut deinceps duxerit, ab Episcopo suo eam dimittere canonicè compellatur. Si verò obedire noluerit, excommunicetur.* Nemo sanè non videt, in his omnibus eam ipsam referri sententiam, quæ habetur in canone 17. caus. 35. q. 2., quem proptereà jure optimo Nicolao II. tributum fuisse minimè dubitabimus.

Can. 17.
caus. 35.
q. 2.

CAPUT LXXXIII.

De Alexandro II.

Alexandri II. nomine sequentes Canones proferuntur apud Gratianum.

Ex Epistola ad Clerum, & Populum Mediolanensem.	Can. 17. dist. 81.	} simul jungendis consonantque cum nonnullis Alexandri monumentis.
	Can. 18. dist. 81.	
Ex Epist. ad Clerum, & Populum Lucensem.	Can. 9. caus. 1. quest. 3. ex integra epistola supplendus.	
Ex Epist. ad Episcopos, & Regem Dalmatarum.	Can. 16. dist. 81. referendus ad Concilium Romanum Nicolai II.	
Ex Epist. ad Episcopos Hispaniæ.	Can. 11. caus. 23. quest. 8. scriptus potius ad Episcopos Galliæ.	
Ex Epist. ad Episcopos, & Clerum per Italiam.	Can. 2. caus. 35. quest. 5. referendus ad Concilium Romanum Alexandri.	
Ex Epist. ad Gebonardum Vivariensem Episcopum.	Can. 1. caus. 7. quest. 2. ex Ivonis codice emendandus.	
Ex Epist. ad Grimaldum Constantiensem Episcopum.	Can. 1. dist. 52. ex Ivonis codice emendandus.	
Ex Epist. ad Gulielmum de Montrolio.	Can. 10. caus. 35. quest. 6. ex Ivonis codice emendandus.	
Ex Epistola ad Landulphum in Corsica.	Can. 2. caus. 33. quest. 5. ex Ivonis codice supplendus.	
Ex Epistola ad Rainaldum Cumanum Episcopum.	Can. 11. caus. 2. quest. 5. jungendus cum can. 7. vers. purgationem, eadem causa, & questione.	
Ex Epistola ad Valerianum Episcopum Martyrem.	Can. 4. caus. 24. quest. 1. ex Ivonis, necnon ex vetustis aliquot Gratiani codicibus emendandus.	
	Can. 6. dist. 32. exigendus ad canones Romani Concilii sub Alexandro.	
	Can. 12. dist. 56. non satis firmam habet auctoritatem.	
	Can. 109. caus. 1. quest. 1.	} simul jungendi, & ad acta Romani Concilii exigendi.
	Can. 110. caus. 1. quest. 1.	
	Can. 11. caus. 16. quest. 1. ex codice Ivonis supplendus.	
	Can. 20. caus. 16. quest. 7. referendus ad canones Romani Concilii sub Alexandro.	
	Can. 1. caus. 17. quest. 2. supplendus ex codice Ivonis.	
	Can. 22. caus. 17. quest. 4. apocryphus, & ad Phorianam Synodum potius referendus.	

Adjiciuntur.

Can.

Can. 17. caus. 35. quest. 2. referendus ad canones Romani Concilii sub Alexandro.

Can. 5. caus. 35. quest. 5. est potius Isidori Hispalensis.

Can. 53. de cons. dist. 1. referendus potius ad exceptiones Egberti Eboracensis.

DEseripsisse tempora, & temporum improbitates, quæ Nicolai II. Pontificatum curis angere sollicitis potuerunt, idem est ac descripsisse tempora improba, in quæ incidit etiã Pontificatus Alexandri II., qui Nicolaosuccessit anno 1061. Hic verò Sanctus Ecclesiæ Princeps diutius pro restituenda canonum disciplina elaboravit, cum per decem, & ampliùs annos Romanam Sedem tenuerit, vitã demùm functus anno 1072. Natus ipse Mediolani, ad Lucensem dein Episcopatum evectus compertòs admodùm habuit corruptos Clericorum in finitimis provinciis mores, quã Nicolaitarum, quã Simoniacorum erroribus inquinatos; in eosdem propterea reformandos toto studio incubuit, Prædecessoris sui prudentiam, æquẽ ac sapientiam æmulatus: undè apud Collectores non semel contigit, ut iidem canones, eademque monumenta utrique Pontifici, nimirum & Nicolao II., & Alexandro II. sine discrimine tribuerentur, sive quòd Alexander decreta Nicolai confirmavit, sive quòd eorundem edendorum decretorum apud utrumque eadem ferè emerserunt occasionones.

De Epistola ad Clerum, & Populum Mediolanensem.

Ex iis, quæ pluriès, præsertim ad canonem 1. dist. 22. dicenda fuerunt, satis liquet Mediolanensem Ecclesiam inter ceteras medio undecimo sæculo indiguissse morum reformatione; quã in re obeunda nil aptius evenire poterat, quàm ut Summus Ecclesiæ Pastor, cuius operã remedium adferretur, in ipsa Ecclesia Mediolanensi natus, non tamèn Clericorum Mediolanensium erroribus inquinatus Alexander seligeretur. Re-

verà ipse statim ac ad maximum evectus est Pontificatum, nihil antiquius habuit, quàm ut suos in rectam virtutum semitam revocaret. Id palàm fit ex prima ejusdem Pontificis epistola, scripta ad Mediolanensem Clerum, & Populum, in qua ità præfatus est Alexander: *Divini judicii dispositione provisum est, ut Mediolanensis Ecclesia filius, & Ambrosianis uberrimis sublaetatus, ad famulatum Apostolicæ Sedis indignus ascenderem, ac Matri omnium Ecclesiarum Pastoralis curæ sollicitudine deservirem. Undè, cum totius universalis Ecclesiæ cura nobis non levis incumbat, propensius circa vos ipsa natura nos provocat esse pervigiles, ut undè nos constat originis duxisse primordium, ibi etiã majoris ad æternam salutem habeamus sollicitudinis incrementum. Et propè finem epistolæ ità concludit: Sic profectò, Fratres, quamplures sunt hodiè Christiana professionis titulo decorati, qui videlicet in Christi hereditate nequaquàm merentur adscribi, & nunc quidem paterno vocabulo gloriantur; sed nequaquàm ad hereditaria paterna perveniunt, quia velut spiriù, non cælestia, sed terrena ignobiliter concupiscunt. Vos autem dilectissimi, membra mea, viscera animæ meæ, sic satagite per viam mandati cælestis sic incedere, ut mens nostra merito semper debeat de sancta consanguineorum suorum conversione gaudere; speramus autem in Eo, qui de Virgine dignatus est nasci, quia nostri ministeriù tempore sancta Clericorum castitas exaltabitur, & incontinentiùm luxuria cum ceteris heresibus confundetur &c.* Hæc sollicitudo, quã Alexander curabat, ut Mediolanensis Ecclesia à Nicolaitarum potissimùm vitiis abstineret, probabilem reddit causam, quòd asseramus ab Alexandro eodem non esse abjudicandos canones 17., & 18. dist. 81. qui inscribuntur Alexandro, ad Clerum, vel Populum Mediolanensem scribenti, licet illorum canonum verba in memorata edita ad Mediolanenses epistola non le-

iegantur. Ceterum in Labbeana editione inter fragmenta quædam epistolarum Alexandri duo isthæc recensentur, ad quæ Gratiani canones exigantur. Primum est: *Noveritis, nos in Synodo nostra Romana, Episcopis omnibus, & Religiosis Fratribus adjudicantibus, decrevisse à simoniâ, & fornicatoribus officium celebrari non debere, nec aliquem Christianum id ab iis audire. Populum itaque à simoniâ, & ab his, quos feminis abuti cognoscitis, officium audire interdicit, & Sacerdotes nihilominus à tam nefaria presumptione repellite. Siquis verò Sacerdotum, Diaconorum, vel Subdiaconorum officium contumaciter deserens, feminam sibi potius eligit, sicut sponte ob fornicationem dimittit officium, ita ob prævaricationem dimittere cogatur & irritum beneficium. Alterum ita exprimitur: Sciat nobilitas vestra, nos in Romana Synodo consilio totius Sancti Conventus decrevisse, ut à Presbytero simoniaci, seu concubitu habente missa à nullo fidelium audiat. Eos etiam, qui, ut fornicari liceat, divinum officium derelinquunt, & ab eo recedentes diabolo, & ejus operibus serviunt, sicut se justissime ab officio alienos faciunt, ita beneficium Ecclesiarum privatos adjudicamus. Hæc ita proferuntur, ut videantur Romani Concilii sub Alexandro II. celebrati canones continere; hodiè tamèn in eodem Romano Concilio non leguntur; verum non exinde de eorundem auctoritate dubitare possum, cum sciverim nonnulla similia edita fuisse Mediolani à Legatis Apostolicæ Sedis anno 1067. Maynardo Episcopo Sylvæ Candidæ, & Joanne Cardinali. Eorum gesta habentur post epistolam 6. Alexandri II. in Collectione Labbeana, ibidemque inter cetera hæc leguntur: Apostolicâ auctoritate fulti, ex parte omnipotentis Dei, & Apostolorum Principis Petri, gloriosique Confessoris Sancti Ambrosii statuentes præcipimus.... Presbyter etiam, Diaconus, & Subdiaconus feminam ad fornicandum palam retinens, donec in culpa manserit, nec officium faciat, nec Ecclesiæ beneficium habeat. Qui verò non retinet, & eventu ex humana conditione ceciderit, postquam manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio tantum, donec per penitentiam*

satisfecerit. Statuimus insuper, neminem prædictorum graduum Clericum ex suspicionem damnari ita, ut nec officio careat, nec beneficium nisi ipse forte confessus, vel per idoneos testes veraciter sit convictus. Ne autem ledendo eos aliqua occasio pro relictis feminis eorum fiat, statuimus, ut cum illis in una domo non maneant, nec manducent, nec bibant, nec sine tribus, vel duobus idoneis testibus simul loquantur, & hæc servantes nullam pro eis calumniam patiantur; ipsi verò juxta Ecclesias, si fieri potest, habitare cogantur. Qualiter verò quisque eorum pro ordinum inequalitate, vel culpæ varietate officium, ac beneficium perdat, idem scribimus, quia cuncta ecclesiastica officia in status sui dignitate consistere volumus, & nullum Clericorum pro cujusquam peccati culpa, vel officii sui aliqua in Deum offensa in iudicio laicorum amodo esse permittimus, sed modis omnibus in perpetuum prohibemus. Siquis autem laicus, cujusque ordinis prædictorum graduum Clericos in potestate sua habet, cum primum sciverit in veritate aliquem ex eis vel feminam, sicut dictum est, retinere, vel in fornicationis crimen casu cecidisse, statim per se, vel per suum Nuntium hoc studeat indicare Archiepiscopo, & hujus Ecclesiæ Ordinariis, quibus cura ista commissa fuerit. Si ipse, aut ipsi, illi admodum scilicet in culpa indurato, vel accidentaliter lapsi interdixerint, ut dignum est, officium, ipse laicus postmodum interdicit obdurato tantum officium. Si verò Archiepiscopus, vel sui Ordinarii, postquam audierint, hoc neglexerint, ipse laicus, quicumque sit, ex tunc in sua potestate, nec officium facere, nec beneficium alicui ex illis permittat tenere, donec culpam deserat, & dignè Domino per penitentiam satisfaciât. Posset etiam huc referri canon 3. Concilii Romani, sub Alexandro eodem celebrati anno 1063., cujus fragmentum legitur in can. 6. dist. 32., quamquam & iste canon etiam Nicolao II. Prædecessori tribui potuerit in can. 5. ejusdem distinctionis, quemadmodum superius fuit animadvertendum.

*De Epistola ad Clerum, & Populum
Lucensem.*Can.
caus.
9. 3.

Providam quoque Pastoris sui sollicitudinem jure optimo sibi singularem fecit Lucensis Ecclesia, quam Clerici simoniacis beneficiorum collationibus labefactabant. Et quidem frequens fuisse eodem sæculo vitium simoniæ facile demonstratur ex canonibus Conciliorum illius ætatis, quibus nihil urgetur pressius, quam ut Clerici ab eo crimine abstinerent, quod potissimum deduces perspicue ex can. 109. & 110. caus. 1. quæst. 1., & can. 20. caus. 16. quæst. 7. Erat jam simonia vetustissimis canonum regulis improbata, sed crimini in Clericos iterum invehendo occasionem quamdam dedit disjunctio collationis sacrorum ordinum à collatione beneficiorum; etenim tunc primum cum inciperent Clerici sine beneficio ordinari, vel post ordinationem susceptam beneficio donari, persuasum nonnullis avaritiâ turpissimâ corruptis fuit, in recentiore beneficiorum collatione propriè simoniæ vitium non admitti, quando beneficiorum collatio non juris spiritualis, sed temporalis concessio videretur. Interebat ecclesiasticæ rei redarguere falsitatis hanc recens subortam opinionem, atque eo pertinet epistola Alexandri ad Lucensem Clerum, & Populum, quæ est 35. in collectione Labbeana, consonans sanè cum Gratiano canone 9. caus. 1. quæst. 3., qui eandem epistolam integram exhibet. Verùm hodiè, præsertim post Mansii supplementum, integra omninò edita adparet ex Lucensi archetypo, quem in archivo Canonicorum illius Ecclesiæ adservari Mansius idem testatur; atque epistola hæc ita edita cum plura contineat, quæ in Gratiani codice desiderantur, aliqua etiã paulisper diversa videantur ab editione Gratiani, non inutile erit, eandem hic integram exarare, iis exceptis, quæ cum Gratiano omninò concordant, subsequentibus punctulis interjicienda. Ver-

ba epistolæ hæc sunt: Alexander Episcopus servus servorum Dei Lucensis Ecclesia Clero, & Populo in perpetuum. Cum Divina providentia idcirco nos in Sede Apostolica constituere voluerit, ut omnium Ecclesiarum generalem curam gerere debeamus, tum maxime illi Ecclesiæ studium nostræ devotionis sollicitius est exhibendum, in qua antè susceptum universalis regiminis opus ecclesiastici officii necessitate laboravimus, & cui privata quodammodo dilectione prius deservire studuimus. Circà Lucensem itaque Ecclesiam tantè specialius nostræ devotionis studium desideramus impendere, quantum & illi privata ejus, & publica omnium cura compellimus providere. In ea igitur quod multis temporibus pullulasse, & in rebus jam inveterata malitia comperimus excrevisse, divini verbi gladio succidere, & penitus extirpare optamus, ut, Deo volente, erutis spinis vitiorum, in fertilem postmodum messem semen illic satum valeat abundare. Ex multis temporibus hoc detestabile malum (hinc exorditur Gratianus) intra ipsam Ecclesiam inolevisse cognovimus.... fiebat Ecclesia, & res ejus.... Chalcedonense nempe Concilium, unum ex principalibus, simili poena condemnat eos, qui sacram manus impositionem (per quam Spiritus Sanctus confert) mercari dignoscuntur. Utrosque enim auctoritate inexpugnabili, illos à beneficio, istos sacro ordine jubet repelli. Sacrorum verò canonum auctoritate docemur, omnia, quæ Deo, vel ejus Ecclesiæ offeruntur, sacra fieri ipsâ oblatione, nullaque autem sacra fieri possunt, nisi Spiritu Sancto, à quo omnis sanctificatio procedit. Nam, sicut omnis quælibet res cum Imperatori defertur, imperialis efficitur, sic cum ex voto Deo, vel Sanctis offertur, divina, ac per hoc sanctificata cognoscitur. Non igitur mirum, si par poena constringit eos, qui aut sacrum ordinem, aut sacram rem Ecclesiæ vendere, seu emere audent, cum neutrum nisi Sancti Spiritus dono valeat sanctificari. Præterea cum sacrorum canonum auctoritas quatuor ex rebus Ecclesiæ jubeat fieri portiones, quarum una pauperibus, altera fabricis Ecclesiarum sit impendenda, tertia Episcopo, quarta Clericis conferenda, sicut pauperibus Ecclesia singula partes gratis sunt concedenda, ita quoque reliquæ partes nec ab ipso Episcopo, vel Clero sunt retinendæ, aut vendendæ, sed eis pro

Evan-

Evangelii præcepto, & officii sui labore eodem modo conferenda. In veteri quoque testamento cum adhuc gratia Evangelii adhuc non coruscaret in mundo, legimus scelus hoc quantum abominabile esset, cum tempore Jeroboam, quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat Sacerdos excelsorum, & propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, & deleta est de superficie terræ. Si verò domus Jeroboam ob hoc deleta est, quod pecuniam accipiens constituebat Sacerdotes in excelsis, non immerito de libro vitæ cælestis eorum nomina delentur, quæ interventu pecuniæ Sacerdotes, vel Clericos in domo Dei constituunt. Puto enim, quod hi tales nunquam adverterunt Psalmista sententiam, dicentis: Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini. Nàm si quis idem intrat in potentias Domini, quia non cognovit negotiationem, aperte consequitur, ut non intret in eas, qui negotiationes maxime ecclesiasticarum rerum non solum cognoverit, sed etiam exercuerit. In novo autem testamento humani generis Redemptor.... negotiationis. In quo Salvatoris factò vigilanter est advertendum, quod non dicitur cathedras vendentium movisse, sed evertisse. Levius utique ferendum esset, si talium negotiatorum cathedra moverentur, quam si everterentur, sicut per Joannem Dominicâ voce Angelo idem prædicatori Ephesi Ecclesia dicitur: Age pœnitentiam, & prima opera fac; alioquin veniam ad te, & movebo candelabrum tuum deloco suo. Illud quoque... speluncam latronum efficiunt. Quia ab hujusmodi mercatoribus quidquid possunt capiunt, & gladio suæ malitiæ non corpora, sed, quod pejus est, animos trucidare noscuntur. Tempore verò Apostolorum cum multi rerum suarum pretia ad pedes eorum ponerent, Anania, & Saphira, inspirante S. Spiritu, voto cordis pretium agrorum suorum Deo obtulerunt. Qui postmodum, quia, suggerente diabolo, partem ipsius pretii retinere conati sunt, voce B. Petri Principis Apostolorum Spiritui Sancto mentiri esse dicuntur; & quàm grave scelus contraxerint, utriusque repentinâ morte monstratur. Si ergo illi initio surgentis Ecclesiæ tam horribili pœnâ divinitus sunt puniti, pro eo solummodo, quod partem pretii retinissent, quod solo voto Ecclesiæ obtulerant; quid dicendum est de his mercatoribus, qui non suas, sed res Ecclesiæ, sed in usus suos ex (videtur legendum

&) propinquorum suorum non verentur vertere? Profectò, sicut deterius est distrahere, vel comparare res Ecclesiæ, non quis ipsi Ecclesiæ conferunt, seu quas pro animabus suis fideles offerunt, quàm solam pretii partem rerum à se oblatarum retinuisse; sic talium negotiatorum interitus gravior, & profundior, quàm illorum esse convincitur. Ex hac quoque pessima venditione penè malorum omnium semina pullulare noscuntur. Nàm ii, qui res Ecclesiæ, & potiora earum prætia student adquirere, non Deo, vel ejus Ecclesiæ velle famulari, sed soli mammonæ velle servire, veridicâ ratione probantur. Sicut etiam S. Gregorius de simoniâ testatur: non vitam moribus componere, non scientiâ curant exornare, sed solummodò aurum, & pecuniam, quibus res emanant Ecclesiæ, inhiantes desiderant congregare. Ac si tandem malitia suâ votum impleverint, & datâ numerosâ pecuniâ rerum ecclesiasticarum penes se dominium habere cœperint, tunc aperiunt, quâ intentione Ecclesiæ militare decreverunt. Toto enim mentis annisu undecumque possunt corradere pecuniam student, ut, quæ prius evacuaverant, possint redimplere marsupia; cujus aviditate impulsus sacris non parcunt altaribus, sed veluti fures, & sacrilegi profanas eis manus injiciunt, pauperibus, & Ecclesiarum fabricis decimas, & oblationes, justè, & canonicè competentes, more prædonum diripiunt, à mortuis etiam, quasi fisci exactores, importunis clamoribus velut trienta exigunt. Terras quoque, quas fideles pro suis peccatis Ecclesiæ contulerunt, quia eas ex toto vendere non possunt, ob vilissimum redditum pecuniæ accepta quibusque concedunt. Inter se autem, ubi de lege divina, & de animarum salute esset tractandum, litibus, & contentionibus, clamoribus, & injuriis præstrepere non desistunt. Quibus ad cumulum suæ damnationis non sufficit, quod ipsi pereuntque, sed insuper laicos, quibus ducatum rectæ vitæ præbere debuerant, secum malo exemplo trahunt in profundam inferni voraginem. Quapropter ego Alexander.... unquam conferre, sed etiam ministrare.... sustentare Ecclesiæ. Spontè (videtur legendum sponsa) Christi donaria, non pro libitu cujusque invito sponso venalia fiant, sed gratis, & pro vitæ meritis tribuantur, nec audeat ullus, cujuscumque gradus sit

Clericus per se, vel per interpositam personam aliquo ingenio pretium vel dare, vel promittere, nec ipsi Episcopo, nec alicui ex ejus ministris, sed cuicumque magna, vel mediocri, aut parva persona. Ne verò calliditas, aut fraus diaboli sub specie religionis aliquos suæ malitiæ laqueo capiat, constituimus, & eodem modo firmamus, ut nullus.... modis omnibus abscondatur. Ego Alexander, solius Domini misericordiâ Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Præsul, & Lucensis Episcopus, in hoc decreto ad confirmandum s.s. Integrum hoc monumentum satis perspicuè indicat, quæ animi alacritate Alexander simoniacorum sui temporis hæresim oppugnaret, quo sanè nihil est in epistola, quod non spectet, vel in ipsamet subscriptione; quid enim aliud indicare voluit Sanctus Pontifex, ubi se solius Dñi. miser., id est, Dei misericordia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Præsulem nominavit, quam se non humano favore, aut gratiâ, non datâ pacatâque pecuniâ, sed Deo vocante, Sedem Apostolicam conscendisse? Fortè quemquam turbabit Concilii Chalcedonensis decretum, ab Alexandro isthuc memoratum, quasi Alexander non satis rectè protrahere potuerit Chalcedonensium Patrum sententiam ad recentiora, & sui temporis beneficia. Verum non est, cur Alexandri oratio minùs apta existimetur. Quod enim apud Veteres, & tempore Concilii Chalcedonensis erat ordinatio Clericorum, fuit deindè temporibus Alexandri beneficiorum collatio, etiâ post ordinationem facta, nam in ipsa collatione beneficii adhuc certum officium in Ecclesia obeundum Clerico injungitur, quod profectò non est simoniace injungendum. Imò, si integer legatur Chalcedonensis canon, relatus à Gratiano in can. 8. caus. 1. quæst. 1., facillè liquebit, eum esse rei ipsi ab Alexandro tractatæ valdè adcommodatum, licèt in eo ecclesiastici beneficii nulla specialis mentio habeatur. Nimirum mentio ibidè fit de defensoribus, de dispensatoribus, de mansionariis, qui sanè, sicut non semper per sacram ordinationem, & per ipsum sacræ ordina-

tionis actum singularibus ecclesiasticis officiis addicebantur, ità facillè potuerunt recentiorum beneficiariorum, qui extrà ordinationis sacræ causam, & titulum constituuntur, imaginem præferre; atque exindè validissimum erat ad confirmandum Alexandri propositum argumentum. Etenim, si damnandi apud Veteres fuerunt, quicumque defensorum, dispensatorum, mansionariorum, aut similia officia pretio vel concessissent, vel impetrassent, licèt illa non in ipso sacræ ordinationis actu conferrentur, licèt etiâ quamdam temporalis potiùs administrationis speciem exhiberent, eadem ratione erat velut simoniaca improbanda beneficiorum collatio illa etiâ, quæ Alexandri temporibus demonstrabatur sejuncta à sacri ordinis collatione, ac videbatur nonnullis potiùs in temporali quodam emolumento consistere.

De Epistola ad Episcopos, & Regem Dalmatarum.

Alexandro II. tribuitur canon 16. Can. 16.
dist. 81.
dist. 81. sub hac inscriptione: *Episcopis, & Regi Dalmatarum.* Ego verò puto, inscriptionem corruptam esse, vel quòd apud Collectores Epistolarum Alexandri nullibi eadem inscriptio legatur, vel potissimùm quòd Regis Dalmatarum mentio Alexandri temporibus minimè congruat. Siquidè refert Baronius ad annum 1076. primum sub Gregorio VII. Ducem Dalmatiæ Regis nomine appellatum fuisse, id demonstrans ex Actis synodalibus, quæ in Archivo Lateranensi adservata testatur. Quomodo ergò jam potuit ad Regem Dalmatiæ epistolam mittere Alexander Gregorii VII. prædecessor? Suspicio ego rem ità contigisse: nimirum, quum Nicolaitarum hæresis plurium Italarum animos temporibus Alexandri II. occuparet, quemadmodum suprâ jam dicendum fuit, ad eam conficiendam duo à Romano Pontifice designati fuere Legati, Mainardus Episcopus Sylvæ Candidæ,

& Joannes Cardinalis, de quibus jam suprâ mentionem habui ad canones 17., & 18. dist. 81. iidem etiâ in Dalmatiam missi fuerunt, ut ibi clericalis continentiae leges sancirent, observandasque curarent, cujus rei auctor est Ivo Carnotensis, coævus auctor, referens in parte 4. Decreti cap. 139. Alexandri II. monumentum, his verbis conceptum: *Notificamus omnia capitula, quae per Confratres nostros venerabiles, Mainardum scilicet collateralem Episcopum nostrum, & Joannem Archiprasulem nostrum in Spalato, aliisque Civitatibus sunt statuta, eadem in Romana Synodo seriatim ea referente à B. memoriae praedecessore nostro Nicolao apostolicâ auctoritate roborata, & sub anathematis interpositione roborata.* Et quoniam monumentum istud tribuitur Alexandro II. scribenti Episcopis, & Regi Dalmatarum, facile in eodem inseri potuit quidquid à Pontificiis Legatis alibi adversus incontinentes Clericos statutum fuerat sub Nicolao II. ejusdem Alexandri praedecessore. Porro non absimilis Constitutio edita videtur in Concilio Romano anni 1059. can. 3. ibi: *Ut nullus missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Quicumque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum post constitutum beatae memoriae Praedecessoris nostri Sanctissimi Papae Leonis de castitate Clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei auctoritate Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli precipimus, & omnino contradicimus, ut missam non cantet, neque evangelium, vel epistolam, ac missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum iis, qui praefata constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat, quousque à nobis sententia super hujusmodi, Deo concedente, procedat.* Quibus ita descriptis liquet non aliam esse apud Dalmatas renovatam constitutionem ab Alexandro, quam quae olim dicta fuerat à Nicolao, quamobrem ex eodem Nicolai canone facile intelligere possumus, quid Alexander ad Dalmatas rescribendum voluerit in dicto canone 16. In inscrip-

tionem canonis Regis Dalmatarum nomen potuit à recentiore auctore adjici, ubi primum Dalmatia Regibus fuit obnoxia. Nûm verò Alexandri II. constitutio paratam habuerit in eadem Provincia executionem, plurimum dubito; nam temporibus Innocentii III. anno 1199. novis opus fuit Pontificiis constitutionibus, ut Dalmatiae Clerici ad continentiae leges servandas adigerentur, nam in Concilio illius anni, habito in Dalmatia, praesentibus Apostolicae Sedis Legatis hic canon num. 2. edendus fuit: *Cum Domini Sacerdotes, & siqui sacro Altaria deserviunt, continenter vivere debeant juxta illud: Mundamini, qui fertis vasa Domini, in partibus Dalmatiae, atque Dioeclesiae Sacerdotes & uxores habere, & Ecclesias tenere dicuntur. Quocirca praesenti decreto statuimus, ut Sacerdotes, & Diaconi ante susceptum officium, nisi eorum conjuges in manu Episcopi votum fecerint continentiae, uxores habentes, cum ipsis maneant, & Ecclesias dimittant. Non enim possunt secundum ordinem Romanae Ecclesiae manentes in conjugio, nisi defunctis uxoribus, aut continentiam voventibus, si digni inventi fuerint, ad sacerdotium promoveri. Illi verò, qui post susceptum Sacerdotii, vel Diaconatus honorem adulteras potius, quam uxores accepisse probantur, nisi eas dimiserint, & dignam egerint poenitentiam, ab officio, & beneficio ecclesiastico fiant penitus alieni.*

De Epistola ad Episcopos Hispaniae.

Mendum irrepsisse videtur in inscriptionem canonis 11. caus. 23. quæst. 8.; non enim ad Episcopos Hispaniae, sed ad Episcopos Galliae Alexandri epistola dirigitur. Integra epistola est apud Ivonem coævum auctorem in parte 13. Decreti cap. 114. sub hac inscriptione: *Alexander Papa II. omnibus Episcopis Hispaniae:* sed ad marginem adnotatur, pro voce *Hispaniae* in aliis codicibus legi *Galliae*. In hac codicum varietate ea sanè erit præferenda scriptura, quæ magis epistolæ consonat. Verum integra epistola potius indicat, Alexandrum ad Galliae,

non

Can. 11.
caus. 23.
q. 8.

non ad Hispaniæ, Episcopos scripsisse: ibi: *Placuit nobis sermo, quem nuper de vobis audivimus, quomodo tutati estis Judæos, qui inter vos habitant, ne interimerentur ab illis, qui contra Sarracenos in Hispaniam proficiscebantur. Illi quippè, stulta ignorantia, vel forte cæcâ cupiditate commoti, in eorum necem volebant servire, quos fortasse divina pietas ad salutem prædestinavit: Sic etiâ B. Gregorius quosdam, qui ad eos delendos exardescabant, prohibuit, impium esse denunciâns, eos delere velle, qui Dei misericordia servati sunt, ut patriâ, libertateque amissâ, diuturnâ penitentia, patrum præjudicio in effusione sanguinis Salvatoris damnati per terrarum orbis plagas dispersi vivant. Dispar nimirum est Judæorum, & Sarracenorum causa. In illis enim, qui Christianos persequuntur, & ex urbibus, & propriis sedibus pellunt, justè pugnatur: hi ubique parati sunt servire. Quemdam etiâ Episcopum Synagogam destruere volentem cohibuit. Nemo sanè dixerit, verba hæc ad Hispaniæ Episcopos dirigi potuisse, neque enim Hispaniæ Episcopi tueri poterant Judæos ab illis, qui contra Sarracenos in Hispaniam proficiscebantur: facilius tueri eos Judæos poterant finitimi Galliarum Episcopi. His etiâ accedit similis propemodum ejusdem Alexandri sententia in epistola ad Berengarium Narbonensem in Gallia Vicecomitem, cujus fragmentum legitur apud eundem Ivonem in parte 13. Decreti cap. 115. ibi: *No-verit prudentia vestra nobis placuisse, quod Judæos, qui sub vestra potestate habitant, tutati estis, ne occiderentur; non enim gaudet Deus effusione sanguinis, neque latatur in perditione malorum. Quæ verba cum ferè consonent cum iis, quæ habentur in dicto can. 11., faciliè colligitur utraque ad easdem provincias Galliarum spectare. Ut verò hæc perspicuè intelligantur, animadvertere juvabit adjuncta illorum temporum, quibus fieri posset, ut fieret ea Judæorum, ac Sarracenorum comparatio. Sarraceni gens Arabica universum tunc regnum Hispaniæ occupaverant, ipsam etiâ urbem Toletanam, in qua Christiani nominis hostes nihil vividius moliebantur, quàm ut everte-**

*rent, perderentque, quicquid ad fidem Christi, ac religionem tuendam conducere. Præ ceteris Christianos Reges expulerunt, gravissimoque jugo tyrannidi suæ omnia subjecerunt. Temporibus Alexandri II. barbari illius imperii impatientes Hispani suaserunt Alfonso, licet monacho, legitimo tamèn Regni Hispanici Successori (is erat frater Sancii II. jam defuncti Hispaniarum Regis), ut provinciam adgrederetur Sarracenos ejiciendi. Morem gessit Alfonso, Rex ejus nominis sextus salutat, qui proindè, coacto ingenti exercitu undecumquè ex universa Hispania, finitimisque populis, Sarracenos omnes non solum à Toletana Civitate, sed etiâ à toto Regno ejecit: hinc recoli Christianam fidem, resque ecclesiasticas augeri in dies vehementissimè studuit, & quicquid superstitiosum ex Barbarorum moribus irrepserat, antiquari. Quamobrem scimus temporibus Alexandri II. in Concilio, celebrato in Hispania, quod refert Labbeus ad annum 1068., abrogatum fuisse ritum *Mosarabicum* celebrandi divini officii, ità dictum, quod tunc celebraretur ab Hispanis mixtis cum Arabiæ populis, quasi *Mixtarabicum*, vel, ut alii dicunt, à Musa Arabum duce; quod sanè officium non erat adeò quacumque superstitione vacuum, ut Christianum hominem omninò deceret. Ex his faciliè deduci potest Alexandri II. sententia, qualis in dicto can. 11. exhibetur, quæ eò spectat, ut Judæis nemo molestiam ingereret, quotiès ipsi Christi fidelibus non essent importuni, quamquàm liceret vim Sarracenorum vi factâ repellere, quod sanè etiâ Juris publici, apud omnes gentes firmati, constitutionibus est maximè consentaneum.*

De Epistola ad Episcopos, & Clerum per Italiam.

Meretur jucundam observationem canon 2. caus. 35. quæst. 5., qui ità Can. 2. caus. 35. q. 5. exhibetur quasi ad omnes Episcopos,

& Clericos, nec non iudices per Italiam constitutos, directus. Tempore Nicolai II. Pontificis celebrata fuerat Romana Synodus anno 1059., ad quam conveniant Episcopi 113., atque in ea ita definitum fuerat can. 11. *Ut de consanguinitate sua nullus uxorem ducat usque ad generationem septimam &c.*, quod ipsum rursùm decretum fuit in Synodo Romana anni 1063. centum, & amplius Episcoporum sub Alexandro II. can. 9. Emergit hinc gravissima quæstio, quâ ratione septimæ generationis nomen interpretandum esset; alii enim ita intellexerunt, ut septem civilis cognationis gradus computarentur, atque ii dicerentur ultra septimam generationem distare, qui ex Juris civilis ultra septimum cognationum gradum constituerentur; quâ in specie jam videbantur ultra septimam generationem distare illi, quorum uterque esset quarto jam gradu à communi stipite remotus; alii è converso duplicandam voluerunt computationem, ex latere scilicet utriusque, de quorum cognatione quæreretur, faciendam, ita ut tùm demùm inter se septima generatione disjungerentur, quotiès septima generatione à stipite communi distarent. Potissimùm apud Ravennates hujusmodi controversiam scimus fuisse subortam, quam verbis primùm, deinde etiàm literis compescere studuit S. Petrus Damiani, rem ita eparrans in libro de parentelæ gradibus in principio, quem librum ad Joannem Episcopum Cæsenatem (hic erat Suffraganeus Ecclesiæ Ravennatensis) & ad Archidiaconum Ravennatem inscripsit, ibi: *Ravennam, ut nostis, nuper adii, quam mox periculosi erroris scrupulo turbatam vacillare cognovi. Erat autem de consanguinitatis gradibus plurima disceptatio, atque jam res eo usque processerat, ut sapientes civitatis in unum convenientes sciscitantibus Florentinorum veredariis in commune rescripserint, septimam generationem canonicâ auctoritate præfixam ita debere intelligi, ut, numeratis ex uno generis latere quatuor gradibus, atque ex alio tribus, jure jam matrimonium posse contrahi videretur.*

*Ad adstruendam quoque præpostera hujus allegationis ineptiam, illud etiàm in testimonium deducebant, quod Justinianus suis interserit institutis: sed & neptem, inquit, fratris, vel sororis ducere quis potest, quamvis in quarto gradu sit.... Et quidem ego nudis verbis ista dogmatizantibus restiti, ac prout in expeditione licuerat, emergentem, ut ita fatear, hæresim canonica testimoniis auctoritatis attrivi; quo tamen vos minime contenti dignum esse decrevistis, ut, quod ore protuleram, apicibus traderem, atque ita non paucis, sed omnibus hoc errore nutantibus facili compendio responderem. Sed non satis confecit errores, imò nec disputationibus modum dare potuit privata Damiani doctrina: Opportuna fuit Concilii celebratio, indicta ab Alexandro II. anno 1065., in quo Concilio editus est memoratus canon 2. caus. 35. quæst. 5., ubi adversus eos, qui contrà sentirent, propositæ anathematis minæ; demùm adversus pervicaces inflicta pœna anathematis in alio Concilio Romano ejusdem anni, ut testatur idem Petrus Damiani in libello de contemptu sæculi. Sanè Gratianus memoratum canonem melius sub nomine Romani Concilii edidisset, aliam tamen putavit proferendam inscriptionem, scilicet *ad Episcopos, & Clericos Italia, vel ut alii codices habent: Neapolitanis Clericis, & omnibus Episcopis, atque Judicibus, per Italiam constitutis*; quod ex eo fortassis à Gratiano factum arbitror, quia Alexander post illorum Conciliorum celebrationem aliquas de ea re epistolas scripsit tum ad Neapolitanos, tum ad Episcopum Venetensem, tum ad Episcopum Basileensem, tum demùm ad Episcopum Aretinum, quarum epistolarum fragmenta retulit Ivo Carnotensis Alexandro coævus in parte 9. Decreti cap. 6. 9. 10., & 37. Jam verò si propius accedamus ad consequendam, aut saltem ad attingendam Alexandri mentem, & vim acerrimæ, quæ in eo canone exhibetur, disputationis, non inutilis erit, quemadmodum non injucundus labor. Vulgus Interpretum legum tum ecclesiasticarum, tum civilium adsevera-*

vit, in computatione graduum consanguinitatis contrarias omnino esse regulas in Jure ecclesiastico, ab iis, quæ sunt Jure Romano præstitutæ; quamobrem nec dubitavit velut consecrarium quoddam exinde deducere, quo in matrimonii canonum regulæ, in hereditariis successionebus Romanæ leges spectandæ sint, ut cognatio investigetur. Ego verò in figendo illo principio non possum æquè adsentiri; quippè qui utriusque Juris regulas contemplatus, non contrarias hac in parte, sed diversas agnovi: neque ex illis sum, qui cum quamdam Jurium diversitatem intueor, statim de Jurium eorundem conflictu, & pugna judicem, gnarus ut plurimum Juris ecclesiastici, & civilis regulas mutam sibi manum, & adjutricem præbere, quemadmodum scripsit Lucius III. in cap. 1. de novi operis nunciatione. Reverà, qui putant hac in re canones veteribus Romanorum legibus adversari, jam tales habendi sunt, ut Romanarum legum peritiâ non polleant; quemadmodum habiti fuerunt apud Petrum Damiani, qui sub Alexandro II. vivebat. Etenim cum eo tempore nonnulli vellent in conjugii computationem fieri, ascendendo primum ad communem stipitem, deinde ab eodem communi stipite descendendo, ita redargui à Petro debuerunt in lib. de gradibus Parentelæ cap. 4. *Sed ut de ceteris sileam, miror saltem legisperitos ita potuisse desipere, ut subiecta figura oculis videantur in supputandis gradibus caligare; qui nimirum, dum quartum generis gradum octavum faciunt, quid super hac re etiam suæ leges definiant, non attendunt.* Simili ratione eosdem, qui ita sentiebant, redarguit Alexander II. in epistola ad Neapolitanos, quæ est numero 27. apud Labbeum, ibi: *Sedentes enim in cathedra pestilentia dictant jura, quæ nesciunt, & docent illa, quæ nullatenus didicerunt.* Si reverà civile Jus singulas personas, non generatione, sin supputandis cognationum ordinibus matrimoniorum causâ numeraret, cur Alexander, cur Damianus imperitos, & caligantes in luce appellavis-

sent Jurisconsultos illos ita loquentes, eâ præsertim ætate, qua hæc Juris, ut ajunt, civilis, & ecclesiastici differentia nondum agnita esse poterat, utpotè quæ ab hoc Alexandri II. decreto passim traditur originem habuisse? Dicam paucis, in quo sita sit rei veritas. Jus civile Romanorum nunquam mentionem fecit graduum cognationis in matrimoniis contrahendis; tantum in hereditatibus, aut tutelis, ut dignosceretur, quis cognatione proximus esset, vel ut in adeunda intestati hereditate ceteris præferretur, vel ut ad obeundam tutelam legitimam præ ceteris adigeretur. Hujus rei argumento perspicuo esse potest, quod Justinianus, de nuptiis sermonem habens in Institutionibus, gradus cognationis minime recenset, sed eos potius, dum de successionebus intestatorum ageret, enumeravit. Adde Jurisconsultum Paulum, qui in l. 10. ff. de gradibus, & affinibus profitetur, gradus cognationum solertissime esse ab Jurisconsultis inquirendos; quorum perscrutationem necessariam dicit, *quia legibus hereditates, & tutela ad proximum quemque agnatum redire consueverunt, & edicto Prætor proximo cuique cognato dat bonorum possessionem; præterea lege publicorum judiciorum contra adfines, & agnatos testimonium inviti dicere non cogimur.* Porro addidisset etiam Paulus graduum cognitionem necessariam esse, ratione habitâ conjugiorum, si etiam apud Romanos ratione conjugiorum ad graduum computationem deveniri debuisset. Ubinam in toto Romani Juris corpore legitur, in matrimoniis celebrandis gradus esse servandos? Dicitur quidem, inter certas, designatasque personas locum non esse justis nuptiis, de gradibus altum ubique silentium custoditur. Quid quod Modestinus in l. 4. §. 5. ff. de grad. & affin. scripsit, *gradus adfinitati nullos esse*, quando tamen certum est etiam inter certas, designatasque adfinium personas nuptias vetitas fuisse, nisi concludamus nullam in specie nuptiarum factam fuisse graduum computationem? Itaque in celebrandis conjugii graduum designatio in Jure ci-

vili Romanorum præstituta non fuit: primum præstitui visa est recentioribus Constitutionibus, Principum æquè, ac Sanctorum Antistitum auctoritate firmatis, quibus declaratum est, usquè ad certam, modò quartam, modò septimam, generationem contrahi matrimonia non debere. Notandæ profectò recentiorum harum legum formulæ, quibus non de gradibus, sed de generationibus mentio facta proponitur, can. 1. 3. 12. 16. 17. 18. 20., & 21. caus. 35. quæst. 2. Nomen gradus in utraque transversa linea locum habet, sive in ea, quâ ascenditur ad communem stipitem, sive in ea, quâ descenditur, cum per gradus ascendamus æquè, ac descendamus; quamobrèm, ubi graduum mentio fit, tot gradus constituimus, quot sunt personæ in utraque transversa linea, ut ex. gr. duo nepotes ex duobus filiis nati in quarto gradu constituti dicantur, cum sint ab uno ex nepotibus gradus duo ascendendo ad avum, totidèm gradus ab avo ad alterum ex nepotibus descendendo. At nomen generationis, quo sacrorum canonum auctores usi fuerunt, significat primum generantis stipitis actum per varios descendendum veluti surculos, ramosque diffusum; ideòque cum à communi stipite exordium fiat usquè ad remotiorem, ut vocant, geniculum, duplicatis personis, quæ per transversas generationes descendunt, fit computatio. Mea hæc, qualiscumque tandèm habeatur interpretatio, dixerim etiàm utriusque Juris conciliationem, consonare videtur cum sententia Magni Gregorii, relata apud Gratianum in can. 20. caus. 5. quæst. 2., atque ab Alexandro II. in dicto can. 2. caus. 35. quæst. 5. versic. *Hanc computationem*. Vixerat Gregorius paulò post tempora Justiniani, id est, sub finem sexti sæculi; callebat ergò modum computandi Justinianeum, scilicèt ut fratrum filii in quarto gradu constituti dicerentur; attamèn quartum illum gradum, non quartam, sed secundam generationem appellavit. Erant ergò Gregorio in secunda generatione,

qui erant in quarto gradu: ergò gradus est à generatione distinctus, & generationum numerus duplicato ferè graduum numero computatur.

De Epistola ad Gebonardum Vivariensem Episcopum.

Quæ adnotanda occurrunt ad canonem 1. caus. 7. quæst. 2. jam satis adnotavit Baluzius in notis ad Gratianum, scribens in tribus Gratiani codicibus hanc exhiberi inscriptionem: *Undè Alexander II. scribit Gebonardo Vivariensi Archiepiscopo*, in alio *Vivariensi*, in alio recentiore *Viennensi*: deindè verò non potuit probare vulgarem Gratiani codicis editionem ex eo, quòd Vivariensis Episcopus nunquàm metropolitico honore gavissus fuerit, qualis dicitur in codicibus Gratiani, itèm ex eo, quòd nullus ea tempestate fuerit Gebonardus Episcopus Vivariensis. Hinc concludit, ità legendum esse: *Alexander II. Gebonardo Juvenensi Archiepiscopo*, id est, Salzburgerensi, quam lectionem faciliè probare unusquisque potest ex codice Ivonis parte 6. Decreti cap. 405., & vetere canonum collectione MSS., quam fuisse Claudii Puteani Baluzius idem testatur. Porro Gebonardum tenuisse Cathedram Juvenensem temporibus Alexandri II. liquet ex ejus vita, ab Henrico Canisio edita, in tom. 6. lectionis antiquæ pag. 1227., & ex Sigeberto in lib. de unitate Ecclesiæ pag. 94. in editione Basileensi Simonis Scardi. Demùm notat Baluzius, similem emendationem faciendam fuisse capiti *Quod interrogasti* dist. 27., & in caus. 1. quæst. 1. cap. 4. His nihil addi posse videtur, nisi fortè quisquam exoptaret, ut canon hoc in loco describatur, qualis est apud Ivonem parte 6. cap. 405. tanquàm apud auctorem cœvum, ex quo Gratiani editio sit emendanda. Ivonis monumentum ità exhibetur: *Alexander II. Gebonardo Juvenensi Archiepiscopo. In literis tuis continebatur sic: Hic Clericus ordinem habet presbyterii; sed quia aduco morbo laborat, & ipsi hoc in præsen-*

Can. 1.
caus. 7.
q. 2.

tia-

tiarum agnovimus, non ausi fuimus ei concedere, ut offerret, vel missam celebraret. Quia verò languor non in culpa est, super hac re auctoritatis nostræ decreto consulendum deliberavimus. Consulimus itaque, ut, si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione omnimodis, & missarum celebratione prohibeatur. Indecens enim est, & periculosissimum, ut hoc ei accidat, quatenus in consecratione Eucharistiæ morbo victus epileptico cadat. Si verò Dei misericordiâ convalescerit, quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causâ, eum sacrificare jam non interdicimus.

De Epistola ad Grimaldum Constantiensem Episcopum.

Non est dubitandum, quin canon

1. dist. 52. jure tribuendus sit Alexandro II., cujus nomine ab Ivone coævo auctore descriptus legitur. Verum juvabit hoc in loco ipsa Ivonis verba exarare, utpote quæ paulò dissonant à verbis Gratianeis. Scripsit Ivo in parte 6. Decreti cap. 409. *Alexander Secundus Rumaldo Constantiensi Episcopo. Sollicitudo dilectionis tuæ studuit consulere, utrum portitor istarum literarum Diaconatus, & Presbyteratus officium sit idoneus peragere, necne: cum ad id præpropere cursu, videlicet sine Subdiaconatus ordine, negligentia potius, quam superbiâ, cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo charitati tuæ mandamus, ut ab officio Sacerdotali eum prohibeatis, donec proximo quatuor temporum jejuniis Subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas. Simile quoddam monumentum sub Alexandri II. nomine edidit Mansius in supplemento Labbeano tom. 1. pag. 1330. ex MS. Codice Pistoriensi, ibi: Alexander II. Quidam in clericalibus officiis educatus Subdiaconatus gradum suscipere neglexit, & Diaconatus, ac Presbyteratus honorem, non quidem ambitiosè, sed negligentè conscendit. In quo præceptum canonicum non nos invenisse meminimus; consilium autem ex prærogativa auctoritatis Apostolica damus. Ab utriusque itaque, id est, Sacerdotalis, & Levitica, quos inordinate suscepit, officio suspendatur, donec congruo tem-*

pore intersit ejus, qui ad Subdiaconum benedicendum honorem, & cum eis Subdiaconatus suscipiat benedictionem. Prius tamèn discutendum, si ejus vita digna officio habeatur, & sic si vitæ canones non obviaverit, in priore ordinatione Diaconus, & Presbyter teneatur. Nolo sanè, ut quisquam præferat Pistoriensem hunc canonem canoni Ivoniano; etenim ab obscuris quibusdam fragmentis ego facilè recedendum puto, ubi antiquiores codices nobis, & publicæ utilitati supersunt, præsertim cum recentiora, quæ prodeunt, corrupta esse, vel ipsa verborum compositio demonstrat. Itaque cum Ivonem sequor ad emendationem Gratiani, animadverto in primis pro nomine Grimaldi Episcopi Constantiensis, quod apud Gratianum occurrit, legendum esse nomen Rumaldi, quem sanè Constantiensi Ecclesiæ temporibus Alexandri II. præfuisse scimus, eidemque in Cathedra successisse Carolum, de cujus simoniaca ordinatione actum est in Concilio Moguntino anni 1071. Deindè etiàm colligimus, temporibus Alexandri II. jam invecetam fuisse disciplinam illam, juxta quam nemo ad majores ordines promoventur, nisi qui primum in minoribus ordinibus functus officio fuisset.

De Epistola ad Guillelmum de Monstrolio.

Quod legitur in canone 10. caus. 35. quæst. 6. habetur eisdem verbis apud Ivonem in cap. 32. partis 9. Decreti; tantum discrimen adparet in inscriptione canonis, ubi legitur: *Alexander II. Guillelmo de Monasteriolo*; in aliquot Gratiani codicibus legitur *de Monstrolico*. Sed parum interesse videtur alterutram sequi lectionem. De rei veritate non dubito, statim ac apud Ivonem habemus firmissimum utpotè coævi scriptoris testimonium. Adnotare possumus, disciplinam illius temporis fuisse, ut proposita, eique similes causæ in Episcoporum Conciliis examinarentur, quod tunc tem-

temporis decebat maximè ab Alexandro II. insinuari, quòd ad dirimendas consanguineorum controversias acerrimè à plurimis disputabatur, quemadmodum superiùs dicendum fuit ad interpretationem canonis 2. caus. 35. quæst. 5.

De Epistola ad Landulphum in Corsica.

Can. 2.
caus. 33.
q. 5.

Canon 2. caus. 33. q. 5. supple-
tus erit ex Decreto Ivonis parte 8. cap.
220., quod idem est cum epistola Alex-
andri II. undecima apud Labbeum; ne-
que enim Gratianus integrum retulit
monumentum, sed eam tantum descrip-
sit monumenti partem, quàm satis pro-
posito suo facere sibi videbatur. Habet
Ivo. Alexander Papa II. Landulpho in Corsi-
ca. Notificasti, te morte tenus infirmatum, &
peccatorum tuorum recordatione, & terrore
valde pavescatum, anxie quasisse monachum
fieri, & à tua uxore minis, & terroribus eam
occidendi, ad hoc licentiam extorsisse; & sic
te monasticam vestem sine abbate sumpsisse, &
monasterium petisse. Postea verò cum sanus
factus esses, tuæ uxoris reclamationibus, eju-
lationibus, & planctibus, tuæque familiæ dis-
persionibus, utpote pœnitens (ad marginem
in Decreto Ivonis adnotatur, legi in aliis
codicibus, utpote penitus) devictus domum
remeasse, & post multos dies quorundam sa-
pientum consilio ad jam dicta cubile mulieris
rediisse. Nunc autem si tibi tua uxore uti liceat,
nostrum requiris consilium. Si ita denique est,
ut tuus nuncius narrat, non videtur nobis ra-
tionabiliter, neque sanâ mente id factum; quo-
niàm cum omni homini ad monachicam vitam
tendenti legaliter sanctè, & justè sit peragen-
dum, tu contra leges minaciter, & violenter à
tua uxore, partim terrore mortis, partim tuæ
infirmi-
tatis doloribus exanimatus, devia secutus,
nulla, ut dicitur, licentia accepta reces-
sisti, & Monasterium petisti. Non enim vio-
lentiâ, sed ex pari voluntate & consensu, sicut
sancti Patres dicunt, hoc fieri debet: neque vir
in monasterium recipiendus est, nisi uxor illius
fœmineum monasterium elegerit, aut professâ
continentiam, habitum cum festinatione muta-
verit. Sanctus enim Basilus de hac re taliter di-

cit: Siquis conjugatus vult converti ad monas-
terium, non est recipiendus, nisi prius à con-
juge castimoniam profitente fuerit absolutus.
Nam, si illa, vivente illo, per incontinentiam
alteri nupserit, procùl dubio adultera erit, nec
recipitur apud Deum ejusmodi viri conversio,
cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Ta-
les igitur tunc sine culpa relicto sæculo sequun-
tur Christum, si habeant ex pari voluntate cas-
titalis consensum. Itaque, fili carissime, per-
pende, & vide, si sic canonicè à tua es absolu-
tus uxore, & tua uxor ita pollicita est, & tu,
& illa adimplete bonum inceptum, & votum
vestrum: aliter autem non debemus vobis neces-
sitatem imponere separationis.

De Epistola ad Rainaldum Cumanum Episcopum.

Canonem 11. caus. 2. quæst. 5. Can. 11.
caus. 2.
q. 5.
rectè tributum fuisse Alexandro II. jam
superiùs demonstratum est in cap. 59.
ad canonem 7. eadem causâ, & quæs-
tione pag. 104.; ubi integrum Alexan-
dri Papæ monumentum ex Ivonis codi-
ce describendum volui, nimirum ex
epistola 74. ad Hildebertum Cenoma-
nensem Episcopum. Eadem etiàm le-
guntur apud Ivonem in parte 10. cap.
15. Decreti; quamobrem nulla supe-
rest dubitatio, quin sententiam illam
unusquisque Alexandro facilè tribuat,
cui etiàm jungi poterit, imò & debet
versiculus Purgationem, qui habetur in
can. 7. caus. 2. quæst. 5., quemadmo-
dum etiàm adnotavit Mansius in tomo
1. Supplementi Labbeani pag. 1347.
quemadmodum etiàm ego laudato in lo-
co animadverti.

*De Epistola ad Valerianum Epis-
copum Martyrem.*

Adnotavit Baluzius in notis ad Gra-
tianum ad canonem 4. caus. 24. quæst. Can. 4.
caus. 24.
q. 1.
1. inscriptionem ejusdem canonis esse
corruptam in omnibus Gratiani exem-
plaribus manuscriptis, & editis: rectè
autem apud Ivonem parte 14. Decreti
cap. 57. legi: Guillelmo Marconi; in Pa-
no-

normiæ editionibus lib. 5. cap. 135. legi uti apud Gratianum, quamquam in optimo Panormiæ codice Victorino ita habeatur: *Vuillermo Martinioni*. Concludit autem Vir eruditus, *querendum deinceps esse, quis fuerit ille Marchio Vuillermus*. Lucem quamdam præferre obscuræ rei jam visa est hæc adnotatio Baluzii; hinc facile nobis possumus persuadere, immutandam in primis esse Gratiani inscriptionem, ut cum Ivone coævo auctore legamus: *Alexander II. Guillelmo Marcioni*, seu verosimilius *Marchioni*; neque enim congruit Alexandri Papæ temporibus nomen *Martyris*, quod solebat primis Ecclesiæ sæculis significare Episcopos in carceribus detentos, vel exilio pulsos Æthnicorum tyrannide: neque præterea possum assentiri illorum opinioni, qui pro voce *Martyri* legunt *Marturi*, nomine desumpto ab Episcopatu Marturani urbis, in Calabria sitæ; etenim Marturana urbs non Ravennati, sed Consentino Archiepiscopo subest, propterea non facile evenire potuit, ut Martur ille Episcopus à Ravennate Metropolita sententiam passus fuerit excommunicationis. Itaque vel Gratiani codicis Aمانenses pro *Guillelmo*, sive *Vvilielmo* scripserunt *Valeriano*, & pro *Marchioni* scripserunt *Martyri*. Quâ re suppositâ, amplius progredior, & puto Willielmum illum fuisse Comitem Northmannum, qui dein S. Eduardo in Angliæ Regno successit, cujus meminit tanquam in Germania existentis Baronius ad annum 1064. num. 43. Tunc temporis Archiepiscopus Ravennensis nomine Wibertus adhæserat Henrico IV. Germanorum Regi, ut scribit Hieronymus Rubeus in lib. 5. Histor. Ravennat., eamque ob rem, uti scribit Joannes Monachus in vita Petri Damiani cap. 21., *pro sua protervia sententiâ Romanæ Synodi olim fuerat communionem privatus, qui tamen cum nimia temeritate nequaquam ob illatam sibi sententiam tremefactus ab Archiepiscopali temperaret officio, consentaneum sibi populum suâ contagione misere sædavit, totamque Ecclesiam illicitis ausibus profanavit*. E converso Romanis Pontificibus acceptissimus

fuit Willielmus, quem præ ceteris Borealibus Principibus à Gregorio VII. etiam atque etiam commendatum fuisse scribit Baronius ad annum 1074. num. 65. imò excitatum ab Alexandro II. quasi Virum de Sede Apostolica optimè meritum ad capessendum Anglorum Regnum, ad se delatum testamento Sancti Eduardi, testantur Ingulphus, & Mathæus Vvestmonasteriensis. Huc spectat epistola 10. inter Labbeanas Alexandri II. ad eundem Vvilielmum scripta, ubi inter cetera scribit Alexander: *Omnipotenti Deo laudes, gratiasque referimus, quod in hoc tempore licet mundus in maligno positus plus solito pravis incumbat stiliis, tamen inter mundi Principes, & Rectores egregiam vestræ Religionis famam intelligimus, & quantum honoris Sanctæ Ecclesiæ, tum simoniacæ hæresis vires opprimendo, tum catholice libertatis usus, & officia confirmando, vestra virtus impendat, non dubiâ relatione cognoscimus*. Cum hæc vera sint, verosimile admodum est, inter Vvilielmum eundem, & Ravennatem Archiepiscopum exortas fuisse simulates, quarum causâ sicut Ravennas Antistes potuit sententia sua Vvilielmum damnare, ita Vvilielmus idem potuit auctoritate, & sententiâ Romani Pontificis erigi, ne sententiam ab Episcopo damnato pronunciatam extimesceret. Verba canonis, qualia habentur apud Ivonem, hæc sunt: *Audivimus, quod Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus, nisus sit te excommunicare: quod quia excommunicatus te excommunicare non potuit, apostolicâ auctoritate te, tuosque absolventes, mandamus exinde non curare*. His videor facile adsecutus & sententiam, & interpretationem canonis, nisi forte quemquam adhuc jure moretur, quod dicitur in canone, *Henricum Ravennatem Episcopum fuisse*, quandò aliàs non ignoretur, non eum fuisse Henricum, sed potius Vuibertum. Sed hæc difficultas, quæ statim suo momento non carere videtur, facile evanescit in conspectu Gratianorum quorundam vetustissimorum exemplarium, in quibus ita legitur: *Audivimus, quod hæreticus Ravennas, &c.* Itaque

quæ non *Henricum* legemus, sed *hereticum*, qualis tunc temporis appellari solebat, qui eadem navi vehebatur cum *Henricianis* omnibus, quibus *Vuibertus* adhærebat.

De ceteris Capitibus, Alexandro II. adtributis.

Plurima adhuc supersunt capita, *Alexandro II.* tributa, quæ leguntur definita in Concilio Romano, sub eodem Pontifice celebrato, centum, & amplius Episcoporum, anno 1063. adversus *Simoniacos*, & recentiores *Nicolaitas*. Cumque in hac Synodo eadem ferè statuta fuerint duodecim canonibus editis, quæ pridem decreta fuerant à *Nicolao II.*, *Gratianus* non infrequentèr canones ipsos utriusque Pontificis nomine laudandos voluit. Hujusmodi sunt in primis canones 109. & 110. caus. 1.

Can. 109.
& 110.
caus. 1.
q. 1.

quæst. 1., qui, uti superius tradidi, editi jam fuerunt à *Nicolao II.*, ac postea renovati perhibentur ab *Alexandro* in cap. 1. & 2. memorati Concilii his verbis: In cap. 1. *Primo* namque, inspectore Deo, sicut à Sancto Papa Leone, & à sanctæ memoriæ Papa Nicolao primum statutum est, erga *Simoniacos* nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus, sed juxta canonum sanctiones, & decreta Sanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac in Ecclesia non præesse Apostolicæ auctoritate sancimus. In cap. 2. De his autem, qui non pecuniam, sed gratis sunt à *simoniis* ordinati, quia quesita jam à longo tempore diutius ventilata est questio, omnem nodum dubietatis absolvimus, ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur usque adeo hac venenata perniciēs hactenus inolevit, ut vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hac morbo non sit aliqua ex parte corrupta, eos, qui usque modo gratis sunt à *simoniis* ordinati, non tam obtentu justitiæ, quam intuitu misericordiæ, in acceptis ordinibus manere permittimus, nisi forte alia culpa ex vita eorum secundum canones eis obsistat. Tanta quippè talium multitudo est, ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare non possumus, necesse sit, ut dispensatione ad piæ condescen-

sionis studium nostros animos ad præsens inclinemus. Ità tamen, ut auctoritate Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli omnimodis interdiciamus, ne aliquis Successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi, vel alicui sumat, vel præstet: quia non hanc aliquis antiquorum Patrum jubendo, aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendo à nobis extorsit. De cetero autem statuimus, ut, si quis in posterum ab eo, quem *Simoniacum* esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non disparem damnationis sententiam subeant, ut uterque depositus agat penitentiam, & privatus ab ea propria dignitate persistat. Sic descripti integri canones perspicue indicant, quænam fuerit *Alexandri* sententia.

Can. 6.
dist. 32.

In capite 3. 4. & 5. ejusdem Romanæ Synodi legitur canon 6. dist. 32. his verbis: In cap. 3. Præter hæc autem præcipiendo mandamus, ut nullus missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, vel subintroductam mulierem. Unde sancta Synodus hæc à capite sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque Sacerdos, vel Diaconus post constitutum B. memoriæ Prædecessoris nostri Sanctissimi Papæ Leonis, aut Nicolai, de castitate Clericorum, concubinam duxerit palam, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate Apostolorum Petri, & Pauli præcipimus, & omnino interdiciamus, ut non cantet missam, neque evangelium, neque epistolam ad missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfata constitutioni obediētes fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat. In cap. 4. Et præcipientes statuimus, ut hi prædictorum ordinum, qui iisdem Prædecessoribus nostris obediētes castitatem servaverint, juxta Ecclesias, quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos Clericos, simul manducant, & dormiant, & quidquid eis ab Ecclesia competit, communiter habeant. Et rogantes monemus, ut ad apostolicam communem vitam summopere pervenire studeant, quatenus perfectionem consecuti, cum his, qui centesimo fructu ditantur, in cælesti patria mereantur adscribi. Et in cap. 5. Ut decimæ, seu oblationes vivorum, & mortuorum reddantur à laicis, & in dispositione Epis-

coporum sint; quas qui tenuerit, à Sanctæ Ecclesiæ separatur communione.

Can. 20. caus. 16. q. 7. Ad idem Concilium referendus est canon 20. caus. 16. quæst. 7., in quo continentur tria Synodi capita, nimirum 6. 7. & 11. In cap. 6. hæc habentur: *Ut per laicos nullo modo quilibet Clericus, aut Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio.* In cap. 7. *Nec aliquis Presbyter duas Ecclesias obtineat.* In cap. 11. *Ut nullus habitum monachalem suscipiat, spem, aut promissionem habens, ut Abbas fiat.* Nemo statim non videt, has Constitutiones fuisse illis temporibus maximè opportunas.

Can. 17. caus. 35. q. 2. Demùm hùc etiàm referri posset canon 17. caus. 35. quæst. 2., licet enim iste describatur nomine Nicolai II., jure tamèn pertinere etiàm videtur ad eamdem Romanam Synodum; in cujus cap. 9. hæc leguntur: *Et ut de consanguinitate sua nullus uxorem ducat usquè ad septimam generationem, vel quousquè parentela cognosci poterit, quod priùs à Nicolao II. statutum fuit.* Et in cap. 10. *Et ut laicus, uxorem simul habens, & concubinam, non communice Ecclesiæ.*

Can. 13. dist. 56. In aliquot Gratiani editionibus depravata fuit scriptura canonis 13. dist. 56. in fine; ubi enim antiquiores omnes habent: *Nàm pro eo, quod filius Sacerdotis dicitur, si ceteræ virtutes in eum conveniant, non rejicimus, sed suffragantibus meritis connivendo eum recipimus,* perperàm in aliquot recentioribus errato, ut puto, Typographorum legitur: *Nàm pro eo, quod filius Sacerdotis dicitur, si ceteræ virtutes in eum conveniant, non recipimus.* Ceterùm non arbitror, in hoc canone satis firmum juvandæ ecclesiasticæ disciplinæ præsidium posse collocari; etenim non alterius testimonio fulcitur, quàm Anselmi Collectoris, quem sine delectu germanis monumentis passim apocrypha, miscuisse, eruditus Viris perspicuè constat. Falsitatis suspicio in hac parte non levis etiàm emergit ex eo, quod canon ille parùm congruere Alexandri II. temporibus videatur. Etsi enim circà finem undecimi sæculi vetiæ fuerint ordinationes spuriorum, ac

præsertim filiorum ex Presbyteris descendentium, plurimùm tamèn ve-reor, ne illud interdictum Alexandri II. temporibus adhuc prodiisset, cum in Conciliis Alexandri II. plura quidè inveniamus, quibus apparet aut Simoniacos, aut incontinentes Clericos à sacris officiis fuisse remotos, nihil tamèn specialitèr de filiis Presbyterorum cautum adpareat: quàmobrèm non video, quâ ratione scribere potuerit Alexander se ex conniventia Presbyteri filium recipere, quasi ex dispensatione generalis jam præstitutæ per editos canones disciplinæ. Quædam veluti imago recentioris disciplinæ adparuit sub finem decimi Ecclesiæ sæculi; non tamèn formata generalibus decretis Conciliorum, vel Summorum Pontificum, sed potiùs singularibus quorundam Capitulorum, seu Collegiorum statutis, & pactionibus: Eo namquè tempore (sunt verba Christiani Lupi) *Duces, & Comites suos passim ex ancillis bastardos violenter intrudebant in sacras dignitates, atque ità servili simul, atque adulterino sanguine fœdabant Ecclesias. Adversus illos solemni juramento se adstrinxerunt plura Capitula, de nullis deinceps in suum Collegium admittendis bastardis, nullisque servis, nisi ex Ecclesiæ suæ familia legitime natis.* Deindè primùm hac in re editus adparet canon in Concilio Pictaviensi anni 1078. tempore Gregorii VII. celebrato, relatus in cap. 1. de filiis Presbyter. apud Gregorium IX.; quæ tandè disciplina passim ad omnes ferè Ecclesias traducta fuit, ex Constitutionibus variarum Diœcesanarum Synodorum, inter quas recenseri potest Claromontana anni 1095. can. 25. Atque id maximè congruum videbatur, ut & Clerici incontinentes quoquo modo plecterentur, & nonnullorum laicorum beneficia ecclesiastica suis conferentium excessus coerceretur.

Canon 11. caus. 16. quæst. 6. auctoritate Ivonis Carnotensis cœvi Collectoris innititur; nàm Ivo in parte 7. Decreti cap. 151. hæc scribit: *Alexander II. Clero, & Populo Florentino: Juxta Chal-*

cedonensis tenorem optimi Concilii, cujus series adnectitur inferius, Monachis quamvis religionis ad normam S. Benedicti inter claustra morari precipimus: vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, à Populorum omnino prædicatione cessare censuimus; nisi fortè quis de sue salute animæ sollicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit. Canonis hujus ut integra, & temporum adjunctis adcommodata interpretatio habeatur, animadvertendum est, exortum fuisse tunc in Florentina Civitate dirum schisma, auctoribus quibusdam Monachis, quorum caput in contentione erat Theuso & ipse Monachus, quemadmodum refert Baronius ad annum 1063. num. 7. & sequ. Siquidem Monachi illi populum ferè universum concitaverunt adversus Petrum Florentiæ Episcopum, quem simoniacè electum prædicabant, atque turbas, comitiaque facientes, à rebus sacris à Petro celebratis abhorrebant, eaque veluti sacrilegia clamabant: hinc palàm suadebant, non in urbe Sacramenta esse suscipienda, sed extrà urbem in monasteriis: imò quotiès baptizandum esset, ipsi Sacramentum regenerationis administrabant, utentes aquà non chrismate benedictà, ne chrisma à Simoniaco consecratum tangerent. Tanta fuit, ac tam perniciosissima seditio, ut opus fuerit eo Alexandri Papæ decreto, quo Monachorum illorum inopportuna temeritas cohiberetur. Sanè, hujusmodi tempora passim Monachorum, & Clericorum contentionibus occasionem præbuisse, nemo ignorat: cum ob lugenda Clericorum plurimorum vitia nonnullis visa fuerint Sacramenta per Monachos religiosius administranda. Et quidè alicubi res benè cessit; alicubi verò, ubi acriores fuere contentiones, vix congruum adferri remedium potuit. Hinc Alexander idem II. in epistola ad Lanfrancum Cantuariensem Episcopum, quæ est 39. apud Labbeum, redarguit nonnullos Anglicanos, qui Monachos omnino à clericilibus officiis expellendos voluerint, ibi: *Accepimus à quibusdam venientibus de partibus*

*vestris, quòd quidam Clerici associato sibi laicorum auxilio moliantur de Ecclesia S. Salvatoris Monachos expellere.... hoc adicere conantur, ut in omni Sede Episcopali ordo Monachorum extirpetur, quasi in eis non vigeat auctoritas religionis. Viceversa ipse Alexander in adprobatione Congregationis Monachorum Eremitarum Camaldolensium Ordinis S. Benedicti, quæ habetur in Bulario Romano, veritus, ne fortè aliquandò Clericorum invidiam in se Monachi concitarent, ità cavit in §. 4. *Voluimus, & constituimus, ut jam dictum oratorium cum cellis suis omni tempore eo modo, atque tenore, quo priùs inchoatum est, & ad nostra usque tempora productum, maneat in suo vigore, atque stabilitate, scilicet ut semper eremitico tramite contemplativa vitæ celsitudine perseveret; nec liceat cuicumque unquam aut abbatem ibi ponere, aut cœnobium facere, sed semper solitaria vitæ locus ipse sit deditus, & firmitate continuà dedicatus.**

Testatur Baluzius in notis ad Gratianum, in Panormia edita Basileæ, inscriptionem canonis 1. caus. 17. quæst. 2. hanc esse: *Calix III. Hugoni Treverensi, & Theorico Virilinensi Episcopo; in editione autè Lovaniensi lib. 3. cap. 183. hanc esse: Calix III. Hugoni Treverensi, & Theorico Verdunensi Episcopis; melius in codice Victorino: Alexander II. Hidoni Tervirensi, & Theodorico. Mihi recedendum non videtur à Decreto Ivonis cœvi collectoris, undè non tam inscriptionem canonis, quàm canonem ipsum integrum describere possumus. Habet Ivo in parte 6. cap. 428. Alexander II. Udoni Ereverensi, & Theodorico Verdunensi, Episcopis. Presentium lator Cosaldus Presbyter, ad limina Apostolorum veniens, querelam Apostolica Sedi deposuit, beneficia, & altaria, quæ per canonicam Verdunensis Ecclesiæ obtinere solebat, à quodam Diacono Richeria nomine sibi ablata esse. Dixit enim, quòd quondam in infirmitate fervore passionis oppressus Monachum se facere promiserit, non tamen ut monasterio, vel Abbati se tradiderit, vel promissionem scripserit; sed confitetur, quòd præfatum beneficium in manu Advocati Ecclesiæ restitaverit. At, postquam convalescit, Monachum*

Cap. 17.
caus. 17.
q. 2.

hum facere mōx negavit. Dixit etiā, quod, cum infirmus jaceret, prædictus Richerius beneficium suum ab Episcopo Verdunensi acquirere potuisset, quia dixit cum Monachum jam factum esse. Causa differtur in Treverensem Synodum, in qua præfatus Richerius Diaconus malā fide adquisisse, ac malē intrasse convictus est. Quapropter, quia B. Benedicti, canonicaque, & præcipue Patris, & Prædecessoris nostri S. Gregorii Papæ constitutio interdicat, antè unius anni probationem effici Monachum, si ita est, ut dixit, judicamus, & auctoritate apostolicā præcipimus, ut diligentia vestra, atque clementia horum portitor, Cosaldus Presbyter videlicet, beneficia, & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat. Memoratæ hujus Trevirensis Synodi mentionem facit Mansius in tom. 1. Supplementi Labbeani pag. 1371.

Verba canonis 22. caus. 17. quæst.

Can. 22.
caus. 17.
q. 4.

4. referenda videntur ad canonem 3. Concilii Constantinopolitani, in templo S. Sophiæ habiti à Photio, ubi ita legitur ex interpretatione Beveregii: *Si quis laicus, auctoritate usus, divinis quidem, & regis jussis contemptis, reverendisque Ecclesiæ ritibus, & legibus irrisis, aliquem Episcopum verberare ausus fuerit, vel in custodiam tradere, vel sine causa, vel aliqua conficta causa, is sit anathema.* An hæc, similisve sententia Alexandro II. tribui quoquo modo possit, plurimum dubito, ex eo, quod nec apud Ivonem, nec apud alios Collectores cœvos aliquid tale sub Alexandri nomine reperiatur, nisi forte quemquam detinere posset epistola ad Clerum Vvulturnensem, quæ est 30. inter Labbeanas, eruta ex Decreto Ivonis parte 10. cap. 16., ubi pœnitentia infligitur adversus percussores, atque occisores Presbyterorum. Non immoror in voce illa priorum interpretanda; ubi enim Gratianus immutavit canonum verba, quid interest, privati Collectoris sententiam investigare? Mihi satis est retulisse Synodi Photianæ verba, tanquā illa, ad quæ Gratianus canon exigatur, licet deindè Synodi illius auctoritas nihili habeatur.

Non est quoquē, cur immorer in

can. 5. caus. 35. quæst. 5., utpotè quem satis expenderunt Romani Correctores, adseverantes illum non esse Alexandri, sed usquē ad S. uxorem esse Gregorii Polycarpi, qui in lib. 6. suæ Collectionis postquā Constitutionem Alexandri II. retulit, quæ habetur apud Gratianum in can. 2. caus. 35. quæst. 5. hæc verba de suo adjecit: *Quod autem frater, sorore uxoris tuæ cognati tui dicuntur, equivocationis jure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius, quā ullā causā cognationis.* Imprudens Gratianus putavit hæc esse Alexandri, cui propterea statim adscripsit. Quæ verò sequuntur, acceperat Polycarpus ex Isidoro in lib. 9. Ethimologiarum cap. ult. ibi: *Fratri uxor fratris vocatur: mariti frater levir dicitur: Duorum inter se fratrum uxores janitrices vocantur, quasi eandem januam terentes, vel per eandem januam iter habentes. Viri soror glos appellatur. Sororis vir speciale nomen non habet, nec uxoris frater.* Consonant hæc etiā cum l. 4. §. 6. ff. de gradibus, & affinibus, ubi Homeri auctoritate & viri frater levir, & duorum fratrum uxores non janitrices, sed inatres appellantur; ubi etiā viri soror glos apud Græcos dicitur, glos apud Latinos, quo pertinet versus Horatii: *Vitricus, atque audax sequitur cum glote noverca.*

Apud Ivonem in parte 2. Decreti cap. 81. eisdem verbis refertur canon 53. de cons. dist. 1.: neque ego dubitarem, quominus jure tribuendus esset Alexandro II., si Alexandro II. idem Ivo adscripsisset. Verū tantū Alexandrum Papam nominavit, quin indicaret, primusne esset, an secundus. Quamobrem res admodū incerta esse videtur, eo vel magis, quia similia quædam habentur in excerptionibus Egberti Eboracensis, Alexandro II. longè antiquioris; nam in cap. 54. ita legitur: *Et sufficit Sacerdoti unam missam in una die celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: in Levitico quoque scriptum est, non debere Aaron ingredi assidue interioris in sancta. Hinc non videtur adsentendum Severino Binio, qui cum cano-*

Can. 5.
caus. 35.
q. 5.

Can. 53.
de cons.
dist. 1.

nem

nem referendum putavit ad Synodum Romanam, sub Alexandro II. celebratam, utut inter ejusdem Synodi canones desideretur. Interea verò non video, sententiam ejusdem canonis temporibus Alexandri II. dissonare. Etenim cum ea ætate plures essent Sacerdotes simoniacè ordinati, ut acta illius temporis passim testantur, facilè eo adducebantur ex avaritia, ut missarum sacrificia quo-

tidie ingeminarent turpis lucri causâ, præsertim quòd, ut scribit Petrus Damiani in lib. 5. epist. 15., privatarum jam invecus esset usus eleemosynarum, & extrâ Ecclesiam datarum: quamquàm hic usus pòst sæculum demùm duodecimum generalitèr in latina Ecclesia obtinuerit, quemadmodùm docet Mabillonius in præfatione ad 1. partem sæculi 3. Benedictinorum num. 62.

CAPUT LXXXIV.

De Gregorio VII.

Gregorio VII. Pontifici hæc apud Gratianum capita tribuuntur.

Ex statutis Concilii Romani.	Can. 1. dist. 83. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 113. caus. 1. quest. 1. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 124. caus. 1. q. 1. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 3. caus. 1. q. 3. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 103. caus. 11. quest. 3. jungendus cum can. 4. caus. 15. q. 6.
	Can. 4. caus. 12. q. 2. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 4. caus. 15. q. 6. exigendus ad Concilium Romanum IV.
	Can. 1. caus. 16. q. 7. referendus ad Concilium Romanum V., & emendandus.
	Can. 12. caus. 16. q. 7. referendus ad Concilium Romanum VII.
	Can. 13. caus. 16. q. 7. referendus ad Concilium Romanum V.
Ex Epist. ad Witmundum Episcopum Aversanum.	Can. 6. de pœn. dist. 5. referendus ad Concilium Romanum V. & ex eo emendandus.
	Can. 69. de cons. dist. 1. referendus ad Concilium Romanum V. & emendandus.
	Can. 15. de cons. dist. 5. ad alios sæculi xi. codices exigendus.
Ex Epist. ad omnes per Regnum Italicum, & Theutonicum.	Can. 31. de cons. dist. 5. referendus ad Concilium Romanum V.
	Can. 5. dist. 8. temporibus Gregorij faciliè accommodatus.
Ex Epist. ad Herimannum Metensem Episcopum.	Can. 15. dist. 81. pertinet ad Concilium Romanum anni 1074.
	Can. 9. dist. 96.
	Can. 3. caus. 15. q. 6.
} simul jungendi, atque ad optimorum Scriptorum monumenta exigendi.	

Adjiciuntur.

Can. 13. caus. 1. q. 3. pertinere videtur ad Concilium Romanum V.
Can. 3. caus. 16. q. 7. idem est cum can. 13. caus. 1. q. 3.

Postquàm Romani discissi fuerunt ab Imperio Græcorum, vix quicquam inveniet, per plura succedentia sæcula Occidenti universo firmam aliquam, aut diuturnam pacem, tranquillitatemque adquisitam; non solum enim barbararum gentium arma ad totam ferè Europam devastandam accesserunt, verùm etiàm intestinis concertationibus obnoxia Provinciæ omnes suismet armis in extremum interitum corruerant. Nimirum ea rebus publicis perpetuò imminuit calamitas, quotiès in novam regiminis formam transferrentur, ut plurimos regnandi cupiditas invaderet, in varia studia distractis suffragiis populorum. Hinc apud Historicos legimus, post interitum Orientalis in Romanos Imperii non paucos in Europa Principes prodiisse de variis ditionibus inter se se contententes, variasque etiàm pro vi, fatoque armorum provincias occupantes, ac sibi vindicantes imperium. His sanè in causis, si multum poterat auctoritas Sacrorum Antistitum in singulis Diocesibus constitutorum, quos tamquàm Parentes optimos populi venerabantur, quos etiàm velut Consiliarios prudentissimos ipsimet populorum Principes colebant quàm frequentissimè, nemo statim non videt, quanta fuerit auctoritas Pontificum Maximorum, qui Occidentali Ecclesiæ singulari etiàm jure præerant, ut semper præfuerunt, quique illi urbi, ac populo regendo addicti specialitèr ex Sancti Petri Apostolorum Principis successione fuerunt, qui populus, quæve urbs Imperatoribus ipsis nomen dabat, & reparatam quodammodò vetustissimi Imperii dignitatem cum potestate. Urgebant etiàm populorum animos aliquot Religionis causæ, cum Imperii translatione conjunctæ: Græcorum ambitus, qui universæ Ecclesiæ Primatum in Constantinopolitano Episcopo renovato idemtidem conatu constitue-

bant; Græcorum eorundem hæresis adversus sacras Imagenes non ubiquè locorum, nec perpetuò confecta, atque alia his similia, quæ à populis, in libertatem quamdam proclamantibus Pium Principem, in sacras Imagenes religiosum, Apostolicæque Sedis cultorem eligendum, exposcere videbantur. Quamobrèm eò deducta res fuit, ut à Romanis Pontificibus post octavum Ecclesiæ sæculum usquè donèc stabilita fuerunt vel Imperia, vel Regna, universæ prope modum Principum in Europa potestates pendere potissimùm viderentur, in illos ut plurimùm ex populorum consensionibus, ac suffragiis translato Principatu, quorum fidem, religionem, pietatem, virtutem, ceterasque dotes Summo Imperante dignas, Maximus Pontifex probavisset. Erat tum fluctuans inter diversas gentes imperium, à Græcis jam diù abscissum, modò apud Francos, modò apud Germanos transferendum. Quis autèm non videat, in his temporum, locorum, ac causarum adjunctis qualis esse potuerit Sacerdoti, & Imperii imago, imò & utriusque conjunctio: nimirum, qui rebus sacris præerat, regna etiàm administrare quodammodò videbatur, cum ejus essent maximæ in eligendis Principibus partes; illi verò, qui Principatum gerebant, nihil antiquius habebant, quàm curare, ut electiones Sanctorum Antistitum, quoad fieri posset, ad suam potestatem devolverentur, rati futurum tum, ut firmitus in se, ac suis regnum, vel imperium obtinerent, cum sibi, ac suis chariores, ac propensiores eligerent. Est hæc imago Christiani Occidentalis Orbis mediæ ætatis, quæ ex temporibus Gregorii VII. exhiberi potest. Sedem ipse Pontificiam consecutus est anno 1073., tenuitque usquè ad annum 1085. Testatur ipse, pertinuisse tunc ad jura Sancti Petri plura Europæ Regna: De Regno Galliæ ita scri-

scribit in epistola ad Philippum Regem Francorum lib. 8. Regesti epist. 20. *Maximè enitere, ut B. Petrum, in cuius potestate est tuum regnum.... tibi facias debitorem*; itèm in epistola 23. lib. 8. asserit jam ab ætate Caroli Magni Gallos omnes annum tributum Romanæ Ecclesiæ persolvisse; præterea in lib. 9. Regesti epist. 12. exhibetur iuramentum fidelitatis, quod Romano Pontifici præstitit Bertrannus Provinciæ Comes, ut adpareat, Provinciæ Comitatum in Gallia singulari jure à Pontificibus Maximis accepto ferendum fuisse. Præterea in *Dalmatia Regem auctoritas Apostolica constituit* (sunt eadem verba Gregorii in epistola ad Wezelinum lib. 7. Regesti epist. 4.) Exhibetur in lib. 7. Regesti post epistolam 1. investitura à Romano Pontifice concessa Apuliæ, Calabriæ, ac Siciliæ, itèm iuramentum fidelitatis à Roberto facti: imò & jura proponuntur ejusdem Papæ quoad Salernum, Amalphiam, & partem Marchiæ Firmanæ. Corsicam etiàm insulam pertinuisse ad jura Apostolicæ Sedis, idem Gregorius testatus est in epistola ad Corsos 4. lib. 5. Regesti, ibi: *Satis Fratres, & charissimi in Christo Filii, non solum vobis, sed multis gentibus manifestum esse, insulam, quam inhabitatis, nulli mortalium, nullique potestati, nisi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex debito, vel juris proprietate pertinere*; atque hæc eadem insula dicitur in epistola ad Landulphum 12. in lib. 6. à jure & dominio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ per quorundam pravorum hominum invasionem subtracta. Regnum quoque Hispaniæ, refert Gregorius, Romanæ Ecclesiæ fuisse subjectum; ait enim epist. 7. ad Principes Hispaniæ lib. 1. Regesti: *Non latere vos credimus, Regnum Hispaniæ ab antiquo proprii juris Sancti Petri fuisse, & adhuc (licet diu à Paganis sit occupatum) lege tamen justitiæ non evacuata nulli mortalium, sed soli Apostolicæ Sedi ex æquo pertinere*. Et in lib. 4. epist. 28. ad Hispanos scribit, *Regnum Hispaniæ ex antiquis Constitutionibus B. Petro, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ in jus & proprietatem esse traditum*: licet postea subijciat, barbaro-

rum tyrannide ita fuisse occupatum, ut proprietatis memoria dilabi cæperit. Simile jus fuisse Romanæ Sedi, Gregorius adseruit, in Regno Hungariæ in epist. ad Salomonem Hungarorum Regem 13. lib. 1. Regesti, ibi: *Regnum Hungariæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprium est, à Rege Stephano olim B. Petro cum omni jure, & potestate sua oblatum, & devotè traditum*. Curam quoque, ac sollicitudinem se non mediocrem adhibuisse fatetur Gregorius in Rege Angliæ constituendo, epist. 23. lib. 7. Quid plura? Liquet ex his abundè, Gregorii VII. Pontificis tempore, quæ, quantaque fuerint Sedis Apostolicæ jura in universa propemodum Europæ Regna, ac Principatus, undè videretur supremæ ac generali spiritualium rerum potestati summa quoque ac generalis Imperii in Occidente constituti auctoritas accessisse. Quod quidèm non satis placuisse videtur Imperatori, qui tunc erat Henricus IV. Henrici III. filius, licet & ipse dignitatem à Sede Apostolica consequutus; etenim Gregorius in Epistola ad Rodolphum Sveviæ Ducem 19. lib. 1. testatur, se Henricum in Regem elevisse, & in epistola ad Salomonem Hungarorum Regem 13. lib. 2. asserit Henricum Imperatorem defunctum jura Imperii à Sede Apostolica agnovisse. Displicuit, inquam, Henrico, qui, ubi agnovit viros ecclesiasticos, præsertim Pontificem Maximum, plurimum potuisse tunc in Imperiis, regnisque firmandis, transferendisve, solertissimè curavit, ut ad se sacrorum eorundem Antistitum inaugurationem, ipsius etiàm Pontificis Maximi electionem pertraheret.

En originem satis undiquè pervagati dissidii inter Pontificem Maximum, ac Principes nonnullos, undè plurima in Rempublicam, & Ecclesiam ipsam incommoda derivaverunt. Gregorius Regi Angliæ indixit, ut, si modum in conferendis Episcopatibus minimè servet, se sciat iram B. Petri in se graviter provocaturum, lib. 7. Regesti epist. 1. ad Humbertum, Regem Galliarum monuit,

nuit, ut resipisceret, secùs futurum comminatus est, ut *Franci generalis anathematis mucrone percussi illi ulterius obtemperare recusent*, in lib. 1. Regesti epist. 35. ad Rodericum Cabilonensem Episcopum. Urget præterea in lib. 2. epist. 5. ad Episcopos Francorum, ibi: *Quòd si nec hujusmodi districtione voluerit resipiscere, nulli clàm, aut dubium esse volumus, quin modis omnibus Regnum Francia de ejus occupatione adjuvante Deo tentemus eripere*, quod ipsum repetit in epist. 18. lib. 2. ad Guillelmum Comitem Pictaviensem. Tandem sententia prodiit non semel, sed pluriès pronuntiata adversùs Henricum Imperatorem, qualem legimus in Regesto lib. 3. ad calcem epistolæ 6. nec non in Concilio III. Romano sub Gregorio. At verò è contrario Reges ac Principes facto suo Episcopos sibi non adhærentes ejecerunt, recepto aliquandò pretio alios ejectorum in locum substituerunt. Henricus III. Germaniæ Rex Gregorium VI. Pontificem deturbavit, suffecto in ejus locum Suidgero, qui dictus est Clemens II., ac deindè Nicolaus II., & Alexander II. aliis substitutis à Sede Pontificia semel adepti dejecti sunt; atque, ut ad Gregorium VII. deveniam, ipse antequàm in Henricum IV. in Romano Concilio sententiam pronunciaret, depositionis suæ sententiam ab eodem Henrico latam in ipso Concilio præsens audivit, eam pronuntiante Imperatoris Legato: quibus sanè contentionibus concutiebatur propemodùm Christianus orbis, dum Pontifices ac Reges mutuis se dejectionibus lacerarent, dum tamèn interea æqualia viderentur utriusque partis studia, undè improbi homines occasionem sumpserunt, impunè multa flagitia perpetrandi; siquidèm ex istis, qui Regum ac Principum minas gravissimorum criminum reus spernere voluisset, adsumpta decorâ Religionis specie, Pontificiæque sententiæ titulo inobedientiam suam protegebat; qui verò irreligiosus res ecclesiasticas pessundare meditabatur, Regium facillè patrociniū se obtinuisse jactabat.

Et quidèm gravissima hæc in Rem-

publicam uiversam incommoda agnovērunt & Gregorius Papa, & Imperator Henricus; ille dum metuendum Theutonicorum, aliorumque adhærentium schisma adversùs Romanam Ecclesiā concitatum sensit, hic dum plures à suo deficere in dies imperio animadvertēbat: eam propterea ob rem mitiùs utrimque agi cœpit, ac conclamatum, nihil aliud nisi pacem, unitatemque exoptari. Pacem conclamavit Sanctissimus Pontifex lugens ex acerrimis contentionibus suborientia mala, in epist. 39. lib. 1. ad Wozelinum Magdeburgensem Archiepiscopum, & alios ibi: *Verùm inter ceteras curarum anxietates ea nos maximè sollicitudo coarctat, quòd inter vos & Henricum Regem vestrum videlicet dominum tantam discordiam, & tam inimica studia exorta esse cognovimus, ut exindè multa homicidia, incendia, depradationes Ecclesiarum, & pauperum, ac miserabilem Patria vestra vastitatem fieri, audiamus. Qua de re Regi misimus exhortantes, & ex parte Apostolorum Petri, & Pauli eum admonentes, ut interim sese ab armis, & omni bellorum infestatione contineat, donèc tales ad eum ab Apostolica Sede Nuntios dirigamus, qui tanta dissensionis causas & diligenter inquirere, & annuente Deo ad pacem, & concordiam aquà valeant determinatione perducere. Atque itidèm vos exortos & Apostolicâ auctoritate commonitos esse volumus, ut ex vestra parte omni motione sopitâ easdem pacis inducias observetis, nec aliquâ occasione nobis cum Dei adjutorio adstruendæ pacis impedimentum opponatis. Eandem concordie voluntatem clariùs etiàm exhibuit in epistolis ad Germanos, & ad Udonem Trevirensē, quæ sunt 15., & 16. in lib. 5. Regesti, ubi scripsit gravissimam sibi sollicitudinem, imò & tristitiam fuisse de perturbatione ac dissidio Germanici Regni, eo etiàm vehementiorem in dies augeri animi curam, quo diuturnior, ac perniciosior res in dies fieri dignoscebatur; proindèque se quidquid consultius visum esset, maturare cœpisse, deque ineunda, firmandaque pace sedulò meditari, professus tandem se Legatos missurum, quorum in-*

terventu, quæ juris essent, communi consilio definirentur, eaque ratione concordia, in quam toto animi sui conatu intendebat, repararetur; quæ ipsa Gregorius idem repetiit in epist. ad omnes Clericos, & Laicos Regni Theutonicæ, quæ in Regesto est 1. lib. 6. Pacem quoque aliquandò conclamavisse Henricum, Gregorius ipse testatus videtur in epistola ad Herlembaldum Mediolanensem 25. lib. 1. ibi: *Henricum Regem prætereà scias dulcedinis & obedientiæ plena nobis verba misisse, & talia, qualia neque ipsum, neque Antecessores suos recordamur Romanis Pontificibus misisse.* Sed magis id ostendit Henricus idem in epistola ad Gregorium, quæ est in lib. 1. Gregoriani Regesti ad calcem epistolæ 29., cujus priora verba hæc sunt: *Cum enim Regnum, & Sacerdotium, ut in Christo ritè administrata subsistant, vicariâ sui ope semper indigeant, oportet nimirum, Domine mi, & Pater amantissime, quatenus ab invicem minimè dissentiant, verum potiùs Christi glutino conjunctissimâ indissolubiter sibi cohæreant. Namquè sic, & non aliter conservatur in vinculo perfectæ charitatis, & pacis, & Christiana concordia unitatis, & Ecclesiastica simul status religionis.* Aurea sanè sententia, quæ si perpetuò menti Henrici insedisset, Gregorio annuente, facilè erat futurum, ut pacatis Ecclesiæ & Imperii rebus nec Gregorius in exilio Henrico insequente obiisset, nec Henricus urgente Gregorio Rodolphum Imperii æmulum, ac disturbatorem expertus fuisset.

Hæc omnia, per brevem veluti historiam paucis collecta, satius duxi prænotanda, antequàm Gregorianos canones, qui apud Gratianum proponuntur, expenderem, ut æquus sacrorum Canonum Interpres exindè rationem sumat, Gregorianas ipsas Constitutiones, atque epistolas suis temporibus, ac causarum suarum adjunctis, uti decet, accommodare. Nemo enim non videt ex illis, qualis fuerit & quàm tristis sæculo undecimo Ecclesiæ facies, quam scilicet turpiter labefactatam Gregorius pluriès lugebat, epist. 42., & 70. lib. 1. inter

cetera ità scribens in epist. 9. lib. 2. *Penè in oculis nostris naufragantem Ecclesiam nullo valemus eripere gubernaculo, & epist. 45. lib. 2. Infelicia tempora nemo viventium vidit, nec à tempore B. Sylvestri Patris nostri scripturarum traditione reperit.* Conferatur cum his epistola 49., & 75. lib. 7., & epist. 9. lib. 8. Quòd si fervidis hisce diuturnisque Sacerdotii, & Imperii contentionibus addas corruptam Clericorum, non minorum tantum, sed & majorum disciplinam, quemadmodum ex simoniâ Episcopatum, ceterorumque beneficiorum inferiorum collationibus, depravatisque virorum ecclesiasticorum moribus, quales historici exhibent universi, facilè constat, nemo dubitabit, quin res plena periculi esset tunc temporis in officio singula continere, quum nec qui auctoritate continendi pollebant, ea facilè experiri potuissent. In referendis autem Gratiani capitibus, Gregorii ejusdem nomine memoratis, ea primùm recensebo, quæ spectant Romana Concilia, ejus Pontificis auctoritate celebrata; deindè illa, quæ ex illius epistolis, ceterisque monumentis decerpta dignoscuntur.

De Romanis Conciliis, sub Gregorio celebratis.

Plura sub Gregorio VII. celebrata fuerunt Romæ Concilia, quorum canonibus potissimùm lapsus propemodum apud Clericos ecclesiasticæ disciplinæ vigor restauraretur. Decem apud Labbeum recensentur, ex quibus tria tantummodò memoravit Gratianus, nimirum quartum, quintum, & septimum.

In Concilio 4., quod anno 1078. fertur celebratum, interfuere centum ferè Episcopi, præter Abbates, aliosque ex Clericis, laicisve quamplurimos. In eo primùm damnati sunt Episcopi quidam, atque è gradu suo dejecti, quòd simoniacè ordinati fuissent, aliosque etiàm simoniacè ordinavissent. Hi fuerunt Thealdus Mediolanensis, Guiber-

tus Ravennas, Arnulphus Cremonensis, Rolandus Tarvisiensis, Hugo Cardinalis, & Gaufridus Narbonensis. Deindè verò oculos convertens Gregorius ad discissum Imperium inter fautores Henrici, & Rodulphi, sese paratum ad pacem inter utramque partem conciliandam exhibuit. Itaque constituit, se Legatos missurum in Theutonicum Regnum, quorum operâ schismata sedarentur; animo verò perpendens, futuros fuisse non paucos, præsertim ex Archiepiscopis, Episcopis, Comitibus, Ducibus, ac militibus, qui minimè passi fuissent controversiam jam diù agitatam componi, sed fortè pro sua singuli factione decertassent, hujusmodi deturbatores pacis generalitèr ab Ecclesiæ communione alienos esse voluit, infaustumque ipsis certaminis exitum deprecatus est. Pòst hæc in ipsius Concilii actis subjiçuntur quædam capitula ad disciplinam ecclesiasticam pertinentia, præsertim ad causas excommunicatorum: nimirum eâ ætate frequentior erat excommunicationum usus, uti patet ex epistolis Gregorii, cui visum fuit acriori quadam regiminis asperitate corruptos sui sæculi mores in pristinam virtutem, simplicitatemque revocare. Inter hæc capita Synodalia legitur canon 4. caus. 15. quæst. 6. his verbis: *Ordinationes verò illorum, qui ab excommunicatis sunt ordinati, Sanctorum Patrum sequentes vestigia irritas fieri decernimus. Iterum, Sanctorum Prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicatis fidelitate, aut Sacramento constricti sunt, apostolicâ auctoritate à Sacramento absolvimus, & ne sibi fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus.* Apud Gratianum sequuntur hæc verba: *Quousquè ipsi ad satisfactionem veniant;* quæ in Codice MSS. Vaticano considerari jam animadverterunt Correctores Romani: quæ etiàm in editis apud Labbeum Concilii exemplaribus non leguntur; eamque ob rem facilè quisquam judicabit adjecta fuisse à quodam Interprete vel Glossographo, & primùm fortassis ad marginem, deindè translata in-

curiâ librariorum in textum, ut in aliis monumentis sæpissimè contigit. Sunt qui canonem istum judicaverunt spectare causam Henrici Imperatoris, & subditorum ipsius. Verùm toto cælo falluntur: etenim adnotat Severinus Binius ad hoc Concilium, Henrico Regi non fuisse suffectum Rodulphum à Saxonibus, & Principibus Imperii, nisi bienio pòst hanc Synodum. Præterèa in hoc ipso Concilio Gregorius professus est, se pacis, justitiæque fovendæ causâ Legatos destinare, qui omnia componenda curarent, cui parti magis justitia faveret addiscerent, deindè operam sollicitam darent, ut omnis controversia finiretur. Sanè verosimile non est, Sanctissimum Pontificem, ubi pacem sperabat sancendam, imò & sancendam meditabatur, legatione missâ de dissocianda communione quidpiam decrevisse. Quid verò plura ad hanc rem congeram? Ipsamet canonis verba, prout superiùs exarata sunt, integra perspicuè docent, monumentum istud potius pertinere ad causas Episcoporum, vel inferiorum Clericorum, qui ab Archiepiscopis, aut Episcopis simoniacis, atque extrâ communionem ecclesiasticam positis, ordinati fuerant, suisque ordinatibus sese jurejurando fidelitatis de more legitimarum ordinationum adstrinxerant. Cum autèm Gregorius irritas declarasset hujusmodi ordinationes illegitimè celebratas, ne fortè ordinati suis ordinatibus adhærerent, schismateque concitato ab Ecclesia deficerent, rati se jurejurando, utcumquè contrà leges præstito, obstringi, solvenda voluit, aut irrita declaravit hujusmodi juraamenta Gregorius, probè sciens jusjurandum esse non posse vinculum iniquitatis, & potius perjurii nomine donandum esse, quoties contrà publicam, aut ecclesiasticam utilitatem præstatur. Ad hujusmodi causas facilè etiàm intelliguntur pertinere, quæ Gratianus tradit in canone 103. caus. 11. quæst. 3., etenim in eisdem Concilii actis legitur statim pòst verba dicti canonis 4. caus. 15. 9. 3.

quæst. 6. ibi: Item: & quoniam multos, peccatis nostris exigentibus, pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, opportune temperamus. Apostolicam namque auctoritate anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos, & servientes, & omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, & illos, qui ignoranter excommunicatis communicant, seu illos, qui communicant cum eis, qui communicant excommunicatis. Quicumque autem aut orator, sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habet, unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis pro sustentatione, non superbia, sed humanitatis causa, aliquid dare voluerit, fieri non prohibemus.

Quod quintum in Labbeana Collectione Romanum Gregorii Concilium dicitur, celebratum est anno 1078., in quo præter singulares causas Henrici, & Rodulphi, de Imperio contendendum, præsentibus, ac consentientibus eorundem legatis discussas; præter causas etiam nonnullorum Episcoporum, aliquot ecclesiasticæ disciplinæ capita statuta sunt, quorum pauca hodie supersunt, eaque in duodecim numero distributa, atque ista ferme omnia, duobus nimirum exceptis, retulit in suum Codicem Gratianus. Caput 1. legitur in canone 4. caus. 12. quæst. 2., ubi tamèn pro illis verbis suscepit, vel invasit, vel de Rectorum &c. in Labbeana Collectione legitur: Suscepit, vel suscepit, vel invasit, vel etiam de Rectorum &c. Hæc Constitutio, quâ cavebatur, ut bona ecclesiastica non alienarentur, maximè erat tunc temporis opportuna; nemo enim ignorat ex monumentis illius sæculi, quæ hodie supersunt, quo impetu ab irruentibus hinc illinc hominibus eadem bona vastarentur, atque occuparentur. Ad hunc canonem adjecta hæc leguntur in

aliquibus collectionibus Conciliorum, licet alibi desiderentur, quemadmodum etiam apud Gratianum: Siquis Nortmannorum, vel quorumlibet hominum prædia monasterii S. Benedicti montis Cassini invaserit, vel quascumque res ejusdem monasterii injustè abstulerit, & bis, vel ter admonitus non emendaverit, excommunicationi subiaceat, donec resipiscat, & Ecclesia satisfaciatur. Causam hujus canonis sancienti tradidit Severinus Binius ex Leone Ostiensi, qui præsens Concilio fuerat, dum esset Bibliothecarius Monasterii Sanctæ Sophiæ Beneventani.

Caput 2. ejusdem Concilii legimus in can. 13. caus. 16. quæst. 7.; ubi notandum est, verba illa intrâ parentheses posita apud Gratianum, imò ruinam Sanctæ Religionis, in exemplaribus Concilii non haberi. Ad eundem canonem animadvertitur in Collectione Labbeana, §. quod si presumpserit usque in finem non haberi in Chronico Virdunensi, in quo Concilii illius capita descripta sunt. Nemo autem non agnoscit, quænam occasio fuerit ita definiendi de collationibus sacrarum dignitatum; hujusmodi enim causa frequentissimè in conventibus sive ecclesiasticis, sive civilibus diu tunc agitata passim demonstratur.

Ad damnandas simoniacas ordinationes, seu collationes beneficiorum ecclesiasticorum pertinet canon 3. ejusdem Concilii, relatus apud Gratianum in can. 3. caus. 1. quæst. 3., his verbis describendus: Siquis Præbendas, Archidiaconatus, Præposituras, vel aliqua officia ecclesiastica vendiderit, vel aliter, quam statuta Sanctorum Patrum præcipiunt, ordinaverit, ab officio suspendatur: dignum est enim, ut, sicut gratis Episcopatum accepit, ita membra ejusdem Episcopatus gratis distribuat.

Eandem rem pertractavit, confectique Gregorius in cap. 4., quod retulit Gratianus in can. 113. caus. 1. quæst. 1. ubi tamèn observandum est, pro illis verbis, falsas esse dijudicamus, legendum esse infirmas, & irritas esse dijudicamus, dummodò vulgata Concilii exemplaria Gratianæ editioni antefenda arbitremur.

In

Can. 4.
caus. 12.
q. 2.

Can. 13.
caus. 16.
q. 7.

Can. 3.
caus. 1.
q. 3.

Can. 113.
caus. 1.
q. 1.

Can. 6.
de pœn.
dist. 5.

In capite 5. Concilii legitur sententia canonis 6. de pœn. dist. 5., quem aliquantulum depravatum ideò Romani Correctores se non emendavisse testantur, quòd nollent studiosos Glossarum beneficio carere. En ipsamet canonis verba, prout in exemplari Concilii describuntur: *Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideòque, quicumque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injustè detinet, vel qui odium in corde gerit, & recognoscat, se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam valeat pervenire, nisi arma deponat, ulteriusque non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda justitia, vel negotium derelinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, bonaque, quæ injustè abstulit, restituat. Ne tamèn desperet, interim, quidquid boni facere poterit, hortamur ut faciat, ut omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam.* Multo alitèr sanè Concilii sententia exhibetur apud Gratianum: imò & quod de militia dicitur, adhuc temperandum videtur, juxtà illius temporis adjuncta, quo nimirum non omnes milites publicà auctoritate supremi Principis potiebantur; sed non pauci erant, qui vi, & armis militiam privatam jactantes, ad contentiones omnes fovendas dato pretio sese paratissimos exhibebant aliena odia promoventes. Clariùs aperit mentem suam Sanctus Pontifex in epistola 10. lib. 6. Regesti, ad Britannos scripta. Conquestus ibidè Gregorius fuit de collapsa in Britannia regionibus veræ sinceræque pœnitentiæ disciplina, cujus restituendæ gratià misit Legatum suum Amatium Olorensem Episcopum, omnes hortatus, ut, convocato Pontificià auctoritate Concilio, & singulis convenientibus, salubres pœnitentiæ canones stabilirentur. Inter cetera ità scribit: *Qua in re hoc summopere vos cavere oportet, aliosque monere debetis, quia, si quis in homicidium, adulterium, perjurium, vel ali-*

quid hujusmodi lapsus, in aliquo talium criminum permanserit, aut negotiationi, quæ vix agi sine peccato potest, operam dederit, aut arma militaria portaverit, excepto si pro tuenda justitia sua, vel domini, vel amici, seu etiam pauperum, nec non pro defendendis Ecclesiis (nec tamèn sine Religiosorum Virorum consilio sumpserit, qui æterna salutis consilium sapientèr dare noverunt) aut aliena bona injustè possederit, aut in odium proximi sui exarserit, veræ pœnitentiæ fructum facere nullatenus potest, infructuosam enim pœnitentiam dicimus, quæ ità accipitur, ut in eadem culpa, vel simili deteriori, vel parùm minori, permaneat. Hæc Gregorii sententia si sedulò perpendatur, non solùm dignoscetur, jure optimo emendandum esse Gratiani fragmentum, verùm etià illud ità emendatum eo genere interpretationis esse donandum, quòd Gregorianæ menti conveniat, qualis ex postremo hoc monumento deducitur.

Quod in capite 1. Concilii de prædictis statutum fuerat, id ipsum de decimis definitum est in capite 6., undè Gratianus deprompsit canonem 1. caus. 16. quæst. 7. à principio usquè ad illa verba *damnationis periculum incurrere*; quæ enim sequuntur in §. *oportet*, in ipso Concilio non leguntur, quemadmodum rectè animadverterunt Correctores Romani. Ego in hoc §. agnosco vetustissimam Ecclesiæ disciplinam, eamque ob rem suspicor, vetustissimo cuiquam incerti nominis auctori tribuendum esse; etenim ibi agitur de jure decimarum, quæ, sicuti omnes ad manum Episcopi devenire, ità ab Episcopo ipso in singulos Clericos distribui debeant; quod sanè ad vetustissimos canones referendum est, illos scilicèt, qui editi sunt antè constitutiones Parochiarum, vel saltèm antequàm ad Parochos decimarum jura devolverentur. Simile quidpiam legitur in Constitutionibus Apostolicis vulgò tributis S. Clementi lib. 2. cap. 29. & 39., ubi inter cetera hæc habentur: *Te enim dare oportet (subaudi decimas), illum (subaudi Episcopum) distribuere tamquam æconomum, & dispensatorem rerum ec-*

Can. 1.
caus. 16.
q. 7.

clesiasticarum. Similia fermè etià legimus in can. 4. vulgò Apostolorum, quæ monumenta etsi apocrypha sint, veteris tamèn disciplinæ argumentum facilè suppeditant.

Can. 31.
de cons.
dist. 5. &
Can. 124.
caus. 1.
q. 1.

De canone 31. de cons. dist. 5., nec non de canone 124. caus. 1. quæst. 1. nihil est, quod adnotemus. Habeatur illi eisdem omninò verbis in cap. 7. & 9. Gregoriani Concilii.

Can. 1.
dist. 83.

Caput 11. Concilii his verbis exprimitur: *Siquis Episcopus fornicationem Presbyterorum, Diaconorum, seu Subdiaconorum, vel crimen incestus in sua Parochia, precibus, vel pratio interveniente consenserit, vel commissum, sibi que compertum, auctoritate sui officii non impugnaverit, ab officio suspendatur.* Hic autèm est canon 1. dist. 83. apud Gratianum.

Can. 69.
de cons.
dist. 1.

Quæ apud Gratianum habentur in can. 69. de cons. dist. 1. referenda sunt ad postremum caput ejusdem Concilii, in quo ità legitur: *Ut omnis Christianus procuret ad Missarum solemniam aliquid Deo offerre, & ducat ad memoriam, quod Deus per Moysem dixit: Non adparebis in conspectu meo vacuus.* Etenim in collectis Sanctorum Patrum liquidò adparet, quòd omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu Sanctorum Patrum debent. Nonnulla sequuntur apud Gratianum, quæ cum apud ceteros Collectores etià desiderentur, quemadmodum animadverterunt Romani Correctores, non temerè judicabit, qui dixerit aut verba Gratiani esse, aut Interpretis cujuspiam ad marginem primùm adjecta, quæ tandèm in textum irrepserint, quemadmodum in aliis numero plurimis contingit.

Can. 72.
caus. 16.
q. 7.

Concilium, quod Romanum VII. dicitur ex iis, quæ Gregorius celebravit, frequentissimum habuit Episcoporum, Abbatum, & Clericorum diversi generis, imò etià laicorum, conventum anno 1080. Tractata ibidem fuit Henriciani dissidii causa; atque in canone 1. & 2. ità decretum legimus: *Sequentes statuta Sanctorum Patrum, sicut in prioribus Conciliis, quæ Deo miserante, celebravimus, de ordinatione ecclesiasticarum dig-*

nitatum statuimus, ità & nunc Apostolicæ auctoritate decernimus, ac confirmamus, ut siquis deinceps Episcopatum, vel Abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter Episcopos, vel Abbates habeatur, nec ulla ei ut Episcopo, seu Abbati audientia concedatur. Insuper etià ei gratiam Sancti Petri, & introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine tam ambitionis, quàm inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etià de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constitutum. Item, siquis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet secularium potestatum, aut personarum, investituram Episcopatum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat. Insuper etià, nisi resipiscat, & Ecclesiæ propriam libertatem dimittat, Divinæ animadversionis ultionem in hac præsentis vitæ tam in corpore suo, quàm ceteris rebus suis, sentiat, ut in adventu Domini spiritus salvus fiat. Ex his supplendus erit canon 12. caus. 16. quæst. 7. apud Gratianum.

Quædam adhuc dicenda supersunt de canone 15. de cons. dist. 5., cujus apud Gratianum hæc est inscriptio: *Item Gregorius VII. in generali Synodo residens statuit.* Quæ ibi describitur sententia in nullo ex Conciliis Gregorii VII., qualia edita sunt, reperitur. Cum autèm noverim, & Conciliorum Collectores aperte testentur, Concilia Gregorii integra in codicibus non haberi, non est, cur exindè idem canon ab eodem Pontifice abjudicaretur, præsertim quòd non una Gratiani fides intercedat, sed plura sint argumenta, quibus ille canon Jure Gregorio tributus censeatur. In primis constat, Gregorium valdè fuisse sollicitum, ut Romanus Divinorum Officiorum ordo accuratè servaretur, qualis jam ab antiqua ætate fuerat constitutus. Id probat ejus epistola 64. in lib. 1., ubi Sanctus Pontifex suasit Alphonso Castellæ, & Sancio, Aragoniæ Regibus, ut in Hispania Romanum Officium recitaretur. Imò ibidem refert Gregorius, Episcopos Hispaniæ jam Romæ fuisse

Can. 15.
de cons.
dist. 5.

in Concilio, deque recipiendo Romano Officio pertractasse, ac promissis, ibi: *Vos adhortor, & moneo, ut vos.... Romana Ecclesia Ordinem, & Officium recipiatis.... quod etiam Episcopi vestri, ad nos nuper venientes, juxta Constitutionem Concilii per scripta sua facere promiserunt, & in manu nostra firmaverunt.* Quid clarius tradi potest, quò demonstretur, Gregorium Synodum habuisse, in quam plures diversarum Provinciarum, atque inter ceteros Hispaniarum Episcopi conveniant, atque de Romano Officio recipiendo, aut restituendo tractaverant? Atque indè sequitur, quemadmodum memorata epistola ad annum primum Pontificatus Gregorii pertinet, ità Concilium hoc, quod Gratianus in dicto canone laudat, ad eundem annum, qui est 1074., esse referendum. Hanc eandem sollicitudinem exhibet Gregorius in epistola 18. lib. 3. ad Simeonem in Hispania Episcopum, ad quem his verbis scribit: *Procura ergò, ut Romanus Ordo per totam Hispaniam, & Galliciam, & ubicumque poteris, in omnibus rectius teneatur.* Edidit Mansius in Supplemento Labbeano tom. 1. pag. 1393. Gregorii ejusdem decretum ex MSS. Codice Pistoriensi, quod hanc rem maximè illustrat, his verbis expressum: *Gregorius Papa VII., & Urbanus Papa II. constituerunt, ut festivitates Romanorum Pontificum celebres habeantur. Martyrum in ix. lectionibus, Confessorum in tribus saltem lectionibus, præter quorundam, qui pro sui excellentia celeberrimi haberentur, sicut & S. Silvester, Gregorius, & alii. Nam, cum qualibet Ecclesia sui Patroni, & si Confessor fuerit, festum solemniter observet, quanto magis eorum, qui totius Ecclesia non tam Patroni, quam Patres existerunt, quam & usque ad martyrium verbis, & exemplis instituere non destiterunt.* De his quidè Sanctis Martyribus invitorum, hymnus, responsoria, psalmi, & versus, ut de Martyribus, decantantur. Nota autè, S. Gregorium Papam I. in graduali libro de his Martyribus, sicut & de Confessoribus Pontificalia administrantibus, instituisse officia, ut de S. Marcello P. & M. Statuit ei Dominus, &

de S. Felice P. & M. Sacerdotes. Et hoc utique satis congruè propter excellentiam dignitatis apostolicæ. His accedit testimonium, Gregorio VII. contemporaneum, scilicet auctoris Micrologi de ecclesiasticis observationibus, (non desunt quidè, qui velint Micrologum opus tribuendum esse Rhabano; sed id verum esse non potest in conspectu decretorum Gregorii VII., & sententiarum Anselmi Lucensis, quæ ibidè memorantur, cum uterque sit Rhabano recentior.) Porro hujus Micrologi auctor cap. 14. testatur se scribere tempore Gregorii VII., rursùmque in cap. 54. sub titulo de Paschali observatione ait, Gregorium VII. constituisse illud ipsum, quod legimus apud Gratianum in dicto canone 15. de modo recitandi matutinas horas juxta ritum Ecclesiæ Romanæ. Præmitterem huc etiam adducere Radulphum de Rivo Decanum Tungrensem, qui refert idem decretum sub nomine Gregorii VII. in Concilio generali, atque idè præmitterem, quòd Scriptor recentior aliquibus videri possit, nimirum anni 1403., ceteroqui accuratissimus in investigandis vetustis Romanæ Ecclesiæ ritibus de officiis ecclesiasticis. Verum multum valere video ejusdem auctoritatem; non enim ex Gratiani codice Gregorianum Decretum exhausit, sed scripsit se decerpisse ex epistola Galterii Magolonensis Episcopi ad fratres regulares Calmosiacenses. Vivebat autè Galterius anno 1119., uti constat ex ejus subscriptione adjecta epistolæ synodali Callisti II. in Concilio Toletano apud Labbeum, ac propterea fuit hic Episcopus Gregorio VII. ferè contemporaneus, eamque ob causam testis fide dignissimus hujus rei, ut proindè dubitare minimè possimus, quin memoratus canon 15. dist. 5. de cons. jure optimo eidem Gregorio tribuatur.

Arbitror, his satis perspectum esse posse, sententiam laudati canonis Gratiani Gregorio donandam, licet in Conciliis Gregorianis editis desideretur. Nunc investigandum ulterius est, nùm scrip-

scriptura Gratiani authographo omnino respondeat. Non est recedendum ab auctoribus, Gregorio ferè contemporaneis, quique Gratianum præcesserunt; ex iis enim emendandam reor Gratiani editionem. In Micrologo cap. 54. ità legitur: *Gregorius Papa, in Apostolica Sede constitutus, de hac causa tale statutum promulgavit. A die, inquit, resurrectionis usque in sabbatum in Albis, & à die Pentecostes usque in sabbatum ejusdem hebdomadae tres psalmos tantum ad nocturnas, tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum, si festivitas est, novem lectionem, & responsoria dicimus; aliis autem diebus duodecim psalmos, & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis octodecim psalmos, excepto die Paschæ, & die Pentecostes, & novem lectiones dicimus. Hoc etiam usquequaque juxta Romanum Ordinem ità fieri statuimus, ut supra notavimus. Hæc si conferantur cum Gratiano canone 15. nemo non videt plurimum congruere, & paucis quibusdam exceptis, unum, idemque Gregorii decretum utrobique exhiberi. Sed adhuc Gratiano codici propius accedit codex laudati Radulphi Tugrensensis, qui in libro de canonum observantia propositione 10. refert eundem Gratiani canonem, eumque appellat *Sacratissimum canonem Magni Viri Gregorii VII. editum in Synodo, generali*, quem subdit se excepisse ex laudato Galterio Magalonensi Episcopo, ac postmodum ità scribit: *Est autem talis tenoris: In die resurrectionis usque ad sabbatum in Albis, & in die Pentecostes usque ad sabbatum ejusdem hebdomadae tres psalmi tantum ad noctem, tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis autem diebus duodecim psalmos, & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis octodecim psalmos, (exceptis diebus Paschæ, & Pentecostes) & novem lectiones celebramus. Illi autem, qui quotidianis diebus tres psalmos, & tres lectiones tantum videntur legere, non ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio, & negligentia comprobantur facere. Romani autem**

diverso modo agere cœperunt, maxime à tempore, quo Theutonicis concessum est Regnum Romana Ecclesiæ. Nos autem, & Ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, statuimus fieri, sicut supra notavimus, antiquos Patres imitantes.

Ità ad optimos codices exacto Gratiani monumento, non incongruum erit quædam hoc in loco animadvertere de Psalmidia sacra, quam Clerici in Ecclesia exercent, atque jam diu exercuerunt. Antiquissimus sanè est, & ferè apostolicus ejus usus, nec non generaliter apud omnes Ecclesias receptissimus. Modus autem, & ordo psallendi prioribus Ecclesiæ sæculis uniuscujusque relinquebatur arbitrio; donè Sanctus Ambrosius, & S. Hieronymus in Romana Ecclesia, & S. Benedictus in claustris Monachorum certum ordinem sequendum præstituerunt, undè triplex Divinorum Officiorum ordo prodiit, Ambrosianus, Romanus, seu Hieronymianus, nec non claustralis, seu Benedictinus. Ordo à S. Benedicto institutus Monachorum proprius esse cœpit; peculiaritèr itèr apud Ecclesiam Mediolanensem servatus est Ordo Ambrosianus; at Romanus Ordo passim apud omnes ferè Ecclesias receptus est. Illustrat hæc memorato in libro laudatus Rodolphus, in hac materie eruditissimus. Interfuit ergò rei ecclesiasticæ, ut Divinum Officium rectè, accuratèque recitaretur, & quemadmodum olim Benedictus Monachis psallendi modum rectè præscriperat, Ambrosius Mediolanensibus, Hieronymus Romanis, ità recentiores Pontifices studuerunt, ut in aliis universæ Ecclesiæ, ac præsertim Occidentalibus Provinciis certus quoque psallendi Ordo haberetur; proptereaque Romanum Ordinem tamquam optimum proponere minimè dubitarunt. Non dubitavit Gregorius VII., qui in Hispaniam, uti superius prænotavimus, Romanum Ordinem invehendum curavit. Octavo etiam sæculo legimus id in Conciliis actum, inter quæ est Concilium Cloveshoviæ anni 747. cap. 15.

in quo cautum est, ut Clerici tantum, quod ex Sacrarum Scripturarum auctoritate descendit, & quod Romana Ecclesia consuetudo permittit, cantent, vel legant, quatenus unanimes uno ore laudent Deum. Similia ferè sunt, quæ habentur in Capitulari Ahytonis Episcopi Basileensis anno circiter 822. num. 14., ubi hæc Basileensibus Clericis proponuntur. *Ut horas canonicas tam nocturnas, quam diurnas nullatenus prætermittant; quia, sicut Romana Ecclesia psallit, ita omnibus ejusdem propositi viam tenentibus faciendum est.* Omittendum autem censeo, quod aliquibus placuit dicere, meo judicio alienum ab historica veritate, atque à fide dignis veterum monumentis. Nimirum aliqui crediderunt, modum, ac formam Divini Officii recitandi à discipulis Sancti Petri Apostolorum Principis fuisse institutam, eandemque in Nicæno Concilio confirmatam, quod traditum est in Concilio Lemovicensi anni 1031. num. 2., ubi variæ diversarum Ecclesiarum consuetudines memorantur, & inter cetera hæc habentur: *Numquid Canonici Monachos pro duodecim lectionibus, vel Monachi Canonicos pro novem numero reprehendere possunt? Utraque enim ratione, & auctoritate firma sunt.... Duodecim comprobavit ille Vir, spiritu omnium justorum plenus, Sanctusque Papa Gregorius, prius Monachus, postea Apostolicus. Novem tradita sunt à discipulo B. Petri Ignatio Martyre, qui per novenarium numerum lectiones, & psalmos ab Angelorum choris prolata audivit in cælo; deinde à Nicæno Concilio; deinde ab ipso S. Gregorio hic numerus in psalmis, & lectionibus, atque responsoriis observatus est.* Planè hujusmodi Divini Officii origines non satis in memoratis veterum monumentis demonstrantur; & quod refertur sub nomine Concilii Nicæni, spectat potius canones illos Arabicos, qui sub nomine canonum Nicænorum vulgati fuerunt, titulo de Monachis, & Anachoritis canone 11.

De Epistola ad Vvimundum Episcopum Aversanum.

In Gratiani codicibus ad canonem Can. 5.
5. dist. 8. hæc adjecta fuit inscriptio: *Gregorius Vvimundo Aversano Episcopo*; sed quis ille Gregorius fuerit, nùm VII., nùm alius antiquior Pontifex, nec Gratianus idem, nec alii Collectores perspicuum faciunt. Id jam accuratè animadvertit Baluzius in notis ad Gratianum; postquam enim observaverit testimonia Correctorum Romanorum, qui in aliquot MSS. codicibus, & apud Ivonem canonem Gregorio VII. tributum agnoverunt, subjicit, apud Ivonem parte 4. Decreti cap. 213. ita legi: *Gregorius VII. Vvimundo Aversano Episcopo*, in Pannormia edita Basileæ lib. 2. cap. 166. *Gregorius Guillimundo Aversano Episcopo*; in editione Lovaniensi: *Augustinus cap. 5. & 6. lib. 4. de Baptismo*; in veteri codice Pannormiæ Victorino: *Gregorius IV. Vvimundano Aversano Episcopo*; in antiqua collectione canonum, quæ fuerat Viri clarissimi Claudii Puteani, temporibus autem Baluzii servabatur in Regia Bibliotheca: *Gregorius VII. Vvimundo Aversano Episcopo*; in codice S. Germani Parisiensis: *Item Gregorius VII. Guimundo Aversano Episcopo*; in vetere codice Victorino: *Item Gregorius Papa VII. Guillimundo Aversano Episcopo*; in antiqua editione Moguntina: *Item Gregorius VII. Guillimundo Aversano Episcopo*; in codice Colbertino: *Item Gregorius VII. Simundo Aversano Episcopo*; & in altero codice Victorino: *Item Gregorius VII. Guimundo Adversario Episcopo.* Antonius Augustinus in dial. 19. lib. 1. de emendat. Gratiani, ubi adnotavit varias hujusmodi canonis inscriptiones, Romanorum Correctorum retinendam editionem voluit, quod certiora invenirentur. Si hoc monumentum in Regesto Gregorii VII., in quod ad instar epistolarum Gregorii Magni epistolæ ipsius relatæ fuerunt, investiges, nullibi invenies. Nihilominus tamèn non auferim ego hocce fragmentum ab eodem Gregorio VII.

abjudicare, præsertim cum sciamus, ejusdem Pontificis temporibus fuisse quemdam Vivmundum Aversanum Episcopum, qui scripsit librum de Corpore, & Sanguine Domini, in Bibliotheca Patrum relatum, & quidem, ut arbitrator, vixit ille post annum 1075., scilicet eo anno Aversanam Ecclesiam tenebat adhuc Goffridus, cujus subscriptio legitur in Concilio Beneventano ejusdem anni apud Labbeum. Non nihil sanè probare videntur plerique codices, quos ex Baluzio nuper memoravi, Gregorio VII. ad Episcopum Aversanum scribenti canonem tribuentes: potissimum verò probat Ivo Carnotensis Collector Gregorio VII. coævus, qui, ut diximus, hujus canonis auctorem etiam laudavit Gregorium VII. in epistola ad Vivmundum Aversanum Episcopum: quemadmodum itaque non nisi impudentis esset, decreta apocrypha contemporaneis Pontificibus adscribere, eoque nomine damnaaretur Ivo, si canon ab ipso memoratus ad Gregorium VII. minimè pertineret; ita temeritas est, ubi certa in contrarium non suppetunt argumenta, fidem scriptori contemporaneo denegare. Quòd si ad sententiam ipsam Gratiani canonis expendendam quisquam provocaret, video ibidem nihil, quod temporibus Gregorii parum conveniat. Ut enim ex adjunctis illius ætatis deducam in dubio, quo spectaret Pontificis illius sententia, dixero, neminem ignorare, quanta tùm esset nonnullorum Laicorum licentia in possessionibus ecclesiasticis sibi vindicandis, sacris etiam rebus manu impiâ diripiendis; quanta insuper esset Clericorum libido, injustis connubiis Sacerdotii dignitatem labefactantium: neminem præterea ignorare, quanta è converso fuerit Maximorum Pontificum, ipsius etiam Gregorii sollicitudo in depravatis hujusmodi moribus improbandis, damnandisque. Fortè verò reis hominibus una excusationi esse poterat vetus impune peccandi consuetudo: hinc verosimile admodum est, Gregorium adver-

sus eam consuetudinem, velut honestati contrariam, verba fecisse apud Vivmundum Aversanum; non enim ferendum erat, ut in dies alacrior ea consuetudo glisceret, quâ aliena jura, præsertim ecclesiastica, per vim usurparentur, ac possiderentur, vel Clerici mores corruptissimos protegere quoquo modo valerent. Hæ ceteroqui gravissimæ temporum, ac causarum conjecturæ majorem adhuc vim obtinebunt, quotiescumquè animadvertatur similem adesse sententiam apud Urbanum II., qui paulò post Gregorium VII. Romanam Cathedram tenuit: nimirum Urbanus II. anno 1092. epistolam scripsit ad Robertum Flandriæ Comitem, quæ habetur in Actis Concilii Rhemensis ejusdem anni apud Labbeum, illum corripiens quòd bona decedentium Clericorum invaderet. Allegabat Robertus consuetudinem, adversus quam ita scribebat Urbanus: *Quòd si prætendis, hoc ex antiquo usu in terra tua processisse, scire debes Creatorem tuum dixisse: Ego sum veritas, non autem usus, vel consuetudo.* Ad hæc respiciens Clerus Flandrensis in epistola ad Raynaldum Rhemensem Archiepiscopum, quæ refertur in eodem laudato Rhemensi Concilio, ait: *Convicit autem eum (id est, Robertum) Dominus Papa verbis Domini, dicentis: Ego sum veritas, non autem usus, vel consuetudo.* Hæc porro si cum Gratiano canone Gregorio tributo conferantur, plurimum cum illo convenire videbuntur, ut propterea verosimile sit in eadem causa, aut ferè simili Gregorium VII. scripsisse, quæ deinde scripsit Successor Urbanus. His addi potest, quod legitur in can. 20. Concilii Romani I. anni 1074. temporibus ejusdem Gregorii, cum enim decreta de custodienda à Clericis continentia commemorarentur, ita subjicitur: *Fortassis autem aliquis dicit: cur noster Gregorius tam contraria nostræ consuetudini statuta observari præceperit: cur non potius nostram consuetudinem quasi misericordi dissimulatione toleravit. Sed ille audiat &c.* At verò sive Urbanus, sive Gregorius eas phrases,

seu loquendi formulas ex vetustissimorum Patrum monumentis exhauserunt; nam similia, licet in dissimilibus causis, jam protulerant Episcopi LXXXVII. in Concilio Carthaginensi sub Cypriano, quod integrum refert S. Agustinus in lib. 3. de Baptismo. Agebant Africani plures Episcopi, & tuebantur rebaptizantium causam, rati hæreticos à Divino jure prorsus exclusos à potestate, ac ministerio baptizandi. Quibus cum objiceretur vetus Ecclesiæ consuetudo, quæ venientes ab hæresi minimè rebaptizari solebant, statim ipsi respondebant: *In Evangelio Dominus, ego sum, inquit, veritas; non dixit: Ego sum consuetudo: Itaque veritate manifestata cedat consuetudo veritati, ut etsi in præteritum quis in Ecclesia hæreticos non baptizabant, nunc baptizare incipiat.* Quod igitur Africani Episcopi perperam aliquandò scripserunt ad suum errorem fovendum, protegendum, meliore sanè ratione & Gregorius, & Urbanus usurpaverunt, ut corruptos sui temporis mores reprobarent.

De Epistola ad omnes, per Regnum Italicum, & Theutonicorum debitam S. Petro obedientiam exhibentes.

Can. 15.
dist. 81.

In Gregoriano Regesto non habetur epistola, ex qua indicatur depromptus apud Gratianum canon 15. dist. 81., nimirum data omnibus, per Regnum Italicum, & Theutonicorum debitam S. Petro obedientiam exhibentibus. Verùm nemo dubitavit, quin monumentum istud jure optimo Gregorio tribuatur. Plura indicaverunt Romani Correctores, ex quibus deducerent similem sententiam sæpissimè in Actis Gregorii exhiberi, quam frequentissimè indici opus fuit ob corruptos Clericorum plurimorum mores, atque ob denegata eam ob causam Clericis ecclesiastica jura. Ad hanc rem ita scribit auctor incertus magni Chronici Belgici apud Pistorium inter veteres Scriptores rerum Germanicarum ad an-

num 1074. de Gregorio VII. Pontifice. Anno 2. Pontificatus sui secundum Sigebertum celebratâ Synodo Simoniacos anathematizavit, & uxoratos (ut se esse putabant) Sacerdotes ab officio removit, & laicis missas eorum audire interdixit novo exemplo, & ut multis visum est, inconsiderato præjudicio contrâ Sanctorum Patrum sententiam, qui scripserunt, Sacramenta, quæ in Ecclesia sunt, scilicet Baptismum, Chrisma, Corpus, & Sanguinem Christi, Spiritu Sancto latenter operante, eundem præstare effectum, sive per bonos, sive per malos intrâ Dei Ecclesiam dispensentur.... Ex illa igitur re tam grave oritur scandalum, ut nullius hæresis tempore Sancta Ecclesia graviore schismate discissa sit, istis pro justitia, illis contrâ justitiam agentibus... ad hæc opportunitate illa laicis insurgentibus contrâ sacros Ordines, & se ab omni ecclesiastica subjectione excutientibus, ut sacra Mysteria laici temerarent, & de his disputarent &c. Agnoscis exindè facili ratione argumentum, & causas Gregoriani monumenti, cujus si plura velis similia, adire potes epistolam 45. lib. 2. Regesti ad Rodolphum, & Bertulphum, ibi: Sciunt namque Archiepiscopi, & Episcopi terræ vestræ, quod & omnibus Fidelibus notum esse debet, quoniam in sacris canonibus prohibitum est, ut hi, qui per simoniacam hæresim, hoc est, intervntu pretii, ad aliquem sacrorum Ordinum gradum, vel officium promoti sunt, nullum in Sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant, nec illi, qui in crimine fornicationis jacent, missas celebrare, aut secundum inferiores ordines ministrare Altari debeant. Quæ cum eos Sancta, & Apostolica Mater Ecclesia jam à tempore B. Leonis Papæ sæpè in Conciliis tum per Legatos, tum per epistolas in se, & commissas sibi plebibus, utpotè ab antiquioribus neglecta renovare, & observare commonuerit, rogaverit, & accepta per Petrum auctoritate jusserit, adhuc tamen inobedientes (exceptis perpaucis) tam execrandam consuetudinem nullâ studuerunt prohibitione decidere, nullâ districtione punire, non attendentes, quod scriptum est, quia ariolandi peccatum est repugnare, & quasi crimen idololatriæ nolle acquiescere. Similia leges in epistolis 61. 62. & 66. ejusdem libri 2. itè in epistola 4. libri 3., rursùm in

epistolis 11. 20. & 24. lib. 4.; in epistola 24. lib. 7.; demum, ut alia plura prætermittam, in epistola 34. lib. 9. Quæ verò magis præ ceteris epistolis consonat, est epistola ad Germanos, quæ habetur numero 10. in 2. appendice Gregorianarum epistolarum tom. 12. Labbeanæ Venetæ editionis pag. 697. his verbis: Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, omnibus Clericis, & Laicis in regno Teutonicorum constitutis, salutem, & apostolicam benedictionem. Audivimus, quod quidam Episcoporum, apud vos commorantium, aut Sacerdotes, & Diaconi, & Subdiaconi mulieribus commisceantur, aut consentiant, aut negligant. His, precipimus, vos nullo modo obedire, vel illorum præceptis consentire, sicut ipsi Apostolica Sedis præceptis non obediunt, neque auctoritati Sanctorum Patrum consentiunt, testante Divinâ Scripturâ, facientes, & consentientes par pœna complectitur. Sciunt namque Archiepiscopi, & Episcopi terra vestra, quod omnibus Fidelibus notum esse debet, quoniam in sacris canonibus prohibitum est, ut hi, qui per simoniacam heresim, hoc est, interventu pretii ad aliquem sacrorum Ordinum, gradum, vel officium promoti sunt, nullum in Sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant, nec illi, qui in crimine fornicationis jacent, missas celebrare, aut secundum inferiorem ordinem ministrare Altari debeant. Et infra: Quapropter ad omnes, de quorum fide, & devotione confidimus, nunc convertimur, rogantes vos, & apostolicâ auctoritate commonentes, ut quidquid Episcopi dehinc loquantur, aut taceant, vos officium eorum, quos aut simoniacè promotos, & ordinatos, aut in crimine fornicationis jacentes cognoveritis, nullatenus recipiatis. Quid verò ad similia Gregorii monumenta ulterius progredior, cum hodiè videatur idem canon è pulvere, in qua delituerat, editus à Mansio in TOMO 2. appendicis Labbeanæ pag. 1. tamquam fragmentum Concilii I. Romani, à Gregorio VII. Pontifice celebrati anno 1074. Ediderat tantummodò Labbeus illius Concilii synopsis, sed Acta integra Concilii perierunt. Actuum fragmentum excerpit Mansius ex Gerhoo Reicherspergensis in expositio-

nibus in psalmos ad psalmum 10. pag. 157. his Gregorii verbis: Siqui sunt Presbyteri, vel Diaconi, vel Subdiaconi, qui in crimine fornicationis jaceant, interdiciamus eis ex Dei parte omnipotentis, & Sancti Petri auctoritate Ecclesiæ introitum, usque dum peniteant, & emendent. Siqui verò in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum eorum audire præsumat officium, quia benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, Domino testante per Prophetam: Maledicam, inquit, benedictionibus vestris. Qui verò huic saluberrimo præcepto obedire noluerint, idololatriæ peccatum incurrunt, Samuele teste, & B. Gregorio instruite: Peccatum ariolandi est non obedire, & scelus idololatriæ nolle acquiescere: Peccatum igitur paganitatis incurrat, quisquis, dum Christianum se asserit, Sedi Apostolicæ obedire contemnit. Sunt hæc ipsamet Gratiani verba, ex quibus dubitare non licet, ad idem Concilium I. Gregorianum exhibitum canonem pertinere. Atque id magis magisque confirmat Apologeticus capitulorum Gregorii, apud Labbeum editus in tom. 12. editionis Venetæ ad idem Concilium; siquidem ibidem in cap. 19. ita legitur: Notandum autem, quod noster Gregorius juxta Sanctorum Patrum statuta prius incontinentes Presbyteros officio privavit, postmodum populo, ne eorum officia reciperet, interdixit; unde non tam incontinentium, quam pro incontinentia damnatorum missas audire prohibuit; ne & populus se juxta Antiochenum Concilium sub excommunicatione poneret, si eorum officia recipere præsumeret. Ipse autem Spiritus Sanctus per Samuelem Prophetam docet populum, ut Canonicis institutionibus nostri Apostolici potius obediat, quam hujusmodi præsumptorum sacrificia in periculum suum recipiat. Dicit enim: melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre arietum adipem: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Igitur populus apostolicis institutis obediens inobedientium Sacerdotum officia, & Sacramenta recusat, ne ipse crimen idololatriæ per inobedientiam incurrat. Liqueat ex his satis superque, in Gratiano canone nihil aliud contineri, quam sententiam Gregorii

antè Concilii Romani celebrationem editam, ac promulgatam, in cujus executione cum nonnullorum pervaciâ difficilia plura occurrerent, opportunum visum fuit in Concilio ipso controversias omnes dirimere, atque ad Sanctorum veterum Patrum Gregorii doctrinam exigere: undè tandem eo devenit, ut, quidquid Gregorius idem præstituerat, Concilii quoque sententiâ confirmaretur, quemadmodum constat non solum ex canonibus Concilii ejusdem Romani I., sed etiâ sequentium Conciliorum.

De Epistola ad Herimannum Metensem Episcopum.

Fuit Herimannus Metensis Episcopus in Gallia ex illis, qui adversus Henricianos in causa diri illorum schismatis acerrimè pugnarunt, animo conjunctissimus Gregorio VII., qui propterea oblata sibi sententiâ Concilii Wormaciensis, ab Henricianis adversus Gregorium prolata, subscribere strenuè recusavit, uti refert Baronius ad annum 1076. num. 14., eamque ob causam Henricianorum sententiâ depositus est ab Episcopatu, suffecto in ejus locum Meginaldo: nec non in exilium pulsus, ubi miserè afflictus vitam traduxit, & obiit, eodem rursus Baronio ita scribente ad annum 1085. num. 9. Itaque & Gregorio, & Herimanno causa communis fuerat adversus Henricianos; quamobrè uterque missis invicem epistolis familiaribus idemtidem, quid disputandum, quid agendum, & quâ ratione gerenda essent omnia, significabant, mutuis se subsidiis adjuvantes, & quidquid aut Ecclesiasticis Patribus, aut ex Historicorum quorumcumque monumentis ad rem quodammodò facere videretur, investigantes, & mutuò prodentes, quò unusquisque data occasione in faciendis adversariis uteretur. Hujus rei argumento sunt valdè perspicuo duæ Gregorii epistolæ, quarum prior est 2. lib. 4. Regesti, posterior est 2. lib. 8. Ex

hac posteriore duo fragmenta recitantur apud Gratianum, nimirum canon 9. dist. 96., & canon 3. caus. 15. quæst. 6., in quo pro verbis illis *Zacharias scilicet.... quam pro eo, quòd tanta potestati eras inutilis.... in ejus locum substituit.... ex auctoritate frequenti agit &c.* legendum est ex integris epistolæ exemplaribus: *Zacharias videlicet... quum eo, quòd tanta potestati non erat utilis.... in ejus loco substituit.... ex frequenti auctoritate sæpe agit &c.* Proposuerat ibi Gregorius duo Pontificum Acta, & primum Innocentii Papæ adversus Anastasium Imperatorem, qui consenserat expulsionem Joannis Chrysostomi; alterum, quod apud Gratianum recensetur de Zacharia Pontifice; in quibus tamèn deceptum fuisse ex apocryphis monumentis Gregorium, Viri gravissimi testantur. Pagius ad Acta Innocentii Papæ, à Baronio relata ad annum 407. ita adnotavit: *Epistola Innocentii Papæ XXX. ad Arcadium Imperatorem, quæ excommunicantur persecutores S. Chrysostomi, supposititia, cum in ea sermo sit de Eudoxia vivente, quæ tamèn jam ab anno 404. (quod demonstraverat perspicuè idem Pagius ad annum 404. num. 28.) supremum diem obierat. Quare ejusdem epistolæ nec Palladius, nec Socrates, nec Theodoretus, nec Sozomenus, nec Zonaras, nec aliqui ex Latinis mentionem fecere; primusque Georgius Alexandrinus, qui septimo Ecclesiæ sæculo vixit, ex quo Nicephorus, & Glicas eam hausere.* His Pagii adnotationibus adjici potest, quod de Arcadio Imperatore, velut in ecclesiastica communione perpetuò consistente, ac vitâ functo, refertur in historia Tripartita cap. ult. ibi: *Non multo post tempore, quàm Joannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, vir mitis, & quietus, & circa finem vitæ pro hujusmodi causa venerabilis existimabatur.* Pagio consensit Natalis Alexander in historia ecclesiastica sæculi 5. cap. 2. art. 1., vocans ibidem Georgium solitarium hujus, aliarumque non absimilium fabellarum auctorem. Supposititia quoque idem Natalis Alexander in historia ecclesiastica sæculi 8. dissert. 2. probavit gesta, quæ

Can. 9.
dist. 96.
&
Can. 3.
caus. 15.
q. 6.

Zachariæ Pontifici tribuebantur, vel quòd contemporanei Scriptores silentium perpetuum de iis habuerint, vel quòd Historici iidem contemporanei multò aliter rem gestam enarrant, quàm recentiores nonnulli tradiderint. Suspitor ego, gesta huiusmodi inventa fuisse à Græcis Schismaticis, eademque Constantinopolitanis Imperatoribus proposita, ut illa specie Imperatorum animum à Romanis Pontificibus averterent, quorum ipsi potestati subjici recusabant. Atque hæc figmenta certis temporum, ac locorum adjunctis adjuvabantur; in primis enim constabat, Romanos ab Imperio Orientali jam diù defecisse, aliosque sibi Principes constituisse post Iconoclastarum hæresim subortam, quod facile Summorum Antistitum operæ tribui à Schismaticis poterat: deindè, ubi ageretur de Francorum Regibus, facile etiàm erat figmentis omnia vertere, cum illorum Acta incertissima vagarentur etiàm apud suos. Notat enim Baronius ad annum 671., incertissimam sæculo 7. fuisse Francorum Regum successionem, ob maximam Scriptorum varietatem; imò etiàm ætate Caroli Magni scribit Eghinardus in vita ipsius, nihil se scire de nativitate, infantia; & pueritia illius Principis, nec aliquem superesse, qui horum se dicat habere notitiam.

De ceteris Canonibus, Gregorio VII. adscriptis.

Can. 13. 1. apud Gratianum Gregorio VII. tributa, nimirum canon 13. caus. 1. quæst. 3., & Can. 3. caus. 16. quæst. 7., seu verius dixerim, unum tantummodò bis exaratum diversis in locis, uti liquet unicuique, utrumque canonem conferenti. Inter editas Gregorii epistolas, aut Concilia eadem, quæ Gratianus retulit, verba minimè reperiuntur; non dubito tamèn, quin jure optimo adscripta eidem Pontifici fuerint, cum maximè convenient temporebus illius, qui-

bus nihil pressius urgendum erat, quàm decimas à Clericis subreptas Clericis esse reddendas. Duo detestabilia nonnullorum Clericorum vitia, nimirum simonia in celebrandis ordinationibus, & incontinentia occasionem dederant Laicis, ut decimas à Clericis, quasi ab indignis, eriperent. Hinc, quemadmodum elaborandum fuit Pontificibus Maximis, ac præsertim Gregorio, ut Clericos in bonam frugem reducerent, ità quoquè curandum, ut decimæ Clericis restituerentur. Quid aliud porrò aut in epistolis ejusdem Gregorii, aut in Conciliis illius ætatis, pressius, ac frequentius urgetur? Exemplum est in canone 1. caus. 16. quæst. 7., de quo superius actum est; exemplum perspicuum in epistola 5. lib. 6. ad Herimannum Metensem, quem Gregorius ideò reprehendit, quòd Laicis jura quædam Ecclesiastica concessisset. Exemplum, ut cetera omittam, in epist. 5. lib. 9. ad Hugonem Diensem Episcopum, ubi Gregorius laudat Regem Anglorum, quòd compulerit Laicos ad decimas dimittendas, quas ipsi detinebant. Ego arbitror, memoratum Gratiani canonem pertinere ad Concilium Romanum V. sub Gregorio VII. celebratum anno 1078. cujus acta integra perierunt: etenim de hac materie actum illic fuisse constat ex capite 6. ex illis, que edita supersunt apud Labbeum, ibi: *Decimas, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à Laicis possideri Apostolicâ auctoritate prohibemus; sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet Personis eas acceperint, nisi Ecclesia reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrvire.* Similem sententiam Gregorii VII. edidit Mansius in tom. 2. Supplementi Labbeani pag. 29. erutam ex tom. 2. parte 2. Rer. italicarum, in cujus postremis verbis hæc leguntur: *Quicumque militum, vel cujuscumque ordinis, vel professionis persona prædicia ecclesiastica à quocunque Rege, seu seculari Principe, vel ab Episcopis, invitis Abbatibus, aut ab aliquibus Ecclesiarum Rectoribus suscep-*

pit,

pit, vel suscepit, vel invasit, vel etiam eorundem Rectorum depravato sententioso consensu tenuerit, nisi eadem pradia Ecclesiis restituerit, excommunicationi subiaceat. Roma in universali Synodo presidente B. Gregorio Papa ab eodem promulgata, ab universali Concilio comprobata. Ex his constat, acta Concilii Romani integra periisse, ejusdemque varia fragmenta in aliquorum mo-

numentis dispersa superfuisse, fortè autem nos non nihil Gratiano debere, qui in memoratis canonibus 13., & 3. Gregorii verba posteritati servaverit: nisi fortè dixeris, apud Gratianum non verba ipsa Gregorii exhiberi, sed sententiam, proptereà exigendam ad fragmenta illa, quæ alii ex eodem Concilio prodiderunt.

APPENDIX

De Confessione Berengarii.

Can. 42.
de cons.
dist. 2.

Habetur in canone 42. de cons. dist. 2. confessio quædam nomine Berengarii Andegavensis Diaconi, quem alii Berengerium vocant, quam hunc in locum retuli, quod ipsius causa finem tandem acceperit sub Gregorio VII., licet sub Gregorii antecessoribus, præsertim Leone IX., ac Nicolao II., variis obnoxia fuerit vicibus, modò enim versipellis Diaconus in unam sententiam descendebat, modò ab illa in aliam recedebat pro variis temporum, & locorum adjunctis. Extat de hac re apud Labbeum in tom. 11. Venetæ editionis pag. 1425. opusculum Anonymi, qui scribebat anno 1088. quo mortuus est idem Berengarius, editum à Chifletio. Refert ille, Berengarium primùm asseruisse, in Sacratissimo Eucharistiæ Sacramento Christi Corpus, & Sanguinem non contineri, sed tantùm inesse figuram. Id ubi primùm intellexit Leo IX. Pontifex Maximus in Romano Concilio anni 1050. novam hæresim damnavit, hæreticum etiã communionem ecclesiasticam privavit, quæ damnationis sententia confirmata est in Concilio Vercellensi ejusdem anni. Renovatum est judicium, Berengario ipso præsentem, seque etiã pro viribus defendente, in Concilio Turonensi anni 1055. mandato Victoris Papæ II., cujus vices gerebat Hildebrandus, qui postea ad Summum Pontificatum evectus est nomine Gregorii VII.,

ibidemque Berengarius hæsesim suam præstito jurejurando anathematizavit; sed in eandem rursus opinionem incligans à Nicolao II. ad Romanum Concilium advocatus est anno 1059., ibique convictus libros propriæ hæreseos in conspectu Pontificis Maximi, & Episcoporum, qui eò convenerant, CXIII. concremavit, præstitoque rursus jurejurando catholicam professionem renovavit, quam in Turonensi Concilio fecerat. Hæc est illa confessio, quæ legitur in dicto canone 42. de cons. dist. 2. eisdem omninò verbis. Verùm Berengarius more suo ad pristinam hæsesim reversus est, eò ulterius progressus, ut Romanos Antistites, & Romanam ipsam Ecclesiam pudendis conviciis lacessiret, intereà per discipulos suos virus hæreseos undiquè diffundens, & incautos inficiens. Pervicacem hominem tandem Gregorius VII. audire voluit in duabus Synodis, tum anni 1078., tum anni 1079., ubi Berengarius tandem retractione facta benè de se sperandum bonis universis reliquit. Formula professionis hujus postremæ à Berengario factæ hæc est: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem, & vinum; quæ ponuntur in Altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram, ac vivificatricem Carnem, & Sanguinem Jesus Christi Domini nostri, & post consecrationem esse verum Christi Corpus, quod*

quod natam est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris, & verum Sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum, & virtutem Sacramenti, sed in proprietate naturæ, & veritate substantiæ, sicut in hoc Brevi continetur, & ego legi, & vos intelligitis: sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo: sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia. Post hæc Berengarium à Gregorio VII. restitutum omnino fuisse in Christianam communionem, facile constare potest ex literis commendatitiis, quas idem Pontifex Berengario concessit anno 1080., quæque re-

feruntur in 2. Appendice epistolarum Gregorii VII. apud Labbeum epist. 2. ibi: Gregorius, servus servorum Dei, omnibus B. Petro fidelibus salutem, & apostolicam benedictionem. Notum vobis omnibus facimus, nos anathema fecisse ex auctoritate Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & BB. Apostolorum Petri, & Pauli, omnibus, qui injuriam aliquam facere præsumperint Berengario Romana Ecclesiæ filio, vel in persona, vel in omni possessione sua, vel qui eum vocavit hæreticum, quem post multas, quas apud Nos quantas volumus, fecit moras, domum suam remittimus, & cum eo fidelem nostrum Fulconem nomine.

CAPUT LXXXV.

De Urbano II.

Præter illa, quæ Urbani II. Conciliis tributa fuerunt, quæque expendi in cap. 63. primæ partis, multa adhuc sunt ejusdem Pontificis monumenta apud Gratianum.

Ex Epist. ad Gebhardum Episcopum Constantiensium.

Can. 110. caus. 11. q. 3.

Can. 4. caus. 9. q. 1.

} simul jungendi, atque ex integra epistola supplendi.

Ex Epist. ad Hugonem Lugdunensem Episcopum.

Can. 10. caus. 9. q. 2. ad varia temporum, & locorum adjuncta exigendus.

Ex Epist. ad Lucium Præpositum S. Juventii.

Can. 8. caus. 1. q. 3. ex optimis exemplaribus emendandus.

Can. 12. caus. 1. q. 3. referendus ad can. 8. caus. 1. q. 3.

Ex Epist. ad Petrum Pistoriensem, & Rusticum Abbatem Vallis Umbrosæ.

Can. 24. caus. 1. q. 7. varius in diversis codicibus.

Ex Epistola ad Abbatem S. Rufini.

Can. 3. caus. 19. q. 3. paulo varius in diversis exemplaribus.

Ex Epist. ad Bartholomæum Episcopum Turonensem.

Can. 13. dist. 56. perperam Urbano II. tributus.

- Ex Epist. ad Dominicum Patriarcham Gradensem.
- Ex Epist. ad Hugonem Gratianopolitanum Episcopum.
- Ex Epist. ad Guainerium Narbonensem Episcopum.
- Ex Epist. ad Albertum Metensem Episcopum.
- Ex Epist. ad Episcopum Vapicensem.
- Ex Epist. ad Guimondum Episcopum.
- Ex Epist. ad Goffredum Episcopum Lucanum.
- Ex Epist. ad Petronium Episcopum Legionensem.
- Ex Epist. ad Richardum Archiepiscopum Genuensem.
- Ex Epist. ad Sanctium Regem Aragonum.
- Ex Epist. ad Vitalem Presbyterum Brixiae.
- In Capitulo Sancti Rufini.
- Ex Gestis ejusdem Pontificis.
- Adjiciuntur.
- Tom. III.
- Can. 11. dist. 32. *perperam Urbano II. tributus.*
- Can. 39. caus. 16. q. 7. *pluribus Urbani monumentis consonat.*
- Can. 11. caus. 35. q. 2. *ex aliis monumentis explicandus.*
- Can. 37. dist. 50. *ex aliis monumentis emendandus.*
- Can. 3. caus. 1. q. 5. *aliis Urbani monumentis consonat.*
- Can. 5. caus. 15. q. 6. *consonat Urbani temporibus.*
- Can. 3. caus. 24. q. 2. *ex Ivonis codice emendandus.*
- Can. 47. caus. 23. q. 5. *ex Ivonis codice emendandus.*
- Can. 14. dist. 56. *ad Panormia codicem exigendus.*
- Can. 3. caus. 35. q. 6. *paulo varius in diversis codicibus.*
- Can. 3. caus. 31. q. 2. *paulo varius in diversis codicibus.*
- Can. 2. caus. 1. q. 5. } *simul jungendi, atque ad Baluzianum codicem exigendi.*
- Can. 4. caus. 30. q. 3. }
- Can. 6. caus. 30. q. 4. }
- Can. 2. caus. 19. q. 2. *falsò adscriptus Urbano.*
- Can. 2. caus. 8. q. 3. *paulisper depravatus.*
- Can. 1. dist. 56. *consonat cum pluribus Urbani II., & Gregorii VII. monumentis.*
- Can. 11. dist. 56. *referendus ad canonem 1. dist. 56.*
- Can. 4. dist. 60. *referendus ad Concilium Beneventanum anni 1091.*
- Can. 6. dist. 68. *consonat tum Paschalis II., tum S. Augustini monumentis.*
- Can. 2. caus. 9. q. 2. *falsò tributus Urbano II.*
- Can. 37. caus. 12. q. 2. *pertinet ad Concilium Lateranense Callisti II.*
- Can. 2. caus. 16. q. 2. *pertinet ad Concilium Moguntinum anni 813.*

Can. 6. caus. 16. q. 2. referendus ad Concilium Claramontanum.

Can. 1. caus. 16. q. 4. pertinet ad Concilium Lateranense Cal-listi II.

Can. 2. caus. 16. q. 7. ad integros Claramontani Concilii codices exigendus.

Can. 2. caus. 19. q. 3. est adscribendus Anselmo Episcopo Havelbergensi.

Can. 23. caus. 22. q. 5. consonat Urbani II. temporibus.

Can. 22. caus. 23. q. 8. consonat Urbani II. temporibus.

Can. 24. caus. 24. q. 3. pertinet ad Concilium Lateranense Cal-listi II.

Adjiciuntur.

Can. 37. caus. 24. q. 3. convenit Urbani II. temporibus.

Can. 6. caus. 25. quast. 1. non dissonat ab Urbani II. senti-tiis.

Can. 1. caus. 31. q. 2. ad emendatiorem Ivonis codicem exi-gendus.

Can. 3. de pan. dist. 6. idem est cum can. 2. caus. 9. q. 2.

Nemo facillè poterit de Gratia-neis fragmentis Urbano II. tribu-tis sententiam ferre, nisi paucis saltè attingantur quædam Occidentalis eccle-siasticæ disciplinæ capita, quæ ejusdem Pontificis temporibus propemodùm col-lapsa ab Historiographis feruntur. Ro-manam Sedem tenuit Urbanus natione Gallus, professione Monachus Clunia-censis ab anno 1088. pòst obitum Vic-toris III. usquè ad annum 1099., quùm adhuc vigerent adversùs Romanam Ec-clesiam dira, ac diuturna Henriciano-rum schismata; eamque ob rem suæ dig-nitatis æmulatorem adhuc pati debuit Guibertum, jam diù contrà Gregorium VII. constitutum. Vix Romæ in rebus incertis asyllum invenire potuit recens electus Antistes, qui satius duxit confu-gere ad suos, videlicèt perrexit in Gal-liam, ibidèmq; plura celebravit Con-cilia, de quibus jam alibi egimus. Tur-babat etiàm Pontificis animum nonnul-lorum Clericorum pervicacia, qui nun-quàm solertiâ Prædecessorum Pontifi-cum adduci potuerunt, ut continentiam custodirent; laicorum etiàm plurimo-rum, qui Clericos insequendo bona ipsa ecclesiastica diripiebant; decimarum jura, atque iis similia denegabant. Inte-reà verò Monachi ditescere cœperant vel novis liberalitatibus, vel ex acces-

sione bonorum ecclesiasticorum, quæ fiebat à laicis, direpta bona ecclesiastica monasteriis concedentibus; atque etiàm totis viribus contenderunt, ut abs ju-risdictione Episcoporum eximerentur, modò Pontificiis obtentis privilegiis, modò diplomatibus Principum, modò tabulis fundatorum; utinàm etiàm nulla commentitia ipsi monumenta exemptio-num suarum confecissent, quibus facillè eludebant Episcopos, imò & Cleri-cos universos, ut plurimùm in ecclesias-ticis literis tunc ineruditos, sed inhiantes sæcularibus rebus, adeò ut animarum cura ad Monachos quodammodò tran-siisse videretur. Quod deindè clariùs ad-paruit, dum sub eodem Urbano II. bel-lum sacrum adversùs Turcas, sive ad recuperationem Terræ, ut vocant, Sanc-tæ, pararetur. Nimirùm anxia fuit tunc Clericorum fermè omnium sollicitudo in augendis militum copiis, instruendo exercitu, eleemosynis indicendis, exi-gendisque, dum Monachi, aliiq; hu-jus generis homines eximiâ vitæ probi-tate, & proximorum zelo spectabiles, cu-ram animarum subsidiariâ quadam ope-râ gererent. Vides in his Ecclesiæ Oc-cidentalis imaginem, qualis erat Urba-ni temporibus, quam præ oculis habe-re frequentissimè oportebit in capitibus ejusdem Pontificis expendendis. Et quo-niàm

nam maximam partem ex epistolis Urbani videntur eruta hujusmodi capita, opportunum erit animadvertere, plures hodiè ex illis epistolis desiderari, plures è converso ex extantibus eidem Pontifici falsò esse tributas. Petrus Diaconus in libro de Viris illustribus Monasterii Cassinensis cap. 31. ità scribit: *Leo, Romana Ecclesia Diaconus Cardinalis Cassinensis Cœnobii, Monachus insignis, studio eloquentia scripsit ex nomine Urbani Papæ complures epistolas, fecit & Registrum ejus.* Hocce Registrum tempore Ivonis Carnotensis notum fuisse liquet ex ipsius Ivonis Decreto, ubi caput 53. partis 9. ità laudatur: *Ex Registro Urbani Papæ II.* Hanc collectionem periisse animadvertit Marus Benedictinus in suis adnotationibus ad dictum caput 31. in Bibliotheca Patrum. Ceterum, quo tempore Regestum præ manibus Collectorum erat, plures apocryphas epistolas, præsertim in gratiam Monachorum, factas emersisse pluribus ostendit Cardinalis Baronius ad annum 1088.; idque ab ipsis Monachis Cassinensibus factum ait, qui epistolas Urbani II. nomine inscripserunt, ac, postquam id vividioris stylo tradidit, ità subdidit: *Etsi sciamus concitari in nos odium Monachorum, sed præstat anteferre omni humano respectui veritatem.* Quæ si vera sunt, nimirum si Monachi Cassinenses in commentitiis Urbani II. epistolis effingendis elaborarunt, si itidem Gratianus in Cassinensi Cœnobio diutius vixit, & Cassinensis propterea Cœnobii bibliothecâ usus est, eo animo ad epistolas Urbani à Gratiano exhibitas accedere licet, ut ad rejiciendas illas solis conjecturis indulgere faciliè quispiam possit. Regestum Urbani in Monachorum bibliothecis diù delituit, in Monachorum manibus diutissimè versabatur; in collectiones publicas nusquam redactum est, imò & ipsum Urbanum, ut arbitror, latuit, utpotè qui Pontifex peregrinari quodammodo cogebatur, Henricianorum vexationem evitans. Ea igitur, qua par est, sollicitudine investigandæ illinc depromptæ epistolæ,

& non nisi seduli criterii ope vel admit- tendæ, vel rejiciendæ videntur.

De Epistola ad Gebhardum Episcopum Constantiensem.

Ex codice Atrebatensi edidit Jacobus Sirmondus epistolam Urbani ad Gebhardum Constantiensem Episcopum, qui aliquot in codicibus dicitur Guieardus, alibi Genebaldus, alibi Geboardus. Tota epistolæ sententia eò tendit, ut Guibertus Antipapa cum fautoribus Henricianis tanquàm extrà communionem Ecclesiæ prorsus existentes habeantur: insuper excommunicati etiàm sint quicumque cum illis communicaverint: quòd si quisquam communicaverit, non cum Guiberto, aut Guiberti fautoribus, sed cum illis, qui Guiberto, & fautoribus communicaverant, isti quidem non sine pœnitentia recipiendi essent, nullam tamèn excommunicationem incurrerent. Nihil est meo judicio, quod dubitationem facere possit de hujus epistolæ veritate; præterquamquòd enim temporis adjunctis apprimè conveniat, consonat etiàm cum iis, quæ nonnulli ex historicis retulerunt. Bernardus Pez in tom. 1. parte 3. sui Thesauri Anecdotorum edidit MSs. vetus Monasterii Zuvetlensis Ordinis Cisterciensis, in quo textitur historia Romanorum Pontificum à S. Petro usquè ad Cœlestinum III., sive ad annum 1191. De Urbano autèm II. ibidem ità legitur: *Canones statuit Genebaldo Constantiensi Episcopo de iis, qui communicant excommunicatis spontè, aut per ignorantiam.* Scimus prætereà, eam Urbani epistolam in causa fuisse, cur in Diœcesi Constantiensi plures meditarentur à Diœcesi ipsa recedere, & in alias se recipere civitates, ne cum excommunicatis communicare viderentur, donè Paschalis II. Urbani successor in epistola (12. ex Labbeanis) ad eundem Gebhardum scripta docuit, qui, & quâ ratione excommunicati vitari à Fidelibus deberent. Ad istam sanè epistolam Urbani pertinet ca-

CAN. STO
CAUS. II.
q. 3. &
Can. 4.
CAUS. 9.
q. 1.

non 110. caus. 11. quæst. 3.; postquam enim Urbanus Guibertum, & Henricianos excommunicasset primo gradu, deinde quasi ad secundum gradum deveniens excommunicasset eos, qui cum illis communicaverant, hæc subjicit: *Hos igitur principaliter anathematis vinculo adstringentes, in tertio gradu communicantes eis nos quidem non excommunicamus. Sed quia ipsi se eorum communione communicant, in nostram eos societatem nequaquam sine penitentia ultione, & absolutione recipimus. Sanctis quippe canonibus cautum constat, ut, qui excommunicatis communicaverit, excommunicetur. Ipsius tamen penitentia, atque absolutionis modos eâ moderatione discrevimus, ut, quicumque seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cuiusque maximi, & maxime necessarij, eorum se convictu, salutatione, oratione, osculove contaminaverit, cum minoris penitentia, absolutionisque medicina societatis nostræ participium sortiatur. Eos vero, qui aut spontaneè, aut negligentè inciderint, sub ea volumus disciplina coercionem (legunt alii coercionem pro coercitione) suscipi, ut ceteris metus inculciatur. Ex his supplendus, emendandusque erit Gratiani canon 110., post quæ ita statim prosequitur Urbanus: Cujus disciplina moderamina, quod ad tuam curam spectat, nos tuæ prudentiæ, prout oportere videris, pro temporis, & personarum competentia servanda committimus. Porro de Clericis, qui ab excommunicatis sunt Episcopis ordinati, necdum quidem sententiam ferimus, quia generalis mali contagium generalis Synodi est cauterio comburendum. Tua tamen fraternitati hoc respondemus ad præsens, ut ab excommunicatis, quondam tamen Catholicis, Episcopis ordinatos, si quidem non simoniacè ipsos Ordines acceperunt, & si Episcopos istos non simoniacos fuisse constiterit, & adhuc si eorum religiosior vita, & doctrina prærogativa visa fuerit promereri, penitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, Ordinibus manere permittas. Ad superiores autem ascendere non concedimus, nisi si necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit Ecclesia. Hoc tamen ipsum rarius, & cum cautela est præcipua concedendum.* Hæc verba retulerat Gra-

tianus in canone 4. caus. 9. quæst. 1., quemadmodum etiam Ivo in parte 6. cap. 406. sub nomine Urbani II. ad Gebeardum scribentis; quam ipsam inscriptionem, notat Baluzius ad Gratianum, fuisse in veteri collectione canonum, quæ erat Claudii Puteani, Sirmondum arguens, quod in cap. 3. Antirrhethici secundi adversus Aurelium crediderit mutandam esse inscriptionem, & pro Gebehardo Episcopo Constantiensi substituendum esse nomen Pibonis Episcopi Tullensis. In hac parte nec rejicienda est Baluzii nota, qui Collectorum inscriptionibus eò usquè insistendum esse rectissimè asserit, quod cum authographis, aut optimis exemplaribus consonant; neque aliàs nimis erit improbanda Sirmondi traditio, cum eadem propemodum verba legamus in epistola Urbani II. ad Pibonem Tullensem Episcopum, editam apud Labbeum in Appendice epistolarum Urbani II. num. 17. ex codice MSs. Petavianæ Bibliothecæ. In cap. 4. ejus epistolæ hæc leguntur: *Porro de Clericis, qui ab excommunicatis Episcopis sunt ordinati, necdum quidem sententiam fiximus, quia generalis mali contagium generalis Synodi est cauterio comburendum. Tua tamen Fraternitati hoc respondemus ad præsens, ut ab excommunicatis, quondam tamen Catholicis, Episcopis ordinatos, si quidem non simoniacè ipsos Ordines acceperunt, & si Episcopos istos non simoniacos fuisse constiterit, & adhuc si eorum religiosior vita, & doctrina prærogativa visa fuerit promereri, penitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, Ordinibus manere permittas. Ad superiores autem ascendere non concedimus, nisi si necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit Ecclesia. Hoc tamen ipsum rarius, & cum cautela est præcipua concedendum.*

De Epistola ad Hugonem Lugdunensem Episcopum.

Extat præterea apud Labbeum in Appendice epistolarum Urbani II. num. 19. epistola ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum, eadem ipsa, qualis

Can. 10.
caus. 9.

apud

apud Gratianum refertur in can. 10. caus. 9. quæst. 2. Eandem epistolam integram retulit Ivo in parte 6. cap. 412., cujus auctoritas plurimum me movet in hac parte, vel quòd non distat ab Urbani temporibus, vel quòd in Gallia scripserit, illudque monumentum laudaverit, quod editum fuerit à Pontifice scribente in Gallia, & ad Episcopum Gallicanum. Temporibus autem Urbani II. Hugonem fuisse Lugdunensem Episcopum, imò & aliquandò vires Urbani gessisse, constat, tum ex Concilio Brivatensi anni 1094., tum ex Concilio Turonensi anni 1096. Totus epistolæ tenor eò pertinet, ut in Diocesi Lugdunensi nemo sit ordinandus juxta generales canonum regulas ab alterius Diocesis Episcopo: verum bono pacis patienter indulgendum, si quis ita ordinatus esset, ut in suo gradu Ecclesiæ ministret, dummodò integer vitæ sit, ac propterea veniam sibi quodammodò promereatur; atque ad eam rem adfertur in medium exemplum S. Epiphani, qui in Diocesi S. Joannis Chrysostomi fertur quosdam Clericos ordinasse. Sunt hæc digna animadversione; quamobrem duo potissimum hoc in loco consideranda veniunt: primum, quâ de causa contingere potuerit, ut in Diocesim Lugdunensem extranei Episcopi accederent Clericos ordinaturi; cur etiam id benignè ferre debuisset Lugdunensis Episcopus: alterum, quid sentiendum sit de proposito Sancti Epiphani exemplo, quasi Epiphanius, Vir ceteroqui justitiæ cultor, terminos diocesanos publicâ auctoritate constitutos violaverit transgrediendo.

Quod primum spectat, contingere tunc facile potuit, ut extranei Episcopi in Lugdunensi Diocesi Clericos ordinarent, de illis propterea conquereretur Lugdunensis Episcopus, quem Urbanus ad patientiam, atque indulgentiam flecteret; atque id triplici fortè de causa. En primam: Nemo ignorat, anno 1079. in Gallicanis provinciis constitutum fuisse Primatum Lugdunensis

Ecclesiæ suprâ Rothomagensis, Turonensis, ac Senonensem Ecclesias, ut Lugdunensis Archiepiscopus legatione quadam Pontificis Maximi potiretur, cujus vi ceteris memoratis Archiepiscopis præsideret. Nihilominus tamèn posteriore ætate Legatos alios extrâ ordinem Romani Antistites mittere in illas Provincias solebant, quemadmodum constat missum fuisse in Gallias Amatam Episcopum Oloronensem, in Hispanias Geraldum Episcopum Ostiensem, & Bonifacium ad Germanos, ut omittam alios numero plurimos, qui, cum Apostolicam auctoritatem vi suæ legationis explicarent, arbitrati sunt se in unaquaque Diocesi posse Episcopali officio fungi, ac propterea etiam celebrare ordinationes Episcoporum, quod aliquantulum ægrè tulerunt Episcopi Diocesani, quemadmodum constat apud Ivo-nem Carnotensem in suis epistolis quàm frequentissimè. In his adjunctis personarum, ac temporum, quid mirum, si etiam Hugo Lugdunensis, Primatis auctoritate, legatione etiam Pontificiâ insignitus, conquereretur de extraneis Episcopis ordinationes Clericorum in Lugdunensi Ecclesia celebrantibus? Quid præterea mirum, si Urbanus Episcopus illos extraneos, quos legationis honore decoraverat, excusaret? Altera causa hæc esse potuit. Dixeram nupèr, Lugdunensem Archiepiscopum jure Pontificiæ legationis pluribus Provinciis fuisse præfectum veluti Primate. Hugo autem Lugdunensis ex his fuit, & Primas, & Legatus Apostolicus, quemadmodum Historici universi testantur, qui de Lugdunensi Primatu egerunt, & quemadmodum perspicuè colligitur ex decreto Urbani, ad eundem Hugonem misso. Idem propterea Lugdunensis Antistes ad se unum spectare arbitrabatur Episcoporum omnium Primatui subjectionum consecrationes, contra fortè sentientibus Archiepiscopis, & Episcopis illarum Provinciarum, qui jus vetustissimum servandum, custodiendumque asserebant, quo & Metropolitanus, coac-

to Suffraganeorum Concilio, consecratur, & Metropolitano in conventu Suffraganeorum suffraganeus Episcopus ordinabatur. Testem hujus rei habeo optimum Ivonem Carnotensem, qui de Hugone ipso Lugdunensi hac de causa gravissimè conqueritur in epist. 59., 60., 61., & passim. Hinc, cum Episcopi, vel Archiepiscopi has Coepiscoporum ordinationes, non petita ab Hugone facultate, celebrare non dubitarent, conqueri Hugo penès Urbanum potuit, æquumque putavit Urbanus ordinatores Episcopos excusare, qui dum ad ordinationes illas procedebant, veterum canonum disciplinæ se se studiosissimos exhibebant, non considerata in hac parte legatione Pontificis Maximi, utpotè quæ erat in Hugone recentissima. Tertiam demùm causam adjicio, quam Monasteria præbere potuerunt: nimirum cœperant tunc temporis Monasteria quædam exemptionum privilegia producere, quibus episcopalem evaderent jurisdictionem; quamobrèm quotiès ordinari Clericos in Monasteriis hujusmodi decebat, Monachi ordinationes non à Diocesano, sed ab extraneo Episcopo postulabant, veriti ne si Diocesani adivissent causâ ordinationis, renunciassent tacitè suo privilegio viderentur. Id manifestè colligitur ex Concilio, apud Urbem Ansam celebrato in Diœcesi Lugdunensi anno 1025., cujus verba edidit Jacobus Severtius in Chronologia Archiepiscoporum Lugdunensium num. 67. Conquestus fuit in hoc Concilio coràm Burchardo Lugdunensi Archiepiscopo Gauslenus Episcopus Matisensis de Burchardo Archiepiscopo Viennensi, quòd sine suo assensu ordinationes Monachorum fecisset in suo Episcopatu, id est, in Cluniacensi Cœnobio. Cum autèm præsens adessent, Odilo Cluniacensis Abbas exemptionis privilegia allegavit à Romana Ecclesia obtenta, ex quibus patebat potuisse Monachos Cluniacenses quemcumque Episcopum accire causâ sacrarum ordinationum: licèt tamèn

deindè res synodali judicio eo deveniret, ut Burchardus veniam peteret, & Gausleno satisfaceret. In his rerum, & locorum adjunctis facilè suspicari quispiam poterit, Hugonem Lugdunensem simili de causa conquestum fuisse apud Urbanum; ipsum autèm Urbanum, qui auctor Monasticorum quorundam privilegiorum esse poterat, aut saltèm intellexerat propositas exemptiones fuisse, velut obtentas à Sede Apostolica, voluisse illos Episcopos, quoad fieri posset, excusare, qui privilegiis, aut exemptionibus fidentes ad ordinationes in aliena Diœcesi celebrandas accesserant.

Sic absolutâ priore observatione, ad alteram venio, quæ pertinet ad memoratum S. Epiphaniî exemplum, qui consecraverat Clericos in Diœcesi S. Joannis Chrisostomi. Agnoscendus illic est error facti: non in Diœcesi Joannis Chrisostomi, sed in Diœcesi Joannis Episcopi Hierosolymitani fertur Epiphanius Clericos ordinavisse: error quidèm excusatione dignus; etenim cum tempore S. Epiphaniî Salaminæ in Cypro Episcopi Episcopus Constantinopoleos esset Joannes cognomentò Chrisostomus, Hierosolymitanum verò Episcopatum gereret Joannes II., facile erat decipi ita, ut pro Joanne Hierosolymitano Joannes Constantinopolitanus, sive Chrisostomus diceretur. Laudo ego auctorem S. Hieronymum, Epiphaniò ipsi contemporaneum, tum in epistola ad Pammachium adversus errores Joannis Hierosolymitani, tum in epistola ad Theophilum adversus eundem Joannem. Laudo præterea Epiphanium ipsum in epistola ad Joannem Hierosolymitanum, quam è græco in latinum idem Hieronymus transtulit, ex quibus optimis monumentis hæc facti series colligitur. Joannes Hierosolymitanus Episcopus Origenis doctrinam & errata sequebatur. Propè ejus Provinciam in loco ab hominum societate dissito (puta in solitudine, ac sylvestribus locis, in quibus monasteria olim condi solebant) Monachi quidam morabantur sacri ali-

ejus administri officio destituti, nemine ex ipsis patiente causâ humilitatis se sacris ordinibus initiari. Sanctus Epiphanius ut Monasterii illius, & Monachorum utilitati consulere, arbitratus se alienam Provinciam minimè ingredi, ibidem invitum quemdam Monachum Diaconum primùm, deindè Sacerdotem ordinavit. Hinc Joannes Hierosolymitanus, qui rectè noverat Epiphanium Origenis doctrinam, quam ipse excolebat, detestari, cœpit hac oblatâ occasione eundem Episcopum tanquàm alienæ Diœceseos invasorem, ac turbatorem prædicare, ut sic faciliùs Epiphanium premeret, unumque ex præcipuis Origenis hostibus perterrefaceret, atque in eum multorum, si fieri posset, odia concitaret. Id ubi Epiphanius novit, statim epistolas ad Joannem scripsit, candidè facti seriem enarravit, de jure edocuit, uno verbo certiore reddidit de re legitimè gesta: imò exindè occasionem sumpsit acriùs ergà ipsum tanquàm Origenis doctrinæ adhærentem disserere. Hinc Joannes è converso cœpit passim, & in vulgus tradere, ab Epiphanio se de hæresi proclamari suspectum, non quòd Epiphanius ità crederet, sed quòd eo prætextu illegitimè factam ordinationem excusatam ab omnibus vellet, undè acerrimæ inter utrumque Episcopum subortæ sunt, & diutius commotæ contentiones. Quæ hucusquè enarrata sunt, ex memoratis & Hieronymi, & Epiphanii monumentis deducuntur. Quod pertinet ad rem nostram, ut dignoscamus, an legitima Epiphanii ordinatio fuerit, juxabit eadem Epiphanii, aut Hieronymi verba referre. Ità scribit Epiphanius in epist. ad Joannem: *Nihil tibi nocuimus, nihil injuria fecimus, nec quidquam violenter extorsimus. In Monasterio Fratrum, & Fratrum peregrinorum, qui Provincia tue nihil deberent* (adnotanda sanè sunt isthæc, ex quibus aperte constat, ordinationem in Provincia Joannis minimè fuisse celebratam, licèt id Joannes assereret, fortè ut justam de Epiphanio conquerendi causam

arriperet) & propter nostram parvitatem, & literas, quas ad eos crebrò direximus, communionis quoquè tue cœperunt habere discordiam, (fortè ex eo, quòd Origenistis assentiri non deberent) ne viderentur quadam duritiâ, & conscientia nostrâ antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinavimus Diaconum, & postquàm ministravit, rursus Presbyterum, super quo debueras gratulari intelligens, quòd ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi, maxime cum nulla sit diversitas in Sacerdotio Dei, & ubi utilitati Ecclesiæ providetur. Nam, etsi singuli Ecclesiarum Episcopi habent sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur; tamèn præponitur omnibus charitas Christi, in qua nulla simulatio est, nec considerandum quid factum sit, sed quo tempore, & quo modo, & in quibus, & quare factum sit. Deindè, facti serie integrè expositâ, ità prosequitur: *Hæc ità acta sunt, ut loquutus sum, in charitate Christi, quam te ergà parvitatem meam habere credebam, tanquàm in Monasterio ordinaverim, & non in Parochia, quæ tibi subjecta sit.* Hieronymus autèm in memorata epistola ad Theophilum ità de Monasterio, in quo Epiphanius Clericum ordinaverat, & quòd Joannes Hierosolymitanus ajebat ad Parochiam Bethleemiticam pertinere, scribit: *Monasterium Sancti Papæ Epiphanii nomine vetus additum, in quo frater meus ordinatus est Presbyter, in Eleuteropolitano territorio, & non in Aliensi, situm est.* Ex quibus sanè liquet, controversiam omnem non in eo fuisse, utrùm Epiphanius extrà Diœcesim suam, & in Diœcesi Hierosolymitana, sive Aliensi, Clericum ordinare potuerit; sed utrùm Monasterium, in quo Epiphanius Clericum ordinavit, ad ordinantis ejusdem Diœcesim, an potiùs ad Episcopum Hierosolymitanum spectaret. Quæ cum ità sint, jam etiàm liquet, qualis Gratiano canonon affingenda interpretatio sit, non solum in ea parte, in qua factum Epiphanii memoratur, sed etiàm in ea, quæ Urbanus quid agendum esset à Lugdunensi Archiepiscopo, tradidit.

De Epistola ad Lucium Præpositum Sancti Juventii.

Can. 8.
& 12.
caus. 1.
q. 3.

Epistolam Urbani ad Lucium Præpositum Sancti Juventii, seu, ut alicubi scribitur, Sancti Jumentii, fermè integram retulit Gratianus duobus in locis, nimirum in canone 8. caus. 1. quæst. 3., & post canonem 6. vers. *ad hoc verò* dist. 32. Integra autem legitur in Collectione Labbeana inter epistolas Urbani II. num. 17. Ejus inscriptio hæc est: *Urbanus Episcopus, servus servorum Dei, dilecto Filio Lucio Præposito Ecclesie Sancti Juventii apud Ticinum salutem, & apostolicam benedictionem.* Argumentum epistolæ pendere videtur ex præviis interrogationibus Lucii Præpositi. Interrogaverat Pontificem Maximum Lucius de aliquot ecclesiasticæ disciplinæ capitibus. Primò, utrùm simoniacum esset vendere ecclesiastica prædia: deindè utrùm præstanda esset humilis obedientia Prælati, quotiès isti minùs honesta præciperent: postremò, quid sentiendum, agendumve, ubi ordinationes, & reliqua Sacramenta ab improbis Sacerdotibus confecta proponerentur. Quod priorem interrogationem spectat, exhibetur in dicto canone 8., ubi tamèn nonnulla sunt ex Labbeanis Codicibus emendanda. Exhibeo hoc in loco verba illa Labbei, ex quibus emendare juvabit Gratiani scripturam. *Salvator prædixit.... ex adverso ascendere, & murum.... in regnum Dei, undè non sunt.... res ipsius Ecclesie oblata.... per eundem fiebant, multiplicatam pecuniam quam obtulerat, lucraretur.... sed ambitionem talis quæstus, id est, avaritiam, quod est Idolorum servitus.... de consecratione, & de rebus, quæ proveniunt ex consecratione, affirmat, quòd quisquis alterum eòrum vendit, sine quo alterum habere non potest, neutrum non venditum derelinquit.... simoniacum intelligit, in nomine verò.... Audi Augustinum super Joannem: Oh, quot proposita fecerunt? alterum propositum habet.... unusquisque propositum suum laudat, quòd vendit &c.... attendat super his Augustinum.... unusquisque*

*propositum suum laudat, quòd vendit, non adjiciens in templo, vel extrà templum. Hæc contrà venditores, vel emptores sacrarum rerum. Post hæc secundæ interrogationi satisfaciens, ait, non esse obediendum hominibus, quotiescumquè Divinis præceptis quidquam contrarium jubeant, eamque ad rem adducit verba Hieronymi, quæ retulit Gratianus in can. 93. caus. 11. quæst. 3. Demùm postremæ interrogationi respondet eisdem verbis, quæ apud Gratianum leguntur post canonem 6. dist. 32. Addidit Gratianus in eadem caus. 1. quæst. 3. canonem 12. ex eadem epistola Urbani depromptum; sed nemo non videt, priora ejusdem canonis verba esse Gratiani, aut à Gratiano excerpta esse ex alio Collectore, & tantum ad Urbani epistolam pertinere verba versiculi *quisquis res &c.*, quæ referenda prorsus erunt ad memoratum canonem 8. eadem causâ, & quæstione in versic. *Quisquis igitur.**

De Epistola ad Petrum Pistoriensem, & Rusticum Abbatem Vallis Umbrosæ.

Extat inter epistolas Urbani II. numero decimanona, quæ hunc titulum præsefert: *Urbanus II. Papa Pistoriensi, & Rustico Vallis Umbrosæ Abbatibus.* Eam edidit Severinus Binius ex MSS. Bibliothecæ S. Victoris Parisiensis ad se missam à Picardo Ecclesiæ ejusdem S. Victoris Canonico Regulari, his verbis expressam: *Scriptistis nobis, maximum apud vos scandalum emersisse, quòd Pisanum Episcopum consecraverimus, quòd à Guezelone heretico Diaconus fuerat ordinatus. Et nos profectò scimus, Guezelonem hereticum fuisse, Moguntinumque Episcopatum simoniaco credimus facinore invasisse, propter quem aut alium adquirendum Regi sub anathemate posito diù servierat, & propter adquisitum omni vitæ suæ tempore deservivit. Eundem & ipsi nos pro eadem causa, qui ab excommunicatis consecratus est, in synodali Concilio excommunicavimus, & ab omni ecclesiastico officio sine spe restitutionis aliqua deposuimus. Hunc Guezelonem,*

Can. 24.
caus. 1.
q. 7.

auc-

auctoritate Henrici Regis Moguntinum Archiepiscopum inauguratum, veteres appellant Wicellonem; etenim recentioribus facile fuit literam *W* immutare in *G*, uti memoratus Binius animadvertit. Hæc verò, quæ ex Binio apud Labbeum descripsi, eadem, arbitror, sunt cum iis, quæ Gratianus describere voluit in can. 24. caus. 1. quæst. 7., licet apud Gratianum aliis loquendi formulis contexta oratio sit, sive in Gratiani codicem ex aliis codicibus aliter contexta oratio derivaverit. Extat in Regii Taurinensis Athenæi Bibliotheca Codex MS. membranaceus Panormiæ, ubi in lib. 3. cap. 79. idem Gratiani monumentum refertur sub hac inscriptione: VII., quæ adnotatio fortè significat *Urbanum Secundum*, sejunctâ literâ *V* à literis *II*. Pòst hæc in eadem inscriptione subsequitur: *A Petro Pistoriensi, & Rustico Vallis Umbrosæ*. Vox illa *A* fortè significat *Abbatibus*. Baluzius in notis ad Gratianum refert eandem inscriptionem legi in Panormia impressa Basileæ, & in codice Victorino. Subjicit etiã, in codice Victorino initium capituli esse hujusmodi: *Daibertum à Gnezolone &c.* Et infrà: *Negzelon hereticus constat ab hæret. ordinatus; quia nihil habuit, dare nil potuit, cui manus imposuit; & mōx: necessitate ingruente diaconem.* In memorato autem MSs. Taurinensi Codice ita se se habent priora canonis verba: *Lambertum à Neghelone, licet Simoniaci, simoniacè* (inter hæc postrema duo verba imminet superimposita particula *non*, sed diverso charactere, quasi legendum esset: *Simoniaci non simoniacè*, uti legitur apud Gratianum) *ejusdem confessione* (rursùm alio charactere, & eodem ipso, quo in præcedentibus adjecta est negativa particula, inter postremas illas voces imminet nomen *Daiberti*; quasi legendum esset: *ejusdem Daiberti confessione*) *reperimus in Diaconum ordinatum &c.* Quæ sequuntur, cum Gratiano optimè consonant, An *Daiberti*, an *Lamberti*, aut simile quodpiam nomen præferamus, parum, aut nihil interesse videtur. Verùm negotium facessere potest

particula *non*, prout vel adjiciatur, uti adjicitur, in vulgatis codicibus, vel detrahatur, quemadmodum detracta est in prælaudato MSs.; etenim, quotiès à Gratiano codice detrahenda foret, statim consequeretur; non fieri locum pœnis adversus Simoniaci crimen indictis, nisi qui ordinatur, & à Simoniaci ordinaretur, & ipse etiam simoniacè ordinem consequeretur; quod quidè est sedulò observandum. Ego sanè, ubi varios codices agnosco, definitionem eo suspendendam arbitrarer, usquequò ex aliis ecclesiasticæ prudentiæ monumentis confici res posset, eaque ratione Urbani monumentum explicari.

De Epistola ad Abbatem Sancti Ruffini.

Ad canonem 3. caus. 19. quæst. 3. emendanda in primis inscriptio erit vulgarium Gratiani codicum, non solum quòd accuratiores codices alii aliter habeant, sed etiã quòd aliter legatur apud Ivonem, Collectorem antiquiorem, & Urbano II. contemporaneum, parte 6. cap. 411. ibi: *Urbanus II. Abbatum s. Ruffi*. Ejusdem Ivonis auctoritate non dubito, quominus idem canon Urbano II. jure sit adscribendus: imò etiã ipsam Ivonis editionem ceteris præferendam arbitror, ita expressam: *Statuimus, ne professionis canonica quispiam, postquam Dei vice super caput sibi hominem imposuerit, alicujus levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu, ex eodem claustrum audeat sine Abbatis, totiusque Congregationis permissione discedere: discedentem verò nullus Abbatum, vel Episcoporum, & nullus Monachorum sine communi literarum cautione suscipiat.* Neque verò demonstrari ullo modo potest, hujusmodi sententiam aut non congruere Urbani temporibus, aut ceteris etiã Urbani canonibus non consonare. Congruit in primis Urbani temporibus; etenim prodierant nupèr Maximorum Pontificum, ac Conciliorum decreta, quibus Clerici omnes ad regularis vitæ professionem vocati fuerant,

Can. 3.
caus. 19.
q. 3.

ut eâ ratione lapsa propemodum clericalis disciplina restitueretur; propterea opportunum maximè fuerat identidèmonere singulos, ne à suscepto regularis vitæ proposito ullo prætextu recederetur. Congruit etiâ ceteris Urbani canonibus; nam in Concilio Melphitano, ab eodem Pontifice celebrato anno 1089. cap. 10. ita statutum legitur: *Præterea constituimus, nequis Episcopus, aut Primas Monachum quemlibet vagantem in sua Diocesi, Provinciaque retineat, nisi Abbatis proprii fuerit literis regulariter commendatus.* Edidit præterea Baluzius in Miscellaneis tom. 2. pag. 179. epistolam Urbani II. ad Petrum Præpositum, & Canonicos Ecclesiæ Ruthenensis, in qua hæc leguntur: *Vita canonica ordinem, quem professi estis, præsentis privilegii auctoritate firmamus, & ne cui post professionem exhibitam proprium quid habere, neve sine Præpositi, vel Congregationis licentia de clauastro discedere liceat, interdiximus. Quod si discesserit, & commonitus redire contempserit, tibi, tuisque successoribus facultas sit ejusmodi ubilibet à suis officiis interdicare; interdictum verò nullus Episcoporum, Abbatumve suscipiat, quandiu scilicet illic canonici ordinis tenor, Domino præstante, vigerit.* Idem decretum Urbani, quod apud Gratianum legitur, edidit quoque Stephanus Tornacensis in epist. 1. ad Robertum Pontiniacensem, & ex eo Mansius in tom. 2. Supplementi Labbeani pag. 82. sed non nihil immutatis verbis, ibi: *Item statuimus, ne professionis canonica quispiam Dei vice super caput sibi hominem imposuit, alicujus levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu ex eodem clauastro audeat sine Patris totius Congregationis permissione recedere. Discedentes verò nullus Abbatum, vel Episcoporum, & nullus Monachorum sine communi literarum cautione suscipiat, ad hæc impetratâ veniâ, salvâ reverentiâ majorum, & gratiâ.* Quem ad locum monet Baluzius in notis ad Gratianum, verba illa: *ad hæc impetratâ veniâ, salvâ reverentiâ majorum, & gratiâ,* apud Stephanum Tornacensem italico character edita, non esse Urbani, sed potiùs ejusdem Stephani. Non est quoque omittenda alia Baluzii animadversio in illa

verba *sine communi literarum cautione*, ad quæ ait, eam formulam servatam postea fuisse à Romanis Pontificibus, quum Monasteriis privilegia concesserunt, ejusdemque rei ferè innumera posse produci exempla, quorum unum refert in Bulla Lucii III. pro Monasterio Montis Sancti Quintini, edita à Dacherio in notis ad Guibertum pag. 620., ibi: *Prohibemus insuper, ut nulli fratrum vestrorum, post factam in eodem loco professionem, nisi ætioris religionis obtentu, sine Abbatis sui licentia fas sit de eodem loco discedere. Discedentem verò absque communium literarum cautione nullus audeat retinere.* Unum adhuc adjicio, nimirum eam Urbani II. epistolam hodiè integrè editam haberi ad calcem Pœnitentialis Theodori Cantuariensis in editione Petiti tom. 2. pag. 614., & quidè alii verbis exaratâ sententiâ, quæ ad Gratiani canonem pertinet, ibi: *Statuimus enim, ut nemini inter vos professione exhibitâ proprium quid habere, nec sine tua, fili Arberte Abbas, & eorum, qui post te in eodem regimine successerint, aut sine communi Congregationis licentia de clauastro discedere liberum sit; & si discesserit, & commonitus redire contempserit, tibi, tuisque successoribus facultas sit ejusmodi ubilibet à suis officiis interdicare: interdictum verò nullus Episcoporum, Abbatumque suscipiat.*

De Epistola ad Bartholomæum Turonensem Episcopum.

Non possum assentiri Gratiano, qui canonem 13. dist. 56. tribuit Urbano II. in epistola ad Bartholomæum Episcopum Turonensem: etenim constat, Bartholomæum fuisse Turonensem Episcopum jam anno 1059. sub Nicolao Papa, id est, triginta circitèr annos antequam Urbanus II. Sedem Pontificiam conscenderet, ut patet ex Conventu Rhemensis, celebrato sub Nicolao II. anno 1059.: constat etiâ, tempore Urbani Turonensem Episcopum fuisse Rodolphum, ut patet ex epistola ejusdem Urbani 36. in Appendice Labbeana, seu

Can. 13.
dist. 56.

potius ex Actis Romæ in consecratione Lamberti, quæ eidem epistolæ subji-
ciuntur, quæque referuntur ad annum
1093., imò & jam ab anno 1080. tem-
pore Gregorii VII. obiisse Bartholo-
mæum, eique successisse Rodulphum
patet ex Concilio Santonensi anni 1080.,
in quo subscriptio ipsius Rodulphi ha-
betur. Causa verò Cenomanensis Epis-
copi, de qua in eodem canone agitur,
demonstrare etià potest, caput illud
esse Urbano II. antiquius. Nimirum agi-
tùr de Episcopo Cenomanensi electo,
de cujus admissione dubitatio suborta
fuerat, quòd Sacerdotis filius esse pro-
poneretur. Hic planè alius esse nequit,
quàm Arnaldus, qui tempore Gregorii
VII. Cenomanensem Episcopatum ges-
sit, quique Sacerdotis filius esse diceba-
tur. Itaque auctor Urbano II. vetustior
quærendus esset, cui Gratiani fragmen-
tum tribueretur, vel Gregorius VII.,
uti credidit Baluzius in notis ad Gratia-
num, vel quidam Lugdunensis Episco-
pus, ad quem, tanquàm ad Primate-
m, spectabat de electione Cenomanensis
Episcopi ab Archiepiscopo Turonensi
perficienda judicare juxtà disciplinam
illius ætatis. Gratiano errandi occasio-
nem præbere potuit Panormiæ Codex,
cujus in exemplari MS., quod asserva-
tur in Taurinensi Athenæo lib. 3. cap.
50. hæc leguntur: *Decretum Gregorii VII.,*
& Urbani II. Presbyterorum filios à sacris Al-
taris ministeriis removendos decernimus, nisi
aut in Cœnobiis, aut in Canonicis regularibus
religiosè probati fuerint conversari. Hic est ca-
non 14. ex Melphitanis, tempore Urba-
ni II. editus, ac renovatus in Concilio
Claromontano can. 25. Pòst hæc in cap.
51. ejusdem Panormiæ quædam descri-
buntur ex Libro Pontificali; deindè in
cap. 52. hic titulus sequitur: *Bartholo-*
mæo Turonensi Archiepiscopo, nullo tamèn
adjecto auctoris, sive scribentis nomi-
ne, & pòst titulum subji-ciuntur statim
verba dicti canonis 13. dist. 56. Itaque
Gratianus Urbano II. potius tribuendum
putavit, quòd sine ullo auctoris nomi-
ne in cap. 52. Panormiæ legerat, Urba-

ni II. nomen derivans ex capite 50. præ-
cedenti. Unum adhuc animadvertendum
superest, in memorato Panormiæ Codi-
ce ità legi: *Cenomanensem electum, pro eo,*
quòd filius Sacerdotis dicitur, si ceteræ virtutes
in eum conveniunt, pro tempore non rejiciamus,
sed suffragantibus meritis &c.

De Epistola ad Dominicum Gra- densem Patriarcham.

Arbitror, perperàm à Gratiano tri-
butam fuisse Urbano II. epistolam ad
Dominicum Patriarcham Gradensem, Can. 11.
dist. 32.
ex qua depromptus scribitur canon 11.
dist. 32. Fuerat Dominicus jam in Pa-
triarchatu Gradensi tempore Leonis IX.
anno 1053., ut patet ex epistola 2. ejus-
dem Pontificis ad Episcopos Venetiæ,
& Istriæ, in qua mentio fit de Domini-
co Gradensi, quasi jam diù Gradensem
Patriarchatum teneret. Scimus etià, an-
no 1077. sub Gregorio VII. vixisse Do-
minicum eundem, ut adparet ex epis-
tola Gregorii VII. ad illum lib. 4. Re-
gesti epist. 26.; at verosimile non vide-
tur, Dominicum adhuc vixisse sub tem-
poribus Urbani II. Hinc placet potius
Labbeum sequi, qui canonem illum in-
ter fragmenta Alexandri II. recensuit
circa annum 1065., his tamèn verbis:
Erubescant impii, & aperte nos, intelligant, ju-
dicio Sancti Spiritus eos, qui, in tribus sacris
gradibus, Presbyteratu scilicet, Diaconatu, &
Subdiaconatu positi, mulierculas non abjecerunt,
& castè non vixerunt, excludere ab eorundem
graduum dignitate. De manifestis loquimur,
secretorum autem cognitor, & judex Deus est.
In Panormiæ Codice MS. Regii Tauri-
nensis Athenæi lib. 3. cap. 102. refer-
tur idem fragmentum sub hac inscrip-
tione: *Dominico Gradensi Patriarchæ,* non
adjecto scribentis Pontificis nomine: in
capite autèm præcedente refertur frag-
mentum quoddam sub nomine Urbani
II. Hinc verosimile est, errandi occa-
sionem sumpsisse Gratianum, qui, ca-
nonem deprompturus ex Panormiæ Co-
dice, quod tribuebatur scribenti ad Do-
minicum Gradensem, cum de scriben-

te non constaret, adscripsit Urbano II.,
cujus nomen legebat in canone præce-
dente. Quoniam verò in eo ipso MS. Pa-
normiæ Codice aliqua scripturæ varie-
tas inest, canon ipse describendus est,
prout illic habetur, vel ex antiquiore
codice emendandus: *Erubescant impii, &
apertè nos intelligant iudicio Sancti Spiritus eos,
qui in tribus gradibus sacris, Presbyteratu sci-
licet, Diaconatu, Subdiaconatu, positi, mulier-
culas non abjecerint, & castè non vixerint,
excludere ab eorum graduum dignitate. De
manifestis quidem loquimur; secretorum autem
cognitor iudex Dominus. Ceterum senten-
tia hujus canonis æquè convenit tem-
poribus Alexandri II., ac temporibus
Urbani II., cum facilè sciverit unus-
quisque, utriusque ætate abusum illum
viguisse inter Clericos, ut mulieribus,
aut etiàm concubinis publico cum scan-
dalo uterentur, eamque ob rem tum in
Conciliis Alexandri II., tum in Conci-
liis Urbani II. saluberrimas plures editas
fuisse Constitutiones.*

*De Epistola ad Hugonem Gratiano-
politanum Episcopum.*

Plures hodiè editæ sunt nomine Ur-
bani II. epistolæ ad Hugonem Episco-
pum Gratianopolitanum. Jacobus Peti-
tus in suis adauctionibus ad Pœnitentia-
le Theodori Cantuariensis tom. 2. pag.
525. plures hujusmodi epistolas evul-
gavit excerptas ex Chartulario Ecclesiæ
Gratianopolitanæ; verùm eæ omnes po-
tius spectant ad jura Ecclesiæ Gratiano-
politianæ servanda adversus Guidonem
Viennensem Episcopum, nihilque ha-
bent commune cum Gratianeis canoni-
bus, qui Urbano II. ad Hugonem scri-
benti tributi fuerunt. Baluzius in Mis-
cellaneis tom. 2. pag. 177. refert etiàm
quamdam epistolam ad Hugonem Episco-
pum Gratianopolitanum anni 1099.
11. Idus Maji, ad quam pertinere ali-
quomodò videtur canon 39. caus. 16.
quæst. 7.; etenim illic ista leguntur:
*Constituimus ergò, ne ulli omninò hominum
qualibet subreptionis astutiâ liceat vestri Epis-*

*copatus possessiones invadere, minuire, vel au-
ferre, aut Episcopatus vestri decimas sine ves-
tra concessione subripere, aut subreptas tenere,
neque vestri juris Ecclesias per manum laicam
obtinere; sed omnia, quæ justè hactenùs ves-
tra possedit Ecclesia, sive in futurum domino
adjuvante justè, atque canonicè poterit adipis-
ci in tua, tuorumque successorum manu, integra
semper, & illibata permaneant. Cum hæc
plurimum cum Gratianeis canonis sen-
tentia consonent, in hunc locum Gra-
tianeum ipsum fragmentum retuli, qua-
si jure optimo laudari potuisset ex epis-
tola Urbani ad Hugonem Gratianopoli-
tanum. Ceterum referri etiàm, & fortè
commodius posset ad canones 5., & 6.
Concilli Melphitani, sub Urbano II. ce-
lebrati anno 1089., siquidem in can. 5.
ità legitur: *Nullus laicus decimas suas, aut
Ecclesiam, aut quidquid Ecclesiastici juris est,
sine consensu Episcopi, vel Romani concessione
Pontificis Monasteriis, aut Canonicis offerre
presumat. Et in can. 6. Nullus Abbas, nul-
lus Ecclesiarum Præpositus, quæ juris sunt eccle-
siastici, accipere sine Episcopi concessione presu-
mat. Huc quoquè referri potest canon
ille Melphitani Concilli, quem ex ve-
tusto Codice Vaticano edidit Mansius
in Supplemento Labbeano tom. 2. pag.
85. his verbis: *Perlatum est ad Sanctam Sy-
nodum, quod sint quidam Episcopi, & Abba-
tes, qui colonos ad se pertinentes non sinant de-
cimas dare ad Ecclesias, ubi missas audiunt,
& infantes eorum baptizantur. Proinde decre-
vit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abba-
tes de vineis, vel agris, ac frugibus, quæ ad
suum, vel fratrum usum laborant, decimas
sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione
habeant: familia verò ibi dent decimas suas,
ubi per totum anni circulum missas audiunt, &
infantes eorum baptizantur.***

Epistola Urbani ad Hugonem Gra-
tianopolitanum, ex qua depromptus est
canon 11. caus. 35. quæst. 2. in Col-
lectionibus Conciliorum, ac Decreta-
lium Pontificiarum minimè reperitur.
Nihilominùs tamèn eadem tanquàm ge-
nuina recipienda erit; in primis enim
laudanda est Romanorum Correctorum
solertia, qui inscriptionem canonis emen-
da-

Can. 39.
caus. 16.
q. 7.

Can. 11.
caus. 35.
q. 2.

daverunt olim corruptam, quæ nimirum ita exhibebat: *Urbanus II. Gratiano Neapolitano Episcopo, vel alibi, uti notavit Baluzius, Gratiano Apolitano Episcopo, vel alibi, Gratiano & Apolitano Episcopo.* Deinde epistolæ ejusdem fidem facit integra Ivonis contemporanei scriptoris epistola 232. ad Hildebertum Cenomanensem Episcopum, in qua, quoniam Urbani ejusdem epistolæ argumentum exhibetur, integra referenda utilis erit labor ad Gratiani canonis interpretationem. Ità scribit Ivo: *De viro, qui antequàm uxorem duceret, circa maritalia loca matrem ejusdem uxoris exteriori pollutione maculavit, nihil sanius respondere valeo, quàm quod Papa Urbanus respondit Hugoni Gratianopolitano Episcopo consulenti eum de simili negotio: respondit enim ex consulto, propter tale flagitium legitimum solvendum non esse matrimonium. Consuluit tamen diligentissimis, & districtissimis examinationibus esse perquirendum, utrum in tali turpitudine contigerit aliqua carnis commixtio, per quam fierent in commixtione seminata una caro, propter quam fieri debet male initi, vel violati matrimonii disjunctio. Audivi enim, quòd vir ille, de quo agitur, de objecto crimine examinatione igniti ferri se purgaverit, & à lesione ignis illusus repertus sit. Quòd si ità est, & hoc in Sacramento purificationis sue posuit, quòd nunquàm cum matre uxoris sue una caro fuerit, contra divinum testimonium nullum ulterius investigandum intelligo esse judicium. Vale.* Ex hac Ivonis episiola facilè intelligit unusquisque, non solum Gratiani canonem jure optimo Urbano II. ad Gratianopolitanum Episcopum scribenti adtribui debuisse, verum etiàm percipiet, de qua re interrogatus Urbanus fuerit, & quomodo juxta propositam speciem responderit. Unum adjicio: nimirum idem canon Gratianus legitur in quadam antiqua Collectione canonum incerti auctoris MS., quæ adservatur in Bibliotheca Regii Taurinensis Athenæi: Distributa est illa Collectio in libros 7., quorum in quinto cap. 204. ita legitur: *Urbanus Papa: extraordinaria pollutio non in naturalibus admissa citrà maritalem affectum, licet*

sepiùs repetita, non videtur impedire, aut separare conjugium. Et quidè ità editum Urbani Papæ monumentum paulisper differt ab editione Gratiani: verum, quæ editio sequenda potius sit, jure optimo ambigerem, cum utri Collectori præstanda major sit fides, prorsus ignorem. Hanc viam ineundam crederem, ut ea lectio præferatur, quæ magis accommodata est memoratæ Ivonis epistolæ.

De Epistola ad Guarnerium Narbonensem Episcopum.

In investiganda vera inscriptione canonis 37. dist. 50. jam plurimum elaboravit Baluzius, qui in notis ad Gratianum scribit, in codice Sangermanensi hanc esse inscriptionem: Unde Urbanus secundus scribit Guarnerio Mereburgensi Episcopo, sic quoquè scriptum primo fuisse in Regio Codice, sed postea emendatum, & pro Mereburgensi repositum Nerebonensi, puncto addito sub litera e, quòd significat hanc quoquè literam esse delendam, ut scribatur Nerbonensi. Addit præterea, antiquum librum Victorinum, & primam editionem Panormiæ habere Nerbonensi; ceteros, & antiquam editionem Moguntinam, & Venetam Narbonensi, quo etiàm modo legitur in Lovaniensi Panormiæ editione lib. 3. cap. 154. Non ità sanè legitur in Codice MS. Panormiæ Regii Taurinensis Athenæi, ubi hæc habetur inscriptio: *Urbanus II. Garnerio Mereburgensi Episcopo.* Evidentè certum est, prosequitur Baluzius, nullum eà tempestate Narbonensem Archiepiscopum fuisse Guarnerium, sed Dalmatium, cujus successor Bertrandus ex Cathedra Nemausensi ad Narbonensem translatus est ab Urbano II. Notat Guillelmus Catellus in libro 5. Memoriarum Historiæ Occitanæ pag. 784., in antiquis Codicibus MSS. hoc caput inscriptum esse *Guerino Neubrigensi Episcopo*; sed nec Baluzio placuit hujusmodi inscriptio, cum nullus unquàm Neubrigensis Episcopus fuerit. Placuit potius legere, uti exhibebat antiquus

Can. 37.
dist. 50.

Codex Victorinus (quod etiã superius adnotabam legi in Taurinensi Codice) *Urbanus II. Garnerio Merseburgensi Episcopo.* Wernerum autẽm fuisse Merseburgensem, sive Marspurgensem in Germania Episcopum ab anno 1073. usquẽ ad tempora Paschalis II. docet ex Broturfo Joannes Gualterius in Chronico Chronicorum. Põst tam uberes Baluzii adnotationes nihil aliud addendum videtur, quod pertineat ad Gratiani canonis inscriptionem. Quod verò spectat ad ipsius canonis sententiam, illam sub nomine Urbani relatam reperio in Actis Concilii Bellovacensis, non multo põst tempore celebrati, nimirũ anno 1114. sub Paschali II. Urbani ipsius successore, cujus verba hic describam, cum paulispẽ discrepent à Gratiane editione. Põst relata ibidẽ aliquot Sanctorum Patrum, ac Pontificum monumenta, ipsius etiã Urbani epistolas nonnullas, ita legitur: *Urbanus Gar.... Clericum, quo jaciente lapidem puer dicitur interemptus, nos pro amore tuo in eodem ordine permanere permittimus: ut tamẽ semper in pœnitentia, & timore permaneat.*

De Epistola ad Albertum Metensem Episcopum.

Can. 3. eaus. 1. q. 5. Nũm canon 3. caus. 1. quæst. 5. jure Urbano II. tribuatur, incertum prorsus est, ex eo, quod integra, quæ ibidẽ memoratur, ad Albertum Metensem Episcopum epistola perierit. Sanẽ Pontificum Epistolæ illæ, quæ singularibus propositis gestis, veluti privata quædam rescripta, sunt accommodatæ, nec generalem continent disciplinam, difficilius adservari consueverunt: vix illas Scriptor, aut Collector aliquis, datâ occasione commemoravit, cujusmodi est rescriptum, de quo in dicto canone 3. Si consideraveris ipsam fragmenti inscriptionem, fortẽ illud ab Urbano abjudicabis; etenim non constat, Albertum Metensem aliquem Episcopum fuisse, sed potiùs Herimannum, ad quem scripta est epistola 53. lib. 1.

in Regesto Gregorii VII. Antẽ Herimannum fuit Metensis Episcopus Adalbero, pro quo fortẽ apud Gratianum Alberti nomen substitui faciliẽ potuit; ast, si Adalbero dicendus sit rescriptum istud recepisse, non erit rescriptum tribuendum Urbano, sed potiùs Victori II., aut alteri Pontifici, cui Adalbero contemporaneus fuerit. Quod si consideraveris rescripti ejusdem sententiam, ea certẽ non dissonat à temporibus, & disciplina Urbani II., ut propterea ea de causa rectẽ Urbano tributa videatur. Id faciliẽ demonstratur ex canone 1. caus. 1. quæst. 5., qui editus fuit in Concilio Placentino, sub Urbano eodem celebrato: hunc autẽm canonem si contuleris cum canone 3., agnosces statim eandẽ propemodũ utrobiquẽ propositæ causæ definitionem, nisi in eo discrimen reperias, quod canon 1. generalem exhibeat disciplinam, in canone autẽm 3. singulare rescriptum contineatur. In Concilio Bellovacensi anni 1114. similia traduntur sub nomine Urbani II. his verbis: *Quicumque adhuc pueri cupiditate parentum aliquod ecclesiasticum beneficium per pecuniam adepti sunt, illo dimisso, ibidẽ misericorditẽ & in sacris Ordinibus vivere possunt.* Ad laudatum canonem 3. animadvertit Baluzius in notis ad Gratianum, in veteri codice Ripullensi legi *cuidam Principum ejus oblatam* pro eo, quod Gratianus habet *datam*; & in eodem libro infrà sic haberi: *Liceat eum ex concessione Episcopi sui, fratrumque &c.*

De Epistola ad Episcopum Vapicensem.

Canonem 5. caus. 15. quæst. 6. retulit Gratianus sub hac inscriptione: *Urbanus II. Episcopo Vapicensi.* Fortẽ is esse potuit Leodegarius Vapicensis in Delphinatu Episcopus, ad quem extat scripta Gregorii VII. epistola in lib. 7. Regesti epist. 21. ad annum 1079. Idem Gratiani fragmentum in Codice MS. Panormiæ Regii Taurinensis Athenæi re-

Can. 5. caus. 15. q. 6.

refertur pag. 92. col. 2. sub hoc titulo : *Urbanus II. Vapicensi Hedrensis Diocesis Episcopis*. In editis Panormiæ exemplaribus parte 5. cap. 111. paulò aliter se se habet canonis inscriptio, nimirum : *Urbanus II. Vapicensi, & Diensi Episcopis*. Baluzius in notis ad Gratianum testatur, se in Codice Victorino ità scriptum vidisse : *Urbanus II. Edrensi, Vapicensi, Diensi Episcopis*, & melius in Codice MS. Monasterii Rivipullensis : *Urbanus II. Ebredunensi, Vapicensi, Diensi Episcopis*. Subdit etià ad vocem *Hugoni*, ità quidè habere Gratiani codices omnes, uno excepto Sangermanensi, qui *Vigoni* habet, quam lectionem optimam arbitratur, quòd in Codice Rivipullensi ità disertè scriptum viderit: monet demùm, in duobus Codicibus Victorino, & Rivipulsi pro illis Gratiani verbis *prohibeto. Qui si Sacramenta.... Principi juraverunt &c. legi: prohibete: quòd si Sacramenta.... Principi juraverunt &c.* In laudato Taurinensi Codice MS. eadem verba leguntur, quæ in vulgaribus Gratiani codicibus. Epistola autè integra Urbani apud Collectores minimè reperitur; nihilominus tamèn minimè dubito, quin rectè eidem Pontifici adscripta fuerit, cum epistolæ argumentum, formulæque ibidè expressæ Urbani temporibus apprimè conveniant. Reverà fuit sub Urbano II. apud Gallos Hugo quidam Comes de Inciaco, qui armatà manu in villam Sancti Gaucericus veniens treviam Dei fregerat, ut illius temporis Acta perhibent (treviam Dei frangere dicebatur tunc, quicumque, aut res ecclesiasticas pro lubito invadebat, aut res quidè alias occupabat, sed certis diebus Deo dicatis, quemadmodùm deducitur ex Concilio Rothomagensi anni 1096. can. 1. 2., & sequentibus.) Cameracensi Ecclesiæ infensus Comes illius jura, ac prædia devastaverat, in quem propterea Rainoldus Rhemensis Episcopus excommunicationis sententiam, quemadmodùm & in ejus assecclas, fautoresque, pronunciaverat. Id referunt Acta Concilii Compendiensi anni 1095. apud Man-

sium in Supplemento Labbeano, ubi legitur fragmentum epistolæ Rainoldi Rhemensis ad Lambertum Episcopum Atrebatensem his verbis: *Liquere vobis credimus, quoniam in Concilio, quod Compendii celebravimus, ad clamores Gerardi Cameracensis Episcopi omnium presidentium iudicio in eum* (id est, in Hugonem de Inciaco) *anathematis gladium exeruimus, & in omnes ejus cooperatores, & consentaneos. Sed neque idè ipse, nec filius ejus Cameracensem Ecclesiam persequi destiterunt &c.* Hæc sanè Hugonis durities facilem occasionem præbere potuit, ut causa ad Urbanum deferretur, cujus deindè auctoritate ea sententia prolata fuit, de qua in dicto canone 5.

De Epistola ad Guimondum Episcopum.

Guimondum, qui apud Gratianum Can. 3.
caus. 24.
q. 2. Guitmondus, in MS. autè codice Panormiæ Willimundus appellatur, & ad quem Urbanus II. epistolam scripsisse fertur in can. 3. caus. 24. quæst. 2., illum ipsum fuisse arbitror, ad quem scripta extat epistola Gregorii VII., ejusdemque fragmentum in can. 5. dist. 8., nimirum Episcopum Aversanum. Mihi suffragatur Ivo Carnotensis coævus auctor, qui idem fragmentum referens in parte 14. cap. 68. illud tribuit Urbano in epistola ad Guimondum Episcopum Aversanum. Satis autè esse videtur Ivonem Carnotensem memorasse, apud quem eadem epistola referatur, ut statim illa jure Urbano II. adjudicetur. Nimirum fuit Ivo Urbano II. charissimus, imò ab eodem Pontifice Carnotensem Episcopatum obtinuit, atque sub finem Pontificatus Urbani suam edidit Collectionem, ut proindè nemo suspicari facillè possit, Virum Religiosum in epistolis Urbani referendis decipi potuisse, aut alios voluisse decipere. Quoniam verò Gratiani lectio paulisper discrepat à lectione Ivonis, quæ sanè videtur anteferenda, hoc in loco Ivonianum canonem describendum puto, ibi:

ibi: Sanè quod super Richardo Burrelli filio vestra Fraternitas egisse innotuit pro zelo Dei, & animarum charitate, laudamus: sed non adèd timendum, non adèd vobis ab ejus eleemosynis abstinendum. Inter ceteros quippè nostra fidei Patres B. Leo Doctor egregius, quibus, inquit, vivis non communicavimus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergò, quoniam quibus vivis (ut ex opposito loquamur) communicavimus, mortuis quoque communicare possumus. Nos planè, inter duo oppugnantia positi, impiis quidem, & schismaticis communicare nullo modo possumus, istis autem, licet peccatoribus, & prædonibus, dispensativè pro tempore communicamus; quia & hac tenus Ecclesiam sustentaverunt, & se fideliores in posterum pollicentur; alioquin oportet nos de hujus mundi partibus exire, sub qua etiàm sponione nos eis nupèr in B. Petri natalitiis absolutionem indulsumus. Quia ergò prædictus vir neque nominativè excommunicatus, neque communicans excommunicatis ex nomine obiit, sed in Domini sui fide, atque servitio, licet nobis ejus, dispensativè, id est, quandiu eos nos patimur, eleemosynis communicare, & defuncti animam Christiana Religionis moribus adjuvare.

De Epistola ad Gofredum Episcopum Lucanum.

Can. 47. Eadem ratione, quod scilicet referatur apud Ivonem in parte 10. Decreti cap. 54. fragmentum epistolæ Urbani II. ad Gofredum, seu Gotifredum, seu Godefridum Episcopum Lucanum, illud ipsum, quod legitur apud Gratianum in can. 47. caus. 23. quæst. 5., non erit sanè ab eodem Pontifice abjudicandum. Describenda tamèn hic erunt eadem Ivonis verba, cum Gratiani editio non nihil corrupta deprehendatur. Habet Ivo: Excommunicatorum interfectoribus, prout morem Romana Ecclesiæ nosti, secundum ipsorum intentionem modum congruæ satisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quod adversus excommunicatos zelo Catholica Matris ardentes eorum quolibet trucidasse contigerit. Ne tamèn ejusdem Ecclesiæ Matris disciplina desaviat, tenore, quem

diximus, pœnitentiam ei indicite congruentem, qua Divina simplicitatis oculos adversus se complacare pervaleant, si fortè quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio contraxerunt. Ad interpretationem hujusce canonis mihi non displicet illorum opinio, qui tradiderunt, non generalitèr illum referendum esse ad eos, qui quoscunque extrà Ecclesiæ communionem positos interfecissent, sed potiùs qui interfecissent illos, qui ideò erant excommunicati, quod treviam Dei fregissent, nimirum adhuc bellis privatis intendissent feriatis diebus. Nemo enim ignorat, quantà tum & sollicitudinè, & prudentià apud sacros Antistites opus fuerit, ut aboleretur tandèm pravus ille usus privatorum certaminum, quæ temporum barbaries invexerat. Excommunicationis pœna si quospiam non amovisset à pravo consilio, fortè amoverè poterat metus, ne occiderentur ab aliquo, dum interfector excommunicatorum ordinariam homicidii pœnitentiam ex indulgentia canonum non timebat,

De Epistola ad Petronium Episcopum Legionensem.

Si auctor Panormiæ reverà esset Ivo Carnotensis, quemadmodum nonnulli tradiderunt, jure etiàm asserere unusquisque posset, tributum fuisse Urbano II. canonem 14. dist. 56., qui eisdem verbis legitur in Panormia, cujus MS. Codex Taurinensis Regii Athenæi ità habet in inscriptione: *Urbanus II. Pet.º in Legionensi Epo.* Nùm rectè legerit Gratianus *Petronio Legionensi Episcopo*, plurimum dubitaverim; imo ego putaverim legendum potiùs esse *Petro Legionensi Episcopo*, cum Petri Legionensis mentio fiat in actis Concilii Hispanici anni 1088. apud Labbeum in Veneta editione tom. 6. pag. 567. Ceterum plurimum consonat adjunctis temporum Urbani ejusdem fragmenti sententiæ, scimus enim, tunc beneficia majora, præsertim Episcopatus, minus idoneis per-

Can. 14.
dist. 56.

sonis concessa fuisse, undè Pontifices Maximi identidem consulebantur, & pro variis causis modò asperiore, modò indulgentiore utebantur disciplinâ. Præcipue verò humanitèr agendum fuit cum Legionensi Episcopo, licèt minùs idoneo; etenim in Hispania tunc temporis, & quidè in ipsa Provincia Compostellana, in qua situs est Legionensis Episcopatus, res ecclesiasticæ propemodum universæ turbatæ erant, quamobrèm Urbanus II. impensè studuit per Legatos missos, Primatumque Toletanæ Ecclesiæ constitutum, ut omnia in pristinum restituerentur. In rebus autèm maximè turbatis non erant rejiciendi Antistites illi, qui maxima cum humilitate, animique demissione, utcumque minùs fortassè idonei, ad Sedem Apostolicam accesserant, germanam canonum sententiam expectaturi à Pontifice Maximo, qualis fuisse exhibetùr Petronius, sive Petrus Legionensis. Adde his, ad demonstrandum jure tribui posse Urbano memoratum canonem, aliquo adhuc momento valere Panormiæ auctoritatem; sive enim Ivo, sive alius quispiam illius auctor extiterit, cœvus tamèn Urbano fuit, ac proindè non omninò contemnendus.

De Epistola ad Richardum Archiepiscopum Genuensem.

Can. 3. Ad inscriptionem canonis 3. caus. 35. 35. quæst. 6. notat Baluzius, in omnibus antiquis Gratiani exemplaribus, & editionibus caput istud inscriptum esse Richario, vel Richardo Episcopo Januensi; Codicem Sangermanensem Ricarium Genuensem vocare; veterem collectionem canonum Rivipullensem *Ciriacho Genuensi Episcopo*, Ivonem parte 9. Decreti cap. 33. *Cyriaco*; in Panormia edita lib. 7. cap. 85. *Richardo Januensi Episcopo*; in Codice Victorino *Cariaco Genuensi Episcopo* (huic consonat MS. Codex Panormiæ, in quo hæc est inscriptio: *Urbanus II. Cariaco Genuensi Episcopo, quomodo sit inquirenda parentela*): De-

Tom. III.

mum adnotat, legendum esse *Cyriaco* ex eo, quod moneat Ferdinandus Ughellus tomo 4. Italiae Sacrae pag. 1164. *Cyriacum* factum fuisse Episcopum Januensem circa annum 1090., eamque Ecclesiam rexisse annis quatuor. Quod spectat ipsam canonis sententiam, ego ab Ivone non arbitror recedendum, utpotè illius ætatis Scriptore. Ferè autèm consonat cum Gratiano, dummodò pro illis Gratiani verbis: *Notificamus tibi, ut, postquam tres.... quòd si propinqui aut extranei &c.* legamus: *Notificamus tibi, ut, si tres.... quòd si propinqui, vel extranei &c.* Notat Baluzius ad ea verba *defunctæ uxoris &c.*, in omnibus antiquis libris, & veteribus editionibus, etiàm apud Democharem, & Contium ità haberi: *Duo ex propinquieribus jam defunctæ uxoris, vel viræ ejus, qui accusatur, hanc &c.* In MS. nupèr laudato Codice Taurinensi Panormiæ pro illis verbis: *Remoto amore, timore, pretio, omni malo studio &c.* legitur: *Remoto amore timore præcipue, & omni malo studio &c.* Ad eandem rem pertinet canon 1. Concilii Trojani, apud Labbeum celebrati ab Urbano II. anno 1093. ibi: *Episcopi, quorum Diæcesani sunt, eos usque in Pentecosten trinâ advocacy conveniant. Tunc si duo viri, vel tres, consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsi fortè confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si verò neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum Christi, per fidem Christi, per Christi judicium in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum se, sicut fama est, consanguineos recognoscant. Si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt; ità tamen ut si aliud in conscientia habeant, se à liminibus Ecclesiæ, à Corpore, & Sanguine Domini, à fidelium communione noverint segregatos, atque insanes effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se judicio Episcoporum segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.*

Ddd

De

*De Epistola ad Sanctium Regem
Aragonum.*

Rursùm ad canonem 3. caus. 31. quæst. 2. adnotat Baluzius, variam esse in diversis codicibus monumenti inscriptionem; etenim in Gratiani Codice Regio, Sangermanensi, & primâ editione Moguntinâ, animadvertit legi: *Item Sanctio Regi Aragonum*, & in aliis codicibus MSS. & editione Veneta *Sacrato*, vel *Sacratio*. Non indè sanè colligas, tribuendum esse Hormisdæ Pontifici, cujus est præcedens canon; nâm errandi in inscriptione occasionem præbere posset auctor Palearum, qui inter duo Urbani fragmento, nimirum canonem 1. & canonem 3. fragmentum epistolæ Hormisdæ Pontificis inseruit. Apud Ivonem in parte 8. Decreti cap. 24. hæc habetur inscriptio: *Urbanus Satino Regi Aragonum*. In Panormia editionis Lovaniensis lib. 6. cap. 109. *Item Sanctio Regi Aragonum*; in editione Sebastiani Brant: *Item Sacratio Regi Aragonum*; in Taurinensis Panormiæ Codice MS. jam superius laudato: *Urbanus Sancia Regi Aragonum*. Antonius Augustinus Dial. 5. lib. 1. de emendat. Gratiani monet in libro Casaraugustano scriptum legi: *Urbanus secundus Sanctio Regi Aragonum*. Nonnulla prætereà notatu digna sunt in ipso canone; etenim in memorato Codice MS. Panormiæ Taurinensi pro illis verbis *sub fidei pollicitatione* ita legitur brevialis characteribus *sub fidi pollicitatione*, quæ scriptura hanc commodiorem pateretur interpretationem *sub fideli pollicitatione*; itè pro verbo *decernimus* legitur *discimus*; deindè pro verbis, *aut crimen fornicationis incurrat*, ita legitur brevialis characteribus *aut e m fornicationis incurrat*; verosimile autè est, in particula *e m*, quæ fortè exprimit etiam, fortè exscriptores intellexisse *crimen*, priorem litteram *e* vertentes in litteram *c*. Demùm postrema illa Gratiani verba, *Qui eam conjunxit invitam*, quod pari tenore de viro est etiam sentiendum, in eodem MS. Codice alio caractere descripta sunt, ut prop-

tereà tamquàm suspectæ fidei haberi merito possint. His consonant exemplaria, quæ edidit Mansius in tom. 2. Supplementi pag. 83., ubi postrema illa verba: *Quod pari tenore de viro est etiam sentiendum* desiderantur. Describam, quale hic habetur, integrum monumentum, in quo non nihil agnoscitur varietatis. *De neptis tue conjugio, quam te cuidam daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione firmasti, hoc equitate dictante decernimus, ut si illa virum, ut dicitur, omnino renuit, & in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illo prorsus se denegat nupturam, nequaquam eam invitam, & renitentem ejusdem viri cogas conjugio sociari; quorum enim unum corpus est, debet esse & animus: ne forte, cum viro alii in vita fuerit copulata contra Domini, Apostolique præceptum, aut reatum dissidii, aut crimen fornicationis incurrat. Cujus videlicet peccati malum in eum redundare constet, qui eam conjunxit invitam.* Non est prætereundum, idem monumentum haberi etiam apud Hildebertum de Lavardino Cenomanensem Episcopum, Urbano II. cœvum, qui in epist. 42., postquàm tradidit consensum conjugum in matrimonio requiri, ita prosequitur: *Hoc etiam Urbanus Papa non tacuit super Aragonum Regem, qui neptem suam cuidam militi se daturum sub fidei professione firmaverat, canonicum proferens in hæc verba capitulum: De neptis tue conjugio &c.* Sequuntur hoc loco, quæ leguntur apud Gratianum usquè ad illa verba: *Qui eam conjunxit invitam*; nâm postrema illa: *Quod pari tenore &c.* apud eundem Hildebertum etiam desiderantur.

De Epistola ad Vitalem Presbyterum Brixie.

Ut expendantur canones 2. caus. 1. quæst. 5., 4. caus. 30. quæst. 3., & 6. caus. 30. quæst. 4., deprompti ex eadem epistola Urbani II. ad Vitalem Presbyterum Brixie nihil aptius adferri potest, quàm quod ad dictum canonem 2. Baluzius tradidit in notis ad Gratianum, quibus vix quidpiam addi posse videtur.

Can. 2.
caus. 1.
q. 5.
Can. 4.
caus. 30.
q. 3.
&
Can. 6.
caus. 30.
q. 4.

tur. Ait ille, epistolam illam integram haberi in vetere Codice MS. Monasterii Rivipullensis. Ejus initium est: *Urbanus II. Vitali Presbytero Brivensi. Super quibus &c.* ut in dicto canone 4., deinde: *Quod autem uxor &c.*, ut in dicto canone 6. denique *Porro eos, qui &c.* ut in dicto canone 2. Quis autem fuerit Vitalis ille, dubium faciunt antiqui Codices manuscripti. Apud Gratianum vocatur Presbyter absque titulo; sed Correctores Romani admonent, in libro MS. decretorum Pontificum citari ex Nicolao ad Vitalem Presbyterum Pruviensem. Rectius tamen dicitur derivatum ex epistola Urbani II. Antiqui Codices Regius, & Sangermanensis canonem tribuunt Urbano II. scribenti ad Vitalem Presbyterum Brixiae: in optimo tamen, & vetusto codice Monasterii Rivipullensis, qui scriptus est ævo Paschalis II., capita illa constantè inscribuntur *Vitali Presbytero Brivinensi*; quo etiam modo legitur in vetustissima Collectione Canonum MS., quæ fuit Claudii Puteani. Ex his Baluzius propè eo adducebatur, ut intelligeret fuisse eam epistolam scriptam ad Vitalem Presbyterum Brivensem in finibus Lemovicum. Verum eum dimovit antiquus auctor vitæ Anselmi Episcopi Lucensis, à Sebastiano Tengenelio editus, apud quem mentio fit cujusdam Vitalis Brixienensis Presbyteri, eo ipso tempore viventis. Hæc ejus sunt verba: *Aliud quoque miraculum, quod confratre Vitali Brixienensis Ecclesiæ Presbytero, religiosa vitæ Viro, aliisque pluribus referentibus didici &c.* Eâ auctoritate permotus Vir eruditus veram lectionem putavit, quâ docetur epistolam scriptam esse ad Vitalem Presbyterum Brixiensem, tamen si libri optimi MSS. nomen habeant Vitalis Presbyteri Brivensis. Imò exinde etiam dubitat, de capitulo *Consultuit*, quod extat in tit. Decretalium de usuris, quodque in prima Collectione Decretalium lib. 5. tit. 15. cap. 12. dicitur esse Urbani III. ad Brixiensem Presbyterum, nùm restituendum sit Urbano II.; nam Antonius Augustinus illic ad-

monet, Presbytero Brixienſi inſcriptum illud eſſe in tribus libris Tarraconenſibus, licet hanc inſcriptionem omiſerint Raymundus, & Contius.

De can. 2. caus. 19. quæst. 2., qui editus ab Urbano dicitur in Capitulo Sancti Ruffini.

Eruditi omnes, quotquot Gratianeis canonibus notas adjecerunt, dum devenerunt ad canonem 2. caus. 19. quæst. 2. legendum existimarunt in inscriptione: *Urbanus II. in capitulo Sancti Ruffi*, eodem modo, quo superius etiam animadverti ad inscriptionem canonis 3. caus. 19. quæst. 3.: imò Baluzius in notis Gratianeis asserit, decretum istud fortasse olim extitisse in epistola Urbani ad Arberium Abbatem, & Capitulum S. Ruffi, data Tricastri anno 1096. 13. Kal. Octobris, quæ edita fuit à Fratribus Sanmarthanis valde decurtata, ubi hoc ipsum fragmentum desideratur. Ego verò non facile eo adduci possum, sed canonem illum confictum arbitror ab otioso quodam Monacho, qui monasticis exemptionibus fortè plus æquo consistens, ita de illis ementito Sancti Pontificis nomine disseruit, ut extrà germanam, rectamque sacri Ecclesiæ regiminis viam prosilierit. Sanè hoc monumentum nec in Panormia, nec in Decreto Ivonis legitur; undè me nemo ex Collectoribus Urbano coævus tenet. Ivo autem, vel Panormiæ auctor, qui Urbani II. decreta præ manibus diù versabant, non omisissent istiusmodi monumentum, tanquàm insigne ad asserendam monasticam libertatem, si illud præ manibus habuissent. Neque temerè id de quibusdam Monachis illius ætatis dictum est, cum de adulterinis, confictisque Privilegiis, & Constitutionibus apostolicis convicti fuerint. Præter ea, quæ initio hujus capituli paucis præfatus sum, perspicuum, & insigne exemplum præfert Juretus in observationibus ad epist. 65. Ivonis Carnotensis de Monachis B. Walerici, quorum fraudem de-

textit Godefridus Ambianensis Episcopus, cum veste abstersisset atramentum scripturæ recentis. Neque verò in medium proferatur auctoritas Stephani Tornacensis, qui in epist. 1. hunc eundem canonem laudavit; etenim ipse, sicut alii quicumque post Gratianum scripserunt, Gratiani fidem sequuti sunt, & ex illo Collectore decepti. Profectò sufficit exhibere sententiam propositi canonis, ut non solum pateat, Urbanum Pontificem longè ab illa distare, verum etiam in oppositam penitus partem non semel declinavisse. Proponitur ibidem, duas esse leges, publicam unam, ab ecclesiasticis Antistitibus ordinatam, privatam alteram, quam Sanctus Dei Spiritus in corde uniuscujusque fidelis intimo quodam, & invisibili charactere descripsit. Subjicitur deindè, privatam hanc legem multò digniorem esse publicà, ac propterea legi publicæ anteferendam, quatenus Spiritus Dei ipse lex est, & Spiritui Dei obsequendum est, non resistendum. Ergò concluditur, Episcopis contradicentibus resisti potest lege privata, quia ubi Spiritus Dei, ibi libertas sine lege. Quis non horreat istiusmodi principia altius repetita, quàm propositum postulare? Etenim canonis auctor exindè colligebat, posse unumquemque, etiam Clericum muneri ecclesiastico addictum, invito Episcopo, monasticam vitam appetere, ac profiteri, quod ut demonstraret eo adductus est, ut divinitus institutum Ecclesiæ publicum regimen dissolvere videatur. Quod enim majus & schismatibus, & hæresibus, ipsis etiam immanibus flagitiis, patrociniū accedere potest, quàm hæc de privata lege legi publicæ anteferenda doctrina, ejus sanè prætextu nullæ leges, nulla jura optimè, sanctissimèque firmata usquam consistent. Vel enim, qui spiritu privato, quem Spiritum Dei appellat auctor canonis, agitur, puro, putoque sui ipsius consilio relinquendus est, vel Superiorum adhuc judicia expectabit. Si primum, dummodò agenti ipsi lubeat, quid non licebit? Si alterum, frustra

adseritur, privatam legem legi publicæ, sive Superiorum voluntati anteferri. Quotquot ab Ecclesiæ communione extorres hodiernis temporibus sunt, in suæ hæreseos patrociniū in has quoque perniciosas Reipublicæ Christianæ opiniones iverunt, nihilque aliud, quàm hæc Ecclesiæ matri, à qua recesserunt, opponere potuerunt. Fateor quidem, singulari Dei spiritu nos aliquandò, pluries etiam, illustrari, & moveri ad optima; sed hujusmodi illustratio Superioris adhuc auctoritate probanda est, ne fortè mali spiritus illusiones cum Divina illustratione perperam confundamus. Quòd si Spiritus Dei legem ipsam, ut dicitur, privatam inspirat, magis sanè, ac magis inspirat legem, ut dicitur, publicam, quippè qui publicis Ecclesiæ Magistratibus magis, quàm privato unicuique fidei, illustraturus adstat; quæ in specie is potius dicetur agi Spiritu Dei, qui legi publicæ obtemperet, quàm qui privatæ indulgeat voluntati, ubi nimirum privata voluntas lege publicà distrahitur, vel impeditur: neque enim sibi metipsi contrarius esse potest Spiritus idem in duabus legibus, publicà, uti in eodem canone dicitur, & privatà. Nusquam in has sententias ivisse credendus est Urbanus, qui non semel publicam hujusmodi legem præ privata longè custodiendam prædicavit. Constat id ex canone 2. & 3. caus. 19. quæst. 3., quos Urbano II. idem Gratianus adtribuit. Ibi enim statuitur, contra quàm in dicto canone 2. caus. 19. quæst. 2. legatur, neminem ex Canonicis regularibus, aut ex Monachis posse ad arctiorem vitam in alio Monasterio ducendam transire, nisi Superioris consensus accesserit. Quomodò intelligi potest Urbanus decrevisse, modò Superiorum auctoritatem, ac consensionem necessariam fore, modò nullà ratione attendendam, & privato consilio postponendam? Nimius libertatis amor videtur illuisse auctori hujus monimenti, quem non alium, nisi otiosum quemdam, & falsarium Monachum

chum fuisse, jure optimo suspicatus fui.

De Canone 2. caus. 8. quæst. 3., quem ex gestis Urbani II. se excerptissse Gratianus ait.

Ad interpretationem canonis 2. caus. 8. quæst. 3., quem Gratianus laudavit, quasi depromptum ex gestis Urbani II., nihil accommodatius hæc adferri potest, quàm quod tradit Baluzius in libro de Concord. Sacerd. & Imp. lib. 5. cap. 41. Ait ipse in primis, apud omnes eruditos perspectissimum hodiè esse, canonem illum mendis esse corruptum, ubi præsertim memoratur Arelatensis Episcopus veluti Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis; quemadmodum etiàm agnovit Stephanus Tornacensis Episcopus, qui paulò pòst editum Gratiani codicem, Gratianum idem opus glossemate illustravit; Correctores prætereà Romani, qui pro nomine Episcopi Arelatensis substituendum voluerunt nomen Episcopi Electensis, quod Electensis Episcopus esset Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis. Licèt autèm emendationem Franciscus Bosquetus reprehenderit in notis ad Epistolas Innocentii III. pag. 114., tamèn idem Baluzius necessariam probavit, quòd agnoverit toto tempore, quò Urbanus Pontificatùm tenuit, nullum fuisse Arelatensem Episcopum nomine Artaldum, sed ad Arelatensem Cathedram pòst depositum Achardum in Concilio Avenionensi, anno 1076. evectum fuisse Gibilinum, qui eam tenuit usquè ad annum 1107., quò ad Patriarchatum Hierosolymitanum translatus est, uti testatur Willelmus Tyrius lib. 11. cap. 4. Tandèm pòst hæc concludit Baluzius, agi ibidèm de Helenensi, seu Elenensi Episcopo, (cujus Episcopatum hodiè in Perpinianum translatum scimus) in finibus Gallie Narbonensis constituto; & quidèm de hoc Episcopo testatur se vidisse duos veteres codices MSS., prætereà Arnaldum fuisse Elenensem Episcopum anno 1087. docet, eumque pas-

sum fuisse controversiam à Dalmatio Archiepiscopo Narbonensi propter causas in hoc ipso Gratiani capite commemoratas, donè Romam pergens ab Urbano Pontifice consecratus fuit in Episcopum. Hic tamèn finem non habuerunt diutissimæ concertationes inter Artaldum, & Dalmatium Metropolitam; quandoquidèm Urbanus Papa scribens ad Raynerium Legatum suum ei mandavit, ut de causa Elenensis Episcopi diligenter inquireret, eandemque finiret, his verbis: *Elenensis quoquè Episcopi causam diligenter inquirito, & inter Narbonensem Episcopum, & ipsum justo omnia iudicio definito.* Huc usquè Baluzius in loco laudato, cujus observationi nihil sanè amplius addendum videretur, nisi Baluzius idem nonnulla adhuc observanda credidisset in suis notis ad Gratianum. Ait ille, in veteri collectione canonum MSS., quæ fuerat Viri clarissimi Claudii Puteani, hæc, quæ sequuntur, paulò aliter legi, quàm apud Gratianum: *Canonis juraverat.... huiusmodi sacramentum.... feci, nullam conventionem antè.... consecrationem meam.... criminis ejus conscius sum.... à sacerdotio me repellat.* Ceterùm, subdit ille, omnia antiqua Gratiani exemplaria MSS., & edita habent: *à sacerdotio me repellat*, quæ verba optimum sensum faciunt, ut mirum sit, hanc lectionem fuisse repudiatam à Correctoribus Romanis, qui, *à sacrâ me unctione repellat*, edere maluerunt. Subjicit demùm ibidèm nonnulla, quæ pertinent ad jura Ecclesiæ Elenensis, quæ huc non refero, quia parum, aut nihil conferunt ad Gratiani capituli interpretationem.

De ceteris Capitibus, nomine Urbani II. laudatis.

Quædam adhuc supersunt discutien-
da fragmenta, Urbano II. apud Gratia-
num tributa, quin in Gratiani codice
designetur monumentum, ad quod eadem
sint exigenda. Ex his est in primis
canon 1. dist. 56., qui apud auctorem
Panormie non tam Urbano II., quàm
Gre-

Can. 1.
& 11.
dist. 56.

Gregorio VII. adtribuitur. Reverà in Codice Panormiæ MSS., qui asservatur in Regia Taurinensis Athenæi Bibliotheca lib. 3. cap. 50. ità legitur: *Decretum Gregorii VII., & Urbani II. Presbyterorum filios à sacris Altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in Cœnobiis, aut in Canonicis regularibus religiose probati fuerint conversari.* Si acta Urbani II. evolva- mus, eadem omninò verba legemus in epistola ejusdem Papæ ad Pibonem Episcopum Tullensem, quam numero 17. refert Labbeana Veneta editio in Appendice. Eadem ferè verba leguntur in Concilio Melphitano anni 1089. can. 14. ibi: *Presbyterorum filios à sacri Altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in Cœnobiis, aut in Canonicis religiose probati fuerint conversati.* Idipsum fermè habetur in Concilio Claromontano anni 1095. can. 11. ibi: *Ut nulli filii concubinarum ad ordines, vel aliquos honores ecclesiasticos promoveantur, nisi monachaliter, vel canonicè vixerint in Ecclesia.* Hæc perspicuè probant, laudatum Gratiani canonem jure tribui Urbano II. potuisse, cum non solum in Conciliis ejusdem temporibus celebratis, verum etiàm in ejusdem epistolis integer reperiatur. Sed præterea, ut ajebam ex Panormiæ auctore, tribui posset Gregorio VII., cum legatur expressus in Concilio, sub eodem Pontifice celebrato; etenim in Concilio Pictavensi, quod Labbeus ex apographo Jacobi Sirmondi refert ad annum 1078., can. 8. ità legitur: *Ut filii Presbyterorum, & ceteri ex fornicatione nati, ad sacros gradus non provehantur, nisi aut Monachi fiant, aut in Congregatione canonica regulariter viventes: pralationes verò nullatenus habeant.* Atque ex his propterea adparet, huc referendum esse canonem 11. dist. 56. Notanda porrò est disciplina illius ætatis; cum enim Clerici aut concubinis, aut uxoribus uterentur, rebus ecclesiasticis quasi familiaribus fruebantur ità, ut eas in filios post mortem suam quasi hæreditatem unà cum Sacerdotio ipso transferrent. Id sanè vertebatur in gravissimam Ecclesiarum perniciem, quamobrem

meliori modo consuli non poterat Ecclesiarum utilitatibus, quàm si ad vitam communem vel in Monasteriis, vel in Canonicis locis ducendam Clerici vocarentur. Erat autem inter Monasteria, Canonicaque loca discrimen, quòd in Monasteriis constituti tribus votis adstringebantur sub Abbate, certaque regulà à Fundatore monastico præstitutà; at Canonica loca ad instar Clericalium Congregationum redigebantur sub vitæ communis instituto, quales hodiè dixeris Congregationes Clericorum S. Philippi, aliasve similes.

Locum etiàm hic habere videretur canon 4. dist. 60., sed hunc pertinere ad Concilium Beneventanum, anno 1091. celebratum, jam dixi in cap. 63. prioris partis hujus ejusdem Operis: quemadmodum etiàm de ceteris similibus fragmentis disserendum ibidem fuit.

Canon 6. dist. 68. inter ea, quæ hodiè supersunt, Urbani II. Pontificis monumenta, minimè legitur: verum nihil prohibet, quominus ejusdem Papæ temporibus maximè convenire videatur; cum enim diræ tunc essent inter Clericos, & Laicos contentiones, quæ collationes spectabant sacrarum dignitatum, nihil antiquius erat Viris ecclesiasticis, quàm tradere, Viros Apostolicos adhuc recentioribus temporibus existere, quorum auctoritate Sacri Administris designarentur, quo pertinere videbatur illud Psalmistæ: *Pro Patribus tuis nati sunt tibi filii.* His usus ad eam rem est Paschalis II., qui Urbano II. immediatè successit, ità scribens ad Henricum in epist. 93. apud Labbeum: *Præterea Propheta David ad Ecclesiam loquens ait: Pro Patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram. Ecclesia filios genuit, Ecclesia Principes statuit: possemus alia de Scripturis sacris testimonia, & exempla proponere, quibus constaret Ecclesia Sponsores, ac Pastores Episcopos non secularium potestatum nutu, sed Christi dispositione, & Ecclesiæ judicio proponendos.* Qui hæc Paschalis II. verba cum dicto canone 6. contulerit, facilè agnoscet, unam, eandemque esse sententiam, ità

ut rectè idem canon 6. tribui fortè posset Paschali II.; neque enim absonum est & Paschalis, & Urbani monumenta ità confusa, permixtaque fuisse, ut, quod unius esset, alteri apud Collectores tribueretur, cum uterque eodem sæculo vixerit, eademque controversiæ ab utroque discuti, dirimique debuerint. Fortè agnoscendum erit, apud Gratianum in eodem canone 6. nonnulla addita fuisse ex S. Augustino, qui in enarratione Psalmi 44. ità memoratum versiculum interpretatus est: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: quid est, pro Patribus tuis nati sunt tibi filii? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es, de prole tua tibi crevit Paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: Constitues eos Principes super omnem terram. Vide templum Regis, quàm latè diffusum est, ut noverint virgines, quæ non adducuntur in templum Regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est catholica Ecclesia, filii ejus constituti sunt Principes super omnem terram, filii ejus constituti sunt pro Patribus. Agnoscant, qui præsi sunt, veniant ad unitatem, adducantur in templum Regis. Templum suum Deus ubique collocavit, fundamenta Prophetarum, & Apostolorum ubique firmavit. Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro Patribus suis Principes super omnem terram.*

Auctor Palearum in can. 2. caus. 9.

q. 2. & quæst. 2. parùm aptè tamèn, & appo-

sitè, retulit, quod Gratianus sub no-

mine Urbani II. descriperat in can. 3.

de pœn. dist. 6. Sive unum, sive alte-

rum, quod in idem consonat, fragmen-

tum respicias, frustrà illud inter Urba-

ni II. monumenta requires. Observare

tamèn nihilominùs juvat, tempore Ur-

bani II. tria de pœnitentibus in disputa-

tionem venisse, ob quosdam, qui tunc

irrepserant, abusus. In primis cum Lai-
ci, præsertim Ecclesiarum Patroni, de
Ecclesiis à se erectis tamquàm de rebus
omnino suis liberè posse se disponere ar-
bitrarentur, in illis non solum Clericos
sacro functuros officio nominabant, sed
etiàm pro lubito quæcumque Sacramen-
ta independentè ab Episcopis, & Pa-
rochis, ipsum quoquè pœnitentiæ Sa-
cramentum, suscipiebant: quamobrèm
in Concilio Claromontano anni 1095.
can. 18. ità decernendum fuit: *Ut nullus
Presbyter Capellanus alicujus laici esse possit
sine concessione sui Episcopi; vel, ut alii le-
gunt: Ut nullus Princeps Capellanum habeat,
nisi quem Episcopus suus, aut Archidiaconus
Procuratorem animæ electum constituat.* Al-
terum in eo situm erat, quòd quidam
fallaces pœnitentias adfectabant, & licèt
pluribus irretiti criminibus detineren-
tur, unius aut alterius pœnitentiam hu-
mili confessione coràm Sacerdotibus ex-
hibebant, in aliis verò pervicacissimi
perseverabant. Id liquet tum ex eodem
Concilio Claromontano can. 22., ubi
statutum legimus, neminem admitten-
dum ad pœnitentiam fore, nisi perfectam
confessionem fecerit, verbi gratià, *ut si per-
petrato homicidio manserit in adulterio, vel
perjurio, hujusmodi ad perfectam pœnitenti-
am minime recipi debere decretum est; tum ex
Concilio Melphitano can. 16., quo ità
statuitur: Sane, quia inter cetera unum est,
quod maxime Sanctam perturbat Ecclesiam,
falsæ videlicèt pœnitentiæ; Confratres nostros
Episcopos, & Presbyteros admonemus, ne fal-
sis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in
infernum pertrahi patiantur. Falsam autèm pœ-
nitentiam esse constat, cum, spretis pluribus, de
uno solo peccato pœnitentia agitur, aut sic cum
agitur de uno, ut non discedatur ab alio &c.*
Postremò vigeat acerrima inter Cleri-
cos, & Monachos controversia, Mona-
chis Sacramentum etiàm Pœnitentiæ pas-
sim administrantibus, Clericis autèm si-
bi hanc potestatem reservatam adseren-
tibus; undè varia tunc prodierunt de-
creta modò in favorem Monachorum,
modò in odium eorundem, prout vel
in adversis provinciis, vel diversis tem-
po-

Can. 2.
caus. 9.
q. 2. &
Can. 3.
de pœn.
dist. 6.

poribus eâ facultate aut uterentur Monachi, aut abuti viderentur. Sic in cap. 1. de Cappellis Monachorum, quod ad ætatem Urbani II. eruditi referunt, Monachis interdictum adparet, ne quamlibet gererent animarum curam, sed potius per Clericum Cappellanum, ab Episcopo institutum, Sacramenta in Ecclesia Monasterii ministrarentur. Testatur præterea Ivo Carnotensis in epist. 63., Lemovicensem Episcopum interdixisse Monachis regimine Parochiarum, & confessione Pœnitentium excipiendâ. Viceversa in Concilio Nemausensi anni 1096. decretum est, Monachos uti posse facultate absolvendi, ligandique, in can. 2., quem Gratianus retulit sub nomine Bonifacii Papæ, imò & in ipso Concilio adjectum est in can. 3., eos, qui *saculum reliquerunt, plus valere peccata hominum solvere, quàm Presbyteros sæculares*. In tanto Monachorum, Clericorumque conflictu, mirum est, quid utrimque per tentatum fuerit, dum Monachi præ ceteris objicerent quædam Clericorum illius temporis vitia, quæ facile palam demonstrabant, præsertim ignorationem sacrorum canonum, quâ reverà tunc plurimi cœcutiebant, unice intenti aut militaribus rebus, aut laicorum famulatu, à quibus pluribus beneficiis, iisque pinguibus ditatum iri sperabant. Ex his facile mihi persuadeo, sententiam dicti canonis 3. de pœn. dist. 6. seu canonis 2. caus. 9. quæst. 2. à quibusdam Monachis fuisse confictam, ut suæ causæ, cui impensè studebant, servirent, quemadmodum, ut alibi jam monui, facere consueverunt. Noverant illi in sacris canonibus definitum, ut unusquisque à proprio Parocho susciperet Pœnitentiæ Sacramentum. Quid autem moliri melius, & ad rem suam opportunius poterant, qui laicos ad Monasteria pertrahebant, quàm sub nomine Urbani allegare ignorationem Parochorum, ex qua à Parochis ad Monasteria sacrorum causâ divertere liceret? Porro illud Gratiani monumentum neque inter epistolas Urbani, neque inter canones Concilio-

rum illius ætatis reperitur, imò nec ab ullo ex Collectorebus Gratiano antiquioribus laudatur; undè verosimile est, primum ex Bibliotheca Monasteriorum, in quibus Gratianus scribebat, prodiisse. Neque verò conijcere quispiam facile poterit, Urbanum II. in eam erupisse sententiam, quæ in Parochos odia omnium concitaret, ansamque præberet singulis in scientiam sui Parochi inquirere, dum ibidem perspicuè traditur, licere unicuique à proprio Parocho discedere, quotiès sciat Parochum rerum sacrarum ignorantiam laborare. Quod si fervidiore zelo correptus de Parochorum honore parùm sollicitus ab aliquo fingatur Urbanus, cur non etià eo progressus fingitur, ut diceret, non solum posse, sed etià debere fideles à Parochis suis eo in casu devertere; non enim tantum eos, qui in via Domini cœcutiunt, ne ab ea cum ipsis deflectamus, evitare possumus, sed omninò debemus. Sed hæc nunquàm fuit ratio salutis animarum consulendi, quam semper optimam iniverunt Pontifices Maximi. Nimirum cavere potius consueverunt, ut si quis ex Parochis parùm exequendo muneri videretur idoneus, is removeretur, non facultatem dare fidelibus de Pastoris sui scientia judicandi, eumque pro libito rejiciendi, vel retinendi; ne fortè exindè gravissima schismata suborirentur.

Romani Correctores ad canonem 37. caus. 12. quæst. 2. animadvertunt, se reperiisse fragmentum Concilii Urbani II., in quo eadem propemodum Gratiane canonis verba legebantur. Hodie verò, postquam editi sunt à recentioribus canones 22. Concilii Lateranensis sub Callisto II. celebrati anno 1123., perspicuè liquet potius ad Callisti Concilium, quàm ad Urbanum eundem canonem pertinere. Ità in Concilio legitur canone ultimo: *Alienationes, quæ specialitèr per Ottonem, (legitur alibi Attonem) Guidonem, Hieremiam, seu fortè Philippum, ubilibet de possessionibus Ravennatis Exarchatus factæ sunt, damnamus; gene-*

Ca n. 37.
ca us. 12.
q. 2.

valiter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, aut Abbatibus, qui secundum usum Ecclesie sue consecrandus est, alienationes quocumque modo factas, nec non personarum ordinationes ab eisdem sine communi consensu Clericorum Ecclesie, sive per simoniam itidem factas, irritas judicamus. Illud etiam per omnia interdiximus, ut nullus Clericus præbendam suam, seu aliquod ecclesiasticum beneficium aliquo modo alienare præsumat; quod si præsumptum olim fuit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & canonice ultioni subiacebit. Mirum porro esse non debet, Urbano II. tributa fuisse, quæ potius Callisto II., seu Concilio Lateranensi, sub eodem Pontifice celebrato, tribui debuissent; cum enim Callistus proximè Urbano II. successerit, facile utriusque Pontificis acta à quodam collectore confundi potuerunt. Evidens hujus rei exemplum præbent iidem Romani Correctores, qui ad canonem 8. dist. 27. Callisto tributum observaverunt, se eundem canonem reperiisse unà cum canone alienationes caus. 12. quæst. 2., & can. paternarum caus. 24. quæst. 3. in quodam fragmento Concilii, quod dicebatur ab Urbano II. celebratum; hi tamèn omnes canones leguntur in memorato Lateranensi Concilio sub Callisto.

Auctor Palearum errandi occasionem nonnullis præbere potuit, qui crediderunt ad Urbanum II. pertinere canonem 2. caus. 16. quæst. 2., qui tamèn Urbani non est, sed potius Concilii Moguntini anni 813. In veteribus Gratiani codicibus nec iste canon 2. nec sequentes 3., 4., & 5. habebantur; quemadmodum in notis ad Gratianum Baluzius monuit, quamobrem nomen Urbani II., quod eisdem canonibus præfigitur, potius spectat canonem 6. Porro in commemorato Concilio can. 38. ita legitur: *Admonemus, atque præcipimus, ut decimas Deo omnino dari non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.* Eadem verba referuntur

in Capitularibus Francorum lib. 5. cap. 154. Baluzianæ editionis, his adhuc adjectis: *Necessaria sua, & qui decimam Deo dare neglexerit, novem partes auferantur ab eo.* Nōmine etiā Concilii Moguntini retulit Burchardus in cap. 131. lib. 3., & Ivo parte 3. cap. 197. Itaque liquet, inscriptionem canonis 2. pertinere potius ad canonem 6. caus. 16. quæst. 2., qui canon 6. quemadmodum ad Urbani II. Constitutiones referendus sit, jam tradidi in prima hujus operis parte cap. 63., ubi de Concilio Claromontano, seu Arvernensi. Hic nonnulla subjiciam ex Baluzio, qui, postquam canonem ediderit, atque illustraverit in cap. 31. lib. 6. de concordia Sacerdot. & Imper., in notis ad Gratianum ad illa verba *cum Abbatum consensu*, animadvertit canonem hunc non levem difficultatem ingerere, ubi tota instituendi Presbyteri auctoritas datur Episcopo, Abbati solus consensus, licet in principio dicatur, electionem Presbyteri, sive collocationem, ut ibidem dicitur, tribui Monachis, consensum Episcopo, dum præcipitur, ne Monachi in Paræcialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent; quæ primâ fronte videntur esse contraria. Controversiam istam dirimere conatur vir eruditus, dum rationem habet usus, quem in Ecclesiam statim invexit canon ille Claromontanus. Certum quippè, ait, eodem tempore, quo conditus fuit, intellectum de jure præsentationis fuisse, quod Abbates deinceps habuerunt in institutione Presbyterorum, qui regerent Paræciales Ecclesias eorum Monasteriis contributas. Testis est ipsemet Urbanus auctor conditorque canonis, cujus hæc sunt verba ex epist. ad Hugonem Abbatem Cluniacensem edita in Bibliotheca Cluniacensi pag. 520. *Liceat quoque vobis, seu fratribus in Ecclesiis vestris Presbyteros eligere, ita tamen ut ab Episcopis, vel ab Episcoporum vicariis animarum curam absque venalitate suscipiant.* Quæ verba hæc ita multo post repetita inveniuntur in epist. Paschalis

II. ad eundem Hugonem data pag. 522. Anno deinde 1111. Lambertus Atrebatensis Episcopus, qui Concilio Claromontano interfuerat Ecclesiæ B. Petri de Insula concedens altare de Moncellis hanc cautionem donationi suæ adjecit apud Ferreolum Locrium in Cronico Belgico pag. 268. *Adjicimus etiam, ut Ecclesia B. Petri per vos Presbyterum idoneum Episcopo Atrebatensi presentet, qui ei obedientiam promittat, & de vitæ suæ honestate, sicut canonicum est, promissionem faciat, ac deinde curam in populo de Moncellis gerendam gratis suscipiat.* Biennio post Guillelmus Cadurcorum Episcopus statuens in futurum de Ecclesia S. Stephani Vairiacensis, quæ tenebatur à Monachis Tutelensibus, his, quæ sequuntur, verbis explicavit potestatem Episcopis, & Abbatibus datam in Concilio Claromontano. *Electione, & providentia Tutelensis Abbatis, & Monachorum in sapè dicta Ecclesia S. Stephani de Vairiaco Sacerdos ponatur, sed nobis presentetur, à nobis curam suscipiat animarum, nobis obedientiam promittat.* Eodem modo canonem postea explicavit Eugenius III. in epist. de privilegiis majoris Monasterii Turonensis, data anno 1145. *In Parochialibus verò Ecclesiis, quas tenetis, Presbyteros eligatis, quibus, si idonei fuerint, Episcopi Parochie curam committant, ut ejusmodi Sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, vobis autem pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant.* Apertiùs Alexander III. anno 1179. cum privilegia confirmaret Monasterii Tornodorensis in tom. 4. Galliæ Christianæ pag. 645. *In Parochialibus autem Ecclesiis, quas tenetis, liceat vobis Sacerdotes eligere, & electos Episcopo representare; quibus, si idonei inventi fuerint, Episcopus &c.* Undè facile colligi potest, esse huic Concilio Claromontano imputandam originem juris, quo recentioribus temporibus utuntur Abbates, quotiès Sacerdotia vacant, quibus incumbit cura animarum, quæ ab eorum Monasteriis pendet. Desinant enim virum huic ministerio, quem Episcopo præsentant, tum verò Episcopus eum in Sacerdotio instituit,

si idoneus repertus fuerit. Rursùm eâ ratione sublata est quoque repugnantia, quæ esse initio videbatur in verbis canonis Claromontani. Huc usque egregiè Baluzius.

Canon 1. caus. 16. quæst. 4. tantum abest, ut sit Urbani II., quin potius ejusdem Papæ adversari sententiis videatur. Siquidem non semel constituit Urbanus, ut Monachi jure optimo illa possiderent, in quibus illis tricennaria possessio suffragabatur. Hinc in Concilio Claromontano anni 1095., quod Baluzius edidit in lib. 6. de Concord. Sacerd. & Imp. cap. 31. can. 3. ita legitur: *Porro quæcumque altaria, vel decimas ab annis 30., & supra hujusmodi redemptione Monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus.* Eadem propemodum verba repetita legimus in Concilio Nemausensi anni 1096. can. 1., ex quibus profectò colligitur, temporibus Urbani II. sufficientem fuisse, ad res ecclesiasticas à Monasteriis præscribendas, tricennalem possessionem. Potius itaque Gratianus canon referendus erit ad Concilium Lateranense Callisti II. anno 1123. celebratum; neque enim novum fuit Gratiano, aliisve Collectoribus, monumenta ejusdem Concilii Urbano tribuere, quemadmodum superius tradidi ad can. 37. caus. 12. quæst. 2. Itaque in can. 19. illius Concilii hæc habentur: *Servitium, quod Monasteria, aut eorum Ecclesiæ à tempore Gregorii Papæ VII. usque ad hoc tempus Episcopis facere, & nos concedimus. Possessiones Ecclesiarum, & Episcoporum tricennales Abbates, vel Monachos habere, omnimodis prohibemus.* Hic canon habetur quidem in editione Concilii, facta à Cossartio, sed desideratur in editione Baluzii facta ex vetere MS. Monasterii Anianensis in lib. 8. de Concord. Sacerd. & Imp. cap. 21., fortè abrasus, aut omisus à Monachis Anianensibus, ejusdem codicis auctoribus. Juvat hæc paulisper explicare. Antè Justinianum Imperatorem universa jura, & actiones 30. annorum spatîo præscribebantur, quæ pruden-

Can. 1.
caus. 16.
q. 4.

den-

dentia in omnibus rebus ecclesiasticis, utut singulari privilegio donatis, obtinuerat. Primus Justinianus in rebus ecclesiasticis Ecclesiæ Orientalis centenariam tantummodò præscriptionem locum habere decrevit l. 23. cod. de Sacros. Eccles., quam deindè ad Occidentalem Ecclesiam protraxit Nov. 9. Sed demùm restricta eadem præscriptio fuit ad annos 40., uti colligitur ex Nov. 111. & Nov. 131. cap. 6.; ità ut usquè ad Urbani II. ætatem quadragenaria præscriptio in rebus ecclesiasticis obtineret. Contigit tunc, Laicos bona quamplurima ad Ecclesias pertinentia occupasse, neglectis sacrorum canonum sanctionibus, ex eo præsertim, quòd Episcopi Laicorum potentiorum famulatui addicti, vel ipsa etiàm decimarum jura Laicis eisdem concederent iteratò; & parùm juvaret illa Ecclesiis, Episcopisve restitui; quotidianum enim erat periculum, ne rursus transferrentur in Laicos. Quid igitur? Plausu receptum est apud Viros probos, ut Monachi illa ipsa decimarum ecclesiasticarum jura redimerent, ac retinerent; eà enim ratione eveniebat, ut à Laicorum manibus eximerentur, & si non ecclesiastica omninò evaderent, ecclesiasticis saltèm juribus religiosa facta propiùs, quoad tempora paterentur, accederent. Hinc factum est, ut Monachis daretur non solùm hæc ampla redimendi facultas, sed præterea eadem jura sic redempta præscribendi solo triginta annorum spatio contrà legem quadragenariæ præscriptionis, uti liquet perspicuè ex commemoratis canonibus Conciliorum Claromontani, & Nemausensis: adjuvanda autèm erat hujusmodi præscriptio, quæ favorabilis Ecclesiæ videbatur, ideòque minori etiàm temporis spatio perficienda. Gavisi sunt hoc privilegio Monachi, quodque erat singulare in redemptione decimarum, non autèm in aliis Ecclesiasticis rebus redimendis expressum, utpotè quod erat reparandis illius temporis injuriis accommodatum, cœperunt ad alias res Ecclesiasticas extendere, imò etiàm ad se-

quentia sæcula prorogare. Quamobrèm opportunum fuit Ecclesiæ rebus, in Concilio Lateranensi Callisti II. tricennali hujusmodi præscriptione rerum Ecclesiasticarum Monachis interdicere, ut rursùm jus commune vigeret quadragenariæ præscriptionis. Id, licèt paulò obscurius, agnovit ipsemet Gratianus, qui, postquàm laudavit in can. 1. caus. 16. quæst. 4. Concilii Lateranensis fragmentum, statim animadvertit, adversus Ecclesiam quadragenariam præscriptionem Monachis non denegari; erat enim ipse in hac re admodùm versatus, qui in Monasteriis degebat, & jura Monasteriorum sui temporis ignorare non poterat.

Quæ hucusquè velut per Juris historiam de præscriptione rerum Ecclesiasticarum disserui, lucem non modicam adferunt canon 2. caus. 16. quæst. 7. Certum est, Laicos, qui ab Episcoporum liberalitate res Ecclesiasticas acceperant, easdem Monachis, aut Clericis Regularibus tandèm aliquandò restituisse: et, quamquàm id pluribus placuerit, redire eà ratione ad Ecclesiam bona sua, Episcopi tamèn ægrè senserunt, bona eadem minoribus potiùs Clericis, aut Monachis adsignari, quàm restitui sibi; aut saltèm in hujusmodi restitutionibus postularunt suum debere intervenire consensum, in quo præstando sui juris vestigium quoddam agnosceretur. Ità statutum legimus in Concilio Melphitano anni 1089. can. 5. & 6., in Concilio Beneventano anni 1091. can. 2., in Concilio Claromontano can. 6. & 7., & in Concilio Romano anni 1099. can. 15. & 16. Ceterùm, quæ leguntur in can. 2. caus. 16. quæst. 7. exigenda sunt ad canonem 6. Concilii Claromontani his verbis: *Ut altaria, congregationibus Canoniorum, vel Monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata;* ex quibus adparet, Palearum auctorem in describendo eo canone non verba Concilii, sed potiùs sententiam, quam ipse aliis.

Can. 2.
caus. 16.
q. 7.

verbis ornavit, descripsisse. Apud Mansium in Supplemento Labbeano tom. 2. pag. 142. ad Concilium Claromontanum exhibetur idem canon paulò aliter exaratus ex ms. codice Decreti Gratiani Bibliothecæ Lucensis Congregationis Matris Dei, quem vir eruditus conjicit esse sæculi duodecimi exeuntis, ibi: *Congregato apud Claramontensem urbem multorum Coepiscoporum Synodali conventu, proposita est nobis à quibusdam questio de Ecclesiis, vel Ecclesiasticis progressionibus à Clericis, vel Monachis usque in presentiarum inconsultis Episcopis acquisitis. Nos autem usi saniorum consilio eorum.... condescendentes, providentesque Ecclesiarum pace, vel.... scandali periculo hujusmodi, quod non poterat procedere apostolicâ auctoritate decrevimus, ut ea, quæ à Clericis, vel Monachis, à quibuscumque personis prout potuerit usque hodiè fuerint acquisita, rata probentur, & inconcussa permaneant, hoc tamen tenore, ne in posterum Episcopis inconsultis talia presumant.*

Can. 2.
caus. 19.
q. 3.

Canon 2. caus. 19. quest. 3. tri-
buendus potius est Anselmo Episcopo
Havelbergensi, qui in libro de Ordine
Canonicorum Regularium, edito apud
Bernardum Pezium tomo 4. Thesauri
Anecdotorum, cap. 5. ita scribit ad suæ
Diæceseos Clericorum institutionem.
*Mandamus, & mandantes utiliter interdici-
mus, ne quisquam Canonicus regulariter pro-
fessus, nisi, quod absit, publice lapsus fuerit,
Monachus efficiatur; quod si decreto nostro con-
trarie præsumens facere tentaverit, ad ordinem
canonicum præcipimus ut redeat, & deinde
memoriale præsumptionis suæ cucullam deferat*
(fortè legendum videretur *deserat*, quem-
admodum ex sequentibus facile colligi
posset) Gratianus autem legit: *memoria-
lem cucullam deferat, & ultimus in choro ma-
neat.* Et quidem de hoc verbo apud quosdam
contentio, vel dubium est, utrum deferre, vel
deserere cucullam in præcepto sit. Nos verò de
verbo non contendimus. Id tamen indubitantes
scimus, ipsum præcepti datorem Urbanum Pa-
pam II., ac post ipsum alios Romanos Pontifi-
ces ejusmodi præsumptoribus cucullam detra-
xisse. Postrema hæc verba, quæ indi-
cant, hanc prudentiam probatam fuisse

Romanis Pontificibus, et specialitèr
ipsi Urbano II., in causa fuerunt, cur
Gratianus, aut is, qui Gratiano auctor
extitit, ejusdem monumenti Urbanum
II. auctorem faceret.

Inter monumenta Urbani II. mini-
mè reperitur canon 23. caus. 22. quest.
5., qui licet in aliquibus vetustis Gra-
tiani codicibus desideretur, quemad-
modum animadverterunt Correctores
Romani, tamèn relatus est inter De-
cretales Gregorii IX. in cap. 3. de jure-
jurando. Quod sanè in eodem canone
decretum legitur, & generali sacrorum
canonum traditioni consonat, in ea par-
te, quæ Clerici jurare prohibentur; con-
sonat præterea disciplinæ temporum Ur-
bani II., quæ vigeat, ut Clerici illi, qui
bonorum Ecclesiasticorum administra-
tionem obtinuerant, fidem suam, &
sponsionem jurejurando firmiùs obstrin-
gerent. Canon 13. Cabilonensis II. Con-
cilio anni 813. juramenta Clericorum
fuisse improbata demonstrat ibi: *Dictum
est interea de quibusdam fratribus, quod eos,
quos ordinaturi sunt, jurare cogant, quod dig-
ni sint, & contra canones non sint facturi, &
obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, &
Ecclesie, in qua ordinantur; quod juramentum,
quia periculosum est, omnes unà inhibendum
statuimus.* At verò jurare temporibus Ur-
bani II. consuevisse Clericos, quibus
singularis erat bonorum Ecclesiastico-
rum commissa administratio, probat
perspicuè canon 8. Concilii Londinen-
sis, celebrati anno 1108. ibi: *Jurabunt Ar-
chidiaconi omnes, quod pecuniam non accipient
pro toleranda transgressionem hujus statuti,*
(statutum illud erat de mulieribus abji-
ciendis), *nec tolerabunt Presbyteros, quos
sciunt feminas habere, cantare, vel vicarios ha-
bere: similiter & Decani hæc eadem per om-
nia jurabunt. Qui verò Archidiaconus, vel De-
canus hæc jurare noluerit, Archidiaconatum,
vel Decanatum irrecoverabiliter perdet.* Huc
sanè referri commodè possent duæ epis-
tolæ Paschalis II., quæ habentur num.
5. & 6. apud Labbeum, in quibus Ar-
chiepiscopis Panormitano, & Polono non
aliter se concessurum pallium idem Pon-

Can. 23.
caus. 22.
q. 5.

reflex profitetur, nisi illi jurejurando fidem suam Sedi Apostolicæ obstrinxerint, adjectâ ratione, quia in pallio conceditur plenitudo Pontificalis officii, seu generalis rerum sacrarum administratio.

Can. 22. caus. 23. quæst. 8. in monumentis Urbani II. huc usquè editis reperire nusquàm potui; non tamèn eo facilè adducor, ut illud apocryphum censeam, cum in primis noverim, non omnes Urbani epistolas ad nostram usquè ætatem pervenisse; deindè videam temporibus Urbani, & monumentis illâ ætate editis, plurimùm congruere. Nemo sanè ignorat, quanta fuerit tunc temporis sacrorum Antistitum, ac præsertim Romanorum solertia, ut res Ecclesiasticas à Laicis potentioribus jam diù occupatas vindicarent. Vix Acta aliujus Concilii, aut Decreta, Epistolas ve Pontificis illius sæculi arripere potes, cum statim objicerentur oculis hujusmodi imagines. Commemorare sufficiat canonem 11. Concilii Melphitani, sub Urbano II. celebrati, & epistolam Urbani ad Rodulphum Comitem, quæ hodiè non superest integra; cujus tamèn fragmentum legitur apud Iyonem parte 6. cap. 408. Ad hanc ipsam materiem pertinere puto memoratum canonem 22., immò si in re valdè obscura conjecturis locum dare licet, suspicor eum canonem pertinere ad epistolam Urbani II. ad Robertum Comitem, qui Flandrensem Clerum ità gravabat, ut nihil esset de bonis Ecclesiasticis à Clero possessis, quod non tandèm per vim in illius Comitatus potestatem redigeretur. Edita est ad calcem Concilii Rhemensis anni 1092. epistola Cleri Flandrensis ad Rainaldum Rhemensem Episcopum, in qua pòst expositas injurias, à Roberto in Clerum, & Cleri res jam diù illatas, refertur, Robertum eundem per epistolam ab Urbano Pontifice commonitum fuisse, imò & gravi præcepto obstrictum, ut à susceptis facinoribus temperaret. Hæc epistola Urbani deperiit; cum autèm Gratianum illud fragmentum convenire vi-

deatur sententiis illis, quæ ad commo-
nendum Robertum aptæ esse poterant,
quid prohibet, ne interea putem, Gra-
tiani cononem ad illam epistolam perti-
nere? Utinàm rei huic plurimùm dubiæ
majus lumen accederet; illud statim se-
querer quàm lubentissimè.

Antonius Augustinus in dial. 5. lib.
2. de emendatione Gratiani canonem
Gratianum 24. caus. 24. quæst. 3. asseruit se vidisse in quibusdam sche-
dis Urbano II. adscribi, addito numero
capitis 1. Baluzius verò in notis ad Gra-
tianum putavit, esse potiùs Concilii
Claromontani. Ego cum canonem edi-
tum video in Concilio Lateranensi I.
Callisti II. anni 1123. quod nimirum
edidit Cossartius can. 20. his verbis:
*Paternarum traditionum exemplis commoniti
pastoralis officii debitum persolventes, Eccle-
sias cum bonis suis tam personis, quàm posses-
sionibus, Clericos videlicet, ac Monachos, eo-
rumque conversos, aratores (Gratianus le-
git oratores) quoquè cum suis nihilominus re-
bus, quas ferunt, tutos, & sine molestia esse
statuimus. Si quis autèm contrà hoc facere
presumpserit, & postquàm facinus suum re-
cognoverit, infra 30. dierum spatium compe-
tenter non emendaverit, à liminibus Ecclesiæ
arceatur, & anathematis gladio feriatur.* Ne-
que mireris, canonem Concilii Latera-
nensis sub Callisto editi adscriptum fuisse
se Urbano; siquidèm id jam in aliis ca-
nonibus evenisse animadvertendum su-
perius fuit ad canonem 37. caus. 12.
quæst. 2. Duplex autèm esse potuit ra-
tio illius edendi Decreti in Concilio La-
teranensi. Prima, quòd Laici passim eâ
ætate bona Ecclesiarum diriperent, atque
per vim occuparent. Altera, quòd pòst
Urbanum II. sequentes Pontifices Maxi-
mi incubuerunt in expeditionem fide-
lium faciendam causâ recuperandæ, ut
vocant, Terræ Sanctæ; undè opus fuit
opportuno decreto, quo bona illorum,
qui eo etiàm studio detinebantur, imò
illud exequabantur, dum peregrè profi-
ciscerentur, ab omnium impetu, & in-
juria præcavendo eriperentur. Hinc in
eodem Concilio can. 11. hæc leguntur:

Eis,

Can. 24.
caus. 24.
q. 3.

Eis, qui Hierosolyman proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos, familias, atque omnia bona eorum in B. Petri, & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Item in canone ultimo Concilii Claromontani anni 1095, editi apud Baluzium hæc habentur: Et quia pleræque Galliarum regiones alimentorum inopiâ laborabant, interdictum est, treviam usque ad annos tres villanis, & mercatoribus esse continuam, militibus verò à quinta feria usque ad dominicam per singulas hebdomadas observandam; Clericis autem, & Monachis omnibus æque temporibus, ac primum peregrinis ad sacra loca tendentibus. Similia leguntur in Concilio Rothomagensi anni 1096. can. 2., ex quibus fieri fortè potuit, ut idem canon Urbano II. potius tribueretur. Unum adhuc adjiciam, memoratum canonem 20. Concilii Lateranensis inveniri quidè in editione Cossartii, ast in editione Baluzii ad lib. 8. cap. 21. de concord. Sacerd. & Imper. desiderari.

Can. 37.
caus. 24.
q. 3.

Licet inter Urbani II. monumenta non facile reperiatur canon 37. caus. 24. quæst. 3. imò potius congruere videatur scriptori alicui adversus schismaticorum sectas disputanti, quàm Pontifici quidpiam per epistolam decernenti, tamèn ego non dubitaverim, quin rectè Urbani ejusdem temporibus tribuatur, undè Urbani nomen illi adscribi potuerit. Nemo ignorat, illis temporibus frequentissimas fuisse excommunicationum sententias, præsertim adversus Enricianos, qui diutius Ecclesiam exagitabant. His proximi erant Ecclesiasticarum rerum invasores, simoniaci, concubinari, quorum facinora turpem sæculi illius faciem reddiderunt. Intereà verò, qui flagitiis detinebantur, aut Enricianis adhærebant, graviter de excommunicatoribus conquerebantur, asserentes aut se nihil, nisi mali speciem admisisse, aut, etiamsi malum admiserint, non ideo ab Ecclesia esse expellendos, sed potius to-

lerandos; quam ob rem adferebant Sanctorum Patrum, præsertim Augustini testimonia, quibus demonstrabatur, in Ecclesia malos tolerari: nec omiserunt Christi Domini exemplum, qui non ex agro dominico voluit eradicanda zizania. Hujusmodi querimoniarum, ac disputationum exemplar insigne est in epistola Leodiensium, scripta circà annum 1107. adversus Paschalem II. Urbani II. successorem, quæ habetur apud Labbeum inter epistolas ejusdem Paschalis post septimam. Quotiès hæc integra legatur, deinde cum ea conferatur memoratus canon 37., facile colligetur, canonem 37. ad quoddam illius temporis monumentum pertinere, quo Leodiensibus excommunicatis, vel aliis hujusce generis hominibus, responderetur, collectis Patrum sententiis, & exemplis ad demonstrandum, quo jure Ecclesia excommunicationis pœnâ uteretur adversus improbos homines, quænam præterea essent observanda inter excommunicationem, eradicationemque discrimina.

Sententia canonis 6. caus. 25. quæst. 1. convenit quidè cum aliis, et quidè egregiis Romanorum Pontificum monumentis, quorum multa in eadem causa & quæstione Gratianus commemorat: convenit præterea cum iis, quæ habentur passim apud Gelasium Pontificem Maximum, qui nihil adversus Acaianos antiquius habebat, quàm formulas hujusmodi proponere, quo præter canonem 1. caus. 25. quæst. 1., referri etià potest canon 2. caus. 24. quæst. 1. Sed minimè legitur inter monumenta Urbani II. quæ huc usque edita proponantur. Ab eodem Pontifice abjudicandum esse eum canonem fidentè dicendum non est, cum nulla ad hanc rem possint esse argumenta; neque etiam tutò posset ille eidem Pontifici adscribi. Tantùm ego dixero, non nihil simile legi in epistola ejusdem Urbani ad Lucium Præpositum Sancti Juventii, ibi: Illud B. Petri respondemus: obedire Deo oportet magis, quàm hominibus; in quo exemplo notandum est, hominibus interdum obediri debi-

Can. 6.
caus. 25.
q. 1.

re, sed magis Deo: hominibus quidem in his, quæ contra fidem, & religionem non sunt: quoniam cives Jerusalem legimus Babylonis civibus militasse, ut sanctum Joseph & socios Danielis: quorum primus stuprum dominae, sequentes verò idololatriam perhorrentes, Rempublicam & alienigenarum Principum strenuè gubernaverunt. Et in Evangelio habes, cum eo, qui te angariaverit uno milliaro, alia duo ambulare debere; & reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Item Hieronymus super epistola ad Philippenses: Si dominus ea jubet, quæ non sunt adversa Scripturis Sanctis, subjiciatur domino servus; si verò contraria præcipit, magis obediat spiritus, quam corporis domino; & infra: Si bonum est, quod præcipit Imperator, jubentis exequere voluntatem: si malum, responde: obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

Can. 1.
caus. 31.
q. 2.

De canone 1. caus. 31. quæst. 2., ut Urbano II. Pontifici illum tribuamus, nos dubitare non sinit, non solùm Panormiæ auctor, qui eadem verba retulit sub hoc titulo: *Judicium Urbani Papæ de filia Jordani*; verùm etiàm Ivo Carnotensis Urbano ipsi coævus, qui in parte 8. Decreti cap. 23. hæc habet: *Judicium Urbani Papæ de filia Jordani Principis: Si verum esse constituerit, quod nobis legati Jordani Principis retulerunt, scilicet quod ipse coactus, & dolens filiam suam infantulam, nolentem, flentem, & pro viri-*

bus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus, matre, & parentela, Raynaldo Riddelli filio desponsaverit, quoniam canonum, & legum auctoritas talia sponsalia (ut infra ostenditur) non approbat, ne ignorantibus leges, & canones nimis durum, quod dicimus, videatur, ita sententiam temperamus: ut si Principes cum assensu filia, matris, & parentela, id, quod cæptum est, perficere voluerint, concedamus. Sin autem, legatus noster utrasque partes audiat, & si nihil fuerit ex parte supradicti Raynaldi amplius, quod impediatur, ab ipso Jordano Sacramentum quod ita constent hæc, ut dicta sunt, accipiat: & nos canonum, ac legum scita sequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro, si voluerit, prædicta filia ejus tantum in Domino nubat. Fateor, canon iste inter editas Urbani epistolas non reperitur; sed nec omnia monumenta ad nos usquè pervenerunt; & præ ceteris non maxima habenda fuit hujus monumenti ratio apud Collectores, cum de causa privatorum ibidem agatur. Ceterum & similia quædam in simili prope modum causa definivit Urbanus in can. 3. caus. 31. quæst. 2.: item ad impediendos abusos, qui tunc temporis in hac materie irrepserant, habemus editum canonem 13. Concilii Nemausensis, temporibus Urbani II. celebrati, ibi: Puellula usquè ad duodecim annos non nubant.

C A P U T LXXXVI.

De Paschali II.

Paschali II. Pontifici sequentes Canones apud Gratianum tribuuntur.

Ex Epist. ad Guidonem Archiepiscopum Viennensem.

Addi potest.

Ex Epist. ad Rheginum Episcopum.

Addi potest.

Can. 1. caus. 14. q. 2. à Successore Pontifice retractatus.

Can. 19. caus. 25. q. 2. perperam adscriptus Gelasio I.

Can. 5. caus. 30. q. 3.

Can. 5. caus. 30. q. 4.

Can. 22. caus. 35. q. 2.

Can. 1. caus. 30. q. 4. ex memoratis Paschalis monumentis inter apocrypha recensendus.

} non dissonant à Paschali II. temporibus, & disciplina.

Can.

Ex Epist. ad Victo-
rem Episcopum
Bononiensem.

PARS SECUNDA. CAPUT LXXXV.

Can. 9. caus. 16. q. 1. plurimum convenit Paschalis II. tem-
poribus.

Can. 125. caus. 1. q. 1. } conveniunt cum aliis Paschalis II., aliis
Can. 14. caus. 1. q. 3. } etiam ejusdem temporis monumentis
Can. 47. caus. 16. q. 1. Paschali II. jure tributus.

Adjiciuntur.

Can. 16. caus. 16. q. 7. }
Can. 17. caus. 16. q. 7. } referendi ad Trecense Consilium
Can. 18. caus. 16. q. 7. } anno 1107. celebratum.
Can. 19. caus. 16. q. 7. }
Can. 18. caus. 18. q. 2. incerta admo dùm auctoritatis.

Pervenit tandem ad ipsum Gratiani sæculum, scilicet sæculum Ecclesiæ duodecimum, cujus initio & Gratianus vivebat, & summum Pontificatum gessit Paschalis II., eo cæpto ab anno 1099., protractoque usque ad annum 1118.: utinam verò in hac ipsa ætate multò accuratiorem Gratianum intueremur! Verum, quod lugendum est, eo tempore, ipso etiam vivente Pontifice, falsarii plures extiterunt, qui sub nomine Paschalis comminisci decreta, & epistolas minimè dubitaverunt, undè concertationibus inopportunitis datam fuisse occasionem, perspicuè demonstrat Baluzius in notis ad Gratianum ad canonem 53. caus. 2. quæst. 7. Sanè epistolæ, quæ sub Paschalis II. nomine præferuntur, plurimæ numero sunt, atque ex illis nonnullæ apud Labbeum referuntur, quibus aliquot addidit Mansius unà curans, ut singulæ, quoad fieri posset, ad sua tempora referrentur. Ego Gratianum ex proposito sequar, postquam initio præmonuerim, eundem Paschalem Pontificem variis temporum, & locorum vicissitudinibus agitatatum fuisse, aliquandò etiam in grave discrimen adductum maximè laboravisse, quemadmodum universi historici scriptores testantur; neque enim adhuc res Ecclesiasticæ, jam diù Prædecessorum tempore turbatæ, firmam ubique ubtinere potuerunt tranquillitatem.

De Epistola ad Guidonem Archiepiscopum Viennensem.

Ex Dacherii Spicilegio edidit Vernetus Labbeani codicis typographus num. 80. epistolam Paschalis II. ad Guidonem Viennensem Archiepiscopum, quæ habetur apud Gratianum in can. 1. caus. 14. quæst. 2. his verbis: Paschalis Episcopus, Servus Servorum Dei, Venerabili Fratri Guidoni Viennensi Archiepiscopo, Sedis Apostolica legato, salutem, & Apostolicam benedictionem. Super prudentia tua plurimam admiramur, quod in negotio Ecclesiæ B. Stephani Clericorum ipsorum testimonium acceptare nolueris, cum B. Gregorius in hujusmodi causis Ecclesiarum auctoribus (legunt alii, fortè etiam meliùs, actoribus) probationem imponat. Diversæ namquæ sunt in causarum auctoribus species, nec in omnibus causis crimina agitantur. In criminibus siquidem accusatorum, restium illa districtio observanda est, quæ canonibus continetur, ne qui ad probationem domestici assumantur. Ceterum in possessionum, vel ceteris hujusmodi negotiis, hi potissimum assumendi sunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum visu, & auditu hesitatio esse non debeat. Si ergo iidem Clerici idonei sunt, ab assertione causæ illius nullatenus repellantur, sed sicut aliis literis deliberatum est, inter Sancti Joannis, & Sancti Stephani Canonicos, lis illa plenius decidatur. Cesset jam malitia zelus, & dolositatis cavillatio, & prædictarum Ecclesiarum negotium juxta literarum tenorem omnimodis peragatur. Alioquin ad præsentiam nostram parari prorsus, & instructi proximo quadragesimalis Concilii tempore re-

Can. 1.
caus. 14.
q. 2.

ver-

vertantur. Datum Troja 6. Kalendas Septembris indictione VIII. Non inutile etiã erit huc referre aliam Paschalis ad eundem Guidonem Legatum Apostolicæ Sedis epistolam, quæ apud Labbeum est numero 79., quæque ad eandem Ecclesiæ Sancti Stephani causam pertinet, his verbis: *Controversiam, quæ inter Bisuntinos Canonicos, & Sancti Stephani tanto jam tempore voluta, & revoluta est, canonico nunc tandem judicio apud nos noveris esse decisam. Præcipimus igitur sollicitudini tuæ, ut pro hoc negotio peragendo, & tanti scandali lite sedanda, adhibitis tecum sapientibus, & religiosis fratribus, vel Divionum, vel ad alium competentiore locum convenias, quod possint sine gravamine personas sibi necessarias adducere, ut, omni partium animositate sepositâ, ita sincere, ita liquide judicii hujus perfectionem accipias, quatenus inter eos nulla ulterius hujus rei lis, aut querela remaneat. Testes autem hujus quæstionis probatores, quia de capite. Parochia causa gravior agitur, quinque sint, sive Clerici, sive laici, qui secundum canonicas sanctiones de visu, & auditu testimonium proferant. Eadem epistolæ habentur etiã inter acta Concilii Trenorciensis, celebrati anno 1115. à Guidone Viennensi Archiepiscopo, & Sedis Apostolicæ Delegato, immò & illa epistola, quæ incipit *Controversiam* fusiùs describitur, ex quâ propterea, quo tota disputatio pertineret, facile colligi potest: nam post illa verba nuper relata noveris esse decisam, ita prosequitur: *Cum enim & illi, videlicet Canonici S. Joannis, per multos jam annos Episcopalem Sedem in Ecclesia sua permansisse perhiberent, & illi contra, videlicet Canonici S. Stephani, suam Ecclesiam matrem esse, quibusdam privilegiis, & præceptis assererent, sed per occasionem destructionis Ecclesiæ suæ cathedram ab ea remotam conquererentur, juxta Chalcedonensis decreta Concilii communi fratrum nostrorum consensu judicatum est, ut si Canonici B. Stephani testibus idoneis probare potuerint, quod post redintegrationem Ecclesiæ suæ infra annos triginta super querela hac quæstionem fecerint, per quam illorum videatur interrupta retentio, videlicet vel antè Antistitem suum, vel antè Legatum nos-**

trum in communi audientia: hac probatione perfectâ, privilegia eorum proprium robur obtineant, & Episcopalis Sedes in posterum apud B. Stephani Ecclesiam habeatur; alioquin, Canonici B. Joannis ab hac querela liberi manean, & Episcopalem Sedem, sicut tenuerunt, teneant. Sanè in hac negotii executione nihil eis impediat illa excommunicationis diuturnitas, quam à Fraternitate tua pro hoc negotio passi sunt. Præterea Canonici B. Stephani Ecclesiæ suæ munimenta detineri à Canonici S. Joannis conquesti sunt. Item Canonici S. Joannis, quadam usualia sibi ab eis subtrahere clamabant. Judicatum est ergo, ut & istis omnino Ecclesiæ munimenta reddantur cum vino, & præbenda mansionarii, & illi rerum corporaliū restitutionem recipiant, id est, vini, carnis, & cera. Præcipimus igitur sollicitudini tuæ &c. ut suprâ usque ad illa verba testimonium proferant, post quæ adhuc ista erunt adjicienda: Planè hujus judicii executionem usque in Assumptionem proximam B. Mariæ perfici, consummarique præcipimus. Interim processiones, vel officiorum celebrationes, quæ ab alterutra solent Ecclesiæ exhiberi, matutud secundum consuetudinem persolvantur. Datum Laterani X. Kalendas Maji. Hinc itaque adparet circa annum 1115. exortam fuisse concertationem inter duas Ecclesias in urbe Vesontionensi sitas de jure primatus, quarum una erat S. Joannis, altera S. Stephani titulo insignita. Utraque se Cathedralem Ecclesiam, & principem esse dicebat, quod Episcopalis Sedes modò in una, modò in altera collocata fuisset. Causam hanc Paschalis Papa dirimendam primùm voluit à Guilhelmo Vesontionensi Episcopo, deinde ipse decreto suo absolvit, definiendo peres Canonicos B. Stephani Ecclesiam Cathedralem habendam esse, quotiès testibus probaretur, infra annos triginta super ea querela quæstionem fuisse factam adversus Canonicos B. Joannis. Interea verò Paschalis eam probationem per testes faciendam mandavit, aut coram Ordinario, aut coram Apostolico Delegato. Legatione functus est Pontificiâ Guido Viennensis Episcopus, qui, convocato in eam rem Concilio

apud Trenoreium, testes examinavit, quotquot à Canonicis B. Stephani producti fuerant, quorum tamèn plurimos rejiciendos voluit, quòd eidem Ecclesiæ B. Stephani deservirent; proptereaque favore Canonicorum B. Joannis sententiam pronunciavit. Id placere non potuit Paschali Pontifici Maximo, qui eam ob rem memoratas literas de rejectis testibus dedit ad Guidonem, quemadmodum habetur apud Gratianum. Non tamèn hic res constitit: nam, mortuo Paschali Papa, ubi summum Pontificatum obtinuit idem Guido Viennensis Episcopus sub nomine Callisti II., in primis plura favore Monasterii B. Joannis privilegia confirmavit, & consuetudines adseruit etiàm adversùs Canonicos B. Stephani, ut liquet ex epistola 13. in collectione Labbeana, & anni 1120.; deindè in epist. 14. scripta ad Ansericum Archiepiscopum Bisuntinum, & Canonicos S. Joannis, eo progressus est, ut sui Prædecessoris factum, quod subreptionis vitio laborare professus est, retractaret, ità exorsus: *Decessorum statuta sicut legitima, & justa successorum convenit custodire, ità etiàm debet malefacta salubri provisione corrigere. Ea propter nos subreptionem illam, quæ Domino Prædecessori nostro sanctæ memoriæ Paschali Papæ à Clericis S. Stephani de maternitatis judicio facta est, ad veritatis, & justitiæ curavimus ordinem revocare &c.*

Hic interea paulispèr subsistendum puto, quòd in prioribus memoratis Callisti II. verbis facillè demonstro verba canonis 19. caus. 25. quæst. 2., quæ jam suo loco dixi perperam fuisse Gelasio Magno tributa. Sunt enim illa Callisti II. Pontificis, atque ad causam Canonicorum S. Joannis, & Canonicorum S. Stephani, de qua huc usquè sermonem habui, pertinentia; quamobrèm canonem illum huc referendum esse, non prorsus immeritò censui.

Revertor in viam. Callistus II. in laudata epist. 14. enarravit, jam diù inter Canonicos S. Joannis, & Canonicos S. Stephani agitatam fuisse controversiam

super Episcopali Cathedra, & Ecclesiastica maternitate; allegantibus ex una parte Canonicis S. Stephani, Ecclesiam suam matricem antiquitùs extitisse, sed propter ejus destructionem Episcopos ad Ecclesiam S. Joannis secessisse: ex altera parte Canonicis S. Joannis contententibus, usu se jura Cathedralis, & Matricis Ecclesiæ cepisse, quasi longâ possessione. Præterea enarravit Callistus, se jam pridem, dum Viennensem Episcopatum teneret, vice Apostolica celebrato Episcoporum plurium conventu controversiam diremisisse, ac favore Canonicorum S. Joannis sententiam in Concilio pronunciassent. Pòst hæc persecutus Callistus, retulit Canonicos S. Stephani fraude factâ clanculùm Romam provocavisse ad Apostolicam Sedem, ubi Paschalis Papæ animum ità circumvenerunt, ut persuaderent nihil eò usquè fuisse discussum, sed integram adhuc controversiam pendere; atque ità jam Curiam totam figmentorum suorum fallaciis, & assentationum blandimentis asperserant, ut, aliis nullum in ea locum habentibus, ipsi scriptum Maternitatis acceperint. Insuper retulit, Paschalem consciunt de re gesta apprimè factum vehementiùs doluisse, ac facultatem concessisse Episcopo Bisuntino, ut in quacumque vellet Ecclesia, seu S. Joannis, seu S. Stephani, Episcopalia perageret. Tandem ex integro controversiam omnem à se retractatam adfirmans revocavit scriptum, favore Canonicorum S. Stephani à Prædecessore datum, declarans, jura Episcopalia Ecclesiæ S. Joannis competere; quòd etiàm firmatur subsequentibus epistolis 15. & 16. quæ commodè apud Labbeum legi possunt, ut magis, ac magis res in aperto collocetur. Itaque adparet ex his, quâ ratione interpretari debeamus memoratum Gratiani canonem 1. caus. 14. quæst. 2., cujus sententia visa fuit à successore Pontifice Maximo quodammodo retractata. Unum adhuc adjiciendum puto, quòd ex huc usquè traditis facillè colligitur; nimirum epistolam Paschalis ad Guidonem, cujus fragmentum apud Gra-

Gratianum legitur, non posse referri ad annum 1100. quod in sua Syntaxi Chronologica epistolarum Paschalis II. tradidit Mansius, laudabili ceteroqui labore; cum videatur epistola data circa tempora Concilii Trenorciensis, ac propterea circa annum 1115.

De Epistola ad Rheginum Episcopum.

Tres apud Gratianum canones legimus sub nomine Paschalis II. ad Rheginum Episcopum scribentis, nimirum canonem 5. caus. 30. quæst. 3., canonem 5. caus. 30. quæst. 4. & canonem 22. caus. 35. quæst. 2. His ego jungendum putavi, quem inter monumenta Nicolai Papæ, utut illis adscribatur, recensere nolui, canonem 1. caus. 30. quæst. 4.; iste enim canon 1. ex aliis memoratis Paschalis Papæ fragmentis tanquam omnino apocryphus reputatur. Legitur quidem ipse apud Ivonem Carnotensem in parte 1. cap. 137., nec non in cap. 35. partis 9. sub nomine Nicolai, ad Salomonem Episcopum Constantiensem scribentis: verum religio, & fides Ivonis non satis me liberat suspicione, non tam quod nihil tale inter edita Nicolai monumenta legam, quam quod resistat Paschalis Papæ, Rhegino Episcopo rescribentis, auctoritas. Quæsierat Rheginus Episcopus, num, mortuâ uxore, superstes maritus defunctæ uxoris commatrem posset sibi conjugio jungere. Respondit Paschalis, id *nulla videri auctoritate vel ratione prohibitum*, in dicto can. 5. caus. 30. quæst. 4. Quomodo verò ita rescripsisset Paschalis, si tunc notum esset Nicolai rescriptum initio ejusdem causæ & quæstionis apud Gratianum exhibitum; ne fortè dicamus aut nullam fuisse Nicolai auctoritatem penes Paschalem, aut monumenta Nicolai Papæ ad Paschalis usque ætatem minimè pervenisse, quando tamèn non diuturnum tempus à Nicolao interfluxit ad Paschalem. Erant quidèm temporibus Nicolai interdictæ nuptiæ inter eos, qui compadres, com-

matresque spirituales appellabantur; quod idem Nicolaus in suis responsis ad Bulgaros tradidit can. 1. caus. 30. quæst. 3., at ne leve quidèm vestigium est ulterius productæ disciplinæ, quâ fieret, ut hæc spiritualis cognatio adfinitatis legibus subjaceret, quemadmodum subjacet consanguinitas. Controversiæ istæ circa finem undecimi tantum, aut initio duodecimi sæculi prodierunt, quo tempore, non ignoramus, fuisse de cognationum juribus ad finem impediendi matrimonii acerrimè disputatum. Neque pepercerunt, qui disputabant, effingendis Maximorum Pontificum decretis, sententiisque, quibus opinionem suam quasi in tuto collocarent. Atque inter ista non injuriâ recenseo memoratum canonem 1. caus. 30. quæst. 4.; cui effingendo verosimilem præbebat occasionem epistola quædam Nicolai I. data Salomoni Episcopo Constantiensi in causa Ludovici Germanici Regis, in qua nonnulla de injustis ejusdem nuptiis tradita fuerunt.

Sic paucis expeditus à canone, Nicolao Pontifici adscripto, ad alia accedo, quæ Paschali Pontifici tribuuntur. Romani Correctores ad canonem 5. caus. 30. quæst. 3. jam observaverunt, epistolam Paschalis ad Rheginum ferè integram legi apud Anselmum, atque apud Polycarpum hoc ordine: nimirum, ut primum legatur canon 5. caus. 30. quæst. 4., deinde canon 5. caus. 30. quæst. 3., postremò canon 22. caus. 35. quæst. 2. Ego non dubito de hujus epistolæ veritate, tanquam ejus, cujus meminerunt Collectores Paschali II. coævi. Dixero tamèn, Anselmum Lucensem ætate Paschalis jam obiisse, propterea quæ nisi collectionem ipsam ab Anselmo abjudicemus, necessariò concludere oportebit, eam epistolam recentiore manu Anselmi collectioni adsutam fuisse: cum autèm recentior eadem manus Gratianeam collectionem anteverterit, utpotè quam Gratianus secutus est, non dubito, quin Paschalis II. temporibus eadem

dem epistola addi Anselmi collectioni potuerit, ac proinde additamentum in ipsa tempora Paschalis inciderit. Neque verò aliquid in eisdem monumentis occurrit, quod minùs adcommodatam disciplinæ illius sæculi videatur. Etenim in primis canon 5. caus. 30. quæst. 3. comparat filios, ex baptismo susceptos, fillis adoptione quæsitis, ita ut, quemadmodum adoptio matrimonia impedit inter naturales liberos, atque adoptivos, sic etiã spiritualis quædam filiorum susceptio inter spirituales, naturalesque filios conjugia prohiberet. Quis autem ignorat, has fuisse non tantum Ecclesiasticorum Patrum, sed etiã veterum Principum tales nuptias prohibentium sententias? quemadmodum etiã ratiocinabatur inter ceteros Nicolaus I. in can. 1. caus. 30. quæst. 3. Deinde in can. 5. caus. 30. quæst. 4. declaravit Paschalis, cognationem spirituales adfinitati non subjici, uti subjicitur consanguinitas, quod sanè receptis Ecclesiasticæ disciplinæ principiis minimè adservabatur. Nimirum ipsa exempla adoptionis, quæ facilè accommodabantur, ut diximus, cognationi spirituali, id ipsum facilè, & sine discrimine evincebant; præsertim, quòd nulla veterum auctoritas intercederet, quin amplius facessere negotium possit memoratus canon 1. caus. 30. quæst. 4., quem ob eam rationem perperam Nicolao Pontifici adtributum fuisse, nupèr scribebam. Imò eidem firmandæ disciplinæ commodè accedere huc potest canon 47. Concilii Triburiensis ita conceptus: *Qui spiritalem habet compatrem, cujus filium de lavacro sacri fontis accepit, & ejus uxor commater non est, liceat ei, defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem.* Demum, quod spectat ad canonem 22. caus. 35. quæst. 2., consonat ipse germanis, quæ jam diù stabilitæ erant, regulis adfinitatum, quibus cavebatur, ut non solum inter consanguineos à nuptiis abstinere; verum etiã vir abstinere à ducenda defunctæ conjugis con-

sanguinea, sicut uxor abstinere à conjugio cum defuncti conjugis consanguineo celebrando.

De epistola ad Victorem Episcopum Bononiensem.

Ex Collectione Anselmi primum etiã repetitur canon 9. caus. 16. quæst. 1. tributus Paschali II. ad Victor^{Can. 9. caus. 16. q. 1.}em Bononiensem Episcopum scribenti. Verum ex iis, quæ superius jam dicta sunt, liquet, collectioni Anselmi posteriore manu eundem canonem fuisse adjectum, cum antè Pontificatum Paschalis vitæ jam functus fuisset Anselmus. Ego sanè affirmare non possum, jure optimo canonem Paschali adscribi, cum inter edita Paschalis ejusdem monumenta minimè reperiatur; cum præterea Victoris Bononiensis Episcopi nomen non adpareat inter monumenta Ecclesiastica illius ætatis. Dixero tamèn, quod in eodem canone traditur, convenire admodum canonibus numero plurimis, eo tempore constitutis. Nimirum contentiones tunc acerrimæ fuerunt inter Clericos, & Monachos de Sacramentorum administrationibus, Monachis passim Ecclesiastica officia sibi vindicantibus; & quamquam, ubi Episcopi id in Dicecesibus permisissent, res nullam dubitationem haberet, rejecti tamèn Monachi ab eisdem muneribus frequentissimè fuerunt, quotiès ipsi propriâ auctoritate eam sibi potestatem adsererent. Id ipsum etiã de decimarum juribus passim constitutum est; nemo enim ignorat, undecimo Ecclesiæ sæculo decimas ex concessione Episcoporum, Maximorumque Pontificum pluribus in locis Monasteriis fuisse donatas, ut tandem aliquandò à Laicis auferrentur, qui easdem pridem occupaverant, & viris Ecclesiasticis, quasi non satis tunc officio suo fungentibus, denegaverant. Ità ad eam rem scribit Ivo Carnotensis in epistola 192. ad Monachos Columbenses. *Abbatès, & Procuratores Monasteriorum aliquas decimas, quæ jure pertinent ad dispen-*

sationem Episcoporum, Monasteriis suis adquisierunt.... Licet enim decimæ, & oblationes principaliter Clericali debeantur militiæ; potest tamen Ecclesia omne, quod habet, cum omnibus pauperibus habere commune. Quantò magis cum his pauperibus, qui, relictis facultatibus propriis, non in angaria bajulantes Christi crucem sequuntur pauperem Christum? Est tamen, in quo Abbatibus, & Præpositis Monasteriorum parcendum esse non æstimo, si ab illis, ad quos non pertinet, id est, à laicis decimas, & oblationes accipiant, si inordinate eas à quibuscunque personis adquirent, si terminos transgrediantur antiquos, id est, si stipendia Presbyterorum antiquitus instituta minorent, ac sibi usurpent. Ut verò canones illos in medium producam, Paschalis II. temporibus editos, quibus nonnulla similia cum sententia memorati canonis 9. continentur, in promptu est canon 38. Concilii Strigoniensis anni 1114. apud Mansium ita conceptus: *Abbatibus mitram, sandalia, nodum antè cappam non habeant, vel cetera insignia; neque baptizent, neque pœnitentiam dent, neque ad populum sermonem faciant.* Huic similis est canon Concilii Lateranensis, paulò pòst Paschalis II. obitum celebrati sub Callisto II. anno 1123. num. 17. ibi: *Interdicimus Abbatibus, & Monachis publicas pœnitentias dare, & infirmos visitare, & unctiones facere, & missas publicas cantare. Chrisma, & oleum, consecrationes altarium, ordinationes Clericorum ab Episcopis accipiant, in quorum Parochiis manent.* Huc etià pertinent canones 6. 10. & 11. Concilii Pictavensis, celebrati sub Paschali II. anno 1100. ibi: Can. 6. *Ut nullus Abbatum utatur chirotecis, sandaliis, annulo, nisi quibus fuerit per privilegium à Romana Ecclesia concessum.* Can. 10. *Ut Clericis Regularibus jussu Episcopi sui baptizare, predicare, pœnitentiam dare, mortuos sepelire, liceat.* Et can. 11. *Ut nullus Monachorum parochiale ministerium presbyterorum, id est, baptizare, predicare, pœnitentiam dare, præsumat.* Facere etià posset ad eandem rem epistola Paschalis II. 75. ad Pontium, & Cluniacensem Abbatem, ubi, postquàm Sanctus Pontifex retulit, temporibus Berardi Matiscensis Episcopi inter Monachos, &

Episcopum eundem omnia quietè, pacificèque ordinata fuisse, conqueritur deindè, quòd illi pòst Episcopi ejusdem obitum sibi jura quædam Episcopalia temerè vindicassent. Adde, si lubet, canonem 6. caus. 16. quæst. 2. qui pertinet ad Claromontanum Concilium, sub Urbano II. celebratum, paulò antè, quàm Paschalis II. summum Pontificatum consequeretur. Adde demùm duos canones 15. & 16. Concilii Romani sub Urbano II., & anni 1099., quo ipso anno Paschalis II. ad Pontificatum evectus est: sunt autèm his verbis concepti: Can. 15. *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessionem Pontificis, Monasteriis, aut Canonicis offerre præsumat. Quòd si quis Episcopus improbitatis, & avaritiæ causa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & ejus licentià, quod offerendum est, offeratur.* Can. 16. *Nullus Abbas, nullus Ecclesiarum Præpositus, quæ juris sunt ecclesiastici, à laicis accipere sine Episcopi concessionem præsumat.* Ex quibus omnibus satis arbitror demonstratum, canonem 9. caus. 16. quæst. 1., & si fortè indicari non possit quonam singulari ex monumento decerptum sit, tamèn Paschali II., & ejusdem temporibus plurimùm convenire.

De ceteris canonibus, Paschali adscriptis.

Supersunt adhuc nonnulla Paschalis II. monumenta, quæ aut apud Collectores alios perierunt, aut ad alios auctores pertinent, ideò verò Paschali adscripta, quòd temporibus ejusdem Papæ in variis Episcoporum Conciliis edita fuerint. Hujusmodi sunt in primis canon 125. caus. 1. quæst. 1., & canon 14. caus. 1, quæst. 3., quorum equidèm verba in ipsis Paschalis epistolis desiderantur; sed sententia aut maximè congruit ejusdem Pontificis ætati, aut in canonibus illius temporis Conciliorum facilè continetur. Pertinet illa ad improbandam simoniæ labem, itèm ad redarguendam vim,

quæ

Can. 125.
caus. 1.
q. 1.
&
Can. 14.
caus. 1.
q. 3.

quæ in beneficiorum ecclesiasticorum, præsertim majorum, concessionibus intervenire solebat, quemadmodum apprimè norunt, quotquot in historia illius sæculi vel levitè versati sint. Cum verò ea res non modicis contentionibus esset obnoxia, undè gravia & ipse Pontifex pati incommoda debuit, mirum non est, si sancti Viri scripta eo colimantia non ad nos usquè pervenerint: quamobrèm curandum est, ut similia quædam adhuc adferantur, ex quibus Paschalis sententia in tuto collocetur. Profectò cum memorato canone 125. plurimùm consonat epistola Paschalis 3., 41., & 42. ad Anselmum Cantuariensem in Veneta editione Labbei, ubi sanè Episcoporum electiones liberè, nec vi adhibita, faciendas esse traditur. Eo etiàm referri possunt canones aliquot, non longè dissiti ab ætate Paschalis; inter quos memoratur canon 4. Concilii Tolosani anni 1119., ubi, qui bona Ecclesiarum regulariter ordinari non patitur, ita damnatur, ut *ab Ecclesia liminibus tanquam sacrilegus arceatur*; & canon 4. Concilii Lateranensis anni 1123. in quo ejusdem criminis reus *ut sacrilegus judicatur*. Itèm cum memorato canone 14. plurimùm consonat canon 9. Concilii Pictavensis, sub Paschali II. celebrati anno 1100. ibi: *Ut neque Clerici, vel Monachi per pecuniam Altaria, vel decimas à laicis, vel quibuslibet personis sibi adquirant, similiter sub excommunicatione interdicimus*. Romani Correctores etiàm adnotaverunt, verba illius canonis eadem esse cum verbis canonis 3. caus. 1. quæst. 1. ad quem videre quisque poterit, quod de eo superiùs tradidi, junctis etiàm ad illum Romanorum Correctorum adnotationibus, quibus canon ipse ad varia veterum Conciliorum capita exigendus porrigitur.

Canon 47. caus. 16. quæst. 1. inter edita Paschalis II. monumenta desideratur: tantummodò nonnulla similia sub ejusdem Pontificis nomine leguntur apud Gregorium in cap. 2. de decimis, & uberius in Collectione 1. Decreta-

lium cap. 7. eod. tit. his verbis: *Novum genus exactionis est, ut Clerici à Clericis frugum decimas, vel animalium exigant; nusquam in lege Domini hoc præcipi legimus, aut permitti; non enim Levitæ à Levitis decimas accepisse, vel extorsisse leguntur. Illi profectò Clerici, qui à Clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent. Ceterùm, quoties memoratus canon 47. exigendus sit ad Constitutiones, aut ab eodem Paschali II., aut ejusdem Paschalis II. temporibus editas, facilè in medium ea producentur, undè colligatur, canonem illum jure optimo Paschali tributum fuisse. Tres canon ille partes habet: nimirum in prima agitur de obligatione decimarum Sacerdotibus, ac Levitis persolvendarum; in secunda de exemptione Monachorum, ac Clericorum, communem vitam ducentium, à decimis præstandis; in postrema Gregorii Magni sententia explicatur. Sanè, quod ad primum attinet, extat egregium monumentum Paschalis II. apud Gerohum Præpositum Reicherspergensensem in psalmum 64. editum apud Baluzium lib. 5. Miscellaneorum pag. 188., & apud Mansium in tom. 2. Supplementi Labbeani pag. 171., atque in illo traditur, Sacerdotes novæ legis locum quodammodò tenere Levitarum antiquæ legis, ut, quemadmodum olim Levitis, ita Sacerdotibus hodiè decimæ persolvantur, his verbis: *Clericorum ordinem in Ecclesia tribus Levitica locum tenere, & apostolice dignitatis jura servare, & officia gerere, nemo sanum sapiens dubitat. Undè certum est, eos Levitarum, & Apostolorum regulas, & vias imitari debere, quorum noscuntur locum tenere, dignitatem habere, & officia gerere. Quæ enim lex Levitis, & quæ à Domino regula datur Apostolis, hæc eadem Catholicis pariter Clericis, usque in finem mundi vices eorum suppleantibus, indicta nequaquam ambigitur. Eo quidem, quod Levitis interdicatur adhuc in umbra gradientibus, quomodo nobis conceditur jam in veritate persistentibus, cum multa legamus illis fuisse concessa, quæ nobis procul dubio sunt prohibita? Aaron itaque, & filii ejus, ceterisque Levitis à Domino dicitur: In terra**

filiis Israel nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos; ego enim pars, & hereditas vestra in medio filiorum Israel; & paulo post subsequitur: Filiis Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo foederis: & de eisdem post pauca: Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum, & necessaria separari.... Hæc Levitis, & Apostolis mandata sunt. Utrisque una regula, & eadem lex præcipitur. Qui ergo alii regulâ, & lege istâ tenentur, nisi Clerici, qui Levitarum Domini, & Discipulorum Christi locum tenent, ministerium implent, vices servant, ordines habent? Quod spectat ad secundam partem, plurimum facit canon 62. Concilii Strigoniensis anni 1114. celebrati temporibus Paschalis, in illis verbis: *Decretum est, & sancti Concilii sanctum est auctoritate, ut de propriis horreis, seu cellariis, aut quolibet Monasteriorum, & Ecclesiarum, & omnium, qui in Clero sunt, decimæ non exigantur, exceptâ quartâ parte parochiani Presbyteri.* Quod demum nomine Gregorii Magni in postrema canonis parte describitur, referendum est ad celebrem illam epistolam ejusdem Pontificis ad Augustinum Anglorum Episcopum cap. 2., de quo jam agendum fuit ad canonem 8. caus. 12. quæst. 1.

Non aberravit à verâ specie Baluzius ad canonem 16. caus. 16. quæst. 7. cum tradidit, putare se, illum conditum fuisse in Concilio Trecensi, cui Paschalis II. præsedet; addens, ad illud ipsum Trecense Concilium videri pertinere etiâ tria capita, quæ sequuntur, videlicet canones 17., 18., & 19. Sanè, quotquot Scriptores de Concilio Trecensi anno 1107. celebrato mentionem fecerunt, universi testati sunt, ea omnia ibidem decreta fuisse, quæ in memoratis Gratiani canonibus continentur. Perierunt hodiè illius Concilii acta tantum nonnullæ actorum reliquiæ superperuerunt, undè vix Gratianeorum canonum verba ad alios codices exigiquo modo possunt: interea tamen non dubito, quominus eorum per omnia consistat auctoritas. Etenim, si in pri-

mis consideremus canonem 16., scribit Urspergensis in Chronico ad annum 1107. latam fuisse in Trecensi Synodo sententiam de libera Pastorum electione, & de coercenda laicorum in ecclesiasticis dignitates presumptione. Aptius Crantzius lib. 3. cap. 33. inquit: Paschalis autem Pontifex tum in Galliis apud Trecas habuit generale Concilium, in quo inter alia decretum est. quod nemo investituram alicujus beneficii, aut ecclesiasticæ dignitatis à manu laicæ excipiat, quoad usque hæc quæstio inter Papam, & Regem synodalitè terminaretur. De eadem re scripsit Paschalis ad Rothardum Archiepiscopum Moguntinum utens canonibus vulgò Apostolorum, & sententiâ Concilii Antiocheni, quemadmodum liquet ex epistola, quam edidit Martene veterum monumentorum tom. 1. pag. 616., cujus in fine hæc leguntur: Nos quoque Sanctorum Patrum constitutiones sequentes cum fratribus nostris in Trecensi Concilio statuimus, ut, quicumque Clericorum de hac hora investituram Ecclesiæ, vel ecclesiasticæ dignitatis de manu laici acceperit, & qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subiaceat, & communione privetur. Nemo statim non agnoscit in his verbis memoratum canonem 17. caus. 16. quæst. 7. Huc quoque pertinet, quod dicitur in alia Paschalis epistola ad Reinhardum Episcopum Halberstadensem apud laudatum Martenium pag. 618. ibi: *Statutum est in Trecensi Concilio, ut si quis ex manu laici Ecclesiæ investituram acceperit, tam ipse, quàm ordinator ejus deponatur, & à communione removeatur.* Idem Martene in tom. 7. monumentorum ex MS. S. Germani à Pratis nonnullos edidit Trecensis Concilii canones, quorum primus hic est: *Qui ab hac hora investituram episcopalem, seu aliquam spiritalem dignitatem à laicali manu suscepit, si ordinatus fuerit, deponatur, simul & ordinator ejus.* De canone 18. caus. 16. quæst. 7. præter ea, quæ Romani Correctores observaverunt, illud notandum est, quod deducitur ex epistola Richardi Albanensis Episcopi, & Sedis Apostolicæ Legati, quæ habetur inter acta Concilii

Claramontani anni 1110. ibi: Dominus Papa Paschalis in Concilio Trecensi omnes eos excommunicavit, qui pacem violarent, & præcipue eos, qui res ecclesiasticas usurparent, vel personas in aliquo injustè laderent, ut nec in vita, nec in morte Ecclesia communionem haberent, nisi aliqua satisfactione prius resipiscerent &c. Eadem ferè constituta leguntur in Concilio Pictavensi anni 1110. sub eodem Paschali II. celebrato, can. 14. & 15. ibi: Ut nullus laicorum de oblationibus, quæ offeruntur, vel donantur ad Altaria, sive ad manum Presbyteri, ut quod pro sepultura fidelium devotè donatur, præsumat participare, sub excommunicatione interdicimus. Ut nemo advocatus, vel quæcumque persona res Episcopi, sive in vita, sive post mortem, sibi vindicare presumat. Quid si fecerit, anathema sit. Demùm verba canonis 19. caus. 16. quæst. 7. non leguntur quidem ipsa in iis, quæ supersunt, Trecensis Concilii laciniis, sed tamèn facile ad illius Synodi sententias rediguntur; eo nimirum, ut intelligatur res ecclesiasticas à nemine diripiendas fuisse, ne Dei Ecclesia dividi quoquo modo videretur. Hùc referri potest Capitulum quoddam Concilii Guastallensis, à Paschali II. celebrati, & quidèm editum apud Labbeum ad annum 1106. ità conceptum: Jam diu à pravis hominibus, tam clericis, quam laicis, Catholica est Ecclesia conculcata, unde plura temporibus nostris schismata, & hereses emergerunt. Nunc autem per Dei gratiam, hujus nequitie deficientibus auctoribus, in ingenuam libertatem resurgit. Undè providendum est, ut horum schismatum cause penitus abscondantur. Patrum ergò constitutionibus consentientes, Ecclesiarum investiuras à laicis fieri omninò prohibemus. Siquis autem hujus decreti temerator extiterit, tanquàm materna injuria reus, Clericus quidèm ab ejusdem dignitatis consortio repellatur, laicus verò ab Ecclesia liminibus arceatur. Porro Trecenses Patres in eo canone, qui apud Gratianum laudatur, imitati quoquo modo videntur verba S. Augustini in enarratione 2. in psalmum 21. ità scribentis: Diviserunt sibi vestimenta mea: vestimenta sua, Sacramenta ipsius: Attendi-

te, fratres, vestimenta ipsius, Sacramenta ipsius potuerunt dividi per hereses, sed erat ibi vestimentum, quod nemo divisit. Et super vestimentum meum miserunt sortem. Erat ibi tunica, dicit Evangelista, desuper texta. Ergò de cælo, ergò à Patre, ergò à Spiritu Sancto. Quæ est ista tunica, nisi charitas, quam nemo potest dividere? quæ est ista tunica, nisi unitas? In ipsam sors mittitur, nemo illam dividit: Sacramenta sibi heretici dividere potuerunt, charitatem non diviserunt: & quia dividere non potuerunt, recesserunt; illa autem manet integra. Sorte obvenit quibusdam; qui habet hanc, securus est. Nemo illam movet de Ecclesia catholica. Et si foris illam incipiat habere, intronittitur, quomodò ramus olivæ à columba. Hæc omnia simul juncta facilem memoratis canonibus universis exhibent interpretationem.

Solius Gratiani testimonio Paschali II. adscriptum invenio canonem 18. caus. 18. quæst. 2., verùm Collector ille apud me tanti non fit, ut statim adquiescendum putem. Nimirum aut ea, quæ in canone exhibentur, non sunt Paschalis verba; aut si sunt, commodè erunt interpretatione donanda, non ea, quæ ex ipso verborum cortice colligantur. Nimirum statutum ibidèm videtur, nemini ex Abbatibus, Monachisve sacra ministeria esse à quoquam Episcopo concedenda, qui non fuerit aut Episcopi, aut Archiepiscopi, aut Primatis, aut Patriarchæ alicujus obnoxius jurisdictioni. At verò, quid juris, si Episcopi, aut Metropolitæ, aut Primatis, aut etiàm Patriarchæ jurisdictionem declinet Abbas ex Apostolico, quod ritè obtinisset, privilegio exemptionis? Ecquidèm verba canonis generalia sunt, nec sinunt hujusmodi Abbates aliquam cum Episcopis habere communionem. Verùm hæc omninò dissonant à mente Paschalis II., & aliorum Pontificum Maximorum illius sæculi, qui non semel plurimis Monasteriis exemptionum privilegia concessere, id est, ut soli Pontifici Maximo subessent, nemini ex inferioribus Antistitibus, quacumque dignitate condecoratis, ità tamèn, ut iidem

Can. 18.
caus. 18.
q. 2.

Ab-

Abbates, & Monachi à proximis Episcopis, quos elegissent, Sacramenta quædam, & Sacramentalia postularent. Sic Paschalis II. sibi immediatè subjecit Monasterium Cabilonense, uti liquet ex ejus epistola 2., *salvâ tamèn Cabilonensis Ecclesiæ canonicâ reverentiâ*. Sic epist. 47. *Soli Romanæ Ecclesiæ subditum, & ab omni Ecclesiarum jago liberum* haberi voluit Cœnobium Sanctæ Sophiæ Beneventanum, ità tamèn, ut *Chrisma, Oleum sanctum, consecrationes Altarium, sive Basilicarum, ordinationes Monachorum ad sacros Ordines* ab Episcopis Diœcesanis acciperentur. Idipsum habetur in epist. 51. de Monasterio Vezeliacensi, necnon in epistola 67. & 75. de Monasterio Cluniacensi, & in epistola 94. de Monasterio S. Mariæ apud Bantium, ut multa alia omitam similia, & vetustiorum, & recentiorum Maximorum Pontificum monumenta. Itaque aut memoratus Gratiani canon à Paschali II. erit abjudicandus,

tanquàm is, qui Paschalis sententiis minimè consonet; aut si fortè à quoquam recipiatur, ità erit intelligendus, ut pertineat ad Abbates illos, qui temerè, & nullo obtento à Sede Apostolica privilegio, Episcopis Diœcesanis parere, ac subesse detrectabant. Illis occasionem excutiendi Antistitum jurisdictionem dare potuerunt Monasteria quædam, quæ vel foundationum tabulis, vel singularibus privilegiis exempta fuerant ab Ordinariorum potestate. Tunc autèm temporis plurimos fuisse hujusmodi Abbates, qui adversùs Episcopos contenderent, undè propterea oriri occasio potuerit Paschali II. ità constituendi, eosdemque ad præstandam Episcopis legitimam obedientiam hortandi, compellendique, faciliè colligitur ex universis propemodùm Conciliorum actis, quæ sub sæculi undecimi finem, vel sub initium duodecimi celebrata feruntur.

CAPUT ULTIMUM.

De Innocentio II.

Innocentii II., cujus ætate Gratianus aut jam collectionem suam adornabat, aut adornandam meditabatur, Decreta, & Constitutiones aut ex Lateranensi Concilio, sub eo celebrato, aut ex duabus illius Pontificis epistolis depromptæ sunt.

Ex Concilio Lateranensi.

Can. 2. dist. 28. consonat etiã cum canonibus Concilii Romani anni 1131.

Can. 3. dist. 60. jungendus cum can. 5. caus. 21. q. 2.

Can. 35. dist. 63. ex integris exemplaribus emendandus.

Can. 11. dist. 90. ex integris Concilii exemplaribus supplendus.

Can. 15. caus. 1. q. 3. ex integris Concilii exemplaribus emendandus.

Can. 7. caus. 8. q. 1. supplendus ex integris Concilii exemplaribus.

Can. 47. caus. 12. q. 2. ex aliis integris exemplaribus emendandus.

Can. 29. caus. 17. q. 4. ex adjunctis illius temporis explicandus.

Can. 25. caus. 18. q. 2. consonat cum integris Concilii exemplaribus.

Can. 5. caus. 21. q. 2. jungendus cum can. 3. dist. 60.

Ex Epistolis Inno-
centii.

Can. 5. caus. 21. q. 4. paulò varius in aliis Concilii exemplaribus.

Can. 32. caus. 23. q. 8. ex integris Concilii exemplaribus sup-
plendus.

Can. 40. caus. 27. q. 1. supplendus ex integris Concilii exem-
plaribus.

Can. 8. de pæn. dist. 5. consonat cum integris Concilii exemplaribus.

Can. 17. caus. 2. q. 5. conferendus cum aliis Pontificum Maximo-
rum collectionibus.

Can. 8. caus. 35. q. 6. consonat etiã cum Concilio Rhemensi
Innocentii II.

Gelasii II., Callisti II., Honorii II. gesta non recenseo, quòd apud Gratianum vix quædam alicui ex ipsis tribuenda referuntur, atque ista jam aliis in locis commodius descripsi. Hinc rectâ methodo progressus sum ad Innocentium II. anno 1130. Maximum Pontificatum adeptum, non tamèn sine contradictione nonnullorum; siquidèm aliqui facto schismate ab eo deficientes Pontificem nominarunt Petrum quemdam, & nomine Anacleti II. appellaverunt. Et quidèm quousquè Petrus vixit, omnem movit lapidem, ut Innocentium hùc illuc exagitaret. Eo deindè vitâ functo anno 1127. nondùm quies restituta Ecclesiæ Romanæ, & Innocentio, quum Schismatici, Petro olim adhærentes, alium Victorem IV. nominatum in Apostolica Sede collocaverunt. Sed hic Victor paucis mensibus Sedem tenuit, spontèque suasionibus Virorum gravissimorum publici Ecclesiarum boni cau sâ abdicavit, undè tandèm liberè Innocentius universam Ecclesiam rexit usquè ad annum 1143., quo demùm obiit.

De Concilio Lateranensi.

Pacatis Romanæ Ecclesiæ rebus anno 1139. mortuo jam Petro Pseudo-Pontifice, & post Victoris abdicacionem, uti nupèr scriptum est, nihil sollicitius curavit Innocentius II., quàm ut ferè lapsam Ecclesiasticam disciplinam repararet. Ob eam rem Romæ Concilium convocavit, quo confluxerunt Episcopi numero circitèr mille, ubi

triginta canones constitutos scimus, qui apud Collectores Conciliorum exhibentur. Ut plurimùm isti ad auferendos varios in Ecclesias inductos abusus pertinent; simul autèm nonnullis edendis occasionem etiã præbuerunt dira schismata tunc temporis concitata, nec non aliquot hæreticorum novissimè prodeuntium errores, quales erant Petrus de Bruis, in templa Summo Deo dicata, in sacram ipsam Christi Redemptoris crucem, in sacrificium Divinum, mysteriaque seu Eucharistiæ, seu baptismatis impia verba evomens; itèm Arnaldus quidam de Brixia in viros ecclesiasticos, & Ecclesiis concessa bona quæcumque debacchatus. Percurram universos ejus Concilii canones, singulos eò referens, quò potissimùm spectant, sive ad memoratas hæreses confodiendas, sive ad disciplinam Ecclesiasticam restaurandam, ac potissimùm eos, qui apud Gratianum habentur, ne ultrà propositum meum vagari videar.

Exordiuntur Lateranenses Patres in can. 1., & 2. adversus gesta Simoniacorum, ac detestati sunt non solum simoniacas Clericorum ordinationes, verùm etiã simoniacas quascumque rerum Ecclesiasticarum, sacrarumve concessionem. Verba canonis 1. apud Gratianum non habentur; sed verba canonis 2. leguntur in can. 15. caus. 1. quæst. 3. ità describendi ex integris Concilii illius exemplaribus: *Siquis præben-* Can. 15.
caus. 1.
q. 3.
dam, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, seu quodlibet Sacramentum ecclesiasticum, utpote Chrisma, vel Oleum Sanctum,

consecrationes altarium, vel Ecclesiarum, interveniente execrabili ardore avaritia, per pecuniam acquisivit, honore malè acquisito careat, & emptor, atque venditor, & intervenitor notâ infamiae percellantur. Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis antè, vel post à quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare præsumat, quoniam simoniacum est; sed libere, & absquè imminutione aliqua collata sibi dignitate, atque beneficio perfruatur. Nova sanè non fuit hujusmodi constitutio, sed jam ab anno 1231. edita in Concilio Rhemensi celebrato, cum Innocentius II. in Gallia consisteret, ut subortas in Romana Ecclesia, schismate turbata, seditiones eluderet, nam ibidem can. 1. hæc habentur: *Statuimus, ut siquis simoniace ordinatus fuerit, ab officio cadat, quod illicite usurpavit. Ut, siquis præbendas, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, interveniente execrabili ardore avaritiæ, per pecuniam acquisivit, honore malè acquisito careat, & emptor, ac venditor, & intervenitor notâ infamiae percellantur.* Similia etiàm ferè leguntur in universis illius ætatis Conciliis, cum simoniacorum hæresis latè in Ecclesia diffusa plurimorum animos occuparet.

Can. 5.
caus. 21.
q. 4.

In canone 3. ejusdem Concilii statutum fuit, ne excommunicati à Diocessano Episcopo ab aliis susciperentur. Deindè in can. 4. leguntur eadem verba, quæ retulit Gratianus in can. 5. caus. 21. quæst. 4., dummodò pro illis, *sed potius, quod eorum deceat sanctitatem, præseferant*, ista substituantur ex Codice Labbeano, *sed potius, quæ eos deceat, sanctitatem præ se ferant.* Similia jam edita fuerant in Rhemensi Concilio, superius memorato, can. 2. ibi: *Præcipimus etiàm, quodd tam Episcopi, quàm Clerici, in statu mentis, vel habitu corporis Deo, & hominibus placere studeant, & nec in superfluitate, aut colore vestium, intuentium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendant aspectum, sed quod eorum deceat sanctitatem.* Opportunè sanè erant hujusmodi constitutiones ob effrænem illorum licentiam, qui, duce Arnaldo Brixienti hæretico, cujus superius mentionem feci, adversùs

Clericos & res Ecclesiasticas vim faciebant, contrà quos nihil sanè salubrius objici poterat, quàm sanctior, & purior Clericorum eorundem vita, etiàm quæ ex humili exteriori corporis habitu colligeretur.

Ex eadem ratione nimirum adversùs Arnaldum Brixensem, ejusque socios, sancendum fuit in canone 5. quod etiàm eisdem verbis statutum fuerat in canone 3. Concilii Rhemensis prælaudati, quod apud Gratianum legimus in can. 47. caus. 12. quæst. 2.; ubi tamèn emendanda videntur postrema verba ex integris exemplaribus tam Lateranensis, quàm Rhemensis Concilii, in quibus non legitur, uti apud Gratianum: *simili sententiæ subjaceant*, sed: *simili sententiæ subjiciantur.* Id autèm sedulò animadvertendum velim, præsertim ab illis, qui in verbo *subjaceant* excommunicationem quamdam, ut recentiores loquuntur, latæ sententiæ agnoscunt, quam sanè agnoscere non possent in verbo *subjiciantur.*

Can. 47.
caus. 12.
q. 2.

Quid prætereà aliud exhibetur in canone 6. Concilii, quem retulit Gratianus in can. 2. dist. 28., quàm sollicitudo quàm maxima Innocentii Papæ in Clericorum moribus jam diù corruptis reformandis, ut tandèm os obstrueretur Arnaldistis, Clerum universum insimulantibus, & res ipsas Ecclesiarum invadentibus, quarum possessione indignos viros ecclesiasticos adfirmabant? Imitatus jam fuerat in hac parte Innocentius vigilantiam Prædecessorum suorum, qui similes passim constitutiones ediderant: imò & ipse totidèm verbis eadem ipsa jam constituerat in cap. 4. memorati Concilii Rhemensis.

Can. 2.
dist. 28.

Eo quoquè mentem Innocentii pertinuisse dignoscitur, dum primùm in laudato Concilio Rhemensi canone 5. ità statuit: *Ad hæc Prædecessorum nostrorum Gregorii VII., Urbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inherentes præcipimus, ut nullus missas eorum audiat, quos uxores, vel concubinas indubitantè habere cognoverit.* Deindè in Concilio Lateranensi

Can. 40.
caus. 27.
q. 1.

ita definiendum voluit can. 7. Ad hæc, Prædecessorum nostrorum, Gregorii VII., Urbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inherentes, præcipimus, ut nullus missam eorum audiat, quos uxores, vel concubinas habere cognoverit. Ut autem lex continentie, & Deo placens munditia in ecclesiasticis personis, & sacris Ordinibus dilatetur; statuimus, quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Regulares Canonici, & Monachi, atque conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum uxores sibi copulare præsumperint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam, ab invicem separari, pro tantis excessibus condignam poenitentiam agant. Et in canone 8. Idipsum quoque de sanctimonialibus feminis, si, quod absit, nubere attentaverint, observari decernimus. Hinc erutus est canon 40. caus. 27. quæst. 1., qui etiam legitur eisdem verbis in Pœnitentiali Romano, edito ab Antonio Augustino tit. 8. cap. 7.

Non satis id fuerat Innocentio, ut Clericos ab Arnaldistarum conviciis tutius liberaret; hinc in can. 9. eisdem Clericis interdixit, ne aut Imperialium legum, vel medicorum disciplinæ operam darent. Deindè verò in canone 10. ad Laicos orationem convertens illos præsertim, qui hæretici Brixiensis dictis adhæserant, & res ecclesiasticas, præcipuè decimas, à Clericis abstulerant, ita voluit definiendum: Decimas Ecclesiarum, quas in usu pietatis concessas esse canonica demonstrat auctoritas, à laicis possideri apostolicâ auctoritate prohibemus. Sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuscumque personis eas acceperint, nisi Ecclesia reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, & periculum æternæ damnationis incurere. Præcipimus etiam, ut laici, qui Ecclesias tenent, aut eas Episcopis restituant, aut excommunicationi subiaceant. Innovamus autem, & præcipimus, ut nullus in Archidiaconum, vel Decanum, nisi Diaconus, vel Presbyter ordinetur: Archidiaconi verò, Decani, vel Præpositi, qui infra ordines nominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto pri-

ventur. Prohibemus autem, ne adolescentibus, vel infra sacros Ordines constitutis, sed qui prudentiâ, & merito vitæ clarescant, prædicti concedantur honores. Præcipimus etiam, ne conductiviis Presbyteris Ecclesia committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem. Ex hoc canone deprompti sunt, simul propterea jungendi, canon 3. dist. 60., & can. 5. caus. 21. q. 2. Similia etiam propemodum jam constituta fuerant in memorato Concilio Rhemensi, ubi canone 8. hæc leguntur: Innovamus autem, & præcipimus, ut nullus in Archidiaconum, vel Decanum, nisi Diaconus, vel Presbyter ordinetur. Archidiaconi verò, Decani, & Præpositi, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur. Prohibemus autem, ne adolescentibus, vel infra sacros Ordines constitutis, sed qui prudentiâ, vel merito vitæ clarescant, prædicti concedantur honores. Et canone 9. Placuit etiam, ne conductiviis Presbyteris Ecclesia committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem. Hæc sanè erant opportuna remedia, quibus & Sacerdotum, & Ecclesiarum honori adversus Arnaldistas consulere-

retur. In canone 11. Concilii Lateranensis renovatus est canon 10. Concilii laudati Rhemensis, quo parta Ecclesiasticis viris, Monachis peregrinis etiam, Mercatoribus, & rusticis viarum securitas. Deindè in can. 12. constitutum est, quod jam antea decretum in Canone 11. Concilii Rhemensis, his verbis: Treguam autem ab occasu solis in quarta feria usque ad ortum solis in secunda feria, & ab adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, & à quinquagesima usque ad octavam Paschæ, ab omnibus inviolabiliter observari præcipimus. Siquis autem treguam frangere tentaverit, post tertiam commotionem, si non satisfecerit, Episcopus suus in eum excommunicationis sententiam dictet, & scriptam Episcopis vicinis annunciet. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communionem suscipiat, imò scripto susceptam sententiam quisque confirmet. Siquis autem hoc violare præ-

Can. 11.
dist. 90.

sump-

Can. 3.
dist. 60.
&
Can. 5.
caus. 21.
q. 2.

sumpserit, ordinis sui periculo subiacet. Et quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, precipimus, ut Episcopi ad solum Deum, & salutem populi habentes respectum, omni tepiditate sepositâ, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consensum, & auxilium præbeant, neque hoc alicujus amore, aut odio prætermittant. Quod si quis in hoc Dei opere tepidus inventus fuerit, damnum propria dignitatis incurrat. Posteriora hæc Lateranensis canonis verba leguntur apud Gratianum in can. 11. dist. 90., ad cujus interpretationem nonnulla adjicienda hoc in loco videntur de trevia, ut canones habent, Dei, nisi vel apud Scriptores Canonici Juris jam plura ad eandem hanc rem pertinentia haberentur, vel alibi de hac ipsa re sermo incidisset.

Can. 29.
caus. 17.
q. 4.

De canone 13. & 14. Concilii Lateranensis, quibus & fœneratoribus usura interdicatur, & detestabiles nundinarum, vel sciarum tempore concertationes improbantur, verba non facio, cum de illis nihil apud Gratianum occurrat. Hinc progredior ad canonem 15. unde deceptus fuit Gratianus canon 29. caus. 17. quæst. 4. His verbis ille describitur: Item placuit, ut, si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subiaceat: & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui presentetur, & ejus mandatum sus-

cipiat. Precipimus etiam, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat. Quod si fecerit, excommunicetur. Non hæc primum in Lateranensi Concilio constituta fuerunt, sed in Concilio Rhemensi memorato, cujus in canone 13. hæc habentur. Item placuit, ut, si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathemati subiaceat. Et nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, donec Apostolico conspectui presentetur, & ejus mandatum suscipiat; & can. 14. Precipimus etiam, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat: quod qui fecerit, excommunicetur. Severior hæc disciplina, quâ qui manus violentas in Clericum vel Monachum injecisset, anathemate percelleretur, sine spe absolutionis à Diocesano Episcopo obtinenda, opportuna admodum fuit, ut occurreretur incommodis, quibus quotidie subjacebant Clerici universi ab Arnaldistis, infenso ductis spiritu, & publicè jactantibus adversus Clericos esse pugnandum, Clericosque perdendos esse, quo puto referenda esse illa verba canonis suadente Diabolo. De Arnaldo Brixiensi, hujusmodi hæreticorum adversus Hierarchiam Ecclesiasticam temerè debacchantium Duce, ita scribit Guntherus Ligurinus.

..... Assumptâ sapientis fronte, diserto
Fallebat sermone rudes; Clerumque procaci
Insectans odio, Monachorum acerrimus hostis,
Plæbis adulator, gaudens popularibus auris,
Pontifices, ipsumque gravi corrodere lingua
Audebat Papam, scelerataque dogmata vulgo
Diffundens variis implebat vocibus aures.
Nil proprium Clerici, fundos, & prædia nullo
Jure sequi Monachos, nulli fiscalia jura
Pontificum, nulli curæ popularis honorem
Abbatum, sacras referens concedere leges.
Omnia Principibus terrenis subdita, tantum
Committenda viris popularibus, atque regenda.

.....
Pontificum fastus, Abbatum denique laxos
Damnabat penitus mores, Monachosque superbos.

Veraque multa quidè, nisi tempora nostra fideles
 Respuerent, monitus falsis admixta monebat.
 Et, fateor, pulchram fallendi noverat artem,
 Veris falsa probans, quia tantùm falsa loquendo
 Fallere nemo potest: veri sub imagine falsum
 Influit, & furtim deceptas occupat aures.
 Articulos etenim fidei, certumque tenorem
 Non satis exactâ stolidus pietate fovebat,
 Impia mellifluis admiscens toxica verbis.
 Ille suam vecors in Clerum, Pontificemque,
 Atque alias plures adeò commoverat urbes,
 Ut jam lûdibrio sacer, extremoque pudori
 Clerus haberetur. Quod adhuc, ni fallor, in illa
 Gente nocet, multumque sacro detruncat honori.
 Mòx in Concilio Romæ damnatus, &c.

Itaque perspicuè exindè liquet, quibusnam primùm de causis obtinuit, latius deindè subsequentium Pontificum Maximorum decretalibus producta, disciplina, juxtà quam, quicumque violentas manus in Clericos injiciant, anathemati subjaceant, cujus absolutio sit à solo Romano Pontifice impetranda. Dixi: latius productam recentioribus decretalibus; etenim, si unum Concilii Lateranensis canonem consideres, non statim, & faciliè tibi persuadebis, anathema in percussores inflictum fuisse latæ sententiæ, quemadmodum à recentioribus receptum est: sed potiùs interpretaberis de excommunicatione ferendæ, ut nostri loquuntur, sententiæ, ob verba illa *anathematis vinculo subjaceat*, quæ loquendi formula cum non majorem habeat vim, quam ista sit *anathematizatus*, vel sit *ab ecclesiastica communione sequestratus*, indicat profectò adhuc sententiæ pronuntiationem expectandam, quemadmodum in istis disserunt Glossographi ad cap. 2. de foro competenti. Adde his, etiamsi de dubia formula ageretur, eam capiendam esse interpretationem, ut de anathemate ferendæ sententiæ intelligatur, eo præsertim tempore, quo excommunicationes latæ sententiæ, nullaque prævia sacrorum Antistitum monitione inflicta, minimè frequentarentur. Quamobrèm mihi non displicet nonnullorum Juris ecclesiasti-

ci Interpretum opinio, qui scripserunt excommunicationem, quæ infligitur in percussores Clericorum juxtà mentem Lateranensium Patrum, non ipso jure, & latæ sententiæ, quoad originem attinet, appellari, quamquàm deindè talis evaserit ex jure recepto, ità postulanti-
 bus temporum, locorum, & causarum adjunctis, undè gravioribus pœnis per-
 vicaces gravissimorum criminum rei plecterentur. Qui hac disputatione delectatur, conferre poterit etiàm canonem 5. Lateranensem, seu canonem 47. caus. 12. quæst. 2., ubi de diripiente ecclesiastica bona dicitur, *excommunicationi subjaceat*; itèm canonem 10. Lateranensem, quem superiùs retuli, in eo siquidè legitur de laicis, qui Ecclesias tenent, ut aut eas Episcopis res-
 tituant, aut *excommunicationi subjaceant*.

Quæ habentur in canone 16. Concilii Lateranensis, jam edita fuerant pridè in Concilio Rhemensi ab eodem Innocentio II. can. 15., utrobiquè autèm hæc sunt canonis verba, ex quibus supplere juvabit, quod deest Gratiano canoni 7. caus. 8. quæst. 1. *Indubitatum est, quoniam honores ecclesiastici sanguinis non sunt, sed meriti, & Ecclesia Dei non hereditario jure aliquem, neque secundum carnem successorem expectat, sed ad sua regimina, & officiorum suorum dispensationes, honestas, sapientes, & religiosas personas exposcit. Propterea auctoritate prohibemus apostolicâ, ne-
 quis*

Can. 7.
 caus. 8.
 q. 1.

quis Ecclesias, Prabendas, Preposituras, Capellanias, aut aliqua ecclesiastica officia hereditario jure valeat vendicare, aut expostulare presumat. Quod si quis improbus, aut ambitionis reus attentare presumpserit, debitâ pœnâ mulctabitur, & postulatis carebit. Hæc quoque, ut patet, opportunè, & salubritèr erant decernenda, ut, quoad fieri per tempora posset, suos honos Ecclesiis, & Viris Ecclesiasticis restauraretur.

De consanguineis justo conjugio

non copulandis conceptus est canon 17. Lateranensis, qui apud Gratianum consideratur. Sed in canonibus subsequentibus, nimirum 18., 19. & 20., habentur ea, quæ jam diù definita fuerant in canone ultimo laudatî Concilii Rhemensis. Eadem recensuit Gratianus in can. 32. caus. 23. quæst. 8., ubi tamèn multa supplenda sunt ex integris Concilii exemplaribus. Canon 18. ità exprimitur: *Pessimam siquidè, & depopulatricem, & horrendam incendiariorum militiam auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli omninò detestamur, & interdiciamus. Hæc etenim pestis, hæc hostilis vastitas omnes alias depredationes exuperat. Quæ quantum populo Dei sit damnosa, quantumque detrimentum animabus, & corporibus inferat, nullus ignorat. Assurgendum est igitur, & omni modo laborandum, ut tanta clades, tantæque perniciës pro salute populi eradicetur, & extirpetur. Siquis igitur post hujus nostræ prohibitionis promulgationem malo studio, sive pro odio, sive pro vindictâ, ignem apposerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur. Et si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepulturâ. Nec absolvatur, nisi priùs damno, cui intulit, secundum facultatem suam resarcito, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat.* Canon 19. *Siquis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & per annum ab officio episcopali absteineat.* Canon 20. *Sanè Regibus, & Principibus facultatem faciendæ justitiæ, consultis Archiepis-*

copis, & Episcopis, non negamus. Ad laudatum Gratiani canonem non nihil adnotavit Baluzius, scribens in primis, idem ferè legi in Concilio, habito ab Innocentio II. apud Claromontem initio sui Pontificatus; in quo tamèn hæc diversa leguntur à vulgato canone Synodi Lateranensis: *Omnimodis laborandum... ignes apposerit.... & si in hoc mortuus fuerit &c.* Deindè animadvertit ad verba illa *in Hispania in servitio Dei*, non intelligi ibidè iter hispanicum causâ simplicis peregrinationis susceptum, sed potiùs iter causâ belli sacri, quod tum adversùs Sarracenos, Christianis universis infestos, fuerat institutum.

In capite 21. Concilii ejusdem Lateranensis hæc leguntur: *Presbyterorum filios à sacri Altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in Cœnobis, aut in Canonicis religiosè fuerint conversati.* Verba isthæc aliàs retulit sub nomine Urbani II. Gratianus in can. 1. & 11. dist. 56., imò etiàm similia quædam sub nomine Concilii Pictaviensis habentur apud Gregorium IX. in cap. 1. de filiis Presbyterorum. Subsequitur caput 22. his verbis: *Sanè, quia inter cetera unum est, quod sanctam maximè perturbat Ecclesiam, falsa videlicet pœnitentia, Confratres nostros, & Presbyteros admonemus &c., quæ eisdem omninò verbis leguntur in can. 8. de pœn. dist. 5.*

Adversùs eos, qui Divina Ecclesiæ Sacramenta damnarent, aut res sacras pudendæ mercaturæ supponerent, editi fuerunt in Lateranensi Concilio canones 23., 24., & 25.: deindè in canone 26., & 27. damnati sunt nonnullarum mulierum mores, quæ quidè sanctimonialium speciem præseferebant, prætextu autèm singularis cujusdam pietatis, ac religionis ab integritate vitæ procùl, & longissimè aberant. Ipsamet canonum Lateranensium verba habentur apud Gratianum in can. 25. caus. 18. quæst. 2., undè sempèr adparet, quàm constans fuerit Innocentius in instituenda, restaurandaque religiosa-rum personarum vita, ne occasio daretur

Can. 8.
de pœn.
dist. 5.

Can. 25.
caus. 18.
q. 2.

tur hominibus hæreticis de Viris ecclesiasticis conquerendi, & adversus eos convicia proferendi.

Supersunt adhuc tres Concilii canones 28., & 29., & 30. Sed apud Gratianum nec 29. habetur, quo artem *Balistariorum, & Sagittariorum* adversus Christianos, & Catholicos exerceri vetitum est, nec 30., quo irritæ declarantur ordinationes celebratæ à Petro Pseudo-Pontifice, & aliis Schismaticis, vel Hæreticis. Tantum legimus in canone 35. dist. 63. canonem 28. Lateranensem, qui his verbis exhibetur in vulgatis Concilii exemplaribus: *Obeuntibus sane Episcopis, quoniam ultra tres menses vacare Ecclesias prohibent Patrum sanctiones, sub anathemate interdiciamus, ne Canonici de Sede Episcopali ab electione Episcoporum excludant religiosos Viros, sed eorum consilio honesta, & idonea persona in Episcopum eligatur. Quod si, exclusis eisdem religiosis, electio fuerit celebrata, quod absque eorum assensu, & conniventia factum fuerit, irritum habeatur.* Quinam religiosorum Virorum nomine intelligantur, satis obscurum est. Ego vero arbitror, laicos quosdam fuisse de Ecclesia optimè meritos, quique patrocinio suo fovere, ac tueri Ecclesiam possent; quod facile deduci puto ex canone 25. Lateranensis ejusdem Concilii, ibi: *Laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen habent disponendi de ecclesiasticis facultatibus potestatem.* Intererat sane tunc temporis Viros istos in electionibus Episcoporum admittere, ut eorum præsidio tutior Episcopus esset, qui etiam illorum suffragio ad cathedram conscendisset, cum alias non ignoremus, Arnaldistarum ausu bellum quodammodo adversus Episcopos fuisse, & Clerum universum indicium. Præterea sub eo religiosorum Virorum nomine, reor, venisse etiam Clericos, qui in Canonicis non versabantur, id est, communem vitam minimè ducebant. Siquidem, cum sæculo undecimo in Clerum reducta fuisset vita communis, qui istam amplexati fuere, quasi soli Clerum constituerent, facile ceteros aspernabantur; undè tandem fac-

tum est, ut ipsi Capitulum Cathedralis Ecclesiæ appellarentur, & fratres Episcoporum, ceteris non in eadem vita consistentibus à rerum ecclesiasticarum generali administratione, & præcipua cura remotis, quemadmodum hodierna etiam disciplina demonstrat. Initio novæ hujus consuetudinis pati non potuit Innocentius, ut soli Canonici in communi viventes, vacante Episcopali Sede, ad successoris Episcopi devenirent electionem, sed voluit, religiosos quoscumque, id est, præ ceteris etiam Clericos non inter Canonicos viventes admitti debere, quibus admissis Clero universo major accedebat honos, de quo restaurando potissimum Innocentius cogitabat.

De duabus Innocentii Epistolis, apud Gratianum laudatis.

Duo adhuc supersunt fragmenta, quæ à Gratiano sub nomine Innocentii II. describuntur, nimirum can. 17. caus. 2. quæst. 5., & can. 8. caus. 35. quæst. 6. quos non nisi temerè ab eodem Pontifice abjudicarem. In primis quod attinet ad canonem 17. caus. 2. quæst. 5. fateor, apud alios Gratiano coævus Collectores nihil tale reperiri. Verum hac in parte plurimum valet auctoritas Gratiani, dum de sui temporis testimonium facit; neque suspicandum est tantam fuisse ejus audaciam, ut in evulgando opere, ex quo non mediocrem laudem sui nominis expectabat, falsa obtruderet sui ejusdem temporis monumenta, de quibus propterea facile, atque illico redargueretur. Non ignoro, quod adnotatur à Romanis Correctoribus, in aliquibus vetustis MSS. Gratiani codicibus eundem canonem desiderari, in omnibus verò desiderari versiculum *nos itaque* usque in finem; quemadmodum nec ignoro, in nonnullis Gregorii IX. codicibus eundem canonem referri in cap. 5. de purgatione canonica usque ad vers. *nos itaque* sub nomine Innocentii III. Verum Innocen-

Can. 17.
caus. 2.
q. 5.

tio III. nullo modo tribui posse facile evincitur non solum ex eo, quod animadverterunt jam Romani Correctores, quia Collector Decretalium Gregorii IX. in Decretalibus, sive earum capitulis describendis servavit ordinem temporum, laudatumque capitulum edidit quasi editum antè tempora Alexandri III., sed etià quod idem capitulum sub nomine Innocentii Papæ legatur in prima Collectione Decretalium sub eodem titulo de purgatione canonica cap. 4. : aliàs verò auctor primæ Collectionis Decretalium minimè attigit Innocentii III. ætatem, cujus propterea rescripta recenseret. Itaque Innocentio II. rectè tribui memoratum caput Gratiani, probat auctoris Collectionis I. Decretalium, & Gregorii IX. testimonium. Quid habeat Gratianus, quid deindè Gregorius IX. describendum ex ea epistola voluerit, facile omnibus patet. Ego hoc in loco describam, quid in memorata I. Decretalium Collectione referatur adsutis optimis Antonii Augustini adnotationibus. Verba Collectoris Decretalium hæc sunt: *Innocentius Papa Aquilegiensi Patriarcha & Episcopo Mant. Quoties frater noster A. Tridentinus* (notat Antonius Augustinus in aliquo Codice legi *Attridentinus*, alibi *Adispertinus Tudertinus*, apud Raymundum verò, & Contium omissam fuisse literam A., uti omnibus facile patet) *Episcopus in nostra, & vestra de simonia impetitus sit presentia* (adnotat Antonius Augustinus aliquam in his esse codicum varietatem, quam ego omittebam puto, cum in simplici vocum transpositione consistat), *prudentiam vestram latere non credimus, cujus causam in presentia nostra ventilavimus.* (Antonius Augustinus refert, alibi legi: *cujus causa in nostra tandem ventilata presentia*; alibi: *cujus causa tandem in nostra presentia ventilata.*) *Producti sunt apud eum* (legunt alij, ut notat Antonius Augustinus *adversus eum*) *accusatores; & una voce scriptum adferentes* (teste Antonio Augustino alibi legitur: *vivâ voce, & scripto asserentes*, quod &c. alibi: *& testes vivâ voce, & scripto accusan-*

te. eum, eo quod &c.), *nec testes secundum formam canonum* (alibi: *formam canonicam, producere potuerunt*, quod *Ecclesiam B. Petri de Pasorum* (alibi: *producere nequiverunt, quod Ecclesiam B. Petri de Pado*) *Presbytero Paulo dederit pro quatuor modis de frumento* (alibi *modis frumenti*, alibi *pro mittendis modis frumenti*) quos ab ejusdem Ecclesie laicis acceperit. Unde quia (legitur alibi *verum quia*, alibi *verum quoniam*) *nec accusatores, nec testes secundum formam canonum, & statuta Sanctorum Patrum in causam ipsa* (alibi ex Antonio Augustino in *causa ipsa*) *procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum consilio* (alibi *de communi fratrum Concilio*) *judicavimus, ut tertiâ manu sui ordinis, & quatuor* (legerunt alij & *quarta manu*) *Abbatum, & Religiosorum Sacerdotum de supradicta simonia in vestra presentia se debeat expurgare* (alibi: *de predicta simonia debeat se purgare*, alibi: *se expurgaret.*) Porro *expurgationis tenor erit hujusmodi. Idem Episcopus super sancta Evangelia* (alibi *Dei Evangelia*) *primum jurabit pro Ecclesia Sancti Petri de Pa.* (postremam hanc vocem alij Codices ita ediderunt *de Pajo*, alij *de Pado*) *Presbytero Paulo danda, nec ipse per se, nec per submissam personam, nec aliquis pro eo se sciente pretium receperit. Deindè expurgatores super Sancta Evangelia jurabunt similiter, quod ipsi credunt, quod verum juravit. Legunt alii: scilicet quod, sicut ipsi credunt, verum juravit: alii: quod ipsi credunt, verum esse, quod ipse juraverat; alii demùm, quod ipsi credunt eum verum jurasse. Sic testatur semper Antonius Augustinus, cujus sunt suprâ allate animadversiones, omissis illis, quæ levissimi momenti essent. Concludit autem vir eruditus, ea, quæ sequuntur apud Gratianum in vers. Nos itaque, uti in eadem Collectione prima Decretalium, & in Collectione Decretalium Gregorii IX. desiderantur, ita etià deesse in multis veteribus Gratiani libris. Proindè eundem ego versiculum non omninò indubiæ fidei existere arbitrar.*

Quæ habentur in can. 8. caus. 35. quæst. 6., integram exhibent epistolam Alexandri II. ad Ottonem Lucensem

Can. 8.
caus. 35.
q. 6.

Hhh

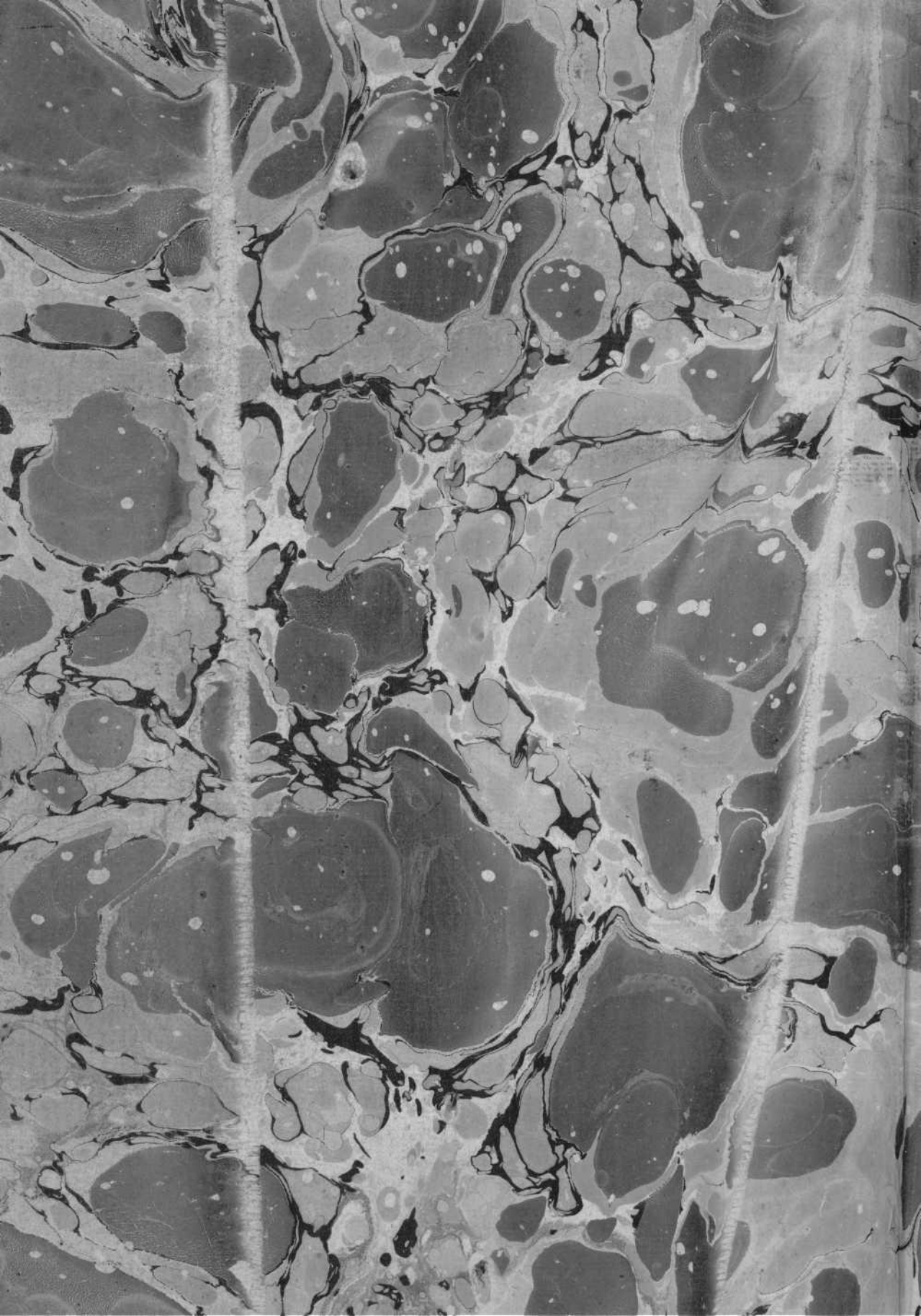
Epis-

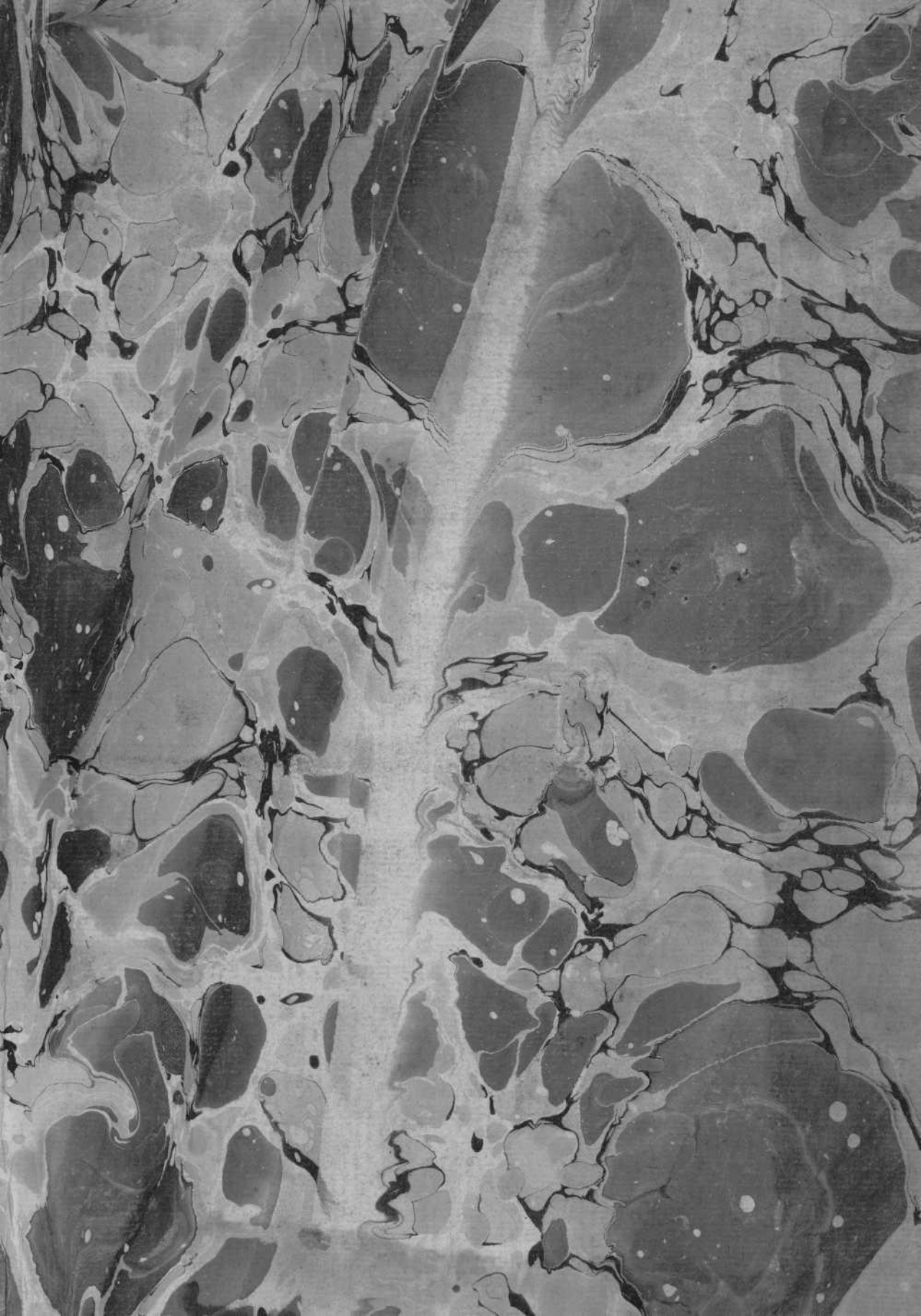
Episcopum, quæ inter Labbeanas eisdem omnino verbis recensetur numero 43. Similia etiã nonnulla definita videntur in Concilio Rhemensi anno 1131. celebrato ab Innocentio II. juxta editionem Mansii in tom. 2. Supplementi Labbeani pag. 407. can. 13. ibi: *De conjugis dissolvendis cautè determinatum est, quod post manifestam nuptiarum celebrationem nec marito, nec uxori licet quarere occasionem spontaneam dissolvendi conjugii, nec juramentum eorum recipiendum, qui inditi familiaritate privatâ jurant cognationem conjugatorum. Sed, si quis fidelis pro charitate Christi aliquam lineam consanguinitatis præpedientem conjugium monstraverit, ceterisque indi-*

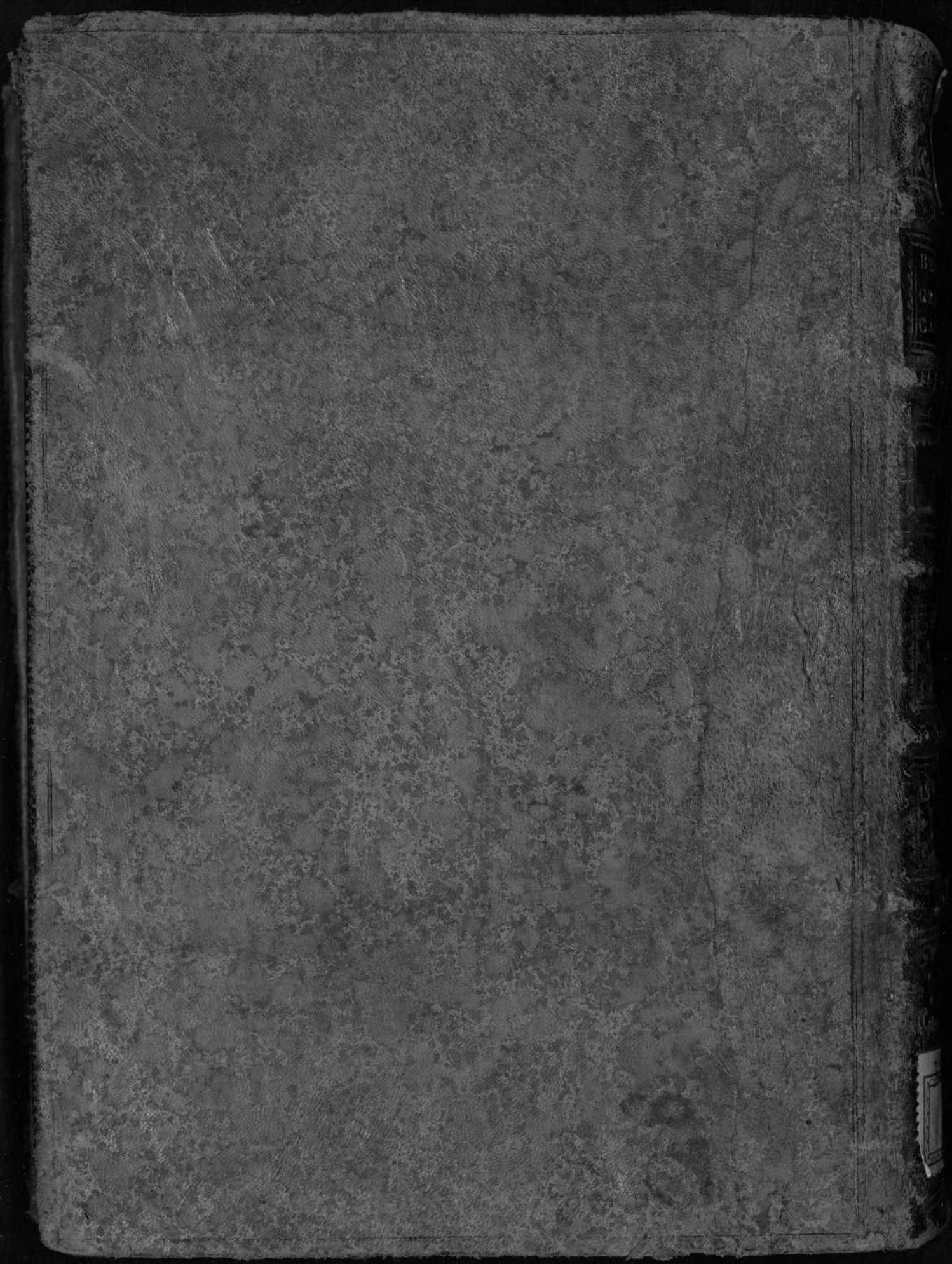
ciis, & testimoniis comprobaverit, ei fidem habendam esse censet Sedis Apostolica venerabilis auctoritas. His absolutam, arbitror, secundam mei operis partem, dignissimam profectò, in quam labor omnis impenderetur. Quod meæ tulerant vires, perfeci; quod deest, humanissimos, eruditissimosque lectores rogo ut suppleant doctrinâ suâ, eâque, quam huc usquè numero plurimi & verbis, & epistolis ergà me exhibuerunt, benevolentia, undè eadem animi hilaritate tertiæ Operis parti manum admoveam, istudque opus meum, Deo dante, undecumquè perfectum lætè dicari bono publico potuisse.

FINIS.

Sign. 10

Est. 87

Tab. 1

Núm. 16

BERARDI
GRATIANI
CANONES

III.

3291